

OPERA OMNIA
SANCTI THOMAE AQUINATIS

-----oOo-----

Textum electronicum praeparavit et indexavit
Ricardo M. Rom n, S. R. E. Presbyterus
Bonis Auris, MCMXCVIII

|*IN_PSAILOS

|+P Prooemium

In omni opere suo dedit confessionem sancto, et excelso in verbo gloriae. Eccli. 47.

Verba haec dicuntur de David ad litteram; et satis convenienter assumuntur ad ostendendum causam hujus operis. In quibus ostenditur quadruplex causa hujus: scilicet materia, modus, seu forma; finis et agens. Materia est universalis: quia cum singuli libri canonicae Scripturae speciales materias habeant, hic liber generalem habet totius theologiae: et hoc est quod dicit Dionysius 3 Lib. Caelest.

Hierar.: divinarum odarum, idest Psalmorem, sacram Scripturam intendere, est, sacras et divinas operationes universas decantare. Unde signatur materia in hoc quod dicit: in omni opere, quia de omni opere Dei tractat. Est autem quadruplex opus Dei: scilicet creationis: Gen. 1 cap.: requievit Deus die septimo ab omni opere etc.. Gubernationis: joan. 5: pater meus usque modo operatur etc.. Reparationis: joan. 4: meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me, ut perficiam opus ejus. Glorificationis: Eccl. 42: gloria Domini plenum est opus ejus. Et de his omnibus complete in hac doctrina tractatur. Primo de opere creationis: Psal. 8: videbo caelos tuos, opera digitorum tuorum. Secundo gubernationis: quia omnes historiae veteris testamenti tanguntur in hoc libro: Psal. 77: aperiam in parabolis os meum etc.. Tertio reparationis, quantum ad caput, scilicet Christum et quantum ad omnes effectus gratiae: Psal. 3: ego dormivi et somnum etc.. Omnia enim quae ad fidem incarnationis pertinent, sic dilucide traduntur in hoc opere, ut fere videatur evangelium, et non prophetia. Quarto est opus glorificationis: Psal. 149: exultabunt sancti in gloria etc.. Et haec est ratio, quare magis frequentatur Psalterium in ecclesia, quia continet totam Scripturam. Vel secundum Glossam, ad dandam nobis spem divinae misericordiae: quia cum peccasset David, tamen per poenitentiam est reparatus.

Materia ergo universalis est, quia omne opus. Et quia hoc ad Christum spectat: Coloss. 1: in ipso complacuit omnem plenitudinem divinitatis inhabitare; ideo materia hujus libri est Christus et membra ejus.

Modus seu forma in sacra Scriptura multiplex invenitur.

Narrativus: eccles. 42: nonne Deus fecit sanctos suos enarrare omnia mirabilia sua? et hoc in historialibus libris invenitur. Admonitarius et exhortatorius et praeceptivus: ad titum 2: haec loquere et exhortare. Argue cum omni imperio. Tim. 2: hoc commoneo, testificans coram Deo etc.. Hic modus invenitur in lege, prophetis, et libris Salomonis. Disputativus: et hoc in job et in apostolo: job 13: disputare cum Deo cupio. Deprecativus vel laudativus: et hoc invenitur in isto libro: quia quidquid in aliis libris praedictis modis dicitur, hic ponitur per modum laudis et orationis: infra Ps. 9: confitebor tibi Domine etc. Narrabo etc.. Et ideo dicit, dedit confessionem, quia per modum confitendi loquitur. Et hinc sumitur ratio tituli qui est, incipit liber hymnorum, seu soliloquiorum prophetae David de Christo. Hymnus est laus Dei cum cantico. Canticum autem exultatio mentis de aeternis habita, prorumpens in vocem. Docet ergo laudare Deum cum exultatione.

Soliloquium est colloquutio hominis cum Deo singulariter, vel secum tantum, quia hoc convenit laudanti et oranti. Hujus Scripturae finis est oratio, quae est elevatio mentis in Deum. Damascenus Lib. 3: oratio est ascensus intellectus in Deum: Psal. 148: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Sed quatuor modis anima elevatur in Deum: scilicet ad admirandum celsitudinem potestatis ipsius: isa. 40: levate in excelsum oculos vestros, et videte quis creavit haec: Psal. 103: quam mirabilia sunt opera tua Domine: et haec est elevatio fidei. Secundo elevatur mens ad tendendum in excellentiam aeternae beatitudinis: job 2: levare poteris faciem tuam absque macula, eris stabilis et non timebis: miseriae quoque oblivisceris, et quasi fulgor meridianus consurget tibi: et haec est elevatio spei. Tertio elevatur mens ad inhaerendum divinae bonitati et sanctitati: isa. 51: elevare, consurge hierusalem etc. Et haec est elevatio caritatis. Quarto elevatur mens ad imitandum divinam justitiam in opere: Thren. 3, levemus corda nostra cum manibus ad Deum in caelos: et haec est elevatio justitiae.

Et iste quadruplex modus insinuatur, cum dicit, sancto et excelso: quia duo ultimi modi elevationis pertinent ad hoc quod dicit, sancto; duo primi ad hoc quod dicit, excelso. Et quod hic sit finis Scripturae hujus, habetur in Psalmis.

Primo de excelso Psal. 112: a solis ortu, et post, excelsus super omnes etc.. Secundo de sancto: Psal. 95: confiteantur nomini tuo magno, quoniam terribile et sanctum est. Ideo Gregorius 1 hom. dicit super Ezech. Quod vox psalmodiae, si cum intentione cordis agitur, omnipotenti Deo per eam ad cor iter paratur, ut intentae animae aut prophetiae mysteria, aut gratiam compunctionis infundat.

Finis ergo est, ut anima conjungatur Deo, sicut sancto et excelso.

Auctor autem hujus operis significatur ibi, in verbo gloriae. Notandum autem, quod aliud est in sacra Scriptura, et aliud in aliis scientiis. Nam aliae scientiae sunt per rationem humanam editae, haec autem Scriptura per instinctum inspirationis divinae: 2 Petr. 1: non enim voluntate humana allata est prophetia, sed spiritu sancto inspirati locuti sunt etc.. Et ideo lingua hominis se habet in Scriptura sacra, sicut lingua pueri dicentis verba quae alius ministrat: Psal. 44: lingua mea calamus, et 2 Reg. 23: spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam. Et ideo dicit, in verbo Domini, vel gloriae, quae per revelationem dicuntur. Unde 3 Reg. 20: percutite me in sermone Domini, idest in revelatione divina.

Et potest dici haec Scriptura verbum gloriae quatuor modis: quia quadrupliciter se habet ad gloriam: scilicet quantum ad causam a qua fluit, quia a verbo glorioso Dei haec doctrina emanavit: 2 Petr. 1: voce delapsa hujuscemodi a magnifica gloria: hic est filius meus dilectus etc.. Quantum ad continentiam, quia in isto libro gloria Dei continetur quam annunciat: Ps. 96: annunciate inter gentes gloriam ejus. Quantum ad modum emanationis: gloria enim idem est quod claritas: et revelatio hujus prophetiae gloriosa fuit, quia aperta. Triplex est enim modus prophetiae. Per sensibiles res: Dan. 5: apparuerunt digiti, quasi hominis scribentis etc. Rex aspicebat articulos manus scribentis. Per similitudines imaginarias, sicut patet de somnio Pharaonis et interpretatione facta per Joseph, Genes. 41: isa. 6: vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum etc.. Per ipsius veritatis manifestationem. Et talis modus prophetiae convenit Danieli, qui solius spiritus sancti instinctu sine omni exteriori adminiculo suam edidit prophetiam. Alii namque prophetae, sicut dicit Augustinus, per quasdam rerum imagines atque verborum tegumenta, scilicet per somnia et visiones, facta et dicta prophetaverunt: sed iste, nude doctus fuit de veritate. Unde 2 Reg. 22, cum diceret David: spiritus Domini locutus est etc.. Statim addidit, sicut lux aurorae oriente sole mane absque nubibus rutilat. Sol est spiritus sanctus illuminans corda prophetarum, qui quandoque sub nubibus apparet, quandoque per duos modos praedictos prophetis illucet, quandoque sine nubibus, sicut hic. Et ad hoc adduci potest quod dicitur 2 Reg. 6: quam gloriosus fuit hodie rex Israel, discooperiens se ante ancillas servorum suorum, et nudatus est. Et quia per eam nos invitat ad gloriam. Psal. 115: gloria haec est omnibus sanctis ejus, bene praemittitur, quam gloriosus etc.. Patet ergo materia hujus operis, quia de omni opere Domini. Modus, quia deprecativus et laudativus.

Finis, quia ut elevati conjungamur excelso et sancto.

Auctor, quia ipse spiritus sanctus hoc revelans.

Sed antequam ad litteram veniamus circa hunc librum, tria in generali consideranda sunt. Primo de translatione hujus operis. Secundo de modo exponendi. Tertio de ejus distinctione. Translationes sunt tres. Una a principio ecclesiae terrenaere tempore apostolorum, et haec vitiata erat tempore Hieronymi propter scriptores. Unde ad preces Damasi Papae Hieronymus Psalterium correxerat, et hoc legitur in Italia. Sed quia haec translatio discordabat a Graeco, transtulit rursus Hieronymus ad preces Paulae de Graeco in Latinum, et hoc Damasus Papa fecit cantari in Francia, et concordat de verbo ad verbum cum Graeco. Post quidam Sophronius aliquando disputans cum Judaeis, cum dicerent Judaei aliqua non sic se habere, sicut ex secunda translatione Psalterii introduxerat, dictus Sophronius rogavit Hieronymum, ut Psalterium de Hebraeo in Latinum transferret. Cujus petitioni annuit Hieronymus: quae translatio concordat omnino cum Hebraeo, sed non cantatur in aliqua ecclesia; habetur tamen a multis.

Circa modum exponendi sciendum est, quod tam in Psalterio quam in aliis prophetiis exponendis evitare debemus unum errorem damnatum in quinta synodo. Theodorus enim Mopsuestenus dixit, quod in sacra Scriptura et prophetiis nihil expresse dicitur de Christo, sed de quibusdam aliis rebus, sed adaptaverunt Christo: sicut illud psalm. 21: diviserunt sibi vestimenta mea etc., non de Christo, sed ad litteram dicitur de David. Hic autem modus damnatus est in illo Concilio: et qui asserit sic exponendas Scripturas, haereticus est. Beatus ergo Hieronymus super Ezech. Tradidit nobis unam regulam quam servabimus in Psalmis: scilicet quod sic sunt exponendi de rebus gestis, ut figurantibus aliquid de Christo vel ecclesia. Ut enim dicitur 1 Cor. 10: omnia in figura contingebant illis. Prophetiae autem aliquando dicuntur de rebus quae tunc temporis erant, sed non principaliter dicuntur de eis, sed in quantum figurae sunt futurorum: et ideo spiritus sanctus ordinavit quod quando talia dicuntur, inserantur quaedam quae excedunt conditionem illius rei gestae, ut animus elevetur ad figuratum. Sicut in Daniele multa dicuntur de Anthioco in figuram Antichristi: unde ibi quaedam leguntur quae non sunt in eo completa, implebuntur autem in Antichristo; sicut etiam aliqua de regno David et Salomonis leguntur, quae non erant implenda in talium hominum regno, sed impleta fuere in regno Christi, in cujus figura dicta sunt: sicut Psal. 71: Deus iudicium etc. Qui est secundum titulum de regno David et Salomonis; et aliquid ponit in eo quod excedit facultatem ipsius, scilicet, oriatur in diebus iustitiae et abundantia pacis, donec auferatur luna: et

iterum, dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos etc.. Exponitur ergo Psalmus iste de regno Salomonis, in quantum est figura regni Christi, in quo omnia complebuntur ibi dicta.

Distinctio ejus in prima est quod sunt centum quinquaginta Psalmi; et competit mysterio, quia componitur numerus iste ex 70 et 80. Per 7 a quo denominatur 70 significatur decursus hujus temporis quod peragitur septem diebus; per 8 vero a quo denominatur 80, status futurae vitae. Octava enim secundum Glossam est resurgentium; et significat quod in hoc libro tractantur ea quae pertinent ad decursum praesentis vitae, et ad gloriam futurae. Item per septem significatur vetus testamentum. Patres namque veteris testamenti septenario serviebant: observabant enim septimum diem, septimam septimanam, septimum mensem, et septimum annum septimae decadis, qui dicitur jubilaeus. Per octo vero significatur novum testamentum: celebramus enim diem octavum, scilicet diem dominicum propter solemnitatem dominicae resurrectionis: et in hoc libro complentur mysteria veteris et novi testamenti. Secunda distinctio est secundum quosdam, qui dicebant quod Psalterium dividitur in quinque libros, per quinque Psalmorum distinctiones, quae fiunt per fiat fiat: et hoc in Graeco, ubi Hebraeus habet amen, amen. Et in hoc notatur finis libri cujuslibet secundum eos: et hoc est primo in psalm. 40: beatus qui intelligit. Item in 71: Deus judicium tuum. Item in 88: misericordias Domini. Item in 106, scilicet in secundo: confitemini: et sunt quinque libri. Sed haec distinctio non est apud Hebraeos, sed pro uno libro habetur. Act. 1: sicut scriptum est in libro Psalmorum 68: fiat commoratio etc.. Quod autem dicit, fiat, fiat, vel amen, amen, non refertur ad finem libri, quia in aliis libris multoties hoc ponitur, nec est finis libri. Tertia distinctio est, quia Psalmi distinguuntur in tres quinquagenas; et haec distinctio comprehendit triplicem statum populi fidelis: scilicet statum poenitentiae: et ad hunc ordinatur prima quinquagena, quae finitur in miserere mei Deus, qui est Psalmus poenitentiae. Secunda justitiae: et haec consistit in iudicio, et finitur in Psal. 100: misericordiam et iudicium. Tertia laudem gloriae concludit aeternae; et ideo finitur: omnis spiritus laudat Dominum.

Sed circa ordinem Psalmorum sciendum est, quod Psalmi quidam tangunt historias, sed non sunt ordinati secundum ordinem historiae. Nam diligam te Domine, pertinet ad historiam Saulis, sed Domine quid multiplicati sunt, ad historiam pertinet Absalonis; et haec est posterior: unde aliquid aliud significant praeter historiam tantum. Prima ergo quinquagena pertinet ad statum poenitentiae, et ideo figuraliter tractatur in ea de tribulationibus et impugnationibus David, et liberatione ejus. Et ut divisio fiat secundum litteram, David in regno suo existens, contra duplicem impugnationem vel persecutionem orat. Primo contra eam quae fuit contra totum populum Dei: et hoc in quinta decade: Psal. 41: quemadmodum desiderat cervus ad fontem aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. Universaliter autem justus in persona sua dupliciter affligitur: quandoque a temporaliter persequentibus, quandoque ab aliquibus injuste viventibus: 2 Petr. 2: animam justi iniquis operibus cruciabant: Ps. 118: defectio tenuit me etc..

Et ideo primo ponit Psalmos pertinentes ad primam persecutionem David, secundum quod significat aliquid contra Christum et ecclesiam. Secundo ad secundam tribulationem pertinentes, in quarta decade: Ps. 31: beatorum remissae sunt iniquitates.

Item David in regno suo existens duplicem tribulationem passus est: quia a specialibus personis, et a toto populo. Primo ergo ponuntur Psalmi contra personam. Secundo Psalmi in quibus orat contra secundam: et hoc in tertia decade, scilicet Deus Deus. A specialibus autem personis duabus persecutionem passus est: scilicet ab Absalone, et a Saule. Et per hoc significatur persecutio quam sancti patiuntur, vel a domesticis, vel ab extraneis: sic Christus passus est a Juda, et a Judaeis. Primo ergo ponuntur Psalmi contra primum. Secundo contra secundum: et hoc in secunda decade: Psal. 11: salvum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, quoniam diminutae sunt veritates a filiis hominum.

Primo ergo agendum est de prima decade, in qua praemittitur Psalmus iste, scilicet beatus vir etc..

|+1 Pars 1

|#1 Hic Psalmus distinguitur contra totum opus: non enim habet titulum, sed est quasi titulus totius operis. Sed et David Psalmos composuit per modum orantis, qui non servat unum modum, sed secundum diversas affectiones et motus orantis se habet.

Hic ergo primus Psalmus exprimit affectum hominis elevantis oculos ad totum statum mundi, et considerantis quomodo quidam proficiunt, quidam deficiunt.

Et inter beatos Christus fuit primus; inter malos Adam. Sed notandum: quod in uno omnes conveniunt, et in duobus differunt. Conveniunt in beatitudine, quam omnes quaerunt; differunt autem in processu ad beatitudinem, et in eventu hujus: quia quidam perveniunt, et quidam non. Dividitur ergo Psalmus iste in partes duas. In prima describitur processus omnium ad beatitudinem. In secunda eventus, ibi, et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus. Circa primum duo facit.

Primo tangitur processus malorum; secundo bonorum, ibi, sed in lege Domini voluntas ejus etc.. In processu malorum tria consideranda sunt. Primo deliberatio de peccato, et hoc in cogitatione; secundo consensus et executio; tertio inductio aliorum ad simile; et hoc est pessimum. Et ideo primo ponit consilium malorum, ibi,

beatus vir etc.. Dicit autem qui non abiit; quia quamdiu homo deliberat, est in eundo. Secundo ponit consensum et executionem dicens: et in via peccatorum, idest in operatione.

Prover. 4: via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corruant. Non stetit, scilicet consentiendo et operando. Dicit autem impiorum, quia impietas est peccatum contra Deum, et peccatorum contra proximum, et in cathedra, ecce tertium, idest inducere alios ad peccandum. In cathedra ergo quasi Magister, et alios docens peccare: et ideo dicit pestilentiae, quia pestilentia est morbus infectivus.

Prov. 29: homines pestilentes dissipant civitatem.

Qui ergo sic vadit, non est beatus, sed qui contrario modo. Beatitudo autem hominis in Deo est. Psalm. 143: beatus populus cuius est Dominus Deus ejus etc.. Est ergo processus rectus ad beatitudinem primo, ut subdamus nos Deo: et hoc dupliciter. Primo per voluntatem, obediendo mandatis ejus; et ideo dicit: sed in lege Domini; et hoc specialiter pertinet ad Christum. Joan. 8: descendi de caelo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me. Convenit similiter et cuilibet justo. Et dicit in lege per dilectionem, non sub lege per timorem. 1 timoth. 1: justo non est lex posita. Secundo per intellectum jugiter meditando; et ideo dicit, in lege ejus meditabitur die ac nocte, idest continue, vel certis horis diei et noctis, vel in prosperis et adversis.

#2 Describitur in hac parte felicitatis eventus: et primo ponit diversitatem ejus; secundo assignat rationem, ibi, quoniam novit Dominus etc.. Circa primum duo facit. Primo ponit eventum bonorum; secundo malorum, ibi, non sic impii etc.. Circa eventum bonorum utitur similitudine: et primo proponit eam; secundo adaptat, ibi, et omnia quaecumque faciet etc.. Similitudo namque sumitur a ligno: in quo tria considerantur, scilicet plantatio, fructificatio, et conservatio. Ad plantationem vero necessaria est terra humectata ab aquis, alias aresceret; et ideo dicit: quod plantatum est secus decursus aquarum, idest juxta fluentia gratiarum. Joan. 7 cap.: qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquae vivae. Et qui juxta hanc aquam radices habuerit, fructificabit bona opera faciendo; et hoc est quod sequitur, quod fructum suum dabit.

Gal. 5: fructus autem spiritus est caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas etc.. In tempore suo, scilicet modo quando est tempus operandi. Gal. Ult.: dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. Sed nec arescit, immo conservatur. Quaedam arbores conservantur in substantia, sed non in foliis: quaedam etiam in foliis conservantur, sic et justi: unde ait, et folium ejus non defluet, idest nec in minimis operibus et exterioribus deseruntur a Deo. Prov. 11: justi autem quasi virens folium germinabunt.

#3 Deinde cum dicit, et omnia, adaptat similitudinem, quia beati in omnibus prosperabuntur: et hoc quando consequentur finem intentum, quantum ad omnia quae desiderant, quia justi perveniunt ad beatitudinem. Ps. 116: o Domine salvum me fac, o Domine bene prosperare, etc.. Eventus malorum contrarius est, quod describitur, ibi, non sic etc.. Et circa hoc duo facit. Primo ponit similitudinem; secundo adaptat, ibi, non resurgent. Sed nota quod hic praemittit non sic, et non sic bis, propter majorem certitudinem. Gen. 41: quod secundo vidisti, indicium firmitatis est.

Vel non sic faciunt in processu, ideo non sic recipiunt in eventu. Luc. 16: recepisti bona in vita tua, et Lazarus similiter mala; nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Comparantur vero proprie pulveri, qui tria habet contra ea quae de viro justo sunt dicta. Quia non adhaeret terrae pulvis, sed est in superficie. Lignum vero plantatum est radicitus. Item lignum in se compactum est. Item humidum est. Sed pulvis in se divisus, siccus et aridus est. Per quem signatur, quia boni adunati sunt caritate sicut lignum. Ps. 117: constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris.

Mali vero divisi. Prov. 13: inter superbos semper jurgia sunt. Item boni inhaerent radicitus in spiritualibus et bonis divinis, sed mali in exterioribus bonis sustentantur. Item sunt sine aqua gratiae.

Gen. 3: pulvis es etc.. Et ideo omnis malitia eorum defluet, sicut defluit folium de vinea et de ficu, isa. 34. De bonis vero dicitur hic quod folium ejus non defluet. Luc. 21: capillus de capite vestro non peribit. Sed de istis malis dicitur quod totaliter projiciuntur a facie, idest bonis superficialibus, quos ventus, idest tribulatio projiciet a facie terrae. Job 4: vidi eos qui operantur iniquitatem, et seminant dolores, et metunt eos, flante Deo periisse, et spiritu oris ejus esse consumptos. Deinde adaptat similitudinem ibi, non resurgent, quia sicut pulvis sunt.

Sed contra 2 Cor. 5: omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi. Item 1 Cor. 15: omnes quidem resurgemus.

Ad quod dicendum, quod dupliciter hoc potest legi.

Resurgere enim proprie in judicio dicitur homo, quando causa sua sublevatur per sententiam judicis. Isti ergo non resurgent, quia sententia pro eis in judicio non fertur, sed potius contra: unde alia littera habet, non stabiliuntur. Boni vero sic: quia licet afflicti sint ex peccato primi parentis, tamen habebunt sententiam pro se. Neque peccatores congregabuntur in consilio justorum. Quia boni congregabuntur in vitam aeternam, ad quam mali non admittentur. Vel dicendum, quod hoc intelligitur de reparatione justitiae ad quam reparantur proprio judicio. 1 Cor. 11: si nosmetipsos judicaremus, non utique judicaremur.

Et quantum ad hoc dicit, non resurgent in judicio, scilicet proprio, de quo dicitur Eph. 5: exurge qui dormis, et exurge a mortuis, et illuminabit te Christus. Quidam vero reparantur consilio bonorum: et isto modo etiam mali non resurgent a peccato. Vel impii, idest infideles, non resurgent in judicio discussionis et examinationis, quia,

secundum Gregorium, quidam condemnabuntur et non judicabuntur, ut infideles: quidam non judicabuntur nec condemnabuntur, scilicet apostoli et viri perfecti: quidam judicabuntur et condemnabuntur, scilicet mali fideles. Sic ergo fideles non resurgent in iudicio discussionis, ut examinentur.

Joan. 3: qui non credit, jam iudicatus est. Peccatores vero non resurgent in consilio justorum, ut scilicet iudicentur, et non condemnentur.

Deinde ratio redditur quare hujusmodi non resurgent in iudicio: quoniam novit etc.. Et proprie loquitur: quia quando aliquis scit quod perditum est, reparatur; quando vero nescit, non reparatur. Iusti autem per mortem dissolvuntur, sed tamen Deus novit eos. 2 Tim. 2: cognovit Deus qui sunt ejus, novit scilicet notitia approbationis, et ideo reparantur; sed quia non novit viam impiorum notitia probationis, ideo iter impiorum peribit. Ps. 118: erravi sicut ovis quae periit: quaere servum tuum, Domine, quia mandata tua non sum oblitus. Ps. 34: fiant viae illorum tenebrae et lubricum etc..

|+2 Pars 2

#1 Praemisso Psalmo, in quo quasi universaliter descripsit statum et processum humani generis, in hoc procedit ad materiam propriam, scilicet tribulationes suas signantes tribulationes Christi: et circa hoc tria facit. Primo implorat divinum auxilium contra tribulationes imminentes orando. Secundo gratias agit exauditus, et hoc in octavo Psalmo: Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in universa terra? tertio ostendit fiduciam inde conceptam, et hoc in decimo Psalmo: in Domino confido: quomodo dicitis animae meae, transmigra in montem sicut passer. In tribulationibus autem potest homo duo petere. Primo petit ut liberetur. Secundo, ut hostes deprimantur; et hoc facit in septimo Psalmo: Domine Deus meus in te etc.. Circa primum duo facit. Primo implorat auxilium contra tribulantes. Secundo contra decipere molientes, et hoc in quinto Psalmo: verba mea.

Circa primum tria facit. Primo commemorat machinationes insurgentium contra ipsum. Secundo implorat auxilium contra jam insurgentes, et hoc in tertio Psalmo: Domine quid multiplicati. Tertio confidens se exauditum, invitat alios ad confidendum de Deo; et hoc in quarto Psalmo: cum invocarem.

Sed attendendum est, quod totus iste Psalmus nihil continet de oratione, sed de malitia insurgentium. Circa quem Psalmum in generali sciendum est, quod de eo fuit duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod idem est cum primo Psalmo: et haec fuit Gamalielis. Et propter hoc dicebant, quod sicut ille Psalmus: beatus vir qui etc.; ita iste quasi pars ipsius finit: beati omnes qui confidunt in eo, ut sit quasi circularis. Sed contra hoc sunt duo. Primo quia sic non essent centum quinquaginta Psalmi. Sed ad hoc respondetur, quia addunt unum qui invenitur in pluribus Psalteriis: et incipit, pusillus eram etc.. Et secundo, quia in Hebraeo Psalmi secundum ordinem literarum ordinantur, ut quotus sit Psalmus statim occurrat: nam in primo est aleph, ad designandum quod sit primus; in secundo est beth, ut designetur quod sit secundus; in tertio est gimel, et sic est in aliis. Quia ergo beth, quae littera est secunda in ordine alphabeti, ponitur in principio hujus Psalmi, patet quod est secundus Psalmus, et hoc tenet Augustinus. Dicendum est ergo, quod Psalmus iste in ordine Psalmorum est secundus, sed primus in titulo: et hic est titulus ejus. Psalmus proprie dicitur a Psalterio, quod est quoddam instrumentum decachordum, quod manu tangitur: unde dicitur a psallere, quod est manu tangere, et habet tactum a superiori: unde Psalmus proprie dicitur canticum, quod David cantabat, vel cantari faciebat ad Psalterium. Mystice autem per decachordum Psalterium signatur lex Dei, quae in decem praeceptis consistit, et oportet quod tangatur manu, id est bona operatione, et a superiori, quia praecepta sunt implenda propter spem aeternorum, alias tangeretur ex inferiori. Est ergo Psalmus David, quia ab eo compositus, et de regno ejus in figura regni Christi agit. Per David enim Christus convenienter significatur, quia David dicitur manu fortis, et Christus Dei virtus, 1 Cor. 1.

Dicitur etiam David aspectu desiderabilis, et Christus splendor gloriae, Heb. 1: ipse est in quem desiderant Angeli prospicere, 1 Pet. 1.

Quare fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? Psalmus iste dividitur in duas partes. In prima narratur machinatio molientium contra regnum David et Christi. In secunda ponitur eorum repressio, ibi, qui habitat in caelis irridebit eos.

Circa primum tria facit. Primo narrat machinantium rebellionem. Secundo contra quem machinatur.

Tertio propositum machinantium. Secundum ibi, adversus Dominum. Tertium ibi, dirumpamus vincula eorum. Primo ergo historialiter sciendum, quod quando populus molitur rebellionem, primo surgit murmur in populo, post accedit auxilium magnatum ad perficiendum. Primo ergo ponit conatum populi murmurantis. Secundo auxilium magnatum, ibi, astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum. In populo autem sunt quidam minus habentes de ratione, qui sunt impetuosi: quidam plus, qui cauti dicuntur. Primi non moventur sensu ad rebellandum, sed magis impetu; et ideo dicit de his, fremuerunt, quod est bestiarum: Prov. 19: sicut fremitus leonis, ita et regis ira. Secundi moventur consilio; et ideo de his dicit: meditati sunt inania. Quia vanae sunt cogitationes hominum, Psal. 93. Populus est multitudo hominum juris consensu sociata. Et ideo Judaei dicuntur populus, quia cum lege et sub lege Dei sunt. Alii dicuntur gentes, quia non sunt sub lege Dei. Vel ad litteram. In regno David erant gentes subjugatae, et Judaei fideles; et utrique moliebantur contra eum; ideo dicit: quare

fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania? non interrogat sed increpat, sicut ibi Sap. 5: quid nobis profuit superbia, aut divitiarum jactantia quid contulit nobis? item minores nihil per se facere possent, nisi haberent auxilium majorum: unde ponit quosdam praebentes auxilium: primo per potentiam adjuvando et quantum ad hoc dicit: astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum adversus Dominum, et adversus Christum ejus; quasi dicat, illi fremuerunt, sed alii astiterunt, idest affuerunt huic malitiae. Item quidam praebuerunt auxilium per sapientiam consulendo; et quantum ad hoc dicit, convenerunt in unum, scilicet ad consiliandum. Littera Hieronymi habet tractabant pariter. Hier. 5: ibo igitur ad optimates, et loquar eis: ipsi enim cognoverunt viam Domini, et iudicium Dei sui etc.. Deinde cum dicit, adversus Dominum, et adversus Christum ejus etc. Ponit patientes rebellionem. Ostendit enim contra quos fuit rebellio, quia contra Dominum, et contra regem ejus: reges enim dicuntur Christi, idest uncti: Psal. 104: nolite tangere christos meos.

Qui ergo rebellat regi instituto per Deum, rebellat etiam Deo: Rom. 13: qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Et ideo dicit, adversus Dominum, et adversus Christum ejus. Rom. 8: non te abjecerunt, sed me. Mystice haec dicta sunt sub similitudine David de Christo: Act. 4: Domine, tu dixisti per os patris nostri pueri tui David, quare fremuerunt gentes etc.. Convenerunt enim vere in civitate ista adversus sanctum puerum tuum Jesum, quem unxisti etc.. Et secundum hoc intelligendum est, quod gentes, scilicet milites, convenerunt contra Christum: et populi, scilicet Judaei, meditati sunt inania, credentes eum occidere totaliter, scilicet quod non resurgeret: et reges terrae, scilicet Herodes Ascalonita prior qui occidit infantes: et posterius Herodes Antipas ejusdem filius qui Pilato consensit: et principes, idest Pilatus, ut ponatur plurale pro singulari per synecdochem. Vel principes sacerdotum convenerunt in unum, idest unam pravam voluntatem, adversus Dominum et adversus Christum ejus.

|#2 Consequenter ponit propositum machinantium: unde dicit: dirumpamus vincula eorum etc..

Quod proprie dicitur: nam regis dominium dicitur jugum. 3 Reg. 12, dicitur ad Roboam, quod alleviaret de jugo quod imposuerat eis Salomon. Sicut enim boves junguntur jugo ad opus, ita homines ad dominium regni. Jugum autem removeri non potest nisi solvantur vincula. Vincula autem sunt in regno illa quibus firmatur potestas regia in regno, sicut milites, castra, et arma. Primo ergo oportet ista dissolvere, et tunc remove re jugum.

Spiritualiter in Christo est jugum lex charitatis: Matth. 11: jugum meum suave est etc.. Vincula sunt virtutes, spes, fides, charitas: Ephes. 4: solliciti servare unitatem spiritus, in vinculo pacis.

Ecc. 6: vincula illius alligatura salutaris. Quod ergo conscientia hominis non sit sub jugo legis Christi, non potest esse nisi prius rumpantur haec vincula: quod faciunt qui dicunt Deo, recede a nobis, scientiam viarum tuarum nolumus etc..

Job 12 Hier. 2: a saeculo confregisti jugum, dirupisti vincula, et dixisti, non serviam. Vel hoc dicitur in persona David a Christo ad suos servos: Glossa quasi ipsi ita moliuntur: sed o mei dirumpamus etc. Sed non facit ad propositum.

|#3 Deinde cum dicit, qui habitat, ponitur oppressio molientium in regnum David. Et circa hoc duo facit. Primo ostenditur quomodo opprimuntur a Domino. Secundo quomodo a Christo ejus, ibi, ego autem constitutus etc.. Contra hos, scilicet Dominum et contra Christum ejus moliti sunt, ut dictum est. Circa primum nota quatuor: scilicet irrisionem, subsannationem, iratam locutionem, et conturbationem. Nam sicut aliquis puer nullius virtutis et potestatis, si pugnat contra gigantem, irridetur a gigante: ita si aliquis nullius potestatis moliri vult contra eum qui habitat in caelis, irridetur ab eo. Job 35: suspice caelum et intueri et contemplare aethera, quod altior te sit. Si peccaveris quid ei nocebit? et si perseveret impotens, tunc ille qui est potentior reprehendit et subsannat. Irrisio namque fit bucca, secundum Hieronymum in Glossa; sed subsannatio rugato naso atque contracto, ex quadam scilicet levi indignatione. Prov. 1: ego quoque in interitu vestro ridebo, et subsannabo, cum vobis id quod timebatis advenerit. Si autem nullo modo desistat, procedit ad vindictam; et ideo dicit, tunc loquetur ad eos in ira sua, idest proferet sententiam vindictae contra eos: nam in Deum non cadit ira: sed quod est creaturae, aliquando attribuitur creatori per antropospatos, quod est humana propassio.

Ps. 6: Domine ne in ira tua etc.. Ultimo autem sententia executioni mandatur; et ideo dicit, et in furore suo conturbabit eos, in corde et in anima in aeterna poena: hoc est sua virtute puniet eos. Job 15: cum se moverit ad quaerendum panem, novit quod paratus sit in manu ejus tenebrarum dies: terrebit eum tribulatio, et angustia vallabit eum. Haec quatuor erunt in iudicio.

Quia irridebit statuens eos a sinistris: Matth. 25: subsannabit, dicens: esurivi etc.. Improperando.

Loquetur in ira, sententiando: ite maledicti in ignem aeternum etc.. Conturbabit, sententiam exequendo: ibunt hi in supplicium aeternum etc..

|#4 Sequitur consequenter ostendere, quomodo comprimantur a Christo ejus, cum dicit, ego autem.

Insurrexerunt autem contra Christum David, populus, gentes, et principes. Primo ergo ostendit, quomodo Christus se habeat ad populum. Secundo quomodo ad gentes, ibi, Dominus dixit ad me.

Tertio quomodo ad reges, ibi, et nunc reges intelligite etc.. Dicit ergo: ego autem constitutus sum rex ab eo super sion montem sanctum ejus etc..

Sciendum est autem, quod constitutus est rex a Deo in hierusalem, et sua praedicatione reduxit populum; quasi dicat: illi sic faciunt, sed intentum suum habere non possunt, quia sum constitutus, idest stabilitus rex super sion, idest super populum Judaeorum, qui erat in hierusalem, cujus arx est sion: ab eo, scilicet a Deo: Ps. 117: Dominus mihi adjutor, non timebo quid faciat mihi homo.

Job 17: pone me Domine juxta te, et cujusvis manus pugnet contra me. Sum autem constitutus rex super sion montem sanctum ejus, non propter me, sed ut regam populum secundum legem Dei; et ideo dicit, praedicans praeceptum ejus. Mystice autem constitutus est rex, secundum illud Hier. 23: regnabit rex, et sapiens erit etc..

Sion, idest ecclesiam Judaeorum, quae dicitur mons sanctus, quia prius recepit radios solis: Matth. 14: non sum missus nisi ad oves etc.. 2 Reg. 19: an ignoro me hodie regem factum super Israel? praedicans praeceptum, idest evangelium. Vel illud speciale praeceptum de quo dicitur joan. 13: mandatum novum do vobis, ut diligatis invicem; et ejusdem 15: hoc est praeceptum meum etc.. Hoc autem praeceptum personaliter praedicavit Judaeis, in persona scilicet propria: Matth. 4: circuibat Jesus totam Galilaeam docens in synagogis eorum, et praedicans evangelium regni. Rom. 5: dico autem Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter veritatem Dei etc..

|#5 Deinde cum dicit, Dominus, ex eadem historia ostenditur, quomodo se habet ad gentes: et circa hoc duo facit. Primo ostendit quod Christo convenit habere potestatem super gentes.

Secundo ponit usum potestatis, reges eos. Circa primum duo facit. Primo ostendit quo jure potestas sibi competit super gentes. Secundo ponit acceptionem ipsius potestatis, ibi, dabo tibi gentes. Dicit ergo, Dominus dixit ad me. Hoc non usquequaque completur de David; et ideo intelligitur de Christo cui competit dominium super gentes duplici jure: scilicet hereditario, et meritorio. Primo ergo ponit jus. Secundo meritum, ibi, postula etc.. Est autem Christus rex universorum, sicut dicitur Hebr. 1: et hoc competit ei, quia filius: Gal. 4: si filius, et heres per Deum: et ideo agit de aeterna generatione Christi: in qua tria notantur. Primo modus generationis.

Secundo proprietates filiationis. Tertio aeternitas filii generati. Modus ostenditur in hoc quod dicit: Dominus dixit: quia scilicet processit per modum intellectus. Uniuscujusque generatio est per modum ejus. Modus divinae naturae non est carnalis, sed intellectualis, immo est ipsum intelligere.

Secundo generatio est processio secundum originem quae invenitur in re intelligibili, quae est secundum conceptionem verbi procedens ab intellectu; et hoc est dicere verbum in corde; et ideo dicit, Dominus dixit, quasi, dicendo me generavit.

Unde filius est verbum quod pater dixit, idest gignendo produxit. Proprietates vero ostenditur in hoc, quod dicit, filius meus, non adoptivus, sicut illi, de quibus dicitur joan. 1: dedit eis potestatem filios Dei fieri etc.; sed proprietate naturae.

Unde filius meus es tu naturalis, singularis, consubstantialis: Matth. 17: hic est filius meus dilectus. Aeternitas ponitur in hoc, quod subjungit: ego hodie genui te, idest aeternaliter: non enim est nova, sed aeterna generatio; et ideo dicit: hodie genui te: quia hodie praesentiam signat, et quod aeternum est, semper est. Dicit etiam, genui te, et non genero, ad designandum generationis perfectionem: cum enim generatio sit sine motu, simul est generari et generatum esse. Dicit etiam hodie, ut designet praesentialitatem cum claritate quae conveniunt Christo, qui et lucem inhabitat inaccessibilem, 1 Tim. 6; et qui vere est, in quo nihil est praeteritum, vel futurum, vel obscurum, sed clarum.

|#6 Supra positum est privilegium aeternae generationis, ex quo Christo competit dominium gentium jure hereditario; hic ostendit, quomodo acquisivit per suum meritum. Ubi considerandum est: quod sicut in naturalibus formae infunduntur secundum dispositionem materiae; ita Deus gratuita dona largitur: Philip. 2: Deus est qui operatur in nobis velle et perficere etc.; et ideo vult ut recipiamus dona petendo et orando: hoc exemplum voluit ostendere per Christum, quia voluit quod peteret, quod sibi jure hereditario competeat.

Haec autem postulatio pro gentibus vocandis potest intelligi dupliciter. Primo per orationem, quia pro eis oravit: joan. 17: non pro eis rogo tantum, sed pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Item per passionem: Hebr. 9: ut morte intercedente in redemptionem earum praeveraricationum quae erant sub priori testamento, repromissionem recipiant, qui vocati sunt aeternae hereditatis: quae quidem postulatio non fuit vacua, quia in omnibus exauditus est pro sua reverentia Heb. 6. Unde subditur concessio, cum subditur, et dabo tibi gentes. Ubi notandum est, quod ad Christum nullus venit nisi dono patris: joan. 6: nemo potest venire ad me nisi pater qui misit me traxerit eum. Datio autem gentilium est pure donum: nam Judaei quasi redditus sunt, quia ante dati erant: Rom. 15: dico Jesum Christum ministrum fuisse circumcisionis etc.: et ideo dicit: dabo tibi gentes, ut scilicet subjiciantur tibi, et sint tua hereditas: Phil. 2: ut in nomine Jesu omne genuflectatur, caelestium, terrestrium et infernorum: Ps. 115: hereditas mea praeclara est mihi. Item non habet eas sicut ministri habent, ut Petrus vel Paulus, sed sicut Dominus: Heb. 5: et Moyses quidem fidelis erat in tota domo ejus tamquam famulus, in testimonium eorum quae dicenda erant: Christus vero tamquam filius in domo sua, quae domus sumus nos. Et ideo dicit, possessionem tuam: isa. 49: ut possideres haereditates dissipatas, ut diceres his qui vincti sunt, exite, et his qui sunt in tenebris, revelamini: terminos terrae: quia per totum mundum aedificata est ecclesia. Sed

postmodum per Nicolaum haeticum, et mahumetum ad infidelitatem redierunt. Vel expectatur fundanda: isa. 49: parum est, ut sis mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et faeces Israel convertendas. Dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae: Heb. 1: quem constituit heredem universorum etc..

#7 Deinde cum dicit, reges, ponitur executio potestatis: et secundum historiam posset exponi, quia erat constitutus rex Judaeorum, ideo et dominabatur gentibus aliquibus quas subjugaverat in figura universalis domini Christi.

Sed quia aliter reguntur cives, nam cives reguntur regimine misericordiae, aliter hostes subjugati, scilicet regimine severae justitiae; ideo dicit: in virga ferrea. Sed melius est ut referatur ad dominium spirituale Christi: necesse est enim quod qui regit, habeat virgam: Ps. 44: virga directionis, virga regni tui. Ad hoc enim necessarii sunt reges, ut virgam habeant disciplinae qua puniant delinquentes.

Et quia Christus constitutus est rex a Deo ad populum regendum, ideo dicit: reges eos in virga ferrea. Et addit, ferrea, ad designandum inflexibilem justitiae disciplinam. Virga namque qua regebantur Judaei, non fuit ferrea, quia frequenter excusserunt se adorando idola. Sed haec est virga ferrea qua regit gentes, quia non recedent amplius a dominio Christi, quando plenitudo gentium intraverit: Apoc. 12: mulier peperit masculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea. Et tamquam vas figuli confringes eos; quod exponitur per illud Hier. 18: descendi in domum figuli, et ecce ipse faciebat opus super rotam, et dissipatum est vas quod ipse faciebat e luto manibus suis. Conversusque fecit illud vas alterum. Et post, sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea. Quando enim vas figuli est recens, frangitur de facili a mala forma, et restituitur in bonam.

Judaei conversi erant, unde non erant confringendi: eadem enim est fides eorum et nostra. Gentiles autem erant idolatrae: et ideo erant confringendi, ut aliam formam acciperent, idest aliam fidem veram. Vel aliter: in virga ferrea, bonos scilicet, et tamquam vas figuli, malos qui finaliter conterendi sunt: Luc. 2: ecce positus est hic in ruinam, et in resurrectionem multorum: isa. 30: subito dum non speratur, veniet contritio ejus, et comminuentur sicut conteritur lagena figuli contritione pervalida etc. Ut sic, qui justus est, justificetur adhuc, et qui in sordibus est, sordescat adhuc. Apoc. Ult..

#8 Deinde cum dicit, et nunc, ostenditur quomodo se habeat ad reges. Reprimit autem eos admonendo et attrahendo ad servitum Dei. Circa hoc ergo duo facit. Primo ponit admonitionem.

Secundo assignat admonitionis rationem, ibi, ne quando irascatur. Monet autem ad tria. Ad doctrinae veritatem, ad obsequii humilitatem, ad correctionis susceptionem. Secundum, ibi servite. Tertium, ibi, apprehendite. Veritas autem dupliciter cognosci potest ab aliquo: vel per inventiones, et tales dicuntur bene intelligentes; vel per eruditionem, et tales dicuntur bene docibiles. Item regentium duplex est gradus. Quibusdam enim committitur universalis gubernatio, qui dicuntur reges.

Quibusdam aliquod speciale iudicium, et hi dicuntur iudices. Primos ergo exhortatur ad intelligendum: nam intelligens gubernacula possidebit, Prov. 1. Secundos ad erudiendum, ut scilicet ab aliis formam iudicii accipiant; et ideo dicit, intelligite et erudimini: Sap. 6: audite reges et intelligite, discite iudices finium terrae.

#9 Deinde cum dicit, servite: post intellectum convenienter ponit servitum, quia servitus Dei, quae est latría, est professio fidei. Et ideo primo oportet quod credat, et postea confiteatur et serviat: Rom. 10: corde creditur ad justitiam, ore autem etc.. Dicit autem Domino: qui enim servit homini, sufficit ut exterius subjiciatur ei obediendo; sed qui servit Deo, oportet quod interius secundum animam subjiciatur ei, bonum affectum habendo: Psal. 61: nunc Deo subjecta erit anima mea etc.. Dicit autem in timore, qui sanctus permanet, nec sinit peccare, ut qui stare se existimat, videat ne cadat. Rom. 10. Et notandum secundum Augustinum: quod rex servit Deo in quantum homo, in se juste vivendo, sed in quantum rex, leges ferendo contra ea quae sunt contra Dei justitiam: unde in hoc Psalmo praefiguratur status ecclesiae: nam a principio reges terrae faciebant leges contra Christum et christianos, sed postea condiderunt leges pro Christo. Et primum ostenditur cum dixit: astiterunt: secundum ibi, servite Domino. Ne autem haec servitus, miseria videatur, addidit: et exultate ei cum tremore. Quia timor Domini non est miseriae, sed gaudii: propter quod Lev. 10: respondit Aaron ad Moysen, quomodo possunt placere Deo mente lugubri? sed ne ista laetitia praesumptionem haberet vel negligentiam, ideo subjungit, cum tremore, qui est metus subitaneus: Phil. 2: cum metu et tremore vestram salutem operamini. Consequenter monet ad susceptionem, cum subdit, apprehendite: ut nemo vivat ut libet, sed ut decet. Et ideo dicit disciplinam, praecepta et bonos mores, vel adversa quasi praesidium et munimentum: Ps. 17: et disciplina tua etc.. Et ponitur ratio admonitionis, ne quando irascatur: et est duplex ratio: ad evitandam poenam, et ad consequendam gloriam, ibi, beati omnes qui confidunt in eo. Dicit autem: nequando propter patientiam Dei, quia in hoc saeculo diu sustinet: Psal. 7: numquid irascetur per singulos dies? dicens: nisi conversi fueritis; quasi dicat, servetis admonitionem ne veniat tempus punitionis. Ne pereatis de via justa, scilicet justitiae et societatis bonorum, quod est valde poenosum his qui dulcedinem justitiae gustaverunt. Littera Hieronymi habet, pereatis de via; non est ibi justa.

Quando enim homo in mundo est, est sicut in via: nam si cadit, potest resurgere. Nec dicitur perire quod reparari potest, etiam quod non cadit de via, sed in via. Sed si perit de via irreparabilis est, job 5. Et quia nullus intelligit, in aeternum peribunt.

Et ideo dicit cum.

#10 Ponitur alia ratio, quae est ad consequendam gloriam; quasi dicat, apprehendite disciplinam, quia cum exarserit etc.. Beati erunt omnes qui confidunt in eo. Bene dicit cum exarserit: modo enim non ardet, cum castigat ut pater; sed in futuro absorbebit et ardebit, quando puniet poena aeterna Isaiae 30: ecce nomen Domini venit de longinquo: ardens furor ejus, et gravis ad portandum: labia ejus repleta sunt indignatione, et lingua ejus quasi ignis devorans. Dicit autem in brevi, quia non singula peccata separatim sed simul omnia discutiet. Unde illud iudicium in brevi fiet, nec durabit per mille annos, ut Lactantius dixit: 1 Cor. 15: in momento, in ictu oculi, in novissima tuba: et tunc omnes boni in immortalitatis gloriam immutabuntur: unde, beati qui confidunt; quasi dicat: vindicta non modo non attinget confidentes, sed beati erunt, quia ad regnum pervenient: quae beatitudo vel gloria major apparebit ex poena malorum: Hier. 17: beatus vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus etc..

|+3 Pars 3

#1 Superior Psalmus ostendit conatum adversariorum: hic contra eorum conatum implorat auxilium divinum. Et est hic Psalmus editus per modum orationis. In quo Psalmo possumus ponere fundamentum historiae, et postea ponere sensum allegoricum, et ulterius moralem. Sensus historicus patet per titulum, qui est, cum fugeret a facie Absalon filii sui. Ut 2 Reg. 15, habetur, Absalon filius David persequens patrem suum quaerebat eum occidere: cui David cessit cum suis exiens de hierusalem nudis plantis. Intellexit hoc sibi contingere propter peccatum homicidii et adulterii, sicut Nathan propheta ei praedixerat: 2 Reg. 12: non recedet gladius de domo tua in sempiternum, eo quod despexeris me. Dum autem Absalon persequeretur David, conversus est contra eum exercitus David; Absalon autem impetu muli ductus est sub ramosam quercum, ubi circumnectentibus ramis collum ejus, ibique capite intercepto pendens, a joab principe militiae David, interfectus est. Quo mortuo, David restitutus in regnum in pace regnavit. Contra istam ergo persecutionem est iste Psalmus, Domine quid etc.. Per hanc tamen praefigurabatur persecutio quam Christus passus est a filio suo Juda, joan. 13: filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Et iterum Matth. 9: numquid possunt filii sponsi lugere etc.. A quo Juda Christus fugit, quando illo discedente, cum caeteris apostolis in montem oliveti secessit imminente passione. Et sicut David pacem exhibuit iniquo filio, quando praecepit populo eunti ad bellum: servate puerum Absalon, et eo interempto dixit, quis mihi det ut moriar pro te fili mi Absalon etc. Ita Christus Judae proditori, ut patet in convivio et in osculo: propter quod bene Absalon pax patris dicitur. Abba enim Hebraice, Latine pater interpretatur. Salon vero pax.

Et ipse Judas cum prolatione pacis prodidit Christum.

Et sicut Absalon, ita et Judas suspensus interiit. Quo mortuo Christus in pace regnavit, quia in gloria resurrexit: et potest ad omnes tribulationes ecclesiae referri. Potest et moraliter contra tribulationes, quas quis ab inimicis sive temporalibus sive spiritualibus patitur. Et ideo exprimitur affectus hominis implorantis. Circa hoc ergo duo facit. Primo praemittit adversariorum conatum, sive exponit Deo suum tormentum. Secundo confitetur adesse sibi divinum auxilium, tu autem Domine etc.. Persecutionem autem ponit, quantum ad nocentium numerum, multiplicati sunt, scilicet gentes, populi, reges, et principes. Et non solum hi extranei, sed etiam filius: Ps. 39: multiplicatae sunt super caput meum etc.. Et quantum ad nocendum, motivum, quia sine causa. Unde: quid: 1 Reg. 10 et 26: quid feci, aut quod est in manu mea malum? et quantum ad multiplex tormentum, quia vexant multipliciter tribulando.

Unde: tribulant. Tribulus est erba pungitiva: Gen. 3: spinas et tribulos germinabit tibi. Illi igitur tribulant, qui pungunt. Christum autem punxerunt colaphizando, flagellando, conspuendo, et illudendo, et mortem intentando. Et hoc est quod dicit: multi insurgunt, scilicet factis. Absalon enim voluit occidere David, ut patet in consilio chusi, 2 Reg. 17. Similiter et Judas tradidit Christum ad mortem. Item tribulant verbis detrahendo, sive falsa proponendo: unde multi dicunt etc.. Contra illud quod dicitur Ps. 36: salus autem justorum a Domino. Si enim hoc considerarent impii, non de facili insurgerent contra justos; sed quia hoc non credunt, vel quia contemnunt Dei potentiam vel hominis justitiam, ideo dicunt ore et opere, non est salus illi etc., idest in eo quem colit, et sibi Deum facit. Hoc dicunt etiam persecutores de Christo: si enim resurrecturum sperarent, nec Judas traderet, nec illi occiderent. Et est sensus. Non salvabit eum, nec est filius Dei: unde dicebant Matth. 27: si filius Dei es, descende de cruce: et infra, si rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei?

#2 Tu. Haec est pars secunda. Ubi ostendit sibi a Deo paratum auxilium. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit sibi specialiter adesse divinum auxilium. Secundo generaliter omnibus, ibi, Domini est salus. Et circa primum tria proponit. Primo auxilium divinum. Secundo auxilii experimentum, ibi, voce mea. Tertio securitatis

conceptum, ibi, non timebo. Dicit ergo, tu autem Domine; quasi dicat: isti insurgunt ad bellandum, sed tu suscipis ad protegendum. Et hoc est melius per litteram Hieronymi quae dicit: clypeus meus circa me, quasi defendens me sicut clypeus. Item non solum servans in vita contra delere volentes, sed etiam in gloria contra infamantes; unde ait gloria mea: 2 Cor. 10: qui gloriatur, in Domino gloriatur: Hier. 9: in hoc gloriatur qui gloriatur, scire et nosse me. Et non solum contra infamantes mihi assistis, sed etiam praevalere me facis contra opprimentes; unde subjungit: exaltans caput meum: Psal. 26: et nunc exaltavi caput meum super inimicos meos. Haec possunt referri ad Christum, qui conceptus fuit secundum humanam naturam in incarnatione, quoniam verbum caro factum est, joan. 1. Isa. 42: ecce servus meus, suscipiam eum; electus meus, complacuit sibi in illo anima mea: Ps. 64: beatus quem elegisti et assumpsisti. Item gloriosus fuit in resurrectione: joan. 17: clarifica me tu, pater.

Item exaltatus in ascensione; Phil. 2: propter quod et Deus etc..

#3 Deinde cum dicit, voce, ostendit experimentum auxilii. Et ponit tria: scilicet orationem, ibi, voce mea. Secundo exauditionem, ibi, et exaudivit me. Tertio ostendit in quo est exauditus, ubi ait: ego dormivi etc.. Circa primum duo tangit quae debent esse in oratione: nam debet esse attentata. Et ideo dicit: voce mea, scilicet cordis, quae sonat Deo, qua Moyses tacens ore, clamabat corde ad Dominum: Exod. 14: dixit Dominus: quid clamas ad me etc.. Hac etiam voce clamans susanna est exaudita; Dan. 13: quae flens suspexit in caelum, erat enim cor ejus habens fiduciam in Domino etc.. 1 Reg. 1: porro Anna loquebatur in corde suo etc.. 1 Cor. 14: orabo spiritu, orabo et mente. Et ideo dicit mea.

Vox enim quando non procedit ex corde non est mea. Item debet esse recta; tunc enim est recta, quando tendit ubi debet: et ideo dicit, ad Dominum, ubi est auxilium: 2 Paral. 20: cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te: Ps. 120: auxilium meum a Domino. Item debet esse devota: unde addidit, clamavi: clamosa namque dicitur oratio, propter magnitudinem affectus: Ps. 10: clamor meus ad te veniat etc..

Heb. 5: cum clamore valido et lacrymis etc..

Deinde ponitur exauditio, cum dicit: et exaudivit me de monte, idest de sublimitate divinae majestatis, quae inaccessibleis est: Ps. 23, quis ascendet in montem Domini, idest ad omnipotentiam suam: vel de altitudine justitiae suae, quia incomprehensibilis est: Ps. 35: judicia tua abyssus multa: vel de monte sancto, idest de me qui eram mons sanctus, de quo Is. 2: et erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini etc.. Sequitur, ego dormivi.

Ubi ostendit in quo sit exauditus. Quia surrexi.

Est autem differentia inter mortuum et dormientem: quia mortuus non resurgit: job 14: putasne mortuus homo rursus vivat; dormiens vero resurgit: Ps. 40: numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat? sic ergo quando tribulatio est tanta ut homo non redeat ad statum priorem, dicitur mors. Sed quando tribulatus, vel tentatus cadit in peccatum et resurgit, dicitur dormire. Sic David quasi dormivit, quia liberatus est a filio et peccato. Dicitur autem dormire, quasi parum; soporari vero, quasi multum: unde alia littera dicit, somnum cepi, idest profunde dormivi. Sic Christus dicitur dormivisse, quia sponte se passioni obtulit; et quia soporatus est, mors subsequuta est. Unde a dormitione transit ad somnum. Iste sopor signatur in sopore Adam. Gen. 2: immisit Dominus soporem in Adam etc. Quia de latere Christi in cruce mortui formata est ecclesia. Ait ergo, et exurrexi, propria scilicet virtute: joan. 10: potestatem habeo ponendi animam meam, et potestatem habeo iterum sumendi eam. Et hoc est, quia Dominus suscepit me. Alia littera, sustentavit. Habuit enim virtutem divinitatis, quod surgeret. Ps. 36: cum ceciderit justus, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam.

#4 Deinde cum dicit, non timebo, ponitur fiducia securitatis: quasi dicat; ex quo sic sum exauditus, non timebo etc.. Infra Ps. 26: si consistent adversum me castra etc.. In quo signatur, quod Christi ecclesia non potest omnino deprimi. Christo etiam post resurrectionem multitudo populi, quae crucifixum circumstetit, nihil nocere potuit: nam Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, Rom. 6. Et unde habeat istam fiduciam, ostendit cum dicit, exurge, scilicet manifesta virtutem tuam faciendo me resurgere a morte: et hoc est, salvum me fac etc.. Quoniam tu percussisti etc.. Supra duo dixerat: quod tribulant eum: Domine quid multiplicati sunt, qui tribulant me: et contra hos dicit: quoniam tu percussisti, item infamabant, non est salus illi etc.: et contra hos, gentes peccatorum, idest maledica verba in irritum deduxisti; job. 19: conterebam molas iniqui etc.. Littera Hieronymi habet, percussisti molas et dentes; quasi dicat: ita fortiter percussisti quod dentes contriti sunt. Maxilla fuit Absalon, dentes vero adhaerentes sibi. Unde destructo Absalone, alii sunt contriti.

#5 Ultimo cum dicit, Domini, ostendit auxilium divinum esse toti populo. Et primo quantum ad conservationem a malo; et ideo dicit, Domini est salus. Et ideo oratio dirigi debet ad Deum. Secundo quantum ad multiplicationem bonorum; et ideo dicit: super populum tuum benedictio tua, idest super populum, qui de te et in te sperat, et non in alio, benedictio tua.

Benedictio Domini semper importat multiplicationem bonorum: Prov. 10: benedictio Domini divites facit. Potest autem aliter legi Psalmus iste secundum Glossam, ut scilicet loquatur hoc totus Christus, idest ecclesia et caput

ejus inter procellas persecutionum constituta. Vel moraliter potest legi Psalmus iste in persona uniuscujusque fidelis, qui a vitis et cupiditatibus impugnatur. Et secundum hoc per David accipitur quilibet fidelis, per Absalon vitia et carnales concupiscentiae, sicut patet in Glossa.

|+4 Pars 4

|#1 In praecedenti Psalmo David imploravit auxilium Dei contra tribulationes orando, et sentiens se exauditum hortatur alios ut in Deo confidant.

Et exprimit Psalmus iste affectus hominis qui expertus divinam misericordiam et beneficia et justitiam, hortatur alios ut non desperent. Titulus ejus est in finem Psalmus cantici David. In hoc titulo duo consideranda sunt pro toto libro: scilicet quod dicit Psalmus cantici. Secundo quod dicit, in finem.

Quo ad primum ergo nota, quod David sicut legitur 2 Reg. 6, faciebat Psalmum metrico, et cantabat ante arcam cum Psalterio. Ergo Psalmus dicitur quod cantatur ad Psalterium, sed non absque Psalterio. In quibusdam autem Psalmis describitur Psalmus David, ubi intelligitur quod est factus ad Psalterium. In aliquibus praescribitur canticum David, quia cantabatur sine instrumento. In aliquibus, Psalmus cantici David, vel e converso: eo quod ille Psalmus cantabatur simul voce humana, et ad Psalterium. Sed in aliquibus incipiebat unus vel multi voce humana sine instrumento, et unus respondebat cum Psalterio; et hi intitulantur canticum Psalmi. In aliquibus vero unus cantabat Psalmum cum Psalterio, et alii respondebant sine Psalterio: et hi intitulantur Psalmus cantici. Et haec est differentia litteralis; sed mystice et secundum Glossam, Psalmus significat bonam operationem; canticum vero exultationem mentis de aeternis. Quando vero simul utrumque ponitur in uno Psalmo, significatur quod de utroque agitur. Quod vero dicit in finem, si consideretur hoc quantum ad rem per Psalmum figuratam, manifestum est quia in finem intelligitur, idest in Christum; Rom. 10: finis legis Christus ad justitiam omni credenti. Sed si consideretur in finem secundum figuram; datur intelligi, quod cantabatur pro consumptione operis vel negotii, sicut hic Psalmus pro consummata liberatione David a persecutione Absalonis factus fuit, quasi pro victoria. Alii dicunt victori, scilicet David, in Psalmis, quia omnes in Psalmis faciendis vincebat sed hoc verum non videtur. Dividitur autem Psalmus iste in duas partes: nam primo incipit a gratiarum actione pro receptis beneficiis; unde ait: cum invocarem etc.. Secundo finitur in exhortatione aliorum ut convertantur ad Deum, ibi, filii hominum etc.. Circa primum duo facit. Primo enim agit gratias de praeteritis. Secundo orat pro futuris, ibi, miserere mei etc.. Circa primum duo facit. Primo agit gratias quod est exauditus. Secundo ostendit qualiter est exauditus, ibi, in tribulatione etc.. Sed notandum quod hic est duplex littera: una dicit: exaudivit: alia habet exaudivisti; et huic concordat Hieronymus dicens, exaudivisti; in hoc tamen non est vis. Dicit ergo: cum invocarem, exaudivisti etc..

Ubi quatuor consideranda sunt. Primo ponit orationem et exauditionem: unde dicit: exaudivisti. Sed non exaudivit, non clamantem; unde dicit: cum invocarem; quod est implorare auxilium in necessitate.

Ps. 119: ad Dominum, cum tribularer, clamavi, et exaudivit me. Item requiritur, quod sit justus: quia si audit peccatores, est ex misericordia, non est ex justitia; et ideo dicit: justitiae meae: ibi Glossa: idest dator justitiae, vel justificationis meae.

Ps. 33: oculi Domini super justos. Aliud quod est primum, quod justitiam suam homo attribuat Deo, et non sibi; et ideo dicit: Deus. Contra quod Rom. 10: ignorantem Dei justitiam, et suam volentes statuere etc.. Primo ergo debet bonum suum attribuere Deo; secundo habere justitiam; tertio clamare; quarto exaudiri. Modus autem exauditionis describitur cum dicit, in tribulatione. Dicit exaudivit et dilatasti vel quia forte metrico factus est Psalmus ubi oportuit mutari constructionem propter metrum; vel quia per modum orantis, ubi ex diversis affectibus mutat homo loquendi modum. Dicit autem, in tribulatione dilatasti mihi, quia plus est dilatasti quam liberasti; quasi dicat, non solum liberasti, sed in ipsa tribulatione cordis latitudinem tribuisti. Psal. 17: dilatasti gressus meos subtus me, et non sunt infirmata vestigia mea. Vel latitudinem animi ad patienter sustinendum, vel latitudinem potestatis de qua dicitur Gen. 9: dilatet Deus Japhet. Deinde cum dicit, miserere mei, removendo scilicet quidquid remansit miseriae praeteritae: et exaudi me, orantem pro futuris bonis.

|#2 Deinde cum dicit, filii etc.. Convertit se ad aliorum exhortationem: et circa hoc duo facit. Primo redarguit peccatores; secundo exhortatur eos ad emendam, ibi, et scitote etc..

Circa primum duo facit. Primo commemorat conditionem; secundo arguit culpam, ibi, ut quid diligitis; conditionem commemorat dicens, filii hominum: quod dupliciter potest intelligi. Primo in malo, sic, filii hominum, quasi homines secundum naturam inferiorem corruptibiles et proni ad peccandum. Gen. 6: non permanebit spiritus meus in homine in aeternum quia caro est.

Et iterum 8 cap.: sensus et cogitatio hominum in malum proni sunt ab adolescentia sua. Filii ergo hominum; quasi dicat ostenditis vos esse filios hominum, idest peccatorum, scilicet evae et Adae: usquequo gravi corde? isa. 1: vae genti peccatrici, populo gravi iniquitate etc.. Secundo in bono: quia homo in quantum homo, est imago Dei: unde filii hominum, non bestiarum. Psal. 48: homo cum in honore esset non intellexit, etc.. Et, o gravi corde, idest quia debetis habere cor grave et stabile, usquequo non convertimini ad Deum; et hoc est quod

Hieronymus habet, filii viri, usquequo inclyti mei ignominiose diligitis vanitatem, quaerentes mendacium; et sic convenienter arguit culpam, ut quid diligitis etc.. In peccato namque sunt duo consideranda, scilicet voluntas inhaerens rei, et intentio inordinata. Primo ergo tangit inordinatam amorem cum dicit, ut quid diligitis etc. Idest aliquid vanum, non solidum, temporalia quippe vana sunt, quia non continent solidum, sed pertransiens bonum. Eccl. 1: vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Ut quid ergo diligitis etc. Quasi dicat, ut quid diligitis temporalia. Secundo tangit pravam intentionem cum dicit: et quaeritis mendacium, idest quare amatis divitias, ut habeatis sufficientiam? nam Eccl. 5: avarus non implebitur pecunia. Hier. 5: aspexi terram etc. Vel mendacium, idest idolum, 1 Cor. 8: idolum nihil est. Usquequo ergo diligitis, et quaeritis hoc, et non convertimini ad Deum?

|#3 Secundo cum dicit, et scitote, hortatur peccatores ad emendam: et circa hoc tria facit.

Primo commemorat beneficia sibi exhibita.

Secundo hortatur ut ad Deum redeant, ibi, irascimini etc.. Tertio ostendit praeeminentiam sui ad illos in bonis, ibi, dedisti laetitiam etc.. Dicit ergo, et scitote etc.. Sed notandum est, quod hic in Graeco est diapsalma, in Hebraeo vero est sela, quod Hieronymus transtulit, feliciter, vel semper.

Diapsalma ergo divisio Psalmi est: qui quando cantabant, fiebant aliqua intervalla in Psalmo, ut ostenderetur quod sequentia ad aliam materiam pertinebant secundum Augustinum. Sed contra hoc est, quia secundum hoc, diapsalma nunquam inveniretur in fine Psalmi; sed in Psalterio Hieronymi sela invenitur in fine Psalmi. Et ideo sumptum est sela ex *ly salon*, idest pacifice. Et concordat cum Hieronymo qui interpretatus est feliciter. Sic ergo melius pacifice, quasi semper, et hoc sela importat. Beneficium autem quod commemorat est duplex: unum de praeterito, et aliud de futuro, ibi, Dominus exaudiet. Quantum ad primum dicit, et scitote etc.; et cum sit principium sententiae continuatur cordi prophetae, sicut illud in principio Ezech.: et factum est in trigesimo anno etc..

Nam sela quod interpretatum est diapsalma, ponitur hic: quod notat interruptionem. Vel continuatur ad praecedentia; quasi dicat: nolite diligere vanitatem, et scitote quare? quoniam mirificavit Dominus etc.. Ecce quot bona mihi fecit: quia scilicet mirificavit etc., idest mirabilem reddidit. Potest etiam aliter continuari secundum Glossam; quasi dicat: quia vana scitote, et scitote quid sequamini: quoniam mirificavit Dominus etc., idest Christum per figuram principaliter intellectum, qui est sanctus sanctorum, de quo Dan. 9: hunc Deus ostendit mirabilem suscitando, et ad dexteram ejus eum collocando. Quilibet etiam justus mirabilis est; quia majora sunt opera justitiae, quam miracula exteriora. Ps. 67: mirabilis Deus in sanctis suis. Sed Christus est maxime mirabilis. Isa. 9: et vocabitur nomen ejus admirabilis. Quantum ad secundum dicit, Dominus exaudiet. Isa. 65: antequam clament, ego exaudiam etc..

|#4 Deinde cum dicit, irascimini, exhortatur eos ad emendationem vitae: et circa hoc tria facit. Primo exhortatur ut recedant a malo; secundo ut tendant in bonum, ibi, sacrificate sacrificium; tertio movet quaestionem, ibi, multi dicunt etc.. Circa primum considerandum est, quod peccatum in nobis ut plurimum ex tribus consurgit: scilicet ex corruptione irascibilis, rationalis et concupiscibilis. Primo ergo prohibet peccatum quod consurgit ex primo; unde dicit, irascimini etc.. Hoc autem intelligitur tribus modis. Primo de ira inordinata; quasi dicat: permittitur nobis quod motus iracundiae surgat in nobis: non tamen perducatis iracundiam ad actum peccati. Ephes. 4: sol non occidat super iracundiam vestram.

Secundo sic: irascimini, idest contra vestra peccata.

Isa. 63: indignatio mea ipsa auxiliata est mihi etc.. Et nolite peccare, scilicet iterum; quasi dicat: sic irascimini contra peccata praeterita ut non committatis alia. Tertio de ira per zelum sic exponitur: irascimini contra vitia aliorum; et tamen nolite peccare, eos inordinate corrigendo, quia debet ira dirigi per rationem. Secundo prohibet vitium rationalis, scilicet simulationem, dicens: quae dicitis in cordibus vestris, supple sint in vobis; quasi dicat: non aliud sitis in corde, et aliud praetendatis extra. Tertio prohibet quod surgit ex concupiscibili.

Compungimini, scilicet de peccatis quae fecistis: in cubilibus vestris. Rom. 13: non in cubilibus et impudicitis etc.. Vel dicendum, quod tangit duplex peccatum: scilicet irae, sicut dictum est, irascimini de ira per zelum. Secundo concupiscentiae, compungimini quae dicitis in cordibus vestris, idest male cogitatis, in cubilibus vestris, idest de occultis, vel in occultis. Et hoc magis sonat littera Hieronymi, qui dicit, loquimini et tacete, idest non publicetis inordinate exequendo. Vel de ira per vitium, quam prohibet non procedere ad opus, quod pejus est. Vel de ira contra peccata. Consequenter hortatur eos ut faciant bonum. Et primo dirigit eos circa principium boni, quia sacrificate sacrificium justitiae; quasi dicat scilicet compungimini. Levit. 4, mandatur quod offerunt sacrificium pro peccatis. Sed Dominus de hujusmodi non multum curat. Psalm. 39: sacrificium et oblationem nolui: aures autem perfecisti mihi; unde et vos, sacrificate sacrificium justitiae et sperate in Domino: multi dicunt quis ostendit etc. Idest satisfactionis et poenitentiae. Rom. 12: exhibeatis corpora vestra Deo, hostiam viventem, sanctam, Deo placentem etc.. Secundo dirigit eos circa finem boni, dicens: et sperate in Domino etc.: quasi dicat: sitis sperantes in Domino qui dedit vobis haec operari.

#5 Deinde cum dicit, multi, movet quaestionem quam dicunt, multi, idest stulti: dicunt autem, quis ostendit nobis bona; quasi dicat: quomodo scire possumus quae sunt haec sacrificia Deo acceptabilia? hanc autem quaestionem solvit cum dicit: signatum est super nos lumen vultus tui, Domine; quasi dicat: ratio naturalis indita nobis docet discernere bonum a malo; et ideo dicit: signatum est super nos lumen vultus tui, Domine etc.. Vultus Dei est id per quod Deus cognoscitur; sicut homo cognoscitur per vultum suum, hoc est veritas Dei. Ab hac veritate Dei refulget similitudo lucis suae in animabus nostris.

Et hoc est quasi lumen, et est signatum super nos, quia est superior in nobis, et est quasi quoddam signum super facies nostras, et hoc lumine cognoscere possumus bonum. Ps. 88: in lumine vultus tui ambulabunt etc.. Super hoc autem signamur signo spiritus. Eph. 4: nolite contristare spiritum sanctum in quo signati estis. Et iterum signo crucis, cujus signaculum nobis impressum est in baptismo, et quotidie debemus imprimere.

Cant. 8: pone me ut signaculum super cor tuum.

#6 Deinde cum dicit, dedisti, ponit praeeminentiam ejus ad illos peccatores in bonis: quasi dicerent ei: tu nos exhortaris ad beneficia tua, sed nos habemus omnia; ideo comparat temporalia spiritualibus. Et primo ponit spiritualia; secundo temporalia, ibi, a fructu etc..

Tertio praeeminentiam spiritualium, ibi, in pace etc..

Dicit ergo: verum est quod omnes habent lumen vultus desuper se: sed, o Domine, sanctis et mihi dedisti laetitiam, scilicet spiritualem, in corde meo, ut scilicet de te gaudeam. Rom. 14: non est regnum Dei esca et potus; sed justitia et pax, et gaudium in spiritu sancto: et hoc est beneficium spirituale. Mali autem habent abundantiam temporalium; et ideo dicit: a fructu frumenti, vini et olei sui, multiplicati sunt, idest dilatati. Et per omnia ista temporalia intelliguntur omnia alia: quia omnia referuntur ad necessitatem vivendi: et sic frumentum pro cibo, et vinum pro potu, oleum vero pro condimento accipitur. Alia littera habet, a tempore frumenti; ubi duplex bonorum istorum defectus innuitur, quia temporalia dicuntur a tempore.

Sap. 2: umbrae enim transitus est tempus nostrum. Et quia unum non sufficit, oportet quod sint multa; ideo dicit: multiplicati sunt.

#7 Deinde cum dicit, in pace, ponit praeeminentiam spiritualium; quasi dicat, quid inter haec excedit? certa laetitia cordis. Et hoc patet duplici ratione. Primo, quia hoc bonum erit aeternum, illud vero temporale; secundo quia est unum et simplex, illud est multiplex. Secundum ponit ibi, quoniam tu, Domine singulariter etc..

Dicit ergo, in pace etc.: quasi dicat: alii in tempore, sed ego non, immo in idipsum. Nota ergo, quod etiam in praesenti vita dicitur justus stare in bono, propter quatuor. Primo, quia non impeditur exterius: et ideo dicit: in pace. Isai. 31: sedebit populus meus in pulchritudine pacis etc..

Secundo ex immutatione rerum habitatum, quia hoc semper idem manet; unde in idipsum. Psalm. 131: hierusalem quae aedificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum. Tertio, quia sine solitudine: unde, dormiam. Cant. 2: ego dormio etc.. Quarto ex quiete a labore conquirendi; unde dicit, et requiescam. Et hoc potest esse etiam hic in praesenti vita secundum inchoationem; quia sancti omnia ista habent hic aequaliter in Deo; sed haec omnia perfecte erunt in patria. Et hoc ideo habeo, dicit David, quia unum habeo in quo sunt omnia haec: et hoc est quod ait, quoniam tu Domine etc.: quasi dicat: uno modo in quadam spe singulari; constituisti me, scilicet vita aeterna, de qua infra dicitur Psal. 26: unam petii a Domino etc.. Et hoc respondet contra id quod dicit, multiplicati sunt: ut quoniam tu Domine etc.

Quasi dicat, in te singulariter spero. Et hoc magis sonat littera Hieronymi, quae dicit: quia tu Domine specialiter securum habitare me fecisti. Ps. 177: bonum est confidere vel sperare in Domino etc..

|+5 Pars 5

#1 Supra Psalmista orationem proposuit contra persequentes manifeste; hic contra dolosos orat, ne decipiatur. Et circa hoc duo facit. Primo ponit petitionem contra dolosos, ne decipiatur. Secundo, ut lapsus reparatur, ibi, Domine ne in furore etc..

Hic Psalmus habet titulum in quo est aliquid novi, qui talis est; in finem pro ea quae consequitur hereditatem. Ubi tangitur figura et mysterium.

Figura quidem intelligi potest dupliciter. Primo, secundum quod Glossa exponit, et habetur in historia Genesis 21, quod Sara videns ludentem Ismaelem cum Isaac filio suo, turbata est, et dixit ad Abraham: ejice ancillam hanc et filium ejus: non enim erit heres filius ancillae cum filio meo Isaac. Intellexit quidem Sara ludum illum persecutionem esse contra Isaac; Abraham autem dure accepit quod dixerat Sara de filio suo Ismaele; sed dixit ei Deus: non tibi videatur asperum super puero et ancilla tua: omnia quae dixerit tibi Sara, audi vocem ejus, quia in Isaac vocabitur tibi semen, etc.: quasi dicat: Isaac tibi haeres erit tuus, non Ismael. Unde infra 25, dicitur: dedit Abraham cuncta quae possederat filio suo Isaac, filiis autem concubinarum largitus est munera etc.. Potest ergo hic Psalmus referri ad hoc: quod populus Judaeorum secundum figuram consequeretur hereditatem promissam Abrahae, cujus erat caput David, et rex.

Secundum mysterium vero populus christianus: Gal. 4: nos autem, fratres, secundum Isaac promissionis filii sumus. Ergo Psalmus iste tendit in finem, idest in Christum quem laudat pro ea, scilicet pro ecclesia, quae consequitur hereditatem, reprobata synagoga. Alio modo, secundum litteram Hieronymi, titulus est, victori pro heredibus canticum David: et sic potest intelligi, quod iste Psalmus factus est pro victoria quam David habuit ad litteram.

Et sciendum, quod David fugiens haereditatem amisit per Absalonem, sicut habetur 2 Reg. 16.

Unde sicut praecedens Psalmus fuit pro liberatione et victoria contra Absalonem, ita hunc fecit pro recuperatione hereditatis: quia David reverso in hierusalem, adhuc malitiose insurrexerant sibi et quidam alii contra eum. Unde 2 Reg. 20, mandavit David Amasae, quod usque in diem tertium convocaret omnes viros Juda, ut persequeretur siba filium bochri: quia magis afflicturus est nos filius bochri quam Absalon. Pertransiverat enim omnes tribus Israel usque Abelam, omnesque electi congregati erant ad eum: quo decapitato regnavit David super omnem Israel. In hoc ergo Psalmo secundum litteram tria considerantur. Primo petit exaudiri. Secundo ostendit fiduciam suae exauditionis, ibi, mane exaudies. Tertio proponit petitionem, ibi, Domine deduc me. Circa primum duo facit.

Primo petit exaudiri. Secundo signat rationem exauditionis, ibi, rex meus. Notandum, quod qui vult petere aliquid ab aliquo, sic procedit. Primo desiderat quod vult petere. Secundo meditatur verba proponenda. Tertio proponit ea apud exaudientem.

Et e converso auditor. Primo percipit verba auditu. Secundo intellectu capit sensum verborum.

Tertio inclinatur ad implendum desiderium petentis.

Loquitur ergo David ad Deum, secundum similitudinem hanc. Et primo petit primum, scilicet ut audiat verba ejus exteriori auditu, cum dicit, verba mea auribus percipe, Domine. Secundo petit sensum, scilicet intellectum verborum, cum dicit, intellige clamorem meum, non exteriorem, sed interiorem affectum: Ps. 17: clamor meus in conspectu ejus: Hieronymus: intellige murmur meum, quod cogitavi proponendum: et consonat illi translationi quae dicit meditationem. Tertio petit tertium, scilicet exauditionem: intende voci orationis meae, idest velis exaudire orationem meam: Psal. 69: Deus in adjutorium meum intende.

Sed numquid Deus haec seorsum facit, audit, intendit, exaudit? dicendum, quod metaphoricè loquitur: scilicet ut omnia haec approbet, verba exteriora, meditationem interiorem, et quae proponit.

Secundo ponit rationem exauditionis, cum dicit, rex meus. Et est hoc principium versus secundum Graecum.

Ponitur autem triplex ratio exauditionis, scilicet ex parte Dei. Quarum una est rex meus. Regis enim est gubernare. Ex quo ergo ad Deum pertinet, pertinet ad eum necessaria providere: Hier. 10: quis non timebit te o rex gentium? alia ratio est, quia Deus: Deus enim finis est voluntatum nostrarum et conservator: Ps. 27: in Deo speravit cor meum, et adjutus sum etc.. Et ideo dicit Deus meus: isa. 8: numquid non populus a Deo suo requiret visionem pro vivis et mortuis etc.. Tertia ratio sumitur ex parte orantis, cum dicit: quoniam ad te orabo, Domine; quasi dicat: conveniens est, quia promisisti orantibus exauditionem. Matth. 7: omnis qui petit accipit, et qui quaerit invenit, et pulsanti aperietur. Nec refertur quod dicit Hieronymus, deprecor, et hic dicitur, orabo: quia hoc designat continuationem orationis sine intermissione: quasi dicat: ita orabo, quod tamen semper deprecor: Luc. 18: oportet semper orare, et non deficere.

#2 Haec est secunda pars Psalmi. Ubi primo ostendit fiduciam se habere de exauditione. Secundo fiduciae rationem, ibi, mane astabo etc.. Dicit ergo: exaudies vocem meam mane: secundum litteram, idest celeriter, quasi dicat tempestive. Hoc enim sperare debemus de Deo quod cito exaudiet: isa. 30: ad vocem clamoris tui statim ut audierit respondebit tibi. Idem penul. Adhuc illis loquentibus ego audiam. Ratio fiduciae ponitur cum dicit, mane astabo etc.. Nota quod mane quadrupliciter dicitur: scilicet naturalis diei: Gen. 1: factus est vespere et mane dies unus. Item vitae humanae; et sic juvenus dicitur mane. Psal. 89: mane floreat et transeat. Item diei gratiae in prima conversione hominis ad Deum, quia tunc incipit habere lumen gratiae: Ps. 89: repleti sumus mane misericordia tua. Item aeternitatis: Ps. 29.

Ad vesperam, scilicet in vita praesenti, demorabitur fletus, et ad matutinum, scilicet aeternitatis, laetitia. Duplex ergo ratio assignatur confidentiae.

Primo, quia mane astat, idest Deo adhaeret, et ad Deum se praeparat; unde Hieronymus habet, praeparabor: Eccl. 18: ante orationem praepara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum.

Mane ergo diei, idest in matutinis, astabo tibi, idest tibi intendam. Et hoc, quia tunc est homo liber a solitudinibus, et magis habet cor liberum ad cogitandum de Deo: Psal. 62: in matutinis Domine meditabor in te: Isaiae 26: sed et spiritu meo in praecordiis meis de mane vigilabo ad te, et exaudies vocem meam etc.. Quia devotos audit. Mane, scilicet gratiae, propulsis tenebris culpae, astabo, et contemplabor, ut habet littera Hieronymi. 2 Reg. 23: sicut lux aurorae mane absque nubibus rutilat oriente sole etc.. Exaudies vocem meam, scilicet liberando a culpa et poena.

Vel mane, scilicet in die aeternitatis: job 38: ubi eras cum me laudarent astra matutina etc..

Et tunc homo totaliter exauditur. Vel mane, idest a juventute: astabo tibi: Thren. 3: bonum est viro cum portaverit jugum Domini ab adolescentia sua: Eccl. Ult. Memento creatoris tui in diebus juventutis tuae etc.. Exaudies voces meam, quia Prov. 8: diligentes me diliget: et qui mane vigilaverint ad me, inveniet me. Secunda

ratio fiducia est, quod videt; unde dicit, et videbo: et exponit hoc primo quomodo astet, cum dicit: ego autem in multitudine. Primo dicit quid videt: scilicet qui sunt illi qui impediuntur ab exauditione, et quae sunt hujusmodi impedimenta: et isti sunt mali; unde dicit videbo, scilicet quoniam Deus etc..

Ubi notanda sunt duo. Primo, quod mali excluduntur ab istis. Secundo quod inducuntur in mala poenae, ibi, odisti omnes etc.. Circa primum loquitur de Deo sicut de aliquo homine qui diligit aliquos seu odit. Ubi triplex gradus potest esse: quia alicui peccatoris placet peccatum, alicui placet persona peccantis, alicui neutrum: sed tamen libenter et sine indignatione videt eum. Hoc autem non est in Deo: quia Deo non placet peccatum, nec respicit ad familiaritatem peccatoris. Item dedignatur eum videre: et ideo dicit quantum ad primum, videbo quoniam tu non es Deus volens iniquitatem, idest non placet tibi. Quantum ad secundum dicit: neque habitabit juxta te malignus, idest non habes eum in familiaritate tua: Ps. 100: non habitabit in medio domus meae etc.. Item ibidem 25: odivi ecclesiam malignantium. Quantum ad tertium dicit, neque permanebunt injusti, idest peccatores, ante oculos tuos, scilicet approbationis: Habacuc 1: mundi sunt oculi tui, et respicere ad iniquitatem non poteris.

#3 Hic ostendit quomodo inducuntur ad poenam: et ponit triplicem ordinem. Triplex enim gradus est, quo modo aliquis odit aliquem. Primo habet eum odio, volendo ei malum in corde. Secundo hoc exequitur inferendo poenam. Tertio si quando punivit, tamen reconciliat eum sibi. Sed Deus primo odit; unde dicit, odisti omnes etc.. Sap. 14: similiter est odio Deo impius et impietas ejus.

Sed contra, Sap. 2: diligis omnia quae sunt etc..

Respondeo: quod Deus fecit, non odit; sed quod non fecit, scilicet peccatum. Sed si nos pertinaciter insistamus, peccatorem odit in quantum non revocat, et per poenas ordinat.

Secundo infert poenam; et ideo dicit: perdes omnes qui loquuntur mendacium: Sap. 1: os quod mentitur occidit animam. Nota quod triplex est mendacium: scilicet perniciosum, quod fit in nocumentum alterius sive spiritualis sive temporalis rei, puta in doctrina; et hoc est gravissimum. Jocosum, quod dicitur ad delectandum.

Officiosum, quo quis loquitur ad proficiendum sive temporaliter sive spiritualiter. Et secundum Augustinum, nullum mendacium officiosum est sine peccato: quia si mentiris ut liberes aliquem, hoc non est bonum: quia apostolus dicit Rom. 3: non sunt facienda mala ut veniant bona.

Praeterea omne malum posset fieri propter bonum; potest tamen officiosum esse aliquando veniale. Sed jocosum semper est veniale. Perniciosum vero semper est mortale: et de isto hic intelligitur. Tertio Deus sic odit sicut poenas inferens qui non reconciliatur; unde subdit: virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus. Illa abominamur quae in cognitione nostra non patimur. Viri sanguinum dicuntur illi quorum affectus est ad effundendum sanguinem: Prov. 1: pedes eorum ad malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem: 2 Reg. 16: egredere vir sanguinum. Dolosus est qui in dolo loquitur. Sed advertendum, quod ordinate procedit Psalmista: quia primo homo simpliciter operatur malum cogitando; et hos Deus odit. Sed quando addunt malitiam exequendo, provocant Deum ad puniendum. Sed quando perdurant, tunc Deus abominatur: Prov. 17: abominatio est Deo vita impii etc..

#4 Consequenter cum dicit, ego, ostendit, quomodo astat Domino: et circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo accedit ad Deum. Secundo, quam orationem porrigit, ibi, adorabo. Dicit ergo aliquis sibi: tu dicis quod non habitabit juxta te malignus. Sed numquid non tu es peccator? quomodo ergo astabis? et ideo dicit, non secundum merita, sed in multitudine misericordiae tuae introibo, idest appropinquabo tibi, in domum tuam. Vel ad litteram dicitur templum, vel congregatio fidelium: 1 Tim. 3: quomodo oporteat te in domo Dei conversari, quae est ecclesia Dei. Dan. 9: non enim in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam etc..

Sed tu cum sis peccator, idest vir sanguinum, quomodo appropinquas vel adoras? certe, in timore tuo: Eccl. 1: qui sine timore est, non poterit justificari; ideo dicit, in timore tuo, scilicet cum reverentia.

#5 Supra petiit orationem exaudiri; hic proponit eam. Et primo orat pro se. Secundo pro aliis.

Circa primum duo facit. Primo proponit orationem.

Secundo ponit ejus rationem, ibi, quoniam non est. Circa primum duo petit; scilicet deduci et dirigi; et hoc ideo, quia homo in mundo est sicut in via: isa. 30: haec est via: ambulabitis in ea.

Qui autem vadunt per viam, indigent duobus: quia si via non sit segura, indigent ducatu; vel dirigente, si sit dubia. In mundo undique sunt hostes: Psal. 141: in via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Item ignota est via: job 3: viro cujus abscondita est via etc.. Et ideo primo petit, Domine, deduc me in justitia tua, secundum justitiam tuam, vel ut ambulem in tua justitia: et hoc, propter inimicos meos: Ps. 142: spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum Domine vivificabis me in aequitate tua.

Dirige in conspectu tuo viam meam. Alia translatio habet, dirige in conspectu meo viam tuam: prima concordat cum Hieronymo: secunda cum Graeco; sed tamen idem est sensus: quasi dicat: Domine, sum in via occulta: Prov. 14: est via quae videtur homini recta, novissime autem deducit ad mortem: et ideo, dirige me in conspectu tuo, idest secundum tuam providentiam, quia tibi nihil est occultum. Vel in conspectu tuo, ut tibi semper placeam. Vel in conspectu meo viam tuam, ut scilicet semper sit in corde meo, ut te semper sequi possim.

#6 Deinde cum subjungit, quoniam, assignat rationem petitionis, et describit inimicos, et periculum imminens. Primo ex defectu boni.

Secundo ex abundantia mali, ibi, quia cor eorum etc.. Defectus quidem est, quia si servarent pacem, possem eis pacificari et secure incedere.

Sed non est in ore eorum veritas; quia aliud habent in ore, et aliud in corde: Osee 4: non est veritas: et ideo non possum secure incedere.

Item ex abundantia mali. Et primo quantum ad meditationem, cum dicit: cor eorum vanum est, idest vana meditantur, ad quae attingere non possunt, scilicet decipere pauperes qui custodiuntur a te: Eccl. 2: multae insidiae sunt dolosis. Secundo ex aviditate: quia, sepulcrum patens est guttur eorum. Guttur servit ad gustum et locutionem.

Uno modo potest legi, ut exponatur secundum quod ordinatur ad locutionem; quasi dicat: guttur eorum est sepulcrum patens: nam sicut sepulcrum est locus mortuorum, et de eo egreditur foetor, ita locutiones eorum mortificant alios, vel spiritualiter vel corporaliter: 1 Cor. 15: corrumpunt bonos mores colloquia prava. Item foetida sunt eloquia talium, quia turpia loquuntur: Eccl. 2: eructant praecordia foetentium. Alio modo ut exponatur quantum ad comestionem et aviditatem: et hoc possumus accipere vel ad litteram; et sic sunt sepulcrum patens, quia sunt voraces. Et propter hoc ut impleant voracitatem suam, adulantur, et inique agunt. Vel figuraliter: et sicut sepulcrum quantum est de se paratum est ad suscipiendum mortuos, sic isti semper sunt parati ad decipiendum: Hier. 5: pharetra ejus quasi sepulcrum patens. Tertio quantum ad eorum oppressionem, linguis suis etc.: quasi dicat: per verba blanda ducunt ad mortem: Rom. 16: per dulces sermones et blande seducunt corda innocentium: Hier. 9: sagitta vulnerans lingua eorum etc.. Haec potest esse oratio justii et ecclesiae.

#7 Consequenter cum dicit, judica, orat pro aliis. Et primo contra malos. Secundo pro bonis, ibi, et laentur. Circa primum tria facit.

Primo petit eorum judicium. Secundo determinat iudicii modum, ibi, decidant etc.. Tertio assignat iudicii causam, ibi, quoniam irritaverunt.

Dicit ergo, judica illos, ex quo sunt mali.

Sed advertendum, quod duplex est iudicium: scilicet discretionis, quo etiam boni iudicantur: psalm. 42: judica me Deus, et discerne causam meam etc..

Secundo condemnationis: jo. 3: qui non credit, jam iudicatus est. Hic loquitur de iudicio condemnationis, quo mali iudicabuntur in extremo iudicio: unde Hieronymus habet, condemna eos Deus.

Sed contra: Matth. 5: orate pro persequentibus et calumniantibus vos.

Respondeo. Dicendum, quod prophetae in sua prophetia non loquebantur voluntate propria: 2 Pet. 1: non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto etc.. Et ideo quae proferebant, dicebant secundum intellectum divinae justitiae: et ideo haec erant magis praedictiones futurorum quam orationes eorum: unde judica, idest scio quod iudicabis. Modus justitiae duplex ponitur. Primo, ut deficiant ab intento.

Secundo, ut removeantur a loco. Per primum impediuntur mala quae intendunt: et ideo dicit, decidant a cogitationibus suis, idest consiliis: job 5: qui apprehendit sapientes in astutia eorum, etc.. Vel decidant, idest puniantur propter cogitationes suas: Rom. 2: cogitationum accusantium etc.. Sed per secundum expelluntur a societate bonorum; unde sequitur: secundum multitudinem etc.. Hoc erit tunc quando Matth. 25, dicitur: ite maledicti etc.. Job 18: expellet eum de luce in tenebras etc.. Et dicit secundum multitudinem impietatum, quia secundum eas erit modus condemnativus: Deut. 25: pro mensura delicti erit et plagarum modus. Causa ponitur, quoniam irritaverunt, idest ad iram provocaverunt.

Hoc in Deo non iram, sed voluntatem puniendi ostendit. Alia litera amaricaverunt te, qui dulcis es, in te pertinaciter peccando. Peccatores primo peccant, post aggravant peccatum suum ex pertinacia, et Deus tunc non parcat, sed irritatur, idest inducitur ad vindictam: Rom. 2: an ignoras quod benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? tu autem secundum duritiam tuam: Deut. 32: ipsi me provocaverunt in eo qui non est Deus etc..

#8 Consequenter cum dicit, et laentur, ponit petitionem. Et primo ponit eam. Secundo subdit expositionem, in aeternum. Circa primum duo facit. Primo enim ponit quid petit, quia laetitiam; unde dicit laentur: hoc est enim finis bonorum omnium. Ps. 67: justii epulentur et exultent in conspectu Dei, et delectentur in laetitia.

Secundo, quibus petit, quia sperantibus: unde, qui sperant in te. Consequenter cum dicit, in aeternum exultabunt, exponit primo, et dicit, laentur. Secundo, cum dicit, sperent, ibi, quoniam tu benedixisti justo. Laetitia namque sanctorum in patria est sempiterna: et ideo dicit, in aeternum: et secunda; unde addit, et habitabis in eis: plena, propter quod subdit, et gloriabuntur etc.. Sempiterna quidem est, non temporalis: isa. 51: laetitia sempiterna super capita eorum etc.. Secunda absque perturbatione: isa. 32: sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciae; et ideo dicit, et habitabis in eis, sicut protector: unde Hieronymus habet, et proteges eos: Apoc. 21: ecce tabernaculum Dei cum hominibus, et habitabit cum eis. Est etiam plena: et hoc patet ex quatuor. Primo ex gloria inde concepta; unde, gloriabuntur, quia non gloriatur quis de re nisi habeat eam excellenter.

Sancti vero excellentissime Deum habent; ideo dicit, gloriabuntur. Secundo ex materia: quia gloriantur de re plenissima, et de omni bono: joan. 16: usque modo non petistis quidquam in nomine meo; petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum: jo. 15: ut gaudium meum in vobis sit etc.. Et ideo dicit in te. Tertio ex societate: quia solus homo non potest bene gaudere de aliquo, sed quando amicos habet secum participes illius boni: et ideo dicit, omnes.

Ps. 86: sicut laetantium omnium habitatio est in te. Quarto ex perfectione, qui diligunt: hoc enim proprium est amicorum gaudere de bono amici, nec facile homo dimittit quod diligit.

|#9 Consequenter cum dicit, quoniam, ostendit quare sperant. Quia primo de dono gratiae.

Secundo ex misericordia praedestinationis etc.. Ex dono namque gratiae; unde ait, quoniam tu benedixisti justo, dando scilicet ei specialem gratiam: Ephes. 1: benedixit nos omni benedictione spirituali in caelestibus. Et misericordia praedestinationis: ephes. 1: praedestinati sumus secundum propositum voluntatis ejus, qui operatur omnia in omnibus: et hoc est quod ait, scuto bonae voluntatis, scilicet aeterna voluntate misericordiae suae, quae ab aeterno disposuit salvare: Ephes. 1: elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti et immaculati. Quod autem ait: ut scuto, innuit quod ipsa voluntas Dei bona est sicut scutum contra omnia mala: 2 Reg. 23: Dominus scutum et robur meum etc.. Vel est hic ut scutum protegens, in patria vero ut scutum coronans. Consuetudo namque fuit Romanis antiquitus uti scutis rotundis, et in illis habebant spem victoriae; et quando triumphabant, illomet scuto utebantur ut corona. Et inde sancti pinguntur cum scuto rotundo in capite: quia de hostibus adepti triumphum, scutum rotundum ad instar Romanorum gerunt in capite pro corona. Dicit ergo: scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos; quasi dicat, pro scuto coronationis nostrae habemus bonam voluntatem tuam, quae nos hic defendit, et ibi coronat.

|+6 Pars 6

|#1 In praecedenti Psalmo petiit David ut deduceretur in via justitiae propter inimicos; hic autem ut lapsus reparatur. Et videtur hic Psalmus exprimere affectus hominis, qui pro peccatis castigatus, et in manibus inimicorum datus, poenitentia peracta liberationem obtinuit: et ideo hic est primus Psalmus septem poenentialium. Qui septem sunt propter septem dona sancti spiritus, per quem quis poenitet: et omnes incipiunt a luctu, et terminantur in laetiam: quia per planctum poenitentiae pervenitur ad regnum gloriae: Matth. 5: beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Titulus talis est, in finem Psalmi David pro octava. Hieronymus transtulit, victori in Psalmis super octava canticum David. De isto titulo restat videre, quid sibi velit hoc quod dicitur pro octava. Nam caetera exposita sunt. Sciendum ergo, quod tituli ab esdra facti sunt partim secundum ea quae tunc agebantur, et partim secundum ea quae contigerunt.

Habetur enim in historia Levit. 23, quod in mense septimo Judaei faciebant festum tabernaculorum septem diebus, et octavus dies inter omnes erat celeberrimus: erat enim dies coetus atque collectae, quae fiebant pro necessariis ad cultum divinum et pauperibus. Et forte David fecit hunc Psalmum in ista solemnitate, et dicebatur in octavo die. Pertinet autem festum istud ad mysterium: quia per octo significatur resurrectio, quando colliguntur omnes a quatuor ventis a summo terrae usque ad summum caeli, Matth. 13. Vel dicitur octava propter quorundam falsam opinionem qui dicebant quod post septem millia annorum futura esset resurrectio, Domino ad iudicium veniente. Sed nulli hoc tempus notum existit: Act. 1: non est vestrum nosse tempora vel momenta etc.. Matth. 24: de die autem illa et hora nemo scit; neque Angeli caelorum; nisi pater solus unde alia ratio est, quare per octavam designatur resurrectio: quia in praesenti saeculo duplex vita est. Una qua vacat homo rebus corporalibus, alia spiritualibus. Prima vita significatur per quaternarium, quia est numerus corporum, ut etiam dicit Plato, quia per ipsum significantur dimensiones. In solidis namque primus numerus corporalis est pyramis ut tradit boetius in arith. Sua. Cum igitur pyramis illa sit prima, quae triangula basi in altitudinem se tollit, sequitur quod quaternarius sit primus numerus solidus; ut V. G. Si posito triangulo super tres angulos erigantur lineae, et ad unum medium punctum vertices jungantur, fit pyramis; cujus basis est unum triangulum; latera vero triangula. Secunda vero vita quae spiritualis est, significatur per ternarium: nam in planis figuris ternarius primus numerus superficialis existit. Et idem boetius in eodem libro dicit.

Est enim primo superficies triangularis omni prorsus crassitudine carens. Septenario, quod ex hujusmodi quaternario et ternario constituitur, succedit octava, resurrectio corporum scilicet et animarum.

In Glossa tamen alia ratio assignatur, ut dicatur quod ad corpus pertinet quaternarius, quia constat ex quatuor elementis, et quatuor afficitur qualitatibus, scilicet sicca et humida, calida et frigida; et quatuor temporibus administratur: vere, aestate, autumno, et hyeme. Ad animam vero pertinet ternarius propter tres vires animae, scilicet rationabilem, irascibilem et concupiscibilem. Peracta vero utraque vita, scilicet corporali et spirituali, quasi septenario numero transacto, veniet dies iudicii, et suis unicuique pro meriti jus reddetur. Vel ideo per octavam significatur resurrectio, quia octava aetate erit. Nam prima aetas currit ab Adam usque ad Noe. Secunda a Noe usque ad Abraham. Tertia ab Abraham usque ad David. Quarta a David usque ad transmigrationem Babylonis. Quinta a transmigratione Babylonis usque ad Christum. Sexta a Christo usque ad finem mundi.

Currunt simul sexta et septima aetas, scilicet quiescentium et laborantium, et post has erit octava aetas resurgentium.

Dividitur autem Psalmus iste in tres partes. Primo enim ponitur poenitentia; secundo poenitentiae fletus, ibi, laboravi etc.. Tertio utriusque fructus, ibi, discedite. Sed homo existens in peccato tria incommoda patitur, a quibus petit liberari. Primum est perversitas actus; secundum est vulneratio naturae et debilitas; tertium reatus poenae imminens. Primo ergo petit liberari a primo; et ideo dicit, Domine ne in furore etc.. Secundo contra secundum; et ideo addidit orans, miserere mei etc.. Tertio contra tertium; et ideo subjungit, sed tu Domine etc.. Dicit ergo: Domine, ne in furore tuo. A malis actibus liberat aliquis aliquem arguendo verbis, et corripiendo poenis: et utrumque facit Deus. Sed argutio quandoque fit ad emendationem: et hoc est, in misericordia Ps. 140: corripiet me justus etc..

Quandoque ad condemnationem; et hoc est irae; et ideo dicit, Domine, arguas me, sed non in furore, quia hoc est vindictae, et hoc fiet in iudicio, quando dicit Matth. 25: discedite a me maledicti etc.. Esurivi enim etc.. Isa. 30: ardens furor ejus, et gravis ad portandum etc.. Modo autem arguit, sed non in furore; quia ad emendandum arguit, et non ad condemnandum: et hoc petit iste cum dicit, neque in ira tua corripies me: quasi dicat, corripe me, sed non in ira vel in furore, sed per flagella temporalia. Augustinus: hic ure, hic seca, hic non parcas, ut in aeternum parcas. Hier. 10: corripe me, verumtamen in iudicio.

#2 Deinde cum dicit, miserere, petit liberari a secundo, scilicet a vulneratione naturae et debilitate. Et primo in generali infirmitatem exponit; secundo in speciali, ibi, sana etc.. Dicit ergo, miserere mei Domine, quoniam infirmus sum. Peccatum est spiritualis infirmitas: nam infirmitas corporalis ex solutione debitae proportionis humorum accidit: sic quando affectiones animae non sunt proportionatae, est ibi spiritualis aegritudo; et ideo dicit infirmus sum. Glossa, infirmus sum natura et vitio adeo quod justitiam tuam sustinere nequeo. Ps. 115: servus tuus ego sum, et filius ancillae tuae. Sap. 9: homo infirmus et exigui temporis, et minor ad intellectum iudicii et legum. Deinde cum dicit, sana, etc. Exponit in speciali quomodo sit infirmus: et hoc dupliciter.

Primo, quia amisit suam fortitudinem; secundo, quia perdidit suam discretionem, ibi, et anima mea turbata est etc.. Dicit ergo: sana me Domine. Hier. 17: sana me Domine, et sanabor etc.. Quia si homo est liber a peccato, aptus est ad retinendum gratiam et virtutes, quae sunt fortitudo hominis; et ideo sana me Domine, et hoc ore, quia ossa mea, idest fortitudo mea, animae scilicet meae virtus et fortitudo, turbata est. Item turbatur discretio, in quantum peccatori videtur recte agere cum peccat; et ideo dicit: et anima mea turbata est valde: quia perversum habet iudicium de agendis; ut scilicet quod bonum est iudicet esse malum, et e converso. Deinde cum dicit, sed tu Domine, orat contra reatum damnationis. Ubi tria facit. Primo enim ostendit periculum imminere; secundo petit auxilium gratiae, ibi, convertere; tertio exponit periculum imminens, ibi, quoniam non est in morte etc.. Dicit ergo: infirmus sum, non possum per me surgere: sed tu Domine, qui potes, usquequo non exaudies? Ps. 12: usquequo Domine oblivisceris me in finem? in hoc videbatur periculosum sibi, quod non convertebatur. Eccl. 5: ne tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictae disperdet te. Habacuc 1: usquequo clamabo, et non exaudies, vociferabor ad te verum patrem, et non sanabis etc.: quasi dicat: quamdiu ero in peccato, et non dabis auxilium? et ideo petit auxilium, dicens, convertere etc.. Et tangit tria: scilicet conversionem, erectionem, et salvationem. Oculus hominis non illuminatur a sole nisi habeat directam oppositionem ad illum; ita anima si debet recipere lumen divinum, debet habere directum aspectum ad Deum: et hujusmodi directus aspectus semper est paratus a Deo; sed homo avertit se, et oportet quod Deus convertat, in quantum prius convertitur ad nos convertendo nos ad se; et ideo dicit, convertere. Thr. 5: converte nos Domine, et convertemur ad te etc.. Si aliquis compeditus traheretur ad suspendium, ac videret aliquem de quo confideret, rogaret attente ac diceret, eripe me. Hoc modo orat iste dicens, eripe animam meam; quasi dicat, eripe me tractum per peccatum, ductum ad mortem. Prov. 24: erue eos qui ducuntur ad mortem. Ps. 68: eripe me de luto ut non infigar etc.. Coloss. 1: eripuit nos de potestate tenebrarum. Item salvum me fac. Postquam liberaveris me a malis, perduc ad salutem. Ps. 62: in ipso salutare meum: et hoc non per merita mea, sed propter misericordiam tuam, ad titum 3: non ex operibus justitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.

#3 Deinde cum dicit, quoniam, ostendit periculum imminens. Et primo periculum praesentis mortis, scilicet naturalis. Secundo damnationis aeternae a qua non est reditus: unde, quoniam non est in morte, idest post mortem, qui memor sit tui, scilicet cogitando bonitatem tuam, si de ea non fuit memor in vita. Et hoc ideo, quia anima rationalis non habet flexibilitatem arbitrii post mortem. Eccl. 11: sive ceciderit lignum ad Austrum, sive Aquilonem; in quocumque loco ceciderit, ibi erit. Secundum periculum est, quia in inferno est obstinatio, et non est ibi confessio, ista scilicet de qua dicit apostolus. Rom. 16: ore autem fit confessio ad salutem: et ideo dicit: in inferno autem quis confitebitur tibi? vel aliter; in morte, scilicet peccati, qui memor sit tui: quasi dicat: te deprecor, eripe animam meam ne consentiam: quia in peccato meo non ero memor tui: Daniel. 13: declinaverunt oculos suos ut non viderent caelum nec recordarentur iudiciorum justorum. In inferno autem, idest in profundo peccatorum, quis confitebitur tibi? Prov. 8: impius cum in profundum venerit peccatorum, contemnet.

#4 Deinde cum dicit, laboravi, ponit gemitum poenitentis: ubi tria videtur tangere. Primo tristitiam cordis. Secundo defectum rationis, ibi, turbatus est. Tertio infirmitatem virtutis, ibi, inveteravi. Tristitia cordis tripliciter indicatur.

Primo per gemitum et suspiria. Secundo per corporis inquietudinem. Tertio per lacrymas.

Quantum ad primum dicit, laboravi in gemitu meo, scilicet suspirando: Thren. 1: multi gemitus mei, et cor meum moerens etc.. Ps. 37: rugiebam a gemitu cordis mei. Dicit autem, laboravi, quia labor est pugnare contra se, et tamen labor iste bonum fructum habet: Sap. 3: bonorum laborum gloriosus est fructus. Quantum ad secundum dicit, lavabo: ubi duo ponit, scilicet lectum et stratum; et haec duo licet pro eodem accipiantur, tamen proprietatem sequimur. Stratum dicuntur panni qui sternuntur in lecto. Lectum, illud quod subtus ponitur, et dicitur lectus ab eligendo, scilicet stramina et similia, unde fit lectus.

Per hoc ergo quod dicit: lavabo per singulas noctes lectum meum, dat intelligere quod quaelibet nocte surgebat, et appodiatum juxta lectum plorabat. Littera Hieronymi est, natate faciam lectum meum: et est parabolica locutio. Vel natate faciam, idest ad modum natantis faciam habere ex inquietudine mea in eo. Dicit autem, lacrymis stratum meum rigabo, quia etiam in lecto jacens plorando perfundebat pannos lecti, quasi irriguum lacrymarum.

Moraliter, lectus in quo homo quiescit, est conscientia, hanc lavat homo per lacrymas in poenitentia: Hier. 4: lava a malitia cor tuum. Per stratum vero designantur peccata, quae supersternuntur conscientiae: quae quidem abluenda sunt lacrymis: quia lacrymae lavant delictum, quod pudor est confiteri.

Glossa: Thren. 2: defecerunt prae lacrymis oculi mei etc.. Per singulas ait noctes, idest per singula peccata. De singulis enim peccatis debet homo poenitendo plorare. Datur autem hic intelligi quod poenitens habeat vices interpolatas: quia inter bona quae faciebat aliquando peccabat, et de singulis plorabat: unde non dicit per unam, sed per singulas noctes. Dicit autem rigabo per inundantiam lacrymarum; Hier. 9: quis dabit capiti meo aquam, et oculis etc.. Thren. 2: deduc quasi torrentem lacrymas per diem et noctem, ne taceant pupillae oculi tui.

#5 Consequenter cum dicit, turbatus, ponit defectum rationis. Tristitia enim est causa irae; et ideo tristis irascitur de facili. Ira autem semper turbat oculum rationis. Turbati autem minus praevident; et ideo dicit: turbatus est oculus meus, idest ratio mea, sed a furore aliorum: irascebatur enim David et turbabatur, quando videbat insurrexisse contra se Absalon filium suum et consiliarios ejus. Vel a furore suo, quia turbabatur contra peccata propria. Recognoscebat enim in statu persecutionis illius, quod propter peccata sua juste affligeretur; et haec ira non caecat, sed turbat. Alia vero ira excaecat. Vel: a furore tuo, Domine Deus quo me punis, quasi provocatus a me, quia te turbavi: isa. 38: attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum: job 16: facies mea intumuit a fletu et planctu etc.. Tertio ostendit infirmitatem virtutis, cum ait: inveteravi etc.. Quando aliquis in juventute victoriosus fuit et fortis, si postmodum patitur non solum ab extraneo, sed etiam a suis, reputatur senescere. Ita David, qui in juventute sua vicerat omnes, modo autem fugiebat filium suum, dicit inveteravi, scilicet aliorum reputatione: inter omnes inimicos meos, manifestos scilicet et occultos: Hebr. 8: quod autem antiquatur et senescit, prope interitum est. Vel peccator inveterascit, recedens a novitate Christi: de qua dicit apostolus Rom. 9: in novitate vitae ambulemus, ut serviamus in novitate spiritus.

Rom. 7, Glossa: serviamus operibus novi hominis, idest Christi, quae non nostris viribus vel lege attingimus, sed gratia spiritus sancti.

Scientes quia vetus homo noster simul crucifixus est Rom. 6: ut destruat corpus peccati, ut ultra non serviamus peccato. Per quam servitute reducitur quis in vetustatem peccati, membrum factus veteris hominis: propter quod monet apostolus et suadet, Rom. 12: reformamini in novitate sensus vestri, vel mentis vestrae. Reformamini, dicit Glossa, quia in Adam fuistis deformati in novitate etc.. Novum hominem, scilicet Christum; videlicet, imitantes hanc vetustatem et deformitatis miseriam, propheta sub interrogatione deplorat dicens, baruch 3: quid est, Israel, quod in terra inimicorum es? inveterasti in terra aliena etc.. Et consonat ei quod hic dicitur, inveteravi inter omnes inimicos meos: vel Daemones, vel omnia peccata quibus omnibus consensi; et sic hoc quod dicit: inveteravi, secundum hunc sensum est materia gemitus; quasi dicat, ideo lavabo etc. Quia inveteravi veterem hominem imitatus, vitiis omnibus me subjiciens; et tunc hoc quod dictum est turbatus est, etc., refertur ad statum poenitentis. Vel potest referri ad materiam justitiae, et hoc quantum ad statum peccati; quasi dicat: ideo inveteravi, idest peccavi, quia oculus meus, idest caro mea, turbata est a furore, idest ab impetu passionis: Ps. 57: supercecidit ignis, scilicet concupiscentiae secundum Glossam Augustini: et non viderunt solem, scilicet justitiae: Daniel. 13: concupiscentia subvertit cor tuum. Item idem: exarserunt in concupiscentiam ejus etc. Ut neque recordarentur iudiciorum justorum. Ab impetu ergo passionis dicit David in eo forte turbatum oculum rationis ut non videret caelum, et hoc fuit concupiscentia bersabee, 2 Reg. 2, quam ad se vocatam cognovit. Et postmodum cognito quod esset gravida, ad crimen adulterii addidit crimen homicidii. Unde uriam virum bersabee proditorie jussit occidi: pro quibus peccatis gravissimis justo Dei iudicio passus est a filio persecutionem.

#6 Discedite. Haec est tertia pars principalis, in qua fructus poenitentiae ponitur: unde hic se exauditum ostendit, et exinde gratulatur: et circa hoc tria facit. Primo enim repellit a se inimicos. Secundo confitetur se esse exauditum, ibi, quoniam exaudisti. Tertio praenunciat inimicorum eventum, ibi, erubescant. Dicit ergo, discedite,

etc.. Detur quod aliquis propter peccatum afflicus fuerit: post datam indulgentiam insultare potest inimicis, vel inducentibus ad peccatum, vel persequentibus corporaliter.

Ad litteram Hieronymus dicit, discedite a me, inducentibus me ad peccatum: quia societatem vestram nolo: 2 Cor. 6: propter quod separamini, dicit Dominus, et immundum ne tetigeritis, et ego recipiam vos. Vel discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, idest vos operarii iniqui persequendo me injuste.

Discedite, inquam, a me quia Dominus mecum est tamquam bellator fortis: hier. 29. Unde Ps. 26: si consistant adversum me castra, non timebit cor meum. Et per hoc signatur futura persecutio, et separatio malorum a bonis: Matth. 13: separabunt malos de medio justorum. Item ejusdem 23: separabunt eos ab invicem, sicut pastor segregat etc.. Et infra eod. Cap. Discedite a me maledicti etc.. Consequenter cum dicit quoniam exaudivit, praenuntiat se exauditum. Ubi advertendum est, quod superius tria praemisit: scilicet orationem, cum dixit, miserere: secundo deprecationem, ut liberaretur: convertere. Tertio luctum: laboravi etc.. Et haec tria dicit exaudita ordine retrogrado. Et primo gemitum, dicens, exaudivit Dominus etc.. Gemitus sanctorum vocem habet apud Deum: Eccl. 35: non despiciet vocem pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitus.

Nonne lacrymae viduae ad maxillam descendunt, et exclamatio ejus super deducentem eas? a maxilla enim ascendunt usque ad caelum, et Dominus exauditor non delectabitur in illis. Et genes. 4: vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Propterea dicebat illa sancta domina Judith 8: indulgentiam ejus cum lacrymis postulemus.

Secundo deprecationem: est namque deprecatio proprie secundum Glossam cassiodori, pro removendis malis; Luc. 1: exaudita est deprecatio tua. Dicit ibi Glossa, qua rogasti pro liberatione plebis.

Ut ergo ostendat se liberatum a malis pro quibus rogaverat dicens: convertere etc., subjungit, hic, exaudivit Dominus deprecationem meam. Tertio orationem, ut scilicet intret in conspectu ejus: et hoc est quod subinfert, Dominus orationem meam suscepit. Et nota, quod ponit hic ter Dominus ut ostendat se exauditum a tota trinitate: Ps. 66: benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus.

#7 Consequenter cum dicit, erubescant, ponit inimicorum eventus; ac si diceretur, tu dicis inimicis tuis. Discedite. Sed quid erit eis discedentibus a te? certe erubescant etc.. Haec verba possunt exponi in bono et in malo. Si in bono, tunc dicta sunt per modum orationis. Ubi petit quatuor pro eis, scilicet erubescantiam de peccatis, quia hoc est principium emendationis vitae; Eccl. 4: est confusio adducens gloriam. Unde erubescant. Secundo dolorem de peccatis, conturbentur: Ps. 59. Commovisti terram et conturbasti eam etc.: debet enim poenitens habere vehementiam doloris, plus quam habuerit delectationem in peccato. Tertio conversionem ad Deum: unde convertantur; isa. 31: convertimini sicut in profundum recesseratis filii Israel. Et quarto erubescantiam, erubescant et conturbentur vehementer. Est autem erubescantia principium et finis emendationis. Sed aliter posset reddi ratio; quia scilicet a principio erubescit quis oculos hominum, et hoc dolet, et vitat mala; in fine vero erubescit oculum rationis suae et oculum Dei: 1 Rom. 6: quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? de secundo Luc. 18: publicanus a longe stans nolebat nec oculos ad caelum levare. Hoc autem fieri debet valde velociter, ut non tardetur: Eccl. 5: ne tardes converti ad Dominum etc.. Si autem accipiantur in malo, tunc per modum praenunciationis intelligenda sunt; quasi dicat, erubescant, prae detectione peccati eorum coram omnibus: isa. 1: erubescetis super hortis quos elegeratis, cum fueritis velut quercus defluens foliis etc.. Et conturbentur, timore et tristitia mirabili: Sap. 5: turbabuntur timore horribili etc.. Et ideo dicit, vehementer omnes inimici mei convertantur, recognoscendo culpam propriam et gloriam sanctorum: Sap. 5: hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improperii: nos insensati etc.. Et erubescant, quia erit eis haec cognitio ad confusionem: et hoc, valde velociter: isa. 30: subito dum non speratur, veniet contritio ejus etc..

Job 21: in puncto ad inferna descendunt: Thess. 5: dies Domini sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint pax et securitas etc..

|+7 Pars 7

#1 Supra praemissi sunt Psalmi pro liberatione ab hostibus; hic ponitur Psalmus in quo petit vindictam de eis: et praeponitur titulus talis, in finem quem cantavit Domino pro verbis chusi filii gemini.

Historia habetur 2 Reg. 17, quod David fugit a facie filii sui, et Achitophel sapientissimus adhaesit Absaloni. Chusi vero adhaesit David: quem remisit ut sciret consilia Achitophel, et ea sibi significaret.

Cum autem Achitophel consilium dedisset Absaloni nocivum valde patri suo David, scilicet ut statim eum invaderet antequam tutaretur alicubi, chusi secreto significavit David, ut de campestribus fugeret ubi erat, et transiret jordanem ad loca munitissima.

Isto ergo nuncio chusi audito David, hoc canticum cecinit Domino: et ideo dicitur hic, quem cantavit Domino pro verbis chusi filii gemini. Dicitur autem filius gemini, quia forte de tribu beniamin erat: vel ex aliquo descenderat qui habebat hoc nomen.

Hieronymus non habet, in finem: nec pro victoria, sed pro ignorantia, vel ignorantibus. Et dicit super verbis Aethiops: tamen nescitur an fuerit Aethiops.

Mystice autem hic Psalmus potest esse ecclesiae, et contra persecutores. Et dicitur pro verbis chusi, qui interpretatur silentium, sed gemini dextera; quasi dicat: occulto divinae providentiae iudicio factum est ut Achitophel, qui fratris ruina interpretatur, scilicet Judas Iscariotes, in ruinam, id est in mortem fratris sui, Christi videlicet, qui non confunditur eos vocare fratres, Hebr. 2 consilio et auxilio conspiravit. Sed quod ille ad perniciem unius hominis fecit, Christus ad salutem omnium inflexit, ut dicit Augustinus in Glossa. Hic autem Psalmus habet tres partes. Primo ponitur oratio. Secundo exauditio, ibi, Dominus iudicat.

Tertio gratiarum actio, confitebor Domino. Circa primum duo facit. Primo orat ut liberaretur ab hostibus. Secundo, ut hostes deprimantur, exurge Domine in ira tua. Circa primum duo facit. Primo petit misericordiam. Secundo allegat suam innocentiam: Domine Deus meus si feci istud. Circa primum tria facit. Primo praemittit orantis affectionem.

Secundo proponit petitionem: salvum me fac.

Tertio petitionis rationem, ne quando rapiat. Affectus orationis est ut speret in Domino: Eccl. 2: quia nullus speravit in Domino, et confusus est: et ideo dicit, in te speravi. Petitio est duplex; petit enim salvari et liberari, secundum Dionysium.

Liberari est removeri a malo; salvari conservari in bonis. Sic ergo petit quod salvetur a corruptione hostium, et liberetur ab eis. Et potest intelligi de corporalibus hostibus, et de spiritualibus: quasi dicat: salvum me fac ab hostibus, et a tentationibus: Psal. 21: salva me ex ore leonis. Idem, ibidem, libera animam meam a malignitate eorum. Ponit petitionis rationem cum dicit, nequando rapiat, etc.: quasi dicat: nisi subvenias mihi, devorabit me Absalon, sicut leo: 2 Reg. 15: surgite fugiamus: neque erit nobis refugium a facie Absaloni.

Et supra dicit in plurali, ab omnibus persequentibus: hic in singulari: ne quando rapiat ut leo, quia omnes sub uno capite comprehenduntur: spirituales sub uno diabolo: corporales sub Absalone.

De primo 1 Petri 5: adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens etc.. Psal. 9. Insidiatur in abscondito quasi leo etc.. Rapiat quasi subito, et velociter: joa. 10: lupus rapit: quia diabolus insidiose facit. Et hoc faciet, dum non est qui redimat etc.. Redimitur quis, dum liberatur a malo: et hoc refertur ad liberationem a poena: Osee 13: de morte redimam eos. Neque qui salvum faciat, per liberationem a culpa: Matth. 1: ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Hieronymus: ne forte rapiat ut leo animam meam, et laceret; et non sit qui eripiat. Deinde allegat suam innocentiam: Domine Deus meus, si feci istud. Et hoc potest intelligi dupliciter: vel per modum juramenti, vel praenuntiationis. Si per modum juramenti, sic sciendum est quod duplex est juramentum, scilicet per contestationem, sicut ad Rom. 1: testis est mihi Deus cui servio in spiritu meo etc..

Et per execrationem, ut cum dicitur, si ita feci sic contingat mihi; job 31: si gavisus sum ad ruinam illius qui me oderat etc.. 2 Cor. 1: ego testem Deum invoco in animam meam: quasi dicat, si non sum innocens rapiat me. Vel potest intelligi per modum praenuntiationis; quasi dicat.

Si ego sum in istis defectibus, haec erit poena mea, decidam etc.. Et secundum hoc excludit primo a se culpam, si feci istud, etc.. Secundo determinat sibi poenam, decidam etc.. Excludit autem a se culpam, primo in generali, cum dicit, Domine Deus meus, si feci istud. Quid istud? peccatum, scilicet superbiae secundum Glossam, quod est quasi universale peccatum: Eccl. 10: initium omnis peccati superbia. Vel aliter; istud, quia quando quis patitur tribulationem aliquam ex culpa sua, dicitur ei, tu fecisti tibi istud; quasi dicat; tu es in causa ut hoc fiat. Et sic dicit: si feci istud, ego huic persecutioni causam dedi: 2 Reg. 8: faciebat David iudicium et justitiam cum populo suo. Mich. 7: iram Domini portabo: quia peccavi ei etc.. Secundo, cum dicit, si est iniquitas etc. Excludit culpam in speciali; ubi tria facit: nam primo dicit quod nulli fecit injuriam; et ideo dicit, si est iniquitas: job 51: si iniquitatem quae est in manu etc.. 1 Reg. 24: animadvertite et vide, quod non est in manu mea malum neque iniquitas. Unde cum homo nulli facit injuriam, injustum videtur quod affligatur. Secundo quidem remisit offensam; et ideo dicit, si reddidi etc.. Et hoc 1 Reg. 24: pepercit tibi oculus meus. Dixi enim: non extendam manum meam in Dominum meum: quia Christus Domini est.

Levit. 19: ne quaeras ultionem: nec memoreris injurias civium tuorum. Tertio, quod inimicis benefecit: quod est tertium bonum. Unde littera Hieronymi habet, dimisi hostes meos vacuos. Rom. 12: noli vinci a malo, sed vince etc.. Prov. 25: si esurierit inimicus tuus etc.. Matth. 5: benefacite eis qui oderunt vos. 4 Reg. 6; regi Samariae mandavit elisaeus ut apponeret cibos exercitui regis syriae, qui venerat ad capiendum eum.

Appositaque est eis ciborum magna praeparatio.

#2 Consequenter cum dicit, decidam. Determinat sibi poenam quae sequitur: quasi dicat: si ista non sunt vera quae dico, fiant mihi ista. Et primo ponit detrimentum pecuniae. Secundo personae. Tertio gloriae. Dicit ergo quantum ad primum: hoc malum accidat mihi, scilicet quod decidam merito, id est juste ab inimicis, id est auferantur mihi bona. Job 31: si adhaesit membris meis macula, seram, et alius comedat. Quoad personam tria ponit quae homo patitur in se. Primo persecutionem. Secundo captivitatem. Tertio mortem. Quantum ad primum dicit, persequatur.

Quantum ad secundum, comprehendat. Quantum ad tertium, et conculcet, vel occidendo, vel totaliter me prosternat. Quantum ad gloriam subjungit, et gloriam meam etc.. Ac si diceret, quicquid sit illud in quo glorior, redigatur in pulverem et dispergatur.

Mystice: inimicus diabolus persequens tentando: Thren. 4: velociores fuerunt persecutores etc.. Comprehendat, per consensum peccati: Thren. 1: omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias. Conculcet per consuetudinem et contemptum: isa. 51: incurvare ut transeamus. Gloria hominis duplex est: naturalis scilicet et spiritualis. De prima 1 Cor. 11: vir non debet, idest mens, velare caput suum quia gloria et imago Dei est. De secunda 2 Cor. 1: gloria nostra haec est testimonium conscientiae nostrae. Gloriam ergo hominis deducit diabolus in pulverem, quia imago Dei deturpatur, quia maculatur: 1 Tim. 4: cauteriatam habentes conscientiam: Ps. 72: Domine in civitate tua, imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

#3 Supra proposuit orationem pro se, petens liberari et salvari; hic petit contra inimicos: ubi duo facit. Primo petit eorum punitionem. Secundo punitionis fructum, ibi, et exaltare. Legamus primo litteram secundum historiam, sicut potuit competere David. Exurge, duobus generibus hominum dicitur: dormienti et jacenti. Deus autem quando peccata non punit, dormire videtur, quasi non haberet prudentiae vigilantiam: Ps. 43: exurge, quare obdormis Domine? item quando non punit, videtur impotens jacere; sed tunc surgere videtur, quando potestatem manifestat adversarios puniendo: isa. 26: exaltetur manus tua, ut non videant, videant et confundantur zelantes populi, et ignis hereditatem tuam devoret. In ira dicit, idest in punitione, quae est irae effectus. Fructum autem punitionis ponit triplicem. Unum ex parte Dei, ut Deus exaltetur, non in se, sed in opinione hominum, quia per hoc reputatur altus et potens: et ideo dicit, exaltare; quasi dicat: deprime inimicos meos, et in hoc altus apparebis. Eccl. 36: sicut in conspectu illorum magnificatus est in nobis, ita in conspectu nostro etc.. Et dicit, in finibus, ut totaliter deprimat, et nihil remaneat invadendo fines eorum. Hieronymus habet, elevare indignans super hostes; quasi dicat, irascere, et in hoc elevare.

Alius fructus est ex parte David: nam 1 Reg. 13, legitur: invenit Dominus virum secundum cor suum, cui praecepit ut esset dux super populum suum: et ipse David de se dicit 2 Reg. 6: praecepit mihi Dominus, ut sim dux, etc.. Hoc ergo praeceptum videbatur evacuari David depresso: et ideo dicit: exurge in praecepto quod mandasti, scilicet sim dux in regno: et ideo Hieronymus habet, exurge ad me in iudicium quod mandasti.

Alius fructus est ex parte populi. In veteri lege ordinabatur per homines de aliis principibus populi; sed de summo principe solum dispensabatur per Deum: Num. 27: provideat Dominus Deus spirituum omnis carnis hominem etc.. Deut. 17: cum intraveris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, et possederis eam, habitaverisque in illa, et dixeris, constituam super me regem sicut habent omnes per circuitum nationes, illum constitues principem quem Dominus tuus elegerit.

Ergo populus in magno principatu debebat sequi divinam ordinationem: et ideo subdit: et synagoga populorum circumdabit te, idest sequetur tuam ordinationem, ut revertatur in me: et propter hoc in altum regredere, idest apparebit magnificentia tua; quasi dicat: non solum propter vindictam, sed ut homines revertantur ad me. Sed prout refertur ad Christum, petit incarnationis mysterium: in quo duplex est fructus. Primus depressio Daemonum, et conversio hominum, exurge Domine.

Quantum ad primum dicit, exurge, idest appare in mundo per incarnationem, et hoc in ira tua, idest ut punias Daemones: joan. 12: nunc iudicium est mundi etc.. Marc. 1: quid nobis et tibi Jesu Nazarene? venisti ante tempus perdere nos. Et exaltare in finibus inimicorum, auferendo eorum possessionem: Luc. 11: cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quae possidet. Si autem fortior illo supervenerit, et vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet: et Matth. 12: quomodo potest quisquam intrare domum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem, et tunc domum ejus diripiet? vel contra Judaeos, ut sit petitio ecclesiae gentium contra eos. Et dicit, exaltare in finibus inimicorum: alia non mutantur.

Illud quod exaltatum homini apparet, ex hoc occultatur: ut puta quando nimis in altum exaltatur.

Sicut ergo quod latet in profundo si exaltetur apparet: job 28: profunda fluvii scrutatus est, et abscondita producit in lucem: sic ait, exaltare, idest manifestare: et sicut quod nimis exaltatur occultatur; unde Act. 1: elevatus est, et nubes suscepit eum ab oculis eorum, sic exaltare, ut efficiaris Judaeis occultus: ut te non cognoscant, et sic crucifigant, et redimantur. Quantum ad secundum dicit, exurge Domine Deus in praecepto, pro conversione hominum. Ubi primo ponitur motivum conversionis. Secundo perfectio. Tertio punitio. Dicit ergo, in praecepto, scilicet mansuetudinis et humilitatis: quod mandasti: Matth. 11: discite a me, quia mitis sum et humilis corde.

Exurge ergo in hoc praecepto, idest appare humilis altus existens; quasi dicat: ita humilitatem accipias ut altitudinem non deseras: vel exurge a mortuis, et sic synagoga populorum circumdabit te, congregatio scilicet beatorum qui remunerabuntur, et malorum qui punientur. Cant. 11: oleum effusum nomen tuum etc.. Isa. 2: praeparabitur mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes. Et 6 cap.: leva oculos tuos in circuitu: omnes isti qui congregati sunt venerunt tibi. Et propter hanc in altum regredere, scilicet ut hanc synagogam perficias, credentium scilicet congregationem: Ephes. 4: ascendens in altum captivam duxit captivitatem etc.. Mich. 2: ascendit pandens iter ante eos. Vel in altum, absconderis ab

oculis Iudaeorum, etc.. Synagoga populorum circumdabit te, contemnendo et persequendo: in quo maxime punientur.

#4 Secunda pars est istius Psalmi, in qua agitur de exauditione petitionis. Et quia exauditione petitionis fit iudicio Dei, ideo introducitur divinum iudicium. Et primo praemittit ipsum. Secundo agit de dilatione ejus, Deus iudex justus fortis et patiens, numquid irascetur per singulos dies. Circa primum tria facit. Praemittitur enim primo iudicium.

Secundo ejus modum, iudica me Domine etc..

Tertio iudicis idoneitatem, scrutans corda et renes Deus. Dicit ergo, habeo inimicos persequentes: et peto divino auxilio liberari. Et de hoc confido.

Quia Dominus iudicat populos: iudicat enim orbem terrae in aequitate, et populos in veritate sua: Ps. 96. Isa. 3: stat ad iudicandum Dominus, et stat ad iudicandos populos. Et nota quod postquam dixit, propter hanc in altum, subiungit de iudicio: quia post ascensionem revertetur ad iudicandum: Act. 1: quemadmodum vidistis eum ascendentem in caelum, ita veniet ad iudicandum.

Modus iudicii ponitur in forma orationis, quia orando ostendit quid fiet in iudicio, dicens, iudica me. Et primo ponit bonorum retributionem. Secundo malorum punitionem, consumetur. In iudicio duo retribuuntur: quia bonis bona, et malis mala.

Qui ergo bonus est, et qui caret malis, habebit abundantiam bonorum, et sublationem malorum: Prov. 1: qui me audierit, abundantia perfruetur, timore malorum sublato etc.. Et ideo quantum ad primum dicit, iudica me secundum iustitiam meam, scilicet quam dedisti mihi, secundum quod sum justus: et haec iustitia est, ut mihi retribuatur bona: Matth. 5: beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam, quoniam etc.. Quantum ad secundum dicit: secundum innocentiam meam: et haec iustitia est ut nihil mali patiat: job 22: salvabitur innocens: salvabitur autem in munditia manuum suarum. Et nota, quod petit hoc iudicium secundum iustitiam. Supra dicit in poenitentiali Psalmo secundum misericordiam, nullum meritum commemorans: nunc autem quia iam justificatus fecerat aliqua bona, quibus debebatur praemium, petit iudicari secundum iustitiam. Quod ait, super me, designat quia iustitia hominis et innocentia non sunt ab homine, sed a Deo. Contra hoc quod petit, ut sibi sint bona, et mali nihil patiat, videtur aliquando bonum esse et utile opprimi a malis, et etiam ultra boni habent mala in mundo isto, et mali bona: Luc. 16: recordare quia recepisti bona in vita tua etc.. Et ratio hujus assignatur.

Consumetur, id est ad finem deveniet: nequitia peccatorum: Apoc. Ult.: qui in sordibus est, sordescat adhuc. Nota quod quandoque Deus differt poenam ut praedestinati convertantur: isa. 30: propterea expectat vos Deus, ut misereatur vestri.

Unde tunc. Consumetur nequitia peccatorum, id est deficiet. Quandoque ut mali malitiam suam amplius manifestent, et iudicia Dei appareant justa: et tunc, consumetur, id est perficietur, nequitia peccatorum, ut justior appareat vindicta: propter quod dicit Gen. 15: scito praenoscentis quod peregrinum futurum sit semen tuum, etc. Usque necdum completae sunt iniquitates Amorrhaeorum etc.. Act. 7: et non dedit ei hereditatem in ea nec passum pedis etc. Usque dixit Dominus. Sic ait, consumetur; quasi dicat: faciant quidquid possunt, quia tandem consumetur nequitia ipsorum peccatorum.

Sed numquid mali gravabunt bonos? non: quia Deus dirigit justos. Unde, diriges justum, prover. 2: simplicitas justorum dirigit eos.

#5 Deinde cum addit, scrutans, ostendit iudicis idoneitatem. Et primo ponit idoneitatem iudicis.

Secundo confidentiam de eo conceptam, ibi, justum adjutorium meum. Duo autem requiruntur ad idoneitatem iudicis: scilicet ut sit sapiens, et ut sit justus. Haec autem sunt in Deo: et ideo iudex est idoneus: Prov. 20: rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo. Est enim sapientissimus, omnia cognoscens, etiam interiora: Heb. 4: omnia nuda et aperta sunt oculis ejus.

Est etiam justissimus: Hier. 2: tu autem Domine Sabaoth, qui iudicas juste etc.. Et ideo dicit, scrutans corda. Hieronymus habet sic, probator cordis et renum, Deus justus: et post sequitur alius versus: clypeus meus in Deo. Ubi littera nostra habet, justum adjutorium etc.. Dicit ergo, scrutans. Tria sunt in homine: unum apparens, scilicet exterius opus: et duo quae latent, scilicet intentio et delectatio. Haec duo nobis latent, sed Deo patent. Et quia Deo sunt nota, licet nobis occulta, ideo dicit, scrutans corda, quia novit intentionem, et renes, id est delectationem, utrum scilicet delecteris in laude Dei vel hominum. Sed quia scrutari est inquirere, inquirere autem est ignorantis, hoc a Deo removet. Et ut ostendat quod Deus evidenter scit; cum dixit, consumetur etc.

Convenienter dixit, scrutans: quia in tribulatione maxime apparet conditio hominum. Deinde subinfertur, justum adjutorium meum a Domino etc..

Ubi ponitur fiducia concepta de iudice, a quo adjutorium est sperandum. Est enim duplex adjutorium Dei: scilicet misericordiae, et aliud iustitiae.

Adjutorium quo liberatur a malis et peccatis, est misericordiae: et non est justum, quia non ex meritis.

Sed quando quis justificatur, Deus perficit: et hoc est iustitiae, quia respondet aliquo modo merito.

De primo dicitur Psal. 9: adjutor in opportunitatibus etc.. De secundo Psal. 45: adjuvabit eam Deus etc.. Sed quare? quia, salvos facit etc.. Prov. 2: custodiet rectorum salutem.

Rectos corde idest qui intentione tendunt in Deum.

Sed quaerit cassiodorus. Quare non dicit, qui salvos facit rectos renibus, sed rectos corde.

Respondeo. Rectitudo pertinet in ordine ad finem, et ad hoc est intentio: et ideo oportet quod intentio sit recta. In renibus autem est delectatio sensibilis.

|#6 Supra praemisit divinum iudicium; hic autem agit de dilatione futuri eventus, scilicet poenae.

Et primo ostendit causam dilationis. Secundo praeparationem ad vindictam, nisi conversi etc.. Proponit autem tres causas, quare Deus potest putari non punire peccatores. Una est eo quod non sit justus, ut auferatur providentia humanorum actuum: Ezech. 9: iniquitas domus Israel et Juda magna est nimis valde, et repleta est terra sanguinibus, et civitas repleta est aversione.

Dicunt enim: dereliquit Dominus terrae, et Dominus non videt: job 22: circa cardines caeli perambulat, nec nostra considerat: et hanc excludit a Deo, qui iudex est et justus: Is. 32: ecce in justitia regnabit rex, et princeps in iudicio praeerit. Alia causa est, quia non est potens; sed hoc excludit, quia Deus fortis, job 9: si fortitudo quaeritur, robustissimus est.

Quae ergo causa? quia patiens: et ideo dicit, numquid irascetur etc.: idest non quolibet die puniet, sed expectat aliquando et dissimulat: Sap. 12: dissimulans peccata hominum propter poenitentiam: isa. 30: expectat vos Deus, ut misereatur vestri.

Et 28: non in perpetuum triturans triturabit.

Hieronymus habet, comminans tota die, scilicet per sacram Scripturam.

|#7 Deinde cum dicit, nisi, ostendit quod Dominus parat se ad poenam inferendam, etsi differat ex causa: et ponitur haec praeparatio. Primo ex parte Dei punientis.

Secundo ex parte hominis puniti sive recipientis, ibi, ecce parturiit. Praeparatio ex parte Dei describitur secundum praeparationem hominis contra meritum vel peccatum: quia, odio sunt Deo impius, et impietas ejus. Sap. 4. Et sicut homo praeparat se gladio contra hostes qui sunt prope, sed arcu contra remotos; ita divina vindicta contra eos qui videntur sibi adhaerere, et possunt videre causam punitionis, dicitur gladius quasi contra propinquos sed arcus contra remotos: et ideo non statim te punit, sed praeparat se ut convertaris.

Et nisi conversi fueritis, gladium suum etc.. Idest vindictam suam: job 19: fugite a facie gladii.

Ultor enim iniquitatis est gladius etc.. Zach. 9: exhibit ut fulgur jaculum ejus: vibrabit ad terrendum, et ad propinquos ut fortius percutiat: quia nisi per comminationes homo convertatur, fortiter percutit. Maximus valerius: lento gradu ad vindictam sui procedit divina ira: tarditatemque supplicii gravitate compensat. Hieronymus habet, gladium suum acuet, idest praeparabit majorem damnationem: Deut. 32: si acuro ut fulgur gladium meum etc.. Matth. 10: non enim veni mittere pacem in terram, sed gladium etc.. Secundum Glossam, gladius Dei Christus est. Vibratio ergo est comminatio Gehennae in quo percutientur impii, sicut eo vindicante: isa. 27: in die illa visitabit Deus in gladio suo duro etc..

Praeparat et se arcu, quasi ad remotos; unde arcum suum etc.. Et primo agit de praeparatione arcus.

Secundo sagittarum. Et in eo paravit. Qui parat arcum, primo tendit. Secundo ordinat in manu.

Quantum ad primum dicit, arcum suum, idest divinam vindictam, quasi ex inopinato punientem.

Quantum ad secundum dicit, et paravit illum: isa. 30: praeparata est enim ab heri thophet; a rege praeparata, profunda et dilatata: scilicet ad puniendum.

Secundo agit de praeparatione sagittarum et in eo etc.. Et primo quantum ad ipsas sagittas.

Secundo, quomodo in eis aliquis magis nocivum ponit, puta ignem vel venenum. Dicit ergo. Et in eo, scilicet arcu, praeparavit vasa, idest instrumenta mortis, scilicet occidentiae: Ezech. 9: unusquisque habet vas interitus in manu sua. Ardentibus effecit, quia ibi aliquid combustivum, per quod intelligitur poena ignis aeterni; sed dicitur quod in Hebraeo est, sagittas suas persequentibus me effecit. Per hunc arcum secundum Augustinum in Glossa intelligitur sacra Scriptura: job 29: arcus meus in manu mea instaurabitur. Hic tenditur, quando duritia veteris testamenti est emollita per novum. Praeparatur, quando exponitur. Et in eo paravit vasa mortis. Vasa mortis possunt dupliciter accipi: scilicet in bono, vel in malo. Hi sunt haeretici, qui ex sacra Scriptura mortem simplicibus parant: et sic paravit, idest parari permisit: Ps. 106: errare fecit eos etc.. Effecit, idest extra fecit, hoc est in apparentia posuit: sagittas, penetrabiles sententias: Ps. 119: sagittae potentis acutae etc.. Vel in bono vasa mortis apostolus inobedientibus: 2 Cor. 2: aliis sumus odor mortis in mortem. Et hos effecit aptos ad comburendum igne charitatis: Eccl. 48: surrexit elias quasi ignis, et verbum etc..

|#8 Deinde cum dicit, ecce, agit de praeparatione ex parte hominis puniendi. Ubi duo proponit. Progressum scilicet in peccatum, quo paratur, scilicet ad punitionem. Et secundo incursum poenae, lacum etc.. In progressu peccati tria occurrunt. Malum propositum, conatus, et effectus. Et sic inimici David primo conceperant, sed tunc temporis erant in conatu, et post effecerunt. Propositum autem est sicut conceptio; conatus sicut parturitio; effectus sicut partus. Et ideo dicit, ecce parturiit, idest nititur efficere, injustitiam, contra proximum: concepit dolorem, quia Hier. 9: ut inique agerent laboraverunt: isa. 59: conceperunt iniquitatem: jac. 1 concupiscentia cum conceperit, parit peccatum.

Peperit autem iniquitatem conceptam, quia abstulerant hierusalem Absalon et Achitophel cum suis complicibus.

#9 Lacum. Agit de poena. Et primo ponit metaphoram.

Secundo exponit eam, ibi, convertetur. Venatores ponunt ingenia, ut capiant lupos in foveis. Ipsi etiam inimici, ut capiant homines, exercent ingenia sua: et hoc fit per prodicionem; et ideo est sicut fovea.

Apud Hebraeos fovea dicitur lacus: Zach. 9: tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos de lacu, in quo non erat aqua. Lacum ergo, idest foveam profundam, aperuit, idest excogitavit fraudem, fodit, profunde cogitando: et hoc explendo, incidit etc. Quia cogitabat occidere, et fuit occisus: Ps. 56: foderunt ante faciem meam foveam etc.. Et hoc exponit, quomodo meam? quia convertetur etc.. Quia conceperunt dolorem, dolor convertetur in caput ejus, scilicet iniquitas quam peperit, descendit in verticem ipsius; isa. 24: gravabit eum iniquitas sua etc..

#10 Confitebor; haec est tertia pars, ubi ponit gratiarum actionem secundum justitiam ejus, quia praecessit meritum: Ps. 110: confessio et magnificentia opus ejus. Et psallam cum Psalterio: Ps. 80: sumite Psalmum, et date tympanum etc..

|+8 Pars 8

#1 Supra posuit Psalmum in quo David orabat pro sua persecutione; hic ponit Psalmum ad gratiarum actionem: et primo praemittitur Psalmus pro beneficiis collatis toto humano generi. Secundo alius pro beneficiis collatis sibi pro destructione inimicorum, vel pro bonis concessis. Tertio pro malis sublatis, ibi, confitebor: nam hic exprimit affectionem hominis considerantis beneficia Dei concessa humano generi, et gratias agentis. Titulus, in finem Psalmi David pro torcularibus quia aliud est supra expositum, exponam hic solum ultimum.

Ubi considerandum est, quod Deut. 16, dicitur: septem diebus facies festum tabernaculorum, quando de area et torculari colliges fruges tuos etc..

Sciendum enim est, quod David specialem devotionem habebat in festis celebrandis: et aliquid faciebat speciale ad laudem Dei. Festum autem tabernaculorum praecipuum erat. Et hoc fiebat in vindemiis in commemorationem divini beneficii, quando eduxit de Aegypto filios Israel in tabernaculis, et induxit in terram promissionis ubi sunt fructus: et ideo oportebat quod haberent fructus pulcherrimos, quo tempore erant torcularia; et ideo dicitur pro torcularibus. Hoc ad litteram. Sed spiritualiter torcular est ecclesia: isa. 5: plantavit vineam electam, torcular extruxit in ea: Matth. 21: plantavit vineam, et fodit in ea torcular. Dicit ergo pro torcularibus, idest ecclesiis orbis: et dicitur ecclesia torcular, quia sicut in torculari separatur vinum a vinatiis, sic in ecclesia boni separantur a malis opere ministrorum: etsi non loco semper, affectu tamen. Eadem ratione dicitur et area: quia separatio fit grani a paleis. Item a verbis litteraliter positis separatur sensus spiritualis.

Item torcularia sunt martyria, in quibus fit separatio animarum a corporibus, dum corpora eorum qui pro Christi nomine afflictione et persecutione calcantur, quassatim remanent in terra, animae vero ad requiem in caelestibus emanant. Psalmus iste dividitur in duas partes. Primo enim Psalmista admiratur divinam excellentiam. Secundo ejus clementiam, ibi, quid est homo. Circa primum duo facit. Primo ostendit majestatem Dei esse admirabilem.

Secundo esse manifestam, ibi, ex ore infantium.

Circa primum duo facit: quia primo ponit eum mirabilem. Secundo rationem dicti manifestat, ibi, quoniam elevata etc.. Dicit ergo, Domine omnium: esther 13: Dominus omnium tu es; sed specialiter Dominus noster, qui te colimus, tibi adhaeremus. Hieronymus habet, dominator noster: judic. 8: non dominabor vestri, nec filius meus, sed dominabitur super vos Dominus. Quam admirabile est nomen tuum etc. Scilicet divinitatis: Psal. 92: mirabiles elationes maris etc..

Genes. 32: cur quaeris nomen meum quod est mirabile? item Christi incarnati: isa. 9: vocabitur nomen ejus admirabilis. Sed numquid solum in Judaea, ut dicunt Judaei, vel in Africa, ut donatistae? non; sed in universa terra: Malach.: ab ortu solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus. Ratio admirationis subjungitur, quoniam elevata est magnificentia tua, quia in caelis apparet magnitudo tua. Admiratio est quando aliquis videt effectum, et ignorat causam. Dupliciter est ergo aliqua causa admirabilis: vel quia ignota totaliter, vel quia non producit effectum manifestantem causam perfecte. Primum non est in Deo: quia producit effectum: Rom. 1. Invisibilia Dei per ea quae facta sunt etc.. Producit dico effectum, non tamen manifestantem perfecte causam: et ideo remanet admirabilis: et hoc est quod dicit: magnificentia tua, idest laus vel virtus tua, quae potest facere magna. Est elevata super caelos, impropotionaliter excedens factionem caelorum. Unde excludit errorem dicentium, quod Deus sit forma caeli: esset enim secundum hoc proportionatus caelis. Item dicentium quod agit ex necessitate naturae: quia non extenderet se supra caelos: tamen potest in infinitum majus facere.

Vel super caelos, idest Scripturas, quia plus est quam in Scripturis commendetur: Eccl. 43: glorificantes Deum quantumcumque potestis, supervalebit adhuc, et admirabilis magnificentia ejus.

Vel magnificentia tua, idest filius tuus Deus homo, elevata est, in ascensione, super caelos: Ephes. 4: qui descendit, ipse est qui ascendit super omnes caelos etc..

#2 Deinde cum dicit, ex ore, ostendit quod est maxime manifesta. Et primo ostendit manifestationem.

Secundo ejus rationem, ibi, quoniam videbo.

Quod sit manifesta, probat; quia illud est manifestum quod est omnibus inditum, quantumcumque simplicibus, quasi quadam naturalis cognitione.

Duplex namque est genus hominum, qui consequuntur naturalem et rectum instinctum, sicut sunt simplices, vel sapientes. Quod sapientes cognoscant Deum, hoc non est magnum; sed quod simplices sic. Sunt autem quidam qui naturalem instinctum pervertunt: et isti cognitionem Dei repellunt: Ps. 81: nescierunt idest nescire voluerunt, neque intellexerunt etc.. Job 22: dixerunt Deo, recede a nobis; scientiam viarum tuarum nolumus. Deus autem facit ut per illos, idest per simplices, qui sequuntur naturalem instinctum, confundantur qui pervertunt naturalem instinctum.

Per infantes designantur simplices: 1 Pet. 2: sicut modo geniti infantes, rationabiles sine dolo etc..

Dicit ergo, admirabile quidem est nomen tuum, ita tamen quod ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem, qui interius instigas ad hoc: et hoc propter inimicos tuos; qui adversantur scientiae et cognitioni tuae: Phil. 3: inimicos crucis Christi etc.. Ut destruas inimicum et ultorem, quemcumque persecutorem. Vel Pharaonem qui velit ulcisci contra confitentem nomen tuum: 2 Cor. 10: consilia destruentes, et omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei. Vel tyrannum qui armis impugnat nomen sanctum tuum: 1 Pet. 2: ut beneficientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam.

Hoc fecit Christus: nam Matth. 21, de pueris Hebraeorum respondit Christus, quod ex eorum verbis perfecta sit laus, qui spiritus sancti instinctu laudabant: quod tamen videbatur pueriliter agi. Hoc locum habet quando simplices recognoscunt Deum, et alii pervertunt studia cognitionis naturalis, ne cognoscant ipsum Deum. Item hoc in apostolis qui sine litteris et idiotae: Act. 4: simplices sicut columbae: Matth. 10: et sicut oves in medio luporum; et destruxerunt omnes inimicos Christi. 1 Cor. 1: quae stulta sunt mundi elegit Deus, ut confundantur sapientes, et infirma etc..

#3 Consequenter hujus manifestationis rationem subnectit dicens, quoniam. Tullius dicit in Lib. De natura deorum, et fuit dictum etiam ab Aristotele, quamvis in ejus libris quae apud nos habentur non inveniatur, quod si aliquis homo intraret palatium quod videret bene dispositum, nullus est ita amens, qui licet non videret quomodo factum fuerit, quin percipiat quod fabricatum sit ab aliquo. Nos intramus mundum, nec videmus quomodo factum sit; sed ex hoc ipso quod est ita bene ordinatus, debemus percipere quod est factus ab aliquo. Et hoc specialiter ostendit ordo corporum caelestium. Fuerunt quidam errantes qui causas rerum attribuunt necessitati materiae; unde dicunt facta omnia propter calidum et frigidum, siccum et humidum, ut elementa quae sic convenerunt. Hoc autem si apparentiam posset habere in aliis, nullo tamen modo in caelestibus corporibus: quia non possunt attribui necessitati materiae, quod tantum distet hoc ab illo, et tanto tempore compleant cursum suum.

Hoc autem non nisi in causam intellectivam oportet reducere. Et ideo Scriptura quando vult manifestare Dei potentiam, reducit nos in considerationem caelorum. Is. 40: levate in excelsum oculos vestros, et videte quis creavit haec: ideo dicit, quoniam videbo caelos tuos, opera digitorum tuorum. Dicit autem, opera digitorum, propter tria: quia quae cum digitis facimus, attente et distincte facimus. Et quae de corporibus caelestibus consideranda sunt, non reducuntur nisi in causam intelligibilem; et ideo dicit, opera digitorum tuorum: Ps. 135: qui fecit caelos in intellectu: vel respondet ad id quod dicit, elevata. Quando quis facit elevari quod grave est, supponit humerum; sed quando facit elevari quod est leve, supponit digitum; et ideo dicit, opera digitorum, quasi leve sit ei facere caelos: isa. 40: quis appendet tribus digitis molem terrae, et caelos palma ponderabit? vel quae digitis facimus subtilia opera sunt. Ut ostendat ergo quod haec subtiliora sunt aliis, dicit opera digitorum etc.. Lunam vero nominat, et non solem, propter gentiles, qui credebant eum summum Deum: et ideo ponit specialiter, lunam et stellas, in quibus non est manifesta ratio erroris: Eccl. 43: species caeli gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus.

Mystice apostolos vel Scripturas opera digitorum. Tres digiti tres personae; quasi dicat, opera totius trinitatis vel spiritus sancti. Lunam, ecclesia: stellas, doctores. Et haec Deus fundavit.

#4 Quid. Supra Psalmista admiratus est divinae majestatis excellentiam; et nunc commemorat duo beneficia divinitus collata hominibus. Secundo ex hoc Psalmum terminat in laudem, ibi, Domine Dominus noster etc.. Circa primum tria facit. Primo ostendit clementiam Dei ad homines, per comparisonem ad ea quae sunt supra homines. Secundo per comparisonem ad primum hominem, ibi, gloria et honore. Tertio per comparisonem eorum quae sunt sub homine, et constituisti. Supra hominem duplex est natura: divina scilicet, et angelica. Primo ergo ponit beneficia per comparisonem ad Deum. Secundo per comparisonem ad Angelos, ibi, minuisti. Primo exponatur secundum quod competit quantum ad beneficia naturalia. Secundo quantum ad gratuita.

Et secundum primum modum et circa eum duo facit. Primo ponit specialem curam hominis a Deo.

Secundo familiaritatem specialem, aut filius hominis.

Mirabile est quod quis magnus alicui parvo speciali familiaritate jungatur: et ideo primo Psalmista commemorat parvitatem hominis ex conditione quid est homo, tam parva res? job 14: homo natus de muliere: et 25: homo putredo, et filius hominis vermis. Secundo quantum ad originem: quia etiam vilis: job 14: quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? et 10: nonne sicut lac etc.. Et ideo dicit, aut filius hominis? sed isti sic parvo, sic vili, dicit quod duo facit: scilicet quod memoratus est ejus, et quod visitat eum. Primum pertinet ad curam.

Secundum ad familiaritatem specialem. Et est talis modus loquendi: sicut si aliquis artifex fecisset magna, et inter aliqua unum minimum, scilicet acum, et quando fecit acum ostendit se habere ejus scientiam. Sed quod in dispositione operum curaret de acu, esset valde mirabile; et ideo dicit, quid est homo, quod inter magnas creaturas recordaris ejus? Eccl. 16: ne dicas, a Deo abscondar etc. Et quae est anima etc.. Quia propter parvitatem Deus non obliviscitur tui.

Sed quid magnum est hoc? Deus enim habet curam de omnibus: Sap. 12: nec est enim alius quam tu, cui cura est de omnibus.

Dicendum, quod de homine habet specialem curam, scilicet quod in iudicio remunerentur actus ejus: job 14: dignum ducis super hujuscemodi aperire oculos etc.. Item non curam solum habet de homine, sed familiaritatem habet cum eo; et hoc est quod dicit, quoniam visitas cum. Sola natura rationalis est capax Dei, cognoscendo et amando. In quantum ergo Deus nobis praesens efficitur per amorem vel cognitionem, visitat nos: job 10: visitatio tua custodivit etc.. Sic ergo magna clementia Dei est in comparatione hominis ad Deum.

#5 Sed sequitur de homine hoc in comparatione ad Angelos, quibus homo invenitur propinquus. Minuisti.

In Angelis invenitur imago Dei per simplicem intuitum veritatis, absque inquisitione; in homine vero per discursum; et ideo in homine aliquantulum.

Inde est quod homines dicuntur Angeli: Malach. 2: legem requirent ex ore ejus: quia Angelus Domini exercituum est. Est et homo corruptibilis, sed modicum; quia aliquando homo in patria omnia sine discursu cognoscet; et erit secundum corpus incorruptibilis: 1 Cor. 15: oportet corruptibile hoc induere incorruptionem. Consequenter ostendit clementiam Dei ad hominem, per comparationem ad ipsum hominem, cum dicit, gloria et honore etc.. Coronari est regum. Deus fecit hominem quasi regem inferiorum et est gloria, scilicet claritas divinae imaginis: et haec est quaedam corona hominis: 1 Cor. 11: vir imago est et gloria Dei: Ps. 4: signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Sed ille honoratur, qui non subicitur alicui. Homo enim nulli creaturae naturali corporali subicitur, quantum ad animam, nec in ingressu nec in progressu: non in ingressu, quia a creatura non producitur, et libere agit: nec perit cum corpore; et in hoc honor hominis consistit; et ideo dicitur Sap. 2: nec judicaverunt honorem animarum sanctarum etc.

Usque fecit illum: Ps. 48: homo cum in honore esset non intellexit etc.. Consequenter cum dicit, constituisti, ponit clementiam Dei ad hominem per comparationem ad ea quae sunt sub homine, quia voluit habere hominem dominium super ista inferiora: et circa hoc tria facit. Primo proponit dominium. Secundo facultatem dominandi.

Tertio numerum subditorum. Secundum, ibi, omnia subjecisti. Tertium, ibi, oves et boves. Dicit ergo, ex quo homo est rex, dedisti ei dominium.

Super opera manuum tuarum: Gen. 1: ut praesit piscibus maris, et volucribus caeli, et bestiis universae terrae, et reptili quod movetur in terra. Hoc habet per rationem, quia excedit omnia animalia: et ideo statim cum dixit, gloria et honore, subdidit. Constituisti, idest dedisti dominium. Sed nota quod dicit, quod homo habet auctoritatem super opera manuum, non digitorum; quia non sunt subtilia ut caeli, qui sunt opera digitorum.

Homo non potest sibi ea subicere; et ideo secundo ostendit facultatem dominandi. Omnia, inquit, subjecisti, ut praeesset et dominaretur ad nutum. Hoc signatur Gen. 2, ubi Deus adduxit omnia animalia ad Adam. Et haec subjectio plenarie fuit ante peccatum; sed aliqua nunc resistunt in poenam peccati. Tertio cum dicit, oves et boves etc., enumerat subjecta: et ponit animalia ut etiam plantae intelligantur. In animalibus autem quaedam subjiuntur secundum totum genus suum, scilicet animalia mansueta et domestica secundum suam naturam, scilicet oves et boves: et hoc in feminino dicit, universas, quia armenta fiunt praecipue de vaccis et ovibus. Alia sunt quae non subjiuntur secundum totum genus: et horum quaedam sunt gressibilia: et quantum ad hoc dicit, insuper et pecora campi etc.: scilicet apri, cervi, et hujusmodi: quaedam volatilia, scilicet aves: et quaedam natatilia sicut pisces. Possunt et haec ad beneficia gratiae referri: et tunc in his omnia mysteria Christi numerantur. Primo incarnationis, quid est homo? duo tangit: scilicet causam incarnationis, et ipsam incarnationem: et dicit, quid est homo? videbatur enim Deus oblitus hominis, quando expulit eum de Paradiso: hujusmodi recordatur quando reducit ad illud psalm. 105: memento nostri Domine.

Et sic sequitur incarnatio: quia visitat: et ideo dicit, aut filius hominis etc.. Quia licet totum genus humanum visitaverit, specialiter tamen illum hominem assumptum in unitate hypostasis: Hebr. 1: nunquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahae.

Secundum est passionis. Minuisti propter passionem. Heb. 2: eum autem qui modico quam Angeli minoratus est etc.. In Hebraeo habetur, et minues eum parum a Deo: quia conjunctus est Deo in unitate personae; sed minutus propter passibilitatem assumptam. Tertium est beneficium resurrectionis in honore exhibito apostolis, quae

numerat per passionem; Phil. 1: in nomine Jesu omne genuflectatur etc.. Joan. 5: ut omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem.

Quartum mysterium est ascensionis: constituisti eum super etc.. Eph. 1: constituens eum ad dexteram suam, supra omnem principatum et potestatem etc.. Quintum mysterium est adventus ad iudicium, omnia subiecisti etc. Idest constituisti eum iudicem super omnia: Hebr. 2: nunc autem necdum videmus omnia subjecta ei: tunc omnia subjicientur sub pedibus ejus, idest humanitate ejus, quia caput Christi Deus, 2 Cor. 11. Et sunt pedes humanitas: joan. 5: potestatem dedit ei iudicium facere. Et hi in iudicio quidam boni: et horum quidam subditi sunt signati per oves: 2 Reg. Ult.: isti qui sunt oves quid fecerunt? quidam praelati, et hi signati sunt per boves: Prov. 14: ubi plurimae segetes, ibi manifesta fortitudo bovis. Quidam mali: et horum sunt tria genera: joan. 2: omne quod est in mundo, aut est concupiscentia oculorum, aut concupiscentia carnis, aut superbia vitae. Et primo ponit luxuriosos: et hi sunt oves et boves et pecora campi, quia bestialibus delectantur: joel. 1: putruerunt jumenta in stercore suo, et demoliti sunt horrea campi. Dicit hoc, quia vadunt per amplam viam, Matth. 7. Secundo superbos, volucres: Matth. 14: aves caeli comederunt illud: Deut. 32: devorabunt eos aves morsu amarissimo. Tertio cupidos, qui perambulavit semitas maris, ad litteram; vel mundi: Ps. 11: in circuitu impii ambulat: job 1: circuivi terram, et perambulavi eam. Sicut Deus est mirabilis eminentia majestatis, ita ostenditur ex clementia; et ideo concludit admirationem, Domine Dominus noster etc..

Tamen sciendum est, quod iste Psalmus est circularis, quia eundem versum habet in principio et in fine. Quidam sunt semicirculares, quia non repetunt totum versum, sed partem; sicut benedic anima mea Domino, finis, in omni loco dominationis ejus.

|+9 Pars 9

#1 Supra in Psalmo gratias egit pro beneficiis toti humano generi collatis; in isto autem Psalmo specialiter gratias agit pro beneficio sibi collato in destructione inimicorum: et hoc patet ex titulo secundum Hieronymum, qui talis est, victori pro morte filii canticum David etc.. Et tangit historiam 2 Reg. 18, et 19, quod mortuo Absalone recuperavit regnum: et pro isto beneficio fecit istum Psalmum.

Sed in nostra littera titulus occultior est.

In finem pro occultis filii Psalmus David. Occulta filii, mors filii, scilicet quia per eam occultatur ab oculis omnium. Secundum mysterium refertur ad Christum, qui dicitur filius antonomastice: qui est filius naturalis Dei patris. Joan. 8: si filius vos liberaverit, vere liberi eritis. Item filius David principaliter repromissus. Luc. 18: miserere mei, fili David. Pro occultis filii, idest Christi quae occulta sunt. Duplex est filii Dei adventus. Primus fuit occultus, quantum ad divinitatem et ejus gloriam, quae latebat in infirmitate carnis. Isa. 45: vere tu es Deus absconditus. Secundus erit manifestus. Luc. 21: videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna et majestate.

Item est duplex Christi iudicium. Unum occultum; et hoc est in dispositione mundi, secundum quod permittit bonos persecutionem pati a malis. Ps. 25: iudicia tua abyssus multa. Item aliud est manifestum in fine. 1 Cor. 4: quousque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium.

Agitur enim de occulto iudicio, secundum quod boni afflictionem patiuntur a malis. Job 30: expectabam bona, et ecce mala; praestolabar lucem etc..

Et totum in idem redit: quia gratias agit de liberatione ab inimicis. Dividitur autem iste Psalmus in duas partes. Primo ponit gratiarum actionem; secundo materiam gratiarum actionum, ibi, in convertendo.

Gratias agit tripliciter: corde, ore et opere. Ore dupliciter: laudando et praedicando.

Laudando, quia dicit, confitebor. Est autem triplex confessio: scilicet fidei: Rom. 10: confessio fit ad salutem. Psal. 31: dixi, confitebor etc..

Peccatorum. Jac. Ult.: confitemini alterutrum peccata vestra. Laudis (Tob. 12): coram omnibus viventibus confitemini ei etc.. Et de hac confessione agitur hic. O Domine confitebor tibi, idest gratias agam, idest laudabo te. Psal. 68: laudabo nomen Dei mei etc.. Haec in corde: quia 1 Reg. 16: homines vident quae apparent, Deus autem intuetur Cor. Contra quod isa. 29, et Marc. 7: populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Sed dicit, in toto, quia Deus est major corde nostro. 1 joan. 3. Et ideo, quantumcumque laudemus secundum posse nostrum, minus est ipso. Deut. 6: diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Qui ergo non totum cor dat Deo, sed aliquid aliud vult habere simul cum ipso, perdit eum. Isa. 28: angustatum est stratum, ita ut alter decidat: et pallium breve est, et utrumque operire non potest. Ille ergo toto corde laudat eum, qui nihil acceptat contra Deum, sed totum in eum actu vel habitu refert.

Tob. 12: opera Dei revelare et confiteri (scilicet annuntiando) honorificum est. Narrabo, praedicando et annunciando, aliis, quia Deus dat beneficia aliis communicanda: et hoc bene fit aliis enunciando.

Luc. 8: vade et annuncia quanta fecerit tibi Deus: et ideo dicit, narrabo mirabilia tua.

Sed rationem habet quod dicit, mirabilia, quia opera Dei mirabilia sunt. Psal. 76: tu es Deus, qui facis mirabilia. Sed quid est quod dicit, omnia? hoc videtur impossibile. Job 5: qui facit magna et inscrutabilia mirabilia et absque numero.

Quomodo ergo dicit, omnia? dicendum, quod omnia secundum genus, vel omnia quaecumque narrat, omnia sunt mirabilia: vel omnia quia intentio narrantis non debet sistere in aliquo, sed procedere quantum potest. Hilarius in Lib. De Trin.: qui pie infinita prosequitur, etsi nunquam perveniet, proficiet in prodeundo. Eccl. 43: glorificantes Deum quantum potestis, supervalebit adhuc, et admirabilis majestas ejus: et 42: nonne fecit Deus sanctos suos enarrare mirabilia?

#2 Laetabor. Hic gratias agit quantum ad cor.

Aliqui narrant aliis bona sua, et gaudent de se, sicut peccatores. Luc. 18, de Pharisaeo, qui dicebat: gratias tibi ago, quia non sum etc.. Sed hic gaudet in Deo semper. Eccl. 51: in omni dato hilarem fac vultum tuum, et in exultatione sanctifica decimas tuas. Laetabor, interius in corde, et exultabo in te, exiliens ad exteriorem laetitiam. Habac. 3: ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo. Psallam. Hic gratias agit quantum ad opus: psallere enim est opus manuale, et per hoc intelligitur bona operatio: quia omnia opera nostra ad gloriam Dei terminari debent. Matth. 5: sic luceat lux vestra etc.. Ps. 145: psallam Deo meo, quamdiu fuero. Sed addit, nomini tuo, altissime; quasi dicat: Deus non proficit ex hoc quod confitebor et psallam tibi, quia nomen tuum altissimum est, sed nobis proficit.

Psal. 34: oratio mea in sinu meo convertetur.

Job 35: si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Eccl. 22: quid prodest Deo si justus fueris, aut quid ei conferes si immaculata fuerit via tua?

#3 In. Hic ponitur materia gratiarum actionis.

Primo in speciali pro se, secundo in generali, convertantur.

Circa primum tria facit. Primo proponit factum; secundo auctoritatem facientis laudat, ibi, Dominus in aeternum permanet. Tertio subdit fructum, ibi, sperent in te. Duo proponit: factum, et facti justitiam. Secundum, ibi, quoniam fecisti. Factum est destructio inimici, in qua dicit tria: quia si aliquis destruitur, primo deficit a proposito: et quantum ad hoc dicit, in convertendo inimicum meum retrorsum, supple in hoc, confitebor, idest dabo gratias Deo. Tunc convertitur inimicus retrorsum, quando deficit ab eo quod proponit. Ps. 69: avertantur retrorsum et erubescant, qui cogitant mihi mala. Secundo debilitatur ejus virtus: et quantum ad hoc dicit, infirmabuntur, scilicet in sua potestate. Hier. 20: Dominus mecum est tamquam bellator fortis: idcirco qui persequuntur me cadent, et infirmi erunt. Tertio pereunt ipsi ideo dicit, peribunt, vel desinendo impietatem: et hoc, a facie tua, idest cognitione, vel condemnatione tua. Vel, peribunt, te vindicante et sententiant eorum malitiam. Vel peribunt a facie tua, quia te videre non poterunt. Isa. 26, secundum aliam translationem: tollatur impius ne videat gloriam Dei.

#4 Hic ponit justitiam facti. Primo ex parte sua cum dicit, quoniam fecisti. Aliquando quis habet justitiam, non tamen habet judicem qui faciat eam.

Aliquando habet judicem, sed non testem vel advocatum; sed iste habens justitiam invenit judicem; et ideo dicit, quoniam fecisti iudicium meum, idest dedisti, et causam meam, idest testis meus. Hier. 29: ego sum testis et iudex, dicit Dominus.

Deus enim est iudex et testis: in quantum iudex, facit iudicium; in quantum testis, causas defendit.

Secundo ponit justitiam facti ex parte iudicis: et dicit de Deo auctoritatem iudicandi: sedisti super thronum, qui sedes iudicis est, idest habes regiam potestatem ad destruendum malum. Prov. 20: rex qui sedet in solio, intuitu suo dissipat omne malum. Item habes amorem justitiae; ideo dicit, qui iudicas justitiam. Hier. 11: tu autem Domine Sabaoth qui iudicas etc. Quasi dicat: tibi proprium est hoc. Ps. 10: justus Dominus, et justitias dilexit. Isa. 63: ego qui loquor justitiam, et propugnator sum ad salvandum. Vel si hoc ad Christum referatur, quoniam fecisti etc..

Christus iudicatus fuit et causam habuit. Job 36: causa tua quasi impii iudicata est. Sed fuit causa sua, quia pervenit ad gloriam suam. Sedes, scilicet Deus pater, super thronum, idest animam Christi. Vel Christus ad dexteram Dei patris sedet: caetera adapta ut vis.

#5 Increpasti. Supra ostendit Psalmista iudicium factum ex parte sua, quia in hoc est factum sibi iudicium debitum, et ex parte iudicis; hic ostendit iudicium sive justitiam factam sibi ex parte vindicatorum.

Et primo ponit ipsam justitiam. Secundo exponit, ibi, inimici defecerunt. Dominus puniens malos, tria per ordinem facit in eis. Primo quia non statim procedit ad ultimam poenam; sed primo reprehendit; secundo, nisi corrigantur punit; tertio exterminat. Quantum ad primum dicit, increpasti, per praedicatorum. Isa. 58: annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum. 2 Tit. 4: argue, obsecra, increpa in omni patientia et doctrina. Item per tribulationes. Job 33: increpat quoque per dolorem in lecto, et ossa illius marcescere facit; et quantum ad hoc dicit, periit impius, vel Absalon, vel diabolus, Job 4: quia nullus intelligit, in aeternum peribunt. Increpasti gentes, scilicet deceptas, et impius, concitans, periit, quia tota multitudo rebellavit; sed non est destructa, quia fuit seducta. Quantum ad tertium dicit, nomen eorum delesti, quod impii perpetuare nituntur; sed ipsi in perpetuum non inveniuntur.

Contra: nomen Judae est in memoria.

Dicendum, quod homines non intendunt nomen magnificare in malo, sed in bono; sed nomen Judae manet in malo. Prov. 10: nomen impiorum putrescit. Hieronymus dicit quod quidam ignotus, ut in memoria esset, combussit templum; et sic in malo remanet nomen malorum.

#6 Inimici. Hic exponit quomodo periit: et duo facit.

Primo assignat causam quare periit. Secundo modum, ibi, periit memoria. Causa quare periit, est, quia periit illud unde sibi voluit facere nomen.

Quandoque scilicet aliqui faciunt sibi nomen ex potentia militari et bellorum: unde Gen. 6: hi sunt potentes a saeculo viri famosi. Aliquando aedificando civitatem: Eccl. 40: aedificatio civitatis confirmabit nomen, et super hanc mulier immaculata computabitur: sicut nomen Romuli per Romam; sed Dominus destruxit utrumque. Frameae, scilicet gladii, inimici, scilicet hominis, defecerunt in finem: Psal. 73: ibi confregit potentias.

Civitates eorum destruxisti: isa. 1: terra vestra deserta, civitates vestrae succensae igni.

Hic inimicus specialiter diabolus: Matth. 13: inimicus homo hoc fecit. Framea ejus, tentationes. Civitates, mala consilia, quibus utitur ad pervertendum bonos.

#7 Periit. Hic ponitur modus quo periit: dupliciter exponitur hoc. Periit, idest simul pereunt memoria et sonitus eorum. Mali sonitum faciunt concutiendo regna, destruunt civitates: Ezech. 31: omnes traditi sunt in mortem ad terram ultimam in medio filiorum hominum ad eos qui descendunt in lacum. Vel impii, quando quis malus homo destruitur, sed non sine magno tumultu: quia oportet aliquam tribulationem pati: ut patet Matth. 9, quando diabolus exivit clamans et multum discerpens.

Littera Hieronymi habet, periit memoria cum impiis, quia nihil boni fecerunt unde memoria eorum maneret in bono: Eccl. 6: frustra venit, et pergit ad tenebras, et oblivione delebitur nomen ejus. Et Dominus in aeternum permanet.

Hic ponit auctoritatem facientis; et tangit sex conditiones circa iudicium Dei. Primo quod non est momentaneum, sed aeternum. Aliorum potentatus, vita brevis: ideo Psalmista dicit, Dominus in aeternum permanet. Hieronymus: sedet quasi ad iudicium Dominus. Item dicit quod semper promptum est, aliorum non sic est: unde dicit, paravit in iudicio thronum suum, idest paratum habet: isa. 3: stat ad iudicandum Dominus, stat ad iudicandos populos. Item dicit quod est universale; unde dicit, iudicabit orbem terrae, et non solum Judaeos, Gen. 18: absit a te Domine ut perdas justum cum impio. Item, quod est justum; unde dicit in aequitate, iudicabit populos in iustitia. Duo dicit: scilicet aequitatem et justitiam: quia iustitia importat executionem eorum quae sunt secundum se justa, quae non sunt justa in aliquo casu: quia regulae et numerus sunt circa contingentia, nec possunt adaptari ad singula particularia, sed in aliquo casu intermittuntur: sicut sunt quaedam regulae, et numerus, et conclusiones, quae in casu propter aliquid non servantur. Applicatio autem horum principiorum universalium ad facta particularia pertinet ad aequitatem. Hieronymus dicit, iudicabit populos in aequitate, quia ad singularia est aequitas, quae quodammodo restringit et regulat justitiam. Item dicit quod est misericordia plenum. Hoc commendatur ex persona cui fit misericordia, puta si facis indigenti: Luc. 14: cum facis prandium aut coenam, noli vocare amicos tuos aut cognatos, neque vicinos divites etc.. Job 30: flebam quondam super eo qui afflicto erat, et compatiebatur anima mea pauperi. Et ideo dicit, factus est Dominus refugium pauperi, scilicet oppresso: isa. 1: subvenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam: Ps. 81: iudicate egeno et pupillo, et humilem et pauperem iudicate; et hoc verum est ubi habent justitiam: Lev. 19: non injuste iudicabis; neque consideres personam pauperis, et non honores vultum potentis. Item ex tempore, quia scilicet tempore quando indigent, est accepta misericordia ejus: Eccl. 33: speciosa est misericordia Dei in tempore tribulationis, quasi nubes pluviae in tempore siccitatis. Et ideo dicit: adiutor in tribulatione: et addit in opportunitatibus, quia tempore tribulationis homines convertuntur ad Deum, et tunc est eis praedicandum. Et possunt haec de Christo exponi. Dominus in aeternum permanet, quia Jesus Christus heri et hodie, Hebr. 13.

Paravit iudicium, quia sedet in throno suo iudicans, et ipse iudicabit orbem terrae in aequitate: Isai. 39: indutus est iustitia ut lorica, et galea salutis in capite ejus.

#8 Et sperent. Supra Psalmista posuit factum de quo gratias egit, et auctoritatem facientis; hic ponit fructum facti. Et primo quantum ad alios: secundo quantum ad se, ibi, miserere mei Domine, vide etc..

Primo ponit triplicem fructum in alios. Primus est notitia, vel fiducia nominis Dei. Secundus spiritualis, laetitia diligentium eum. Tertius denunciatio nominis ejus. Secundum, ibi, psallite. Tertium, ibi, annunciate. Hos fructus inducit per modum exhortationis: et circa hoc tria facit. Primo inducit ad sperandum. Secundo ostendit quibus convenit sperare.

Et tertio quare. Dicit ergo, et sperent in te: Eccl. 2: qui timetis Dominum, sperate in illum.

Sed unde venit? quia noverunt nomen tuum. Ex duobus enim spes consurgit; quod sit potens: et hoc patet, quia Dominus nomen illi; et quod sit volens, quia summe bonus: unde Luc. 18: nemo bonus nisi solus Deus. Et praecipue hoc nomen Jesus: Matth. 1: ipse salvum faciet populum suum etc.. Philip. 2: in nomine Jesu omne genuflectatur. Et quare? quia non derelinquis quaerentes te: Sap. 1: invenitur ab his qui non tentant illum; apparet

autem eis qui fidem habent in illum, scilicet qui quaerunt eum bona intentione: quia mali non inveniunt eum: joan. 7: quaeritis me, et non invenietis. Item ubi est, quia non inter cognatos et notos, Luc. 2, job 28: nec invenitur in terra suaviter viventium.

Tertio inducit ad secundum fructum, scilicet ad laetitiam. Psallite Domino qui habitat in sion.

Dominus dicitur habitare in loco non corporaliter: 2 Reg. 6: David posuit arcam in sion; sed secundum veritatem habitat in ecclesia. Sion interpretatur specula, et in ecclesia speculamur aeterna.

Isti ergo debemus psallere, idest gaudere corde et ore et operibus, pro beneficiis datis. Tertio inducit ad tertium fructum, annuntiate. 1 Pet. 4: unusquisque prout accepit gratiam in alterutrum illam administrantes. Et ideo primo inducit quod debeant annuntiare. Gregorius: ille uberes fructus suae praedicationis colligit, qui semina bonae operationis praemittit. Inter gentes, idest inter gentiliter viventes, idest inter peccatores: isa. 21: occurrentes sitienti ferte aquam. Studia, idest curam ejus sive sollicitudinem de salute humani generis: Hier. 29: ego cogito cogitationes pacis.

Secundo haec studia exponit ibi, quoniam requirens etc.. Illud quod aliquis cum studio et diligentia facit, non obliviscitur quin illud faciat; Deus autem studiosus est ad salutem hominum: et ideo non obliviscitur. Duo faciunt oblivionem: scilicet mors: Ps. 30: oblivioni datus sum tamquam mortuus a corde, item paupertas: Prov. 19: fratres hominis pauperis oderunt eum: Apoc. 6: quare non vindicas etc.. Sed Deus non obliviscitur mortuorum? quoniam requirens sanguinem eorum, scilicet te quaerentium; etiamsi contingat eos occidi; et hoc judicando. Vel requiret sanctorum sanguinem, in resurrectione reparando illum: Sap. 5: ecce quomodo computati sunt etc.. Dicitur autem recordatus, non quod sit oblitus, sed quia videtur oblitus propter dilationem. Item non obliviscitur pauperum et parvorum: unde, non est oblitus clamorem pauperum: Ps. 33: iste pauper clamavit, vel in periculis, vel in oratione: jac. 5: clamor eorum etc.. Ps. 22: non sprevit neque despexit deprecationem pauperis: Ex. 3: videns vidi afflictionem populi mei qui est in Aegypto, et descendi liberare eum.

#9 Miserere. Hic ponit fructum quantum ad se. Et primo commemorat beneficium. Secundo ponit fructum, ibi, ut annuntiem etc.. Beneficium duplex: unum futurum: aliud habitum. Qui exaltas etc.. Primo duo facit. Primo ponit misericordiam. Secundo misericordiae motivum. Futurum beneficium est misericordia.

Miserere mei: Ps. 32: misericordia Domini plena est terra. Motivum ad eam, consideratio Dei. Vide, idest considera, humilitatem meam. Haec humilitas non importat virtutem, sicut illud, si non humiliter sentiebam, sed dejectionem.

Unde Hieronymus habet afflictionem de inimicis meis, quia scilicet affligunt. Vel aliter: vide humilitatem, quia humilibus dat gratiam, jac. 4. Sed hoc potest considerare ex consideratione inimicorum, qui sunt superbi et mali. Consequenter confitetur beneficium habitum: qui exaltas me etc.: quasi dicat: de tanto periculo eruisti me, quod non restabat nisi ut morerer: Hier. 9: ascendit mors per fenestras nostras; ingressa est domos nostras disperdere parvulos deforis. Spiritualiter autem portae mortis sunt haeretici: Matth. 16: portae inferi non praevalerunt adversum eam. Et sensus hominis: Hier. 9: mors introivit per fenestras.

Odium verbi Dei: Ps. 126: omnem escam abominata est anima eorum, et appropinquaverunt usque ad portas mortis. Tentationes et vitia: Sap. 16: deducis ad portas mortis, et reducis. Qui ergo liberatur ab istis, dicat, exaltas me, idest liberasti me de portis mortis.

#10 Consequenter cum dicit, ut ponit fructum; sed ordine retrogrado. Primo Annuntiationis. Secundo exultationis, ibi, exultabo. Tertio cognitionis, ibi, cognoscetur. Dico quod misertus es, et peto quod miserearis; et hoc ut annuntiem praedicationes.

Antiquitus judicia fiebant in portis; et ideo dicit, in portis filiae sion, idest hierusalem, quia subjecta erat arci quae vocabatur sion; quasi dicat: in multitudine populi hierosolymitani, annuntiem omnes laudationes, non quod omnes, sed de omni genere laudis. Item portae filiae sion dicuntur doctores ecclesiae: isa. 54: ponam portas ejus in lapides sculptos; universos filios tuos doctos a Domino. Item justitiae: haec porta Domini, justi intrabunt in eam, ut dicitur Psal. 117: item bonae cogitationes: Ps. 147: seras portarum.

In his ergo portis annuntiabo laudes tuas.

#11 Exultabo. Posito uno fructu, scilicet praedicatione divinae laudis, hic ponit secundum, scilicet laetitiam spiritualem a Deo. Et primo ponit suam exultationem.

Secundo occasionem exultandi, ibi, infixae sunt gentes. Dicit ergo: annuntiem omnes laudes tuas. Sed hae essent steriles, si ita essent in ore quod non in corde esset jucunditas: Psal. 146: Deo nostro jucunda sit laudatio; et ideo subdit, exultabo in salutari tuo. Non in mundo vel in carne, sed in tua salvatione qua me exaltas.

Vel in Christo salvatore: Habac. 3: exultabo in Deo Jesu meo: 1 Reg. 2: laetata sum in salutari tuo. Occasio exultationis est inimicorum destructio, qui persequuntur sanctos. Et persequuntur sanctos dupliciter. Primo violentia. Secundo fraudulentia. Dicit ergo quantum ad primum, infixae sunt gentes: ex hoc quod paraverunt occisionem aliis, ipsi occisi sunt; et ideo dixit infixae, vel secundum Hieronymum submersae: quia illud quod infigitur, deprimitur cum violentia. Et isti qui alios cum violentia occidere videbantur, violenter oppressi sunt: isa. 56: semitae eorum incurvatae sunt in eis: Ps. 36: gladius eorum intret etc.. Vel spiritualiter quis immergitur

in interitum, quando facit peccatum; quia ex hoc poenam aeternam intrat et damnatur: et in his operibus infiguntur ex consuetudine: job 18: immisit in rete pedem suum, et in macula ejus ambulat.

Quantum ad secundum dicit, in laqueo isto. Insidiatores avibus et animalibus ponunt laqueos: sic qui insidiose procedunt: Ps. 56: laqueum paraverunt pedibus meis. Et dicit absconderunt, quia ad literam aucupes abscondunt laqueos; sic fraudulenter per verba pacis quae dant, parant venenum seductionis: Ps. 139: in via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi. Tertius fructus est agnitio divinae majestatis.

Comprehensus est pes eorum, idest malus affectus eorum: Osee 13: colligata est iniquitas ephraim, absconditum est peccatum ejus, qui inclinantur solum ad malum. Et isti abscondunt laqueum, sed frustra: quia cognoscetur Dominus. Et per quae? quia in operibus. Aliquando aliqui in prosperitate non cognoscunt Deum, sicut Pharaos, sed in adversitate: Ps. 82: imple facies eorum ignominia; et ideo dicit: judicia faciens. Quae autem sint judicia Dei, subdit: in operibus. Proprium divinae sapientiae est, quod disponat omnia suaviter, Sap. 8. Et hoc facit dando rebus ut per proprias formas in proprios fines tendant: sic per ea per quae cogitant peccatores offendere, incidunt in poenas: job 5: qui apprehendit sapientes in astutia eorum. Et ideo dicit: in operibus manuum suarum comprehensus est peccator: Prov. 5: iniquitates suae capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur: job 18: praecipitavit eum consilium suum. Item cognoscetur Dominus, hic a sanctis. Etiam fugiens laqueum: Prov. 1: frustra jacitur rete ante oculos pennatorum.

Dicit ibi Glossa: facile evadit laqueos in terris qui semper habet oculos in caelis.

Hieronymus: unusquisque secum portat funes, vincula et tormenta, unde sustinet mala; et occulto Dei iudicio comprehenduntur peccatores in laqueis quos abscondunt, et justii evadunt.

#12 Convertantur. Supra Psalmista persecutus est de iudicio Dei quantum ad suos adversarios: hic prosequitur quantum ad totum humanum genus, et quantum ad mala quae ubique per peccatores aguntur: et circa hoc duo facit. Primo per modum orationis praenuntiat Dei iudicium contra malos. Secundo ponit malorum progressum. Ut quid Domine etc.. Circa primum duo facit. Primo praenuntiat peccatorum poenam secundo exposcit divinum iudicium puniens, ibi, exurge Domine. Circa primum tria facit. Primo praenuntiat optandam poenam. Secundo ponit causam poenae ex parte peccatorum, ibi, omnes gentes. Tertio ex parte justorum, quoniam non in finem. Dicit ergo, convertantur. Haec petitio dupliciter potest intelligi. Uno modo de punitione malorum in praesenti per mortem. Alio modo in futuro per poenam aeternam. Et dicit, convertantur peccatores, idest puniantur. Sed numquid hoc est petendum? dicendum est, quod propheta dicit hoc per modum praenuntiationis, et non petitionis, vel conformando se divinae voluntati: Ps. 62: introibunt in inferiora terrae. Isa. 14: verumtamen in infernum detraheris, idest profundum laci. Vel per infernum intelligitur obstinatio mentis in peccato etc.. Etiam vivus in inferno convertitur peccator, quando innititur in obstinationem: Rom. 1: tradidit deos in reprobum sensum; quasi dicat: in hac vita dejiciantur. Est ergo poena conversio in infernum, ut dictum est. Causa poenae est oblivio Dei: qui enim recedit ab uno termino, disponit se ad tendendum in alium. Duo termini hominis sunt Dei fructio: et Gehenna: et hoc est quod dicit, convertantur etc. Scilicet illi peccatores qui obliviscuntur Dei mandatorum et beneficiorum ejus. Ps. 77: obliti sunt beneficiorum et mirabilium ejus quae ostendit eis: Deut. 32: Deum qui te genuit dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui. Ex parte justorum est alia causa, quae petit vindictam de peccatoribus.

Sunt autem in justis duo quae exigunt vindictam: scilicet abjectio temporalis, et virtus spiritualis. Quantum ad primum dicit: quoniam non in finem oblivio erit pauperis. Res viles habentur despectui, sermo traditur oblivioni; sed non sic traduntur oblivioni justii apud Deum: jac. 2: Deus elegit pauperes divites in fide, heredes regni quod repromisit Deus diligentibus se.

Matth. 5: beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Ergo licet hic videantur oblivioni traditi, hoc tamen non est in finem, scilicet finaliter: isa. 54: punctum in modico dereliqui te, et in miserationibus magnis congregabo te. Et sequitur: et in misericordia sempiterna misertus sum tui.

Quando enim recordabitur, tunc puniet opprimentes: Ps. 76: non obliviscetur misereri Deus, neque continebit in ira sua misericordias suas. Quantum ad secundum, patientia pauperum etc.. Vel expectatio secundum Hieronymum. Cum enim hic sustineant oppressionem patienter et paupertatem, ex patientia merentur vindictam: nec expectatio peribit in finem, quia consequentur bonum quod expectant. Aliter et in finem, qui scilicet est vita aeterna. Sed numquid patientia est in patria? dicendum, quod non secundum essentiam, sed secundum fructum: secus de caritate et justitia, quae erunt etiam secundum essentiam. Consequenter cum dicit, exurge, praenuntiat divinum iudicium: et circa hoc tria facit. Primo excitat iudicem. Secundo implorat iudicium.

Tertio ostendit iudicii fructus. Dicit quod non est oblitus in finem pauperum: unde ipse quasi unus de pauperibus dicit, rogo ut non differas usque in finem praemiare; sed exurge. Et circa hoc tria facit.

Primo repudiat pravum sive humanum iudicium.

Homo enim humanus absque ratione opprimens non confortetur, idest non valeat facere quod vult: Prov. 29: cum impii sument principatum, gemet populus. Secundo exposcit iudicium alterius: iudicentur gentes, non secundum voluntatem humanam, sed in conspectu tuo, scilicet tuo iudicio, quasi, appello ad te. Act. 25: ante tribunal caesaris sto, ibi oportet me iudicari. Ps. 23: iudica me Domine quoniam etc.. Tertio petit adiutorem: constitue legislatorem, scilicet filium tuum: isa. 23: Dominus legifer noster.

Vel aliter constitue legislatorem, idest punitorem secundum legem tuam; secundum enim legem poena infertur. Hieronymus habet: pone eis terrorem; alia translatio: mitte eis amaritudinem. Glossa: non confortetur homo, idest Antichristus: judicentur, idest puniantur. Fructus iudicii, quia recognoscunt se esse homines: sciunt gentes quoniam homines sunt, fragiles, peccatores et mortales. Isa. 28: vexatio dat intellectum. Sic Alexander quando fuit percussus, recognovit se non filium jovis, sed mortalem, ut ipse ait suis militibus.

#13 Hic ponit processum impiorum. Et primo ponit causam nequitiae eorum. Secundo describit nequitiam, ibi, cujus maledictione etc.. Tertio contra eam implorat divinum auxilium, ibi, exurge Domine Deus. Causa nequitiae est duplex: scilicet permissiva et inductiva. Secunda, ibi, quoniam laudatur peccator. Circa primum tria facit. Primo ponit divinam dissimulationem, quae videtur causa male agendi malis. Eccl. 8: quia non profertur cito contra malos sententia, absque timore filii hominum perpetrant mala; unde subdit: ut quid Domine recessisti longe a nobis? in quantum non punis affligentes nos, et in hoc videris nos despiciere, in opportunitatibus, idest tempore in quo deberes ferre auxilium. Vel in opportunitatibus, idest opportune hoc facis: quia sancti inde proficiunt ad meritum vitae aeternae. Secundo ponit dissimulationis effectum, dum superbit impius. Et ponit duplicem effectum in malis. Superbiam, eo quod non statim puniuntur a Deo; et ideo dicit: superbit impius, in potestatibus, incenditur pauper, idest affligitur. Vel incenditur spiritualiter ex consideratione superbiae impiorum et eorum peccatis: Psal. 68: zelus domus tuae comedit me. Tertius effectus est, quia comprehenduntur in consiliis quibus cogitant, quia consilia eorum finaliter destruent eos: Prov. 5: iniquitates suae capiunt impium, et funibus peccatorum suorum constringitur.

#14 Quoniam. Hic ponuntur tres causae inducentes ad peccatum. Prima est adulatio. Secunda contemptus Dei, ibi, dixit enim in corde suo. Tertia praesumptio, ibi, non est Deus: circa primum tria facit. Primo ponit adulationem ejus. Secundo effectum. Tertio divinam clementiam. Laudantur autem, secundum Glossam, peccatores de duplici peccato: scilicet carnalis concupiscentiae quantum ad seipsos, et injustitiae quantum ad proximum; ideo superbiunt. Sed secundum Hieronymum, quoniam laudatur, et ideo exacerbavit, in desideriiis, quantum ad concupiscentiam, et iniquus, quantum ad injustitiam contra proximum. Littera Hieronymi habet, vir avarus. Alia littera, raptor: isa. 5: vae qui dicunt bonum malum, quoniam ita est. Exacerbavit Dominum peccator, idest ad iracundiam provocavit. Hieronymus habet totum hoc sub uno versu: et alius versus incipit, ibi, peccator secundum multitudinem etc.. Potest autem legi secundum multitudinem irae suae non quaeret. Vel quia citra condignum punit, vel quia magna ira non punit modo, ut fortius puniat in futuro. Vel irae suae, scilicet peccatori, non quaeret, peccatum Deus.

#15 Non. Supra posuit Psalmista quasdam causas malitiae impiorum: quarum una erat permissiva, quia Deus recedebat longe; secunda inductiva, scilicet lingua blandiens: hic ponuntur aliae causae motivae, scilicet intrinsecae: quae sunt duae: scilicet Dei contemptus, et propria praesumptio. Secunda, ibi, dixit enim in corde suo. Circa primum duo facit. Ponit primo, quod de Deo non recogitat. Secundo, quod ejus iudicia non formidat, ibi, auferuntur. Circa primum duo facit. Quia primo ponit aversionem a Deo, sive ejus contemptum. Secundo aversionis effectum, ibi, inquinatae. Dicit ergo, non est Deus in conspectu ejus. Hieronymus habet, in cogitationibus quia nihil de eo cogitat; et continuatur sic: non quaeret Deum peccator, quia non est in conspectu ejus, idest in intentione, vel cogitatione: job 21: dixerunt Deo, recede a nobis: scientiam viarum tuarum nolumus. Effectus est, quia inquinatae sunt, idest sordent omni tempore viae suae. Viae peccatoris sunt cogitationes, vel voluntates: Sap. 1: in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et dicuntur inquinari per peccatum, vel ad similitudinem peccatorum praecedentis temporis. Hoc allegorice de Antichristo, moraliter de peccatoribus dici potest: quia eo ipso quod Deus non est in intentione eorum, convertunt se ad temporalia; ex quibus anima inquinatur, in quantum permiscetur eis quae sunt pejora quam anima. Sed anima permixta Deo, qui est anima melior, non inquinatur, sed clarificatur; Thren. 1: sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui: Ps. 34: viae illorum tenebrae et lubricum: Hier. 2: me dereliquerunt fontem aquae vivae, et foderunt sibi cisternas dissipatas quae continere non valent aquas. Hieronymus habet, parturiunt viae ejus, quia peccatores proponunt facere diversa: Luc. 12: anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos, comede et epulare. Et dixit Dominus, stulte, hac nocte etc.. Ps. 17: concepit dolorem, et peperit iniquitatem. Temporalibus adhaerens, in uno non infigitur, quia non sufficit: et propter hoc diversa cogitat.

#16 Auferuntur. Hic ostendit quomodo contemnunt divinum iudicium. Et primo ponit causam. Secundo ostendit effectum, ibi, omnium inimicorum. Iudicia tua, idest beneficia tua, auferuntur a facie ejus, idest a mente et memoria ejus: et sic non timebit quia non cogitat de eis: Prov. 28: viri mali non cogitant iudicia: qui autem requirunt Deum, animadvertunt omnia: Dan. 13: declinaverunt oculos suos ne viderent caelum. Sed Hieronymi litteram oportet extorte dicere omnes inimicos suos despicient, quasi scilicet non credit iudicia Dei. Et dominabitur, supple in corde suo. Vel aliquando ex Dei permissione mali dominantur inimicis.

Et haec est causa, quare non cognoscuntur divina judicia: Habac. 1: ipse de regibus triumphavit: ibidem: impius praevallet adversus justum propterea egressum est iudicium perversum. Alia causa est praesumptio de seipso: et praesumunt duo. Stabilitatem; et hoc est quod dicit: dixit in corde suo, non movebor a generatione, idest dominium meum non extendetur ab una gente in aliam, non multis mala inferam: non movebor, idest non amittam prosperitatem: isa. 47: aggravasti jugum tuum valde, dixisti in sempiternum ero domina.

Hieronymus habet, et dixit, in aeternum ero a generatione sine malo, idest nunquam patiar malum: Apoc. 18: sedeo regina, et vidua non sum. Et Luc. 3, in Glossa exponens unam: dixit peccator volens perpetuare nomen suum non ibit per celebritatem et famam. Sine malo, idest non faciam malum. Vel non movebor, idest non perveniam ad possessionem domorum, sine malo, violentiae et injustitiae. Et sic faciet Antichristus secundum Glossam. Vel ego Antichristus non movebor, idest inquietabor, a generatione in generationem sine malo, scilicet ero secundum quod est licitum.

#17 Cujus. Hic ponit processum malitiae. Et primo in corde, de quo jam dictum est. Secundo de ore. Tertio de opere, sedet in insidiis etc.. Circa primum duo ponit. Peccatum oris, quod committitur tripliciter. Aliquando maledicendo Deum vel proximum quod est in blasphemiam prorumpere: isa. 1: blasphemaverunt sanctum Israel. Quandoque maledicunt semiplene, quando timore retrahuntur. Aliquando in injurias prorumpendo, et hoc est os plenum amaritudine, Glossa, amarum verbis et minis. Eph. 4: omnis amaritudo, indignatio, blasphemia et clamor tollatur a vobis. Aliquando decipiendo, et hoc est plenum dolo: 1 Cor. 6: neque maledici neque raptores regnum Dei possidebunt: Heb. 12: ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediatur, et per eam inquinentur multi. Secundo ponit radicem cordis, sub lingua, idest in interioribus cordis labor latet: Glossa, idest iniquitas.

Cogitat enim perficere iniquitatem in qua laborat: Hier. 9: ut inique agerent laboraverunt: job 20: cum dulce fuerit in ore ejus etc.. Vel labor, quia aliis cogitat inferre laborem et dolorem: dolor, idest perniciosa ex labore sequens: isa. 59: labia viri locuta sunt mendacium, et lingua vestra mendacium et iniquitatem facit.

#18 Hic ostendit processum malorum quantum ad corpus; et circa hoc duo facit. Primo proponit eorum processum. Secundo processus terminum, in laqueo, circa primum tria facit. Primo proponit cum quibus insidietur, ibi, cum divitibus.

Secundo, contra quos: ut interficiat innocentem.

Tertio quomodo insidiatur, insidiatur in abscondito, dicit ergo. Mali non contenti locutione, laborant perficere, unde sedet in insidiis, cogitans quomodo noceat aliis. In occultis, propter simulationem: Eccl. 11: multae insidiae sunt dolosi. Cum divitibus, idest consiliariis: Eccl. 13: venatio leonis onagri in eremo, sic pascua divitum pauperes. Hieronymus habet juxta vestibulum, idest cameram suam.

Contra quos ostendit? certe contra innocentes: unde ut interficiat innocentem, corporaliter vel spiritualiter: Exod. 23: insontem et justum non occides. Et contra pauperes; unde oculi ejus in pauperem respiciunt: isa. 3: quare atteritis populum meum, et facies pauperum commolitis? Glossa, Antichristus cum divitibus habebit consilium contra pauperes. Hieronymus habet, oculi ejus in robustos, quia pauperes in temporalibus non sunt robusti, sed in spiritualibus: job 16: hostis meus terribilibus oculis intuitus est me.

#19 Insidiatur. Hic ponitur modus insidiandi. Et primo ponit similitudinem, sicut leo in spelunca sua, scilicet sic principes mali pauperes opprimunt: Prov. 28: leo rugiens et ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Secundo ipsum modum insidiarum, insidiatur ut rapiat: Prov. 12: verba impiorum insidiantur sanguini. Vel insidiatur ut rapiat pauperem, idest bona pauperis per violentiam et fraudulentiam. Subdit modum rapinae dum attrahit, alliciendo promissis, vel violentia, vel fraudulentia: Prov. 7: blanditiis labiorum attrahit illum in sagena.

#20 In laqueo. Hic ponuntur duo. Et primo, ad quid pervenit eorum conatus. Secundo causam, ibi, dixit enim. Pervenit enim conatus peccatoris secundum ejus intentionem ad prostrationem pauperis: unde, in laqueo suo; sed secundum Dei ordinationem pervenit primo ad evacuationem potestatis: unde, inclinavit se. Contingit enim bellicosos quandoque in principio, postea converti ad delicias, et sic facti effeminati expelluntur. Et ideo Philosophus dicit, quod servantes dominium, non faciant filios suos delicate nutrire: Eccl. 47: inclinasti femora tua mulieribus: Ps. 13: omnes declinaverunt.

Secundo ad totalem casum: Prov. 16: ante ruinam exaltatio: quia signum ruinae exaltatio.

Glossa exponit de Antichristo. Hieronymus habet aliter, dum attrahit eum ad laqueum suum, et confractum subjiciet et irruet viribus suis valenter.

Leo primo prosternit animal captum. Secundo subjicit. Tertio incumbit super illud. Causa enim est falsa securitas quam concipit. Primo de praeterito: quia oblitus est Deus, scilicet peccatoris.

Contra Eccl. 16. Ne dicas in corde tuo, a Deo abscondar et ex summo quis mei memorabitur? item ibidem, 23: delictorum meorum non rememorabitur altissimus, et non intelligit quoniam omnia videt oculus ejus. Secundo de futuro.

Avertit faciem suam ne videat in finem: job 37: nubes latibulum ejus etc..

#21 Exurge. Supra Psalmista diligenter persecutus ordinem humanae iniquitatis; hic quasi zelo ductus et exclamans implorat auxilium contra hujusmodi nequitiam. Et primo implorat auxilium. Secundo inducit orationes et exauditiones. Tertio praenuntiat suam exauditionem. Secundum, ibi, ne obliviscaris.

Tertium, ibi, contere. Et petit unum, et aliud praesupponit: petit quod surgat, exurge. Videtur dormire Dominus quando patitur bonos affligi; surgit, quando liberat: isa. 53: consurge consurge, induere fortitudine tua sion: supponit divinam potentiam, exaltetur manus tua, in potentia: et loquitur ad similitudinem percipientis irati quando vult percutere hostem qui sublevat manum: Eccl. 36: alleva manum tuam super gentes alienas, ut videant potentiam tuam. Isa. 26: exaltetur manus tua ut non videant. Videant etc..

Et confundantur zelantes populi. Rationes ponit, ne obliviscaris. Et nota quod quia iste Psalmus est factus contra peccatores persequentes justos, semper ponit ex una parte malitiam peccatorum, et ex alia justorum afflictionem. Ponit ergo primo rationes. Secundo ostendit eas efficaces, vide quoniam etc.. Et ponit duas rationes: unam ex parte justorum; et aliam ex parte malorum, ibi, propter quid irritavit? dicit ergo et exaltetur, quia alias videbitur verum quod mali dicunt, te esse oblitum pauperum: isa. 49: numquid potest oblivisci mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui: Ps. 136: adhaereat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui. Alia ratio ex parte malorum qui gravius peccant si non puniantur: Eccl. 8: et quia non cito profertur contra malos sententia etc.. Et ideo dicit propter quid; quasi dicat, propter hoc peccando Deum irritant impii, quia non credunt ab eo requiri per poenas: job 22: circa cardines caeli perambulat, nec nostra considerat: et dicis quid novit Deus; et quasi per caliginem judicat: Ezech. 9: dereliquit Deus terram.

#22 Vides. Fortificat rationes. Primo secundam, dicens, tu solus vides laborem quem inferunt mali bonis, ut ex hoc tradas, idest in posterum, eos in manus tuas, idest justitiae tuae, qui modo habes eos in manibus potestatis tuae, et modo justitiam non exerces. Hoc autem ignorant peccatores: quia ratio providentiae tuae eis ignota est: job 11: videns iniquitatem nonne considerat? item ibidem 12: apud ipsum est fortitudo et sapientia, ipse novit decipientem et eum qui decipitur: et adducit consiliarios in stultum finem, et iudices in stuporem: Rom. 11: incomprehensibilia sunt judicia ejus. Vel, in manus tuas, idest filii tui: joan. 13: sciens quod omnia tradidit ei pater in manus. Vel secundum Augustinum hic versus dictus est ex parte impiorum quod dixit in corde suo non requiret, scilicet Deus. Et iterum dixit, quoniam vides tu laborem. Praelatus aliquando videt culpam subditi, et non punit timens laborem, vel etiam poenam a punito; et ideo dicit, impius dixit: o Deus non punis: quia non te sequitur labor et dolor. Sed prima est melior littera.

#23 Tibi. Hic confirmat primam rationem; quasi dicat: non debes oblivisci, quia tibi derelictus est pauper, unde ad te spectat cura de eo. Isa. 52: gaude et laetare simul deserta hierusalem: quia consolatus est Dominus populum suum. Omnes qui nihil habent in mundo nisi solum Deum, auxilium eorum ad Deum solum spectat; 2 Paral. 20: cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus refugii ut oculos nostros dirigamus ad Deum. Sed signanter loquitur: homines enim in mundo isto defendunt se quandoque per divitias. Ps. 48: qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum gloriantur.

Quandoque per consanguineos et amicos et defensores; sed qui non habent ista, derelinquuntur Deo, et ideo dicit, tibi enim derelictus est pauper: job 36: eripiet pauperem de angustia sua. Item ibidem 3: flebam quondam super eo qui afflictus etc.. Thren. Ult. Pupilli facti sumus absque patre: Ps. 87: sicut homo sine adjutorio. Et si sic de paupere ex necessitate; multo magis de paupere ex spiritu: et hoc quantum ad primum. Quantum ad secundum dicit, orphano tu eris adjutor, qui non habet defensorem: Ps. 67: patris orphanorum et iudicis viduarum. Item 26: quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.

#24 Contere. Hic annuntiat suam exauditionem. Et primo quantum ad peccatores. Secundo quantum ad pauperes, ibi, desiderium pauperum etc.. Circa primum duo facit. Primo annuntiat cessationem potestatis malorum, qua mala inferebant. Secundo cessationem ipsorum malorum. Quantum ad primum dicit, contere brachium peccatoris, qui contra Deum peccat: isa. 14: contrivit Dominus brachium, sive baculum, impiorum, virgam caedentium populos etc.? et maligni, qui peccat contra proximum: Ps. 36: brachia peccatorum conterentur etc.. Job 38: auferetur ab impiis lux sua, et brachium eorum confringatur. Sed quandoque contingit quod aliquis tyrannus facit malitiam, et licet ipse consumatur, in malitia durat. Sed non ita: quia quaeretur peccatum illius, et non invenietur: idest opus peccati illius actu transit, sed non reatus: et poena peccatoris manet. Vel quaeretur peccatum illius et non invenietur, in mundo. 1 Mach. 2: hodie extollitur, et cras non invenietur.

Aliquando Deus permittit aliquos peccare propter bonum quod inde elicit: sicut ex ira tyranni passio vel patientia martyrum: et ideo hic invenitur locus malorum; sed tunc non invenietur habere peccatum aliquam utilitatem. Sed quomodo fiet hoc? quia regnum Dei auferri non potest, ideo ab eo impii conterentur, Dominus regnabit in aeternum, quod comprehendit omnia saecula, et in saeculum saeculi, idest aeternaliter. Vel in saeculum, quod succedit saeculo: Dan. 4: potestas ejus potestas aeterna quae non auferetur, et regnum ejus quod non corrumpetur, et vos impii peribitis de terra ista viventium: Ps. 1: tamquam pulvis quem projicit ventus a facie

terrae. Psal. 36: vidi impium superexaltatum et elevatum sicut cedros Libani; et transivi, et ecce non erat; et quaesivi eum et non est inventus locus ejus.

#25 Desiderium. Hic praenuntiat exauditionem ex parte pauperum; et ponit tria. Primo exauditionem, ibi, desiderium. Secundo in quo exaudivit, ibi, judicare.

Tertio quo fructu, ibi, ut non apponat. Circa primum ostendit quod exaudiuntur pauperes efficaciter, quia Deus dat eis quod desiderant: Prov. 10: desiderium suum justis dabitur. Aliquando vero exaudiuntur in particularibus desideriiis, ut exaudiuntur sancti in his quae plus desiderant. Item exaudivit, velociter praeparationem: isa. Penul.: antequam clament, ego exaudiam: Ps. 90: clamavit ad me, exaudiam eum. Exaudivit autem in hoc, quod judicat pupillo, quia pupillus est: isa. Ult.: judicabit in justitia pauperes, et arguet in aequitate pro mansuetis terrae, scilicet humilibus.

Humilis dicitur qui non innititur suae virtuti; joel. 2: judicium pauperum etc.. Job 36: judicium pauperibus tribuit. Et quo fructu? ut non apponat homo, scilicet territus: hoc non est bonum, quia superbia est. Ps. 130: si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam. Sicut ablactatus etc.. Item 11: linguam nostram magnificabimus.

|+10 Pars 10

#1 In praecedentibus Psalmis posita est gratiarum actio pro liberatione ab hostibus; hic ostendit fiduciam ex hoc conceptam. Et loquitur ex persona hominis desiderantis Dei beneficia, qui consequitur securitatem. Titulus, in finem Psalmus David: Hieronymus habet, victor. Hoc supra expositum est. Hic Psalmus potest exponi litteraliter de David: mystice autem de Christo, sive allegorice. Moraliter vero de viro justo, et haereticis, ut exponit Glossa. Primo ergo David proponit suam fiduciam, in Domino confido: quasi liberatus per justum Dei judicium deprimens peccatores et exaltans pauperes: Hier. 17: beatus vir qui confidit in Domino, et erit Dominus fiducia ejus: Dan. 3: non est confusio confidentibus in te. Secundo ponit fiduciae ejus impugnationem, quae fiebat verbis: quomodo dicitis etc.. David enim fugienti consulebant quidam ut iret ad loca munita et montes; vel ut ibi latitaret ut passer est factus. Quomodo? ecce peccatores etc.. Et exponitur dupliciter. Primo ut sint verba non David, sed aliorum: quasi dicat: ideo transmigra, quia, tetenderunt arcum. Vel sint verba David, quasi dicat, in Domino confido: quia tetenderunt arcum, paraverunt peccatores sagittas etc.. Et facit tria. Primo ponit eorum pravam sollicitudinem.

Secundo perversam intentionem, ut sagittent.

Tertio injustam operationem, quoniam quae perfecisti. Mystice de Christo sic: ego Christus in Domino confido: quomodo ergo vos Pharisei dicitis, transmigra in montem, idest ad legis observantias datas in monte sinai: Deut. 33: Dominus de sinai venit, et de Seir ortus est nobis; et nisi hoc feceris, ecce peccatores intenderunt arcum etc.. Idest paraverunt se ad occidendum te et discipulos tuos; et hoc, quoniam quae tu perfecisti destruxerunt, idest occiderunt. Vel moraliter dicit fidelis haereticis, secundum Glossam, in Domino confido, tenens ejus fidem: quomodo ergo vos haeretici, dicitis, transmigra, ad nos, in montem, idest Christum quem crediderunt habere haeretici? isa. 2: erit praeparatus mons domus Domini in vertice montium: 2 Reg. 1: montes Gelboe, nec ros nec pluvia veniant super vos, neque sint agri primitiarum quia ibi abjectus est clypeus fortium.

Idest Judaeorum, vel magnorum haeticorum: Hier. 51: ecce ego mons pestifer, qui corrumpo universam terram. Vel mons altitudo intellectus quem fingunt se habere. Sed si hoc facerem, essem passer levis, non mansionarius. Quoniam ecce peccatores, idest haeretici, intenderunt arcum, idest ad se traxerunt sacram Scripturam, sicut qui tendunt arcum: paraverunt sagittas, venenosa eloquia, in pharetra, idest memoria vel scientia: Hier. 5: pharetra ejus quasi sepulcrum patens. Hieronymus habet, sagittas suas super nervum, idest chordam: intentio perversa, ut sagittent rectos corde, idest justos, in obscuro, idest dolose: Hier. 9: sagitta vulnerans lingua eorum. Vel, in obscuro, idest subtilitatibus sacrae Scripturae. Alia littera habet in obscura luna. Luna est ecclesia: Cant. 6: pulchra ut luna, propter ejus claritatem, et propter ejus obscuritatem. Claritas lunae est a sole; sic claritas ecclesiae est a Christo: jo. 1: erat lux vera quae illuminat etc.. Item medius lunae globus est clarus, et medius obscurus; sic in ecclesia aliqui sunt clari, aliqui obscuri. Obscuratur autem luna, secundum Glossam, quandoque per revolutionem, et sic fit obscura: quandoque per eclipsim, et tunc in sanguinem convertitur: quandoque per interpositionem nubis, et tunc fit nigra.

Sic ecclesia fit obscura in novitate, quando non sunt in ea praedicatores et doctores; sanguinea per persecutionem tyrannorum; nigra per nubes, idest per seductionem haeticorum; et tunc vult sagittare.

Hic ponitur injusta actio eorum, quoniam quae perfecisti destruxerunt. Alia littera, quoniam quem perfecisti; sed prima melior est, et secundum Hieronymum, quoniam leges quas perfecisti destruxerunt: isa. 48: scio quod praevaricans praevaricatus es, et transgressorem ex utero vocavi te: Hier. 2: a saeculo fregisti jugum, rupisti vincula; dixisti, non serviam: quasi dicat: destruent legem tuam, quam tu praecepisti servari. Exod. 33: innocentem et justum non condemnabis; sed isti volunt eum occidere: Psal. 118: dissipaverunt iniqui legem

tuam; et Deus perfecit eam, quia dedit eam: Psal. 147: non fecit taliter omni nationi: Matth. 5: non veni solvere legem, sed adimplere. Si dicatur, quem perfecisti destruxerunt, sic intelligitur de Christo, quem tu perfecisti.

#2 Justus. Hic ponitur ratio fiducia. Et primo ponitur quaestio. Secundo solutio, ibi, Dominus in templo etc.. Tertio solutionis ratio, quoniam justus Dominus, et justitias dilexit. Dicit ergo, sic faciunt isti; sed justus Dominus auctoritate videns hoc, quid facit? Hier. 33: hoc est nomen quod vocabunt eum Dominus justus noster. Solvit quaestionem, et ponit quid facit hic justus. Et primo ejus judicariam potestatem, vel conditionem judicis. Secundo iudicii discussionem, oculi ejus. Tertio condemnationem concussorum, qui autem diligit.

Judex si semper punit, crudelis est; si semper parcat, remissus. Deus autem utrumque facit; et ideo locum habet tribunal misericordiae; et hoc est templum: Hebr. 4: adeamus cum fiducia ad thronum gratiae; et ideo dicit, Dominus in templo sancto suo: 1 Cor. 3: nescitis quia templum Dei estis, et spiritus sanctus habitat in vobis? habet etiam locum justitiae, unde punit, scilicet caelum; et hoc est etiam, Dominus in caelo sedes ejus.

Ubi enumeratur potestas ejus: isa. Ult., caelum mihi sedes est. Templum dicuntur fideles propter devotionem, caelum propter sapientiam. Item caelum dicitur cuna in qua Deus sedet ut faciat eum caelum, idest secreta scientem. Item dicitur anima templum Dei, quia in templo Deus adoratur.

Similiter in anima fideli: Matth. 6: intra in cubiculum tuum, idest secreta animae tuae, et clauso Ostio ora patrem tuum in abscondito.

Item ibi offeruntur sacrificia: similiter in anima fideli: Psal. 50: sacrificium Deo spiritus contribulatus.

Item in templo funduntur orationes ad Deum, ita in anima operatur Deus: isa. 26: omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.

Item, quia Deus eam sanctificat, et in eam descendit sicut in templum: Sap. 4: gratia Dei in sanctos ejus, et respectus etc..

#3 Oculi. Hic agit de discussione iudicii. Et primo ponit divinae cognitionis perfectionem. Secundo diligentem examinationem, ibi, palpebrae ejus interrogant filios hominum. Tertio iudicii aequitatem, ibi, Dominus interrogat justum et impium.

Per primum nullus potest occultari, quia videt affectum pauperis et impii, peccatoris et justis: Ezech. 23: oculi Domini lucidiores sunt super solem, circumspicientes super omnes vias hominum, et profundum abyssi, et hominum corda intuentes: Prov. 16: omnes viae hominum patent oculis ejus; spirituum ponderator est Dominus, idest cogitationum, vel animarum secundum Glossam; et ideo dicit, oculi ejus in pauperem respiciunt, ad miserandum: Psal. 30: miserere mei Domine, quoniam tribulor. Item Ps. 27: Dominus protector meus, et in ipso speravit cor meum etc.. Ad protegendum etiam probando: Ps. 33: oculi Domini super justos. Item Ps. 31: in via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos. Et sic respiciens examinat diligenter. Palpebrae ejus interrogant etc.. Per palpebras significatur discretio: quia sicut palpebrae oculi dirigunt visum, sic discretio moderatur humanam sapientiam: Prov. 4, palpebrae tuae praecedant gressus tuos. Ipsa ergo discretio Dei interrogat, idest probat et examinat: Sap. 1: cogitationibus impii interrogatio erit: sermonum autem illius auditio ad Deum veniet. Et quomodo? quia quandoque punit, quandoque parcat, quandoque dat beneficia, quandoque aufert: job 6: sagittae Domini etc.. Etiam claudit palpebras et aperit: Matth. 17: misereor super turba etc.. Item ibidem 21: auferetur a vobis regnum Dei: Ps. 146: dat jumentis escam ipsorum etc.. Interrogat filios hominum, quia efficiuntur quidam ex ipsis meliores, quidam peiores; vel quidam ex Scriptura efficiuntur mali, quidam boni: quia quidam eam bene intelligunt et non fatigantur, sed exercentur; mali vero e converso faciunt. Iudicii aequitas ponitur: quia, interrogat justum et impium, quia immittit flagella justis et injustis, et tribuit bona temporalia bonis et malis: Sap. 11: hos, scilicet bonos, tamquam pater monens probasti; illos autem, scilicet malos, tamquam rex durus interrogans condemnasti. Propterea dicit, Dominus interrogat justum et impium, idest per tribulationes probat. Gregorius: poena inflictis interrogat, si quis in tribulatione positus Deum veraciter amat. Justum interrogat, idest examinat Dominus ut praemietur: Sap. 10: reddidit Deus mercedem laborum sanctorum suorum. Sed impium sive peccatorem interrogat, ut condemnetur: Matth. 23: ligatis manibus et pedibus projicite eum in tenebras exteriores.

#4 Hic ponitur condemnatio: et circa hoc duo facit: quia primo ponit culpam; secundo poenam, ibi, pluet super peccatores. Ostendit quod quantum est ex parte Dei, non est perditio malorum, sed ex parte nostra; unde dicit, qui diligit iniquitatem, idest peccatum: joan. 3: omnis qui facit peccatum, et iniquitatem facit, quia peccatum iniquitas est. Odit animam suam: Sap. 16: homo per malitiam occidit animam suam.

Sed quaeritur, quomodo quis se odire possit.

Dicendum, quod quodammodo odit peccator seipsum; sed simpliciter nullus odit: Ephes. 5: nemo unquam carnem suam odio habuit. Sed quod mali quodammodo odiunt seipsos, et etiam boni quodammodo se odiunt, declaratur hoc modo.

Anima nostra duas habet facies: unam versus Deum secundum rationem, aliam versus carnem secundum naturam sensitivam, quae tantum corporalia comprehendit. Et sicut quaelibet res diligit proprium bonum, ita homo diligit illud quod aestimat animam suam. Peccatores enim aestimant animam suam quod principaliter

intendunt: quia quaelibet res est illud quod est praecipuum in ea, sicut rex dicitur regnum. Qui ergo naturam sensitivam habent principale diligunt eam; qui autem intellectivam, eandem amant. Nullus ergo odit animam quantum ad id quod aestimat principale. Boni ergo odiunt quantum ad naturam sensitivam; mali quantum ad intellectivam. Secundo ponit poenam.

Et hoc possumus exponere de praesenti, vel de futuro. De praesenti sic, et servat metaphoram.

Dixit quod Dominus est in caelo, quia ibi est sedes ejus; sed de caelo venit pluvia: ideo eorum poena signatur cum dicitur, pluet super peccatores. Et quid? laqueos. Et si exponatur hic in praesenti, notandum est, quod in peccato sunt quatuor. Primum est seductio; unde dicit: pluet super peccatores laqueos. Quasi justo iudicio permittit eos illaqueari et seduci: isa. 8: et offendentur ex eis plurimi et cadent, et conterentur et irretientur et capientur. Secundum est concupiscentia; et ideo dicit, ignis concupiscentiae: Psal. 57: supercecidit ignis, et non viderunt solem, scilicet carnalis concupiscentiae etc.. Tertium est foetor infamiae; et ideo dicit, sulphur. Sic pluit Dominus super sodomam et Gomorrhaim igne et sulphure.

Potest addi et quartum, scilicet inquietudo mentis; et ideo dicit, spiritus procellarum: isa. 57: cor impii quasi mare fervens. Pars calicis eorum: quia calix est quaedam mensura, et ipsi poenas habent secundum eorum peccata: isa. 27: in mensura contra mensuram, cum abjecta fuerit iudicabit. Sed si exponatur de futuro, sic punientur ibi motus: quia ligabuntur ut nec mala vitare, nec bona consequi possint; ideo dicit, pluet super peccatores laqueos, idest colligantes sensus: et sic referuntur ad odoratum sulphur, ad tactum ignis: isa. 66: ignis eorum non extinguetur: Apoc. 20: missi in stagnum ignis. Item affectus, quia non quiescunt: quia, spiritus procellarum pars calicis eorum, idest Daemones inquietantes, molestantes, et affligentes. Quoniam justus Dominus et justitias dilexit, ideo non expectandum est ab eo nisi justitia: Hier. 9: ego Dominus qui facio misericordiam, iudicium et justitiam in terra: Psal. 114: justus Dominus in omnibus viis suis.

Aequitatem vidit vultus ejus vel facies, idest aequitas visa est notitia ejus; quasi dicat: illis quibus innotescit et quos diligit, aequitatem ostendit.

|+11 Pars 11

#1 In praemissa decade Psalmista tractavit de persecutione, quam ipse passus est ab Absalone filio suo, per quam figurabatur persecutio quam passurus erat Christus a Juda; in hac autem secunda decade, sicut ex titulis quorundam Psalmorum apparet, agit de persecutione quam passus est a Saule, per quam figurabatur persecutio quam Christus erat passurus a principibus sacerdotum. Dividitur autem deca hujus in duas partes. In prima petit liberari ab inimicis. In secunda jam liberatus orat pro sui exaltatione in Psal. Exaudiat te Dominus, qui quidem competit quantum ad historiam David.

Quia mortuo Saule David promotus est in regem: et quantum ad mysterium Christo, cujus regnum in morte ejus confirmatum est: Phil. 2: propter quod, quia scilicet factus est obediens patri usque ad mortem, Deus exaltavit illum. In prima parte facit duo. Primo petit liberationem. Secundo de liberatione gratias agit: et hoc in 17 Ps.: diligam te circa primum tria facit. Primo exaggerat persecutorum malitiam. Secundo commemorat propriam justitiam, ibi, Domine quis habitabit. Tertio propter suam justitiam petit exauditionis efficaciam, ibi, exaudi Domine etc.. Circa primum duo facit. Primo reprehendit adversariorum dolositatem.

Secundo arguit eorum iniquitatem, ibi, dixit insipiens. Circa primum duo facit. Primo commemorat dolositatem eorum. Secundo petit divinum lumen, ne ab eis illaqueetur, ibi, usquequo Domine. Hoc etiam satis competit quantum ad historiam David, contra quem Saul dolose procedebat.

Praemittit autem huic Psalmo talem titulum, in finem pro octava Psalmus David, quod expositum est supra. Circa primum tria facit. Primo describit commemorationem dolositatis eorum; secundo petit eorum destructionem, ibi, disperdat Dominus; tertio ponit rationis exauditionem, ibi, propter miseriam etc.. Circa primum duo facit. Primo describit eorum defectum; secundo subdit defectus signum, ibi, vana locuti sunt. Circa primum sciendum est quod David considerans malitiam adversarii contra se invalescentem, quasi stupefactus, primo recurrit ad divinum auxilium dicens, Domine salvum me fac. Et merito: quia praeter eum non est salvator, ut dicitur isa. 45. Secundo enumerat eorum defectus.

Duo autem praeservant hominem a malo: scilicet timor Dei: Eccl. 2: qui timet Deum, custodiet mandata illius: et amor veritatis; quia scilicet recta opera dicuntur vera quasi concordantia regulae: quae si non sint recta, pertinent ad infamiam. Aliqui enim etsi propter timorem Dei mala non vitent, retrahuntur tamen ab eis propter infamiam. Sed aliquis nec infamiam timet: unde dicitur Luc. 18, de quodam qui nec Deum timet, nec hominem reveretur. Et ista duo excludit ab adversariis Psalmista. Primo quidem timorem Dei, cum dicit, quoniam defecit sanctus: sanctitas enim in timore et cultu Dei consistit. Unde et divino cultui dedicata sancta dicuntur; quasi dicat: non invenitur in hoc mundo homo qui Deum timeat. Mich. 7: periit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est. Secundo excludit veritatis amorem cum dicit, quoniam diminutae.

Sed quaerendum est, quare dicit, veritates in plurali? Oseae 4: non est veritas Dei in terra.

Ad quod dicendum est, quod una est primordialis veritas, quae est in intellectu divino. Joan. 14: ego sum via, veritas et vita. Sicut autem ab una facie hominis diversae similitudines resultant in diversis speculis, et in uno

similiter speculo fracto; ita in diversis animabus ab una veritate divina diversae veritates resultant. Et similiter in una anima, quia non attingit ad simplicitatem divinam, sed est composita ex quo est et quod est, apparent ab illa una veritate qua sancta anima illustratur, diversae veritates: quae quidem veritates, cum anima recedit a Deo per culpas, diminuuntur.

Vel dicendum, quod dicit veritates, propter triplicem veritatem creatam quae est in sanctis: scilicet vitae, de qua isa. 38: memento quomodo ambulaverim coram te in veritate. Doctrinae. Matth. 21: scimus quia verax es, et viam Dei in veritate doces. Et justitiae: de qua Exod. 18: provide de omni plebe viros potentes et timentes Deum, in quibus sit veritas. De ista veritate videtur loqui Psalmus iste: scilicet de veritate justitiae; a qua quidem recessit Saul cum persequeretur ipsum David injuste. Dicendum ergo est, quod hujusmodi veritates diminutae sunt non a seipsis, sed, a filiis hominum, per quorum culpas depravantur. Et quidem veritas vitae diminuitur, quando bonum judicatur malum. Doctrinae, quando lux dicitur tenebrae. Veritas vero justitiae, quando amarum judicatur dulce, et e converso. Isa. 5: vae qui dicitis bonum malum, et malum bonum; ponentes lucem tenebras, et tenebras lucem; ponentes amarum in dulce, et dulce in amarum.

Dicit autem sanctitatem deficere, quia cum sit a Deo per gratiam, statim tollitur unico peccato mortali.

Veritas autem quasi successive diminuitur.

Hieronymus habet, quoniam defecit misericors: et quoniam diminuti sunt fideles, quia misericordia et justitia requiruntur ad proximum. Proverb. 20: virum autem fidelem quis inveniet?

#2 Consequenter cum dicit, vana, ponit signum defectus sanctitatis: et est duplex, scilicet vanitas et dolositas. Primum signum defectus est vanitas: et quantum ad hoc dicit, vana locuti sunt etc..

Vanum est quod non habet subsistentiam. Vera ergo quibus nihil vanitatis subest, sunt: unde 1 Tim. 1: finis praecepti est caritas de corde puro, de conscientia bona, et fide non ficta: a qua quidam aberrantes conversi sunt in vaniloquium.

Hier. 9: unusquisque a proximo suo se custodiat.

Gregorius: sermo vanus, vanae mentis index est.

Item vanum est quod intellectu non tenetur: etiam superflua verba vana sunt. Prov. 14: ubi plurima verba, ibi frequenter egestas. Item vanum est quod non est stabile: et sic verba de temporalibus vana sunt, joan. 3: qui de terra est, de terra loquitur: isa. 29: de humo musitabit eloquium tuum. Sed ad quem loquuntur vana? ad proximum, cui debent dicere verum. Eph. 4: loquimini unusquisque veritatem cum proximo suo.

Secundum signum defectus sanctitatis est dolositas; et quantum ad hoc dicit, labia dolosa in corde et corde locuti sunt. Geminatio duplex cor significat.

Ostendunt autem ore se habere unum, corde autem habent aliud. Ostendunt se dolere, et gaudent: diligere, et odiunt: compati, et laetantur. Jac. 1: vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis. Eccl. 2: vae duplici corde et labiis scelestis.

#3 Disperdat. Hic petit destructionem eorum.

Et primo petit eam; secundo innuit causam, ibi, universa labia etc.: quasi bis perdat, scilicet in anima et corpore.

Hier. 17: induc super eos diem afflictionis, et duplici contritione contere eos Domine Deus. Consequenter ponit causam malitiae eorum: et ponit tria: scilicet fraudulentiam, quia, labia dolosa: est enim dolus, cum quis aliud agit et aliud simulat. Dolus in corde concipitur, sed tegitur verbis vel factis. Prov. 12: dolus in corde cogitantium mala. Hos dispergit Deus, quoniam detegit: tunc enim non habet rationem doli: dolus enim est occulta malitia. Unde non petit eorum destructionem, sed malitiae detectionem.

Vel petit eorum perditionem per gratiam. Prov. 19: pestilente flagellato, stultus sapientior erit; unde dicit, labia dolosa. Glossa, quasi ratio petitionis est dolositas. Vel disperdet eos, quasi de malitia puniendo, ut ipsi in ea incidant, justo Dei judicio, ut de Aman dicitur esther 7, contra mardochoeum: suspensus est Aman in patibulo quod paraverat mardochoeum. Ezech. 3: linguam tuam adhaerere faciam palato tuo: et eris mutus, quasi non audens ulterius fraudes facere. Prov. 21: mulctato pestilente, sapientior est parvulus. Ibidem 22: stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinae fugabit eam. Secundo ponit jactantiam, et linguam magniloquam, de se apud eos, qui eos magnos reputant. Ps. 72: posuerunt in caelum os suum, et lingua eorum transivit in terram. Illud autem quod est majus in alio consuevimus revereri, et quod minus non reputare.

Ut ergo appareant magni, et Deo aequales, contemnunt Deum, idest divinos honores. Sic de Antichristo dicitur, quod adversus Deum deorum loquitur. 2 Thess. 2: adversatur et extollitur super omne quod dicitur Deus et colitur, ita ut in templo Dei sedeat, ostendens se quasi ipse sit Deus. Et de Anthioco 2 Mach. 9: justum est subditum esse Deo, et mortalem Deo non paria sentire; et Act. 12, de Herode, quod acclamabat ei populus voces Dei et non hominis. Et ne possent excusari quod non ex proposito fecerunt, subdit: qui dixerunt, scilicet ex proposito, linguam nostram magnificabimus. Tertio ponit eorum blasphemiam sive superbiam: labia nostra a nobis sunt. Haec est enim prima species superbiae, quando quis aestimat se habere a semetipso. 1 Reg. 2: nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes. 2 Cor. 3: non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis, quasi ex nobis; sed sufficientia nostra a Deo est. Secunda species superbiae est, quando aliquis vult in aliquo gloriari prae ceteris; unde dicit, quis noster Dominus est? job 21: quis est omnipotens ut serviamus ei? Oseae 7: reversi sunt ut

essent absque jugo, et facti sunt quasi arcus dolosus. Job 11: vir vanus in superbiam erigitur, et quasi pullum onagri se liberum natum putat.

#4 Propter. Hic tertio ponit orationis exauditionem.

Et primo praemittit eam; secundo ponit ejus certitudinem, ibi, eloquia Domini; tertio ponit suam credulitatem, ibi, tu Domine. Dicit ergo, propter miseriam, idest multiplicem defectum, inopum, idest carentium opibus, et gemitum, idest singultus, pauperum, idest parum habentium. Psal. 9: tibi derelictus est pauper. Exod. 2: audivit gemitus eorum, et recordatus est foederis. Nunc exurgam, dicit Dominus. Nunc in tempore opportuno.

Psal. 9: adjutor in opportunitatibus, in tribulatione. Isa. 9: tempore accepto exaudivi te, et in die salutis adjuvi te. Ponam in salutari tuo, idest apponam, fiducialiter agam in eo, idest ego ero in eo. Hier. 1: ne timeas a facie eorum, quia ego tecum sum. Isa. 14: Dominus exercituum decrevit: et quis poterit infirmare? manus ejus extenta: et quis avertet eam? Hier. 1: bellabunt adversum te, et non praevalerunt, quia tecum sum ut liberem te. Et 39: erit tibi anima tua in salutem, quia in me habuisti fiduciam, ait Dominus. Consequenter ponit promissionis certitudinem, eloquia Domini, eloquia casta: non adultera per admixtionem alicujus extranei; vel castigata a superfluitate; vel incorrupta, quia castus quis dicitur ante experientiam, sed continens post. Non vana, sed firma. Matth. 24: caelum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Secundo sunt plena veritate; unde, argentum igne examinatum. Argentum est album sine maculatione, sonorum sine simulatione, odoriferum sine infectione. Probatum terrae, idest a terra: Graeci autem ablative carent.

Haec autem est translatio de Graeco, purgatum septuplum, idest perfecte. Et respondet propheta, tu ergo, Domine, servabis nos a malo. Et custodies nos in bono a generatione hac in aeternum. Ergo in circuitu impii ambulant, ita quod ad finem itineris quem intendunt, nunquam venient, scilicet ut affligant alios, sicut volunt. Isa. 59: semitae eorum incurvatae sunt. Et quare? quia, secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum: quia in domo mea non solum sunt vasa aurea et argentea, sed lignea et fictilia: et quaedam quidem in honorem sanctificata ad omne opus bonum parata. 2 Tim. 2. Vel in circuitu, vitiorum, ambulant impii, non pertingentes ad medium virtutis. 1 Reg. 25: anima inimicorum tuorum rotabitur etc..

|+12 Pars 12

#1 In praecedenti Psalmo Psalmista posuit adversariorum dolos; hic contra eos petit remedium a Deo. Titulus, in finem Psalmus David, hoc supra expositum est. Dividitur autem Psalmus iste in tres partes. In prima ponitur conquestio; in secunda quaestio, ibi, respice et exaudi me; tertio exauditio, ibi, ego autem in misericordia tua. Conquestio tria continet. Admiratur divinam dissimulationem, confitetur proprium defectum, conqueritur de adversariorum potestate; secundum, ibi, quamdiu; tertium, ibi, usquequo exaltabitur. Qui dissimulat injurias alicujus, hoc ideo facit aut quia non recordatur ejus, aut quia non vult remedium apponere; et ideo dicit, Domine, ego gravor ab adversariis, et non apponis remedium? usquequo oblivisceris me in finem, idest finaliter videtur quod velis me vitare. Isa. 49: dixit sion, dereliquit me Dominus, et Dominus oblitus est mei.

Habac. 1: quare non respicis super inique agentes, et taces devorante impio justiores se? usquequo avertis faciem tuam a me. Avertit faciem quando non ponit remedium quis. Ps. 43: quare faciem tuam avertis, oblivisceris inopiae nostrae, et tribulationis nostrae? hoc secundum historiam David, qui diu est persecutus a Saule. Allegorice dicitur de patribus veteris testamenti, qui continue expectabant Christum, et Deus quasi oblitus eorum, differebat remedium adhibere; et dicunt, usquequo Domine etc.. Usquequo avertis faciem tuam a me, idest praesentiam filii tui a nobis. Vel, ut sit conquestio modernorum justorum de secundi adventus dilatione, usquequo Domine oblivisceris me? erit hoc usque in finem, idest in die judicii, vel usque ad mortem? et usquequo avertis faciem tuam a me, idest faciem gloriae tuae, ut videam te facie ad faciem. Exod. 33: ostende faciem tuam mihi. Ps. 79: ostende faciem tuam, et salvi erimus. Possunt tamen assignari et multae causae, quare antiqui patres tantum desiderabant adventum Christi in carne.

Prima propter exaltationem humanae naturae, in cujus persona dicitur Thren. 1: vide Domine, quoniam facta sum vilis; sed exaltata est per incarnationem. Ps. 72: cum gloria suscepisti me, idest facta sum gloriosa, sicut mulier ignobilis sublimatur si contrahat cum nobili viro. Inde est quod omne peccatum post adventum salvatoris gravius est quam fuerit ante.

Sicut si mulier nobilis vel homo aliquam turpitudinem faceret, est magis ignominiosus, quam si faceret unus rusticus. Secunda causa est, ut liberarentur captivi de carcere inferni sive Limbi: job 17: in profundissimum inferni descendent ossa mea; putasne saltem ibi erit requies mea? quasi dicat, non; sed per Christum liberati sumus ab eo: Zach. 9: tu quoque in sanguine testamenti tui eduxisti vinctum de lacu in quo non erat aqua. Tertio propter depressionem diaboli: Ps. 88: tu humiliasti sicut vulneratum superbum, idest minorasti potentiam ejus. Quarto, quia per adventum Christi pacificatus est nobis Deus; Ephes. 2: lapis angularis qui facis utraque unum. Quinto propter delectationem quam sperabant habere cum Christo, videndo, audiendo conversando cum ipso: Matth. 13: beati oculi qui vident quae vos videtis etc.. Moderni vero secundum adventum desiderant. Primo, quia

tunc exaltabimur: Sap. 3: iudicabunt sancti nationes, et dominabuntur populis. Et iterum ibid. 5: computati sunt inter filios Dei.

Secundo, quia liberabimur ab omni poena: isa. 25: auferet Dominus omnem lacrymam ab omni facie, idest causam lacrymandi, vel poenam. Tertio, quia liberabimur ab omni peccato: isa. 25: opprobrium populi sui auferet Dominus de universa terra.

Quarto, quia tunc eripiemur a potestate diaboli: isa. 11: non nocebunt neque occident in universo sancto meo.

Quinto, quia liberabimur a servitute corporis: psalm. 141: educ de carcere animam meam: Rom. 8: ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis. Sexto, quia videbimus Deum facie ad faciem: 1 joan. 3: scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est: Hier. 21: omnes cognoscent me a minimo usque ad majorem.

Vel potest esse conquestio cujuslibet hominis justii pressi adversitate, vel corruptione peccati et concupiscentiae.

#2 Hic confitetur proprium defectum: et circa hoc duo facit. Primo ponit anxietatem cordis. Secundo dolorem consequentem; ibi, dolorem in corde meo per diem. Quantum ad primum dicit Philosophus in rhetor.: timor consiliativos facit. Hoc idem habetur isa. 16: ini consilium, coge consilium.

Sic homo aliquando in adversitate et tentatione consiliatur quomodo resistat; et ideo dicit, quamdiu ponam consilium in anima mea, idest quamdiu oportet me habere nova consilia ad resistendum inimicis? sic patres veteris testamenti habuerunt diversa consilia ad figurandum Christum. Quando autem homo in consilio accipit unam viam, et tamen deficit ab ea, tunc sequitur dolor; et ideo dicitur: quamdiu ponam, Domine, consilium in corde meo, idest quotidie, dum continue deficio: Hier. 8: dolor meus super dolorem, in me cor meum moerens.

#3 Hic conqueritur de prosperitate inimici, qui exaltabitur, scilicet Saulis super David, et inimici qui ducit in consensum peccati, et carnis, quoniam habent concupiscentias suas: Habac. 1: propter hoc non pervenit usque in finem iudicium, quia praevallet impius adversus justum.

#4 Secunda pars hujus Psalmi ponitur oratio sive petitio. Et primo ponitur petitio respondens divinae dissimulationi. Secundo proprio defectui, ibi, illumina oculos meos etc.. Tertio prosperitati inimicorum, ibi, ne quando dicat etc.. Primo dicit de divina dissimulatione oblivione et aversione; quasi dicat, respice, idest converte qui avertis tunc oblitus. Nunc exaudi me; isa. 64: respice, populus tuus omnes nos.

Secundo ponitur petitio correspondens proprio defectui: unum ex multis consiliis, et aliud ex doloribus.

Et ideo, quia non habeo consilia ex me, illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, idest doce me. Item Luc. 1: illuminare his qui in tenebris etc.. Hoc competit ad litteram David fugienti a facie Saulis, quem oportebat saepius cavere, ne aliquando in manus ipsius incideret et occideretur. Similiter et quamdiu homo sollicitus est ut peccato resistat, non cadit in mortem; sed quando dormit, occiditur. Sic 2 Reg.: quando Isboseth dormiebat, et ancilla purgabat triticum, occisus est: Eph. 5: exurge qui dormis.

Petitio contra adversarium, ne quando dicat inimicus.

Et ponit duo. Primo petitionem. Secundo ejus rationem, ibi, qui tribulant me. Illumina, ne quando dicat inimicus, exultando: praevalui adversus eum. Et diabolus exultat quando tentat et trahit in peccatum. Similiter, exurge Domine, non praevaleat homo: et hujusmodi est ut ratione gaudeat, quia exultabunt si motus fuero, si dimisero statum justitiae, et labar in peccatum: Eccl. 18: post concupiscentias animae tuae non eas, et a voluntate tua avertere. Si praestes animae tuae concupiscentias ejus, faciet te venire in gaudium inimicorum tuorum: Dan. 9: propter temetipsum, Deus, inclina aurem tuam et audi, aperi oculos tuos et vide desolationem nostram, et civitatem super quam invocatum est nomen tuum.

#5 Hic signatur exauditio suae orationis: et circa hoc tria facit. Primo ponit spem exauditionis. Secundo gaudium de exauditione facta, ibi, et exultavit cor meum. Tertio gratias agit, ibi, cantabo.

Dicit ergo, in misericordia tua speravi, non in mundo: Thren. 3: misericordiae Domini multae quia non sumus consumpti: non in potestate mea, quia nulla est contra diabolus: job 41: non est potestas super terram quae possit ei comparari. Et ponit hic tria per quae homo juvatur contra diabolus: scilicet per laetitiam spiritualem, per orationem devotam, et per bonam operationem. Propter primum dicit, exultavit cor meum in salutari tuo, non in temporalibus vel vanitatibus, sicut faciunt peccatores, de quibus job 21: gaudent ad sonitum organi, et ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt.

Oseae 9: noli laetari Israel, noli exultari, sicut populi, sed in salutari tuo, idest in Christo, qui ad hoc venit ut salvet nos: Matth. 1: ipse enim salvum faciet etc.. Et haec laetitia armat hominem contra diabolus: Prov. 17: animus gaudens aetatem floridam facit; spiritus tristis exsiccat ossa. Secundum est oratio sive laus Dei: unde addit, cantabo Domino, idest laudabo eum: Ps. 21: qui timetis Dominum, laudate eum. Laus enim Dei multum valet ad expugnandum diabolus: Matth. 17: hoc genus Daemoniorum non ejicitur nisi per orationem et jejunium: Habac. 3: ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo. Et hoc pro beneficiis concessis: et ideo sequitur. Qui bona tribuit mihi, idest qui bona tribuit.

Jacob. 1: omne datum optimum etc.. Et dicit, bona, quia sunt quaedam bona temporalia quae Dominus tribuit: Matth. 15: tradidit illis bona sua, et uni dedit quinque talenta etc.. Item, bona spiritualia, quae sunt bona gratiae et virtutes: 1 Cor. 12: divisiones gratiarum sunt etc.. Haec omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis prout vult job 2: si bona suscepimus de manu Domini etc.. Item bona gloriae: Psal. 26: credo videre bona Domini in terra viventium.

Haec omnia bona tribuit Dominus; et ideo merito laudandus est: Eccl. Ult. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam. Tertium est bonum opus, de quo subjungitur, psallam, idest operabor. Psallere est manu tangere Psalterium. Hieronymus: semper aliquid boni facito, ut te diabolus inveniatur occupatum; Matth. 12: cum immundus spiritus exierit ab homine etc. Usque ingressi habitant ibi etc.. Fiunt etc.. Nomen Domini, idest ad laudem nominis Domini altissimi: Luc. 1: gloria in altissimis Deo: Matth. 5: sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant etc..

|+13 Pars 13

#1 Supra Psalmista exprobravit dolositatem inimicorum; hic ponit eorum malitiam. Titulus, in finem Psalmus David. Et circa hoc duo facit. Primo manifestat eorum malitiam. Secundo ponit spem liberationis suae ab eis, ibi, nonne cognoscent etc..

Et circa primum duo facit. Primo proponit eorum malitiam. Secundo certificat hanc malitiam eis inesse, ibi, Dominus de caelo etc.. Prima in duo. Primo proponit radicem malitiae eorum. Secundo processum malitiae, corrupti sunt etc. Sicut dicitur Eccl. 10: initium omnis peccati superbia, et initium superbiae hominis apostatare a Deo.

Quod homo ergo non habeat Deum in corde, principium malitiae est; et ideo dicit, dixit insipiens in corde suo, non est Deus: sapien. 1: in malevolam animam non introibit sapientia, aut habitabit in corpore subdito peccatis.

Sed numquid potest dicere? dicere in corde est cogitare. Sed numquid potest cogitare Deum non esse? Anselmus dicit, quod nullus potest. Item Damascenus. Cognitio Dei naturaliter omnibus est inserta: naturaliter cognita nullus potest cogitare non esse.

Sed sciendum, quod de cognitione Dei dupliciter loqui possumus: scilicet secundum se, vel quoad nos. Si primo modo, sic procul dubio non potest cogitari non esse: nulla enim propositio potest cogitari falsa ex sua natura, cujus praedicatum includitur in definitione subjecti. Notandum est autem, quod in Deo est aliter esse quam in aliis; quia esse Dei est ejus substantia. Ergo qui dicit Deum secundum se, dicit ipsum esse; et ideo secundum se non potest cogitari non esse. Et verbum Damasceni solvitur: quia quod naturaliter insertum est, indeterminate scitur, scilicet quod Deus sit, sed non idem: quod Deus: sed per fidem habetur. Deus dicitur a theos quod est ardere omnem malitiam. Tunc ergo dicit aliquis quod non est Deus, quando cogitat quod non est omnipotens: et quod non habet curam rerum humanarum: job 21: quis est omnipotens ut serviamus ei? potest referri ad Judaeos dicentes Christum hominem purum esse, non Deum.

Jo. 10: tu homo cum sis, facis teipsum Deum.

Qui Judaei, non credentes ipsum qui promissus erat in lege, dicunt, non est Deus, iste scilicet qui nobis praedicat. Et hoc dixit, insipiens, quia Dei sapientiam recipere noluerunt habentes oculos mentis excaecatos; Ps. 81: nescierunt neque intellexerunt.

Sap. 2: excaecavit enim eos malitia eorum. Vel hic reprehenditur peccator. Primo de peccato cordis in consensu, ibi, dixit insipiens. Secundo de peccato operis, ibi, corrupti sunt. Tertio de peccato consuetudinis, ibi, et abominabiles. Primo vocat peccatorem insipientem; quia sapientiam non habet, ut dicit etc.. Item quia non sapiunt ei spiritualia; 1 Cor. 2: animalis homo non percipit quae Dei sunt. Consequenter ponitur processus malitiae, corrupti sunt et abominabiles. Sicut duae partes justitiae sunt facere bonum et vitare malum; sic injustitiae duae partes sunt, facere malum et vitare bonum.

Et primo ponit primam partem. Secundo secundam.

Circa primam duo ponit. Primo perversitatem vitiorum.

Secundo abominationem eorum. In corporibus sequitur corruptio per exhalationem naturalis caloris expulsi ab extraneo calore. Calor namque naturalis animae est amor Dei. Quando ergo subintrat extraneus amor concupiscentiae, et aliorum peccatorum, recedit Deus. Et ideo cum dixit, non est Deus, statim subdit, corrupti sunt: Hier. 5: negaverunt Deum, et dixerunt, non est ipse, scilicet peccatorum damnator, justorum remunerator: Eccl. 21: cor fatui, scilicet peccatoris, quasi vas confractum.

Corrupti ergo sunt, peccatores per malum actum: jo. 3: erant autem eorum mala opera: quia postquam per consensum amittunt bona gratuita, corrumpuntur in eis naturalia; et ideo sequitur eos poena: Ps. 96: ignis ante ipsum praecedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus.

Item quando corpus putrescit, redditur abominabile.

Sic anima hominis, quamdiu amor Dei est in ea, est Deo accepta; sed quando corrumpitur per peccatum, fit abominabilis. Abominabile est quod humanus appetitus refugit: et ideo dicit, et abominabiles facti sunt, scilicet Deo et hominibus peccatores per consuetudinem peccandi: Hier. 2: quam vilis facta es nimis, iterans vias tuas.

Osee 9: alienati sunt in confusione, et facti sunt abominabiles sicut ea quae dilexerunt. Et dixit: in studiis, quia per ea deveniunt abominabilia.

Vel studiose faciunt, secundum Hieronymum. Plus enim abominatur Deus studiosam voluntatem peccandi, quam ipsum peccatum: job 34: quasi de industria recesserunt ab eo: et vias ejus intelligere noluerunt. Alia littera habet, corrumpunt et abominati sunt studium, scilicet sapientiae et disciplinae: Prov. 1: exosam habuerunt disciplinam, et timorem Domini non susceperunt: Ezech. 8: adhuc videbis abominationes majores. Consequenter agit de vitiatione boni. Non est qui faciat bonum, quia non est justus in terra qui faciat bonum, et non peccet, Eccl. 7. Usque ad unum, idest Christum, quia ipse solus nec peccatum contractum habuit, nec commissum. Beata virgo habuit contractum peccatum: Eccl. 7: virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus non inveni. Vel, usque ad unum, quia nec unus est qui perfecte faciat bonum. Verum est, supposito quod dixerunt, non est Deus, et corrupti sunt.

#2 Dominus. Hic primo certificat culpam. Secundo exponit, ibi, sepulcrum. Peccatum certificatur per iniquitatem; et ideo hic ponit Dei inquisitionem, dicens, vos dicitis quod non est Deus; sed falsum est, quia Dominus de caelo prospexit super filios hominum: Prov. 16: omnes viae hominis patent oculis ejus. Prospexit ergo mittendo filium suum Dominus pater de caelo, idest de sinu pietatis suae: isa. Ult.. Caelum mihi sedes est. Vel de caelo, idest Christus per quem judicabit peccatores. Vel aliter. Dicunt aliqui quod Deus non cognoscit singularia et mutabilia, quia est immaterialis et simplex et aeternus. Et sic non cognoscit secundum motus rerum, et secundum modum suae cognoscibilitatis. Respondetur: immo: quia cognoscit materialia immaterialiter, ut Dionysius concludit.

Et ita etiam cognoscit intellectus: et ideo dicit: de caelo, idest de altitudine suae dignitatis et naturae.

Prospexit super filios hominum. Et vult invenire in nobis voluntate antecedente, qua vult omnes salvos fieri, id quod pertinet ad salutem, scilicet ut cognoscamus Deum per intellectum, et amemus per affectum, et desideremus. Et ideo dicit, ut videat, idest, ut videre faciat, quia ipse semper videt. Si est intelligens, per intellectum: Deut. 32: utinam saperent et intelligerent etc.. Aut requirens Deum, per affectum. Quid inveniet, cum hic quaesivit? contrarium: quia omnes declinaverunt; et ponit tria: scilicet declinationem a Deo, inutilem operationem, et cessationem a bono. Dicit ergo, omnes declinaverunt, scilicet a Deo: Deut. 21: novi quod post mortem meam inique agetis, et declinabitis de via quam praecepi vobis: Osee 4: non est veritas, non est scientia, non est misericordia Dei in terra: Hier. 8: nemo quod bonum est loquitur, nullus est qui agat poenitentiam de peccato suo. Item ex hoc quod declinat a Deo, efficitur inutilis: quia illud est inutile, quod non attingit ad id ad quod factum est. Homo autem factus est ad fruendum Deo: Sap. 4: multigena impiorum multitudo non erit utilis. Unde dicit: simul inutiles facti sunt. Item cessant a bono, quia non est qui faciat bonum etc.. Hoc jam expositum est.

#3 Sepulcrum. Hieronymus dicit, quod apostolus utitur testimonio istorum versuum, sepulcrum patens etc.. Et invenitur alibi in sacra Scriptura Rom. 3, ubi dicit quod aliquam partem accepit ex isa. 59, aliam ex aliis partibus Psalterii, et non ex isto Psalmo tantum, cum ipse Hebraeus esset, et sciret hoc in Hebraeo non haberi; habetur tamen in editione vulgata, qua vulgus utitur, vel quae non attribuitur alicui certae personae. A sepulcro patenti exhalat foetor; et ideo supra Psalmista certificavit malitiam, sive culpam inimicorum; hic autem exponit eam: et circa hoc duo facit. Primo ostendit, quomodo sunt peccatores inutiles aliis.

Secundo quomodo sibi, ibi, contritio et infelicitas.

Circa primum duo proponit. Primo quomodo noceant aliis verbo. Secundo quomodo facto, ibi, veloces etc.. Circa primum duo facit. Primo ponit promptitudinem oris ad nocendum. Secundo modum nocendi, ibi, linguis suis dolose agebant. Dicit ergo: sepulcrum patens est guttur eorum. Tale autem ad nihil aliud est paratum nisi ut recipiat cadavera: sic os ejus qui semper est paratus ad mortificandum per detractionem, est sepulcrum patens.

Apoc. 9: de ore eorum procedebat ignis, et fumus et sulphur. Vel nota voracitatem eorum, quia guttur servit etiam ad comestionem. Sed quandoque nocet dolo, quandoque malitia, et quandoque injuria.

Et primo ponit dolum quem habent in lingua.

Linguis suis, exterius blande loquendo: Hier. 9: sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est; secundo dolum in corde: venenum aspidum sub labiis eorum. Occultatum venenum mortificativum est, sed venenum aspidum insanabile est, et incantari non potest: Ps. 57: sicut aspidis surdae, et obturantis etc.. Cujus venenum dormiendo interficit: Hier. 5: inventi sunt in populo meo impii insidiantes, quasi aucupes ad capiendos viros.

Ibidem: sicut decipula plena avibus, sic domus eorum plenae dolo, qui dulci sono attrahunt ad laqueum aves. In quo designatur crudelitas, et pertinacia, et malitia: crudelitas, quia nituntur occidere: pertinacia, quia semper odium est in corde ipsorum; et ideo dicit, venenum etc..

#4 Quorum os maledictione. Hic ostendit quomodo aperte nocent, quia per verba detractoria: et amaritudine, idest amara verba: Lev. 19: non maledices surdo. Vel quando verba contra Deum dicit, provocativa ad injuriam vel iram: isa. 5: rugitus ejus ut leonis veloces. Hic ostendit quomodo noceant facto. Ad effundendum sanguinem: Prov. 1: pedes eorum ad malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem.

#5 Contritio. Hic ostendit quomodo sint nocivi sibiipsis. Dupliciter aliquis sibi nocet: perdendo scilicet bonum quod habet, et deficiendo ab eo quod sperat. Dicit ergo: in viis eorum est contritio, quia conteritur bonum quod habent: et infelicitas, quia non perveniunt ad bonum speratum, scilicet felicitatem: isa. 39: vastitas et contritio in viis eorum, et viam pacis nescierunt; non est iudicium gressibus eorum. Vel contritio in mundo isto: infelicitas post mortem, quae felicitati est opposita: job 21: in diem perditionis servatur malus, et ad diem furoris ducetur: hoc provenit ex uno quod est contra dilectionem proximi, quia viam pacis non cognoverunt, scilicet quid sit. Vel viam pacis non cognoverunt, scilicet Christum, quia viae ejus sunt viae pacis: prover. 3: viae ejus, viae pulchrae; et omnes semitae illius pacificae.

Non cognoverunt, quia ipsum Christum peccando occiderunt. Aliud contra dilectionem Dei; unde dicit, non est timor Dei ante oculos eorum: et ex hoc peccant: quia, ut dicitur Prov. 17, per timorem Domini declinat omnis homo a malo. Quia ergo hoc non habent, ideo sunt sepulcrum patens.

#6 Nonne. Hic agit de spe liberationis. Et primo ostendit quod impii non habent spem: quia nonne cognoscent. Secundo ostendit quae sit hujusmodi spes, ibi, quis dabit ex sion. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod non cognoscent spem hanc. Secundo ponit signum, ibi, consilium inopis. Movet primo quaestionem, et interponit in se culpam impiorum, et loquitur sic. Dico quod sunt sepulcrum patens, et quod non est Deus in corde eorum: sed numquid cognoscent, quod Dominus est in generatione justa? quasi dicat: hoc debent cognoscere, et quod Dominus sit in ea: Hier. 14: tu in nobis es, Domine, et nomen sanctum tuum etc.. Ps. 21: tu autem in sancto habitas, laus Israel. Est ergo Dominus in eo sicut in templo. Et omnes qui operantur iniquitatem, scilicet quantum ad Deum: et devorant plebem meam sicut escam panis, quantum ad proximos, quos devorant auferendo bona eorum: Zach. 11: voret unusquisque carnem proximi sui: michaeae 3: comederunt carnem populi mei, et pellem eorum desuper excoriaverunt: eccles. 24: panis egentium vita pauperis: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Non invocaverunt Deum, idest non habent spem de Deo: isa. 59: Deum non invocaverunt. Et sequitur ex hoc, quod non habent securitatem: ideo dicit: illic trepidaverunt etc.. Prov. 28: fugit impius nemine persequente: job 15: sonitus terroris semper in auribus illius, et pax cum sit illi, semper insidias suspicatur. Sed qui invocant Deum salvantur: joel. 2: omnes qui invocaverunt nomen Domini, salvi erunt: Prov. 18: turris fortissima nomen Domini. Non ergo tales cognoscent, quia Dominus in generatione justa est. Et ostendit quod non, per signum; quia confudistis consilium inopis, idest confusibilem reputastis, et blasphemastis quantum in vobis est: et hoc est consilium inopis, ut sciat quoniam Dominus spes ejus est: Ps. 21: speravit in Domino, eripiat eum, salvum faciat eum, quoniam vult eum. Matth. 27. Qui dicit: si vis perfectus esse etc.. Item 19. Hoc consilium semper divites contemnunt: Prov. 1: despexistis omne consilium meum, et increpationes meas neglexistis. Et unde? quoniam Dominus spes ejus est: quia non habent in mundo unde sperent nisi in Deo, qui spes sanctorum est.

#7 Omnes antiqui expectabant hoc. Gen. 49: non auferetur sceptrum de Juda etc.. Sed hoc expectabatur ex sion, idest ex Judaeis: jo. 4: salus ex Judaeis est. Sed quando? responsio: hoc habebimus, cum averterit Dominus captivitatem plebis suae, qui sunt in captivitate peccati et carcere inferni: isa. 49: equidem captivitas a forte tollitur, et quod captum fuerit a robusto. Et tunc laetetur Jacob, idest populus Dei interior: et exultet Israel exterius.

|+14 Pars 14

#1 Supra Psalmista egit de malitia et dolo adversariorum; hic agit de propria justitia. Et primo ostendit qualis sit justitia quam Deus acceptat. Secundo, quasi gratias agens, ostendit qualis sit sua justitia, ibi, conserva me. Titulus, Psalmus David.

In Psalmo isto duo facit: nam quasi sacerdos existens coram Deo consulit Deum. Primo ponitur quaestio.

Secundo responsio, ibi, qui ingreditur sine macula. Praemittit ergo duplicem quaestionem: quia duplex est status praesentis ecclesiae et futurae.

Primus est militantium: Apoc. 14: amodo jam dicit spiritus ut requiescant. Et hi duo status signati sunt in veteri testamento. Quia primo habuerunt tabernaculum, Exod. 26, quamdiu habuerunt bella et labores. 2 Reg. 7: factum est cum dedisset Dominus requiem David ab universis inimicis suis, dixit ad Nathan: vides quod ego habitem in domo cedrina, et arca Dei posita est in medio pellium? postea fecit templum, quando habuit pacem. Per tabernaculum designatur ecclesia militans, per templum in monte factum status futurae vitae: et ideo dicit, quis habitabit in tabernaculo tuo? idest in praesenti ecclesia; quasi dicat: quis est dignus habitare? peccatores enim habitant numero, non merito. Hieronymus habet, quis peregrinabitur? Ps. 67: habitare facit unanimes in domo. Secunda quaestio, quis requiescet in monte sancto tuo? et dicitur mons sanctus, quia nihil est ibi coinquinatum: Hier. 31: benedicat tibi Dominus, pulchritudo justitiae, mons sanctus: isa. 35: via sancta vocabitur: Exod. 15: introduces eos, et plantabis in monte hereditatis tuae, firmissimo habitaculo tuo, quod operatus es, Domine.

#2 Qui. Hic ponitur responsio: et circa hoc duo facit.

Primo commemorat merita habitantium in praedictis locis, scilicet in tabernaculo et in monte sancto Dei. Secundo praemium, ibi, qui facit haec, non commovebitur in aeternum. Ponit autem decem effectus virtutum. Sed actio virtuosus consideratur dupliciter.

Primo per comparisonem ad se. Secundo per comparisonem ad alios. Primo proponit ea per quae homo bene operatur in se. Secundo ea per quae se bene habet ad proximum, ibi, nec fecit proximo suo etc.. In se, quantum ad exteriora, in opere, et in locutione. In opere, quantum ad duo. Primo, quod fugiat malum; et ideo dicit: qui ingreditur sine macula. Vita ista quaedam via est ad vitam aeternam; et ideo dicit, ingreditur, idest in via graditur: Ps. 41: ingrediar in locum tabernaculi. Item 118: beati immaculati in via. Sine macula, scilicet mortali, quia peccatum veniale non habet maculam proprie: Eccl. 31: beatus dives qui inventus est sine macula. Sed in Christo et in virgine maria nulla omnino macula fuit, et istis appropriatur temperantia, quia contra temperantiam maculatur. Secundo, ut faciat bona; et ideo sequitur, et operatur justitiam, idest ea ad quae justitia inclinatur; et reducuntur ad eam prout est specialis virtus. In sermone, primo, ut faciat bonum; qui loquitur veritatem, idest faciat bonum locutionis: isa. 33: quis poterit habitare ex vobis cum ardoribus sempiternis? qui ambulat in justitiis, et loquitur veritatem. Et dicit, in corde, contra illos qui loquuntur veritatem, a casu, non ex proposito: Proverb. 12: labium veritatis firmum erit: 1 Petr. 2: deponentes omne mendacium et omnem dolum, quasi modo geniti infantes.

Secundo, ut vitet malum, scilicet dolositatem: Hier. 9: sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est. Qui non egit dolum in lingua sua. Alia littera, qui non est facilis in lingua sua: Prov. 25: urbs patens et absque murorum ambitu, vir qui non potest in loquendo coercere spiritum suum. Alia littera, et non est accusatio in lingua ejus; quia scilicet non est detractor et relator; vel quia verba sua non sunt accusabilia: Eph. 4: omnis sermo malus de ore vestro non procedat.

#3 Nec fecit. Supra egit Psalmista de virtuosa operatione quam Deus acceptat, connumerando ea per quae homo bene operatur in se; hic autem connumerat ea per quae se bene habet ad proximum.

Et hic quantum ad proximum petit tria. Primo, ut ei non noceat. Secundo, quod non consentiat nocenti: Rom. 1: qui talia agunt, regnum Dei non consequentur; sed digni sunt morte non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus.

Tertio, quod non decipiat ipsum. Dicit ergo quantum ad primum, nec fecit proximo suo malum, nec corporaliter nec spiritualiter: Rom. 12: nulli malum pro malo reddentes: Gal. 6: dum tempus habemus, operemur bonum. Quantum ad secundum dicit, et opprobrium non accepit adversus proximos suos. Aliquis dicit aliquid contra aliud, sed non est sustinendum; et ideo dicit, opprobrium non accepit, tunc scilicet, quando ille qui audit verba detractoria contra eum, et ex his detestatur illum de quo dicuntur, vel etiam ipse dicit aliis: Eccl. 19: audisti verbum contra proximum tuum, commoriatur in te etc.. Eccl. 28: sepi aurem tuam spinis, et noli audire linguam nequam. Hieronymus: si non est auditor, non est detractor. Bernardus: detrahere aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerit: Prov. 25: ventus Aquilo dissipat pluviam, et facies tristis linguam detrahentem: quia, ad litteram, detrahens cessat cum audiens contristatur.

#4 Ad nihilum. Hic ostendit quod non despiciat.

In homine sunt duo: scilicet vitium et virtus. Vitium est despiciendum; et ideo dicit malignus, in quantum talis, ad nihilum est deductus, idest nihil reputatur; et hoc est bonum: primo ad tollendum aemulationem: quandoque enim aliquis malus exaltatur: Hier. 12: via impiorum prosperatur etc..

Sed propter hoc nullo modo debet eum reputare magnum, sed debet eum despiciere: 1 Mach. 2: gloria hominis peccatoris stercus et vermis est: hodie extollitur et cras non invenitur, quia conversus est in terram suam, et cogitatio ejus periit. Vel aliquis magnus intendit nocere; sed ex quo est malignus, contemnas eum: quia talium derogatio est nostrae vitae adprobatio: Ps. 26: si consistant adversum me castra, non timebit cor meum, idest peccatores. Sed virtuosum hominem reputa magnum; ideo dicit, timentes autem Dominum glorificat: Eccl. 25: quam magnus est qui invenit sapientiam et scientiam, sed non est super timentem Dominum. Glossa aliter exponit, ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus, idest diabolus vincit ab eo: joan. 2: vicistis malignum etc.. Dominus glorificat timentes Dominum, scilicet se. Sed prima expositio est magis litteralis.

#5 Hic prohibet ne decipiat proximum. In tribus autem proximus decipitur. Videlicet in promissis, et hoc per juramentum; et ideo dicit, qui jurat etc. Idest firmat ad decipiendum, quia non servat: Zach. 8: juramentum mendax non diligas: Levit. 14: non perjurabis in nomine Dei tui, et non pollues illud. Jurare non pertinet ad virtutem, sed juramentum servare. Item in contractibus.

Unde: qui pecuniam suam non dedit ad usuram: Luc. 6: mutuum date, nihil inde sperantes: et munera super innocentem non accepit: Prov. 17: munera de sinu, idest ecclesiae, impius accepit, ut pervertat semitas iudicii Deut. 23, prohibetur, quod non detur fratri ad usuram, quia vendit quod non est, cum non habeat usum fructum. Item in iudiciis, quando dat sententiam contra innocentes; et ideo dicit, et munera: isa. 5: vae qui justificatis impios propter munera: job 19: ignis devorabit tabernacula eorum, qui munera libenter accipiunt. Consequenter

ponitur praemium. Qui facit, idest servat, haec, omnia praedicta: jac. 1: estote factores verbi. Rom. 2: non auditores legis justus sunt apud Deum, sed factores: non commovebitur in aeternum idest hic habitabit in monte sancto meo: infra 124: qui confidunt in Domino sicut mons sion, etc.. Psal. 54: non dabis in aeternum fluctuationem justo.

|+15 Pars 15

|#1 In praecedenti Psalmo enumeravit justitias quas Deus requirit ab homine; hic autem ostendit quomodo justitiam sequebatur. Titulus talis est: inscriptio tituli ipsius David. Et quantum ad litteram significat quod editus est specialiter de his quae pertinent ad personam David. Sed quia David gerebat etiam personam Christi ex ejus semine nascituri, ideo quaedam hic de David, quaedam de Christo ponuntur. Et ideo Petrus Act. 2: providebam Dominum etc.. De resurrectione Christi dicit proprie dictum esse, et non de David. Et secundum hoc tangit historiam in Psalmo isto de novo testamento, secundum quod dicitur joan. 18, quod Christo crucifixo imposuit Pilatus titulum super caput ejus hic est Jesus Nazarenus rex Judaeorum: et hic est quasi titulus regni ejus.

Triplex titulus consuevit describi. Aliquando in sepulcro alicujus: hoc est sepulcrum talis. Aliquando in domo: haec est domus talis. Aliquando pro triumpho, sicut Romae fiebat: et hic titulus Christi est, qui triumphavit per crucem: Col. 2: palam triumphans illos in seipso, expolians principatus et potestates. Signatur ergo hic, quod in Psalmo specialiter de regno Christi agitur. Titulus Hieronymi talis est, humilis et simplicis Psalmus David.

Et signatur quod agitur in Psalmo illo de simplicitate et humilitate David, sive singularis, sive figurati, scilicet Christi. Dividitur ergo Psalmus iste in duas partes. In prima ostendit sive ex parte sua, sive ex parte Christi loquens, se soli Deo inhaerere.

Secundo commemorat beneficia quae a Deo recepit, ibi, benedicam Dominum qui etc.. Primum ad simplicitatem, secundum ad humilitatem pertinet.

Circa primum duo facit. Primo ostendit quod soli Deo inhaeret. Secundo rationem assignat, ibi, Dominus pars etc.. Circa primum tria facit. Primo ostendit quomodo se habeat ad Deum. Secundo, quomodo se habeat ad sanctos Dei. Tertio, quomodo se habeat ad inimicos Dei. Secundum, ibi, sanctis. Tertium, ibi, multiplicare etc.. Ad Deum se habet ut sibi soli inhaerens: et hoc dupliciter: per spem et fidem, ibi, dixi Domino. Circa primum duo proponit: scilicet signum spei, et ipsam spem.

Signum spei, ibi, conserva me Domine: quasi: non confido per me servari posse: sed tu, Domine, conserva me, vel in se, vel in membris suis: joan. 17: pater, serva eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Et hoc, quoniam speravi in te.

Sed numquid speravit Christus? dicendum est quod sic: speravit quidem pro aliis vitam aeternam, pro se autem claritatem corporis.

Claritatem autem animae habuit in instanti suae conceptionis.

Dixi etc.. Hic primo ponit actum fidei. Secundo rationem assignat, ibi, quoniam bonorum etc.. Actus fidei est confiteri Deo, vel in corde credendo, vel exterius laudando, factis approbando: Roman. 10: corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem; et ideo, dixi, corde, ore, et opere, quia Deus meus es: Gen. 28: erit mihi Dominus in Deum. Et ideo est, quia bonorum meorum non eges. Et hoc est proprium Dei: quia infinitae bonitatis est, et nihil ei addi potest, quia est substantiale bonum ad omnia extendens bonitatem sicut sol lumen, non per participationem, sed per ipsum esse illuminans omnia. Cuilibet autem alii creaturae potest addi, etiam sanctis, et propter hoc aliquid eis accrescit, et ideo aliquo modo indigent nobis: sed Deus solus non indiget bonis nostris: job 33: porro si juste egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Hieronymus habet, quoniam bene non est nobis sine te: quasi, ex hoc apparet quia tu es Deus meus, quia tu es bonitas, nec mihi bene est sine te.

|#2 Sanctis. Hic ostendit quomodo se habet ad sanctos, etiam ut legitur ex persona Christi. Et sciendum, quod voluntas patris sicut voluntas Christi est, et in quantum homo, ut impleat voluntatem patris: Ps. 39: ut faciam voluntatem tuam, Deus meus volui: Thess. 4: haec est voluntas Dei sanctificatio vestra: jo. 6: descendi de caelo non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam, sed resuscitem illud in novissimo die. Christus autem multa voluit: et hoc propter nostram utilitatem. Sed quid voluit? pati, mori, resurgere, ut nos vivificaret. Dicit ergo: Deus pater, omnes voluntates meas mirificavit, idest mirifice adimplevit, in eis, in quibus? eis, in sanctis qui sunt in terra ejus, idest in ecclesia militante et triumphante. Hieronymus habet sic, sanctis qui sunt in terra et magnificis, omnis voluntas mea in eis. Alia littera habet, robusti. Et dato quod aliquis terrenus confidat in potestate robusti exercitus, sed David dicit, ego speravi in te: Eccl. 2: nullus speravit in Domino, et confusus est. Et robusti mei sunt sancti tui, qui magna faciunt: Ps. 100: oculi mei ad fideles, dicit Christus, ut sedeant mecum.

Quod ipse Christus diligat sanctos, patet: Prov. 8: ego diligentes me diligo.

#3 Multiplicatae. Hic ostendit quomodo se habeat ad adversarios Dei, sive ad peccatores. Et primo ponit eorum conversionem; secundo conversionis modum, ibi, non congregabo. Circa primum duo facit. Primo proponit statum praecedentis culpa; secundo ponit statum subsequenter gratiae, ibi, postea acceleraverunt. Dicit ergo, multiplicatae sunt infirmitates eorum, idest diversa peccata. Vel infirmitates, idest poenalitates ex peccato consequentes.

Thren. 1: multi gemitus mei. Et ex hoc sequitur, postea acceleraverunt, idest conati sunt ad curandum vitam, ut redimerent tempus perditum.

Et signanter hoc faciunt, quia, ubi abundat delictum superabundat gratia: ut dicitur Rom. 5. Item post tribulationes homo currit ad Deum. Osee 6: in tribulatione sua mane consurgent ad me, venite, revertamur ad Dominum. Ps. 82: imple facies eorum ignominia, et quaerent nomen tuum, Domine.

#4 Non. Hic ponit modum conversionis. Et primo ostendit ad quem ritum convertantur; secundo, quomodo perfecte, ibi, nec memor ero etc.. Dicit ergo, acceleraverunt. Sed quomodo convertentur? in veteri lege illi qui convertebantur, offerebant diversa sacrificia. Sed ego adunabo ex diversis partibus ad fidem; sed non ut effundant sanguinem: quia, ut apostolus dicit Hebr. 10, impossibile est per sanguinem taurorum aut hircorum, auferri peccata. Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus, idest de ritu legis: sed haec congregatio est de sanguine novo, idest Christi.

Hebr. 9: Christus semel oblati est ad multorum exhaurienda peccata. Heb. 10: una oblatione consummavit in aeternum sanctificatos etc.. Zach. 9: tu autem in sanguine testamenti tui eruisti vinctos tuos de lacu in quo non est aqua etc.. Sed quomodo perfecta erit ista congregatio? quia non ero memor nominis illorum, quod habebant in statu peccati, quia unus dicebatur fornicator, alius latro. Sed nullus post conversionem debet sic nominari, quia huiusmodi nomina sunt deleta. Vel, non ero memor peccatorum in iudicio, cum congregabo justos, venite benedicti, Matth. 25. Et hoc per labia mea, vel per praedicatorum meos. Sed dicetur eis, ite maledicti etc..

Hier. 15: si separaveris pretiosum a vili, quasi os meum eris. Hieronymus habet: multiplicata sunt idola eorum: post tergum sequentium non libabo libamina eorum de sanguine, neque assumam nomina eorum in labiis meis; quasi dicat, te colo, non idola. Sed illorum idola multa sunt. Osee 8: multiplicavi post dorsum recedentes a te. Hierem. 2: verterunt ad me tergum et faciem, nec ero particeps libaminum eorum. Deut. 33: de quorum victimis comedebant adipem, et bibebant vinum libaminum.

Nec iurabo per illa idola.

#5 Dominus. Hic assignat rationem suae inhaesionis soli Deo, quia scilicet ipse solus est hereditas sua; quasi dicat: ideo solum huic inhaereo, quia haec est hereditas mea. Primo dicit Deum esse suam hereditatem. Secundo commendat eam, quod est contentus de ea, ibi, etenim hereditas mea etc.. Ipsa est bonum nostrum quo fruimur: homines in mundo isto quaerunt possessiones et usus earum, sed possessio sua est Deus; unde Dominus, pars hereditatis meae, intransitive, idest hereditas quae venit mihi in partem. Quidam habent pro hereditate delectationes carnis. Sap. 2: haec est pars et haec sors nostra. Alii autem alia delectabilia mundi; sed Deus est sors mea.

Thren. 3: pars mea Dominus, dixit anima mea.

Sed non solum est hereditas mea, sed, pars calicis mei, idest calix meus veniens mihi in sortem; quia tota delectatio mea et potus est Deus. Ps. 22: calix meus inebrians quam praeclarus est. Vel Christus habet hereditatem fideles; et huiusmodi hereditatis, scilicet fidelium, Deus est pars, sicut dictum est, Dominus pars calicis mei, quia passio mea ordinatur ad Deum. Ipse etiam est dator huius hereditatis: tu es qui restitues hereditatem meam mihi, scilicet aeternae gloriae. Et sic Christus loquitur ex persona suorum, qui eam perdidit peccante primo parente. Vel, hereditatem, idest claritatem corporis, quam perdidit homo peccando.

Funes extenderunt mihi in praeclaris. Divites terram mesurant fune. Deut. 32: Jacob funiculus hereditatis ejus. Et ideo portio dicitur quasi funiculus funis, idest portio mea cedit mihi in rebus optimis, quia nihil melius ipso Deo. Hier. 3: tribuam tibi terram desiderabilem, praeclaram hereditatem.

Secundo ostendit quod sit ea contentus: etenim hereditas mea praeclara est mihi; quasi dicat: non solum hereditas mea in se praeclara est; sed est ita praeclara mihi, quod nullo modo mutarem eam. Ps. 131: haec requies mea in saeculum saeculi: hic habitabo, quoniam elegi eam.

#6 Benedicam. Supra Psalmista posuit rationem quare soli Deo inhaeret, quia scilicet ipse est pars hereditatis suae; hic recognoscit beneficia. Et primo proponit beneficia suscepta; secundo speranda, ibi, insuper et caro mea. Circa primum duo facit. Primo commemorat beneficia suscepta; secundo ostendit gaudium quod habet ex eis, ibi, propter hoc laetatum est cor meum. Commemoratur ergo duplex beneficium: unum in adeptione boni, aliud conservando contra mala. Quantum ad primum dicit, benedicam Dominum etc. Ut intelligam quam praeclara sit illa hereditas aeterna. Ps. 118: da mihi intellectum, et scrutabor etc.. Ps. 31: intellectum tibi dabo, et instruam te. Eccl. Ult.: danti mihi sapientiam dabo gloriam. Dedit autem Dominus homini rationem ad sapientiam, sed non totaliter abstulit infirmitatem; sed hoc erit in gloria. Et primo proponit eam; secundo ponit auxilium contra eam, ibi, providebam Dominum. Omnis homo habet a Deo secundum rationem lumen intellectus, et justus reformatur

lumine gratiae. Sed adhuc infirmitas carnis restat; et ideo dicit, insuper adhuc increpauerunt me renes mei, idest infirmitates meae, scilicet culpae, vel peccata. Et hoc, usque ad noctem, idest usque ad mortem, increpauerunt me renes mei, idest reprehensibilem me ostenderunt. Alia littera, quia in renibus incentivum luxuria sedem habet, et sic delectationem tentando molestat. 2 Cor. 12: ne magnitudo revelationum etc..

Sed in Christo non sunt infirmitates culpae, vel infectionis, quia caro ejus non repugnat adversus spiritum; et ideo intelligitur solum de poena. Heb. 4: tentatum per omnia, quantum ad infirmitates corporales. Sed si de nobis intelligatur, dicendum quod homo qui donum intellectus habet, vel gratiam, dicat adhuc cum apostolo, Rom. 7: video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae. Vel renes, idest Judaei sibi conjuncti, usque ad noctem, idest usque ad passionem, sive usque ad passibilitatem carnis. Et quia caro timebat passionem, ego in illa passione, providebam Dominum, erectis oculis in caelum, non in mundo.

Providentia est praevisionem rerum fiendarum in futuro; sed visio sive conspectus est rerum praesentium.

Sed si adhuc tales renes impugnant, non est timendum, quia paratum habet auxilium Dei. Et ideo primo ponit recordationem auxilii, dicens, providebam Dominum etc. Quando scilicet increpauerunt me renes mei. Ps. 24: oculi mei semper ad Dominum quoniam etc.. Et hoc ideo quia a dextris est mihi ne commovear, non ad sinistram.

Prov. 3: Dominus erit in latere tuo, et custodiat pedem tuum ne capiaris. Isa. 50: stemus simul etc.. Propter hoc laetatum est cor meum. 1 Reg. 2: exultavit cor meum in Domino. Ps. 63: laetabitur justus in Domino etc.. Et exultavit lingua mea etc., exterius, cum exteriori gaudio prorumpit in laudem vocis. Isa. 12: cantate Domino quoniam magnifice fecit. Psal. 80: exultate Deo etc..

|#7 Insuper. Hic enumerat beneficia speranda.

Primo quantum ad resurrectionem carnis; secundo quantum ad animam, ibi, notas. Prima in duo.

Primo ponit spem resurrectionis; secundo modum, ibi, quoniam non derelinques. Dicit ergo, dedisti mihi intellectum, et astitisti mihi homini, sed insuper et caro mea requiescet in spe, resurrectionis.

Ps. 3: ego dormivi, et soporatus sum, et resurrexi.

Et etiam habebit caro mea spem in resurrectione.

Sap. 3: spes illorum immortalitate plena est. Ratio, quia resurrectio requirit unionem corporis et animae; et ideo non debuit anima conjuncta divinitati remanere in inferno; sed tamdiu debebat ibi stare, donec probaretur veritas humanitatis, et verae carnis: nec plus decebat relinqui in inferno, ubi descenderat ad liberandum sanctos.

Eccl. 24: penetrabo omnes inferiores partes terrae, et inspiciam omnes dormientes, et illuminabo omnes etc.. Item ex parte corporis, quia nec dabis sanctum, idest corpus meum a te sanctificatum, videre corruptionem, idest putrefactionis, vel resolutionis, quam non est passus; sed mortis corruptionem passus est. Beneficia quae pertinent ad animam commemorat, cum dicit, notas.

Hoc refertur ad Christum pro membris suis, et haec sunt documenta et praecepta, quae sunt via in beatitudinem.

Prov. 7: serva mandata mea, et vives; et ideo dicit, notas mihi fecisti vias vitae. Secundo commemorat beneficium: ubi tria dicit. Primo plenam Dei visionem, adimplebis me laetitia cum vultu tuo, idest videbo vultum tuum. 2 Cor. 13: nunc cognosco ex parte, idest imperfecte, tunc cognoscam facie ad faciem. Plenam laetitiam: joan. 16: ut gaudium vestrum plenum sit: quia delectationes indeficientes, quia, in dextera tua usque in finem. Isa. 51: laetitia sempiterna super capita eorum, gaudium et laetitiam obtinebunt: et fugiet ab eis dolor et gemitus.

Prov. 3: longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiae et gloria.

|+16 Pars 16

|#1 Supra describit Psalmista divinam justitiam, et ostendit quod eam servabat; hic proponit orationem in qua petit exaudiri, propter justitiam.

Titulus, oratio David. Et est primus Psalmus qui intulatur ab oratione, quia hujusmodi totaliter est oratio; et ideo ab oratione incipit, quia inter tribulationes singulare refugium est oratio.

Psalm. 108: pro eo ut me diligerent, detrahebant mihi, ego autem orabam. Dividitur ergo Psalmus iste in duas partes. In prima orat pro stabilitate propria; in secunda petit liberationem a malo, ibi, ego clamavi. Circa primum duo facit. Primo petit exaudiri; secundo proponit petitionem suam, ibi, de vultu tuo. Considerandum est autem, quod in exauditione sit triplex gradus.

Primo ille cui fit petitio, audit verba.

Secundo attendit sensum. Tertio implet petitum.

Primo ergo petit ut exaudiatur, dicens, exaudi etc.. Dan. 9: exaudi, Domine Deus, orationem servi tui. Secundo in exauditione ponit meritum petentis; et ideo dicit, justitiam meam: quasi dicat: in me est meritum ut exaudias.

Glossa: justitia habet vocem apud Deum, qua penetrat caelum: jac. Ult.: multum valet deprecatio justis assidua: joan. 9: peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est, hunc Deum exaudit.

Secundo petit quod intendat ad sensum orationis, intende deprecationem meam. Glossa dicit: deprecationem, quae est pro malis amovendis.

Alia littera, intende ad canticos meos, quasi ad spiritualem intellectum: Ps. 129: fiant aures tuae intendentes in vocem deprecationis meae.

Tertio quod audiat verba orantis; et ideo dicit, auribus percipe orationem, quae est, non in labiis dolosis, sed simplicibus: isa. 53: dolus non fuit in ore ejus.

Sed cum omnia audiat, quare dicitur quaedam audire, et quaedam non? Sap. 1: spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum, et auferet se a cogitationibus quae sunt sine intellectu. Deus non dicitur audire nisi verba vera, et non quae proveniunt ex labiis dolosis: et ideo dicit, non in labiis dolosis. Ps. 11: labia dolosa in corde etc.. Et sic dolosum dupliciter accipitur: scilicet fictio respectu oris, et respectu operis, cum opus non concordat ori. Pharisaeus qui dicebat, Luc. 18: non sum sicut caeteri hominum etc. Non fuit exauditus; sed alius qui non in labiis dolosis, sed recte orabat, fuit exauditus, quia descendit justificatus in domum suam.

Glossa: labia dolosa sunt qui dicunt Domine Domine, et non faciunt voluntatem patris mei. De vultu tuo. Judex non profert sententiam nisi audita petitione et discussa causa. Et ideo hic petitionem ponit: et petit tria. Primo sententiam. Secundo causae examinationem, ibi, probasti. Tertio sententiae qualitatem, perforce. Circa primum duo facit.

Primo petit iudicium. Secundo temperamentum, ibi, oculi tui. Dicit ergo, de vultu tuo, idest de cognitione tua: iudicium meum prodeat, idest pro me: Hier. 10: corripe me Domine, verumtamen in iudicio, non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me. Sed hic petit iudicium non severitatis: isa. 64: omnes iustitiae vestrae quasi pannus menstruatae, sed aequitatis, secundum quod patitur humana natura: et ideo dicit, oculi tui videant aequitatem, idest iudicent iudicium aequitatum: isa. 11: arguet in aequitate pro mansuetis terrae: job. 22: aequitatem proponat contra me, et ad victoriam proveniet iudicium meum; quasi dicat: non peto iudicium, quia causa mea tibi examinata est. Quod causa sua sit examinata coram eo, ostendit cum dicit, probasti etc.. Et primo ponit ordinem examinationis. Secundo quid sit inventum exponit, et non est inventa. Dicit ergo, probasti cor meum. Differentia est inter probare et examinare: probare quaerit rationem facti, examinare quaerit ipsum factum. Ratio autem facti magis tangit cor, sed factum magis tangit corpus.

Dicit ergo, probasti cor meum, idest probatum ostendisti, quod non est turbatum propter tribulationes quas patior. Deus cum examinat, tria facit.

Probat, visitat, et examinat. Probat cum dijudicat an habeat cordis rectitudinem: quia si non habet, non curat examinare; sed quando hoc habet, indiget examinari utrum habeat firmitatem: Hier. 17: ego Dominus scrutans corda et probans renes, qui do unicuique juxta viam suam sed haec examinatio est dura et fortis, ita quod nullus sustineret nisi adjutus ab eo: job 6: quae fortitudo mea ut subsistam et quis finis meus ut patienter agam? nec fortitudo mea nec caro mea aenea est. Et ideo praemittit visitationem psalm. 88: visitabo in virga, vel adjuvando, vel corrigendo.

Visitasti nocte. Sed potest idem intelligi per noctem et ignem, quia turbat animam: job 30: nocte os meum perforatur doloribus: et incendium facit hoc idem. Vel nocte, idest defectu spiritualis intelligentiae. Quandoque quis habet rectum cor, et supervenit sibi tentatio et negligentia; et haec est in nocte: et in hac visitat Dominus adjuvando contra tentationes, et negligentiam excutit et confortat: Ps. 49: cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

Vel nocte, idest quiete et silentio, et tunc visitat per consolationes: Matth. 25: media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit. Examinasti igne, idest tribulatione; quia tunc apparet si est bonus amicus, et non recedit: Eccl. 6: est amicus secundum tempus suum, et non permanebit in die tribulationis.

Invenitur autem per istam examinationem innocentia et perfectio, quia examinat si in eo inveniatur innocentia. Hoc autem in isto invenitur.

Et primo ponit ejus innocentiam. Secundo perfectionem, ibi, non est inventa in me iniquitas.

Sed contra. 1 joan. 1: si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus, et veritas in nobis non est: et Prov. 20: quis potest dicere, mundum est cor meum? Eccl. 7: non est homo justus in terra qui faciat bonum et non peccet. Glossa, nec infans unius diei.

Dicendum, quod loquitur de iniquitate peccati per quam in tribulatione recedit a Deo.

Perfectio innocentiae invenitur in eo, intantum quod non loquitur opera hominum, idest peccatum; quasi dicat: non solum in corde, sed nec in ore ejus est iniquitas: job. 6: non invenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis iniquitas personabit: Eph. 4: omnis sermo malus de ore vestro non procedat. Vel sic: non est inventa in me iniquitas, ut non loquatur os meum, cum post sequitur, opera hominum etc.: quasi dicat, tu vidisti quod in me non est iniquitas: et hoc, quia non decet me loqui, tu tamen vidisti hoc. Prov. 27: laudet te alienus, et non os tuum: extraneus, et non labia tua. Hieronymus habet sic: probasti cor meum, visitasti nocte; conflasti me, et non invenisti cogitationes meas ascendere super os meum; quasi dicat: non intantum turbatio processit, ut veniret a corde ad os per murmura. Secundo exponit quo igne fuerit examinatus, cum dicit, propter verba labiorum tuorum ego custodi vias duras. Viae durae sunt adversitates; et hoc sustinui, propter verba labiorum tuorum, idest ut servarem verba, aut annunciarem verba tua: Hier. 20: factus est sermo Domini in opprobrium et in derisum. Hieronymus habet, ut vias latas. Latrones quaerunt diverticula ut lateant: ita David quando persequabatur eum Saul: Ps. 17: posuit pedes meos quasi cervorum.

Spiritualiter dicitur de Christo punito inter latrones ut malefactor: joan. 18: si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum.

Si incipias versum ibi, propter opera hominum custodivi vias duras, dicas vias duras quae sunt opera hominum: Prov. 4: viam sapientiae monstrabo tibi, ducam te per semitas aequitatis, quas dum ingressus fueris etc.. Consequenter determinat quid petit: perforce gressus meos in semitis tuis, scilicet justitiae: job 4: ubi est fortitudo tua, patientia, et perfectio viarum? et hoc ut vestigia, idest affectus meus, non moveantur a mandatis tuis. Vel petit Christus pro ecclesia ut gressus ejus perficiantur, et vestigia, idest sacramenta, non moveantur. Item, cum ex actibus generentur habitus, actus vestigia relinquuntur in voluntate.

Vel ad litteram petit David, quod non praecipitur de praeruptis per quae transibat fugiens Saul: 1 Reg. 24: sequebatur eum Saul per praeruptissimas petras. Alia littera habet, sustenta gressus meos in calcibus meis, et non labentur vestigia mea.

Vel quod Christus secundum quod homo perficiatur in sempiternum gloria divinitatis: joan. 17: clarifica me, pater, apud temetipsum, claritate quam habui priusquam mundus fieret.

#2 Ego. Supra petit Psalmista ut stabiliatur in bono; hic autem petit ut liberetur a malo: et circa hoc tria facit. Primo petit exaudiri in sua petitione. Secundo ponit eam, ibi, mirifica misericordias tuas. Tertio exauditionem suae petitionis manifestat, ibi, ego autem. Circa primum duo facit.

Primo proponit spem conceptam de Deo. Secundo ex hac petit se exaudiri, ibi. Inclina aurem.

Dicit ergo, ego clamavi. Videtur ordo praeposterus: quia convenientius videtur dici, quoniam clamavi, exaudisti me. Et ideo tripliciter exponitur. Uno modo secundum Glossam. Ego clamavi. In clamore validior intentio mentis est, et libera. Tunc ergo clamant qui cum magna devotione orant, et libertate cordis. Et unde hoc? quoniam exaudisti, dando scilicet libertatem. Gregorius: neminem exaudit Deus nisi quem ut precetur inspirat, animam scilicet per aliquam devotionem: psalm. 118: concupivit anima mea desiderare etc.. Alio modo, secundum Augustinum 10 de Civit. Dei, quod ly quoniam non designat causam, sed signum; quasi dicat: hoc est signum quod clamavi, quia exaudisti me. Tertio modo, quia cum quis exauditur semel, iterum fiducialius petit. Et ideo dicit, quoniam exaudisti ego clamavi. Hieronymus habet, plane quoniam exaudisti. Semper haec duo conjungit, clamorem, et exauditionem, quia qui sic clamat exauditur: jonae 2, clamavi de tribulatione mea ad Dominum, et exaudivit me: psalm. 141: clamavi ad te, dixi tu es etc.. Consequenter petit exaudiri. Et qui exaudit primo audit; ideo dicit, inclina, nisi Dominus sit in alto loco, oportet quod inclinet aurem ad audiendum illum qui est in imo. Dominus sedet in majestate sua; et si vellet nostra agere secundum altitudinem suae justitiae, non salvaremur, quia isa. 64, quasi pannus menstruatae omnes justitiae nostrae. Et ideo oportet quod inclinet, et tunc exaudiat: Dan. 9: inclina Domine aurem tuam, et audi.

#3 Mirifica. Hic ponitur petitio: et est duplex.

Prima de sui liberatione. Secunda de inimicorum dejectione, exurge Domine, praeveni eum. Circa primum duo facit. Primo petit liberationem. Secundo subdit necessitatem liberationis, ibi, inimici mei. Circa primum tria facit. Primo petit misericordiam.

Secundo salutem, ibi, qui salvos facit. Tertio liberationis modum, ibi, custodi me ut pupillam oculi. Dicit ergo, mirifica. Quod quis liberetur a parvo hoste, non est mirum: sed cum quis liberatur a maximo malo, vel hoste, hoc est mirum; et hoc petit, mirifica, idest mirabiliter libera me. Et hoc non secundum iudicium hominis, sed secundum misericordiam tuam: Eccl. 36: innova signa et immuta mirabilia, glorifica manum et brachium dextrum, excita furorem et effunde iram, extolle adversarium, et afflige inimicum.

Et hujus ratio est, quia tuum est et proprium.

Qui salvos facis sperantes in te: Eccl. 2: nullus speravit in Domino, et confusus est. Et salvas, a resistentibus dexteræ tuæ. Dextera Dei sive virtus est operativa spiritualiter in bonis: Prov. 3: longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiae et gloria. Dicuntur resistere dexteræ Dei Daemones sive peccatores qui impediunt spiritualia. Vel dextera Dei dicitur Christus: Psal. 117: dextera Dei fecit virtutem. Cui resistunt Judaei contradicendo ejus doctrinae: jo. 7: quomodo hic litteras scit, cum non didicerit? et detrahendo illius operationi: jo. 9: non est hic homo a Deo qui sabbatum non custodit: Luc. 11: in beelzebub principe Daemoniorum ejicit Daemonia.

Sed est quaestio contra Psalmum (Ps. 75): tu terribilis es, et quis resistet tibi? nullus ergo suae voluntati potest contradicere: job 9: Deus cujus irae nullus potest resistere.

Et dicendum, quod nullus efficaciter potest resistere ei, sed potest habere voluntatem sive propositum resistendi.

Consequenter ponit modum liberationis, quia diligenter et tute: ideo dicit custodi me ut pupillam oculi. Pupilla oculi cum diligentia custoditur, quia nihil quod laedere possit permittitur appropinquare; sic et facit Deus in custodia servi sui: Deut. 32: circumduxit eum, et docuit et custodivit quasi pupillam oculi sui: Zach. 2: qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei. Vel secundum Glossam, pupilla oculi dicitur Christus dirigens: Eccl. 3: virtus visiva est in pupilla qua discernimus bonum a malo, et Christus discernit fideles ab infidelibus, et a bonis malos, ad hanc diligentem custodiam manifestandam utitur duplici metaphora: scilicet umbræ et alarum. Umbra enim

refrigerat ab aestu, sic et tutela Dei refrigerat dans securitatem. Item alis gallina pullos contra milvum custodit; sic et Deus suis alis, quae sunt charitas et misericordia, justos defendit a rapacitate Daemonum.

Matth. 23: quoties volui congregare vos, quemadmodum gallina congregat pullos sub alas, et nolulistis? his ergo alis Deus nos elevat ad superna: Ps. 88: misericordia et veritas praecedent faciem tuam, beatus populus etc.. Hier. 31: in charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. Vel pupilla oculi dicitur anima; quia sicut pupilla quae est in medio oculi, circumdatur multis pellibus ad defensionem, et homo apponit manum, et fere omne quod habet, ne laedatur; sic debet homo facere pro anima: job 2: pellem pro pelle etc.: quia, ut dicitur Marc. 8, quid prodest homini si mundum universum lucretur et animae etc.. Vel custodi me, ut pupillam oculi, idest ut Christum, sub umbra alarum tuarum protege me, idest sub custodia Angelorum: Ps. 90: Angelis suis mandavit de te etc..

Vel duae alae sunt duo brachia Christi extenta in cruce: Deut. 32: expandit alas suas, et assumpsit eos atque portavit in humeris suis. Consequenter ostendit a quibus competit liberari, quia a facie impiorum qui me afflixerunt; idest a potestate et praesentia Daemonum, vel falsorum fratrum. 2 Cor. 11: periculis in falsis fratribus.

Qui me afflixerunt, tentationibus et persecutionibus.

Exod. 1: oderant filios Israel Aegyptii, et affligebant illudentes eis. Sic nos debemus petere liberari a peccato: Eccl. 21: quasi a facie colubri fuge peccatum.

#4 Inimici. Hic ponit necessitatem liberationis: et circa hoc duo facit. Primo proponit afflictionem quam patitur. Secundo afflictionis similitudinem, ibi, susceperunt me. Circa primum duo facit. Primo praemittit afflictionem. Secundo afflictionis modum, ibi, adipem etc.. Dicit ergo, inimici, Daemones, sive peccata ita affligunt me, quod, circumdederunt animam meam, idest sic undique concludunt, quod non inveniam viam liberationis. Et dicit, animam, quia nihil quaerunt nisi animam. Hostes corporales quaerunt tollere vitam; hostes vero spirituales quaerunt animam. Vel potest intelligi de Christo, cujus animam Judaei suis malitiis circumdabant; Ps. 117: circumdederunt me sicut apes etc..

Item Ps. 21: circumdederunt me canes multi, Concilium malignantium obsedit me. Consequenter ponit modum; unde dicit: adipem. Adeps in Scriptura quandoque in bono, quandoque in malo accipitur. In bono, secundum quod signat devotionem mentis: Ps. 62: sicut adipe et pinguedine repletur anima mea. In malo. Primo secundum quod signat nequitiam cordis. Secundo oris. Tertio operis: et ideo designat detestabilem malitiam: job 21: viscera impii plena sunt adipe, et medullis ossa illius irrigantur. Et hoc est multiplex. Quandoque delectatio de peccato quod faciunt: Prov. 2: qui laetantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis. Item superbia et falsitas: job 11: vir vanus in superbiam erigitur, et quasi pullum onagri se liberum natum putat. Item carnalis sensus. Dicit ergo, adipem suum, idest carnalem sensum, vel superbiam, vel delectationem: concluderunt, in se, ut non capiant spiritualem sensum. Hieronymus habet, adipe suo, idest abundantia temporalium et saecularis potestatis, concluderunt me. Secundo, quoad os, quia, os eorum locutum est superbiam. Et hoc quando Judaei dicebant contra Christum; Matth. 27: si es rex Israel etc.. Tertio quoad opus. Et primo ostendit quomodo procedit ad opus. Secundo causam hujus, ibi, oculos suos. In operatione autem duo ponit. Primo defectum. Secundo sollicitudinem nocendi: et tamen quando quis contemnit, non sollicitatur nocere: et ideo dicit, projicientes, idest despicientes: isa. 33: projecit civitates, non reputavit homines, et tamen circumdederunt me undique solcite.

Et hoc fecerunt Judaei Christo, quando projecerunt eum extra civitatem: Luc. 2: et circumdederunt me, convenientes ad spectaculum ut irriderent, Act. 7. Et hujus ratio est, quia non respiciunt ad Deum, sed ad terrena: Ps. 3: non est salus illi in Deo ejus. Statuerunt oculos suos declinare in terram, scilicet peccatores statuerunt intentionem cordis sui declinare in terram, cum deliberatione et mora: Prov. 17: oculi stultorum, idest peccatorum, in finibus terrae, et ideo non recipiunt lumen gratiae: Eccl. 2: oculi sapientis in capite ejus; stultus, idest peccator, in tenebris idest in peccatis, ambulat. Dan. 13: declinaverunt oculos suos ut non viderent caelum. Et hoc ad litteram fuit in Judaeis, cum dicebant, joan. 11: ne forte veniant Romani, et tollant locum nostrum et gentem. Vel in terram, idest in carnem Christi, cujus infirmitatem tantum considerabant, et non ejus divinitatem: quasi dicat: statuerunt oculos suos etc.. De industria similitudo ponitur quantum ad violentiam, quia, sicut leo paratus ad praedam susceperunt me, vel a Deo, vel a Pilato milites: quantum ad fraudulentiam, quia, sicut catulus leonis habitans in abditis. Leo in agro invadit: sed catulus ejus in occulto morans, raptam praedam comedit vel invadit: Matth. 26. Osculo enim fuit traditus, de nocte captus, per falsos testes condemnatus, et princeps sacerdotum scidit vestimenta sua.

#5 Exurge. Hic ponit aliam petitionem, idest dejectionem inimicorum; et ponit tria. Primo petitionem.

Secundo expositionem, ibi, eripe animam meam. Tertio petitionis rationem, ibi, de absconditis.

Circa primum duo facit. Primo petit occultationem auxilii. Secundo destructionem adversarii.

Dicit ergo: dormire videris dum pateris me affligi, sed, exurge Domine, praeveni eum, ut citius subvenias quam nocere possit: et supplanta eum, idest destitue eum quasi astute: job 5: qui apprehendit sapientes in astutia eorum: Prov. 19: astutia hominis supplantat gressus ejus. Supplanta eum, in duobus: scilicet in mei liberatione; et quantum ad hoc dicit, eripe animam meam ab impio, quia contra justitiam persequitur me, et ideo impio est: Ps.

42: ab homine iniquo et doloso eripe me. Et hujus ratio est, quia anima mea est framea, idest gladius acutus ex utraque parte, qua destructus est diabolus. Et hoc proprie dicitur de anima Christi: isa. 27: in die illa visitabit Dominus super Leviathan in gladio duro et forti. Dicit, frameam tuam ab inimicis manus tuae, supple, eripe: Psal. 66: intende animae meae, et libera eam. Vel, eripe frameam tuam ab inimicis, idest aufer gladium et potestatem, quam habent a te: Sap. 6: data est vobis a Deo potestas. Et voluntatem quam habent a se: Zach. 13: framea suscitare super pastorem meum. Vel, supplantat eos, in eorum frustratione, et eripe animam meam ab inimicis manus tuae, idest Christi filii tui; nam filius dicitur manus patris: Deut. 32: tollam in caelum manum meam, idest filium meum. Domine, a paucis de terra divide eos; quia propter hoc persequuntur me, ut regnum suum stabiliant. Haec est duplex littera: in Psalmo Romano sic, o Domine dispartire eos in vita eorum; quasi dicat, ipsi oculos habent ad terram, et ideo mala faciunt; sed tu exclude eos de terra quam dedisti eis. Sed quomodo? numquid ut vadant in unum locum? non, sed dispartire eos per totum mundum. Alia littera, Domine a paucis de terra dimitte eos; quasi dicat: divide eos de terra, et a paucis, idest a societate electorum, in vita eorum, idest dum vivunt. Vel quia legitur quod imminente destructione sunt admoniti per Angelum, quod fideles recederent et irent in regnum Agrippae. Et ideo, divide eos a paucis, idest christianis, qui sunt reservati.

De absconditis tuis adimpletus est venter eorum, idest de peccatis non confessis: Prov. 28: qui abscondit scelera sua, non dirigitur: job 31: si abscondi quasi homo peccatum meum, et celavi in sinu meo iniquitatem meam. Vel hic ponitur ratio petitionis, et hujusmodi ratio est duplex: videlicet quia potest referri ad peccata, vel ad beneficia de quibus sunt ingrati. Si primo modo, sic. Primo ponit abundantiam peccatorum.

Si secundo modo, ostendit quomodo beneficia Dei derivabantur ad filios. Dicit ergo quantum ad primum, de absconditis tuis adimpletus est venter eorum, idest de peccatis quae sibi abscondita sunt: non quod non videat, sed quia non vult ea videre: Habac. 1: mundi sunt oculi tui, Domine, ne videat malum; et ad iniquitatem respicere non possunt. Adimpletus est venter eorum, idest conscientia, vel memoria, vel carnalis concupiscentia, vel sensualitas. Saturati sunt filiis, idest peccatis, vel malis operibus. Mala opera dicuntur filii malorum, sicut bona opera filii bonorum. Alia littera habet, saturati sunt porcina, idest immunditia peccatorum; et est expositio ejus quod dicit, de absconditis: et diviserunt reliquias suas parvulis suis; quasi dicat, derivantur ad filios, qui imitati sunt peccata eorum: Sap. 4: ex iniquis omnes filii qui nascentur, testes sunt nequitiae adversus parentes in interrogatione sua. Vel saturati sunt filiis, idest ad utilitatem filiorum, et diviserunt reliquias suas parvulis suis, qui eos ad peccatum, quantum in eis fuit, obligaverunt: Matth. 27: sanguis ejus super nos et filios nostros.

Vel. Saturati sunt filiis, idest pro filiis: quasi: ita saturati sunt peccatis, quod suffecit eis et filiis suis; idest reliqua peccata quae non fecerunt ipsi, dimiserunt facienda filiis suis. Si secundo modo, sic duo beneficia receperunt. Primo spiritualia, quia legem.

Et ideo dicit, de absconditis, sapientiae tuae, adimpletus est venter eorum, idest carnalis sensus: Psal. 147: non fecit taliter omni nationi. Secundo bona temporalia, quia, saturati sunt filiis, et quod plus est, reliquerunt ea eis. Hieronymi littera habet ab illo loco, eripe animam meam ab impio, quasi scilicet impius sit gladius tuus: Isai. 10: vae Assur virga furoris, a viris manus tuae, qui sunt mortui in profundo, quorum pars est in vita; quasi dicat, eripe animam meam ab impio, idest a Saule, et a viris manus tuae, qui contradicunt manui tuae, qui sunt mortui in profundo, idest peccato, quorum pars est in vita, scilicet ista, quorum venter adimpletus est etc..

Saul secundum Glossam significat mortem; et sicut mortuo Saule David regnavit in pace, ita Christus morte devicta post resurrectionem.

#6 Ego. Hic ostendit spem suae exauditionis: et ponit duo: scilicet justitiam quam habet, et visionem Dei. Et consequuntur se: quia per justitiam pervenitur ad Dei visionem: Ps. 14: quis habitabit in tabernaculo tuo etc.? qui ingreditur sine macula, et operatur justitiam. Alia littera, ego autem in justitia videbo faciem tuam, et ideo apparebo in conspectu tuo, idest veniam ad videndum te; et satiabor cum apparuerit gloria tua, idest quando videbo te, replebor omnibus bonis: Psal. 102: qui replet in bonis desiderium tuum, scilicet gloria tua, in qua omnia bona sunt. Illi satiantur porcina, secundum LXX. Nostra littera dicit, in terra sanctorum etc.. Isa. 26: tollatur impius ne videat gloriam Dei. Ego autem satiabor: Hier. 3: cum apparuerit, similes ei erimus.

|+17 Pars 17

#1 In praecedenti Psalmo Psalmista petivit orando liberari ab inimicis; hic autem liberatus gratias agit. Et primo gratias agit de beneficio liberationis.

Secundo prorumpit in laudem liberatoris, ibi, caeli enarrant gloriam Dei. Titulus. In finem puero Domini David. Et locutus est verba cantici hujus in die qua eripuit eum Dominus de manu inimicorum ejus, et de manu Saulis. Et Psalmus iste de verbo ad verbum habetur 2 Reg. 22. Et historia est, quia 1 Reg. 19, legitur quomodo Saul quaerebat eum occidere: et eo mortuo 2 Reg. 2: iterum Abner et filius ejus fuit contra eum. Tandem victoriam habuit David contra eos. Et ideo fecit hunc Psalmum. Et Hieronymus dicit idem. Et quia per David significatur Christus, omnia ista referri possunt ad Christum, vel secundum caput, vel secundum corpus, scilicet ecclesiam

quia liberata est a Saule, idest morte: Saul enim interpretatur petitio, quia ad petitionem populi datus fuit, immo potius extortus. Unde non fuit datus ad permanendum.

Sic Christus primo sustinet mortem, postea remanet quietus, secundum Glossam. Liberatur etiam ab inimicis omnibus, Judaeis et Daemonibus, et quantum ad corpus suum, idest ecclesiam. Dividitur autem ista pars in tres. In prima in generali commemorat beneficium liberationis. In secunda ostendit potentiam liberantis, ibi, commota est. In tertia modum liberationis, ibi, misit de summo etc.. Circa primum duo facit. Primo commemorat affectum quem concepit ex beneficio praedicto. In secundo ostendit effectum inde sequentem, ibi, laudans.

Duplex affectus surrexit in eo ex huiusmodi beneficio; scilicet amoris et spei. Et primo ponit primum.

Secundo secundum, ibi, Deus meus. Primo ponit affectum amoris ad Deum. Secundo rationem ejus, ibi, fortitudo. Dicit ergo: o Domine qui me liberasti, ego semper, diligam te, quia in te manebo: jo. 15: manete in dilectione: ro. 8: certus sum, quia neque vita neque mors, neque Angeli, neque creatura alia poterit nos separare a caritate Christi. Diligere enim est rationabilium, amare generale est: judic. 5: qui diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilant. Ratio autem dilectionis alicujus est propter proprium bonum. Unde quando quis reputat bonum suum dependere ab aliquo, haec est ratio quare diligit eum. David reputabat totum bonum suum a Deo; unde dicit, diligam te, quia tu es fortitudo mea. Fortitudo habet firmare animum, ne quis recedat a bono propter difficultates imminentes. Quomodo autem sit ejus fortitudo, ostendit. Homo indiget fortitudine ad duo. Primo in bonis, ut stabiliatur in eis: et ideo dicit, Dominus firmamentum, idest firmum fundamentum: 2 Reg. 22: Dominus petra mea: Matth. 7: omnis qui audit verba mea et facit ea, similis est viro aedificanti domum suam supra petram. Item in malis: et hoc ad duo. Uno modo antequam adveniat, ut fugiat: unde dicit, refugium meum: Prov. 14: turris fortissima nomen Domini: Psal. 103: petra refugium herinacii. Alio modo, postquam evenerint, ut liberet; unde dicit, et liberator meus.

#2 Deus meus. Hic ponit affectum spei: et differt inter spem et amorem: quia amor est vis unitiva: amamus enim aliquid in quantum reputamus illud nostrum; et ideo dicit quod ipse est fortitudo sua: isa. 12: fortitudo et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. Spes importat defensionem ab extrinseco; et utrumque Deus facit.

Vel sic. Objectum spei est bonum arduum futurum, possibile adipisci. Sicut ergo quis amat propter bonum jam datum, ita sperat futurum ex fiducia ex amore concepta, et ex similibus, in quantum credit similia in futurum recipere. Et ideo hic tria facit. Primo sperat refugium et firmamentum quod est in bonis. Secundo petit protectorium quod est in malis, quae jam evenerunt. Dicit ergo primo, Deus meus adjutor meus: Psal. 95: nisi quia Dominus adjuvat me, Paulo minus habitasset in inferno anima mea etc.. Et ideo sperabo in eum: Eccl. 2: qui timetis Dominum, sperate in illum, et cum oblectatione venient vobis misericordiae.

Secundo speramus liberari a malis, quibus nondum subjecti sumus, quia defendit nos.

Primo, ne laedamur. Secundo, quod ea vincamus et pro victoria coronat. Quantum ad primum dicit, protector meus. Hieronymus habet, scutum, quod protegit ne transfigi possit a malis; sic facit Deus: Ps. 63: protexisti me Deus a conventu malignantium.

Quantum ad secundum dicit, et cornu salutis, quia animalia cornu impingunt; ita virtus Dei contra adversarios resistit, quia pugnat, ut vincat mala temporalia et spiritualia: Psal. 43: in te inimicos nostros ventilabimus cornu: et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis: 1 Reg. 2: exultavit cor meum in Domino, et exaltatum est cornu meum in Deo meo, idest virtus mea. Quantum ad tertium, et susceptor meus.

Quando quis vincit, suscipitur cum triumpho; sic etiam facit Deus: joan. 14: iterum veniam et accipiam vos ad me ipsum, ut ubi sum ego, et vos sitis: Ps. 72: cum gloria suscepisti me.

Simile habetur 2 Reg. 22. Consequenter ponit effectum sequentem, scilicet laudem. Laus est sermo elucidans magnitudinem virtutis, vel ex hoc saltem sequitur. Primo ergo ponit laudem. Secundo ejus efficaciam. Dicit ergo, laudans invocabo Dominum; quasi dicat: ex hoc laudem propriam non habeo, sed quaero tuam, quia tu fecisti; isa. 63: miserationum Domini recordabor: laudem Domini super omnibus, quae retribuit mihi. Et invocabo, te, secure cum efficacia, quia sic invocans, salvus ero ab inimicis meis: joel. Ult.: quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.

#3 Circumdede runt. Hic ponitur necessitas liberationis.

Et primo magnitudinem liberationis ostendit.

Secundo orationem quam fundit ad Deum, in tribulatione. Tertio ponit exauditionem, exaudivit.

Nota quod ista tria sic sunt ad invicem ordinata, iniquitas, mors et infernus, quod ex iniquitate homo inducitur ad mortem, et per mortem deducitur ad infernum: et sicut primum est via ad secundum, ita est secundum ad tertium. Et ideo primo dicit de primo progressu. Secundo de secundo, quod de morte vadunt ad infernum, ibi, dolores inferni etc.. Primo duo facit. Primo ponit modum. Secundo viam ad eam, scilicet iniquitatem, torrentes iniquitatis.

Dolor mortis maximus est: 1 Reg. 15: siccine separas amara mors? Eccl. 41: mors, quam amara est memoria tua. Unde quando quis non potest eam effugere, tunc circumdant eum dolores; et tanto magis, quanto sunt ineffugabiles.

Via est iniquitas: quasi: ideo timeo eam, quia, torrentes iniquitatis conturbaverunt me. Torrens est fluxus aquae decurrentis cum impetu: job 6: sicut torrens qui raptim transit in convallibus. Impetus ergo subitus iniquitatis interioris, puta subitae tentationis et gravis, est torrens impellens ad peccatum. Vel exterioris, sicut impetus alicujus hostis. Et hi, conturbaverunt me.

#4 Dolores. Hic prosequitur secundum progressum; et ideo dicit, dolores inferni, idest similes infernalibus: Gen. 57: lugens in infernum descendam.

Vel dolores qui concipiuntur ex timore inferni. Et hi circumdant quando inevitabiles sunt. Et veniunt hi dolores, quia praeoccupaverunt me laquei mortis. Quae mors? Prov. 21: qui congregat thesauros lingua mendacii, vanus et excors est: et impingetur ad laqueos mortis.

Ecce necessitas. Sed remedium apposuit orationis. Et primo ponitur oratio; et ideo dicit, in tribulatione mea invocavi Dominum. Oseae 6: in tribulatione sua mane consurgent ad me: baruch 3: nunc Domine Deus etc.. Isa. 55: quaerite Dominum dum inveniri potest etc.. Ps. 49 invoca me in die tribulationis et eruam te: Sap. 7: invocavi, et venit in me spiritus sapientiae.

Consequenter ponitur orantis devotio, quia, ad Dominum meum clamavi, idest cum magnitudine devotionis orantis: Ps. 119: ad Dominum cum tribularer etc.. Heb. 5: cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est: et dicit, ad Dominum meum clamavi, non alienum. Deut. 10: Dominum Deum tuum adorabis etc.. Tertio ponitur exauditio, exaudivit. Duo dixerat: se invocasse et clamasse. Et ideo dicit exauditam vocem et clamorem. Unde? de templo sancto vocem meam exaudivit. Templum Dei est ipsa excellentia suae sanctitatis, quia Dominus est templum suum: Apoc. 21.

Templum non vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius est etc.. Item templum est ipse Christus: joan. 2: hoc autem dicebat de templo corporis sui, in quo Deus est per unionem personae. Item anima justa, in qua Deus est per gratiam. 1 Cor. 3: templum enim Dei sanctum est, quod estis vos. Item beata virgo: Psal. 5: adorabo ad templum sanctum tuum, in qua, idest per quam exaudivit nos Deus: Ps. 33: exaudivit me, et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Item ecclesia: Ps. 10: Dominus in templo suo. Et de quolibet templo isto exaudivit: 3 Reg. 18: si quis cognoverit plagam cordis sui, et expanderet manus suas in domo hac, tu exaudies in loco habitationis tuae. Et non solum orationem dicit exauditam, sed etiam clamorem; ideo dicit, et clamor meus in conspectu ejus introivit in aures ejus. Et dicit, in conspectu, idest in oculis ejus, quia omnia videt: exo. 3: videns vidi afflictionem etc..

Vel in conspectu, idest in beneplacito: vel in corde, ubi ipse solus conspicit: 1 Reg. 16: homo videt ea quae apparent, Deus autem intuetur Cor. Et introivit in aures ejus, per acceptationem: jac. 5: clamor eorum in aures Domini. Vel in aures, idest in clementiam ejus: Eccl. 15: oratio humiliantis se nubes penetrat.

#5 Commota. Supra egit Psalmista de affectu concepto ex beneficiis liberationis; hic agit de potentia liberantis. Potentia agentis ostenditur ex effectu agentis; quae autem hic dicuntur, possunt ad duplicem Dei effectum pertinere: scilicet ad illum qui ostenditur in corporalibus, et ad effectum redemptionis.

Et forte verius ad utrumque: quia ea quae hic dicuntur sub figura corporalium, spiritualiter complentur per effectum redemptionis. Effectus autem divinae potentiae maxime manifestatur in rebus corporalibus, quia spiritualia minus sunt nobis nota; et praecipue in illis quas homines admirantur; et haec sunt commotiones elementorum, scilicet terrae, aeris, aquae et ignis. Dividitur ergo pars ista in tres partes. Primo ostendit Dei potentiam in effectibus qui sunt circa terram. Secundo in permutationibus aeris. Tertio in permutationibus aquarum. Secunda, ibi, inclinavit caelos. Tertia, ibi, apparuerunt fontes aquarum. Sed si ad mysterium referatur, dividitur in duo. Primo ostendit fructum divinae redemptionis factae per Christum. Secundo modum ipsius, ibi, inclinavit caelos. Prima in duo.

Ad primum referendo, primo agit de effectu terrae, quae est ab imo. Secundo de eo, qui a summo ascendit. Si mystice, sic ostenditur duplex effectus redemptionis: scilicet poenitentia peccatorum, et devotio justorum, ibi, ascendit. Sed secundum quod refertur ad corporalem effectum, qui est ab imo terrae, maxime mirabilis effectus est terraemotus etc..

Hic tria tangit. Primo ipsam commotionem. Secundo id quod mirabilem eam reddit. Tertio ejus causam.

Dicit ergo, commota est et contremuit terra.

Dupliciter aliquid movetur. Uno modo movetur aliquid de loco in locum: et sic non movetur terra.

Alio modo ad modum tremensis: et sic mirabilem facit esse terraemotum concussio montium: quia si terra mollis moveretur, non esset mirabile; sed quando moventur montes, tunc mirabile est; et ideo dicit, conturbata sunt, quia videntur stabilitatem amisisse. Prima causa est voluntas divina; et hanc exprimit metaphorice cum dicit, quoniam iratus est eis, scilicet Deus. Sicut cum Dominus turbatur, qui ei assistunt, tremunt; ita ad commotionem Dei omnia turbantur. Mystice designatur per hoc commotio hominum ad poenitentiam. Item inter eos quidam sunt minores: et hi designantur per terram; unde dicit, commota est et contremuit terra, idest qui prius peccatores erant et terreni: Is. 51: posuisti ut terram cor tuum, et quasi viam transeuntibus. Haec commota est per affectum a terrenis ad caelestia, et hoc a tremore quem concepit de poenis: Is. 26: a timore tuo Domine concepimus, et quasi parturivimus et peperimus spiritum salutis. Quidam sunt magni; et hi dicuntur montes, idest superbientes in

saeculo. Commota sunt, per Christi adventum. Montium fundamenta sunt illa in quibus firmantur, scilicet divitiae, potestates et honores: Ps. 45: transferuntur montes in cor maris, puta turbantur quando veniunt adversitates; et post totaliter commoventur: Is. 23: Dominus exercituum cogitavit hoc ut detraheret omnem superbiam gloriae, et ad ignominiam deduceret universos inclitos terrae.

Omnia regna et potestates quae habent initium, habebunt occasum: ratio est, quoniam turbatus est eis. Hoc potest dupliciter intelligi. Si de malis, non est dubium quin ex vindicta Dei, quae dicitur ira, transferentur; si de bonis, idest quoniam ira Dei eis innotuit, ideo convertuntur. Innotuit enim per eum: Rom. 1: revelatur ira Dei de caelo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in injustitia detinent.

#6 Ascendit. Hic ponitur corporaliter exponendo effectus, qui est a summo. Effectus autem terrae a summo est, quando terra caelesti igne in aliqua sui parte comburitur: et circa hoc duo facit. Primo tangit materiam ipsam. Secundo accensionem ignis et combustionem. Materia ejus est fumes siccus resolutus ascendens quousque inflammetur; et ideo dicit, ascendit fumes in ira ejus, idest in voluntate ejus, idest Dei per quam sic punit. A facie, idest a potestate ejus, ignis exardescit, idest accenditur; et carbones, idest materia combustibilis hic incenditur.

Mystice per hoc innuuntur duo: scilicet devotio orationis, et inflammatio caritatis. Ascendit: et ex hoc consideratur ira Dei contra peccatores.

Ascendit fumes, devotae orationis: Apoc. 8: ascendit fumes aromatum, idest ignis caritatis: a facie ejus, idest Christi, exardescit: Luc. 12: ignem veni mittere in terram. Carbones succensi sunt ab eo, scilicet isti susceptivi accensionis.

Carbo aliquando habuit ignem; sic homo a principio habuit caritatem, sed extinctus erat; sed isti succensi sunt a Christo. Item carbones non humidi sic incenduntur, sed humidi, non: sicut humidi fluxu carnalium: Ps. 119: sagittae potentis acutae cum carbonibus etc.. Commota est et contremuit terra; fundamenta montium conturbata sunt et commota sunt, quoniam iratus est eis. Deus irasci dicitur, quia ad modum irati se habet non in se, sed quantum ad effectum: Dominus autem iratus facit tremere servum, et leo catulum.

Pro quo sciendum, quod virtus continens membra dimittitur exterius, et revertitur interius, puta ad cor quasi fugiens, et cedens malo imaginato: vel virtuti surgenti contra eam cui resistere non potest, et membra tremunt, sicut murus cum concutitur fundamentum. Anima enim continet corpus, et est quasi fundamentum ejus; et pars animae partem corporis. Unde concusso fundamento concutitur murus; et concussa virtute concutitur membrum. Sic ergo effectus irae in animali est tremor.

Dicitur autem animal tremere, quando concutitur pars ejus, toto in eodem loco manente: et similiter quia contingit hoc in terraemotu, dicitur terra tremere per similitudinem ad animalia. Dicitur enim Deus irasci terrae in terraemotu. Vel sic. In homine sunt quatuor: scilicet ratio, vires sensitivae, natura, res et corpus. Sed in mundo sunt Deus, Angeli, animalia, plantae, et elementa. Videmus enim quod ad malum imaginatum, cui corpus non potest resistere, corpus statim tremat; non ex cognitione, sed quodam naturali ordine sive naturaliter, in quantum virtus mali imaginati est potentior.

Et similiter Deus cum vertit virtutem suam super terram, licet non cognoscat iram, naturaliter tremat.

Fundamenta, idest aliquae concavitates sive terra concava, qua mota montes concutiuntur. Quoniam iratus etc.. Prima causa est voluntas Dei sive virtus ejus volens in eis agere: sed mediantibus causis secundis hoc agit; ita quod omnes causae secundae comparantur ad terram sicut imaginatum malum commovens membra. Ascendit fumes. Ubi nota secundum Philosophum, quod a terra humida resolvitur virtute caloris solis vapor calidus et humidus; a terra autem sicca vapor siccus et calidus; sed naturaliter plus ascendit secundus quam primus.

Hic enim assimilatur igni, ille aeri: et hunc vaporem Psalmista vocat fumum, secundum calidum et siccum. Philosophus vero vocat eum materiam incendii. Sursum enim latus hic vapor cum modico augmento caloris factus, per modum circulationis accenditur. Qui quidem fumes siccus si habeat longitudinem et latitudinem, postquam accensus est, vocatur flamma. Est enim flamma, secundum Philosophum, spiritus sicci ardoris. Si longitudinem tantum, vocatur daly sive titiones et aegibes sive caprae et sidera. Daly quidem quando est materia illa incendii longa, continua sine scintillatione. Caprae vocatur quando est cum scintillatione, idest quando videtur salire et discurrere, sicut caprae.

Sidera, quando est materia discontinua, et videtur volare sicut sidera: et hoc habet minimum de materia.

Est et aliud genus siderum, quod est frigus expellens calidum: et talia sidera non videntur volare, sed magis projici, ut dicit Philosophus: et generantur non ex fumo omnino sicco, sed vapore magis humido et calido; qui secundum naturam suam non tantum ascendit sicut siccus, sicut dictum est.

Et quia est siccum, patitur a frigido et repercutitur, et inferius projicitur. Et fit hoc in die et in sereno: alias extingueretur a densitate et humiditate aeris. Et quia videtur in die, signum est, quod est prope terram. Accenditur autem dupliciter; et per continuationem, sicut superior flamma accendit inferiorem lucernam; sive per motum a frigore et constrictione, sive conglotatione calidi. Sic ergo dicit, ascendit fumes, idest exhalatio sicca: in ira ejus, idest per voluntatem ipsius volentem agere in eo. Et ignis, idest ille fumes qui vocatur ignis etiam a Philosopho in principio metaph., quasi eo quod non habeat proprium nomen: sicut exhalatio humida quae vocatur vapor; sed dicitur ignis, quia disposita est ad ascensionem, et quia est calida et sicca sicut ignis. Iste enim

ignis exarsit, idest accensus est, scilicet a Deo tamquam a prima causa: qui quidem ignis accensus vocatur dalus, flamma et sidera: sidera dico generata primo modo, ut dictum est. Et carbones succensi sunt ab eo, idest sidera secundo modo generata. Vel sic. Commota est etc..

Vapor siccus virtute caloris solis a terra elevatus, aliquando est subtilis: et tunc elevatur superius, et facit intensionem, ut dictum est supra. Aliquando in superficie terrae est aliquantulum grossior; unde a frigore repercussus non tantum ascendit, et est ventus; aliquando in terram elevatur grossior vapor siccus, qui propter suam grossitiem et terrae soliditatem et profunditatem non expirat extra, sed clauditur in terra, et congregatur in aliqua concavitate terrae simili sibi, et coarctatur ab aliquo corpore non sibi simili in specie, et sic agitur in terrae visceribus: et sic commovet eam: nec mirum, cum videamus ventum in mari facere undas quasi montes, et in terra elevare arbores et aedificia facere corruere, et in aere tempestates maximas facere. Quod autem ventus sit causa terraemotus, signum est quod ante terraemotum consuevit fieri tranquillitas a ventis; sed post terraemotum sunt venti. Materia autem terraemotus subtiliata per calorem solis expirat a terra: et sic cessat terraemotus et fit ventus. Causa terraemotus est impulsio unius venti ab alio: et propterea non potest esse in tota terra simul, sed durant per ducenta miliaria ad plus, ut dicit Seneca.

Et dicit quod terraemotus divisit siciliam a calabria, et Hispaniam ab Africa. Et durat aliquando per quadraginta dies; aliquando per unum annum.

Item nota quod terra solida a qua non potest vapor exire exterius, apta est ut cito moveatur: ea enim quae est de natura lapidea, non leviter movetur et concutitur; oportet tamen ab aliqua parte porosam esse, unde ingrediatur vapor; ut per poros intret, et per soliditatem contineatur. Et si dicas, si ingrediatur non potest egredi, dicendum quod non potest semper hoc facere: quia aliquando semper continuatur ingressus et elevatio vaporis ad locum illum. Et iterum, quia calidum non vadit inferius, ad hoc cooperatur unda maris claudens poros, et pro frigore recludens inferius. Unde loca cavernosa circa mare faciunt frequenter terraemotum. Item nota quod iste vapor continue egreditur de terra quantum ad aliquid, et propterea tempore terraemotuum animalia quae portant caput juxta terram saepe ex hoc inficiuntur per vaporem illum venenosum egredientem de terra.

#7 Inclinavit. Hic agit de ventis. Ubi nota quod materia venti est vapor vel exhalatio sicca calefacta, sed non ita subtiliata quod possit ad supremum locum ascendere, nec ita calefacta: unde impeditur a frigore et ingrossatur et repercutitur inferius: et haec repercussa movet aerem. Habet tamen tantum de caliditate quod non ita vincitur a frigore ut convertatur ad terram; et dicitur, caligo, et dicitur, sub pedibus, quia non est alta sicut illa quae accenditur in flamma. Aliquando autem non statim repercutitur, sed agitat nubes, quia non totaliter vincitur, nec directe redit inferius ad terram: et propter hunc motum tortuosum quasi nititur sursum ascendere, et non valet propter repercussionem; et hoc est quod dicit.

#8 Et volavit. Hic agit de permutationibus aeris secundum corporales effectus: et est triplex permutatio: scilicet in ventis, in nubibus et tonitruis: et agit de qualibet. Circa primum proponit tria. Primo causam effectivam omnium istarum transmutationum. Secundo materiam. Tertio modum. Causa autem omnium istorum est corpus caeleste, quod suo motu causat has alterationes aeris; et ideo dicit, inclinavit caelos, idest virtutem caelestium corporum ordinavit ad hos effectus: quia hoc habent a Deo. Et descendit. Licet Deus immobilis manens omnia operetur, dicitur tamen moveri per effectum, in quantum facit mobiles effectus. Sap. 7: omnibus mobilibus mobilior est sapientia; et secundum hoc dicitur descendere, in quantum facit descendere virtutem caelorum. Materia ventorum est caligo, sive fumus siccus; non ita subtilis quod ascendat usque ad ignem, sed subsistens; et dicit, sub pedibus, idest sub potestate ejus; et totum est a Deo. Modus. Ascendit super cherubim.

Notandum quod Judaei fingunt quod sicut rex habet currum, ita habet Deus etiam currum, qui est cherubin; et imaginantur Deum corporalem et similem cherubin. Et ideo in Psalmo Hieronymi etiam de verbo ad verbum dicitur, equitavit super cherubin. Et isti habent falsam imaginationem; quia quae imaginabiliter dicuntur in Scriptura, signa sunt spiritualis veritatis. Divina autem sapientia moveri dicitur, in quantum motum causat in mobilia. Quidquid autem causat Deus in istis inferioribus, causat ministerio spiritualis creaturae: unde dicit Augustinus quod Deus movet corporalem creaturam mediante spirituali: sed non facit hoc sua virtute spiritualis creatura, sed Deo praesidente. Et dicitur hoc specialiter facere cherubin, quia interpretatur plenitudo scientiae: et Deus omnia per suam scientiam facit. Et dicitur esse super cherubin, quia scientia Dei excedit scientiam Angelorum. Et ideo facit hoc Deus, volans, idest volare faciens. Et per cherubin, idest per suam scientiam, et super eos qui excedit illos: et dixit volavit, quia motus venti non est uniformis: et dicit, pennas ventorum, propter velocitatem motus eorum. Mystice hic ponitur mysterium incarnationis. Et primo ponitur Christi incarnatio, per quam exivit et venit in mundum. Secundo ejus ascensio, qua ivit ad patrem, ibi, ascendit super cherubin. Tertio ea quae post Christi ascensionem in ecclesia facta sunt, et posuit tenebras. Dicit ergo, inclinavit caelos et descendit, etc.. Si quis magnus facit humilitatem alicui parvo de villa, dicitur facere injuriam et dejectionem toti loco cui praesidet. Sic filius hominis dicitur humiliare se et inclinare caelos, quia voluit venire ad nos humilis. Descendit, idest visibilis apparuit: baruch, 3: post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. 1 joan. 1: quod vidimus et audivimus et manus nostrae contrectaverunt de verbo vitae. Descendit ergo per humilitatem accipiendo carnem humanam, moriendo et docendo humilia. Vel, inclinavit caelos, idest

praedicatorum, et descendit, faciens eos dicere capacia hominibus. Et caligo, idest diabolus et omnes mali, sub pedibus ejus, idest Christi: Psal. 109: ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

De ascensione dicit, ascendit super cherubim.

Eph. 4: qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes caelos ut adimpleret omnia.

Super cherubim, idest super ordines Angelorum: Eph. 1: constituens eum ad dexteram suam in caelestibus super omnem principatum et potestatem et virtutem et dominationem etc.. Et omnia subiecit sub pedibus ejus, et ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quae est corpus ipsius: Hier. 32: fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi, magnus consilio et incomprehensibilis cogitatu. Et dicit specialiter, super cherubim, quia non solum ascendit ut est etiam eis superior, sed quia eis est incomprehensibilis.

Volavit, volavit, duplex volatus intelligitur hic. Primo in quantum fama ejus post ascensionem in brevi tempore per totum mundum crevit; unde dicit, super pennas ventorum, idest plus quam pennae quae sparguntur impulsu ventorum, quia in modico tempore ante tres annos: Psal. 18: in omnem terram exivit sonus eorum etc.. Quia ante destructionem hierusalem. Vel, volavit etc.

Ascendens in caelum factus invisibilis, et volavit ab aspectu nostro: Act. 1: nubes suscepit eum ab oculis eorum. Item volavit super pennas ventorum, idest super scientiam Angelorum: Ps. 103: qui facit Angelos suos spiritus etc.. Unde dicitur in Lib. 5 de causis, quod prima causa superior est omni narratione: et non deficiunt linguae a narratione ejus, nisi quia deficiunt a narratione esse ipsius, quia est super omnem causam.

Et dicit Commentator, quod ejus non est iudicium nec cognitio. Et posuit tenebras, etc.. Sicut dictum est, quae hic inducuntur ad ostendendum Dei miram potentiam, qua David liberatus est, possunt referri ad corporales effectus in figura, et ad spirituales in mysterio. Primo ergo introducit Psalmista secundum quod exponitur secundum corporales effectus excellentiam divinae potentiae in aere: et hoc tripliciter: scilicet quantum ad ventos, quantum ad pluvias et nubes, et quantum ad fulgura. Et quia de ventis supra dictum est, dicendum est de pluviis in aere. Secundum ergo nubes et pluvias, invenimus duplicem commutationem in aere; unam de sereno in nubilum, aliam de nubilo in serenum.

Primo ergo ponit primam commutationem. Secundo secundam, ibi, prae fulgore. Circa primum tria facit. Primo ostendit nubilosum temporis obscuritatem.

Secundo adhibet similitudinem. Tertio ponit obscuritatis causam. Dicit ergo quantum ad primum: posuit tenebras latibulum suum. Dicitur quod Deus habitat in caelo. Unde quando nubes occultant caelum, videtur Deus habitare in occulto: Ezech. 32: caelum nube tegam. Et posuit similitudinem de tabernaculo: et ideo dicit, in circuitu ejus tabernaculum ejus. Tabernaculum enim ponitur et deponitur sicut nubes. Dicit, tenebrosa aqua in nubibus aeris. Consequenter agit de secunda. Prae fulgore etc. Et utitur tali similitudine: quando venit lux, expelluntur tenebrae; et sic Deo ostendente lumen suum, fugit obscuritas nebularum. Et ideo dicit: prae fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, prae fulgore luminis a facie tua nubes transierunt, sicut fulgore sive splendore solis, nubes fugiunt et liquefiunt, ut in Lib. Meteo. Dicitur. Dali vel titiones ponuntur in transitu nubium: quia similem causam generationis habet grando et fulgur, sive ignis. Antiqui vero dicunt, quod generantur in loco supremo; quod ostendit fortiolem congelationem a forti frigore causari. Unde plus requirit de frigore nix quam aqua: pluviae et grando plus quam nix: et tantum potest esse frigus, quod statim condensat in grandinem; aliquando prius in aquam, et postea in grandinem. Et dicunt, quod vapores superius elevati congelantur multum, et ideo generantur grossi grandines. Sed Philosophus e contra dicit, quod grossiores essent in montibus, et in hyeme: cujus contrarium videmus, quia grossiores sunt in valle, et fiunt in vere et autumnus, et generantur in loco propinquo. Item secundum Philosophum, aliquando veniunt angulares, quod est signum quod veniunt de propinquo: anguli enim citius liquefiunt. Unde sciendum, quod naturale est quod oppositum fortius agat in oppositum. Constat autem quod in nubibus admiscetur frigidum et calidum; ergo quando calor aeris circumstans constringit frigidum quod non potest consumere, tunc frigidum agit interius circumdante extra calore.

Titiones autem cadentes habent duplicem causam generationis: unam per fumum superius ascendentem usque ad locum inflammationis, qui inflammatur; et sic secundum inflammationem descendit quousque invenit materiam combustibilem. Et hoc tetigit quando dixit, carbones succensi sunt ab eo.

Et hic tangit alium modum, qui est per contrariam resistantiam. In nube autem aliquando est aliquid calidum, et istud a frigido exteriori constringitur interius et multiplicatur, ita quod materiam grossam adducit et cadit: et ideo carbones, ignis et grando habent similem generationem, scilicet constrictionem frigoris vel caloris, ut dictum est. Dicit ergo, prae fulgore in conspectu ejus etc.. Et haec transierunt simul cum carbone et grandine, quae generantur ex nubibus, ut dictum est.

#9 Hic agit de tertia permutatione. Et primo de tonitruo. Secundo de fulgoribus, ibi, misit sagittas.

Sciendum quod Psalmista loquitur hic secundum hanc similitudinem, quod quicquid fit in caelo, attribuitur Deo. Unde sonum auditum in caelo accipit, quasi vox Dei esset. Est autem duplex sonus in caelo. Unus qui est in tonitruo; et hic, licet aliqui dicant extinctionem ignis in nube, Psalmista reprobatur, et dicit quod fit per concussionem ventorum: ita et nubes. Et ideo Psalmista dicit, intonuit de caelo Dominus. Item aliquando nubes grossae ex quibus grandines generantur quandoque cum sonitu: unde Philosophus dicit, quod aliquando ante grandinem est fragor nubium, aliquando non: sicut enim vapor calidus et siccus expulsus a frigido, scindes

nubem facit sonum, ut patet in fulgure, sic vapor humidus congelatus in grandinem, et expulsus a calido, scindit aliquid et facit sonum. Et ideo dicit, altissimus dedit vocem suam, id est manifestavit potentiam suam et sequitur, grando et carbones ignis, quae ex his nubibus generantur, ut dictum est. Vel sic, intonuit de caelo. Nota quod aliquando ad locum superiorem ascendit vapor humidus: et quia est de natura aquae, fiunt ex eo impressiones humidae, quae sunt nebula, ros, caligo, pluvia, grando, et nix, et hujusmodi. Diversificantur autem ista aliquando diversitate quantum ad caloris et frigoris tenuitatem et spissitudinem. Aliquando enim ascendit vapor siccus; et si solus ascendit, facit ventos; si autem sit comprehensus ille vapor siccus in vapore humido, tunc quando vapor humidus sursum ascendit, et incipit inspissari propter frigus, vapor siccus in vapore illo humido inclusus facit agitationem magnam et inflammatur: talis enim vapor cito inflammatur, ut est videre in vapore qui egreditur de ventre hominis: et haec inflammatio causa est fulguris et coruscationis. Agitatus autem vapor siccus in interioribus nubibus multiplicem sonum facit. Si etiam sic inflammatus percutiat latera nubis, et non scindat, tunc micat non clare; sicut si aliquis aliquem splendorem videret per pannum: est enim nubes aliquid pervia, unde aliquid videtur. Sonat autem sicut sonus flammae in medio incendio. Aliquando etiam sine inflammatione, et per consequens sine coruscatione fit sonus, quasi tumultuans: et hoc fit cum percutit, non inflammatus in lateribus nubis. Si autem percutiat latera et scindat, tamen cum difficultate quadam, et hoc in parte grossiori nubis, tunc est terribilis sonus, quasi aliquis pannum immensae latitudinis scinderet, et tunc visus fulguris vel coruscationis est curvus: quia non recte egreditur de nube, ut dictum est. Aliquando scindit nubem virtute magna et quasi subito, et totus vapor simul egreditur; et tunc sonat sicut vesica inflammata, vel si uter inflatus frangeretur super caput alicujus: et percutit aerem percussione fortissima. Aliquando vapor ille siccus ex inflatione crescit, et quaerens majorem locum facit dissolvere nubem subito, et sonare ad modum viridium lignorum crepidantium in igne, vel ovorum maxime; et hoc maxime apparet in castaneis, quibus in igne positus cum humidum incipit resolvi, et majorem locum quaerere, frangit testam resistentem, et cum impetu et sono magno exit. Aliquando etiam non valens exire extinguitur; et sonat ad modum ferri candentis in aqua extincti; quem sonum vocat Philosophus sisinum, vel stridorem.

Aliquando etiam ille vapor facit diversa foramina in locis nubis minus spissis, et tunc facit quasi sonum sibili, sicut ventus quando exit per foramina. Aliquando antequam incendatur erumpit de nube, et tunc sonat sicut folles fabriles cum sufflant.

#10 Fulgura. Hic describit motum fulgurum, et comparat ea sagittae propter vehementiam venti a quo moventur. Et dissipavit eos, scilicet peccatores, qui aliquando ex eis moventur: secundum diversitatem enim ventorum est diversitas motus fulguris: nam sicut superius cum de modo ventorum agebatur dixit, volavit volavit etc. Ut ostenderet diversum modum ventorum, ita hic dicit, fulgura etc. Ut ostendat diversum motum fulgurum. Dicit, conturbavit eos, quia dicit Plinius (Lib. 2, c. 12), quod secundum fulgura sunt augurationes; quia quandoque est bonum signum, scilicet quando fiunt ab oriente: aliquando non est bonum; et ideo homines augurantes conturbantur propter praesagia futurorum.

#11 Et apparuerunt. Hic agit de generatione aquarum, quae ex aliquibus principiis emanant, quae fontes dicuntur, ex quibus est omnis generatio aquarum.

Hi autem dupliciter generantur. Aliquando ex causa consueta et naturali: sicut cum vapores super terram elevantur, et ex hac elevatione infrigidantur superius, et descendunt et fiunt pluviae: ita etiam ex calore terrae interius, et quando vapores non exeunt, congregantur et resolvuntur in aquam, et fiunt fontes aquarum. Sicut pluviae generantur in aere, ita fontes in terra; et ideo circa montes a quibus vapores non exeunt, fiunt fontes. Et hoc est quod dicit, apparuerunt fontes aquarum. Aliquando generantur fontes ex subversione terrae ex terraemotu, ex cujus commotione apparent venae aquae in profundo terrae submersae; et ideo dicit, et revelata sunt fundamenta orbis terrarum. Philosophus. Subversio est a vento intus incluso, sicut ventus in aere commovet aerem. Sed quando retinetur ventus fit terraemotus: et uterque ventus videtur ira Dei.

Et ideo dicit facta per terram, sicut terraemotum.

Mystice secundum spirituales effectus: et sicut supra ostensum est mysterium incarnationis signans ipsam incarnationem per quam descendit, et ascensionem; ita hic designantur ea quae secuta sunt post. Primo ergo ostendit ejus occultationem. Secundo ecclesiae congregationem, ibi, in circuitu ejus. Tertio apostolorum praedicationem, ibi, tenebrosa aqua. Quantum ad primum dicit, posuit tenebras. Glossa distinguit quadrupliciter tenebras.

Primo humanitatem: Ezech. 32: solem nube tegam.

Isa. 45: vere tu es Deus absconditus. Secundo species sacramentales, sicut baptismus, et alia sacramenta, in quibus divina virtus operatur secrete.

Tertio latuit in fide fidelium: 2 Cor. 5: quamdiu sumus in corpore, peregrinamur a Domino.

Quarto latenter operatur aliquid per malos, qui sunt tenebrae: jo. 1: lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt. Aliquando mali permittuntur aliquid facere contra sanctos; sed his tenebris existentibus, tabernaculum ejus, id est ecclesia, est in circuitu ejus: Ps. 45: sanctificavit tabernaculum suum altissimus: apo.

21: ecce tabernaculum Dei cum hominibus etc. Per fidem et caritatem, in quantum sibi inhaerent tamquam medio, qui eis aequaliter favet, ut dicit Glossa. Tenebrosa aqua in nubibus aeris. Hic agit de praedicatione apostolorum. Et primo ponit qualitatem praedicationis. Secundo conditionem praedicantium, ibi, nubes. Tertio praedicationis effectum, apparuerunt fontes aquarum.

Dicit ergo, tenebrosa aqua, idest doctrina, in nubibus, idest in prophetis et praedicatoribus. Hos vocat nubes, quia a terrenis elevati in nubibus compluunt verbum Dei: isa. 60: qui sunt isti qui ut nubes volant etc.. Et 45: rorate caeli desuper, et nubes pluant justum. Vel dicit, in nubibus aeris, idest apostolis elevatis a terra: isa. 5: mandabo nubibus ne pluant super eam imbrem. Et dicuntur apostoli aqua tenebrosa in comparatione ad fulgorem, idest Christum, qui apparebit videntibus eum; 1 Cor. 13: videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. Vel aliter, et sic punctetur: tenebrosa aqua in nubibus aeris: prae fulgore in conspectu ejus nubes transierunt: postea sequitur, grando et carbones ignis etc.. Et distinguitur duplex doctrina: scilicet prophetarum, et haec est obscura, quia velamen habet, ut dicitur 2 Cor. 3: usque in hodiernum diem idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non revelatum, quoniam in Christo evacuatur. Ideo dicitur, tenebrosa aqua in prophetis, idest doctrina. Sed doctrina novi testamenti est clara; et ideo dicit, prae fulgore; tota est una dictio, idest fulgida quia, ut dicitur Eph. 3: aliis in generationibus non est agnitum: Ps. 147: non fecit taliter omni nationi. Consequenter agit de ipsis doctoribus, et comparantur nubibus, sagittis et fulgoribus: nubibus pro praedicatoribus.

Et dicit tria. Primo eorum transitum; nubes. Qualitatem praedicationis, grando et carbones ignis. Auctoritatem praedicandi, intonuit.

Nubes, idest apostoli, transierunt, de Judaeis ad gentes: job. 37: nubes spargunt lumen suum, quae lustrant per circuitum. Act. 13: vobis oportebat primum loqui verbum Dei; sed quia etc.. Grando nocet multum fructibus et floribus, et eorum praedictio fuit quasi grando comminationis. Et carbones ignis, idest verba inflammantia; et auctoritas, quia Dominus per eos loquebatur. Unde, intonuit de caelo Dominus, idest ipsis apostolis intonuit verba comminationis, Matth. 10: non enim vos estis qui loquimini sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis etc.. Et altissimus dedit vocem suam, scilicet mansuetudinis inflammando: jac. 1: in mansuetudine suscipite insitum verbum etc.. Et primo sequitur verbum, grando, ex secundo, carbones ignis. Vel aliter, intonuit, super Christum: joan. 12: venit vox de caelo dicens: et clarificavi, et iterum clarificabo; dicebat turba quae audiebat tonitruum factum esse. Et altissimus dedit vocem suam, in transfiguratione. Luc. 3: hic est filius meus dilectus. Misit sagittas. Comparantur hic isti doctores sagittis propter fervorem spiritus sancti in eis: isa. 49: posuit me quasi sagittam electam. Et 27: qui egredientur impetu a Jacob, et implebunt faciem orbis semine.

Et dissipavit eos, quia aliis odor vitae in vitam, aliis fuerunt odor mortis in mortem. 2 Cor. 2: fulgura multiplicavit. Haec dicit propter claritatem miraculorum: job. 38: numquid mittes fulgura et ibunt et reverentia dicent tibi, adsumus.

Et conturbavit eos, idest fecit eos obstupescere Act. 3, dicitur de miraculo Petri, quod repleti sunt omnes stupore et extasi in eo quod contigerat.

Apparuerunt fontes. Hic ponitur effectus praedicationis.

Et primo ponitur effectus. Secundo principium, ab increpatione. Et est duplex effectus. Unus ostenditur cum dicit, apparuerunt fontes aquarum, idest documenta sapientiae: isa. 41: aperiuntur in supinis collibus flumina, et in medio camporum fontes: ponam desertum in stagna aquarum, et terram inviam in rivis aquarum. Item 12: haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris.

Vel dona spiritus sancti: Zach. 13: erit fons patens domui David et habitatoribus hierusalem, in ablutionem peccatoris et menstruatae.

Alius effectus ponitur cum dicit, revelata sunt fundamenta: scilicet sancti patriarchae, supra quos fides nostra fundata est; quia quod in eis dictum vel factum est figuraliter, revelatum est per apostolos. Principium autem horum est, quando Christus incoepit increpare Matth. 4: poenitentiam agite; appropinquavit etc.. Luc. 13: nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis. Ab inspiratione spiritus irae tuae, quando inspiravit quod omnes turbemur contra peccata.

#12 Misit. Supra egit Psalmista de potentia liberantis; hic prosequitur per ordinem beneficium liberationis: et circa hoc duo facit. Primo agit gratias de liberatione quantum ad praeterita. Secundo quantum ad futura quae sperat, ibi, et ero immaculatus cum eo. Circa primum tria ponit. Primo narrat a quibus sit liberatus. Secundo liberationem, ibi, et factus est. Tertio liberationis causam, ibi, salvum me fecit. Circa primum duo facit. Primo se ostendit liberatum a magnis tribulationibus.

Secundo exponit quomodo tribulationes sint magnae, ibi, eripuit me. Dicit Glossa secundum litteram, misit de summo; quasi dicat: Deus potens est, quia omnia praedicta facit, scilicet commovere etc.

Intonuit etc. Habens summam potestatem. Et hoc, de summo, scilicet potestate accepit me, eripiendo; et assumpsit me, idest elevavit me: protegendo de aquis multis, idest de multis tribulationibus.

Ps. 33: multae tribulationes justorum, et de omnibus etc.. Eccl. 51: liberasti me de portis tribulationum quae circumdederunt me, et a pressura flammae quae circumdedit me. Mystice misit Deus proprium filium suum de

summo, idest de caelo: joan. 8: descendi de caelo, non ut faciam voluntatem meam etc.. Hoc est quod petebat: Psal. 143: emitte manum tuam de alto.

Et liberavit me de aquis multis. Ps. 18: a summo caelo egressio ejus etc.. Vel spiritum sanctum: Thren. 1: de excelso misit ignem. Et accepit me, infirmum ad sanandum. Et assumpsit me de aquis multis, scilicet baptismi, vel de multitudine peccatorum. Vel, misit de summo, idest viris justis gratiam suam: jac. 1: omne datum etc.. Et accepit me, ad poenitentiam: isa. 40: sicut pastor gregem suum pascet, in brachio suo congregabit agnos etc.. Oseae 11: ego quasi nutritus ephraim, portabam eum in brachiis meis. Vel populorum: quia fideles de multitudine gentium sunt assumpti.

#13 Eripuit. Hic probat quomodo tribulationes sunt multae. Et primo ex conditione inimicorum.

Secundo ex persecutione eorum, ibi, quoniam confortati sunt. Conditio inimicorum nociva est valde, quia potentes et odientes; unde, eripuit me de inimicis meis fortissimis, et ab his qui oderunt me. Potentes mystice sunt peccata carnalia: Eccl. 18: si praestes animae tuae concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis: isa. 49: numquid tollitur a forti praeda? odientes sunt Daemones.

Exod. 1: oderunt Aegyptii filios Israel: Psal. 88: concidam a facie ipsius inimicos ejus etc.. Consequenter ponitur persecutio. Dupliciter potest quis liberari ab inimicis: vel quod non permittat se vinci, vel quod fugiat. Utrumque autem excludit a se. Primo, quia fortes et confortati, idest multiplicati, vicerunt eum, nec potuit fugere: et hoc est quod dicit, praevenere me, praecludentes modo viam ad fugiendum: Thren. 4: velociores fuerunt persecutores nostri aquilis caeli, super montes persecuti sunt nos; et hoc, in die afflictionis, quia tunc homo debilior est quando est afflicto: Thren. 1: omnes persecutores ejus apprehenderunt eam inter angustias. Auxilium liberatoris ponit duplex.

Primo contra invalescentes hostes; unde dicit et factus est Dominus protector meus, ut non noceant: Psal. 63: protexisti me a conventu malignantium etc.. Secundo, contra prudentes; unde sequitur, eduxit me in latitudinem, de angusto in quo eram positus nesciens quid facerem, dans vias quid facerem. Vel in latitudinem caritatis: Psal. 118: latum mandatum tuum nimis. Causa liberationis est duplex: scilicet divina gratia, et meritum humanum. Unde dicit, salvum me fecit, quoniam voluit me. Haec est potentissima causa liberationis, scilicet voluntas sua: Eph. 1: qui operatur omnia cum consilio voluntatis suae; et tamen subsequenter operatur ibi aliquid meritum humanum: 1 Cor. 15: gratia Dei in me vacua non fuit. Et ideo subdit, retribuet mihi Dominus etc.. Ubi tria facit. Primo proponit meritum.

Secundo in quo consistit. Tertio ponit viam perveniendi ad hoc meritum. Secunda, ibi, quia custodivi etc.. Tertia, ibi, quoniam omnia judicia.

Meritum hominis consistit in duobus: scilicet in operatione boni, et in evitacione mali: Ps. 33: declina a malo, et fac bonum. Et ideo quantum ad primum dicit, retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam, quam ipse in me operatus est: Sap. 3: justorum animae in manu Dei sunt et non tanget illos tormentum malitiae etc.. Prov. 11: seminanti justitiam merces fidelis. Quantum ad secundum dicit, secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi, idest innocentiam: job 22: salvabitur innocens, salvabitur autem in munditia manuum suarum. Non privabitur bonis etc.. Ps. 83: haec autem justitia consistit in observatione viarum Dei: Ps. 118: viam mandatorum tuorum cucurri. Et ideo dicit, quia custodivi vias Domini: job 23: vestigia ejus secutus est pes meus: viam ejus custodivi, et non declinavi ex ea, et quia non impie gessi, recedendo a Deo, quia per peccatum homo recedit a Deo, et inquinatur: Ps. 43: non recessit retro cor nostrum.

Quomodo pervenit ad hoc? quia, omnia judicia ejus in conspectu meo. Valet valde ad operandum bona et evitanda mala cogitare divina judicia: job 19: fugite a facie gladii, quoniam ultor iniquitatum est gladius. Et custodivi hoc, quia justitias ejus repuli a me, de industria peccando: job 21: dixerunt Deo, recede a nobis. Et sequitur, perveniet eis inundatio.

Qui ex infirmitate vel ignorantia peccat, faciliter veniam consequitur.

#14 Et ero. Supra commemoravit Psalmista beneficium liberationis de praeterito; hic de futuro quantum ad spem. Et primo commemorat beneficia in generali. Secundo in speciali, quae accepit, et quae sperat, ibi, Deus meus impolluta via ejus.

Tertio commendat justitiam divinam. Circa primum duo facit. Primo proponit orationem ad Deum. Secundo commendat spem exauditionis, ibi, quoniam tu illuminas. Tria proponit. Primo propositum perseverandi in innocentia. Secundo meritum retributionis.

Tertio rationem assignat. Secunda, ibi, retribuet.

Tertia ibi, cum sancto sanctus eris. Dicit ergo, et ero immaculatus cum eo, idest adhaerebo Deo, quia loquitur ex persona sui et aliorum, quorum quidam innocentes sunt: et ideo dicit, et ero, idest stabo et perseverabo in innocentia: Eccl. 31: beatus vir qui inventus est sine macula; vel, ero immaculatus cum eo, idest adhaerebo Deo: 1 Cor. 6: qui autem adhaeret Deo, unus est spiritus etc., conservans te ab omni macula: job 27: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea.

Quidam sunt poenitentes: et ad hoc pertinet ne iterum in peccatum labantur (et ideo dicit, et observabo me ab iniquitate mea): sicut canis qui revertitur ad vomitum, et sus lota in volutabro luti, 2 Pet. 2 Eccl. 26: in duobus contristatum est cor meum, et in tertio iracundia mihi advenit.

Vir bellator deficiens prae inopia, et vir sensatus contemptus, et qui transgreditur de justitia in peccatum, Deus paravit illum ad romphaeam.

Consequenter ponit spem retributionis cum dicit, et retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam. Et est duplex retributio. Una, quae datur pro bonis impletis: et propter hoc dicit, retribuet mihi Dominus secundum justitiam meam. Anselmus: justitia est rectitudo voluntatis propter se servata.

Vel secundum opera hominis reddet ei: Ps. 62: reddet unicuique secundum opera sua.

Dicit, observabo, et, retribuet, quia si homo aliquando fuit justus et fecit opera justitiae, et non observat se a peccatis, vel non conservat se in operibus justitiae, ideo mortificatur, nec meretur retributionem: Ezech. 18: omnes justitiae ejus non recordabuntur. Alia est quae datur pro beneficiis; unde dicit; retribuet secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus. Aliquando habent exterius tantum manus, idest operationes puras, et illis Deus non retribuet: sed quando habent puras in corde operationes, tunc retribuet.

Et hoc est, in conspectu oculorum ejus, non illis bonis quae sunt in conspectu nostro, sed in conspectu Dei: isa. 64: oculus non vidit Deus absque te. Et quid retribuet? jucunditatem ineffabilem, et augmentum gratiae, quae proveniunt ex mandatis Dei servatis: Psal. 18: in custodiendis illis retributio multa. Et retribuet secundum puritatem manuum mearum, idest operum.

Dicitur autem opus impurum, ratione carnalis affectus: Is. 1: manus vestrae sanguine plenae sunt.

Item ratione inanis gloriae: Matth. 6: attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis; alioquin mercedem non habebitis.

Gregorius: vecordia est magna agere, et laudi inhiare, quae unde caelum mercari potuit, inde vanum et transitorium sermonem quaerit.

#15 Consequenter ponitur ratio retributionis; ideo sequitur, cum sancto. Circa hoc duo facit. Primo ponit rationem retributionis. Secundo exponit eam, ibi, quoniam tu populum. Primi duo versus dupliciter possunt intelligi. Uno modo, ut intelligatur ad Deum loqui; et sic est literalis sensus; quasi dicat, tu Dominus, cum sancto sanctus eris. Et sic dicit duo: scilicet quod Deus sit remunerator et adprobator bonorum. Secundo, quomodo est reprobator malorum; unde sequitur, et cum innocente etc.. Et cum perverso perverteris. Est autem sciendum quod nominat scilicet sanctum, innocentem, et electum.

Electus autem potest dupliciter intelligi. Uno modo a Deo; hoc est commune omnibus sanctis: Ephes. 1: elegit nos Deus ante mundi constitutionem etc..

Alio modo dicitur electus qui habet excellentiam innocentiae et sanctitatis: Cant. 5: dilectus meus candidus et rubicundus, electus ex millibus.

Si primo modo sumatur electus, tunc secundum ponit ex parte nostra, et tertium ex parte Dei. Si secundo modo, sic proponit duo, quae ex parte nostra sunt. Primum est operatio boni quae fit propter Deum; et quae proprie habet rationem sanctitatis: quia omnia quae ordinantur ad Deum, dicuntur sancta: et hoc est quod dicit, Domine, tu eris sanctus cum sancto, sanctitatem in eo causando: Lev. 21: ego Deus qui sanctifico vos. Vel sic. Tu eris sanctus effective, idest ostendens te amare et adprobare sanctitatem: non enim ostendit se nisi per opera; substantiam enim ejus non videmus.

Nec aliter est sanctus cum sancto, nisi ostendendo sanctitatem: non est enim visibilis nunc nobis, ut dicamus quod conformat se sancto in motibus exterioribus, sicut de homine qui diversis diversimode se conformat, maxime amicis: quia omne animal diligit sibi simile; et quod diligit quis, illud remunerat. Unde ostendens te sanctum, quando remunerabis, inquit, sanctitatis opera? et cum viro innocente innocens eris, effective et remunerando.

Et cum electo, quem tu diligis, electus eris, quia facies quod ipse te eligit: joan. 15: non vos me elegistis, sed ego elegi vos primordialiter: Deut. 4: dilexit patres tuos, et elegit semen eorum post eos. Et 26: Deum elegisti hodie, ut sit tibi Deus, et obedias ejus imperio: et Dominus elegit te hodie, ut sis ei populus peculiaris, et faciet te excelsiorem cunctis gentibus, ut sis populus sanctus. Vel, electus, idest excellenter separatus. Et cum perverso perverteris, idest permittes eum esse perversum. Vel perversi sunt illi qui non sequuntur illos quos debent sequi.

Qui ergo non sequitur voluntatem Dei, videtur perversus. Ergo tu contra voluntatem Dei, et Deus contra voluntatem tuam; quasi dicat: tu vis habere beatitudinem, et Deus dabit miseriam: Lev. 26: si ambulaveritis mihi ex adverso, et ego contra vos adversus incedam, et percutiam vos septies propter peccata vestra. Et ideo dicit, cum perverso perverteris, idest agens contra voluntatem perversorum. Alio modo potest legi, ut referat sermonem ad aliquem hominem: et sic homo cum sancto homine, vel cum Christo sanctus eris: quia non audies de Deo nisi sanctitatem.

Exod. 37: cum viro religioso tracta de sanctitate: et cum innocente innocens eris, quia secundum conversationem informantur mores: 1 Cor. 15: corrumpunt bonos mores colloquia mala. Et cum perverso perverteris. Eccl. 13: qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, et qui communicat superbo etc.. Consequenter exponit praemissa secundum primam lecturam. Quare eris Domine cum sancto? quia, tu populum humilem salvum facies, idest in

hoc quod humilem salvum facies, ostendit te cum sancto sanctum esse: Jacobi 4: humilibus dat gratiam: Matth. 19: sinite parvulos venire ad me, talium enim est regnum caelorum: psalm. 137: excelsus Dominus, et humilia respicit. Quare cum perverso perverteris? quia oculos superbiorum humiliabis: Luc. 14: omnis qui se exaltat humiliabitur: isa. 2: oculi sublimes humiliati sunt, et incurvabitur altitudo virorum. Et dicit, oculos, quia superbia in hoc consistit, quod homo aspectum suum ad majora quam sit sua proportio, erigit: isa. 16: superbia ejus et arrogantia ejus plusquam fortitudo ejus. Et ideo psalm. 130: Domine non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei.

|#16 Quoniam. Hic convertit se ad orationem; quasi dicat: ita justus es. Quoniam tu illuminas lucernam meam. Et duo facit. Primo refert gratiarum actionem de beneficio suscepto. Secundo ponit petitionem de suscipiendo, ibi, Deus meus, illumina tenebras meas. Dicit ergo, tu illuminas etc.. Hoc totum potest secundum litteram dupliciter exponi: ut per lucernam intelligatur prosperitas, per tenebras intelligatur adversitas. Sicut quando homo est laetus, videntur sibi clara omnia; quando est tristis, videntur sibi omnia obscurari. Hoc est ergo quod dicit, quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, quia tu dedisti mihi prosperitatem, et continue das: illumina tenebras meas, idest si quid adversitatis remansit in me, expelle et remove a me. Alio modo potest intelligi moraliter, ut per lucernam intelligatur mens sive anima hominis: Prov. 20: lucerna Domini spiramentum hominis.

Mens ergo hominis est quasi lucerna Dei accensa divino lumine: Psal. 4: signatum est super nos etc..

Quamdiu sine peccato sumus, lucerna nostra accensa est, idest anima nostra splendet lumine gratiae; sed quando aliquid tenebrae corruptibilis carnis remanet, est extincta: Rom. 7: ego ipse mente servio legi Dei, carne autem legi peccati.

Et hoc est quod dicit, quoniam tu illuminas lucernam meam, idest quia anima mea illuminata est lumine gratiae. Illumina tenebras meas, idest remove a me defectus et corruptiones, per quae homo incidit in tenebras. Vel potest legi allegorice, ut dicantur verba quasi ex persona Christi, vel cujuscumque viri justus. In ecclesia sunt multi lucentes, sicut fideles et sancti: Philip. 2: inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitae continentes. Item multi tenebrosi, sicut infideles et peccatores: Ephes. 5: eratis aliquando tenebrae etc.. Ergo homo orans pro ecclesia vel ecclesia pro se, dicit, quoniam tu illuminas lucernam meam, idest fideles qui lucent, illumina tenebras, idest peccatores.

|#17 Spem exauditionis ponit cum dicit, quoniam.

Hic facit duo. Primo tangit liberationem a malo. Secundo victoriam super malo. Dicit ergo, oro quia spero, in te, idest in virtute tua, eripiar a tentatione, idest a quacumque tribulatione sive impugnatione: 1 Cor. 10: fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Et in Deo meo transgrediar murum, idest victoriam a peccato virtute Dei habebō. Tunc enim hostis habet victoriam civitatis, quando transgreditur murum. Murus iste est quaecumque difficultas quae impedit nos ad bene operandum, sive peccata quae provocant nos ad male faciendum.

Hieronymus dicit, frangam murum, quia non possumus esse in mundo sine peccato: 1 joan. 1: si dixerimus quia peccatum non habemus etc..

Sed transgredimur, quia superamus illud, dum non consentimus concupiscentiis ejus.

|#18 Sequitur, Deus. Supra commemoravit in generali beneficia quae in futurum expectat a Deo, quia, in te eripiar etc.: hic in speciali prosequitur ea. Et notandum, quod loquitur ad modum habentis adversitatem et adversarios de quibus sperat victoriam: in qua triplex est gradus. Primo, ut persequatur adversarios fugientes, et sicut captos destruat. Secundo ut in eis regnet, ibi, et praecinxisti me. Tertia, ut exaltetur, ibi, et eripies me. Circa primum tria facit. Primo commendat suum adiutorem, scilicet Deum. Secundo, ostendit quomodo a Deo jam data sunt ei quaedam, per quae idoneus est ad persequendum eos.

Tertio agit de persecutione. Secunda, ibi, Deus qui praecinxisti. Tertia, ibi, persequar. Prima in duo.

Primo commendat Deum. Secundo commendationem probat, ibi, quoniam quis etc.. Commendat ergo Deum de tribus: quod sit justus in opere, verax in sermone, et quod sit misericors in subventionem.

Quantum ad primum dicit, eripiar a tentatione, dum considero divinae justitiae puritatem, quia, Deus meus impolluta via ejus. Iterum dum considero ejus dispositionem, quia nihil injustum est in eo: Ezech. 18: numquid via mea aequa non est, et non magis viae tuae pravae sunt? vel via Dei per quam Deus vadit ad animam est impolluta. Et est: haec charitas: 1 Cor. 12: adhuc excellentiorem viam vobis demonstro, idest ut securi eatis.

Haec est impolluta, quia charitas non agit perperam, idest perverse. Vel via Dei est ipse Christus, quia peccatum non fecit: isa. 35: via sancta vocabitur, et non transibit per eam pollutus: et erit via recta, ita ut stultus non erret per eam. Vel via Christi est virgo beata: Psal. 76: in mari via tua haec est impolluta: can. 4: tota pulchra es, amica mea etc.. Is. 54: dilata locum tentorii tui. Quantum ad secundum dicit, eloquia Domini. Et loquitur ad similitudinem auri et argenti, quod si sit purum, probatur per ignem. Unde sicut aurum per ignem purgatum nihil habet impuritatis, ita sunt purgata verba Domini: Prov. 8: justus sunt omnes sermones mei, et non est in eis quidquam contrarium atque perversum etc.. Igne examinata: Psal. 11: eloquia Domini eloquia casta, argentum

etc.. Et dicuntur igne examinata, scilicet spiritus sancti: job 12: auris verba dijudicat, et fauces comedentis saporem. Nullus potest examinare verba nisi habeat ignem spiritus sancti: 1 Cor. 2: animalis homo non percipit quae sunt spiritus Dei.

Verum, quia est verax, implebit quod promisit. Et propter hoc dicit, protector est omnium sperantium in se: Eccl. 2: quis speravit in Domino, et confusus est? consequenter probat commendationem: quia hae sunt proprietates: quod sit justus, quod sit verax, et quod sit misericors. Si ergo ista bene conveniunt Deo meo, non quaeras alium. Sed nullus alius Deus est praeter ipsum. Et ideo dicit, quis Deus praeter Dominum? quasi dicat, nullus: isa. 42: ego sum Dominus: hoc est nomen meum: Deut. 6: audi Israel, Dominus Deus tuus unus est. In hoc differebant Judaei ab aliis. Et quia alii colebant elementa mundi, vel homines vel Angelos, hi vero dicebantur factores eorum; sed Judaei colebant verum Deum factorem eorum. Dicit ergo quod ipse est Deus totius creaturae. Secundo, quod ipse colebatur specialiter a Judaeis. Dicit ergo quantum ad primum, quis Deus praeter Dominum, scilicet totius creaturae factorem? Judith 16: tibi serviat omnis creatura tua. Aut quis Deus praeter Deum nostrum, specialiter. 1 Reg. 2: non est sanctus ut Dominus: neque enim est alius extra te, et non est fortis sicut Deus noster: Psal. 75: notus in Judaea Deus etc.. Qui dicitur noster specialiter pietate, et cultura, et unione naturae, et carnis assumptione, et redemptione. In hoc confunduntur Manichaei: quia hic est Deus et Dominus visibilium, et quod Deus veteris testamenti est verus Deus, quia nullus Deus praeter eum.

#19 Deus. Hic ostendit quomodo habet a Deo idoneitatem ad vincendum, Deus enim aliquando dat virtutem alicui ad bene operandum; nec tamen sufficit nisi Deus protegat eum exterius. Primo ergo ostendit quomodo Deus dedit virtutem interius.

Secundo, quomodo juvat exterius, ibi, dedisti mihi protectionem. Tria sunt necessaria alicui ad vincendum: scilicet quod sit fortis: Prov. Ult.: fortitudo et decor indumentum ejus: Luc. 11: fortis armatus custodit atrium suum: quod sit agilis, et quod sit doctus in bello; et haec tria dicit se habere. Secundo, ibi, qui perficit pedes meos. Tertio, ibi, qui docet manus. Circa primum duo facit.

Primo confitetur sibi datam fortitudinem a Deo.

Secundo debitum fortitudinis usum. Dicit ergo, Deus qui praecinxit me virtute ad bellum etc.. Milites praedicti praecinguntur armis et gladio ut sint expediti et parati ad pugnam: 1 Mach. 3: Judas Machabaeus induit se lorica sicut gigas: et succinxit se arma bellica in praeliis. Haec est fortitudo, scilicet virtus quae data est mihi a Deo, non solum in corporalibus bellis, sed et in spiritualibus, quae non vincerem sine virtute Dei. Et ideo dicit, praecinxit me virtute: Eph. 6: confortamini in Domino et in potentia virtutis Dei: isa. 40: qui dat lapso virtutem, et his qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat. Vel praecinxit ad modum currentis ne impediatur ex defluxu vestium. Ita virtus Dei retinet affectum ne defluat ad terrena. Et ideo sequitur, et posuit immaculatam viam meam: 1 Reg. 25: benedictus Deus, qui custodivit servum suum a malo: Ps. 118: beati immaculati in via. Vel via ista est via charitatis, quae non agit perperam, ut supra dictum est.

#20 Qui. Hic ponitur agilitas, quae necessaria est ad pugnandum. 1 Reg. 24, dicitur quod egressus est Saul contra David super petras abruptissimas, quae solis cervis perviae sunt; quasi dicat, tantam agilitatem mihi contulit Deus, quod quasi cervus ibam per montes. Et super excelsa statuit me. In montibus declivibus vestigia hominis non figuntur: sed Deus dedit ei tantam gratiam ut non laberetur in eis. Mystice legitur sic. Cervus transcendit sine laesione spinas et silvas: sic spiritualis affectus pertransit sine laesione et infectione mala, sive delectationes mundi: Gen. Pen.: Nephtalim cervus emissus dans eloquia pulchritudinis: Is. 25: tunc saliet sicut cervus claudus. Et super excelsa statuit me, idest super caelestia statuit mentem meam defixam: Habac. 3: super excelsa mea deducet me victor. Consequenter ponitur doctrina militaris; unde ait, qui docet manus meas ad praelium. Doctrina militaris acquiritur scientia et perfectio exercitio. Primo ergo scientiam sive doctrinam quaerit, quia haec doctrina necessaria est militibus. Prov. 24: cum dispositione inicitur bellum. Sed iste edoctus a Deo dicit quantum ad secundum, posuisti ut arcum aereum brachia mea, idest brachia quasi infatigabilia mihi ad bellandum dedisti. Vel, qui docet etc., idest contra vitia et Daemones, docet nos operari ad superandos hostes, qui caeli portas claudere conantur.

Postea mutans personam dicit, posuisti etc.. Alia littera habet, confregisti arcum aereum, idest brachium meum. Psal. 143: benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad praelium etc..

Nota, quod excellentia agilitatis et excellentia fortitudinis est in leonibus, qui ex siccitate nimia, non habent medullam in ossibus; et haec contingunt ex magna inaequalitate elementorum immixta: et ideo parum vivunt; et hoc non decet in homine propter operationes ejus: unde hujusmodi dicuntur ex speciali munere data David, ut dicitur Eccl. 47: lusit cum leonibus quasi cum agnis: et ursis similiter fecit sicut cum agnis eorum. Et similiter sibi data est a Deo ex gratia doctrina pugnandi, mystice. Oportet nos in spirituali bello esse doctos.

Eccl. 11: multae insidiae sunt dolosi: quas non possumus evadere nisi habeamus et doctrinam et auxilium divinum. Job 39: gloria narium ejus, idest Daemonis, terror contemnit pavorem nec cedit gladio. 1 Cor. 4: licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen qui intus est, renovatur de die in diem.

#21 Et dedisti. Hic ostendit quomodo praedicta sibi data conservantur a Deo exterius; unde dicit, praecinxisti me virtute: et tamen protegit me: et dedisti mihi protectionem salutis tuae, idest protexisti me ad salutem: quia non sufficiunt praedicta nisi adsit protectio Dei. Ps. 63: protexisti me Deus a conventu malignantium etc.. Et dextera tua suscepit me, idest favor gratiae tuae me in bello confortavit. De hoc bello, Ezech. 3: manus Domini erat mecum confortans me. Vel, dextera tua, idest filius tuus, suscepit me, idest naturam meam. Vel, me, infirmum ad curandum, et disciplina tua, correxit me in finem, idest finaliter et perfecte. Prov. 3: quem diligit Dominus corrigit et castigat, et quasi pater in filio complacet sibi: unde, disciplina tua correxit me in finem. Quantum ad secundum dicit, disciplina etc..

Contingit aliquando quod aliquis dubitat, aliquando errat. Ille autem, scilicet Deus errata corrigit; unde disciplina tua correxit me in finem, ut supra dictum est. Item dubitata dirigit: et disciplina tua ipsa me docebit. Ps. 118: bonitatem et disciplinam et scientiam doce me. Quantum ad tertium dicit, dilatasti gressus meos subtus me, quasi dans agilitatem, et in ea foves illos qui latos habent gressus quando non arctantur. Vel spiritualiter, quando cor est promptum per caritatem ad bonum. Ps. 118: viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Et non sunt infirmata vestigia mea, quia non deficit. Vel vestigia, idest signa quae in itinere relinquuntur.

#22 Persequar. Supra Psalmista posuit idoneitatem suam ad vincendum; hic autem agit de victoria, quomodo persecutus est fugientes: et circa hoc duo facit. Primo ponit persecutionis modum; secundo ostendit impotentiam resistendi, ibi, confringam illos, nec poterunt stare. Circa primum tria facit. Primo ostendit persecutionem esse justam; secundo efficacem; tertio perseverantem. Justam, cum dicit, persecuar inimicos, non amicos, sed inimicos. 1 Mach. 3: persecutus est Judas inimicos perscrutans eos, et qui perturbabunt populum suum succendit flammis. Sed non videtur quod liceat bonis viris facere persecutionem contra aliquos. Gal. 4: quomodo tunc is qui secundum carnem natus fuerat, persequeretur eum qui secundum spiritum, ita et nunc. Ergo carnalium est inferre persecutionem, et spiritualium est pati.

Sed dicendum, quod affectus persequendi distinguit persecutionis genus. Quidam enim persequuntur amore et zelo. Psal. 68: zelus domus tuae comedit me; et hoc faciunt ut ad bonum sive ad salutem perducant, vel malum impediunt.

Psal. 100: detrahentem secreto proximo suo, hunc persequeretur: et hoc modo persequuntur boni malos sive peccatores. Quidam persequuntur ex odio, inferentes malum, et impediunt bonum: et hoc modo persequuntur mali, sive carnales, viros justos. Ps. 70: persequimini et comprehendite eum etc.. Vel, persecuar inimicos meos, idest carnales affectus, comprehendam illos, non illi comprehendunt me, secundum Glossam. Et ostendit quomodo est efficax ad persequendum inimicos: unde dicit, et comprehendam illos. Tunc ostenditur efficax, quando pervenit ad finem ut capiat eos. 2 Reg. 5: si ascendam ad Philistiim, et si dabis eos in manu mea? et dixit Dominus ad David: ascende etc.. Et supra: ingrediebatur proficiens atque succrescens, et Dominus Deus exercituum erat cum eo. Item ostendit, quomodo est perseverans, quia non convertat, scilicet a persecutione in justorum: donec deficiant, idest donec consumantur. 2 Reg. 1: sagitta jonathae nunquam rediit retrorsum. Moraliter, inimici nostri sunt motus concupiscentiae qui in nobis sunt, et movent continua bella. Rom. 7: video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae etc..

Hos debemus persequi et comprehendere et ligare, eis dominari et refranare. Et non convertat, idest desistam persequi, donec deficiant, a rebellione. 2 Reg. 8: percussit David Philistaeos, et humiliavit eos. Sed haec non deficiunt in vita ista: licet enim semper minuantur, nunquam tamen totaliter extirpantur. Exod. 15: evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea. Allegorice dicitur de Christo, qui persequitur inimicos nostros Judaeos, et alios peccatores, puniens eos corporaliter et spiritualiter.

#23 Confringam. Hic excludit eorum potentiam resistendi; quasi dicat, non resistent mihi, quia, confringam illos, idest ita vires eorum diminuam, quod, nec poterunt stare. Ps. 35: ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem, expulsi sunt nec poterunt stare. Job 38: brachium excelsum confringetur, idest non durabunt adversum me, vel non poterunt resistere. Levit. 28: persequimini inimicos vestros, et corruent coram vobis. Et hoc ideo, quia venient in potestatem meam: et hoc est quod dicit. Cadent subtus pedes meos. Hoc etiam debemus nos facere de malis motibus et peccatis vel Daemonibus. Malach. 4: calcabitis impios cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum. Luc. 10: ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes et supra omnem virtutem inimici, et nihil vobis nocebit.

Gen. 4: subtus te erit appetitus tuus, et tu dominaberis illius.

#24 Et hoc totum est ex eo quia, et praecinxisti.

Hic agit de eorum totali derelictione: et commemorat duo. Primo divinum beneficium; secundo finale eorum exterminium, ibi, et comminuam eos etc.. Et quia ea quae dixit, videntur ad gloriam suam pertinere, ideo attribuit ea Deo. Et primo excludit propriam virtutem; secundo ostendit inimicorum dejectionem, supplantasti; tertio eorum auxilii destitutionem, ibi, clamaverunt. Dicit ergo: o Domine, tu fecisti hoc mihi, et praecinxisti me virtute ad bellum, idest tota virtus quam habeo ad bellandum, est a te, non a me. Isa. 40: qui dat lapso virtutem, et his qui non sunt fortitudinem multiplicat, et robur. Et supplantasti insurgentes in me subtus me. Pone dejectionem

inimicorum, de qua tria dixit: scilicet fugam, dedisti dorsum: diminutionem, confringam: et eorum casum, quia cadent; et hoc Deo attribuit, non eodem ordine.

Primo ponit casum inimicorum suorum; quasi dicat, inimici mei cadent, subtus me. Isa. 40: deficient pueri et laborabunt; et juvenes de infirmitate cadent; sed tu hoc fecisti: et supplantasti insurgentes in me, subtus me, idest virtutem abstulisti, ne possent mihi resistere. Levit. 26: persequentur quinque de vestris centum alienos. Secundo ponit fugam inimicorum, et inimicos meos dedisti mihi dorsum. Isa. 45: dorsa regum vertam. Tertio agit de fractione: et odientes me disperdidisti, in gentibus quas non noverunt. Clamaverunt. Hic ostendit, quod omnino sunt desolati; unde dicit, clamaverunt, nec erat qui salvos faceret, quia nec auxilium hominum habebant; nec etiam deorum, quos ipsi dicebant creatores rerum. Hier. 2: ubi sunt dii tui quos fecisti? surgant, et liberent te in die afflictionis tuae; unde sequitur: clamaverunt ad Dominum, nec exaudivit eos. Isa. 1: cum multiplicaveritis orationes vestras, non exaudiam vos.

Sed contra. Isa. Penul.: antequam clament, ego exaudiam. Psalm. 90: clamabit ad me, et ego exaudiam eum.

Et dicendum, quando recta intentione quis clamat, sive orat, tunc exauditur; et Deus suam orationem adprobat et exaudit. Joan. 9: si quis Dei cultor est, scilicet recta intentione, hunc exaudit; sed quando simulata oratione et ficta clamat ad Deum, non exaudit. Jac. 4: petitis et non accipitis, eo quod male petatis, idest mala intentione, vel injusta petitione. Prov. 1: tunc invocabunt, et non exaudiam: mane consurgent et non invenient.

Consequenter ostendit eorum totalem destructionem; unde dicit, et comminam eos. Quando pulvis projicitur, nullum vestigium remanet, quia ventus ipsum dispergit; sic quando mali destruuntur, nullo modo remanent; ideo dicit, et comminam eos ut pulverem ante faciem venti. Psal. 2: impii tamquam pulvis quem projicit ventus a facie terrae, scilicet sunt dispersi. Psalm. 9: periiit memoria eorum etc.. Sed quia aliqui destruuntur aliquando cum honore, ostendit quod mali sive peccatores viliter consumuntur et inhoneste; unde dicit, ut lutum platearum delebo eos. Job 20: si ascenderit usque ad caelum superbia ejus, scilicet peccatoris, et caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinum in fine perdetur.

Psal. 68: deleantur de libro viventium. Isa. 17: rapietur sicut pulvis montium a facie venti (scilicet peccator) et sicut turbo coram tempestate.

Job 13: redigentur in lutum cervices vestrae.

#25 Eripiet. Supra commemoravit Psalmista inimicorum persecutionem, et omnimodam destructionem; hic autem commemorat suam exaltationem, qua promotus est in regem; et circa hoc duo facit.

Primo ponit exaltationem; secundo gratiarum actionem, ibi, vivit Dominus. Circa primum duo facit.

Primo proponit suam exaltationem super Judaeos; secundo ponit devotionem gentilium, ibi, populum; tertio proterviam Judaeorum, ibi, filii alieni. Hoc magis specialiter pertinet ad Christum, quam ad David. Et ideo circa hoc duo facit. Primo ostendit quomodo liberatur a contradictione Judaeorum; secundo quomodo datur ei potestas contra gentes.

Dicit ergo, non solum odientes me disperdisti, sed eripuisti me de contradictionibus populi. Si intelligatur de David, multum contradixerunt ei Judaei. 2 Reg. 20: non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai. Revertere in tabernacula tua Israel. Et etiam Christo contradixerunt, ut patet in evangelio. Hebr. 12: recogitate eum qui talem sustinuit adversus semetipsum contradictionem etc.. Et ex hac ereptus fuit David, et etiam Christus. Constitues me in caput gentium; quasi dicat: Judaei nolunt me dominari super se; sed tu me fecisti Dominum et Judaeorum et gentium. Et hoc maxime convenit Christo, ut dicitur Eph. 1: ipsum dedit caput super omnem ecclesiam, quae est corpus ipsius. Deinde ponitur devota subjectio gentilium; unde dicit, populus quem non cognovi servivit mihi: populus scilicet extraneus, puta Ismaelitarum et Moabitarum, qui, ut habetur 2 Reg. 8, facti sunt ei sub tributo. Similiter et Christo: quia quos non cognovit visitando eos corporaliter, servierunt et obedierunt ei. Matth. 15: non sum missus nisi ad oves quae perierunt domus Israel, scilicet corporaliter visitare. Vel, non cognovi, idest non adprobavi dando ei legem et prophetas. Isa. 55: ecce gentes quas nesciebas vocabis, et gentes quae te non cognoverunt, ad te current. In auditu auris obedivit mihi: quia licet non videant me, ex solo auditu fidei per apostolos obedierunt. Isa. 65: invenerunt me, qui non quaesierunt me. Rom. 10: fides ex auditu. Vel, in auditu auris obedivit mihi, quia statim cum audissent, sicut dicitur Matth. 4, relictis omnibus secuti sunt eum.

#26 Filii. Hic ponitur protervia Judaeorum; et vocat eos filios alienos, quia olim fuerunt filii generati a Deo per gratiam et doctrinam legis. Exod. 4: primogenitus meus Israel; sed tamen alieni facti sunt. Isa. 1: filios enutrivit et exaltavi.

Et sequitur, abalienati sunt retrorsum. Et sunt alieni triplici ratione: quia mentiti sunt mihi, quia inveteravi, quia, claudicaverunt. Alienatur quis a Deo, quando non servat fidelitatem: et quantum ad hoc dicit, mentiti sunt mihi, idest fregerunt pactum. Item quando non sequuntur patrum fidelium vestigia; unde, inveterati sunt. Res inveterata est propter interitum. Isti fuerunt a principio novi. 1 Paral. 12, cum dicunt: tui sumus, o David, et tecum filii Isai; sed paulatim tepuerunt. Aliud est quando totaliter recedit: unde dicit, claudicaverunt a semitis suis, quasi uno pede debiles, vetus testamentum male servantes, et novum respuentes. Vel si referatur ad Christum, filii alieni mentiti sunt mihi, quia pepigerunt pactum cum Deo: exo. 24: omnia quaecumque locutus

est Deus, faciemus; postea fregerunt: Ps. 65: mentientur tibi in multitudine virtutis tuae inimici tui. Item virtus quae fuit in patribus, in filiis non est: ideo, inveterati sunt: baruch 3: quid est, Israel, quod in terra inimicorum es, et inveterasti in terra aliena? item claudicaverunt a semitis suis, idest praeceptis legis: quia uno pede incedunt, scilicet sensu literali, non spirituali. Item literaliter etiam, claudicaverunt, quia sequebantur solum traditiones Pharisaeorum: 3 Reg. 18: usquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eum.

#27 Vivit. Hic ponitur gratiarum actio: et circa hoc tria facit. Primo proponit eam. Secundo ponit ejus materiam, ibi, Deus qui dat etc.. Tertio prorumpit in laudes Dei, ibi, propterea vivit Dominus. Et loquitur ad modum regis de Deo. Antiquitus modus salutandi regem fuit. Vivat rex. Hoc convenit Deo: quia ipse est vita aeterna: Ps. 35: apud te est fons vitae. Et ideo dicit, vivit Dominus. Ezech. 33: vivo ego, dicit Dominus Deus. Ipse enim est dator vitae hominibus: joan. 1: quod factum est in ipso vita erat. Item aliis optatur benedictio, sed ipse est ipsa benedictio, benedictus Deus meus. Deus meus dicitur filius: Is. 9: filius datus est nobis: Ps. 66: benedicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos Deus: Dan. 3: benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, et laudabilis et benedictus in saecula: et quia nos benedictionibus implet. Tertio optat ejus exaltationem: et exaltetur Deus salutis meae, idest auctor et dator salutis gratiae in praesenti, et gloriae in futuro: Ps. 43: tu es ipse rex meus et Deus meus, qui mandas salutes Jacob. Item ibid. 73: operatus est salutem in medio terrae. Non petit ut exaltetur in se, quia altissimus est: Ps. 86: fundavit eam altissimus; sed ut exaltetur in cognitione nostra. Et dicit, salutis meae, idest qui me salvat: isa. 45: Deus justus et salvans non est praeter me: Act. 4: non est aliud nomen datum hominibus sub caelo. Vel, Deus qui salvat me, exaltetur per suum effectum, ut salvet me non solum in infimis, sed etiam in excelsis: Matth. 21: benedictus qui venit in nomine Domini, hosanna in altissimis: Eccl. 43: exaltate illum quantum potestis: major est enim omni laude: Psal. 98: exaltate Dominum Deum nostrum; et adorare scabellum pedum ejus quoniam sanctum est.

#28 Deus. Hic ponitur materia gratiarum actionis, et pro beneficio liberationis a malo, et pro beneficio promotionis ad bonum; unde dicit, Deus etc.. Et hoc potest dici in persona ecclesiae: quia qui persequuntur eam, subjicientur sibi: isa. 60: venient ad te curvi filii eorum qui humiliaverunt te, et adorabunt vestigia pedum tuorum.

Sicut Paulus qui condemnavit stephanum prostratus est: unde pia vindicta est, dum rebellis subditur et humiliatur: ideo tu es liberator. Joan. 8: si filius vos liberaverit etc.. Meus de inimicis meis, non qualibuscumque, sed, iracundis: Prov. 27: ira non habet misericordiam: unde major gloria a ferventibus malis liberari. Et ab insurgentibus in me: Ps. 26: insurrexerunt in me testes iniqui etc.. Exaltabis me. Ut ostendat Dei providentiam hoc dicit, idest in quo credunt deprimere exaltantur: Phil. 2: propter quod et Deus exaltavit illum: Gen. 7: multiplicatae sunt aquae, et elevaverunt arcam in sublime. A viro iniquo eripies me idest a fraudulentis: Ps. 139: eripe me Domine ab homine malo, a viro iniquo eripe me. Consequenter concluditur gratiarum actio propter praedictas causas. Propterea confitebor tibi in nationibus Domine etc. Idem coram omni populo te laudabo: Tob. 12: benedicite Deum caeli, et coram omnibus viventibus confitemini ei.

Et nomini tuo Psalmum dicam. In Psalmo intelligitur bona operatio: quia quicquid boni facimus, debemus facere in gloriam nominis Dei. Magnificans salutes regis ejus. Hieronymus habet, sic magnificenti et facienti tibi, scilicet magnificenti et facienti, secundum literam nostram, Deus qui das vindictas. Et est Deus in quantum magnificans.

Et ponit duo: unum ad statum regni, aliud ad personam, quia utrumque magnificatum est. Quantum ad primum dicit, magnificans salutes regis ejus, quia promovisti me ad regnum. Vel, regis, idest Christi, per cujus nomen omnes salvantur: Act. 4: non est aliud nomen datum etc.. Quantum ad personam dicit, et faciens misericordias Christo suo David et semini ejus usque in saeculum, quia multiplicavit semen suum sicut promisit.

|+18 Pars 18

#1 Supra Psalmista multipliciter egit gratias de beneficiis datis et speratis: hic autem ex consideratione illorum beneficiorum consurgit in laudem benefactoris. Titulus patet, in finem Psalmus David.

Secundum litteram refertur ad David; secundum autem mysterium ad Christum, in finem. Dividitur autem Psalmus iste in duas partes. In prima enim commendatur Deus ex sua eruditione, qua nos instruit.

Et hoc dupliciter. Una communi, quae se habet aequaliter ad omnes: et haec per opera sua manifestatur: Rom. 1: invisibilia Dei per ea quae facta sunt, intellecta conspiciuntur. Alia speciali, per legis lationem, quae est solum ad fideles.

Secundum, ibi, lex Domini immaculata. Psalmus iste secundum veritatem exponitur de Christo, quia apostolus de hoc auctoritatem ad mysterium Christi Rom. 1 inducit, in omnem terram exivit etc..

Nihilominus tamen, sicut mysteria Christi repraesentantur figuratiter quandoque in figuris veteris testamenti, ita quandoque figuratiter praemonstrantur in figuris operum sanctorum. Et ideo primo exponitur iste Psalmus quoad figuram. Secundo quoad veritatem. Et primo loquitur de caelis. Secundo de sole. Per caelos apostoli; per solem

Christus intelligitur. In sole. Circa hoc duo facit. Primo ponit doctrinam qua nos erudit Deus per caelos, quomocumque intellectos. Secundo excludit impedimenta hujus doctrinae, ibi, dies diei eructat verbum etc.. Duo necesse est cognoscere de Deo. Unum, scilicet gloriam Dei in qua est gloriosus.

Secundo opera ejus. Si respiciamus corporales caelos, isti nuntiant nobis gloriam Dei: quia in eis est mira et ordinata distinctio, quae est quaedam redundantia illius in firmitate gloriae: Eccl. 43: species caeli gloria stellarum, mundum illuminans in excelsis Dominus. Et quia sol illuminans per omnia respexit, et gloria Domini plenum est opus ejus. Et ideo intelliguntur isti caeli materiales indicare nobis gloriam Dei, non quasi animalia materialia, ut Rabbi Moyses dicit, sed in ejus pulchritudine qua multo magis indicatur eorum artifex. Et firmamentum demonstrat nobis, quantum Deus sit magnificus. Firmamentum dicitur caelum, ut dicitur Gen. 1: vocavit Deus firmamentum caelum. Secundum autem distinctionem dicitur caelum: et sic in caelorum distinctione apparet divina sapientia: si totum accipiatur simul, sic narrat ejus virtutem; et ideo dicit quod caeli enarrant, idest manifestant, gloriam Dei, et firmamentum nuntiat opera manuum ejus, per quae opera apparet ejus virtus. Secundum autem veritatem, per caelos intelliguntur apostoli, in quibus tamquam in caelis habitat Deus. Et dicuntur caeli propter sublimitatem conversationis: Phil. 3: nostra conversatio in caelis est. Item stellati, propter multarum virtutum abundantiam: Eccl. 43: species caeli gloria stellarum: Is. 55: sicut exaltati sunt caeli a terra etc. Quia lucidi per doctrinam et exemplum: Matth. 5: sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent patrem vestrum qui in caelis est. Quia volubiles per obedientiam et discursum praedicationis: Eccl. 24: gyrum caeli circuivi sola, et in fluctibus maris ambulavi, et profundum abyssi penetravi, et in omni terra steti, et in omni populo et in omni gente primatum tenui. Isti enarrant gloriam Dei, scilicet patris, in qua est Christus. Et quia Christus est aequalis patri; et quod est Deus, et quod gratis peccata dimittit: isa. 52: gratis venundati estis, et sine argento redimemini. Item apostoli dicuntur firmamentum, quia firmati virtute spiritus sancti: Luc. Ult.. Sedete in civitate donec induamini virtute ex alto. Et annuntiant opera manuum ejus, idest mirabilia quae fecit Christus, scilicet nativitatem, passionem, resurrectionem, et ascensionem: Eccl. 42: nonne Deus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia ejus? isa. 12: annunciate hoc in universa terra. Psal. 95: annunciate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus. Vel caeli enarrant, quia caeli novam stellam miserunt, ortum salvatoris nuntiantem: Matth. 2: vidimus stellam ejus in oriente.

#2 Dies. Hic excludit impedimentum doctrinae: et excludit triplex impedimentum. Aliquando impeditur doctrina, ut non possit addisci, ex tempore: aliquando ex linguarum varietate: aliquando ex locorum diversitate. Primum impedimentum est de nocte: non enim est tempus legendi, cum sit tempus quiescendi: et secundum diversa tempora convenit docere et discere. Et primo dicendum est de materialibus diebus qui causantur secundum naturam ex motu caeli: et ideo non solum substantiam caelorum oportet considerare, sed etiam motum firmamenti: et sic oportet accipere in hac vicissitudine sapientiam: Eccl. 33: quare dies diem superat, et lux lucem, et annus annum a sole? a Domini scientia separati sunt, idest dispositi supra.

Et ideo dicit dies, succedens, diei eructat verbum, idest diem sapientiae, idest manifestat ordinem et bonitatem divinae sapientiae, in quantum una dies est major alia etc.. Una die est major aestus quam alia: et sic de singulis. Et nox. Supra ostendit divinam sapientiam et ordinem dispositionis divinae, quia ordinate nox nocti succedit: et dicit quia dies eructat, quia tempus diei est tempus loquendi; et ideo est tempus verbi. Propter quod dicit, eructat verbum. Sed tempus noctis est tempus meditationis propter quietem; et ideo in quiete noctis homo meditatur, et advenit multa ex quibus fit sciens; et ideo est tempus scientiae. Et ideo dicit, et nox, succedens, nocti indicat scientiam, idest Dei; quia in una nocte est alia dispositio temporis quam in alia: et hoc totum a scientia Dei disponente. Secundum veritatem apostoli dicuntur dies: et hoc est quod dicit, dies, idest apostoli, eructat verbum, divinae sapientiae: diei, idest perfectis: 1 Cor. 2: scientiam loquimur inter perfectos: non enim omnibus omnia praedicantur; sed clara claris, sancta sanctis, magnis magna praedicant. Item apostolus in quantum est nox, idest in carne vivens et mortalis, infirmitati et ignorantiae rudium condescendens, tanquam nox indicat nocti, idest perfectis scientiam, sed de rebus humanis: 1 Cor. 3: non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tamquam parvulis in Christo lac vobis dedi, non escam.

Vel dies, idest gabriel, eructat verbum diei, idest virgini beatae proponit verbum salvatoris; sed, nox, idest diabolus, indicat scientiam nocti, idest evae: Gen. 3: eritis sicut dii, scientes bonum et malum. Item secundo impeditur doctrina, secundum varietatem linguarum; sed haec doctrina per hoc non impeditur, quia, non sunt loquelae neque sermones: idest, quaecumque sint illae linguae seu nationes, possunt erudiri de divina sapientia et virtute; et hoc sive per caelos, sive per apostolos: sed secundum veritatem dicendum quod non sunt loquelae etc.. Quorum non audiantur verba eorum, quia voces, sive praedicationes, sive doctrina apostolorum auditur a quolibet.

Sed de loquela apostolorum duplex est opinio.

Quidam enim dicunt quod apostoli una lingua loquebantur; sed alii omnes eos intelligebant.

Sed contra hoc est apostolus 1 Cor. 14: gratias ago Deo meo, quod omnium vestrum lingua loquor. Unde non sunt loquelae, in quibus non audiuntur loqui. Loquelae significant linguas principales; sed sermones significant varietates idiomatum in eadem lingua. Vel loquelae linguae, sermones sunt modi loquendi. Est autem triplex modus loquendi: unus humilis, quem communiter loquimur; alius, quando est coloratus; et alius, quando est

ornatus tantum. Primus convenit docenti. Secundus persuadenti. Tertius delectanti; et quolibet istorum modorum loquebantur apostoli: isa. 28: in loquela labii et lingua altera loquar ad populum istum. Item impedimentum doctrinae est diversitas et remotio loci: quia doctrina aliquando non vadit ad remotas partes; sed non ita est de ista; quia, in omnem terram exivit sonus eorum, scilicet caelorum, vel apostolorum: quia ubique est doctrina, qua caeli erudiunt: sed de apostolis melius dicitur, quia dicit exivit, non exierunt, sonus, idest fama, et in fines orbis terrae verba eorum. Isa. 12: cantate Domino, quoniam magnifice fecit; annuntiate hoc in universa terra: Matth. Ult.: euntes docete omnes gentes. Et ideo dicit, in fines orbis terrae verba eorum: quia sonus pervenit ad remota; et verba ad loca propinqua. Sed non est ita de apostolis; immo etiam verba, idest distinctio soni, pervenit ad fines orbis terrarum, vel prophetia aliqua, vel fama miraculorum.

|#3 In sole. Supra Psalmista fecit mentionem de caelis; et hic ad ostendendam laudem creatoris agit de sole. Et sicut per caelos intelliguntur apostoli, ita per solem intelligitur Christus: Malach. 4: vobis timentibus nomen meum, orietur sol justitiae.

Et quaedam prophetiae dicunt hoc de Christo sub figura solis; ideo primo ponit figuram per quam incipit veritatem de Christo explicare.

Circa figuram tria ponit. Primo situm solis. Secundo motum, et ipse tamquam sponsus. Tertio effectum ejus: non est qui se abscondat etc.. Primo sciendum est, quod haec diversa littera Hieronymi habet, soli posuit tabernaculum in eis; quasi dicat: ita caeli enarrant etc.. Et pro eis, scilicet caelis, posuit soli tabernaculum, idest collocavit eum in caelis. Ponitur convenienter tabernaculum: quia hic mundus est locus viatorum, non habitantium in certo loco, quia sunt in continuo motu. Nostra autem littera habet, in sole posuit tabernaculum suum. Domus alicujus Domini pulchrius stat in civitate quam in rure; ita pulchrius in caelo videtur tabernaculum Dei: et ideo dicit, in sole posuit tabernaculum suum; quasi dicat: sol est ejus tabernaculum: non quod Deus in loco contineatur, sed quia, ut Dionysius dicit, in sole maxime repraesentatur bonitas et virtus Dei, sive divina. De motu solis duo dicit, a summo caelo. Nota quod loquitur de caelo sicut est in motu suo, qui est finis noctis et principium diei. Et secundum quod est finis noctis, non est nisi exitus de occulto in manifestum: quia non oritur quasi tunc esse incipiat, sed quia tunc manifestatur: et ideo assimilatur eum sponso egredienti de thalamo: quia sicut occultatur sponsus in thalamo, sic occultatur sol de nocte; ideo dicit, ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Secundum autem quod est principium diei, quatuor ponit: scilicet proprietatem sive efficaciam ejus, magnitudinem, velocitatem, et regularitatem motus ejus. Proprietatem, quia nox tristitiam indicat; sed dies laetificat: psalm. 29: ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum laetitia: et ideo dicit, exultavit. Magnitudinem, quia magnus inter omnia corporalia particularia; et ideo dicit, ut gigas. Velocitatem; unde dicit. Ad currendam. Regularitatem; unde dicit, viam, quia non exorbitat a rectitudine viae, sicut aliqui planetae. Item hanc similitudinem exponit, cum dicit, a summo caelo. Et quod hic dicitur, potest dupliciter intelligi. Uno modo, quia sunt duo puncta secundum astrologos, scilicet summitas caelorum, ubi sol est quando est in meridie, et punctus oppositus qui est angulus terrae, ubi est sol in medio noctis: et hoc est quod dicit, a summo caelo egressio ejus, secundum illos qui incipiunt diem a medio noctis, et occursus ejus usque ad summum ejus, quantum ad angulum caeli ubi est in meridie. Sed si ad unum punctum summum referatur, sic est unus punctus, ubi sol est in meridie. Et hoc est quod secundum astrologos plures dies computantur a medio diei; quasi dicat: a puncto meridionali est recursus ejus, scilicet solis, usque ad locum illum: Eccl. 1: oritur sol et occidit, et ad locum suum revertitur.

Effectus ejus manifestatur cum dicit, nec est qui se abscondat a calore ejus; quasi dicat, sol in meridiano ita exurit terram, et ita calidus est quod in aliquibus terris vix homo subsistit: Eccl. 43: in meridiano exurit terram, et in conspectu ardoris ejus quis potest subsistere? secundum autem rem significatam designantur mysteria Christi.

Et primo designatur ipsius conceptio. Secundo nativitas. Tertio ejus progressus. Quarto ejus ascensio.

Conceptio designatur, cum dicitur, in sole posuit tabernaculum suum. Est autem consuetum, quod per tabernaculum intelligitur corpus: 2 Pet. 1: scio quod velox est depositio tabernaculi mei, secundum quod Dominus noster Jesus Christus significavit mihi: 2 Cor. 5: qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus. Quod ergo dicit, in sole posuit etc. Id est corpus suum posuit in sole, idest in beata virgine, quae nullam habuit obscuritatem peccati: Cant. 4: tota pulchra es amica mea, et macula non est in te. Vel in sole sunt tria. Lucet, ardet, et distinguit vices temporum. In sole posuit tabernaculum suum, idest in manifesto, quia cum invisibilis esset, per assumptionem corporis factus est visibilis: jo. 1: verbum caro factum est, et habitavit in nobis.

Item in sole, idest ardore, posuit tabernaculum suum, idest corpus suum, quia suscepit passibile: isa. 53: vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit. Item subiecit ipsum varietati: et qui secundum quod Deus erat aeternus, secundum quod homo factus est temporalis: psalm. 30: in manibus tuis tempora mea. Vel, tabernaculum suum, idest ecclesiam: Apoc. 21: ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Posuit in sole, idest in manifesto: Matth. 5: non potest civitas abscondi supra montem posita.

Nativitas designatur cum dicitur, ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Thalamus uterus virginalis est: de hoc sicut sponsus processit, quia in ea unione perpetua desponsavit humanam naturam: unde in morte divinitas remansit unita animae et corpori: Oseae 2: sponsabo te mihi in fide. Processus viae ejus describitur a jucunditate. Unde, exultavit, interius scilicet cum laetitia spirituali, quam nec mors nec tristitia aliqua in

sensualitate potuit perturbare: quia etiam in passione fruebatur: isa. 42: non erit tristis neque turbulentus; quia ex tristitia sensualitatis nulla tristitia in parte superiori fuit: tamen tota patiebatur secundum quod erat natura; non autem secundum quod erat conversa ad Deum. Item describitur magnitudine: quia, ut gigas, geminae substantiae: quia naturae divinae in qua magnus: Ps. 76: quis Deus magnus sicut etc., et humanae naturae in qua etiam magnus: Luc. 1: hic erit magnus: etc.. A velocitate: quia salutem nostram operatus est in modico tempore: unde dicit, ad currendam viam: Act. 10: pertransivit benefaciendo et sanando, quasi velociter.

#4 A summo. Hic prosequitur de ascensione: et circa hoc tria facit. Primo ponit ascensionem debitam. Secundo ejus terminum. Tertio effectum debitum ponit. Primum, cum dicit, a summo caelo egressio ejus. Naturale est cuilibet rei tendere in locum suum sibi connaturalem. Locus naturalis summus debetur ei qui habet summam naturam.

Christus est natus a patre habens summam naturam: Ephes. 4: qui descendit, ipse est qui et ascendit.

Et ideo dicit, a summo caelo egressio ejus, scilicet per aeternam generationem. Et dicit, a summo, non ex aethereo vel empyreo, vel alio; sed ab esse trinitatis, quia est consubstantialis patri, idem in essentia. Deinde ponit terminum, dicit ergo, et occursum ejus usque ad summum ejus: jo. 16: exivi a patre, et veni in mundum: iterum relinquo mundum, et vado ad patrem.

Sequitur effectus: nec est qui se abscondat a calore ejus: Ephes. 4: dedit dona hominibus. Ibidem: ascendit super omnes caelos, ut adimpleret omnia.

Sol quando est in alto, omnes calefacit.

Sic Christus ascendens misit spiritum sanctum discipulis; unde dicit. Nec est qui se abscondat a calore ejus. Spiritus sanctus calefacit: can. 8: lampades ejus lampades ignis. Sed numquid multi non recipiunt calorem ejus? dicendum quod sicut est de sole materiali, ita contingit de spiritu sancto. Multi autem possunt se abscondere, et non recipere calorem solis, sed sol ex parte sua se exhibet omnibus; sic spiritus sanctus effunditur ubique, et petit ab omnibus recipi, nisi aliquis se per malitiam abscondat. Vel non est qui se abscondat etc.: quia licet peccator non recipiat eum, tamen non potest abscondi quin cognoscatur ab eo etc.. Prov. 15: infernus et perditio coram Domino.

#5 Lex. Supra Psalmista egit de sua generali instructione, quae fit per creaturas; nunc agit de speciali quae fit per legislationem: et circa hoc duo facit. Primo ponit legis commendationem. Secundo agit de delictis quae committuntur contra legem, ibi, delicta quis intelligit. Et convenienter post mysteria incarnationis Christi, agit de lege veteri, quae est per Christum impleta, et nova tradita: et circa hoc duo facit. Primo ostendit legis bonitatem sive rectitudinem. Secundo ejus suavitatem seu dilectionem, ibi: desiderabilia. Circa primum tria facit. Primo commendat legem in generali.

Secundo ea quae in lege continentur, ibi, testimonium Domini. Tertio commendat ea quae adjacent legi, ibi, timor Domini. Est autem considerandum, quod de lege Domini dicit duo: et quod est immaculata, et quod est convertens: et potest ad utramque legem referri, scilicet novam et veterem: et ponuntur ad differentiam legis humanae, in qua quaedam illicita permittuntur, sicut usurae et prostibula; non enim potest omnia corrigere.

Sed lex Domini non est talis, sed est immaculata, idest omnia mala excludens: psalm. 11: eloquia Domini, eloquia casta etc.. Job 6: non inveniatis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit. Item lex humana non extendit se nisi ad ea ad quae se habet iudicium humanum, scilicet tantum ad exteriora: 1 Reg. 16: homo videt quae apparent, Deus autem intuetur Cor. Et ideo lex humana retrahit ab exterioribus, licet divina lex convertat cor ad Deum; et ideo dicit, convertens, non tantum exteriores actus, sed et animas. Sed lex vetus hoc faciebat imperfecte, lex nova perfecte: quia lex vetus cohibet per poenas temporales, quae coercent manum; sed lex nova cohibet per poenas aeternas, quae coercent Cor. Continentur autem in lege tria: testimonia, judicia, et praecepta. Testimonia, quia lex divina procedit ex necessitate super aliqua credulitate: Heb. 11: accedentem ad Dominum oportet credere. Et ideo necessaria sunt testimonia per quae fides recta hominis probetur; et ita in ea sunt testimonia et caeremoniae. Et dicit de eis duo: quod testimonia sive praecepta habent aliquid fidele, et quod sapientiam praestant. Doctrinae autem humanae habent aliquid non fidele, nec sapientiam praestant. Non fidele, quia antiquitus confinxerunt in legibus quaedam falsa, secundum quod videbatur eis ad utilitatem civitatum: sicut quod quidam homines nati sunt ex diis, ut conciperent magnos animos; et quod bene regentes transferebantur ad deos, ut animarent ad bonum reipublicae.

Sed testimonium Domini, idest doctrina, seu mandatum divinum est fidele, idest habet veritatem; sed illud, scilicet doctrina illorum est falsa: psalm. 92: testimonia tua, Domine, credibilia facta sunt nimis: et hoc ideo est, quia lex illa ordinat ea quae sunt in vita ista tantum; sed lex divina ordinat ad futuram vitam.

Rom. 8: non sunt condignae passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis. Testimonia proprie dicuntur in lege illa quae generant auctoritatem praecipientis in corde subditorum, ut obediant praeceptis; ut quod Deus sit unus, et quod sit creator caeli et terrae, et hujusmodi.

Et quia caeremonialia praecepta sunt ex sola auctoritate divina debita, possent dici testimonia; praecepta vero moralia fundantur in debito omnis virtutis; judicialia vero praecepta fundantur in debito, quod est inter homines quantum ad contractus.

Lex autem illa humana non praestat sapientiam: aliqua enim sapientia est in humanis, ubi est aliqua veritas, ut philosophica: et quaedam sapientia est qua utebantur sacerdotes in templo, et haec est falsa: et haec multis proponebatur; sed illa philosophica paucis, sed divina parvulis, quia populis: Deut. 4: haec est sapientia vestra et intellectus coram populis. Vel, parvulis, idest humilibus: Matth. 11: abscondisti haec a sapientibus et prudentibus, et revelasti ea parvulis.

Justitiae Domini rectae, seu judicia illa quae dicuntur Exod. 22: qui furatus fuerit bovem aut ovem etc.. Isa. 26: rectus callis justi ad ambulandum: Prov. 21: gaudium est justo facere justitiam, et pavor operantibus iniquitatem. Et dicit duo de eis: quod recta, et quod jucunda. Recta, quia continent justitiam. Rectum dicitur justum: Prov. 8: justi sunt omnes sermones mei, et non est in eis pravum quid nec perversum: recti sunt intelligentibus etc.. Jucunda, non severa et perturbativa, quia sunt aequitati permixta; unde dicit, laetificantes corda, propter aequitatem et spem praemii: Ps. 118: laetabor ego super eloquia tua. Moralia vero praecepta sunt lucida et illuminativa; unde dicit, praeceptum Domini lucidum. Lucidum dicitur, quia in se est manifestum et evidens, sicut hic, non occides, non moechaberis, non furtum facies, et similia: quae habent in se claritatem, quod quilibet servare tenetur dicens, Prov. 6: mandatum lucerna, et lex lux. Praeceptum dicitur ad quod attenditur secundum imperium superioris; et est de agendis, et importat debitum faciendi in eo cui praecipitur: quod quidem debitum est vel ex parte regulae divinae quam tenemur sequi; et sic illud cadit sub debito, sine quo rationis ordo servari non potest: vel est debitum ex auctoritate praecipientis, cui obedire tenemur: vel ex parte finis, quem omnino volumus, qui est praestitutus nobis; et tunc cadit sub praecepto illud sine quo non possumus servare subjectionem ad praecipientem; vel sine quo non possumus consequi finem intentum. Dicitur enim praeceptum quasi praecise ceptum, scilicet ad agendum: quasi quod praecise teneamur illud agere: ideo tale praeceptum est: illuminans oculos, scilicet rationis, qui oculi tenebescunt per cupiditatem exteriorum et concupiscentias interiorum passionum: et hoc removet praeceptum Domini, et ideo illuminans oculos. Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte, Psal. 12.

#6 Timor. Hic ponit quaedam adjacentia legi: quorum unum est ex parte nostra, scilicet timor, qui inducit nos ad servandum praecepta: Eccl. Ult.: Deum time, et mandata ejus observa. Et de timore isto duo dicit. Primo dicit eum sanctum.

Secundo dicit eum permanentem. Omnis autem timor ex amore causatur; quia illud timet homo perdere quod amat. Et ideo sicut est duplex amor, ita est duplex timor: quidam est timor sanctus qui causatur ab amore sancto: quidam non sanctus, qui a non sancto causatur. Sanctus amor est quo amatur Deus: Rom. 5: charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Timor iste sanctus tria facit.

Primo timet Deum offendere. Secundo recusat ab eo separari. Tertio se Deo per reverentiam subjicit: et iste timor dicitur castus et filialis. Non sanctus timor est qui causatur ab amore non sancto, qui est mundi, et suiipsius; et de tali amore non sancto causatur duplex timor non sanctus. Servilis, qui est ex amore sui: et mundanus, qui procedit ab amore mundi: Matth. 10: nolite timere eos qui occidunt corpus etc.. De timore sancto: Ps. 33: time Deum, omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum. Mundanus timor non permanet nisi cum mundo: servilis permanet in malis in perpetuum, sed sanctus permanet in bonis. De hoc dicit Psalmus: timor Domini sanctus permanet in saeculum saeculi.

Sed contra. Perfecta charitas foras mittit timorem, 1 joan. 4.

Dicendum, quod charitas expellit timorem servilem: sed filialis timor dupliciter permanet: scilicet in patria. Primo quantum ad sui praemium: Ps. 9: patientia pauperum non peribit in finem. Non quod ibi sit patientia, quia non est ibi tribulatio, sed fructus ejus: et sic fructus timoris permanet: Eccl. 1: timenti Deum bene erit in extremis, et in die defunctionis suae benedicetur. Vel manet secundum aliquem sui actum: non quod timeat offendere, quia ibi non timet peccatum nec separationem, sed quantum ad reverentiam, quia submittent se Deo, nec audebunt se ei aequare: job 26: columnae caeli contremiscunt et pavent ad nutum ejus.

Ex parte Dei est aliud, scilicet iudicium ejus: quod dicitur executio justitiae: Ps. 93: quousque justitia convertatur in iudicium. Et haec fiunt secundum quod punit vel praemiatur; et ideo judicia Domini dicuntur vera et justificata: vera propter rectitudinem, quia in eis semper est veritas: Rom. 2: iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt: non enim sequitur, testimonia humana, sed justificata in semetipsa dicuntur, quia vel non sequuntur aliam superiorem legem, sed in semetipsa. Vel quia in semetipsis ipsa judicia Domini habent evidentem justitiam: Ps. 36: et educet quasi lumen justitiam tuam, et iudicium tuum tamquam meridiem.

#7 Desiderabilia. Supra Psalmista commendavit legem divinam quantum ad ejus rectitudinem; hic autem commendat quantum ad ejus suavitatem et jucunditatem: et circa hoc duo facit. Primo ponit ejus commendationem. Secundo talem commendationem probat, ibi, etenim servus tuus. Praefert autem legem quantum ad desiderium animae omnibus rebus mundi. In rebus autem mundanis desiderantur exteriores divitiae et voluptates corporales.

Et supra ista est delectatio legis Dei. Quantum ad primum dicit ista quae dicta sunt: desiderabilia super aurum: Prov. 8: melior est sapientia cunctis opibus pretiosissimis, et omne desiderabile ei non potest comparari: Ps. 118: dilexi mandata tua super aurum etc.. Et tangit illa duo quae homines desiderant; unde dicit, aurum; et pompas,

unde lapidem pretiosum. Lapidem pretiosum non serviunt nisi ad apparentiam: unde ibi multum potest referri, vel ad lapidem, vel ad pretiosum.

Item quantum ad secundum dicit, et dulciora super mel et favum: Psal. 118: quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Super mel ori meo.

Dicitur mel et favum, quantum ad delectationes corporales. Mel extrahitur a cera; sed favus est mel et cera. Delectationes corporales quandoque sunt manifestae, et sic est mel; quandoque sunt absconditae et dulciores, et sic est favus: Prov. 9: aquae furtivae dulciores sunt etc.. Vel praeferuntur favo propter vetus testimonium, in quo est mel in favo, veritas in figura: melli propter novum ubi est veritas manifesta.

Sed numquid spirituales delectationes sunt delectabiliores? dicendum est quod sic: et est triplex ratio. Una ex parte boni delectati quod est potius bonum, et ex causa delectationis, quod est majus bonum, ergo magis delectabile. Secunda ex parte potentiae delectantis, quia vis intellectiva est fortior sensitiva. Tertia ex modo delectationum. Corporales delectationes consistunt in fieri et in motu; sicut in cibis et in aliis.

Motus autem est quid imperfectum; et quoddam futurum et praeteritum importat; quia non habetur totum simul. Spirituales autem delectationes non sunt in motu: quia consistunt in amando et intelligendo bonum, quod non est in motu; sed per accidens plus desiderantur illae, inquantum abundant aliqui in sensu, et deficiunt in intellectu.

Vel sancti homines plus diligunt praecepta Dei quam seipos. Et sancti designantur per aurum et lapidem pretiosum: 1 Cor. 3: si quis aedificaverit super fundamentum hoc aurum, argentum, lapides pretiosos. Item per mel et favum significantur illi qui alieni sunt a rebus mundi; sed favus sunt illi qui adhuc rebus mundi delectantur: et tales, quia non sunt totaliter alieni, diligunt plus se quam praecepta; alii diligunt plus praecepta quam se. Et hoc probat dupliciter. Primo experimento.

Secundo ex effectu. Experimento, cum dicit, etenim servus tuus custodit ea; quasi dicat: possum dicere quia dulcia sunt, quia probavi ea: nam ego diligo et experior ea. Nullus autem testimonium potest ferre nisi qui experitur: joan. 7: si quis voluerit voluntatem ejus facere, cognoscat de doctrina mea utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar: job 23: vestigia ejus sequutus est pes meus. Ex effectu, idest remuneratione probat idem, cum dicit, in custodiendis illis retributio multa: Matth. 5: gaudete et exultate, quia merces vestra copiosa est in caelis. Et non dicit pro custodia; sed, in custodiendis illis, quia ipsa custodia eorum est magna retributio, scilicet gloria cordis et munditia: 2 Cor. 1: gloria nostra haec est, testimonium conscientiae nostrae. Et sic commendatur lex ab honestate, quando dicit, in custodiendis illis etc. Quia honestum idem est quod virtus; et est per se appetibile.

#8 Delicta. Hic orat pro delictis illorum qui praetereunt legem. Et primo proponit occultationem peccatorum. Secundo petit eorum remissionem, ibi, ab occultis. Tertio ponit rationem petitionis, ibi, si mei etc.. Dicit ergo: legem frequenter offendimus, sed, delicta quis intelligit? quasi dicat, nullus.

Et hoc propter tria. Primo, quia delictum excaecat oculos peccantis, unde non de facili discernuntur parva peccata: Sap. 2: excaecavit eos malitia eorum. Secundo, quia peccata sunt multa: Psal. 39: circumdederunt me mala quorum non est numerus; comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui ut viderem. Item propter eorum subtilitatem: Ps. 39: multiplicati sunt super capillos capitis mei, ex subtilitate: sed non dicit peccata, sed, delicta. Duplex est peccatum: scilicet transgressionis: et hoc facilius cognoscitur, quia homo scit se fecisse actum pravum. Item omissionis: et hoc difficile cognoscitur, quia haec non obligant ad semper, sed pro loco et tempore. Et distingue. Quando est locus et tempus, est difficile affirmare: et quando danda est eleemosyna, qualiter etc. Et ubi. Consequenter ponit peccatorum remissionem. Est autem duplex genus peccati. Unum quod sumit initium a nobis; et hoc est praecipue originale, et quae ex corruptione fomitis procedunt, ut peccata carnalia; et haec animam inquinant, quia conjungunt eam rebus terrenis. Et ideo dicit, ab occultis meis munda me, idest quae ab occulta radice procedunt, vel quae in occulto fiunt, vel quae a secreta voluntate oriuntur: Eph. 5: quae in occulto fiunt ab ipsis, turpe est et dicere.

Aliquando sumunt originem ab alio: ideo dicit, ab alienis parce servo tuo.

Sed numquid alicui imputatur alienum peccatum? Ezech. 18: anima quae peccaverit, ipsa morietur.

Dicendum, quod non, quando totaliter est alienum; sed quando transit ad te per imitationem: Eccl. 13: qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Vel persuasionem, vel consensum: Prov. 1: filii mi, si te lactaverint peccatores, non acquiescas eis. Vel per dissimulationem tempore et loco debito, tunc fit tuum, et imputatur: Rom. 1: non solum qui faciunt ea, digni sunt morte, sed etiam qui consentiunt facientibus. Et hoc maxime in praelatis quando dissimulant scienter scelera subditorum. Et dicit, parce servo tuo, quia haec peccata videntur in nobis ex divina ira provenire, quod scilicet hujusmodi occasiones peccati dentur nobis. Vel, ab alienis, superbis hominibus: Psal. 17: filii alieni mentiti sunt mihi.

#9 Si mei. Hic ponitur ratio petitionis. Et primo ex parte David petit immunitatem a malo. Secundo perfectionem in bono, et erunt ut complacent.

Petit autem immunitatem a malo. Et hoc dupliciter: a futuro et a praeterito. Dicit ergo, si mei non fuerint dominati, vel, dominata, scilicet peccata: Ps. 62: in matutinis interficiebam omnes peccatores terrae, idest omnia peccata, quae terra dicuntur propter multas proprietates terrae. Ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem, idest omnes operationes iniquas. Vel dominati, scilicet superbi. Vel, alieni, idest

peccatores, vel Daemones qui dicuntur tunc dominari, quando pertrahunt ad consensum: joan. 8: qui facit peccatum, servus est peccati. Si ergo non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, idest servabo me sine macula peccati mortalis, etsi non venialis: job 15: quid est homo ut immaculatus sit? de praeterito dicit, et emundabor a delicto maximo: Is. 1: si fuerint peccata vestra sicut coccinum, quasi nix dealbabuntur; job 11: si iniquitatem quae est in manu tua abstuleris a te, et non permanebit in tabernaculo tuo injustitia, tunc levare poteris faciem tuam. Vel maximo, scilicet superbia, quia est initium omnis peccati: Eccl. 10: non est majus peccatum quam apostatare a Deo: et hoc fit per superbiam. Unde peccatum quod est ex superbia, potius est eo quod fit ex ignorantia, vel ex infirmitate: superbia namque est initium et causa omnis peccati; et qui caret illa, est vere immaculatus. Consequenter ponit illud quod pertinet ad perfectionem in bono.

Et primo oris; unde dicit, et erunt ut complacent eloquia oris mei. Quamdiu homo est in peccatis, eloquia sua non placent Deo: Eccl. 15: non est speciosa laus in ore peccatoris: psalm. 49: peccatori autem dixit Deus: quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? item ponit perfectionem cordis quae requirit placentiam Dei; unde dicit, et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper, idest coram Angelis: vel, qui intus vides et conscientiam inspicias. Et hoc dico, quia tu, Domine, es adjutor meus, in bonis agendis, et redemptor meus, a malis cavendis: isa. 44: revertere ad me, quia redemi te.

|+19 Pars 19

|#1 In praecedentibus Psalmis agebatur de liberatione a persecutione, et gratias egit pro liberatione; hic autem liberatus, vel in spe liberationis existens, petit ad majora promoveri. Dividitur ergo Psalmus iste in duas partes. In prima parte ponitur petitio exaltationis. In secunda proponitur promissio, ibi, Domine in virtute etc.. Circa primum tria facit. Quia primo ponitur petitio. Secundo ponitur spes exauditionis, ibi, nunc cognovi. Tertio ponitur conclusio Psalmi, ibi, Domine salvum fac etc.. Circa primum duo facit. Primo ponitur petitio pro malis. Secundo pro promotione ad bonum, ibi, retribuatur tibi. Psalmus iste procedit alio modo quam praemissi. In aliis autem Psalmis inducitur quasi oratio David pro se petentis; hic inducitur quasi oratio aliorum pro ipso: et quamvis secundum litteram ea quae hic dicuntur, aliquantulum referuntur ad David, tamen proprie et vere pertinent ad Christum. Secundum mysterium autem pertinent ad ecclesiam et virum justum: et qualitercumque intelliguntur, circa istam partem Psalmus duo facit. Primo ponitur exauditio deprecantis.

Secundo ponitur ratio exauditionis, ibi, protegat te. Dicit ergo: o David, vel Christe, exaudiat te Dominus; Mach. 1: exaudiat orationes vestras etc.. Exaudiat te Dominus. David passus est tribulationes, et Christus in passione similiter: et ideo dicit, in die tribulationis et correptionis: isa. 37: dies tribulationis, et correptionis, et blasphemiae dies haec.

Et in hac exauditus est Christus pro se et pro aliis: Heb. 5: in die carnis suae cum clamore valido et lacrymis offerens exauditus est. Et justus homo dicit, cum tribularer, clamavi et exaudivit me. Est ergo triplex causa quae facit orationem exaudibilem.

Prima est divina bonitas. Secunda sanctorum suffragia. Tertia proprium meritum; quia, ut dicitur jo. 9, Deus peccatores non audit; sed si quis Dei cultor est, hunc exaudit. Ratio exauditionis ponitur, cum dicit, protegat te nomen Dei Jacob. Prima causa, idest propter suum nomen, idest propter suam bonitatem. Protegat te, si referatur ad Christum. Si autem ad alios pertineat, sic ponitur.

Deprecantem, protegat te nomen Dei Jacob. Quem Deum ipse adoravit quando apparuit ei in bethel: Gen. 28: Deus Jacob, qui terrenos ad caelos ducit, et de caelis auxiliatur terrenis. Iste ergo, protegat te: Prov. 18: turris fortissima nomen Domini: psalm. 30: proteges eos in tabernaculo tuo etc..

Hoc nomen est omnipotens: Exod. 15: qui potest salvare etc.. Item est nomen misericordiae: Luc. 1, sanctum, idest misericors, nomen ejus: can. 1: oleum effusum nomen tuum. Sic ergo ex potentia et misericordia Dei protegimur: isa. 49: sub umbra manus suae protexit me: psalm. 16: sub umbra alarum tuarum protege me.

Secunda causa, mittat tibi auxilium de sancto, idest de collegio sanctorum. Et est duplex collegium sanctorum. Unum regnantium cum Deo in gloria; aliud est militantium in terra; et ex utrisque adjuvamur, quia Angeli intercedunt pro nobis: 2 jo. 1: advocatum habemus, scilicet collegium Angelorum: Apoc. 8: ascendit fumes incensurum de orationibus sanctorum de manu Angeli, coram Deo. Fumes est ex humore et calore. Item Christus, qui est rex eorum, pro nobis assistit: Heb. 7: accedens per semetipsum ad Deum, ad interpellandum pro nobis. Et ideo dicit, mittat tibi auxilium de sancto, idest de filio incarnato, qui anagogice dicitur sanctus; Luc. 1: quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei: Dan. 9, ungetur sanctus sanctorum. Vel, de sancto, idest de Christo passo, quia in passione sua sanctificavit se pro nobis: jo. 17: pro eis sanctifico meipsum, ut sint et ipsi sanctificati in veritate: 1 Reg. 11: cras erit vobis salus cum incaluerit sol. Vel, mittat tibi auxilium de sancto, scilicet de beatorum collegio: psalm. 2: tu autem in sancto habitas. Et de sion tueatur te. Sion, idest specula, idest de arce David, ubi erat arca; tunc ibi colebatur Deus; quasi dicat: ex precibus illorum qui speculantur in hoc mundo caelestia, tueatur te, idest faciat te esse tutum. Vel e converso, de sancto, scilicet collegio eorum qui sunt in mundo: et de sion, scilicet illis qui sunt in gloria. Tueatur te. Vel, de sancto, quantum ad eos, qui sunt in vita activa. Et de sion, quantum ad illos qui sunt in vita contemplativa, omnium scilicet istorum precibus tueatur te.

Tertia causa est ut Deo sua opera sint placita; unde dicit, memor sit omnis sacrificii tui. Omne opus bonum est sicut sacrificium: quia omnia debent Deo offerri: 1 Cor. 10: omnia in gloriam Dei facite. Ergo omnia nostra sunt sacrificium quodammodo: sive eleemosynae: Hebr. Ult.: beneficentiae et communionis nolite oblivisci, talibus enim hostiis promeretur Deus; sive jejunium: Rom. 12: exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. In veteri quidem testamento quaedam sacrificia fiebant, quae non totaliter comburebantur, sed pars; et pars in usum offerentium veniebat, sicut hostiae pacificae quaedam quae totaliter comburebantur, quae dicebantur sanctissima, quae vocabantur holocaustum ab olon quod est totum, et cauma quod est incensum. Et ideo est duplex genus bonorum operum. Quaedam quae dicuntur sacrificium, quando aliquis de bonis suis dedicat Deo, ut si quis conjugatus aliquibus diebus abstineat: Eccl. 3: tempus amplexandi, et tempus longe fieri ab amplexibus. Sed quando aliquis totum dat, nihil sibi reservans, vel totaliter continet, sic dicitur holocaustum; ideo dicit, memor sit omnis sacrificii tui: Ps. 50: sacrificium Deo etc.. Et holocaustum tuum pingue fiat, idest acceptum Deo: Eccl. 35: oblatio justi impinguat altare, et odor suavitatis est in conspectu Domini. Et dicit, pingue: quia holocaustum incendebatur et odorem faciebat, quia pinguis plus odoris habent.

Et ideo qui plus devote sacrificium offert, magis est acceptum, quantumcumque sit illud. Haec referri possunt ad sacrificium Christi, qui totum se obtulit in ara crucis. Et sic, memor sit, idest memores nos faciat esse passionis et mortis: thre. 3: recordare paupertatis et transgressionis meae, absinthii et fellis. Vel memor sit bonorum operum nostrorum quae sacrificavimus ei.

|#2 Tribuat. Supra petiit Psalmista orando promotionem in bonum, quod est exterius desideratum; hic petit illud bonum quod est interius petatum: et circa hoc duo facit. Primo petit impleri quod postulat. Secundo ponit rationem, ibi.

Laetabimur. Circa primum duo facit. Primo petit illud quod est in interiori motu animae, secundum voluntatem finis. Secundo petit impleri consilium de his quae sunt ad finem, et omne consilium tuum etc.. Dicit ergo, tribuat tibi secundum cor tuum, idest secundum voluntatem quae est de fine; quasi dicat, perducatur te ad finem quem intendis, qui debet esse Deus: Prov. 10: desiderium suum justis dabitur. Et omne consilium tuum confirmet, hoc est de his quae sunt ad finem... Consilia enim nostra, debilia sunt, quia non possumus providere omnia: Sap. 9: cogitationes mortalium timidae, et incertae providentiae nostrae.

Sed Deus est qui confirmat dirigendo consilium nostrum, quod debet esse de aeternis petendis: jo. 16: petite ut gaudium vestrum sit plenum: et dando efficaciam ad nostra consilia exequenda.

Sed consilium pravorum dissipat, ut dicitur job 5.

|#3 Laetabimur. Hic ponitur ratio exauditionis.

Deus libenter dat bona eis, qui communicant aliis: 1 Petri 4: in alterutrum illam administrantes. Et ideo ratio exauditionis est, quando debet aliis bonum quod petitur, communicari. Et hoc fit primo quantum ad multorum laetitiam; quasi, nos exaltati, laetabimur in salutari tuo, non in nobis. Gregorius: justum est ut in se semper moerorem inveniat, qui derelicto Deo in se gaudium quaerebat.

Et magnificabimur in nomine Dei nostri, per invocationem ejus qui te exaltavit: sap.

Ult.: in omnibus magnificasti populum tuum, et honorasti, et non despexisti, in omni loco et in omni tempore assistens ei. Et ideo dicit, magnificabimur etc. Idem magni erimus.

|#4 Impleat. Hic agit de petitionibus exterioribus: et hoc quando Deus quae petimus exaudit, quia Christus pro nobis multas petitiones fecit, joan. 16: nunc cognovi. Hic ponitur spes exauditionis, et dicit: considerans quod de bono tuo multiplicabimur, nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus Christum suum; ut intelligatur vel de Christo, per quem multi salvati sunt, vel de David, quem salvum fecit in praedestinationem.

Nunc, quasi ex nunc antequam fiat: 1 Petr. De qua salute exquisierunt prophetae praenunciantes quae in Christo sunt passiones, et posteriores glorias. Et non solum est hoc quod salvum fecit Christum Jesum suscitando eum a mortuis, psalm. 15: non dabis sanctum tuum videre corruptionem; et sic salvo capite salvabuntur membra; sed exaudiet illum, scilicet Christum orantem pro membris: jo. 11: pater, scio quia semper me audis. Vel David.

|#5 Exaudiet. Hic commendatur virtus exaudientis.

Et primo ponit virtutem. Secundo experimentum virtutis, ibi, hi in curribus. Potentatus dicit multitudinem potentiae. Potentatus est opus validum dominatoris. Et potest referri ad homines, ut sit sensus, salus dexterae tuae, qua salvas Christum et nos per eum, apparet in potentatibus, idest in omni loco, qui virtuose et potenter est in nobis. Vel potest referri ad Deum: et sic, salus dexterae tuae est in potentatibus, idest in magnitudine potestatis tuae: Ps. 67: qui educit victos in fortitudine. Et dicit, dexterae, quia duplex est salus Dei. Una scilicet sinistra, qua salvat in temporalibus, bona temporalia largiendo: Ps. 48: homines et jumenta salvabis Domine. Alia est salus dexterae, quae est aeternorum, qua salvat justos, dona tribuendo: Sap. 10: reddidit Deus mercedem laborum sanctorum suorum. Consequenter ponit experimentum virtutis. Et primo ponit diversitatem fiduciae et gloriae

quae est in hominibus. Secundo ponit eventum utrorumque, ibi, ipsi obligati sunt. Est enim duplex genus hominum.

Quidam enim ponunt totam spem suam in potentia saeculari: contra quos dicitur Hier. 17: maledictus homo, qui confidit in homine: Ps. 51: videbunt iusti et irridebunt, et dicent etc..

Quidam ponunt spem in Deo: psalm. 117: bonum est sperare in Domino. Et ideo dicit, hi in curribus, et hi in equis; quasi dicat, quidam confidunt in potentia saeculari, de quibus dicitur hi in curribus etc.. Vel refertur ad pugnam, vel ad triumphos; quia quidam pugnant in curribus quidam in equis: Exod. 15: ingressus est Pharao cum curribus et equitibus. Vel ad triumphos, et tunc non confidunt, sed gloriantur: quia secundum Glossam, antiquitus erat duplex genus triumphi; unus major, alter minor. Primus dicebatur laureatus, quia victor coronabatur lauro; et hoc fiebat in curru.

Secundus dicebatur ovatio; et fiebat in equo.

Quasi dicat: quidam gloriantur in magnis, quidam in equis, ut in ovatione. Ovo, ovas idem est, quod laetari; et est tractum a pueris qui laetantur quando datur eis ovum. Sed nos magnis, idest gloriamur in nomine Domini. Triumphus dicitur a tris, quod est tres, et phonos, quod est sonus; quia triplex sonus revertentibus victoribus exhibebatur.

Primo enim totus populus ei obviam exibat. Secundo omnes captivi sequebantur currum ejus ligatis manibus. Tertio ipse indutus tunica jovis sedebat in curru quem trahebant quatuor equi albi; et sic ducebatur ad capitolium. Sed in curru ponebatur cum eo servus quidam, qui colaphizabat eum dicens, cognosce teipsum.

#6 Ipsi. Hic ponitur diversus eventus, quia est eventus malorum. Hieronymus habet, incurvati, et tunc planum est, quia incurvatio est via ad casum, et sic potentia mundi paulatim deficit. Vel, obligati, quia bona temporalia ligant, et maxime peccatores: Sap. 14: creaturae Dei factae sunt in odium et in muscipulam pedibus insipientium, idest peccatorum. Unde dicit, et ceciderunt, quia finaliter conterentur: isa. 8: cadent, et conterentur; et irretientur, et capientur. Item eventus potentiae, cum dicit, nos autem surreximus paulatim; michaeae 7: cecidi, consurgam; cum in tenebris sedero, Dominus lux mea est. Et erecti sumus.

Sicut inclinatio est via ad casum, ita erectio, est via ad rectitudinem status. Et hoc in sanctitate est.

#7 Domine. Ponitur conclusio totius istius Psalmi: qui quidem ad duo videtur tendere. Quia vel petit pro Christo vero, vel pro Christo figurative. Quantum ad primum dicit, Domine salvum fac regem, idest Christum. Vel pro David. Et sic deprecatur pro ipsis orantibus. Exaudi nos in die qua invocaverimus te: Ps. 137: in quacumque die invocavero te, exaudi me.

|+20 Pars 20

#1 Supra in praecedenti Psalmo facta est petitio pro exaltatione regis: hic autem quasi exauditus praenunciat eam. Titulus, in finem Psalmus David.

Dividitur ergo Psalmus iste in duas partes. In prima praenunciat regis exaltationem. In secunda hostium dejectionem, ibi, inveniatur. Circa primum tria facit. Primo praenunciat regis gaudium.

Secundo ponit causam gaudii, ibi, desiderium. Et tertio meritum causae, ibi, quoniam rex sperat in Domino.

Hic Psalmus exponitur de Christo qui est rex, et de David qui fuit ejus figura; et ideo de utroque potest exponi; de Christo secundum veritatem, de David secundum figuram. Est ergo duplex gaudium: unum de Deo, aliud de Dei beneficio. Quantum ad primum dicit: o Domine Deus pater, rex, idest Christus, laetabitur in virtute tua, idest tuae divinitatis: Ps. 71: Deus iudicium tuum regi da. Et tunc laetatus est, quando vicit diabolum, et mortem morte sua: et quando fecit miracula, et quando ascendit in caelum: Ps. 46: ascendit Deus in jubilo: isa. 23: regnabit rex et sapiens erit etc.. 1 Cor. 1: Christum Dei virtutem et Dei sapientiam.

Similiter si dicatur de David: o Domine Deus, rex, scilicet David et alii sancti, laetabuntur in virtute tua: can. 1: laetabimur et exultabimus in te: memores uberum tuorum. Quantum ad secundum dicit. Et super salutare tuum etc. Idest super adeptionem salutis per te factae. Praecipue Christus exultabit per hoc, quod per eum salvus genus humanum: Luc. 1: ipse salvum faciet populum suum.

#2 Desiderium. Hic ponitur causa gaudii, quae est impletio desiderii: Prov. 13: desiderium si compleatur, delectat animam. Sicut se habet desiderium ad gaudium, sic motus ad quietem, ad quam per motum pervenitur. Unde primo ponitur impletio desiderii. Secundo ponitur in quibus desiderium implevit, ibi, quoniam praevenisti. Est autem duplex desiderium: unum quod est tantum in corde, aliud quod exprimitur ore: et utrumque impletur, quia Deus antequam oretur, exaudit. Quantum ad primum dicit, desiderium cordis ejus tribuisti ei: Luc. 22: desiderio desideravi hoc Pascha manducare vobiscum; et dicitur de quolibet viro justo. Quantum ad secundum dicit, et voluntate labiorum ejus, idest quam expressit per labia: non fraudasti eum, quia exaudisti eum: Heb. 5: exauditus est pro sua reverentia: Is. 46: consilium meum stabit, et omnis voluntas mea implebitur.

#3 Quoniam. Hic ponit in quibus impletur desiderium.

Et primo dicit de impletione desiderii cordis. Secundo de impletione desiderii orationis, quod idem est quod desiderium labiorum, ibi, vitam.

Est autem duplex beneficium; et ideo primo ponit beneficium spirituale interius, quod est beneficium gratiae: et quantum ad hoc dicit, quoniam praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis.

Benedicere est bonum dicere; et dicere Dei est ejus facere. Unde in benedictione Dei intelligitur infusio bonitatis: Gen. 26. Benedicam tibi, et multiplicabo semen tuum etc.. Et 17: benedicam ei, et multiplicabo eum, et augebo eum valde. Haec ergo benedictio est dulcis: Sap. 12: o quam bonus et suavis est spiritus tuus in nobis. Ergo, in benedictionibus dulcedinis, idest in bonis gratiae, et in immunitate a peccatis, praevenisti eum, idest Christum, tempore: quia a principio conceptionis fuit plenus omni gratia: jo. 1: vidimus eum plenum gratia et veritate, quasi unigenitum a patre: quia quam cito conceptus fuit unicus divinae naturae, et tam cito fuit plenus gratia. Item, praevenisti eum, quantitate: quia prae omnibus aliis gratiam accepit, et non ad mensuram. Sancti etiam dicuntur praeveniri; 1 jo. 4: non quasi nos dilexerimus Deum, sed quoniam ipse prior dilexit nos: Sap. 6: praeoccupat eos qui se concupiscunt. Et sic in figura Christi David speciali gratia praeventus est: quia unctus fuit in regem, cum adhuc esset puer, antequam ipse cogitaret de regno. Beneficium exterius ostendit dicens, posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso. Si haec referuntur ad Christum, tunc est sensus. Posuisti in capite ejus coronam de lapide etc. Idem fecisti eum regem.

Corona autem est signum regiae dignitatis: quia, ut dicitur isa. 33: regem in decore suo videbunt: Cant. 3: egredimini filiae sion, et videte regem in diademate, quo coronavit eum mater sua: idest divinitas. Propter hoc dicit, de lapide pretioso, idest de divinitate: quia regnum suum non est de hoc mundo, jo. 18: hieron. De auro obrizo, idest purissimo: Apoc. 6: data est ei corona. Vel corona de lapide pretioso sunt apostoli: qui dicuntur lapides pretiosi propter pretiositatem doctrinae: Apoc. 12: in capite ejus scilicet Christi, corona stellarum duodecim. Eccl. 25: corona senum multa peritia. Unde coetus apostolorum est quasi corona Christi. Vel, posuisti in capite ejus coronam, idest ecclesiam: Prov. 12: mulier, idest ecclesia, diligens corona est viro suo idest Christo. Vel potest dici hoc de quolibet sancto: quia corona, sive merces, est ipse Deus: isa. 18: in die illa erit Dominus corona gloriae. De lapide, propter soliditatem, pretioso, quia David ad litteram ab ipso Deo coronatus est. Consequenter ostendit, quomodo impletur petitio labiorum ejus: unde dicit, vitam petiit a te, quando petiit a te resurrectionem: Ps. 40: tu autem Domine miserere mei, et resuscita me, et retribuam eis.

Et hoc datum est ei: Ps. 2: postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem: Luc. 11: omnis qui petit accipit. Similiter etiam quilibet sanctus petit hoc, scilicet vitam, et maxime vitam aeternam: Ps. 26: unam petii a Domino, hanc requiram etc. Et David similiter hoc petit. Secundo ostenditur quomodo impletur petitio quoad alios; unde dicit, tribuisti ei etc.. Petiit quod corpus ejus, scilicet ecclesia, servetur in longitudinem dierum: et hoc ei tribuit Deus. Matth. Ult. Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi. Hoc etiam petebat David 2 Reg. 7: insuper locutus est de domo servi sui in longinquum.

#4 Magna. Hic ponitur consummatio bonorum: et circa hoc duo facit. Primo ponit magnificationem istius regis praeventi, in quo inchoata est benedictio.

Secundo exponit magnitudinem, ibi, gloriam et magnum decorem. Dico quod praevenisti eum etc. Sed adhuc plus: quia, gloria ejus, scilicet Christi et hominis est magna in salutari tuo, idest in verbo cui unita est natura humana. Vel, magna est gloria ejus, apud homines: et hoc, in salutari tuo, quia suscitasti eum: Hebr. 5: in diebus carnis suae preces supplicationesque etc.. Vel magna est gloria ejus in salutari tuo, idest in auxilio tuo: in quo institutum est, ut habeat magnam gloriam; et hanc exponit quantum ad tria. Primo per comparisonem ad seipsum; et ideo dicit, gloriam et magnum decorem imposuisti super eum, qui quidem decor impositus est super Christum in sua resurrectione, et gloria in aliorum admiratione.

Vel ut accipiatur pro eodem, gloriam et magnum decorem imposuisti super eum: job 40: circumda tibi decorem, et in sublime erigere, et esto gloriosus. Secundo in comparatione ad alios; unde dicit, quoniam dabis eum in benedictionem in saeculum saeculi, quia per ipsum derivata est benedictio in omnes alios: Gen. 22: in semine tuo benedicentur omnes gentes. Tertio in comparatione ad Deum; unde dicit, laetificabis eum in gaudio cum vultu tuo, idest laetificat Christum hominem laetitia sempiterna: et in vultu tuo, idest in visione vultus tui: Ps. 15: adimplebis me laetitia cum vultu tuo. Vel gloriam imposuit super eum, quando sanctis suis dedit facere miracula: et hoc super Christum, quia totum ad gloriam Christi factum est, scilicet quod benedixit eis, et quod perduxit eos, ad visionem suam: isa. 66: videbitis, et gaudebit cor vestrum: joan. 16: gaudium vestrum nemo tollet a vobis.

#5 Quoniam. Supra Psalmista nunciavit regis Christi exaltationem; hic autem meritum hujus declarat: et hoc meritum est, quia Christus secundum quod homo, et quilibet justus non ponit nisi in Deo spem suam: hieron. 17: benedictus vir qui sperat in Domino, et erit Dominus fiducia ejus.

Et ideo quia speravit in Domino, non commovebitur: Psal. 124: qui confidunt in Domino etc..

Quia spes in Deo est firmamentum: 1 Mach. 2: omnes qui sperant in eo, non infirmantur. Ideo haec comparatur anchorae. Sed notandum, quod tria sunt quae debent movere ad sperandum in Domino. Primo divina providentia. Homo non consuevit sperare in illis ad quos sui cura non pertinet.

Ad Deum autem pertinet cura nostra; ideo dicit, sperat in Domino, cujus est gubernare. Secundum est misericordia: Luc. 1: misericordia ejus a progenie in progenies. Tertium est potestas; et ideo dicit, altissimi: Ps. 90: qui habitat in adjutorio altissimi.

#6 Inveniatur. Supra praenunciavit Psalmista regis exaltationem; hic autem agit de hostium dejectione: et circa hoc duo facit. Primo ponit hostium dejectionem. Secundo infert conclusionem, ibi, exaltare. Circa primum duo facit. Primo proponit poenam hostium. Secundo culpam, ibi quoniam etc.. Circa primum duo facit. Primo ponit inflictionem poenae. Secundo ipsam poenam, ibi, pones etc..

Inflictor poenae est manus Dei; unde dicit, inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis. Hieronymus habet, inveniatur manus dexteræ Dei inimicos odiens; sed hoc videtur repetitio Psalmistae, quia idem est manus et dextera Dei, et inimicus et odians. Et consuetum est in Psalmis. Vel si distinguitur, omnis dextera ejus est manus; sed non omnis manus, dextera. Per manus ergo Dei intelligitur potentia Dei operativa: et haec est quaedam dextera qua exaltat bonos in spiritualibus bonis. Prov. 3: longitudo dierum in dextera ejus. Sinistra est, qua punit malos, et largitur temporalia. Ibidem: in sinistra illius divitiae. Dicit ergo, manus, idest potentia, inveniatur, idest tradet ad votum, omnes inimicos. Isa. 9: in omnibus his non est aversus furor ejus, sed adhuc manus ejus extenta. Et dextera; quia hoc quod Deus punit malos, pertinet ad dexteram, in quantum talis punitio ordinatur ad salutem electorum. Sic ergo in quantum punit malos, dicitur manus; et in quantum ordinatur ad bonum justorum, dicitur dextera.

Vel dextera est Christus et manus; unde, manus tua, idest Christus, inveniatur, idest cognoscatur in bonum ab his qui sunt amici tui, scilicet gentibus.

Rom. 10, isa. 65: invenerunt me qui non quaesierunt me. Vel in malum, inveniatur etc.

Idest cognoscatur, ab inimicis tuis, idest Judaeis in judicio, cum venerit ad judicium. Luc. 21: videbunt filium hominis venientem etc.. Et dextera tua, idest filius tuus, inveniatur, idest punit, omnes qui te oderunt.

#7 Pones. Hic ponitur poena hostium. Et primo quantum ad mala eis inflicta; secundo quantum ad bona eis sublata, ibi, fructum. Ponit autem triplicem ordinem poenae: et si referatur ad mysterium patet: quia in futuro judicio erunt tria. Primo erit ignis incendens superficiem mundi. Psal. 96: inflammabit in circuitu inimicos ejus: ideo dicit, pones eos ut clibanum ignis, scilicet, in tempore vultus tui, idest Christi, quo tempore apparebit ad judicium.

Ps. 16: de vultu tuo judicium meum prodeat etc.. Et dicit, ut clibanum, quasi undique igne oppressi. Matth. 6: sicut fenum quod hodie est, et cras in clibanum mittitur. Vel ut clibanum, idest in se ignem continens; et per hunc intelligitur ignis quem mali patientur interius pravae cupiditatis et iracundiae. Bona affectio est bonus ignis. Thren. 1: de excelso misit ignem in ossibus meis etc.. Mala affectio est malus ignis.

Ps. 57: supercecidit ignis, et non viderunt solem, idest semper ardent in conscientia impietatis suae. Oseae 7: omnes adulterantes quasi clibanus succensus a coquente. Adulterantes omnes sunt, quicumque alii quam Deo se conjungunt inordinate. Coquens est diabolus, qui malas cogitationes ministrat: sicut coquens ministrat ligna.

Thren. Ult.: pellis nostra velut clibanus exusta est a facie tempestatum famis. Et hoc, in tempore vultus tui, idest in tempore manifestationis tuae ad judicium. Secundo ponitur disceptatio judicii: in qua improperebit impiis peccata, et proferet sententiam damnationis, sive vocaliter, sive mentaliter.

Et ideo Dominus in ira sua conturbabit eos, idest turbationem inducet tristitiae de malis illatis, et de bonis sublatis; tertio ab igne involventur: unde, et devorabit eos ignis. Job 20: devorabit eos ignis, qui non succendetur, scilicet humano flatu; sed succendetur virtute divina: unde Hieronymus habet, dejecisti eos. Haec omnia possunt satis David convenire.

#8 Fructum. Hic ponitur privatio bonorum. Bona quae habent homines in hoc mundo, quaedam sunt quibus cupiunt homines in hac vita frui, et quaedam desiderant dimittere post se: et utraque perdet.

Et ideo quantum ad primum dicit, fructum eorum de terra perdes, quo frui quaerebant. Sap. 3: vana est spes etc..

Rom. 6: quem fructum etc.. Quantum ad secundum dicit, semen eorum, scilicet peribit, a filiis hominum, scilicet a societate sanctorum. Isa. 14: perdam Babylonem etc. Et hoc ideo accidit, quia, ut dicitur Eccl. 14, omne opus corruptibile in fine deficiet.

Sap. 3: nationes enim iniquae dirae sunt consummationis etc..

#9 Quoniam. Hic ponitur culpa peccatorum, et describitur quantum ad duo. Primo quantum ad conatum operis; et quantum ad hoc dicit, hic, quoniam declinaverunt etc.: quia licet non possint facere, tamen conantur quantum possunt mala inferre.

Ps. 34: retribuere mala mihi. Vel, declinaverunt, quia mala eis imminetia volunt aliis inferre. Imminebat enim duplex malum Judaeis: scilicet malum poenae: et hoc in Christum retorquere conati sunt, quando, ne Romani auferrent dominium, occiderunt Christum. Secundo imminebat eis malum culpae. Jo. 8: vos ex patre diabolo estis, et hoc torquebant in Christum quando dicebant. Jo. 8: nonne bene dicimus etc.. Ipsi daemoniaci erant, et Christo peccatum imponebant. Secundo describitur culpa Judaeorum sive peccatorum quantum ad conatum

cogitationis: unde dicit, cogitaverunt consilia etc. Idest cogitaverunt ut fidem ejus destruerent. Hier. 11: cogitaverunt consilium etc.. De hoc ligno dicitur Sap. 14: benedictum est lignum per quod fit justitia: sed non stabilierunt, idest non potuerunt perficere cogitatum. Isa. 8: inite consilium, et dissipabitur etc. Quare? quia non est consilium contra Dominum, Prov. 21. Et rationem hujus dicti assignat, quare non stabilierunt consilium contra, dicens, dorsum.

Littera Hieronymi planior est, quoniam pones eos humerum, finium tuorum firmamentum contra faciem eorum. Dupliciter contingit quod hostes contra aliquem consilia non stabiliunt. Uno modo, si ab eo vincantur. Alio modo, si fines hostium sint firmati; et ideo dicit, non potuerunt stabilire consilium eorum: quoniam pones eos dorsum, idest fugient ante te.

Item finium tuorum firmamentum contra eorum faciem. Hoc spiritualiter intelligitur de Christo, cujus nullus potuit irrumpere fines. Joan. 10: non rapiet eas quisquam de manu mea. Et in littera nostra habetur, in reliquiis tuis praeparabis vultum eorum, idest contra vultum eorum, secundum Glossam. Supra Psalmista posuit poenam malorum futuram; hic autem ponit poenam eorum praesentem.

Et est duplex poena spiritualis, quae est in anima: scilicet secundum aversionem a Deo, et secundum conversionem ad malum. Quantum ad primum dicit, tu secundum tuam providentiam, pones eos dorsum. Quantum ad secundum dicit, in reliquiis tuis praeparabis vultum eorum. Et hoc multipliciter exponitur, secundum Glossam. Uno modo de his quae Christus reliquit, scilicet temporalia quae contempsit. Joan. 18: regnum meum non est de hoc mundo; quia in cupiditate rerum temporalium relinques vultum eorum, idest praeparabis intensionem eorum, ut propter hoc occidant Christum, sicut cum dixerunt, jo. 11: ne forte veniant Romani etc.. Vel in reliquiis eorum, idest gentibus quas relinquis convertendas. Rom. 15: in eum gentes sperabunt. Praeparabis vultum eorum, idest cognitionem tuam, quae est eorum, idest Judaeorum, idest eis promissam. Vel reliquiae Christi extrema vitae ejus dicuntur, idest passio et mors ejus; et in istis fuit praeparata mala eorum intentio ad ejus passionem. Vel praeparationem vultus in bonum, idest in reliquiis Judaeorum qui convertentur.

Rom. 9: reliquiae salvae fient. Et licet ponantur ut dorsum modo, tamen reliquiae convertentur et cognoscent.

#10 Exaltare. Hic ponitur conclusio. Et primo petit id quod est ex parte Dei; secundo promittit id quod est ex parte nostra. Dicit ergo, exaltare Domine in virtute tua, ut scilicet in ea rex laetetur. Isa. 26: exaltetur manus tua ut non videant et confundantur.

Tamen secundum mysterium, exaltare, Christe, in resurrectione, quae erit, in virtute tua. Joan. 10: potestatem habeo ponendi animam meam, et iterum sumendi eam, per resurrectionem et ascensionem. Exaltare, quae erit in virtute tua. Isa. 63: gradiens in multitudine virtutis suae. Et nos, cantabimus, scilicet interius, et psallemus, exterius, virtutes suas. Vel, cantabimus, idest praedicabimus et annuntiabimus excellentiam potestatis tuae. 1 Pet. 2: ut virtutes annuncietis ejus, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum.

|+21 Pars 21

#1 In praecedentibus prius videtur esse actum de tribulatione quam sustinuit David a filio et a Saule; hic autem in tertia decade agitur de persecutione quam passus est a toto populo, qui eum abjecit ad mandatum Saulis. Dividitur ergo Psalmus iste in tres partes. In prima narratur tribulatio.

In secunda funditur oratio ad Deum pro liberatione; in tertia ponitur gratiarum actio. Secunda incipit Psalmo 24: ad te Domine levavi: tertia ibi, afferte Domino, Ps. 28. Circa primum duo facit. Primo exponit tribulationem; secundo ostendit quomodo a Deo juvatur in tribulatione, ibi, Ps. 22: Dominus regit me. Sicut supra dictum est, sicut in aliis prophetis, ita hic agitur de aliquibus tunc praesentibus in quantum erant figura Christi et quae ad ipsam prophetiam pertinebant. Et ideo quandoque ponuntur aliqua quae ad Christum pertinent, quae excedunt quasi virtutem historiarum. Et inter alia specialiter iste Psalmus agit de passione Christi.

Et ideo hic est ejus sensus litteralis. Unde specialiter hunc Psalmum in passione dixit cum clamavit, Heli heli lammasabactani: quod idem est quod Deus Deus meus etc. Sicut hic Psalmus incipit. Et ideo licet figuratiter hic Psalmus dicatur de David, tamen specialiter ad litteram refertur ad Christum.

Et in synodo toletana quidam theodorus Mopsuestenus, qui hunc ad litteram de David exponebat, fuit damnatus, et propter hoc et propter alia multa; et ideo de Christo exponendus est. Sciendum est autem quod quinque Psalmi agunt de passione Christi prolixè: quorum iste Psalmus primus est.

Alii enim brevius tangunt passionem Christi. Secundus est, judica Domine nocentes me, Ps. 34. Tertius est, ibi, exaudi Deus orationem meam, et ne despexeris deprecationem meam. Quartus, Ps. 68: salvum me fac Deus, quoniam intraverunt aquae. Quintus, Ps. 108: Deus laudem meam ne tacueris. Et hoc propter quinque plagas Christi: vel propter quinque effusiones sanguinis.

Et unus est modus procedendi in omnibus, quia incipiunt a gemitu, et terminantur in salutem populorum: quia ex passione facta est salus omnibus hominibus. Titulus Hieronymi est: victori pro cervo matutino. In nostra littera, victori pro assumptione vel pro cerva matutina. In hoc Psalmo principaliter agitur de passione Christi. Secundo

tangitur in eo de resurrectione: quia per eam datur intelligi passio, et passio ordinatur ad resurrectionem; sicut si dicam, iste est manumissus, ostendit quod fuit servus. Ergo iste Psalmus est David, idest Christi. Et est pro assumptione, idest resurrectione, et haec fuit matutina; unde, pro cerva, idest pro humana natura, vel pro cervo matutino, idest Christo: Ps. 107: exurgam diluculo.

Hic autem titulus est quando David ibat profugus, et latebat in desertis sicut cervus. Unde supra dixit, Ps. 17: et posuit pedes meos tamquam cervorum.

Unde pro ista tribulatione quae figurabat passionem Christi, intitulatur iste Psalmus. Hoc modo tamen melius refertur ad Christum, ut per cervum intelligatur humana natura in Christo, quia cervus transit spineta sine laesione pedum; sic Christus transivit per istam vitam praesentem sine sui iniquatione.

Item cervus optime salit: sic Christus de fovea mortis ascendit ad gloriam resurrectionis. Et ideo cervus dicitur, et matutinus dicitur, quia tunc surrexit. Psalmus iste dividitur in tres partes. In prima ponitur conquestio. In secunda narratio passionis, ibi, ego autem sum vermis. In tertia ponitur liberationis petitio, ibi, tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me. Circa primum tria facit. Primo ponitur conquestio sive quaestio. Secundo ponitur expositio conquestionis, ibi, longe a salute. Tertio ponitur ratio conquerendi, ibi, tu autem in sancto habitas.

Haec est translatio septuaginta. In Graeco autem et in Hebraeo non est, respice in me; sed habetur sic, Deus Deus meus quare me dereliquisti? quia haec verba dixit Christus in cruce: sed, respice, interpositum est. Ponitur ergo petitio cum dicit, Deus Deus meus. Repetitur autem bis Deus ad majorem certitudinem: Gen. 41: quod autem secundo vidisti ad eandem rem pertinens, indicium est firmitatis. Respice in me, idest miserere mei: Ps. 24: respice in me, et miserere mei, quia unicus etc.. Quare me dereliquisti? haec fuerunt verba Christi in cruce. Ex his autem verbis Arius occasionem sumpsit erroris: scilicet quod in morte Christi separata est divinitas ab humanitate.

Unde de hoc, secundum eum, conqueritur Dominus, dicens, quare me dereliquisti. Sed hoc erroneum est. Est autem sciendum, quod aliquis dicitur derelictus a Deo quando non adest ei Deus, sicut videtur adesse quando protegit eum, et implet ejus petitionem: Hier. 20: Dominus Deus mecum est tamquam bellator fortis: idcirco qui persequuntur me cadent et infirmi erunt. Et quia Christus non est liberatus a passione corporali cum esset in passione, secundum hoc dicitur ad horam derelictus, idest passioni expositus: Rom. 8: proprio filio suo non pepercit etc.. Item illa petitio.

Pater si fieri potest, transeat a me calix iste, ut dicitur Matth. 26, non videtur impleta, quia erat secundum carnem: isa. 34: ad punctum et in modico dereliqui te, idest passioni te exposui; et in miserationibus magnis congregabo te, scilicet in resurrectione. Et ideo dicit, quare me dereliquisti? idest passioni me exposuisti. Longe a salute mea verba delictorum meorum. Hic exponitur conquestio sive quaestio. Et primo in generali. Secundo in speciali, ibi, Deus meus clamabo. Dicit ergo, dereliquisti me. Et hoc, quia longe sunt verba delictorum meorum a salute mea, idest mei veri hominis, in quantum habeo humanam naturam: Ps. 118: longe est a peccatoribus salus. Et haec verba, scilicet, dereliquisti, et longe, et quare, non videntur esse hominis justisive justitiae, sed videntur esse verba delictorum meorum, scilicet hominis peccatoris, idest ostendunt me non esse justum, sed peccatorem. Unde haec verba dixit Christus in persona peccatoris, sive ecclesiae. Et haec est una de regulis supra in principio Psalterii positus, quod ea quae pertinent ad membra, dicit Christus de se, propter hoc, quod sunt sicut unum corpus mysticum Christus et ecclesia; et ideo loquuntur sicut una persona, et Christus transformat se in ecclesiam, et ecclesia in Christum: Rom. 12: multi unum corpus sumus in Christo. In membris autem Christi, idest in ecclesia, sunt delicta sive peccata.

In capite vero, idest in Christo, nullum est delictum, sed similitudo delicti: Rom. 8: misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati, et de peccato damnavit peccatum: 2 Cor. 5: eum qui peccatum non noverat, peccatum pro nobis fecit, ut nos efficeremur justitia Dei in Christo.

Christus autem imminente passione oravit, pater si fieri potest transeat etc.. Matth. 28. Sed haec verba Christi orantis possunt dupliciter exponi. Uno modo ut Christus ea protulerit quasi gerens infirmorum personam, qui sunt in ecclesia: quia futurum erat ut aliqua membra sua debilia, quando immineret eis passio, formidarent. Alio modo quod protulit hanc petitionem gerens officium carnis infirmae in Christo, quae naturaliter timet et fugit mortem.

Quod petiit ergo liberari, fuit verbum vel membrorum in quibus delictum invenitur, vel carnis Christi in qua est similitudo delicti sive peccati: et ideo dicit, verba, quibus petiit liberari, quae sunt, delictorum meorum, idest fidelium, pro quorum delictis patior; vel sunt infirmae carnis quae habet similitudinem delicti: longe a salute corporali, quia calix, sive passio, non transit a me ut petii; quasi dicat, non consequor salutem quam intendo, si petitio mea quam peto, exaudiretur, pater, transeat a me calix iste. Et ideo littera Hieronymi habet, longe a salute mea verba gemitus mei. Aliter exponit Augustinus in Lib. De gratia novi testamenti: haec verba quibus peto liberari a passione et conqueror quod sum derelictus passioni, sunt longe a salute mea quam secundum quod Deus debeo facere. Matth. 1: ipse salvum faciet populum suum a peccatis eorum. Et assignat rationem quare sit derelictus: est enim duplex salus: una corporalis, quae est communis hominibus et jumentis: Ps. 35: homines et jumenta salvabis Domine. Alia spiritualis et aeterna; et haec est propria Christi: unde dicit, mea, quia salus novi testamenti est per Christum facta: isa. 45: Israel salvatus est in Domino salute aeterna. Et haec differunt: quia

prima quaerebatur in veteri testamento; secunda quaeritur in novo. Quare ergo derelictus est passibilis? quia ipse venit in novo testamento.

Et haec verba quae hic dixit, longe a salute mea, spirituali, quia sunt pro corporali salute.

Longe. Christus loquitur in persona peccatorum, qui quandoque propter peccata derelinquuntur a Deo: unde dicit, verba delictorum meorum, idest peccatorum, sunt longe a salute, spirituali: quia haec est causa quare peccatores non salvantur, quia sunt peccatores: joan. 9: peccatores Deus non audit. Vel secundum Augustinum, loquitur, a me, quasi derelinquendo me, fecisti me longe a salute mea, idest corporali: et haec verba sunt delictorum meorum.

#2 Deus. Haec in speciali prosequantur. Per diem et noctem duo intelligere possumus. Uno modo ad litteram diem et noctem temporalem et sic clamare, est clamare assidue; unde dicit. Non exaudies; quasi dicat: quamvis assidue clamem, non sum tamen exauditus. Littera Hieronymi habet, et nocte et non est silentium mihi, quasi non sileo die et nocte orare. Alio modo, ut per diem intelligatur prosperitas, et per noctem adversitas.

Et secundum Augustinum verba quae pro salute corporali dicuntur, fiunt per diem pro prosperis; per noctem, ut tollatur adversitas. Ergo Christus clamat per diem, quando est in prosperitate, et non exauditur, quia petit ut non pereat: et per noctem, ut tollatur adversitas, et non tollitur.

Sed contra dicitur de Christo (Hebr. 5) quod exauditus est etc..

Et dicendum, quod oratio est actus rationis: unde omnis oratio Christi procedens ex rationis iudicio est exaudita. Secus est de oratione exprimente infirmitatem naturae passibilis et proprium motum membrorum, quia nec ipse voluit eam exaudiri: joan. 12: nunc anima mea turbata est, et quid dicam, pater etc.. Et quare non est exauditus in prosperis et adversis, ostendit, et non ad insipientiam mihi: quia haec petitio non pertinet ad salutem novi testamenti, quam ego intendo, quae est salus aeterna; sed pertinet ad salutem veteris testamenti. Ut ergo hanc sapientiam discas, scias quod salus temporalis non pertinet ad novum testamentum, sed ad vetus. Haec est sapientia quae stultitia est apud homines: 1 corinth. 4: nos stulti propter Christum: ibid. 1: nonne Deus stultam fecit sapientiam hujus mundi etc..

#3 Tu autem. Supra posita est quaestio Christi inquirentis causam passionis suae; hic autem ostendit quod hujusmodi quaestio est rationabilis, et rationabile est quod est derelictus. Et primo dicit hoc esse mirabile ex parte Dei. Secundo ostendit hoc experimento antiquo, ibi, in te speraverunt.

Hoc quod hic dicitur, tripliciter refertur ad praedicta, secundum tres expositiones. Una est, quia est longe a salute temporali, et sic facta est ista divisio. Unde illud est mirabile ex parte Dei propter duo. Primum est, cum Deus in sanctis habitet, et non defendat eos: Judith 6: si Dominus nobiscum est, cur haec mala omnia apprehenderunt nos? ubi sunt mirabilia ejus quae patres nostri narraverunt nobis? et ideo dicit, tu autem in sancto habitas: hierem. 14: tu in nobis es Domine, sed specialiter habitat in Christo. Alia ratio est, quia quidquid boni habemus, totum est in laudem Dei. Et ideo si nobis est bene, melius a nobis laudatur Deus. Et ideo sequitur, laus Israel: hierem. 17: sana me Domine, et sanabor; salvum me fac, et salvus ero, quoniam laus mea tu es. Secundum aliam expositionem, quare me dereliquisti? ideo scilicet quia, verba delictorum meorum sunt longe a salute mea, spiritualiter: sed ego clamo pro temporali: tu vero qui habitas in sancto, ut sis, laus Israel, non exaudies, quia non exaudis quando quis non clamat pro spirituali salute.

Vel secundum tertiam expositionem, ut loquatur Christus in persona peccatoris; quasi dicat, ideo es longe a salute mea, quia non habitat in peccatoribus; sed in sancto.

#4 In te. Hic ponitur alia ratio quae sumitur ex antiqua consuetudine et experimento quo sancti patres liberabantur a tribulationibus invocantes Deum; sicut patet Exod. 14, quod liberati sunt de persecutione Aegyptiorum: et de susanna quae liberata est ab iniqua sententia senum, Dan. 13: Daniel liberatus de ore sive de lacu leonum, Dan. 14.

Quomodo ergo sum derelictus a te, et non sum liberatus a passione? duo ergo facit circa hoc. Primo facit mentionem de malo corporalis afflictionis.

Secundo de malo confusionis. Quantum ergo ad liberationem primi mali duo faciebant. Primo sperabant in eum; unde dicit, in te, non in mundo, speraverunt patres nostri: isa. 26: sperasti in Domino in saeculis aeternis, in Domino Deo forti in perpetuum etc.. Et liberasti eos; et iste est fructus spei, quia liberasti eos. Secundo clamabant; unde dicit: ad te clamaverunt, ex magna cordis affectione, et salvi facti sunt: Psal. 119.

Ad Dominum cum tribularer clamavi etc..

Quantum ad secundum malum, scilicet confusionem, dicit, in te speraverunt, et non sunt confusi.

Sed contra: Dan. 3: non est confusio confidentibus in te: Rom. 5: spes non confunditur.

Dicendum quod patres pertinebant ad vetus testamentum in quo temporalia dabantur: et ideo, ut ostendat quod divina providentia temporalia etiam disponat, liberat eos etiam temporali liberatione.

Sed Christus promittit et donat spiritualia: et ut ostendat contemnenda temporalia et speranda aeterna, noluit temporalem liberationem secundum rationem: et tamen aliqui in novo testamento sunt temporalibus

liberationibus liberati, et in veteri testamento aliqui sunt spiritualibus afflictionibus eruditi, ut ostendatur Deus auctor esse utriusque testamenti.

#5 Ego autem. Hic ponit passionem suam. Et primo proponit confusionem suam quam passus est.

Secundo exponit eam, ibi, omnes videntes me. Tertio causam ejus assignat, ibi, quoniam tu es. Prima pars dupliciter potest legi. Uno modo, ut primo proponat similitudinem confusionis. Secundo exponat opprobrium. Dicit ergo, illi sunt liberati, ego autem non sum liberatus a confusione; sed sic viliter conculcatus ac si essem vermis et non homo: job 25: homo putredo, et filius hominis vermis: Thren. 3: factus sum in derisum omni populo, canticum eorum tota die.

Et quomodo exponit, opprobrium hominum, et abjectio plebis: Matth. 27: praetereuntes blasphemabant eum, vah qui destruis templum. Et qui crucifixi erant conviciabantur ei. Alios salvos facit, seipsum non potest salvum facere.

Et joan. 19: plectentes coronam de spinis etc.. Et ideo, opprobrium factus sum hominum, in verbis eorum, ut dictum est, et abjectio plebis, quia spreverunt eum, et quia abjecto eo petierunt barabbam, Matth. 27. Thren. 3: abjectionem posuisti me in medio populorum. Secundo modo ut pertineat ad Christi dignitatem: vermis enim non generatur ex coitu, sed ex terra, solo calore solis caelestis. Ipse enim quasi tenerrimus ligni vermiculus, ut dicitur 2 Reg. 23, sic Christus ex virgine sola operatione spiritus sancti: psalm. 84: Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum. Ideo dicit, ego autem sum vermis et non homo, scilicet tantum, sed etiam Deus. Vel aliter secundum Augustinum.

Per hominem intelligitur homo vetus, scilicet Adam, qui sic fuit homo quod non filius hominis. Per vermem intelligitur Christus, qui sic fuit homo quod filius hominis, idest virginis: ideo dicit. Sum vermis et non homo, scilicet gaudens temporalibus, sed filius hominis gaudens spiritualibus. Abjectio plebis, hic non mutatur. Consequenter ponit derisionem: et primo ostendit quomodo sit universalis; secundo quomodo sit multiplex. Quod sit universalis, ostendit cum dicit. Omnes videntes me deriserunt me: hierem. 20: tota die omnes subsannabant mihi: quia populi et principes: et haec distributio, omnes, pro toto populo intelligitur, scilicet malo. Quod illusio fuerit multiplex, ostendit: quia verbis; unde dicit quia locuti sunt labiis: Matth. 27: praetereuntes blasphemabant eum: isa. 57: super quem lusistis, et super quem dilatastis os, et ejecistis linguam: Sap. 2: si verus filius Dei est, suscipiet illum. Item factis: et moverunt caput: Matth. 27: moventes capita sua (scilicet prae derisu) dicentes, alios salvos fecit etc..

#6 Speravit. Ostendit quae sint illa verba quae in ejus confusionem loquebantur: quia primo improperebant sibi spem quam habebat de Deo: unde dicit, speravit in Domino, eripiat eum. Matth. 27: confidit in Deo, liberet eum si vult. Quasi dicat: si sperasset in Domino, liberasset eum: quia dictum est supra statim, quia speraverunt in te patres nostri, et liberasti eos. Sed decipiuntur: quia non intelligitur de salute sive de liberatione temporali. Secundo impropereant Christo, quod non sit Deo acceptus; unde dicit, salvum faciat eum quoniam vult eum: Sap. 2: filium Dei se nominat.

#7 Quoniam. Consequenter ponitur causa confusionis; et circa hoc duo facit. Primo ponit causam.

Secundo prorumpit in orationem, ne discesseris.

Causa irrisiois consuevit esse stultitia. Unde temporales reputant bonos homines stultos, quia non confidunt de mundo: Ps. 13: consilium inopis confudistis, quoniam Dominus spes ejus est. In hac causa duo facit. Primo ponit divinum beneficium motivum ad sperandum. Secundo ipsam spem, ibi, spes mea; quasi dicat: derident me, quia spes mea est in te; et ideo dicit: quoniam tu es qui extraxisti me de ventre matris meae. Hic ponit primo quae pertinent ad caput.

Quaecumque nascuntur naturaliter et universaliter ex utero matris, virtute divina producuntur, et ipsa est omnium causa: Gal. 1: qui me segregavit ex utero matris meae, et vocavit per gratiam suam. Sed singulariter dicit Christum abstractum ex utero matris, quia mirabiliter conceptus est, et sine semine natus, servata matris integritate: hoc est beneficium, et ex hoc sequitur spes: et circa hoc tria ponit. Primo ipsam spem. Secundo ejus perfectionem.

Tertio ejus rationem. Dicit ergo, spes mea ab uberibus matris meae: idest, tu es spes mea ex quo homo sum et suxi ubera matris meae: quia cum erat verbum apud Deum, non conveniebat ei sperare: psalm. 70: spes mea a juventute mea.

Sed contra. Christus ab instanti conceptionis habuit usum liberi arbitrii, ergo ex tunc speravit.

Respondeo. Dicendum quod ubera, idest lac uberum, in eodem tempore praeparatum fuit, quo fuit conceptus: unde ubera ad ipsam conceptionem referuntur.

In te projectus sum ex utero. Contra. Si postquam egressus est ex utero, projectus est in Deum, ergo antequam exiret uterum, non fuit projectus in Deum.

Dicendum, quod ille projicitur in alterum, qui non in se, sed ei innititur: 1 Pet. 5: omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum: unde, projectus sum ex utero, quia tibi soli innitor.

Et sic describitur perfectio spei.

#8 De ventre. Hic ponitur ratio spei: quasi dicat: in te speravi, quia te habui semper ut Deum: psalm. 27: in Deo speravit cor meum, et adjutus sum; et ideo dicit: tu es Deus meus de ventre matris meae, idest ex quo factus sum homo, quia ante non erat Dei filius homo. Sed si exponatur de membris Christi, projectio sive extractio est de uno in aliud secundum carnem; Christus autem semper tendebat in Deum. Sed loquitur de membris quae secundum carnem semper sunt in ventre carnali, scilicet concupiscentiis mundanis; sed per Deum ab hujusmodi concupiscentiis extrahuntur, et projiciuntur in Deum: ut nihil nisi Deum sperent et quaerant. Consequenter concludit orationem cum dicit, ne discesseris a me, scilicet defendendo, vel in me, vel in membris meis quantum ad spiritualia; quasi dicat, dereliquisti me, exponendo passioni corporali. Ne recedas a me, fovendo me spirituali auxilio.

#9 Quoniam. Hoc, secundum Hieronymum, est principium versus sequentis: et ideo potest, ut dictum est, convenienter cum praecedentibus legi; et etiam cum sequentibus. Et ut dicit Hieronymus, convenientius legitur cum sequentibus: nam Psalmus ex persona Domini exponens passionem, praemittit primo orationem; postea ordinem passionis subsequitur, ibi, circumdederunt me etc.. Circa primum duo facit. Primo proponit orationem. Secundo necessitatem orandi ostendit, quoniam tribulatio.

Dicit ergo, tu es Deus meus de ventre matris meae, et ideo oro ne discesseris a me, quoniam tribulatio proxima est. Haec enim intelligenda sunt ut Christus loquatur in persona membrorum suorum, ut non dereliqueret ea in tribulationibus: 1 corinth. 10: fidelis Deus qui non patitur vos tentari supra id quod potestis. Psalm. 70: ne derelinquas me, quia dixerunt inimici mei mihi, et qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum. Non autem dicit hoc pro se. Necessitas autem est duplex; tribulatio quae imminet, et auxilium quod deficit: unde dicit: tribulatio proxima est, scilicet tempore: Matth. 26, ecce appropinquabit hora, et filius hominis tradetur etc.. Sed objicitur, quod cum haec verba sint Christi jam in cruce existentis, quomodo dicit: quoniam tribulatio proxima est etc.? possumus dicere quod David mutat tempora.

Augustinus aliter solvit. Tribulatio quandoque est propinqua, quandoque remota. Sensus doloris est in anima: propinquum animae est corpus, remota sunt bona exteriora. Quando ergo est afflictio in exterioribus tribulatio non est propinqua; sed quando est in proprio corpore, tunc est propinqua et proxima: et impossibile est quin homo sentiat. Christus autem in proprio corpore affligebatur: psalm. 114: tribulationem et dolorem inveni.

Item deficit auxilium: quoniam non est qui adjuvet.

Et ideo est orationi instandum: isa. 63: circumspexi, et non erat auxiliator; quaesivi, et non erat qui adjuvaret: quia etiam apostoli relicto eo fugerunt.

#10 Circumdederunt. Supra ostendit Psalmista in persona Christi suam conquestionem sive querelam rationabilem esse, et ex parte Dei, et ex antiquorum consuetudine, sive experimento: hic autem prosequitur ordinem passionis quantum ad afflictionem carnis. Et proponit primo persecutores.

Secundo persecutionis effectum, ibi, sicut aqua.

Tertio persecutionis modum, ibi, circumdederunt me canes. Primo ergo introducuntur persecutores invadentes opere: quorum quidam minores, ut plebs et ministri; et quantum ad hos dicit, circumdederunt me vituli multi: Eccl. 1: stultorum infinitus est numerus. Circumdederunt me, quia undique invaserant: psalm. 117: circumdederunt me sicut apes etc.. Quidam sunt majores; unde dicit, tauri pingues obsederunt me: Eccl. 6: ne extollas te in cogitatione tua, sicut taurus qui ex pinguedine et fortitudine, nec jugo premitur, et multum generat et superbit. Dicitur quod taurus est animal melancholicum: et propter hoc diu retinet iram. Et sicut minores habent audaciam propter multitudinem, ita majores propter divitias. Et ideo dicit, pingues: job 15: pingui cervice armatus est. Obsederunt me: job 19: obsederunt in gyro tabernaculum meum.

Consequenter ponit persecutores insurgentes ore: unde dicit, aperuerunt super me os suum. Et quidem multipliciter eum tentando: Matth. 22: quid me tentatis hypocritae? accusando, invidendo, ad mortem expetendo, dicentes, crucifige: Thren. 3: inimici mei aperuerunt os suum super me.

Consequenter adhibet similitudinem, sicut leo rapiens et rugiens, cui comparantur propter crudelitatem: Hier. 12: facta est mihi hereditas mea quasi leo in sylva: dedit contra me vocem: nam leonis est ut capta praeda rugiat: Amos 3: numquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo nisi aliquid apprehenderit? et dicit, rapiens, insidiando, et rugiens, manifeste in mortem expetendo: Ezech. 22: sicut leo rugiens rapiensque praedam animam devoraverunt.

#11 Sicut. Consequenter ponit persecutionis effectum.

Et primo proponit hunc effectum. Secundo exponit eum, ibi, dispersa. Dicit ergo, persequuntur me et nocent: quia quantum ad corporalem salutem totaliter invaluerunt: et ideo dicit: sicut aqua effusus sum. Si effundatur oleum; aliquid remanet in vase; si effundatur vinum, saltem remanet odor in vase; sed de aqua nihil remanet; quasi dicat, totaliter effusus sum secundum eorum opinionem: 2 Reg. 14: quasi aquae dilabimur, quae non revertuntur super terram. Aqua leviter effunditur et projicitur: sic ego effusus sum. Sicut etiam Judaei non solum eum delere desuper terram conati sunt, sed etiam famam ejus perdere voluerunt. Vel assimilatur Christus aquae,

quia aqua lavat; sic passio Christi de omnibus peccatis et omnes sordes lavat: Apoc. 1: dilexit nos et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo.

Item aqua rigat et facit fructificare: sic passio Christi: Eccl. 24: dixi, irrigabo hortum meum etc..

Et fructificat fructum vitae aeternae: Eccl. 24: flores mei (idest passionis meae) fructus honoris et honestatis.

Item facit viam lubricam: sic passio Christi disponit Judaeos ad casum: I Cor. 1: nos autem praedicamus Christum crucifixum: Judaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam; ipsis autem vocatis Judaeis atque Graecis Christum Dei virtutem et Dei sapientiam. Consequenter exponit hunc effectum: et ideo dicit, dispersa sunt etc.; quasi dicat, quicquid videbatur in me forte, est dissolutum: quicquid pulchrum, emarcebit. Et ideo dicit, dispersa etc.. In homine est duplex fortitudo.

Una est fortitudo corporis, et haec consistit in ossibus et nervis; et quantum ad hoc dicit, dispersa sunt omnia ossa mea: quasi dicat: omnis virtus mea corporalis defecit. Tamen de Christo dicitur spiritualiter: nam apostoli qui sunt ossa Christi, dispersi fuerunt: Zach. 13: percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. Alia est fortitudo animae, quae consistit in corde; unde dicit, factum est cor meum tamquam cera liquescens.

Quaerit Augustinus quomodo de Christo capite verum sit: quia hoc videtur provenire ex superabundanti timore, quod non est dicendum de Christo: quia etsi fuerit in eo timor naturalis, non tamen fuit tantus quod liquesceret Cor. Et ita intelligitur de Christo non secundum se, sed quantum ad membra; quae quidem sunt cor Christi, quae et praecipue diligit: Phil. 1: eo quod vos habeam in corde. Et sequitur, testis est mihi Deus, quomodo cupiam vos esse in visceribus Jesu Christi. Hi fuerunt apostoli qui fuerunt ossa ad sustentandum infirmos in ecclesia, sicut ossa sustentant carnes: Rom. 15: debemus nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere. Et fuerunt corda eorum sicut cera liquescens. Primo mala liquefactione per timorem, sicut in fuga discipulorum: Matth. 26: tunc relicto eo fugerunt omnes. Et in negatione Petri: Luc. 22: at ille negavit, dicens, homo nescio quid dicis. Secundo bona liquefactione, sicut in conversione discipulorum, ut patet in Petro et Andrea. Vel dicendum quod liquefactio etiam est amoris. Cant. 5: anima mea liquefacta est. Res antequam liquefiat, dura est et constricta in se; si liquescit, diffunditur et tendit a se in aliud. Timor etiam quandoque indurat, quando scilicet non est magnus: et sic est etiam de amore: quia quando supervenit amor, tunc homo tendit in aliud quod ante in se erat. Et de hac liquefactione potest exponi etiam de Christo secundum quod est caput: nam hoc liquefieri et est a spiritu sancto, et est in medio ventris, idest affectus. Vel per cor Christi intelligitur sacra Scriptura, quae manifestat cor Christi. Hoc autem erat clausum ante passionem, quia erat obscura; sed aperta est post passionem, quia eam jam intelligentes considerant, et discernunt quomodo prophetiae sint exponendae.

#12 Aruit. Hic ostendit quod quicquid pulchrum fuit in Christo evanuit. Florere videbantur in Christo ante passionem tria: operatio miraculorum, facundia doctrinae, fama et gloria populorum. De primo, Joan. 6: multitudo magna sequebatur eum, quia videbant etc.. Et haec virtus aruit in passione quantum ad opinionem eorum: unde clamabant, alios salvus fecit etc.. Aruit, idest viluit, tamquam etc.. Vel testa, quando arescit induratur: sic in passione virtus Christi fuit indurata ad sustentandum: Eccl. 27: vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio tribulationis. De secundo, Matth. 7: erat docens eos tamquam potestatem habens; sed in passione, adhaesit lingua mea faucibus meis, prae taciturnitate: Ezech. 3: adhaerere faciam linguam tuam palato tuo, et eris mutus. Et hoc est factum in passione; quia non respondebat Herodi: Luc. 23: interrogabat eum Herodes multis sermonibus. At ipse nihil respondebat ei. De tertio Matth. 21: plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via. Alii autem caedebant ramos de arboribus etc.. Tunc impletum est quod David prophetaverat de Christo dicens, (Ps. 117) Domine salvum me fac, o Domine bene prosperare; benedictus qui venit in nomine Domini, Deus Dominus et illuxit nobis.

Sed in passione viluit; unde dicit, et in pulverem mortis deduxisti me, idest vilem mortem me pati fecisti: Sap. 2: morte turpissima condemnemus eum. Vel si referatur ad membra, in pulverem mortis deduxisti me, idest membra mea quae sunt incinerata, non autem Christi. Vel in pulverem etc., idest in potestatem Judaeorum dedisti me qui sunt sicut pulvis etc..

#13 Quoniam. Hic ponitur modus passionis. Et primo ponit ea quae facta sunt ante crucifixionem.

Secundo quae facta sunt in ipsa crucifixione. Tertio quae facta sunt post crucifixionem. Ante crucifixionem facta fuerunt duo. Primo fuit captus; et quantum ad hoc dicit, circumdederunt me canes multi: Philip. 3: videte canes, videte malos operarios: isa. 56: canes impudentissimi nescierunt saturitatem. Item secundo quomodo fuit illusus; unde dicit, consilium malignantium obsedit me. Consequenter ponit ea quae facta sunt in ipsa crucifixione. Et primo quantum ad affixionem, foderunt manus meas et pedes meos, grossis clavibus affigentes ligno: Zach. 13: quid sunt plagae istae in medio manuum tuarum? item quantum ad distensionem dicit, dinumeraverunt omnia ossa mea, idest dinumerabilia fecerunt.

#14 Ipsi vero. Hic ponuntur illa quae facta sunt post passionem; unde dicit, ipsi vero consideraverunt, convenientes ad spectaculum ut illuderent: Luc. 23: milites illudentes impleverunt spongiam aceto dicentes, si rex Israel es, salvum te fac etc.. Et inspexerunt, scilicet quid eveniret de me. Diviserunt inter se vestimenta mea,

quae erant plura et divisibilia: et super vestem meam, scilicet inconsutilem, miserunt sortem, et hoc fecerunt vel propter cupiditatem, vel propter quamdam illusionem.

Per haec vestimenta divisa signantur ecclesiae sacramenta; sed per vestem quae non dividitur, signatur unitas ecclesiae quam quilibet credit habere; sed non habet nisi unus, quia sola est unitas ecclesiae: Cant. 6: una est columba mea, perfecta mea.

#15 Tu autem. Narrata passione, hic procedit ad orationem: et circa hoc duo facit. Primo petit divinum auxilium. Secundo petit praestiti auxilii fructum, ibi, narrabo nomen tuum. Circa primum duo facit. Primo petit divinum auxilium in generali.

Secundo per se in speciali, ibi, erue a framea.

Circa primum duo facit. Primo petit accelerationem auxilii. Secundo auxilii necessitatem. Dicit ergo quantum ad primum: sic fecerunt: foderunt manus meas et pedes meos etc. Sed tu Domine, ne elongaveris auxilium tuum a me, idest ne differas praebere mihi homini Christo auxilium divinitatis; quasi dicat: factum est, quia liberatus est a morte per gloriam resurrectionis, quae non est elongata: quia post triduum resurrexit. Et fuit Christus resurgens: 1 Cor. 15: Christus resurgens ex mortuis primitiae dormientium: Ps. 56: exurgam diluculo. Ad defensionem meam conspice: quasi dicat: ad hoc necessarium est auxilium tuum mihi, scilicet ad defensionem. Sub umbra alarum tuarum protege me etc.. Defende me, scilicet contra persequentes ad mortem, et contra Daemones ne detineant in Limbo. Sic ergo petit ne corpus resolvatur in cineres, et ne anima detineatur in inferno: Act. 2: solutis doloribus inferni, juxta quod impossibile erat teneri illum: Psal. 37: ne derelinquas me etc..

#16 Erue. Hic exponit in speciali a quibus petit defendi. Et primo contra mortem. Secundo contra tentationem mortis, ibi, de manu canis. Dicit ergo, conspice ad defensionem meam, et o Deus, erue animam meam, quam ipsi quaerunt, a framea, idest a gladio qui fremit agitatus.

Sed contra. Christus non fuit occisus a gladio, sed lancea; et lancea etiam fuit percussus post mortem.

Sed dicendum, quod gladius sua acuitate dividit: Heb. 4: acutior omni gladio ancipiti, et pertingens usque ad divisionem: et ideo quia mors dividit animam a corpore, et patrem a filio et e contra, et fratrem a fratre, dicitur gladius: Zach. 13: framea, idest mors, suscitare super pastorem meum: et ab hac eruitur in resurrectione. Vel framea est lingua adversariorum: Psal. 56: lingua eorum gladius acutus. Vel hic loquitur Christus pro membris, quorum plures sunt occisi gladio: Act. 12: occidit autem Jacobum fratrem joannis gladio.

Et de manu canis. Hic orat contra tentationes: et tripliciter describit hic eos irrationabiles et hoc facit sub similitudine canis, qui latrat antequam percipiat contra quem debeat latrare, propter subitam iram ejus, sic Judaei antequam scirent quare latrarent contra Christum, clamabant: Phil. 3: videte canes, videte malos operarios: et supra, circumdederunt me canes multi. Hoc maxime pertinet contra Judaeos, qui contra Christum latrantes clamabant, crucifige crucifige. Luc. 23.

#17 Salva me. Hic describit eos crudeles sub similitudine leonis, qui est crudele animal: et hoc refertur ad Pilatum qui fungitur leonis potestate, idest imperatoris, quem apostolus dicit leonem: 2 Tim. 4: liberatus sum de ore leonis. Vel refertur ad diabolum: 1 Pet. Ult.: tamquam leo rugiens circuit quaerens quem devoret. Et a cornibus unicornium humilitatem meam. Hic describit eos superbos: et refertur ad principes sacerdotum et Scribas, qui scilicet comparantur unicorni superbiam designanti: et hoc indicat quod unum cornu habet in capite, et est tantae superbiae quod nullo modo patitur subjectionem, sed statim captus moritur: job 39: numquid volet rhinoceros, idest unicornis, servire tibi aut morabitur etc.. Et per hoc significantur principes Judaeorum qui singulariter gloriabantur de cognitione Dei. Et quicumque singulariter se extollit, similis est Pharisaeo: Luc. 18: non sum sicut ceteri hominum: Psal. 74: nolite extollere in altum cornu vestrum.

#18 Narrabo. Consequenter ostendit divini auxilii fructum. Et primo ostendit hoc quantum ad ipsum Christum. Secundo quantum ad alios, ibi, edent pauperes. Circa primum duo facit. Primo proponit duplicem fructum; scilicet praedicationis et laudis. Secundo explicat utrumque, ibi, qui timetis.

Circa primum ponit duplicem fructum de liberatione Christi. Primus fructus Christi fuit praedicatio per universum mundum. Dicit ergo, salva me ex ore leonis etc. Quia salvatus et liberatus de faucibus eorum. Narrabo nomen tuum fratribus meis, idest apostolis: et hoc fecit post resurrectionem.

Sunt autem apostoli fratres sui, et per naturam assumptam, et per gratiam vocationis ad apostolatam: Rom. 8: quos praescivit et praedestinavit conformes fieri imaginis filii sui... Quos praedestinavit hos et vocavit.

Sed numquid non narravit ante passionem nomen Dei? cum ipse dicat, joan. 17: pater manifestavi nomen tuum hominibus etc..

Dicendum quod sic: sed plenius post passionem et resurrectionem. Primo quidem narravit discipulis ore proprio, quando aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas, Luc. Ult.. Secundo dando eis spiritum Paraclitum: joan. 16: cum venerit Paraclitus ille spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Et jo. 14: cum venerit Paraclitus quem mittet pater etc. Ille docebit vos omnia. Sed plenissime narrabit quando manifestabit divinitatem suam in

judicio: joan. 14: manifestabo ei meipsum: Luc. 21: tunc videbunt filium hominis venientem cum potestate magna et majestate. Tunc enim in filio cognoscent patrem: joan. 14: in die illa cognoscetis, quia ego in patre, et pater in me, et ego in vobis. Et hoc ipsi soli filio convenit, ut ipse dicit Matth. 11: nemo novit patrem nisi filius.

Secundus fructus liberationis Christi fuit laus divina; unde dicit, in medio ecclesiae laudabo te: isa. 42: laus ejus ab extremis terrae. Sed dicit, in medio ecclesiae: quod Augustinus sic exponit, dicens primo sic. Illud dicimus esse in medio, quod est in manifesto. In veteri testamento Deus laudabatur in occulto, idest in mysteriis; sed in novo laudatur in publico, quia in nuda veritate: 2 Cor. 3: nos autem revelata facie gloriam Domini contemplantes, per amotionem velaminum.

Aliquando dicimus esse in medio illud quod est intimum.

Intimi in ecclesia sunt viri perfecti, qui specialiter laudant Deum in corde. In medio ecclesiae laudabo te, idest in doctoribus et viris perfectis.

#19 Qui. Exequitur utrumque. Et primo primum.

Secundo secundum, ibi, apud te. In primo proponit totam praedicationem novi testamenti, quomodo narratur nomen Domini. Et primo ostendit ad quid inducuntur homines in novo testamento. Secundo quid eis narretur, ibi: quoniam non sprevit: ad tria inducuntur homines in novo testamento: videlicet ad confessionem oris, ad quaerendam gloriam Dei, et ad Deum timendum. Quantum ad primum dicit, qui timetis Deum laudate eum. Est autem duplex timor; unus filialis qui timet Deum offendere, et timet ab eo separari, et exhibet ei reverentiam; et hic est ex caritate. Alius autem est timor servilis, qui timet solum poenam; et hic non est ex caritate: joan. 4: charitas foras mittit timorem. Vetus lex fuit timoris; sed nova est lex amoris. Vos ergo qui timetis Dominum, idest qui impletis legem ex timore, laudate eum, quia nihil laudat quis quod non diligit; quasi dicat: confitemini ei ex amore: psalm. 116: laudate Dominum etc.. Quantum ad secundum dicit, universum semen Jacob magnificate eum: 1 corinth. 10: sive manducatis, sive bibitis, sive aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Et dicit universum semen Jacob etc.; quia filiis Jacob, idest Judaeis lex veteris testamenti fuit data, in qua promittitur gloria humana; sed in novo testamento promittitur gloria Dei. Et dicit, universum, ut includat filios promissionis qui computantur in semine, ut dicitur Gal. 3, scilicet gentiles. Quantum autem ad tertium dicit, timeat eum omne semen Israel, timore reverentiae qui est cum dilectione: Deut. 10: et nunc Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te, nisi ut timeas eum, et ambules in viis ejus? Israel idem est quod Jacob.

#20 Quoniam. Hic ostenditur quid eis annuntietur, scilicet virtus Christi, secundum quod loquitur in persona Christi orantis. Aliquando enim non vult quis preces exaudire, quando scilicet ipsum pro quo petitur, non vult videre, vel quando non vult videre rogantem; aliquando etsi vult videre rogantem, non tamen vult exaudire petitionem: et hoc excludit quantum ad primum, cum dicit, non sprevit, quasi negligendo, neque despexit deprecationem pauperis, idest humilitatem ejus qui non habet spem in temporalibus, idest Christi. Secundum ostendit: nec avertit faciem suam a me; quasi non acceptando me: Psal. 68: ne avertas faciem tuam a puero tuo etc.. Tertium cum dicit, et cum clamarem ad eum exaudivit me; quia judex admisit quod petii pro me et pro meis: joan. 16: si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis: jonae 2: clamavi, et exaudivisti vocem meam. Et nota quod ante passionem tria dicit se fuisse passum. Dicit enim fuisse abjectum, ego sum vermis etc.. Derelictum, quare me dereliquisti? item dicit se non exauditum, clamabo per diem et non exaudies: et quare? quia tunc dicebat, verba delictorum, idest pertinentia ad infirmitatem carnis secundum quam potius temporalia quaeruntur; nunc autem quia per resurrectionem ad hoc genus adduxit humanam naturam ut quaereret spiritualia, dicit contrarium. Quia supra dixit, ego sum vermis etc. Hic dicit, non sprevit me etc.. Supra dixit, dereliquisti me, hic dicit, neque avertit faciem suam a me. Supra dixit, clamabo per diem, hic dicit, dum clamarem ad eum, exaudivit me.

#21 Apud. Supra Psalmista ex persona Christi duo promisit se dicturum: scilicet narrationem divini nominis, et laudem Dei. De primo jam dixit; hic agit de secundo, scilicet de laude divina. Circa hoc duo facit. Primo ostendit qualis sit laus Dei.

Secundo, quomodo laudi adjungit opus, ibi, vota mea etc.. Dicit ergo quantum ad primum, apud te laus mea. Et hoc potest dupliciter intelligi. Uno modo sic: laus mea qua ego laudor, est apud te, non apud homines a quibus non habeo laudem, sed a te: 2 Cor. 10: non qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem Deus commendat. Alio modo sic: laus mea, qua scilicet te laudo, est apud te, non in oculis hominum: Eccl. 47: de omni corde suo laudavit Deum, et dilexit Dominum, et hoc, in ecclesia magna, per me et meo nomine congregata. Magna, dilatatione: isa. 54: dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende. Magna, potestate: Matth. 16: super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, et portae inferi non praevallebunt adversus eam.

Et tibi dabo claves regni caelorum: et quodcumque solveris etc.. Dignitate: Apoc. 21: reges terrae afferent gloriam suam et honorem in illam. Hic ostendit quomodo laudi adjungit opus. Votum Christi fuit ut se daret pro salute fidelium: ipse enim illud vovit in quantum homo: Psal. 39: ut facerem voluntatem tuam, Deus meus, volui. Quae quidem voluntas Dei est sanctificatio nostra: joan. 6: descendi de caelo non ut faciam voluntatem meam,

sed voluntatem ejus qui misit me. Haec vota solvit Christus dando se ad passionem, et iterum quando dedit corpus suum in cibum fidelium; unde dicit, vota, idest sacrificia: reddam, in ara crucis et in sacrificium fidelium; et hoc faciam in conspectu timentium eum: Eccl. 3: qui timet Dominum, honorat parentes.

#22 Edent. Hic consequenter ponit effectum passionis qui est ad alios: et primo proponit diversos passionis effectus; secundo ostendit eos ad futura pertinere, ibi, annunciabitur. Circa primum duo facit. Primo proponit effectus pertinentes ad apostolos.

Secundo ponit tales effectus per apostolos ad alios derivatos, ibi, reminiscuntur. Ad apostolos pertinet ministerium dominici sacramenti: quod designatur cum dicit, edent pauperes, idest humiles et contemnentes res mundi: Matth. 5: beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum.

Isti edent sacrificium, idest sacramentum corporis et sanguinis, sacramentaliter et spiritualiter.

Et ex hoc sequitur triplex effectus; spiritualis, scilicet satietas, laus et vita. Quantum ad primum dicit, et saturabuntur, quia quiescet desiderium suum in plenitudine gratiarum quae per hoc sacramentum acquiruntur: Psal. 62: sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea.

Quantum ad secundum dicit, et laudabunt Dominum qui requirunt eum. Nec mirum, quia laus sequitur ex laetitia: isa. 51: venient in sion laudantes, et laetitia sempiterna super capita eorum.

Satietas autem desiderii causat delectationem: isa. 55: delectabitur in crassitudine anima vestra, idest in spirituali pinguedine: Psal. 41: in voce exultationis et confessionis sonus epulantis.

Sed non quilibet laudat Deum; sed qui requirunt eum, idest qui nihil aliud quaerunt nisi Christum, vel Deum: isa. 55: quaerite Deum dum inveniri potest; invocate eum dum prope est. Quantum ad tertium dicit, vivent corda eorum etc.. Joan. 6: si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum. Et ideo dicit, vivet; quasi dicat: quamvis corpore moriantur imitando passionem Domini, tamen corde vivent: Psal. 68: quaerite Dominum, et vivet anima vestra.

#23 Reminiscuntur. Hic ponit effectus derivatos ad alios. Et primo communiter ad omnes. Secundo quantum ad carnales, ibi, manducaverunt. Tertio quantum ad spirituales, ibi, et anima mea. Est autem triplex effectus. Primus est divina cognitio ad quam gentes per apostolos devenerunt. Secundus est effectus ad conversionem ad Christum.

Tertius effectus manifestatur per operis perfectionem.

Quantum ad primum dicit, reminiscuntur. Hominibus naturaliter inserta est quaedam Dei cognitio; sed obliviscuntur Domini per peccatum: Deut. 32: oblitus es Domini creatoris tui. Gentiles autem habuerant aliquam Dei cognitionem, sed obliti fuerant propter peccata; sed per apostolos fuerunt reducti ad reminiscuntur naturalis cognitionis: jer. 51: recordamini Domini procul. Quantum ad secundum dicit, et revertentur ad Dominum, scilicet per amorem. Et hoc fecerunt non solum Judaei, sed, universi fines terrae: isa. 21: si quaeritis, quaerite; convertimini, et venite: et hi duo effectus etiam ad sacramentum altaris pertinent, quod est quoddam memoriale dominicae passionis, ut dicitur 1 Cor. 11. Ideo dicit, reminiscuntur, quia conversio animae ad Deum est effectus sacramenti altaris: Psal. 22: super aquam refectionis educavit me. Colentes eum non in ceremoniis, sed, in conspectu ejus, scilicet spirituali cultu: joan. 4: veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate. Et omnes familiae gentium: soph. 2: adorabunt eum viri de loco suo, omnes insulae gentium; quasi, ut intelligatur quod gentiles coluerunt Deum Israel: et sicut proselyti euntes ad habitandum cum Judaeis, recesserunt a loco suo.

#24 Quoniam. Potestas spiritualis totius mundi est Christi: Dan. 7: et dedit ei potestatem et honorem et regnum etc.. Et non solum Judaeorum, secundum illud, isa. 9: super solium David; sed ipse dominabitur gentium: Psal. 2: postula a me, et dabo tibi gentes hereditatem.

#25 Manducaverunt. Hic ponitur effectus qui secutus est quantum ad carnales: et ponit duo. Primo ponit bonum eorum. Secundo ponit eorum defectum, ibi, in conspectu ejus cadent, carnales: et hi perceperunt duplex bonum: scilicet participationem sacramenti, et venerationem Dei in cultu. Quantum ad primum dicit, manducaverunt, licet indigne, quia carnales sunt: 1 Cor. 15: caro et sanguis regnum Dei non possidebunt. De bonis dixit supra quod saturabuntur et laudabunt Dominum, et vivent, quia venerantur sacramentum per fidem quam habent. Sed isti quia sunt pingues terrae, idest in terrenis defixi, idest non in spiritualibus elevati: cadent in conspectu ejus, scilicet Dei: Hier. 31: inebriabo animas sacerdotum pinguedine, et populus meus bonis meis adimplebitur.

Isti designantur per vaccas pingues, Amos 4. Deut. 32: incrassatus est dilectus, et recalcitravit: nam, qui indigne manducat et bibit, iudicium sibi manducat et bibit, ut dicitur 1 Cor. 11: et bene dicit, omnes qui descendunt: idest si qui affectu demerguntur ad terrena: quia etsi isti videantur stare in conspectu hominum, tamen in conspectu Dei cadent: isa. 8: offendent ex eis plurimi, et cadent. Vel, cadent in conspectu ejus, idest substernentur ei etiam inimici, omnes qui descendunt in terram, idest in corruptionem peccati: Phil. 2: in nomine Jesu omne genu flectatur.

|#26 Et anima. Hic ponitur effectus quoad spirituales.

Anima Christi sunt illi in quibus requiescit spiritus sanctus, spirituales scilicet, qui dupliciter se habent ad Deum. Primo quantum ad cor, quia vivunt illi, scilicet Deo, vel Christo, Gal. 2: vivo ego etc.. 2 Cor. 5: qui vivunt, jam non sibi ipsis vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est. Secundo quantum ad opus, et semen meum. Semen bonum sunt filii regni; quasi dicat: filii regni quos ego seminavi, servierunt soli Deo: quia omnia opera quae fecerunt, ad ejus gloriam retulerunt.

|#27 Annunciabitur. Hic exponit quando fiet: quia non in tempore suo, sed in futuris temporibus: et ponit tria. Primo praenunciat fidei praedicationem.

Secundo a quibus debeat praedicari. Tertio quibus praedicetur. Quantum ad primum dicit, annunciabitur Domino generatio ventura: et hoc potest dupliciter exponi. Uno modo cum Hieronymo; quasi dicat, generatio ventura annunciabitur, idest evangelizabitur.

Et ad hoc, ut convertantur ad Dominum, sive etiam annunciabitur passive; quasi dicat, per praedicationem apostolorum illa generatio adducetur ad Dominum: Matth. 11: pauperes evangelizantur.

Vel sic. Bonum generationis annunciabitur per Angelos ipsi Deo; non quod ignoret sive indigeat, sed ut ordo servetur, ut dicit Dionysius, et ut dicitur Tob. 12: ego sum Raphael Angelus unus ex septem qui astamus ante Dominum. Et annunciabunt caeli, idest caelestes apostoli: Phil. 3: nostra conversatio in caelis est: justitiam ejus, non humanam, sed Dei, quam repellunt Judaei: Rom. 10: ignorantem Dei justitiam, et suam quaerentes instituire justitiam etc.. Quibus annunciabitur: populo qui nascetur, spirituali generatione: joan. 3: nisi quis renatus fuerit etc.. Hic autem populus non renascitur operatione humana, sed divina: joan. 1: non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.

Et ideo dicit, quem fecit Dominus: Psal. 99: Dominus fecit nos etc..

|+22 Pars 22

|#1 Psalmista supra in persona Christi dixit de sua tribulatione multa; hic autem dicit de remedio quo in ea sustentatur. Et primo commemorat beneficia quibus sustentatur. Secundo potentiam sustentationis, ibi, Domini est terra. Psalmus iste non habet novum titulum, sed videtur designare aliquos in via ambulantes: unde potest significare reditum populi de Babylone, et signat reditum Christi de mundo ad caelum. Circa hoc duo facit.

Primo commemorat beneficia praeterita. Secundo commemorat beneficia futura, ibi, et misericordia tua. Circa primum duo facit. Primo commemorat beneficia quae consistunt in consolatione bonorum.

Secundo ea quae consistunt in adjutorio contra mala, ibi, nam et si ambulavero. Circa primum tria tangit. Primo commemorat sufficientiam divinae promissionis. Secundo ejus abundantiam, ibi, in loco pascuae. Tertio ejus effectus, ibi, animam meam convertit. Ponit ergo primo divinam provisionem: unde dicit, Dominus regit me. Hieronymus, Dominus pascit me. Et idem est; quia qui pascit, regit. Et intelligitur in persona ecclesiae, dici de Christo qui est pastor noster: joan. 10: ego sum pastor bonus: Matth. 6: respicite volatilia caeli etc. Quia Deus dicitur pastor noster: ipse enim pascit etiam volatilia caeli, ut dictum est Mich. 7: pascere populum tuum in virga tua, gregem hereditatis tuae: Rom. 15: qui exurget regere gentes. Et sufficienter pascit; unde dicit, nihil mihi deerit: scilicet de eo quod est necessarium ad salutem: et in temporalibus Luc. 22, quando misi vos sine sacco et pera etc. Numquid aliquid etc.. Matth. 6: primum quaerite regnum Dei, et haec omnia adjicientur vobis.

Tum in futuro omnem sufficientiam habebimus, quia nihil deerit nobis, quoniam habebimus Deum. Abundantiam omnem designat metaphoricè per abundantiam cibi et potus. Quia si pascit, habet se ad nos sicut pastor ad oves; quae duobus pascuntur, scilicet herbis et aqua. Quantum ad primum dicit, in loco pascuae ibi me collocavit, idest pascuoso, ubi est abundantia herbarum.

Haec abundantia sunt sacra documenta divinae Scripturae et spiritualium abundantia: Ezech. 34: in herbis virentibus et in pascuis pinguibus pascentur. Quantum ad secundum dicit, super aquam refectionis educavit me. Et dicit collocavit, quia sermo divinus duo facit: scilicet incipientes instruit, et perficientes firmat. Propter primum dicit, in loco pascuae. Propter secundum dicit, ibi me collocavit. Quantum ad secundum dicit, super aquam refectionis educavit me. Haec est aqua baptismi: Ezech. 36: effundam super vos aquam mundam etc.. Vel est aqua sapientiae sacrae doctrinae; quae quidem et est cibus, quia confortat; et aqua, quia refrigerat: Eccl. 15: aqua sapientiae salutaris potavit illum. Animam meam convertit. Hic est effectus pascuae, quia animam meam convertit. Vel dicit, quae sint haec pascua; quia conversio animae. Est autem duplex effectus spiritualis doctrinae. Primus est interior, in conversione animae ad Deum, quando totaliter se a rebus mundi trahit. Psal. 18: lex Domini immaculata convertens animas, testimonium etc..

Et conversio fit virtute Dei. Thren. Ult.: converte nos Domine ad te. Alius effectus est exterior, ut opera exteriora exequantur; unde dicit: deduxit me super semitas justitiae; haec autem sunt bona opera. Isa. 40: rectas facite semitas Dei nostri.

Vel semitae sunt consilia. Prov. 4: deducam te per semitas aequitatis; et hoc, propter nomen tuum, idest gloriam nominis tui. Psal. 43: propter gloriam nominis tui libera nos.

#2 Nam. Hic ponit beneficia contra mala. Et primo in generali; secundo in speciali, ibi, virga tua. Et loquitur ad similitudinem hominis euntis per loca periculosa, cui necesse est securitas; et haec beneficia ponit hic, nam et si ambulavero in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es, tamquam dux et protector; et sic securus ero. Umbra mortis dicitur praesens tribulatio: est enim umbra praesagium corporis subsequens. Col. 2: lex umbra futurorum, corpus autem Christi; sic tribulatio est quasi mortis indicium. In medio, idest in intimo sive vehementia tribulationis. Psal. 137. Si ambulavero in medio tribulationis vivificabis me etc.. Sed umbra mortis dicitur praesentis vita caligine peccatorum obscura. Job 3: occupet eum caligo etc.. Vel umbra mortis dicuntur facta haereticorum portantium in se imaginem diaboli. Job 28: lapidem caliginis et umbram mortis dividit torrens etc.. Dicitur autem umbra mortis, quod non infert malum Deo praesente.

Job 17: pone me juxta te etc.. Isa. 43: cum transieris per aquas, tecum ero, ne flumina operiant te: cum ambulaveris in igne, non combureris.

Sed praeter dictam securitatem ponit tria beneficia quae Deus facit in eis. Primo sustentat: unde dicit, virga tua et baculus tuus. Et hoc potest dupliciter intelligi. Uno modo, ut per virgam intelligamus directionem viae. Ps. 44: virga directionis, virga regni tui. Per baculum intelligamus sustentaculum. Tob. 5: baculum senectutis nostrae. Littera Hieronymi habet, fulcimentum: quasi dicat, ostensio et sustentatio ipsa me consolata sunt; idest dederunt mihi consolationem in via. 2 Cor. 1: Deus totius consolationis qui consolatur nos. Alio modo, ut exponatur hoc pertinere ad correctionem, quia virga fit correctio. Prov. 13: qui parcat virgae etc.. Et baculus tuus, scilicet senioris disciplinae; quasi dicat. Mitis et dura correctio tua dedit mihi consolationem: Prov. 3: quem diligit corripit, et quasi pater in filio complacet sibi. Quantum ad secundum dicit, parasti in conspectu meo mensam, duplicis quidem doctrinae.

Prov. 9: proposuit mensam, misit ancillas suas vocare ad arcem: ubi sunt diversa fercula, scilicet diversa documenta spiritualia. Et hoc, in conspectu meo, (quia) in lege meditatur die ac nocte, Ps. 1. Vel mensam sacramentalem, scilicet altaris.

Triplex enim mensa legitur in sacra Scriptura.

Prima est mensa veteris legis. Exod. 25: facies mensam de lignis setim: et pones super mensam panes propositionis. Alia est novi testamenti. 1 Cor. 10: non potestis mensae Domini esse participes, et mensae Daemoniorum; et haec mensa fuit res et figura. Tertia mensa est in patria. Luc. 22: ego dispono vobis regnum, ut edatis et bibatis super mensam meam in regno meo. Et utraque mensa pugnamus contra inimicos nostros; unde dicit, adversus eos qui tribulant me; quia per mensam, quae est sacra Scriptura, expellimus tentationes. Eph. Ult.: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Item corpus Christi contra inimicos tuetur, ut dicit chrysostomus super joan.: impinguasti in oleo, idest laetitia, caput meum.

Hoc autem per duo signatur, scilicet per oleum inungens, et vinum inebrians. Et hoc dicit ad similitudinem antiquorum Orientalium qui in festis ungebant capita oleo. Isa. 61: ut daret eis coronam pro cinere, et oleum gaudii pro luctu.

Caput meum, idest Christum, impinguasti, idest replesti abundantissime, oleo spiritualis gratiae, ut ex eo ad nos gratia diffunderetur. 1 Cor. 8: unus Dominus Jesus Christus per quem omnia, et nos per ipsum. Psal. 44: unxit te etc.. Vel, caput meum, idest mentem meam. Matth. 6: tu autem cum jejunas, unge caput tuum, idest mentem oleo, idest spirituali devotione, et calix tuus, vel meus, idest mihi datus, vel tuus, idest a te datus. Hic calix est donum divini amoris qui inebriat: quia ebrius non est in se, nec secundum se loquitur, sed secundum impetum vini; sic ille qui est plenus divino amore, loquitur secundum Deum: est enim in extasim factus. Cant. 5: comedite amici, et inebriamini. Isa. 55: quomodo descendit imber et nix de caelo, et inebriat terram, et germinare eam facit; sic erit verbum quod egredietur de ore meo. Hier. 23: factus sum quasi vir ebrius, et quasi homo madidus vino a facie Domini. Vel calix dicitur sanguis Christi, quia debet inebriare. Et hic quam praeclarus est, idest maxime clarus.

Et misericordia etc.. Hic ponit beneficia futura.

Et primo quantum ad participationem divinorum donorum; secundo quantum ad fruitionem ipsius Dei. Dicit ergo, haec omnia praedicta mihi fecisti; sed rogo ut, misericordia tua subsequatur me. Alias petivit ut praeveniat, hic quod subsequatur: et utraque est necessaria: quia praeveniens est necessaria, quia inspirat animum, subsequensque juvat ut efficiatur.

Ut inhabitem in domo Domini, hoc est in ecclesia, in longitudinem dierum, idest semper per gratiam, et in caelo per gloriam. Psal. 26: unam petii a Domino etc.. Isa. 65: gaudebitis et exultabitis usque in sempiternum.

|+23 Pars 23

#1 Posita tribulatione et auxilio divino, hic commendat Psalmista potestatem auxiliantis titulus non est novus in Hebraeo; sed in Latino additur in prima sabbati. Ubi sciendum est quod sicut dicitur Exod. 20: memento ut diem sabbati sanctifices etc.

Est tertium praeceptum. Sex enim diebus fecit Deus caelum et terram et omnia quae in eis sunt, et in septima requievit; ita et nos debemus pro reverentia septima die requiescere. Unde omnes dies hebdomadae sabbatum appellantur, sicut dies dominicus dicitur prima sabbati. Matth. Ult.: vespere autem sabbati quae lucescit in prima sabbati.

Et deinceps tota hebdomada sabbatum dicitur. Luc. 18: jejuno bis in sabbato: unde Psalmus hic in prima sabbati commemorat ea quae pertinent ad primam sabbati, idest ad dominicam. In qua tria facta sunt: scilicet creatio mundi, productio lucis, et resurrectio Christi, ut in evangelio habetur Matth. 28. De istis ergo agit Psalmista: scilicet de potentia creantis, et gloria resurgentis; et forte iste Psalmus cantabatur in prima sabbati, sed videtur esse disjunctus. Tamen sciendum est, quod tempore David Deus colebatur solum in Judaea; et David considerans quod Deus est Deus totius terrae, et videns in spiritu prophetico futurum esse quod coleretur in toto mundo, fecit istum Psalmum: et de hoc agit hic. Dividitur ergo Psalmus iste in tres partes. In prima ponit universale ejus dominium; in secunda ponit sive ostendit modum quo homines accedunt ad Deum, ibi, quis ascendet; in tertia praedicat futurum cultum Dei per totum mundum, ibi, attollite. Circa primum duo facit. Primo ostendit quod universale est Dei dominium; secundo ponit signum vel causam, ibi, quia ipse super maria. Vel sic: in Psalmo isto agit de tribus. Primo de creatione; secundo de illuminatione, ibi, quis ascendet, tertio de resurrectione, ibi, attollite, sive de resurgentis glorificatione. Circa primum duo facit. Primo ponit creantis potentiam; secundo subdit rationem, ibi, quia ipse super maria. Est autem sciendum quod terra potest dupliciter considerari: vel secundum quod est unum elementum, vel secundum quod est habitaculum hominum: et utroque modo est sub divino dominio. Primo modo fuerunt aliqui non extendentes divinam providentiam ad corruptibilia, sed tantum ad caelos. Job 22: nubes latibulum ejus: circa cardines caeli perambulat, nec nostra considerat. Ezech. 9: dereliquit terram, et Dominus non videt eam.

Psalmus dicit, mentimini; quia, Domini est terra, scilicet ipsum elementum super quod habet dominium: vel terra, idest ecclesia, quae est bona terra quae facit multum fructum. Isa. 40: quis appendit tribus digitis molem terrae, et libavit in pondere montes, et colles in statera? sed addit, et plenitudo ejus. Gen. 1: terra erat inanis et vacua etc. Quia non erat plena arboribus et aliis quae pertinent ad ornatum terrae, sicut plantae et herbae. Vel, plenitudo terrae, idest plenitudo gratiarum ecclesiae. Et hic est Christus qui attulit omnem gratiarum plenitudinem in se. Eccle. 15: facies tua plena gratiarum. 1 joan. 1: de plenitudine ejus omnes accepimus. Secundo modo etiam dicitur Dei orbis terrarum, idest nostra terra habitabilis. Et universi qui habitant in ea, idest omnes habitatores ejus. Ps. 9: judicabit orbem terrae in aequitate, et populos in justitia. Isa. 45: non in vanum creavi eam (scilicet terram) ut habitaretur formavi eam. Centrum est infimus locus in mundo, ad quod terra gravitate sua tendit et omnia alia cedunt sibi: et dicit psalm. 103: qui fundavit terram super stabilitatem suam, quia per gravitatem tendit illuc: et super nihilum, quia nihil sibi subsidet; et isa. 40, dicit: appendit tribus digitis molem terrae, frigiditate et partium suarum continuate. Sed quia terra est elementum, et ex ea cum aliis elementis fit mixtum; terra autem est sicca et frigida, unde nec ex motu nec ex fluxu pars una continuatur, alteri indiget humore continente et continuante, et sic fundatur vel confirmatur super aquas; et quia in qualibet parte terrae quasi fit generatio aquarum, tota terra fere potest dici fundari super aquam: propter quod dicit, ipse super maria fundavit eam. Vel sicut fundamentum continet aedificium, sic aqua continet terram, ne discontinuetur. Discontinuatio etiam terrae facit quod aqua quae liquida est et gravis, fluat quasi per totam terram. Item per orbem designatur ecclesia et omnes habitantes in ea, scilicet fideles; et omnes sumus Christi: et sive vivimus, sive morimur, Domini sumus, ut apostolus dicit Rom. 14. Consequenter reddit causam supradictorum, quia scilicet, super maria fundavit eam; quasi dicat: illud est artificis, quod ipse artifex facit. Sed Deus fecit terram et ea quae sunt in terra. Ergo ipsius est terra et plenitudo ejus.

Sed quidam dicunt, quod non est providentia Dei in rebus terrenis. Sed contra hoc est signum magnae providentiae dispositio aquarum ad terram, quia elementa levia debent esse super graviora.

Similiter ergo sicut aer circumdat aquam, ita aqua debet circumdare terram. Et Philosophi assignant super hoc multas causas. Sed causa est providentia divina, ut ibi esset habitatio hominum et animalium; unde Moyses in principio, quando posuit rerum creationem, posuit terram primum informem; unde terra erat inanis, idest informis, et vacua arboribus; et ideo posuit eam circumdatam sive operatam aqua, et tenebrae, idest aquae, erant super faciem abyssi, idest super terram, et spiritus Domini, idest aer, ferebatur super aquas. Vel terra erat inanis, idest invisibilis propter aquas; unde sequitur, congregentur aquae etc. Et appareat arida; quasi dicat: quia terra est prima secundum ordinem elementorum, a providentia divina factum est quod sit super aquas, ut homines et animalia possint in ea vivere, et aquae nihilominus occupent terram quantum durant maria: unde dicit. Ipse super maria fundavit eam, idest juxta, sicut alibi. Ps. 136: super flumina Babylonis (idest juxta flumen Babylonis) illic sedimus etc.. Fundavit, idest firmam statuit, ut mare eam non occupet: job 38: posui mari Ostia et vectes, et dixit, hucusque venies, et non procedes amplius; et hic confringes tumentes fluctus tuos: Hier. 5: qui posuit arenam terminum mari, praeceptum sempiternum quod non praeteribit. Et super flumina praeparavit illam, idest juxta flumina; et dicit, praeparavit, non fundavit, quia ad praeparationem requiritur quod irrigetur flumine; Psal. 64: flumen Dei repletum est aquis: parasti cibum illorum, quoniam ita est praeparatio ejus: rivos ejus inebrians multiplica etc.. Vel ecclesia, fundata est super maria, idest super tribulationes: Ps. 92: mirabiles elationes maris. Et super flumina, idest persecutiones quibus praeparata est ecclesia ad coronas martyrum. Vel super maria, idest

amaritudines; et tamen consolationem ejus praeparavit flumina consolationum: Ps. 45: fluminis impetus laetificat etc..

¶#2 Quis ascendet? quasi dicat, magnus est, et quomodo accedetur ad eum? Eccl. 2: quis est homo qui possit sequi regem factorem suum; et ideo docet modum perveniendi: unde circa hoc duo facit.

Primo ponit quaestionem. Secundo responsionem, ibi, innocens manibus. In quaestione quaerit duo: scilicet de via seu motu, quis ascendet. Et de termino, aut quis stabit. Mons signat hic altitudinem divinae justitiae sive majestatis: psalm. 35: justitia tua sicut montes Dei. Mons ergo est altitudo divinae majestatis, vel sublimitas Christi, qui mons dicitur; isa. 2: erit in novissimis diebus praeparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur etc.. Quis ergo ascendet tantum quod deveniat ad Christum et Deum? sancti viri qui disponunt ascensiones in corde suo ascendent, ut dicit Psalmista. Item: quis poterit stare ibi, ubi ipse est qui est locus sanctus, locus gloriae? Hier. 17: locus sanctificationis nostrae expectatio Israel: Exod. 3: locus in quo stas terra sancta est: quasi dicat: quis stabilietur ibi? sed alibi dicit Psal. 121, quod sic, stantes erant pedes nostri in atriis tuis hierusalem. Unde consequenter ponitur responsio.

¶#3 Innocens. Et primo ostendit hoc in generali.

Secundo in speciali, haec est generatio. Circa primum duo facit. Primo proponit meritum. Secundo praemium, ibi, accipiet. In merito est unum quod pertinet ad innocentiam operis; unde dicit, innocens manibus: job 22: salvabitur innocens; salvabitur autem munditia manuum suarum: Ps. 25: ego in innocentia mea ingressus sum.

Aliud pertinet ad puritatem cordis: et quantum ad hoc ponit, quod conservetur cor purum a concupiscentiis interioribus: unde dicit, et mundo corde: Matth. 5: beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Item ab omni cupiditate rerum temporalium, qui non accepit in vanum animam suam: idest qui non effudit eam super res vanas, vel qui non vane gloriatur de virtutibus, vel qui non permittit sensualitatem suam pervenire usque ad consensum peccati. Hieronymus habet, qui non extollunt in vanum, quia ex munditia cordis aliqui superbiunt: Ps. 130: Domine, non est exaltatum cor meum. Item pertinet ad veritatem oris; unde sequitur, nec juravit in dolo proximo suo: Zach. 8: juramentum mendax non diligatis.

¶#4 Hic accipiet. Hic ponit praemium. Praemium autem consistit in duobus: scilicet in consecutione bonorum: hic accipiet benedictionem, idest bona a Deo: Prov. 10: benedictio Domini super caput justi: 1 Petr. 3, in hoc vocati estis, ut benedictione hereditatem possideatis. Item in liberatione a malis: unde dicit. Et misericordiam a Deo salutari suo, qui liberat a miseria. Vel aliter: potest accedere innocens manibus; quia potest esse innocens, propter hoc quod accipiet benedictionem a Domino, et misericordiam, quia vitat peccata; Rom. 6: non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis. Consequenter ostendit istum modum in generali, haec est generatio quaerentium Dominum; quasi dicat: in generali multi sunt tales: et isti sunt tota generatio quaerentium Deum qui sunt innocentes etc..

Unde loquitur Scriptura de bonis sicut de una generatione: Matth. 24: non pertransibit generatio haec, scilicet bonorum etc.. Et describit eam a duobus: scilicet a studio, quia nihil quaerit nisi Deum: unde dicit: quaerentium Deum, etiam in vita ista: Is. 55: quaerite Dominum dum inveniri potest. Quo fine? ut perveniat ad ejus visionem; unde sequitur, quaerentium faciem Dei Jacob: Gen. 32: vidi Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea.

¶#5 Attollite. Haec est tertia pars Psalmi: in qua praenunciat quomodo futurum erat, quod Deus coleretur in toto mundo, ut sensus litteralis exponit.

Deus dicitur hominem inhabitare per fidem: Eph. 3. Inhabitare Christum per fidem in cordibus vestris: et per caritatem: jo. 4: qui manet in caritate, in Deo manet, et Deus in eo. Item dicitur intrare qui incipit esse ubi prius non erat.

Tunc ergo Deus intrat in nos, quando incipimus habere fidem de eo. Olim totus mundus non habebat fidem Dei: et hoc contingebat propter duplex impedimentum: scilicet propter statuta principum, et propter consuetudinem antiquam. Primum contingebat, quia singulae civitates proponebant sibi leges de idolatria, et constituebant speciales deos: et hic cultus erat quasi inveteratus; hoc etiam Daemones procurabant. Item Angeli colebantur, quos vocabant militiam caeli: et ista impedimenta erant portae sive Ostia quae clausum prohibent introitum domus. Tria autem facit. Primo praenunciat illud quod est futurum. Secundo proponit quaestionem.

Tertio subdit responsionem. Dicit ergo, principes, idest, o mali homines, vel o Daemones, attollite portas vestras, idest elevetis impedimenta quae apponitis ne homines accedant ad Deum. Hieronymus habet, elevate; quasi dicat, removeatis etc.. Ps. 9: exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes praedicationes tuas in portis filiae sion. Et vos portae aeternales, idest aeternum et antiquum impedimentum: elevamini, idest removeamini: psalm. 75: illuminans tu mirabiliter a montibus aeternis; quasi dicat, vos antiqua impedimenta removeatis vos de cordibus hominum: et tunc ille qui est rex gloriae, introibit in mundum per fidem et charitatem, et cultum. Vel potest dici quod sunt duplices portae: quaedam quae sunt malae, quae claudunt aditum ad vitam; aliae bonae, quibus aperitur via vitae. Ps. 117: aperite vias vitae, idest justitiae etc.. Portae malae sunt peccata; bonae autem

sunt virtutes. Dicit ergo, o principes attollite portas vestras, idest aperite, et removete peccata: et acquirite, aeternales, idest dona aeterna a Deo aeterno: elevamini, in cordibus vestris, et introibit rex gloriae. Prophetice loquitur, quia a principio non statim omnes crediderunt sed dubitaverunt; quasi dicat: cui volumus, credere, et cui volumus obedire? numquid Deo Judaeorum? Exod. 5: nescio Dominum, et Israel non dimittam.

Et ideo hoc ostendit cum dicit, quis est iste rex gloriae? et respondet, Dominus fortis et potens.

Aliquis rex apparet gloriosus ex tribus. Quia acquirit primo per robur magna; unde dicit, fortis: Prov. 12: manus fortissima dominabitur: job 9: si fortitudo quaeritur, fortissimus est. Secundo propter potestatem; et hanc ostendit, cum dicit, Dominus potens, quia potentissimus est ad dominandum: job 36: Deus potentem non abjicit: Dan. 7: potestas ejus potestas aeterna etc.. Tertio, quod sit bonus praeliator; unde dicit: Dominus potens in praelio, quo contra mortem et diabolum vicit in omnibus: Apoc. 5: vicit leo de tribu Juda. Vel fortis in natura sua, potens in jurisdictione in suos, et potens contra adversarios. Quod ergo secundo dicit, attollite etc. Potest dici quod est repetitio: et sic ne differant audientes quis hic potens sit.

Vel prius refertur ad principes, idest ad Daemones; quod autem hic dicit, refertur ad bonos Angelos, qui etiam sua dignitate prius non suo studio erant ab hominibus colendi, qui colebant eos: 4 Reg. 17.

Adoraverunt universam militiam caeli: quasi dicat, removete impedimenta propter quae homines vos colunt. Et ideo hic dicit, Dominus virtutum ipse est rex gloriae. In Glossa autem est alia expositio. Christus ad inferos descendit et ascendit in caelum: et haec duo praenunciat hic. Et primo monet infernales ut aperiant; unde dicit, attollite etc.. O principes infernales aperite portas vestras: et elevamini etc.. Et introibit rex gloriae. Sed cum Daemones quaerent, quis est iste rex gloriae, respondet, ille qui fuit fortis et potens in praelio, contra te. Secundo monet super nos cives aperite portas, Paradisi. Unde respondens Christus quasi praeconis voce, et vicem gerens, dirigens vocem in caelum dicit, o principes caelestes, attollite, idest aperite, portas vestras, etc.. Et introibit etc.. Et illis quaerentibus dicit, Dominus virtutum ipse est rex gloriae. Est autem sciendum, sicut dicit Dionysius, quod non est intelligendum sic quod Angeli essent ignorantes de mysterio incarnationis; sed admirantes dixerunt, quis est iste rex gloriae, quia gloria Christi excellit omnem cognitionem.

Aliquando enim ipse Christus docet de se per Scripturam, ut dicitur isa. 63: ego qui loquor justitiam etc.. Hic autem non ipse, sed alii de eo, scilicet Angeli, respondent, Dominus virtutum etc.; quia aliqui Angeli accipiunt illuminationem immediate a Deo, sicut dicitur isa. 6: vidi Dominum sedentem super solium excelsum, et plena erat etc.. Alii ab illis, sicut medii et infimi: et istis hic respondetur ab aliis Angelis.

|+24 Pars 24

|#1 Supra Psalmista posuit Christi tribulationem et divinum auxilium; hic subjungit orationem: et circa hoc duo facit. Primo ponitur oratio.

Secundo orantis merita, judica me Domine etc..

Circa primum tria facit. Primo proponitur oratio.

Secundo subditur fiducia ex oratione concepta, ibi, dulcis et rectus. Tertio continuat orationis instantiam, ibi, oculi mei. Circa primum tria facit.

Primo petit liberari ab hostibus. Secundo petit dirigi in bona justitiae, ibi, vias tuas. Tertio petit remitti sibi peccata, ibi, reminiscere. Circa primum tria facit. Primo proponitur praeparatio ad orandum, secundum illud Eccl. 18: ante orationem praepara animam tuam etc.. Secundo ponitur petitio, ibi, non erubescam. Tertio ponitur petitionis ratio, ibi, etenim universi. Dupliciter enim praeparatur ad orandum. Vel per erectionem mentis in Deum, quia, ut Damascenus dicit, oratio est ascensus intellectus in Deum. Vel per fiduciam quam quis habet de Deo. Quantum ad primum dicit: o Domine, ego levavi animam meam ad te per contemplationem, bonitatem tuam inspiciens, et per amorem: thre. 3: levemus corda nostra cum manibus ad Deum. Propter secundum, quia nullus impetrat nisi confidenter oret: jac. 1: postulet in fide, nihil haesitans: Hebr. 4: adeamus cum fiducia ad thronum gloriae, sive gratiae ejus; ideo dicit, in te Deus meus confido. 2 Cor. 3: fiduciam talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare a nobis aliquid. Consequenter ponitur petitio: et ponit duo. Unum, quod pertinet ad ipsum secundum se. Secundum, quod pertinet ad ipsum per comparisonem ad hostes. Quantum ad primum dicit, non erubescam. Erubescit quis a tribus. Vel quando opprimitur ab hoste, vel quando frustratur spe, vel quando recogitat peccatum quod fecit. De hoc Rom. 6: quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? de secundo Rom. 5: spes non confundit, quia caritas etc.. Unde dicit, neque irrideant me inimici mei, idest non habeant facultatem me irridendi ad quod parati sunt: Sap. 5: hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, et in similitudinem improprietatis: job 12: deridetur justus simplicitas.

|#2 Quantum ad secundum dicit, etenim. Hic ponitur ratio petitionis, et est duplex: quasi dicat, peto non erubescere, et non irrideri. Et primo ostendit quibus non debeatur confusio. Secundo ostendit quibus debeatur, ibi, confundantur etc..

Dicit ergo quantum ad primum: etenim qui sustinent te non confundentur. Illi sustinent eum qui cum longanimitate eum expectant: Habac. 2: si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet: Eccl. 2: nullus speravit in eo et confusus est.

#3 Confundantur. Hic ostendit quibus debeatur confusio sive erubescencia, quia, iniqua agentes. Est autem duplex confusio: scilicet bona et mala: Eccl. 4: est confusio adducens peccatum, et est confusio adducens gloriam et gratiam. De prima dicitur Hier. 8: confusi sunt quia abominationes fecerunt. Haec confusio est poenae, et damnationis aeternae. Sed de bona confusione sequitur postea. Quinimmo confusione bona non sunt confusi: et ideo hic agitur de utraque confusione. Si enim intelligatur de mala confusione, tunc non optat, sed praenunciat; quasi dicat: confundantur omnes qui male agunt, scilicet me persequentes: Hier. 17: confundantur qui me persequuntur.

Supervacue, quia non possunt habere intentum in persequendo: Hier. 1: bellabunt adversum te, et non praevalerunt. Item, omnes iniqua agentes, idest peccatores confundantur damnatione sua supervacue scilicet iniqua agentes: quia in ipso actu peccati elongantur a Deo, et impediuntur a fine intento, scilicet beatitudine: Sap. 3: inutilia sunt opera eorum, vel inhabilia. Item potest intelligi de bona confusione; et sic dicit, confundantur etc. Optando, ut ad poenitentiam convertantur.

#4 Vias. Consequenter petit promoveri ad bona.

Et primo ponit petitionem. Secundo rationem ejus, ibi, quia tu es Deus. Est autem duplex bonum: scilicet activae et contemplativae vitae. Primo ponitur bonum vitae activae. Secundo vitae contemplativae, ibi, dirige me. In activa vita est duplex modus procedendi: scilicet communis per praeceptum, specialis per consilia. Quantum ad primum dicit, vias tuas Domine, demonstra mihi. Viae Domini quibus itur ad Deum, sunt praecepta: Matth. 19: si vis ad vitam ingredi, serva mandata: Ezech. 18: si in praeceptis meis ambulaverit, et fecerit ea, hic justus est, et vita vivet. Per has enim vias venit Dominus ad nos, maxime per praeceptum caritatis: joan. 14: si diligitis me, mandata mea servate. Has vias ego non cognosco; et ideo ostende eas mihi, et quantum ad intellectum, et quantum ad affectum. Quantum ad primum dicitur isa. 30: erunt oculi tui videntes praeceptorem tuum, et audies vocem post tergum monentis.

Quantum ad secundum dicit, et semitas. Via est publica et communis; sed semita est brevis et non est communis, sed quaedam abbreviatio communis viae. Item consilia sunt via ad Deum, sed arctiora et breviora: Hier. 6: state supra vias vestras, scilicet servate praecepta: et interrogate de semitis, idest custodite consilia: isa. 40: rectas facite semitas Dei. Ad contemplativam autem vitam duo pertinent. Primo, ut quis notis bene utatur ad alia inquirenda, et ut ignota discat. Quantum ad primum dicit, dirige me in veritate tua, idest propter veritatem: quasi, veritas tua dirigat: Ps. 42: emitte lucem tuam, et veritatem tuam. Et doce me, quantum ad secundum dicit, non solum per Scripturam et creaturas, sed etiam interius: joan. 6: omnis qui audivit a patre, et didicit, venit ad me. Quia tu es Deus salvator meus. Hic ponitur ratio praemissae petitionis: et est duplex. Una ex parte Dei. Alia ex parte petentis. Ex parte Dei est, quia ipse est salvator, et creator humanae salutis, quae consistit praecipue in cognitione veritatis: 1 Tim. 2: qui vult omnes homines salvos fieri, et ad agnitionem veritatis pervenire. Unus enim est Deus, et unus mediator Dei et hominum Christus Jesus vere salvator: isa. 45: Dominus justus, et salvans non est praeter me. Item ex parte petentis, quia non expecto ab alio doceri nisi a te. Quem sustinui tota die: Ps. 36: sustinentes Dominum ipsi hereditabunt terram.

Item ibid. Confortetur cor tuum, et sustine Dominum.

#5 Reminiscere. Hic petit peccatorum remissionem etc.. Hic duo facit. Primo ponit petitionem in generali. Secundo explicat eam in speciali, ibi, delicta.

In generali autem petit misericordiam. Hic proprie respicit miseriam. Maxima miseria est culpa.

Miseria autem felicitati opponitur, quae consistit principaliter in actu virtutis perfectae. Secundo in bonis exterioribus. Ergo miseria consistit principaliter in actu peccati. Secundo in detrimentis et exterioribus rebus: Prov. 14: miseros facit populos peccatum. Et ideo petit misericordiam contra peccata. In hac ergo misericordia sunt duo: scilicet usus sive effectus misericordiae, qui vocatur miseratio. Secundum est ipsa misericordia, quae vocatur misericordia secundum quod est virtus.

Quando igitur Deus miseretur actu, tunc dicitur misericors; sed videtur oblivisci quando actu non miseretur; unde dicit, reminiscere miserationum tuarum: Ps. 76: aut obliviscetur misereri Deus? tamen hoc ipso quod differt misereri, facit propter bona nostra, licet secundum opinionem hominum videatur oblitus, quando non miseretur actu; quasi dicat, reminiscere, ne apud iniquos videaris oblitus. Et misericordiarum. Hoc dicit propter multos effectus misericordiae divinae ad humanam naturam: quae a saeculo sunt, idest ab initio creaturae: Luc. 1: misericordia ejus a progenie etc..

#6 Delicta. Hic explicat quare indigeat misericordia; quasi dicat, hic peto misericordiam, quia habeo peccata, quae ut sic loquatur, sunt digna misericordia. Et ponit tria quae faciunt ad dimissionem peccati. Primo ponit genus peccati: et est duplex: unum transgressionis, et aliud omissionis: et haec, scilicet peccata omissionis,

vocantur delicta, quasi leviora, et aliquo modo magis venia digna, quia difficile est quod homo a delicto se totaliter custodiat; et ideo dicit, delicta: Gal. Ult.: si praeoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, hujusmodi instruite in spiritu lenitatis. Secundo ex parte peccantis: quia quanto magis homo est praeditus ratione, et est in majori statu, tanto peccatum est gravius in eo. Et ideo peccata quae in juventute fiunt, minus imputantur quam illa quae fiunt in senectute: isa. 65: peccator centum annorum maledictus erit.

Et ideo dicit, delicta juventutis. Ad litteram pro illis quae committuntur in juventute, orat, prout dicitur Gen. 8: prona sunt spiritus hominis in malum, idest in peccatum, ab adolescentia sua: Eccl. 11: adolescentia et voluptas vana sunt.

Vel, juventutis, idest originalis, quia homo nascitur filius irae. Et quamdiu homo est juvenis, est in domo patris: sic quamdiu homo est peccator, est in domo diaboli, quae domus est ruinosa: job 1: venit ventus a regione deserti, et concussit quatuor angulos domus, et oppressit omnes filios etc..

Vel, juventutis, idest peccata ex superbia commissa.

Juvenes naturaliter sunt superbi et praesumptuosi.

Tertio ex motivo ad peccandum; quia peccata quae per ignorantiam committuntur, sunt minora; unde dicit, et ignorantias meas ne memineris: 1 Tim. 1: misericordiam consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate: Ps. 78: ne memineris iniquitatumstrarum antiquarum, sed recorderis misericordiae. Consequenter ponitur ratio petitionis. Non petit sibi peccata dimitti propter sua merita, quia misericordia non habet meritum.

Et ideo allegat duo ex parte Dei, scilicet misericordiam et bonitatem, quae in Deo sunt ut in subjecto, sed differunt ratione. In Deo autem consideratur bonitas, scilicet communicatio bonorum in creaturis, quia bonum est diffusivum sui. Misericordia vero dicit specialem profusionem bonitatis ad removendam miseriam; et ideo, secundum misericordiam tuam memento mei tu, non peccatorum: Dan. 9: non in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis: Psal. 78: cito anticipent nos misericordiae tuae, quia pauperes facti sumus nimis. Non solum propter misericordiam qua parcis miseris sis memor tantum, sed propter bonitatem tuam, qua bona facis omnia; et haec bonitas est ipse Deus, quia ipse est esse bonitatis.

#7 Dulcis. Supra petivit Psalmista sibi sua peccata dimitti per misericordiam divinam: hic autem ponit fiduciam ex misericordia divina conceptam: et circa hoc duo facit. Primo ponit causam fiduciae.

Secundo ponit ipsam fidem conceptam, ibi, propter nomen tuum. Circa primum duo facit. Primo proponit causam fiduciae circa divinam bonitatem.

Secundo ponit divinae bonitatis effectum, ibi, propter hoc legem dabit etc.. Notandum quod circa divinam bonitatem dicit duo: scilicet dulcedinem et rectitudinem, quia dulcis et rectus. Dulcedo proprie est in corporalibus, metaphorice autem dicitur in spiritualibus. Unde oportet quod in spiritualibus dulcedo sumatur ad similitudinem corporalis.

Habet autem hoc dulcedo corporalis, quod reficit gustum corporalem et quietat et delectat: similiter et spiritualis dulcedo quietat et reficit et delectat spirituale gustum. In Deo autem est essentialis dulcedo: Sap. 16: dulcedinem quam habes in filios ostendebas. Sed apud homines dulcedo dicitur in quantum satisfaciunt, vel sibi vel aliis, in malis sive in peccatis; sed in Deo non est nisi in bonis; et ideo subdit, et rectus Dominus: Ps. 118: justus es Domine, et rectum etc.; ita ut dulcedo ad misericordiam, rectitudo ad justitiam referatur.

#8 Propter. Hic ponit effectus divinae bonitatis.

Est autem triplex gradus hominum, in quibus iudicium divinae bonitatis invenitur. Primus gradus est peccatorum. Secundus poenitentium. Tertius justorum. Quantum autem ad peccatores manifestat Deus suam bonitatem, eos corrigendo; unde dicit, propter hoc, idest propter dulcedinem et rectitudinem suam. Dabit legem delinquentibus in via: Gal. 3: lex propter transgressionem posita est.

Et ideo bonitas Dei est quod delinquentes corrigit.

Et dicit, delinquentibus, quia, ut dicitur 1 Tim. 1, justo non est lex posita. Item dicit, in via, quia in via est status merendi et peccandi. Vel, in via, scilicet fidei, quia dicitur via qua itur ad Deum: Heb. 11: accedentem ad Deum oportet credere. Ergo etiam si in fide delinquitur reducitur ad Deum per correctionem. Vel dabit legem charitatis: Rom. 13: plenitudo legis est dilectio, ut ex charitate habeant remissionem peccatorum: Prov. 10: universa delicta operit charitas. Vel, delinquentibus in via justitiae eos corripiendo: baruch 3: viam autem sapientiae nescierunt: et de his ponit legem. Secundus effectus est, quod poenitentes dirigit; unde dicit, diriget mansuetos in iudicio. Mansuetatur autem bestia, quando deposita ferocitate subditur hominibus: sic homines quando deponunt peccata, subduntur Deo; et ideo dicit, in iudicio, scilicet correctionis, quia per iudicium correctionis proficiunt ad meliora, et in futuro iudicio magis proficient, in quo poenitentes pervenient ad hereditatem aeternae vitae, et audient sententiam pro se: Prov. 16: hominis est animum praeparare, et Domini gubernare linguam. Mansuetudo est virtus mitigans iram, quae ira valde impedit cognitionem, et maxime in maribus invenitur.

Haec autem virtus maxime debet appeti; unde dicit Dionysius in Epist. Ad demophilum, quod Moyses propter nimiam mansuetudinem fuit dignus apparitione divina. Tertius effectus est, quod justos instruit: unde dicit, docebit mites vias suas. Mansuetus dicitur, qui de feritate ducitur ad pietatem, vel humilitatem; sed mites

dicuntur, qui semper tales fuerunt. Isti miserentur a Deo, quia disciplina Domini acquiritur ab homine secundum quod est homo, non secundum quod est bestia: job 33: docet nos super jumenta terrae. Proprium hominis, scilicet ratio, pervertitur per passionem irascibilis et concupiscibilis; et mansuetudo temperat passionem irascibilis et temperantia passionem concupiscibilis. Et ideo qui sunt mites, merentur accipere Domini doctrinam: isa. 28: quem docebit scientiam, et quem intelligere faciet auditum? ablactatos a lacte, avulsos ab uberibus. Exponit consequenter vias quas docet: unde dicit, universae viae Domini.

Viae Domini sunt processus ejus in aliquo opere; quasi dicat: ego inveni istam viam. Processus autem Domini in operibus suis ad duo referuntur: scilicet ad misericordiam et justitiam: nam si aliquid dicitur de Deo et de homine, de utroque intelligitur secundum modum suum. Cum ergo dicitur misericordia de Deo, accipitur secundum modum Dei, et in homine secundum modum hominis.

Misericordia in homine est cum compatitur in miseriis alienis; justitia quando reddit unicuique quod suum est. Hoc autem non hoc modo est in Deo, quia Deus est impassibilis, et non compatitur; quia compassio est cum alio in se assumpta passio de aliena tribulatione. Item nulli aliquid debet. Est ergo misericordia in Deo, quando repellit miseriam unjuscujsque rei, ut miseriae large pro defectu sumantur. Justitia est in Deo, quando unicuique dat secundum suam proportionem.

Et haec duo invenimus in omnibus operibus Dei: quia in prima earum institutione non invenitur ratio justitiae, sed misericordiae; quia nihilo nihil debetur; sed quando jam res fuerunt institutae, tribuit eis omnia rebus competentia secundum proportionem; et in hoc manifesta est divina justitia.

Et sic etiam facit in effectibus gratiae: quia prima justificatio peccatoris est misericordiae; et post justificatio dat praemia justitiae, quia dat secundum suam proportionem. Et sic praecedat misericordia, et postea sequitur justitia; et ideo dicit, universae viae Domini misericordia et veritas: Tob. 3: omnes viae tuae misericordia et veritas: psalm. 144: miserationes ejus super omnia opera ejus. Item 118: veritas tua etc..

Sed quibus videntur viae Domini misericordia et justitia? non iniquis et peccatoribus: immo videtur eis quod sint crudeles et injustae. Ezech. 18: non est aequa via Domini, dicunt peccatores: sed bonis et justis viae Domini videntur tales, ut dictum est. Psalm. 72: quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Et dicit, quibus viae Domini sunt misericordia et veritas et justitia quia requirentibus testamentum ejus et testimonia ejus. Hieronymus habet, custodientibus. Sed quid est testamentum ejus et testimonia ejus? testamentum generaliter est omne pactum Dei; testimonia vero sunt omnes Dei promissiones. Deus autem promittit adjutoria, et adhuc adhibet miracula. Vel testamentum accipitur pro novo testamento in quo omnes promissiones sunt impletae; testimonia, scilicet vetus testamentum, quod est testimonium novi: Act. 10: huic omnes prophetae testimonium perhibent.

Vel testimonium dicitur quasi testata veritas: Deut. 7: custodivit testamentum, quod juravit patribus vestris. Vel testamentum dicitur testificatio legis mentis secundum juristas; testatio autem potest dici manifestatio, vel certificatio, vel certitudo: testes enim manifestant et certificant; et sic testamentum dicitur quasi manifestatio et certificatio mentis divinae, sive quod aliquid velit Deus. Vel secundum Papiam, testamentum in sacra Scriptura dicitur esse pactum vel placitum: testimonium autem dicitur omne quod ab extranea re sumitur ad faciendum fidem.

#9 Propter. Hic ponitur fiducia concepta ex divina misericordia et justitia: et circa hoc duo facit. Primo ponit fiduciam quam habet pro seipso.

Secundo invitat alios ad confitendum, ibi, quis est homo? circa primum duo facit. Primo ponit suam fiduciam. Secundo rationem ejus assignat. Dicit ergo quod Dominus dabit legem etc., et hoc ad bonitatem ejus pertinet; et ideo dicit, ego confido quod ipse propitiabitur peccato meo, idest remittet mihi peccatum: Luc. 7: quis est hic, qui etiam peccata dimittit? et hoc faciet non propter merita nostra, quia haec merentur poenam, sed propter nomen tuum. Nomen Dei accipitur hic non solum secundum quod dicitur, sed res significata per nomen, quae est divina bonitas: quasi dicat: propter bonitatem suam remittet mihi peccatum: psalm. 78: salvum fac propter nomen tuum, idest ut glorificetur nomen tuum. Et maxime competit nomini Jesu Christi quod est nomen salutis, ut dicitur Matth. 1. Et quare? propter nomen tuum; quia tantum est peccatum meum, quod ex merito non meretur remissionem: unde dicit, multum est enim, idest magnum et grave, multitudine et pluralitate peccatorum: jac. 3: in multis offendimus omnes; ad minus venialiter: Prov. 24: septies in die cadit justus, et resurget. Vel multum, gravitate: psalm. 37: iniquitates meae supergressae sunt caput meum, et sicut onus grave gravatae sunt super me. Vel hoc dicitur contra Novatianos qui se catharos dicebant, idest puros. Novatus sacerdos fuit tempore decii; et hic dicebat, quod nullus poterat redire ad poenitentiam post baptismum postquam lapsus fuerat. Sed si hoc esset verum, frustra diceret Psalmista 26: propitiaberis peccato meo.

#10 Quis. Hic invitat alios ad confitendum. Et primo ponit quid necesse est ex parte nostra.

Secundo quid sperandum a Deo. Ex parte autem nostra requiritur; quod subjiciamur alias frustra confideremus. Prima ergo subjectio est per timorem: Eccl. 1: timor Domini initium sapientiae; unde dicit, quis est homo qui timet Dominum? Eccl. 2: qui timetis Dominum, credite illi, et non evacuabitur merces vestra. A Deo autem speranda sunt tria, secundum quod tria sunt in homine: scilicet intellectus, voluntas et virtus operativa.

Deus ergo intellectum instruit, voluntati satisfacit, et virtutem roborat. Quantum ad primum dicit, legem statuit ei in via quam elegit; idest, homo qui timet Dominum, elegit viam, scilicet servire Deo: psalm. 2: servite Domino in timore: isa. 30: haec est via, ambulate in ea. Et in hac instruit qualiter homo procedat.

Hieronymus habet, docebit eum: et hoc ponendo legem facit. Voluntas autem hominis ad duo refertur in isto mundo. Primo, ut bona possideat.

Secundo, quod illa bona filiis suis dimittat, et in his etiam Deus temporaliter timentibus eum satisfacit.

Unde quantum ad primum dicit, anima ejus in bonis demorabitur. Sed melius est ut hoc spiritualiter intelligamus. Et videtur hic duo dicere: scilicet affluentiam bonorum. Anima ejus in bonis demorabitur, ut accipiatur pro voluntate, cujus objectum est bonum. Ergo tunc in bonis homo moratur, quando satiatur spiritualibus: psalm. 102: qui replet in bonis desiderium tuum; idest bonis praesentis vitae, scilicet spiritualibus virtutibus, et in futuris bonis gloriae. Secundo dicit firmitatem: et semen ejus hereditabit terram. Et semen, idest opera hominis spiritualis, quae opera sunt filii nostri. Et hic, hereditabit terram: scilicet quando dabitur hereditas illa, scilicet terra viventium: Ps. 26: credo videre bona Domini in terra viventium. Vel, semen, idest corpus nostrum glorificatum, haereditabit terram, illam propter bona opera. Quantum ad tertium dicit, firmamentum est Dominus timentibus eum. Et primo ponit confirmationem virtutis operativae. Secundo ponit finem, et testamentum. Dicit ergo, alii homines propter timorem mundi infirmantur, quia vacillant; sed timor Dei facit fortes: quia, ut dicitur Eccl. 34: qui timet Dominum, nihil trepidabit.

Et ideo subditur: spes ejus est, firmamentum: et hic usque ad hoc firmatur quousque manifestet ei testamentum suum, idest suam possessionem. Hoc ergo testamentum est, vel promissio quam facit de adventu Christi, qui quidem adventus manifestatus est simeoni timorato; vel promissio de vita aeterna: jo. 14: ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. Hieronymus habet sic, secretum Domini timentibus eum, foedus illius manifestabitur illi. Promissio enim vitae aeternae est in secreto, ut dicitur isa. 64: oculus non vidit, Deus, absque te, quae praeparasti diligentibus te. Et hoc datur timentibus eum: psalm. 39: quam magna multitudo dulcedinis tuae Domine, quam abscondisti timentibus te.

Et hoc secretum est foedus quod promisit timentibus eum: Malach. 4: vobis timentibus nomen meum orietur sol justitiae.

#11 Oculi. Supra Psalmista posuit fiduciam conceptam ex divina misericordia, et ad hoc etiam alios invitavit; hic autem iterato ex concepta fiducia continuat orationem. Et circa hoc duo facit. Primo praemittit praeparationem ad orandum: Eccl. 18: ante orationem praepara animam tuam. Secundo ponit ipsam orationem, ibi, respice. Circa istam autem partem duo facit. Primo ponit orationem in qua orat pro se. Secundo ex parte inimicorum, ibi, respice inimicos meos. Circa primum duo facit. Primo petit misericordiam.

Secundo assignat rationem miserendi, ibi, tribulationes: praeparatio orationis est elevatio mentis in Deum; unde oculi, scilicet cordis: Eph. 1: illuminatos habentes oculos cordis nostri.

Isti oculi, scilicet intellectus et fidei, dicuntur specialiter esse ad Dominum: psalm. 122: ad te levavi oculos meos etc.. Et hoc propter fiduciam conceptam, quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos: Eccl. 9: nescit homo finem suum; sed sicut pisces capiuntur hamo, et aves laqueo sic homines a diabolo tempore malo. Haec mala sunt occasiones peccati. Et quando homo cadit in peccatum, tunc ligatur laqueo affectus ejus, qui dicitur peccatum hominis: hunc laqueum solvit solus Deus: psalm. 123: laqueus contritus est, et nos liberati sumus. Et quomodo? adjutorium nostrum in nomine Domini. Consequenter petit misericordiam; et ideo dicit, respice in me et miserere mei etc.. Avertere videtur oculos, cum non impendit effectum misericordiae suae, sed respicit cum impendit; unde ad aspectum Christi Petrus flevit, Luc. 22: sic dicit, respice in me etc.. Sap. 4: misericordia est in sanctos ejus. Hic ponitur ratio quare misericordia indiget, quia, unicus. Hoc uno modo intelligitur sic, quia qui non habet subsidium in se, oportet ut revertatur ad Deum: psalm. 120: auxilium meum a Domino. Habent enim homines duplex subsidium in mundo: unum amicorum, aliud rerum; sed hic neutrum habet: quia non amicorum: unde dicit, quia unicus, idest solitarius absque adjutorio propinquorum et amicorum; Eccl. 51: respiciens eram adjutorium hominum, et non erat. Item non rerum, quia pauper: psalm. 87: pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea. Vel aliter. Duo requiruntur ad hoc quod homo juvetur a Deo. Primo, quod totaliter cor suum tendat ad Deum: psalm. 26: unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitae meae: Luc. 10: porro unum est necessarium. Et hoc est quod dicit, quia unicus: idest in unum intendo. Secundo, quod sit contemptor rerum mundanarum; alias non est unicus, nec placeret Deo tantum: ideo dicit: quia pauper sum, idest contemno omnia propter te.

#12 Tribulationes. Hic ponit tria pertinentia ad miseriam: duo videlicet pertinentia ad poenam; tertium pertinens ad culpam. Est autem duplex poena. Una est ex necessitate inflictata. Alia voluntarie assumpta. Poenae inflictatae habent duo; quia affligunt interius cor, et exterius cogunt corpus.

Quantum ad primum dicit, tribulationes cordis mei multiplicatae sunt, idest ex diversis rebus, et multis tribulationibus quae eveniunt, perveniunt tribulationes usque ad cor, sicut tribuli pungentes.

Thre. 1: multi gemitus mei, et cor meum moerens.

Quantum ad secundum dicit, de necessitatibus meis eripe me. Tribulationes vocat necessitates, inquantum sunt utiles tribulationes, ut dicitur Rom. 3: tribulatio patientiam operatur, patientia probationem; probatio autem spes: spes autem non confundit: jac. 1: patientia opus perfectum habet.

Glossa: patientia non vincitur, perfectus probatur.

Et ideo sunt utiles, inquantum humiliant: Rom. 5: non solum autem tribulamur, sed gloriamur in tribulationibus etc.. Vel tribulationes dicuntur penuriae: Deut. 8: afflixit te penuria: sicut dicitur Rom. 17: necessitatibus communicantes.

Vel propter violentiam quae est necessitas quaedam.

Poena autem assumpta interius est humilitas spiritus coram Deo; unde dicit, vide, idest considera humilitatem meam: Lucae 1: respexit humilitatem ancillae suae. Item est etiam humilitas exterius manifesta, quae est quidam labor; unde dicit, et laborem meum: psalm. 72: in labore hominum non sunt etc.. De bonis hominibus dicitur Sap. 3: bonorum laborum gloriosus est fructus. De culpa dicit, dimitte omnia peccata mea. Eccl. 28: deprecanti tibi peccata solventur. Et nota quod per tria consequitur quis remissionem peccatorum: scilicet per tribulationes quae remissionem peccatorum operantur, si patienter portantur: Tob. 3: in tempore tribulationis peccata dimittis, et post tempestatem tranquillum facis, et post lacrymationem et fletum exultationem infundis. Item per humilitatem: 3 Reg. 21: quia humiliatus est Achab coram me, non inducam malum in diebus ejus: psalm. 50: cor contritum et humiliatum etc.. Item per laborem: Deut. 26: respexit humilitatem nostram, et laborem, et angustias, et eduxit nos de Aegypto in manu forti. Et ideo dicit, dimitte universa delicta mea.

#13 Respice. Hic orat petens auxilium contra adversarios. Et primo inducit Deum ad considerandum inimicos. Secundo petit auxilium contra eos, ibi, custodi. Tertio assignat rationem, ibi, non erubescam. Dicit ergo, respice, oculo misericordiae: inimicos meos, ut miserearis eorum, et convertas eos: Matth. 5: orate pro persequentibus et calumniantibus vos: Prov. 16: cum placuerit Domino via ejus, inimicos quoque ejus convertet ad pacem. Et hoc peto orando, quia tunc habebam pacem. Quoniam multiplicati sunt: Psal. 118: multi sunt qui persequuntur me et tribulant me. Et odio iniquo oderunt me. Est autem duplex odium. Primum odium est bonum, quando quis odit peccatum sive peccatorem propter culpam: Ps. 138: perfecto odio oderam illos.

Item est odium iniquum, quando quis odit naturam vel justitiam; ideo dicit, et odio iniquo oderunt me, idest injusto et sine causa: joan. 15: ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis.

#14 Custodi. Hic petit auxilium contra inimicos, quia multi sunt et iniqui: ideo petit duplex auxilium.

Primo ut custodiat eum in persecutionibus ne praevalent temporaliter vel spiritualiter, vel ut custodiat eum ut non corruat in peccatum. Secundo, ut liberet eum a malis; unde dicit, et erue me, scilicet a malis totaliter, ut abundantia in patria perfruatur. Prima ratio ponitur cum dicit, non erubescam; quia si non liberet et custodias, veniam in confusionem. Et hoc non debet esse, quia speravi in te: Dan. 30: non est confusio confidentibus in te. Alia ratio, quia innituntur mihi amici tui. Aliquando Deus aliquem liberat non propter propria merita, sed ne amici Dei pereant cum eo qui innituntur: cum dicit, innocentes et recti adhaeserunt mihi. Innocentes dicuntur qui declinant a malo, recti qui operantur bonum: Eccl. 13: omne animal diligit sibi simile. Et quare? quia sustinui te, idest quia speravi in te: Ps. 26: confortetur cor tuum, et sustine Dominum.

Hieronymus habet, simplicitas et veritas.

#15 Libera. Hic ponit Psalmista petitionem pro toto populo; unde dicit, libera, Deus, Israel, idest populum illum, vel eos quos praedestinasti ad hoc ut videant Deum, ex omnibus tribulationibus suis. Et hoc erit perfecte in patria, quando complebitur illud Apoc. 21: absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum, et jam non erit ultra neque luctus neque clamor etc..

|+25 Pars 25

#1 Supra Psalmista proposuit orationem contra tribulationes; hic autem, ut sua oratio sit acceptior, proponit suam justitiam. Titulus planus est, quia non est novus. Circa hoc ergo Psalmista duo facit.

Primo praemittit in generali totam intentionem.

Secundo exponit eam in speciali, ibi, non sedi cum Concilio. Circa primum tria facit. Primo petit iudicium.

Secundo allegat justitiam, ibi, quoniam ego.

Tertio excusat praesumptionem, quoniam misericordia.

David autem ex persona sua vel justi, videns se commixtum peccatoribus loco, etsi non merito, petit ab eis discerni; unde dicit, Domine judica, idest discerne me ab eis.

Sed contra. Non intres in iudicium cum servo tuo, quoniam non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens, Ps. 142.

Respondeo. Dicendum quod duplex est iudicium, scilicet severitatis et districtiois: et hoc iudicium non petit, quia nullus posset ferre; aliud est iudicium misericordiae et discussionis: et hoc petit: Hier. 10: corripue me

Domine, verumtamen in iudicio et non in furore, idest severitatis. Et proponit innocentiam; et ideo dicit, quoniam ingressus sum in innocentia mea, idest progressus sum in innocentia mea, vel ingressus sum, quia vita nostra est quidam progressus. Prov. 4: ducam te per semitas aequitatis, quas cum ingressus fueris etc.. Et hoc in innocentia mea, quam propono servare: job 22: salvabitur innocens, et salvabitur in munditia manuum suarum. Non infirmabor: Hieronymus habet, non deficiam, scilicet in hac innocentia servanda: job 27: donec deficiam non recedam ab ea: et hoc faciam non in viribus meis, sed confidentia divini auxilii, quia, in Domino sperans non infirmabor: 1 Mach. 2: omnes qui sperant in eum, non infirmantur.

Sed contra: hoc videtur esse praesumptionis: job 9: si justificare me voluero, os meum condemnabit me.

Respondeo. Dicendum, quod allegatio innocentiae potest quandoque procedere ex superbia, quando scilicet aliquis attribuit eam sibi, et hoc est malum: quandoque ex divina misericordia, et hoc est bonum; et ideo subdit, quoniam misericordia tua.

Sed unde scis quod tu sis innocens? proba Domine, tu hoc. Et ponit tria: scilicet probationem, tribulationem et tentationem. Secundum sequitur ex primo, tertium ex secundo. Dicit ergo, Domine proba me, non ut scias aliquid ex hoc de me, sed ut aliis ostendas. Probatur autem aliquis optime per tentationem quae est sumptio experimenti: tentatio est acceptio experimenti de eo quod quis nescit; probatio vero est ejus quod scit, virtutis manifestatione.

Et ideo dicit, tenta me, scilicet ad hoc ut probatus appaream mihi et aliis: non enim tentat Deus ad malum: jac. 1: Deus enim intentator malorum est; sed dicitur tentare, quando aliqua ex difficultate immensa ostenduntur. Haec autem tentatio fit per ignem, ut dicitur Sap. 3: tanquam aurum in fornace probavit illos. Et ideo dicit, ure renes meos et cor meum, idest immitte tribulationes; per quas pateat, quid sit in corde et renibus meis. Cordi attribuitur cogitatio, renibus delectatio. Et hoc apparet per tribulationes; quia qui delectantur in terrenis, multum commoventur quando perdunt ea, sed non illi qui non delectantur.

Vel potest referri ad ignem sancti spiritus: Luc. 12: ignem veni mittere in terram: quasi dicat: ne deficiam in tribulationibus, adhibe auxilium, mitte ignem qui exurat quidquid carnalitatis est in delectationibus meis et vanitatibus in cogitatione.

#2 Quoniam. Hic excusat se dupliciter de hoc quod petit se tentari. Primo ex sua cogitatione, quia cogitat Dei misericordiam, cum dicit, quoniam misericordia tua ante oculos meos est; quasi dicat: ideo peto tentari, quia confido in misericordia tua, quae semper facit cum tentatione proventum: isa. 63: miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus quae reddit mihi Dominus. Item ex amore justitiae. Et complacui in veritate tua, idest si punis me propter peccata, placet mihi: si tentor, scio quod remunerabis.

#3 Non. Hic explicat in speciali intentionem suam. Et primo ponit suam innocentiam. Secundo ponit petitionem, ibi, ne perdas cum impiis Deus.

Ostendit ergo innocentiam suam. Et primo per recessum a malis. Secundo per accessum ad bonum, ibi, lavabo. Est autem triplex genus malorum, secundum tria peccata. Aut enim est peccatum contra Deum, aut contra proximum, aut contra se.

Contra se autem sunt vanitatis peccata, quibus homo vane delectatur in terrenis; et de his dicit, non sedi cum Concilio vanitatis; quasi dicat: non dico quin in aliquo non fuerim cum eis, quia non potest fieri quin homo vane aliquando non delectetur in terrenis; sed dicit, non sedi: Tob. 3: nunquam cum ludentibus miscui me; neque his qui in levitate ambulant participem me prae bui. Peccata quae sunt contra proximum, sunt peccata quae opere generantur; unde dicit, et cum iniqua gerentibus non introibo, idest non solum non sedi etc. Sed nec introivi, idest nullo modo cum eis me miscui: Prov. 1: filii, si te lactaverint peccatores, ne ambules cum eis. Item cogitantur praedicta peccata corde; unde dicit, odivi ecclesiam malignantium, idest congregationem malignantium: Ps. 118: iniquos odio habui, idest culpam et iniquitatem.

Tertio ponit peccatum contra Deum, et hoc est impietas; et ideo dicit, et cum impiis, idest haereticis et schismaticis, non sedebo, idest eorum doctrinis non communicabo: Hebr. 13: doctrinis variis et peregrinis nolite adduci.

#4 Lavabo. Supra Psalmista ostendit innocentiam suam per hoc quod separabat se a malis; hic autem ostendit eam, per hoc quod applicat se bonis.

Et quia bona, quorum applicatio nos facit justos, sunt divina bona, ideo dicit suam applicationem ad ea. Circa hoc duo facit. Primo ponit studium suum. Secundo effectum, ibi, Domine dilexi decorem domus tuae. Circa primum tria facit. Primo proponit suam dispositionem ad divinum cultum.

Secundo ponit ipsum cultum divinum, ibi, circumdabo. Tertio fructum, ibi, ut audiam vocem laudis. Dispositio fit per puritatem et innocentiam: Ps. 14: Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo etc.. Ps. 23: innocens manibus et mundo corde.

Et ideo ut purus accedat, agit de puritate. Dicit ergo, lavabo inter innocentes manus meas, idest opera mea quae principaliter lavantur a Deo, per gratiam quam infundit: Ps. 50: amplius lava me, Domine, ab iniquitate etc.. Item lavantur a nobis per poenitentiam: isa. 1: lavamini, mundi estote etc..

Lavabo, ergo idest poenitentiam adhibebo ut laventur.

Et hoc, inter innocentes, quia ex convictu mores formantur: Ps. 17: cum innocente innocens eris etc.. Et sic lotus accedam ad cultum divinum. Et circumdabo altare tuum, Domine. Hic ponit de altare materiali, et dicitur, circumdabo altare tuum, Domine, quia vel orat, vel stat juxta; Eccl. 50, de simeone sacerdote magno, ipse stans juxta aram. Et ideo sacerdos quando accedit ad sacramentum dicit lavabo etc.. Vel potest intelligi de altari spirituali. Altare est in templo: et sicut est triplex templum, ita est triplex altare. Primum est vir justus: 1 Cor. 6: nescitis quia membra vestra templum sunt spiritus sancti? hujus templi altare est cor: Lev. 6: ignis, scilicet caritatis, in altare, idest in corde, semper ardebit.

Hoc altare debemus circumdare, vel juxta stare, idest ornare, semper redeundo ad Christum: Prov. 4: omni custodia serva cor tuum, quoniam ab ipso vita procedit. Aliud templum est ecclesia: et hujus templi altare est Christus: Heb. Ult.: habemus altare de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt. Vel fides.

Et hoc debemus circumdare, ut toto corde simus circa ipsum. Tertium templum est ipse Deus: Apoc. 21: templum vidi in ea, Dominus Deus omnipotens templum illius est etc.: et hujus altare est misericordia Dei. Et hoc circumdare debemus desiderio mentis: Ps. 144: suaviter Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus. Consequenter ostendit fructum: et est duplex fructus: scilicet audire et enarrare; unde dicit: ut audiam vocem laudis. Et hoc ad litteram circa altare materiale, quia hoc sacrificium est maxime Deo acceptum: Ps. 49: sacrificium laudis honorificabit me. Item laudem quam spiritus sanctus loquitur in nobis: Ps. 84: audiam quid loquatur in me Dominus Deus.

Item, in caelo: isa. 35: gaudium et laetitiam etc..

Vel audiam vocem laudis, idest Christi me laudantis: et hoc erit in iudicio quando dicet, esurivi etc. Matth. 25. Sed Apoc. Ult. Dicitur: qui audit, dicat, veni. Unde ad hoc audimus ut aliis dicamus: isa. 21: quae audivi a Domino exercituum Deo Israel, annuntiavi vobis. Et ideo subdit, ut enarrem universa mirabilia tua: Eccl. 42: nonne Deus fecit enarrare sanctos etc.. Et dicit, omnia mirabilia, quantum ad affectum sive conatum, non quantum ad effectum, quia ipse est major omni laude.

#5 Domine. Hic ostendit affectum quem habet ad cultum divinum: qui ut sit conveniens, debet esse affectus amoris. Propter quod dicit, Domine, dilexi decorem domus tuae. Dionysius: bonum et pulchrum est omnibus diligibile. Unde omnis homo amat pulchrum: carnales amant pulchrum carnale, spirituales amant pulchrum spirituale, et haec est pulchritudo domus Dei: Num. 24: quam pulchra tabernacula tua, Jacob, et tentoria tua, Israel, ut valles nemorosae, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quae finxit Dominus.

Haec autem pulchritudo est bonorum operum, vel divinorum munerum, vel ipsorum sanctorum; quia omnia haec sunt quasi quidam decor domus Dei.

Haec ergo omnia ego dilexi, ut me facerent aptum ad decorem domus Dei. Sic ergo ostenditur affectus quia dilectio, et pulchritudo, et decor. Sed sciendum est, quod hic decor est ex habitatione Dei; sicut domus non est pulchra nisi inhabitetur: unde me dilexi ut in me habites, vel patriam dilexi ut ibi habitem, vel in eam tendam. Et ideo dicit, et locum habitationis gloriae tuae: et haec omnia, idest bona opera, dona Dei, et ipsi sancti, sunt decor domus Dei, in quantum relucet in eis gratia divina quae pulchrificat sicut lux, sicut dicit Ambrosius, quod sine luce omnia sunt turpia: Ezech. 43: ingressa est gloria Domini portam.

#6 Ne perdas. Hic explicat petitionem iudicii quod petit: et exponit quale iudicium petit: et petit duo. Primo petit separari a malis, quae possunt evenire in futuro. Secundo a malis quae in praesenti patitur, ibi, redime. Primo ergo ponit petitionem.

Ubi sciendum est, quod duobus generibus hominum servatur poena a Deo: scilicet illis qui sunt impii sive peccatores contra Deum: Ezech. 18: impietas impii erit super eum. Et ideo dicit, ne perdas etc.: quasi dicat: si hic affligor et patior terrena mala cum impiis, tamen ne perdas animam meam cum eis. Item servatur poena impiis contra proximum: ideo dicit, et cum viris sanguinum vitam meam: Ps. 54: viri sanguinum et dolosi.

Hic computantur omnes qui contra proximum offendunt, quocumque modo. Est autem triplex sanguis.

Unus qui causatur ex cibo et potu: unde cibus et potus dicitur sanguis pauperum: Eccl. 34: panis gentium vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Secundus est sanguis hominis; et hoc effundit homicida. Tertius est sanguis seminis ad speciem conservandam, et hunc effundit fornicator, quia causa prolis non agit. In quorum manibus iniquitates sunt; quasi dicat: ideo hoc peto, scilicet ut separer ab his tunc, quia nunc separatus sum in conversatione et vita, quia in eorum manibus iniquitates sunt, scilicet sunt valde proni ad malum: Prov. 1: pedes eorum ad malum currunt, et festinant ut effundant sanguinem: isa. 59: opera iniquitatis in manibus eorum. Item est inclinatio affectus eorum ad mundana; unde dicit, dextera eorum repleta est muneribus: job 15: ignis devorabit tabernacula eorum qui munera libenter accipiunt. Vel dextera eorum repleta est muneribus; quasi dicat, licet ipsi sint iniqui, tamen das eis temporalia, et in his consistit merces eorum: Matth. 6: receperunt mercedem suam. Consequenter describit se, dicens, ego autem in innocentia mea ingressus sum; quasi dicat, hoc peto ut sicut illis praeparas mala, ita praepares mihi bona, sicut dicit psalm. 83: non privabit bonis eos qui ambulant in innocentia. Consequenter petit ut liberetur a malis praesentibus. Mala quae sunt homini, duplicia possunt esse; quia vel sunt mala exteriora, et ab his petit redimi: unde dicit, redime me, ut servum malorum me prementium.

Vel de redemptione humani generis. Vel sunt mala interiora, et ab his petit liberari; unde dicit, miserere mei, quia miseria proprie respicit malum interius: Prov. 14: miseros facit populos peccatum.

#7 Pes enim. Hic ponitur ratio quare hoc petit; et est duplex. Una est de praeterito, quae est rectitudo vitae; unde dicit, pes meus, idest affectus meus, vel processus meus, stetit in directo. Item de futuro propono tibi semper servire; unde dicit: in ecclesiis benedicam te Domine, idest coram multis: psalm. 39: annunciai justitiam tua in ecclesia magna. Et dicit pluraliter, propter multitudinem particularium ecclesiarum, ut dicitur Apoc. 3.

|+26 Pars 26

#1 Praemissa oratione, hic Psalmista consequenter dicit fiduciam de oratione conceptam: et circa hoc duo facit. Primo ponit fiduciam conceptam.

Secundo iterato orat ut non deficiat in sua fiducia, ibi, ad te Domine. Titulus, in finem Psalmus priusquam liniretur. Notandum est quod sicut Glossa latius dicit, David tribus vicibus fuit unctus in regem.

Primo a Samuele, 1 Reg. 16. Et tunc non fuit rex, sed habuit signum regni. Tulit Samuel cornu olei, et unxit eum in medio fratrum etc..

Et tunc directus est spiritus Domini in David, quia ex tunc fuit propheta, secundum Hieronymum et Iosephum. Secundo in Hebron, 2 Reg. 2: venerunt viri Juda, et unxerunt David in regem super domum Juda. Tertio occiso Isboseth filio Saulis regnavit super totum Israel, 2 Reg. 8: hae duae unctiones computabantur pro una, quia utraque fuit pro actuali dignitate regni adipiscenda.

In prima passus est persecutionem a Saule, sed post secundam et tertiam regnavit in pace.

Sed contra de Absalone.

Respondeo dicendum, quod non est passus persecutionem ab extraneis, sed ab Absalone et siba: et ideo fecit hunc Psalmum ante secundam unctionem. Melius tamen videtur ut referantur ad Christum duae unctiones in novo testamento; scilicet regis et sacerdotis. Et Christus fuit unctus oleo spiritus sancti: psalm. 44: unxit te Deus etc. In regem et sacerdotem. Et haec unctio derivatur usque ad nos: psalm. 132.

Sicut unguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron: joan. 1: de plenitudine ejus omnes accepimus. Primo ergo unguimur sacerdotali unctione in figura futuri regni: erimus enim reges et liberi. Et quia adhuc patimur hostes, postea ungemur dupliciter actuali gloria: scilicet stola gloriae animae et corporis.

Christus autem primo fuit unctus unctione gratiae, postea gloriae.

Dividitur ergo Psalmus iste in tres partes. In prima ponit fiduciam de Deo conceptam. In secunda ostendit desiderium ex fiducia conceptum, ibi, unam petii. Tertio ponit desiderii impletionem, ibi, exaudi Domine.

Circa primum tria facit. Primo commemorat beneficia sibi a Deo praestita, propter quae non timet, sed securus est. Secundo commemorat impedimenta parata hostibus a Deo, ibi, dum appropiant. Tertio ostendit fiduciam quam habet a Deo, ibi, si consistant.

Notandum autem, quod ad timendum concitatur quis aliquando ex interiori causa, quandoque ex exteriori causa.

Primo ergo ponit auxilium contra primam causam. Secundo contra secundam, ibi, Dominus protector. Est autem duplex causa intrinseca timoris, ignorantia et debilitas: unde in tenebris magis timendum est. Secunda causa timoris est debilitas; et contra has est remedium a Deo. Contra primum est illuminatio; unde dicit, Dominus illuminatio mea: Mich. 8: cum sedero in tenebris, Dominus lux mea est. Contra secundum est salus; unde sequitur, et salus mea: psalm. 61: in Deo salutare meum et gloria mea, Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est.

Et ideo ostendit fiduciam: quem timebo, sic illuminatus? isa. 51: quis es tu ut timeas ab homine mortali, et a filio hominis, qui quasi fenum sic arescet? Rom. 8: Deus qui justificat, quis est qui condemnet? et si Deus pro nobis, quis contra nos? causa extrinseca est homo, qui adversatur; sed adhuc non est timendum, quia Dominus opponit se sicut scutum; unde dicit, Dominus protector vitae meae: Gen. 15: ego protector tuus et merces tua magna nimis.

Et ideo dicit: a quo trepidabo. A quo, si sumatur masculine, tunc est sensus, a quo, scilicet a quo homine. Si neutraliter, a qua re. Et sic nihil est timendum, nec homo, nec res aliqua. Dum appropiant super me nocentes. Et quia posset dici quod Deus est illuminator etiam hostium, ideo hoc removens dicit quod Deus obsistit eis. Et primo dicit eorum conatum. Secundo ponit impedimentum eis superveniens, ibi, ipsi infirmati sunt etc.. Circa primum tria facit. Primo praemittit praesumptuosum insultum. Secundo perversum actum. Tertio malignum effectum. Quantum ad primum dicit, dum appropiant super me nocentes, idest habentes animum nocendi, super me, idest mihi se praefidentes: thre. 1: facti sunt hostes ejus in capite, inimici ejus locupletati sunt, quia Dominus locutus est super eam propter multitudinem iniquitatum ejus, parvuli ejus ducti sunt in captivitatem usque ante faciem etc.. Quantum ad secundum, ut scilicet graviter affligant, ut edant carnes meas, idest carnalem vitam: Prov. 1: deglutiamus eum, sicut infernus, viventem et integrum: Mich. 3: carnem populi comederunt, et pellem eorum desuper excoriarunt.

Vel ut ly ut teneatur consecutive: ut sit sensus: edant carnes, idest carnalitates meas: quia quando mali persequuntur bonos, aliud intendunt ipsi mali, sive ipsi persecutores, scilicet offensionem corporalem; et

secundum hoc est prima expositio: aliud intendit Deus hoc permittens, scilicet purgationem ab omni carnalitate; et sic secunda expositio. Et hoc modo dicit apostolus Gal. 5: qui Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis.

Quantum ad tertium dicit, qui tribulant me inimici mei: psalm. 12: qui tribulant me exultabunt si motus fuero. Ipsi infirmati sunt, quia non valuerunt implere propositum, et ceciderunt, quia superati sunt, et absorpti: hierem. 20: Dominus mecum est tamquam bellator fortis; idcirco qui persequuntur me, cadent et infirmi erunt.

#2 Si consistent. Homo debet habere securitatem in duobus. Primo in praeparatione malorum. Secundo in eorum passione, ibi, exurgam. Dicit ergo: Dominus sic est illuminatio mea, quia inimici cadunt coram me. Glossa. Si consistent adversum me castra, castra sunt ubi steterunt milites; non timebit cor meum. Quamdiu homo est in castris, non pugnat, sed disponit, et consiliat ad pugnandum. Per castra intelliguntur consilia et conjurationes malorum contra aliquem. 4 Reg. 19: Angelus Domini percussit castra Assyriorum: Exod. 14: factum est in vigilia matutina, et ecce ascendit Dominus super castra, et percussit. Non timebit cor meum, quia Dominus mecum est: job 17: pone me juxta te, et cujusvis manus pugnet contra me.

Sed, si exurgat adversum me praelium, idest si jam invadant me, et praelientur contra me, quamvis sint multi: in hoc ego sperabo: quia ut dicitur 1 Mach. 3: non in multitudine exercitus victoria belli, sed de caelo fortitudo est. Est enim consuetudo amicorum juvare amicos, cum impugnantur ab hostibus: Psal. 93: consolationes tuae laetificaverunt animam meam.

#3 Unam petii. Supra Psalmista posuit fiduciam ex oratione conceptam; hic autem ponit desiderium, quod ex hac fiducia oritur: et circa hoc duo facit. Primo proponit desiderium. Secundo causam desiderii assignat, ibi, quoniam abscondit me.

Circa primum tria facit. Primo describit qualitatem desiderii. Secundo ipsam rem desideratam, ibi, ut inhabitem. Tertio intentionem finis, ibi, ut viderem voluntatem. Desiderii ergo qualitas in duobus consistit: scilicet in unitate et solitudine: et utrumque pertinet ad perfectionem desiderii.

Perfectio enim desiderii dependet ex perfectione causae suae, scilicet amoris, qui quando est perfectus, primo congregat in unum omnes vires, et movet eas in amatum. Est enim, secundum Augustinum, pondus amantis. Res autem ponderosa sine vacillatione tendit ad unum, sed non sic si res non bene est ponderosa; sed divinus amor facit totum hominem in Deum tendere sine vacillatione: Psal. 72, quid enim mihi est in caelo, et a te quid volui super terram? Gregorius: vis amoris studium multiplicat inquisitionis. Hoc fecit Anna prophetissa, quae non discedebat de templo, jejuniis et orationibus serviens die ac nocte. Et ideo dicitur Luc. 10: porro unum est necessarium; unde dicit, unam petii, idest unam rem, vel unam petitionem. 3 Reg. 2: unam petitionem parvulam ego deprecor a te, ne confundas faciem meam. Secundo sollicitat, cum sit sicut stimulus et ignis, amor: Cant. 8: lampades ejus lampades ignis: 2 Cor. 9: charitas Dei urget nos. Unde dicit, hanc requiram: isa. 21: si quaeritis, quaerite: Matth. 7: quaerite et invenietis. Consequenter ponitur res petita; unde dicit, ut inhabitem in domo Domini. Domus Domini spiritualis est duplex: et tertia est materialis, scilicet ecclesia, in qua morari salutarum est: Gen. 28: non est hic aliud nisi domus Dei et porta caeli: nam in ea excitatur animus hominis ad devotionem. Domus spiritualis Dei est ecclesia militans: 1 Tim. 3: ut scias quomodo oporteat te conversari in domo Dei, quae est ecclesia Dei vivi, columna et firmamentum veritatis. Alia est ecclesia triumphans: 2 Cor. 5: si terrestris domus nostra hujus habitationis dissolvatur, quod aedificationem ex Deo habemus domum non manufactam, sed aeternam in caelis. De utraque ergo potest hoc intelligi, quia haec domus via est ad illam et porta ejus.

Ps. 117: haec porta Domini, justi intrabunt per eam. Et ideo desiderandum est habitare in hac domo, scilicet ecclesia. Et hoc omnibus diebus vitae meae, idest usque in finem: Ps. 131: haec requies mea in saeculum saeculi: hic habitabo, quoniam elegi eam. Habitat autem quis in domo Dei per fidem et charitatem et conformitatem bonorum operum: Ps. 67: qui habitare facit unius moris in domo. Et laudabile est quod semper in ea habitet, et non separetur ab ea. Separatur autem homo ab ecclesia per peccatum, per excommunicationem, et per schisma, vel haeresim.

Qui ergo usque in finem habitat in ea, idest in ista ecclesia, habitabit in illa in perpetuum: Psal. 83: beati qui habitant in domo tua, Domine. Hic consequenter ponitur intentio, scilicet, ut videam etc.. Et ponit duo: quia ut videam voluptatem Domini, et visitem templum ejus. Alia littera habet, ut continuo habitem. Hieronymus habet, et videam pulchritudinem Domini. Ut est merces, secundum Augustinum: jo. 17: haec est vita aeterna ut cognoscant etc.. Tria sunt in illa visione desideranda, quae naturaliter homo desiderat videre. Primo pulchra. Summa pulchritudo est in ipso Deo, quia pulchritudo in formositate consistit: Deus autem est ipsa forma informans omnia: ideo dicit, secundum unam litteram, ut videam delectationes Domini: Sap. 13: si specie delectati deos putaverunt, sciant quanto his dominator eorum speciosior est; speciei enim generator haec omnia constituit.

Secundo delectabilia, et fugere tristitiam: et ideo secunda littera habet, ut contemplem delectationes Domini, idest bonitatem Dei, in qua est summa delectatio: Ps. 15: delectationes in dextera tua usque in finem. Tertio dispositio rerum.

Unde multum est delectabile scire scientiam omnium rerum, quae in mundo sunt; et ideo videre dispositionem divinae providentiae est maxime delectabile.

Et ideo dicit, ut videam voluntatem Domini, idest rationem a Deo volitam et dispositam: Rom. 12: probetis quae sit voluntas Dei bona, beneplacens et perfecta. Haec autem habemus in vita ista imperfecte et per fidem: in futura autem domo habebimus perfecte, ubi sunt sancti contemplantes Deum facie ad faciem: 2 Cor. 3: nos autem revelata facie gloriam Domini contemplantes etc.. Sancti ergo qui sunt in patria, dirigunt contemplationem in ipsum Deum, et etiam in ea quae sunt ad ipsum Deum ordinata: et ideo dicit, ut visitem templum ejus, idest frequenter videam templum, idest humanitatem Christi: joan. 2: hoc autem dicebat de templo corporis sui. Vel, visitem, sive videam ipsam ordinationem ecclesiae: 1 Cor. 3: templum Dei sanctum est, quod estis vos. Item dispositionem totius mundi: ideo in Psalmo Hebraico habetur, et diluculo, idest diluculo ut maneam: Ps. 5: mane astabo tibi.

|#4 Quoniam. Hic assignatur ratio desiderii habitandi in domo Dei; quasi dicat, quare tantum petis habitare in domo Dei? ratio est ex beneficiis perceptis: et circa hoc duo facit. Quia primo ponit ipsa beneficia.

Secundo addit recompensationem, ibi, circuivi.

Circa primum duo facit. Primo ponit beneficium protectionis a malo. Secundo beneficium promotionis in bonum, ibi, in petra exaltasti me.

Circa primum duo facit. Primo proponit beneficium.

Secundo ejus necessitatem ostendit, ibi, in die malorum.

Dicit ergo: quare petis habitare in domo Domini? ideo scilicet, quia abscondit me in tabernaculo suo. Et secundum litteram, 1 Reg. 24, quando David fugit ad tutiora loca engaddi et abscondit se ibi. Unde loquitur ex persona fugientis et latentis in aliquo loco. Ad litteram. Tabernaculum erat locus in quo orantes divino auxilio protegabantur, et maxime in sancta sanctorum, ubi erat propitiatorium, et sic vocabant tabernaculum ipsam Dei defensionem: sicut in psalm. 90 dicitur: scapulis suis obumbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis etc.. Deut. 32: expandit alas suas, et assumpsit eos, atque portavit in humeris suis. Sed mystice tabernaculum potest dici humanitas assumpta, sive caro Christi in qua abscondit nos per fidem et spem: colos. 2: abscondita est vita vestra in Deo. Vel aliter, tabernaculum dicitur tota dispositio ecclesiae: et in utroque istorum absconditur homo justus, quia in isto tabernaculo quaedam latent sub manifestis: latentia sunt invisibilia et spiritualia ubi morantur boni. Mali autem morantur in exterioribus: isa. 4: tabernaculum erit in umbraculo diei ab aestu.

Sed quid contulit haec absconditio? immo necesse erat mihi, in die malorum, vel omnium illorum malorum quae tunc imminebant. Et simile est, quia quando hostes, vel tribulatio imminet, illi soli salvabuntur, qui in civitate reperiuntur: ita in tribulatione illi pereunt, qui circa haec exteriora habent affectum; quia facta tribulatione circa ista tales commoventur. Abscondit ergo ipse Deus, vel Christus, vel mens justus: Matth. 6: pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

|#5 In petra. Hic proponit aliud beneficium promotionis in bonum: et est duplex. Unum exaltationis quantum ad se. Secundum quantum ad hostes, ibi, nunc exaltavit caput meum. Dicit ergo, in petra exaltasti me. Secundum litteram alludit ad ea quae circa eum sunt gesta; quia quando persecutionem patiebatur, ibat per petras invias, 1 Reg. 24: sed quando evasit, tunc exaltavit cor meum super inimicos meos. Sed mystice exponitur, in petra exaltavit me, idest in Christo; 1 Cor. 10: petra autem erat Christus. Vel, in petra, idest in Deo: 2 Reg. 22: Dominus petra mea: psalm. 60: dum anxietur cor meum, in petra exaltasti me. Et nunc jam exaltavit: quasi dicat, istud feci in spe, sed nunc in re. Exaltasti caput meum, idest mentem meam, super inimicos meos, idest super omnes appetitus meos: Gen. 4: subter te erit appetitus tuus.

|#6 Circuivi. Hic ponitur recompensatio beneficii; et ponit duo. Primo sacrificium, et immolavit.

Secundo canticum. Secundum Hieronymum conjungitur cum praecedentibus, super inimicos meos, et in circuitu nostro sunt. Circuivi, idest circa steti devotas preces offerendo pro eis: psalm. 108: prout me diligenter (idest deberent) detrahebant mihi etc.. Eccl. 50: et ipse stans circa aram etc.. Item strenui militis est circumire et protegere castra, sicut dicitur de Juda 1 Mach. 3: protegabat castra gladio suo, unde circuivi, idest protexi. Vel circuitus iste refertur ad contemplationem.

Circulus duo propria habet inter alias figuras. Unum, quia est capacior aliis. Aliud est quod est totus uniformis sine angulo, et convenit contemplationi. Primo quantum ad capacitatem, quia tunc dicitur circumire contemplando, quando omnia quae consideranda sunt, contemplatur; unde dicit, circuivi, idest consideravi omnia dona tua, et ecclesiae beneficia. Beatus Dionysius posuit triplicem motum; scilicet circularem, rectum et obliquum.

Recto motu semper movetur aliquid difformiter, quia semper habet diversam distantiam: et ideo in contemplando motus est rectus, quando de uno ad aliud quis movetur considerando processum rerum. Circulari motu movetur aliquis contemplando, quando conceptio animae est uniformis: et tunc dicitur circularis, quando scilicet revocat animam a rebus. Et primo congregatur in se, postea unitur spiritualibus, et postea ascendit in contemplationem unius Dei. Obliquus motus est compositus ex utroque: quando quis, procedit ex consideratione creaturarum, sed hanc ordinat in considerationem Dei. Et ideo dicit, circuivi, quantum ad uniformitatem: Ezech. 1: hic erat

aspectus splendoris per gyrum. Et immolavi. Est autem duplex sacrificium: scilicet interius quo homo animum suum dat Deo. Ps. 50: sacrificium Deo (scilicet acceptum Deo) est spiritus contribulatus.

Et omne exterius sacrificium ordinatur ad repraesentandum illud; unde Augustinus dicit, quando offers hoc exterius, est ut repraesentes animum tuum Deo.

Sed quia omnis repraesentatio fit per aliqua signa, inter quae primatum tenent verba, ideo inter sacrificia videtur praeeminentiam habere sacrificium laudis: Ps. 49: sacrificium laudis honorificabit me; unde dicit, immolavi in tabernaculo ejus hostiam, non pecorum, sed potius, hostiam vociferationis, idest divinae laudis. Et hac vociferatione, cantabo, tibi, scilicet canticum et laetitiam mentis et rectitudinem operis: psalm. 107: paratum cor meum. Cantabo; quasi dicat, paratum cor habeo ad serviendum tibi, cum laetitia mentis: psalm. 99: servite Domino in laetitia.

|#7 Exaudi. Supra Psalmista posuit suum desiderium; hic prorumpit ad petendum rem desideratam: et circa hoc tria facit. Primo petit exaudiri.

Secundo proponit petitionem, ibi, tibi dixit cor meum. Tertio ostendit fiduciam quam habet de exauditione, ibi, credo videre bona Domini. Ad hoc ergo quod exaudiatur, inducit duas rationes. Unam ex devotione propria. Aliam ex sua miseria. Devotio est causa quod audiatur a Deo aliquis. Devotio est clamor cordis qui excitat Deum ad audiendum. Et ideo dicit, exaudi: quia clamavi non exterius, sed interius: jac. 5: clamor eorum ad aures Domini Sabaoth introivit. Item miseria nostra provocat ad exaudiendum: Exod. 3: videns vidi afflictionem populi mei, et descendi liberare eum; unde dicit, miserere mei, et exaudi me; quasi dicat, me miserum et meam miseriam cognosco, unde tuum est misereri: Judith 9: exaudi me miseram deprecantem.

|#8 Tibi. Hic ponit petitiones. Et primo petit divinae faciei prospectum. Secundo divinum auxilium, ibi, adjutor meus es tu. Tertio viae suae directivum, ibi, legem pone mihi Domine. Circa primum ostendit, quod de re petita habet magnum desiderium et intimum et anxium et assiduum.

Intimum, quia tibi dixit cor meum. Aliquando homo aliquid petit ore, sed cor ejus ad alia versatur: Matth. 7: non omnis qui dicit mihi Domine etc.. Isa. 29: populus hic labiis me honorat etc.. Sed quando petitio est ex intimo desiderio cordis, tunc est Deo accepta, sed tunc non os tantum, immo cor petit: 2 regum 7: invenit servus tuus cor suum ut oraret te oratione hac: psalm. 118: clamavi in toto corde. Anxium et aequum dicit habere cum dicit: exquisivit te etc.. Contingit aliquando quod desiderium est intimum et quietum et non multum quaerit; sed quando est anxium, tunc vere quaerit: unde dicit, exquisivit te, idest frequenter et diligenter quaesivit. Et hoc etiam ostendit aequum desiderium: quia imago non perficitur nisi pertingat ad exemplar ad quod est facta; unde dicit, exquisivit te facies mea. Facies hominis interior est, in qua visus est interior, idest anima sive mens rationalis, et haec, scilicet facies mea quae est facta ad imaginem tuam, exquisivit te. Unde non potest reformari et perfici nisi jungatur tibi, Domine. Unde sicut quaelibet res quaerit suam perfectionem, ita mens nostra quaerit Deum. Et ostendit quod sit assiduum, quia requiram, idest iterum et iterum quaeram: isa. 21: si quaeritis, quaerite: Matth. 7: quaerite et invenietis. Hoc est proprium diligentis, quaerere saepe rem dilectam. Et quid quaerit, ostendit cum dicit, faciem tuam Domine requiram. Hoc petebat Moyses exo. 33: ostende mihi faciem tuam. Et Dominus non statim ostendit, sed dixit, ostendam tibi omne bonum: Luc. 10: beati oculi qui vident quae vos videtis.

Et ideo David non erat extra spem, sed adhuc quaerebat; unde alibi dicit, ostende nobis faciem tuam etc.. Job 33: deprecabitur Deum suum, et placabilis erit, et, videbit faciem ejus in jubilo.

|#9 Ne avertas. Hic proponit triplicem petitionem.

Et primo petit non fraudari a re desiderata.

Secundo petit amoveri causam per quam posset fraudari. Tertio petit dirigi in via, ibi, legem pone.

Dicit ergo, faciem tuam, Domine, requiram. Et rogo, ne avertas faciem tuam a me; quasi dicat, sicut avertit homo ab homine, quando non vult eum audire. Sed aliter est in Deo quam in homine.

Homo enim avertens faciem mutatur. Ipse Deus autem immobilis est; sed dicitur avertere faciem, inquantum nos avertimur et immutamur. Et per hoc quod in corde nostro fit aliquod velamen quo inepti reddimur ad videndum faciem suam. Et ideo littera Hieronymi habet, ne abscondas: isa. 8: expectabo Dominum qui abscondit faciem suam a domo Jacob. Causa vero aversionis est ira Dei in poenam peccati. Et haec aversio est maxima poenarum; et hoc est quod dicit, et ne declines in ira a servo tuo, idest ne irascaris mihi in hoc quod declines faciem tuam a me. Et dicit, in ira: quia aliquando declinat in misericordia, cum scilicet non respicit peccata: Ps. 50: averte faciem tuam a peccatis meis. Aliquando declinat in providentia, quando scilicet permittit aliquem cadere ut fortius resurgat, quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, Rom. 8.

|#10 Adjutor. Hic petit divinum auxilium in agendis antequam veniat ad faciem, ne scilicet impediatur a visione faciei. Et primo ponit petitionem.

Secundo dictorum rationem, ibi, quoniam pater meus. Petit ergo divinum auxilium dicens, peto videre faciem tuam, sed ad hoc pervenire non possum per me: ergo, tu esto adjutor meus, ut ad hoc perveniam: Ps. 120: auxilium meum a Domino.

Sed quantum ad superficiem non videtur ista littera recta esse, quia melius videtur dicendum esse, adjutor meus es tu, et sic habetur in Hebraico, scilicet auxilium meum fuisti. Et secundum hoc commemorat beneficium; quasi dicat, adjutor fuisti. Non ergo de cetero, derelinquas me. Et petit duo removeri, scilicet ipsam desertionem et contemptum interiorum: nam si homo sibi derelinquitur, perit. Osee 13: perditio tua, Israel, ex te. Deserit autem aliquis aliquem, quia despiciit eum. Et Deus despiciit nos, quia sumus fragiles per naturam, et corrupti per culpam; et ideo dicit, neque despicias me Deus. Et quare hoc? quia tu me creasti, et es, salutaris meus, idest tu me salvasti.

Nullus autem despiciit opera sua: Ps. 137: opera manuum tuarum ne despicias. Consequenter ponitur ratio dictorum; unde sequitur, quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me; quasi dicat: quia inveni te adjutorem in omnibus aliis deficientibus, ne despicias me. Et sic primo ponit defectum humani auxilii. Secundo ponit auxilium divinum.

Haec littera legitur dupliciter. Uno modo de David ad litteram, sicut habetur in historia 1 Reg. 16: quando fuit David unctus, Isai praesentavit majores filios; Dominus autem elegit David, quia Samuel petiit eum. Vel potest legi in persona viri justii, quia ad litteram speranti in Domino, deficit omne humanum auxilium: job 19: dereliquerunt me propinqui mei; et qui me noverant, obliti sunt mei. Eccl. 51: circumspiciens eram ad adjutorium hominum, et non erat.

Sed Dominus hunc assumpsit et assumit curae suae, et hoc melius est: Ps. 64: beatus quem elegisti et assumpsisti etc.. Mystice autem, pater meus, idest Adam, et mater mea, idest eua, dereliquerunt me, idest desertioni me exposuerunt per peccatum. Vel, pater meus, idest diabolus, quia pater meus fuit in statu peccati: dereliquit me, quia non habet potestatem in me, mater mea, Babylon, dereliquerunt me, idest contempserunt me. Et hoc quia, Dominus assumpsit me.

#11 Legem. Supra Psalmista posuit duas petitiones: prima fuit de divinae faciei prospectu; secunda de divinae protectionis auxilio; hic autem ponit aliam petitionem de directione viae suae: et circa hoc duo facit. Primo ponit petitionem. Secundo ostendit necessitatem, ibi, propter inimicos.

Circa primum duo facit. Primo ponit legis petitionem.

Secundo petit directionem in his quae sunt legis, ibi, et dirige. Dixerat supra, unam etc.; et quid hoc sit explicavit, scilicet videre faciem tuam. Et quia ad hanc visionem, cum sit ardua, pervenitur quadam ardua via, per quam nullus vadit sine auxilio Dei, petit illud tribui: Ps. 83: beatus vir cujus est auxilium abs te, quia ibunt de virtute in virtutem. Quia vero qui per viam ignotam vadit, indiget ductore, petit eum, dicens, legem pone mihi Domine, in via tua; quasi dicat: imminet mihi ascendere per viam, in qua peto ut ponas mihi legem. Lex est regula agendorum. In hac via proceditur per actus virtutum; et ideo necessaria est lex, quae est regula actuum humanorum; quasi dicat: da mihi regulam qualiter ambulem.

Hieronymus habet sic, illuxit mihi Dominus viam: Prov. 6: mandatum lucerna est, et lex lux. Dare legem est illustrare. Sed quandoque scit aliquis in universali quid sit fiendum, sed non scit in particulari, praecipue propter seductores. Et contra hoc petit dicens, dirige me in semitam rectam: isa. 26: semita justii recta est, rectus callis justii ad ambulandum. Et hoc. Propter inimicos meos. Haec est causa quare peto dirigi in semita recta. Quia ille qui scit viam, et via est recta, securus incedit si non inveniatur adversarium; sed quando inimicum vel adversarium suum invenit, indiget protectione et directione: Ps. 141: in via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Isti inimici nostri sunt concupiscentiae carnis, prava desideria, Daemones, pravi homines, sive peccatores, qui obsistunt in via eundi ad Deum.

#12 Ne tradideris. Hic exponit quod dictum est; et duo dicit. Primo petit liberari ab inimicorum periculo. Secundo ostendit se inimicos habere, ibi, quoniam insurrexerunt. Dicit ergo: ne tradideris me in manus tribulantium me; quasi dicat: sic peto dirigi in via, quod non incidam in potestatem inimicorum. Et non dicit in manus, sed in animas, idest in voluntates. Sed contingit quod sancti traduntur in manus inimicorum, quia terra data est in manus impiii, ut dicitur job 9. Sed non in animas; quia voluntatis eorum est ut trahantur ad malum, sed Deus hoc non permittit: Eccl. 18: si praestes animae tuae concupiscentias tuas, faciet te in gaudium inimicis tuis. Quoniam insurrexerunt. Hic ostendit se habere inimicos.

Et primo ponit eorum conatum. Secundo eorum defectum. Dico, propter inimicos, et hoc, quoniam insurrexerunt in me testes iniqui. Haec verba exponuntur tripliciter: historice, allegorice et moraliter: historice, quia ad litteram aliqui mali testes falsum dixerunt contra David, scilicet doeg idumaeus qui accusavit sacerdotem et David, et alii. Allegorice de Christo, contra quem iniqui testes accusantes eum insurrexerunt: Matth. 26: novissime venerunt etc.. Moraliter, quia contra unumquemque justum falsi testes quandoque sunt falsi doctores, sua doctrina conantes a recta via alios declinare: isa. 5: vae qui dicunt malum bonum et bonum malum. Item adulatorem dicuntur testes falsi: isa. 3: popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt: Prov. 19: testis falsus non erit impunitus. Et mentita est etc..

Hic ponit eorum defectum. Haec verba secundum quod hic ponuntur, tripliciter intelligi possunt. Uno modo sic. Dicitur aliquis loqui sibi, quando solus intelligit verba sua; sed quando aliis, non: 1 Cor. 14: qui loquitur lingua, sibi et Deo loquitur, non hominibus; et sic est sensus; sunt falsi testes; et loquuntur mendacium, et persuadent; sed iniquitas eorum mentita est sibi; quasi dicat, non mihi, quia non acquiesco eis. Vel mentita est iniquitas sibi, idest sui damno; quia ex mendacio eorum quod intenderant ipsi, incurrerunt malum: Eccl. 27: qui laqueum aliis ponit, peribit in illo. Vel mentita etc. Quia non pervenerunt ad effectum de hoc quod proposuerunt facere mihi et aliis justis viris: job 5: consilia pravorum dissipat. Hieronymus habet, apertum etc. Idest aperte locuti sunt contra me.

|#13 Credo videre. Hic ponit spem de exauditione.

Et primo ponit spem quam ipse habet. Secundo hortatur alios ad eandem, ibi, expecta Dominum.

Sua petitio erat ut videret Deum; et ideo dicit, credo, idest firmam fiduciam habeo: videre bona Domini, idest videre Deum facie ad faciem: job. 19: scio quod redemptor meus vivit etc., et in carne mea videbo Deum, unde non dicit, videre Dominum, sed bona Domini; quod potest intelligi dupliciter.

Vel bona Domini, idest a Domino, et sic non sumitur hic. Vel bona, idest quae sunt in Domino; et hoc modo sumitur hic: haec omnia enim sunt in eo sicut in fonte primo, et sunt idem quod ipse: Sap. 7: venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa etc.. Et ubi? in terra viventium.

Visio Dei est vita aeterna, ut dicitur joan. 17, haec terra est morientium: quia sicut terra est patiens respectu caeli fecundantis eam, ita vita beatorum immediate perficitur a Deo.

|#14 Expecta. Hic inducit alios ad expectandum, cum dicit, expecta Dominum: isa. 30: beati omnes qui expectant eum. Et dum expectas, habeas fiduciam in opere; unde dicit, viriliter age, scilicet interius et exterius: isa. 35: confortate manus dissolutas. Et hoc praemittit, quia, qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.

Unde, sustine Dominum, scilicet bona quaecumque faciens, etiam si videantur adversa: Eccl. 2: vae his qui perdidit sustinentiam, et qui dereliquerunt vias rectas, et diverterunt in vias pravas.

Vel, sustine Dominum, idest expecta Dominum.

Et tunc repetit ad majorem certitudinem.

|+27 Pars 27

|#1 In praecedenti Psalmo Psalmista ostendit fiduciam quam habet de Deo; hic autem ut non deficiat in fiducia, adjungit Psalmum orationis. Titulus Psalmus ipsi David. Secundum litteram dicitur quod aliqui Psalmi pertinebant ad personam David, inter quos est iste, quasi iste pertineat ipsi David.

Vel huic, quia ipse faciebat, et hunc et alios per se cantabat. Mystice huic David intitulatur iste Psalmus non figurali, sed vero David, scilicet Christo.

In hoc enim Psalmo mystice agitur de oratione Christi ad patrem, secundum quod liberatur a malis passionibus. Tria ergo agit in hoc Psalmo. Primo petit exaudiri; secundo ponit petitionem suam, ibi, ne simul tradas; tertio ponit gratiarum actionem, ibi, benedictus Dominus. Duplici autem ratione petit exaudiri. Primo ratione periculi imminens; secundo ratione suae devotionis, ibi, exaudi, Domine. Circa primum tria facit. Primo ostendit indeficiens propositum orandi; secundo petit exaudiri ibi, ne sileas; tertio ponit imminens periculum, ibi, ne quando taceas. Primum ostendit cum dicit, o Domine, ad te clamabo, non semel, sed continue. Luc. 18: oportet semper orare. Thess. 5: sine intermissione orate.

Consequenter petit exaudiri: ne sileas Deus meus.

Consuetus modus loquendi est, quod quando aliquis exaudit orantem, dicitur ei respondere. Tunc ergo Deus respondere videtur, quando satisfacit voto orantis. Job 14: vocabis me, et ego respondebo tibi. Ne sileas ergo, idest non subtrahas mihi responsionem tuam. Gen. 30: respondebit mihi cras justitia mea. Ostenditur consequenter periculum imminens: ne quando taceas a me. Hominis perfecti est, quod si sibi dimittitur, deficiat.

Oseae 13: perditio tua ex te, Israel; tantummodo ex me auxilium tuum. Nam si aliquando taceas non exaudiendo me, ero similis descendentibus in lacum, idest in infernum. Isa. 14: verumtamen in infernum detraheris, in profundo laci. Thren. 3: lapsa est in lacum vita mea. Hieronymus habet: ne te tacente assimiler. Mystice autem, Glossa ex persona Christi loquitur quod homo Christus clamet ne deseratur a deitate: et dicit, ne sileas subtrahendo mihi in beneficium resurrectionis, et ne taceas, idest ne deseras in passione. Alias essem similis aliis hominibus descendentibus in lacum, sicut inimici aestimant. Psalm. 87: aestimatus sum cum descendentibus in lacum. Exaudi Domine vocem orationis meae, dum oro ad te.

|#2 Alia ratio est quod petit exaudiri devotio orantis. Haec autem devotio in duobus consistit: scilicet in interioribus cordis, et exterioribus operibus.

In interioribus: quia Deus spiritus est, et eos qui adorant, oportet spirituales esse. Joan. 4: veri adoratores adorabunt patrem in spiritu et veritate: et ideo dicit: exaudi deprecationem meam dum oro ad te. Sed debemus

revereri etiam in nostris effectibus, et signis exterioribus; unde dicit, dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum. Hoc dupliciter legitur: vel ad litteram secundum Glossam, quod Judaeis erat praeceptum, ut ubicumque essent, ad illius partem orarent ubi scirent jerusalem esse. Vel, dum extollo, idest levo manus meas ad templum, idest ad caelum. Psalm. 10: Dominus in templo sancto suo etc.. Ergo non solum in devotione cordis orabo, sed etiam in signis exterioribus versus caelum orabo, et aliquam devotionem ostendam. Vel, dum manus meas, idest opera mea, extollo ad templum, idest dirigo ad Deum. Psal. 140: dirigatur oratio mea, idest opera mea, sicut incensum etc.. De Christo autem potest exponi: quia ipse levavit manus suas versus templum, quia ipsum non reprobavit, sed approbando expulit vendentes et ementes in eo. Vel extulit manus in cruce: isa. 65: tota die expandi manus meas ad populum non credentem sed contradicentem mihi. Ad templum, idest ecclesiam construendam per passionem suam.

#3 Ne simul tradas me cum peccatoribus, et cum operantibus iniquitatem. Hic ponit petitionem ut non simul commoveatur in punitione cum impiis: et circa hoc facit duo. Primo describit culpam; secundo ponit poenam, ibi, da illis. Quantum ad primum, culpam ostendit dicens peccata illorum, scilicet malum propositum et malum actum, dico exaudi vocem meam etc. Et hoc est, dum oro, quod liberer a perditione peccatorum: quia licet in vita justi sint simul cum peccatoribus, tamen in iudicio non erunt simul.

Matth. 25: segregabit bonos a malis. Psal. 42: discerne causam meam de gente non sancta etc..

Gen. 18: numquid perdes justum cum impio? et ideo dicit, ne simul tradas me, in damnationem, scilicet, cum peccatoribus. Peccatores proprie sunt qui ex habitu peccant, vel peccandi propositum quantum ad actum et executionem peccati habent.

Dupliciter quis exequitur actum peccati: scilicet per manifestam injustitiam, et per fraudem. Et hic est qui loquitur pacem quantum ad alios.

De primo dicit, cum operantibus iniquitatem ne perdas me. Illi dicuntur iniquitatem operari, qui manifeste faciunt injustitiam. Tamen non omne peccatum fit per injustitiam; specialiter tamen fit, in quantum non reddit Deo obedientiam. De secundo dicit, qui loquuntur pacem cum proximo suo. Et ponit duo: scilicet dulcia verba eorum in ore: Rom. Ult.: qui per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium. Prov. 29: homo qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus suis. Aliud tamen habent in corde; unde sequitur, mala autem in cordibus eorum, scilicet sunt quae parant inimicis suis. Hier. 9: in ore suo pacem cum proximo suo loquitur, et occulte ponit ei insidias.

Haec omnia possunt referri ad Christum, qui in cruce cum sceleratis deputatus est, ut dicitur isa. 53. Sed petit, ut non simul, idest propter eandem causam tradatur, idest crucifigatur cum eis: quia passio sive damnatio illorum fuit propter peccatum proprium, passio autem Christi propter iniquitatem nostram. Item, ne eodem fine tradas me cum peccatoribus iniquis, idest non secundum intentionem eorum qui intendebant quod nomen Christi delerent.

Et hi sunt qui loquebantur pacem cum proximo suo: et in Christo quando tentabant ut caperent eum in sermone, sed, mala erant in cordibus eorum, idest mala intentio: quia ut caperent, idest ut reprehendere possent. Matth. 22. Sequitur: da illis secundum opera eorum: et secundum nequitiam adinventionum ipsorum.

#4 Secundum opera etc.. Hic agit de tribulatione et poena eorum. Et primo ipsam poenam tangit; secundo poenae aequitatem, ibi, secundum opera eorum; tertio ejus perpetuitatem, ibi, quoniam non intellexerunt. Duplex culpa posita est. Una exterior quae est oris, alia interior quae est cordis. Et ideo dicit quantum ad primum, da illis secundum opera eorum. Psal. 61: reddes unicuique juxta opera sua. Da, accipitur praenunciative, idest dabis; vel conformando se justitiae divinae. Ps. 57: laetabitur justus cum viderit vindictam. Vel ut referatur hoc ad Christum. Tu Domine pater, da illis secundum opera eorum: quasi dicat: ex passione mea sequitur utilitas; sed, tu da illis, scilicet peccatoribus non secundum fructum, sed secundum eorum intentionem quae fuit mala. Joan. 3: erant autem eorum mala opera. Quantum ad secundum dicit, et secundum nequitiam adinventionum, ipsorum. Adinventiones sunt viae excogitatae ad nocendum et peccandum. Et hi gravius puniuntur a Deo, sed poena aequa eis debetur. Hic ita procedit littera: unde dicit, secundum opera manuum eorum tribue illis, quia scilicet non coacti, sed sua prava voluntate peccaverunt. Unde opera eorum sunt opera manuum eorum. Secundum quod refertur ad Christum, sic dicit, secundum opera manuum eorum etc. Quia Judaei etsi Christum manu sua non crucifixerunt, tamen et lingua et manu hoc scelus operati sunt, quia per suam potestatem factum est; unde dicit, redde retributionem eorum ipsis, ut scilicet sicut ipsi mala intentione hoc fecerunt, ita tu eis mala retribuas. Matth. 7: mensura qua mensi fueritis remetietur vobis.

#5 Quoniam non intellexerunt opera Domini, opera manuum ejus etc.. Supra praemisit Psalmista poenam debitam malis, et ejus aequitatem; hic consequenter ponit hujus poenae perpetuitatem: et facit duo in isto versu. Primo tangit poenae irreparabilitatem; secundo causam. Sciendum est autem, quod homo frequenter peccat, et ex hoc incurrit reatum poenae; sed quoniam per multa opera divinae justitiae homo provocatur ad timorem, et per opera misericordiae provocatur ad spem, quandoque convertitur ad poenitentiam et sanatur; sed si in consuetudine induretur in peccato, et intellectum perdit, non est spes salutis. Job 4: quia nullus intelligit, in

aeternum peribunt. Isa. 6: excaeca cor populi hujus etc.. Et ideo pro causa poenae irreparabilis praemittit carentiam intellectus.

Notandum est, quod non omne opus est opus manuum, sed exteriora: quaedam etiam sunt interiora opera. Ita in Deo quaedam sunt spiritualia quae operatur in nobis. Isa. 26: omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Quaedam corporalia ut caeli. Ita etiam Christi spiritualia sunt opera, salus fidelium: corporalia vero sunt miracula.

Joan. 5: opera quae ego facio testimonium perhibent de me. Et ideo dicit, quia non intellexerunt opera Domini, scilicet spiritualia, et opera manuum ejus, scilicet corporalia, destrues illos, et ita destrues quod non aedificabis. Et refertur hoc ad duplicem destructionem: scilicet spiritualem; quia destructi per casum a fide, et non a notitia Dei. Ps. 58: disperge illos in virtute tua, et depone eos etc.. Sed tamen isti qui sic sunt destructi, aliquando reaedificantur, sicut Petrus; et sic etiam isti reaedificantur, vel reaedificabuntur usque ad finem mundi. Rom. 11: caecitas ex parte contingit in Israel, donec plenitudo gentium intraret, et sic omnis Israel salvus erit. Vel refertur ad corporalem destructionem: quia destructi per Romanos nunquam reaedificati sunt, nec unquam reaedificabuntur: vel destructi per Babylones et relevati per Persas: vel destructi per Antiochum et relevati per Romanos; sed per Romanos ita tandem destructi, quod nunquam reaedificati sunt.

#6 Benedictus Dominus. Hic quasi exauditus gratias agit. Et primo de beneficiis sibi collatis; secundo agit gratias de beneficiis collatis toti populo, ibi, Dominus fortitudo. Circa primum duo facit. Primo agit gratias pro sua exauditione; secundo ostendit, in quo fuit exauditus, ibi, Dominus adjutor meus. Dicit ergo: ego petivi, et sum exauditus in petitione mea; unde, benedictus Dominus.

Benedicere Dei nos, est causare bonitatem in nobis, quia dixit, et facta sunt. Ps. 148. Benedicere nos Deo, est agnoscere ejus bonitatem, qua nobis bene facit: et nihil ei accrescit ex hoc. Hoc tamen faciendum est nobis pro omnibus beneficiis. 2 Cor. 1: benedictus Deus, et pater Domini nostri Jesu Christi, pater misericordiarum etc.. Tob. 12: benedicite Deum caeli, quia fecit nobiscum misericordiam suam. Et ideo dicit, quoniam exaudivit vocem deprecationis meae, idest devotionem orationis meae. Jacobi ult.: multum valet deprecatio etc..

#7 Hic ostendit, in quo est exauditus, scilicet quia consecutus est auxilium Dei: et circa hoc facit tria. Primo ponit beneficium divini auxilii; secundo meritum beneficii, ibi, et in ipso speravit cor meum; tertio effectum beneficii, ibi, et refluivit. Homo indiget divino auxilio ad duo: ad bene agendum, et quod liberetur a malis, et quod promoveatur ad bonum. Quantum ad primum dicit, Dominus adjutor meus. Joan. 13: sine me nihil potestis facere. Isa. 50: Dominus Deus auxiliator meus. Quantum ad secundum dicit, et protector meus: et protector a malis, sicut scutum protegens hominem ab exterioribus telis. Isa. 49: sub umbra manus suae protexit me. Psalm. 63: protexisti me, Deus, a conventu malignantium.

Sed quo merito me defendis? numquid meo? non.

Sed non alio, nisi quia in ipso speravit cor meum, quasi ex intimo affectu de ipso confido. Psal. 24: in te confido, non erubescam. Et ideo, adjutus sum. Isa. 40: qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem. Haec autem omnia possunt referri ad Christum in quantum homo: nam ut Deus, omnes ipse juvat et protegit simul cum patre; in quantum homo, est juvatus et protectus a patre.

Et sequitur, in ipso. Effectus auxilii ponitur hic quantum ad duo. Primo quantum ad carnem; secundo quantum ad animam; unde dicit, et refluivit.

Juventus hominis comparatur flori: quia sicut flos est praesagium fructus, ita juvenus hominis est praesagium vitae futurae. Psalm. 89: mane sicut herba transeat. Tunc ergo caro reflorescit, quando antiqua juvenescit; quoniam homo in tristitia videtur senescere, in laetitia videtur juvenescere; sed tamen caro Christi floruit flore honestatis et incorruptionis. In primo homine floruit caro ejus per innocentiae puritatem, sed peccando inquinata est. Sed in Christo refluivit in resurrectione: fuit enim de spiritu sancto sine peccato concepta. Isa. 11: flos de radice ejus ascendet. Item in primo statu natura humana floruit, quia erat incorruptibilis: sed per peccatum est subjecta corruptioni: Rom. 8: corpus per peccatum mortuum est. Sed Christus refluivit in resurrectione: Cant. 1: et lectulus noster floridus est. Quantum ad animam dicit, et ex voluntate mea confitebor tibi. Anima quamdiu est in peccato, habet voluntatem a Deo aversam, et ad temporalia conversam; sed quando per conversionem reparatur, tunc convertitur ad Deum voluntas ejus, et confitetur Deum laudando ipsum.

Vel si dicatur hoc de Christo, refertur ad membra sua, scilicet fideles: psalm. 53: voluntarie sacrificabo tibi et confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum est.

#8 Dominus. Hic agit gratias pro beneficiis populi.

Et primo ponit beneficia jam exhibita. Secundo petit ea continuari, ibi, salvum fac populum tuum. Eadem beneficia quae sunt sibi facta cum dicit, Dominus adjutor meus etc. Dicit facta esse populo cum dicit, Dominus fortitudo, populi Judaeorum per me liberati a Philistaeis. Et Christus est fortitudo populi ejus liberati per eum a peccato: isa. 12: fortitudo mea Dominus, et factus est mihi in salutem: psalm. 142: protector meus, et in ipso speravi. Et hic est protector salvationum, idest protegit eos qui salvati sunt per Christum: Act. 4: non est aliud nomen sub caelo, in quo oporteat nos salvos fieri. Christus ergo protegit nos in praesenti, ut non cadamus in

peccatum; et ideo, salvationum, idest praedestinatorum ad salutem proteget in futuro, liberando ab omni malo: Apoc. 7: non esurient, neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus aestus etc..

#9 Salvum fac. Hic ostendit continuationem beneficiorum sive salutis. Et primo ponit salutem. Secundo modum, ibi, benedic. Dicit ergo, Domine, tu qui es protector meus: salvum fac populum tuum, idest rogo ut ad salutem eos perducas: joan. 17: non rogo ut tollas eos de mundo, sed ut serves a malo: isa. 45: salvatus est Israel in Domino salute aeterna. Consequenter ponit modum perveniendi ad salutem: ad quam ut perveniatur, requiruntur tria: scilicet donum gratiae, gubernatio, et spiritualis profectus. Quantum ad primum dicit. Et benedic hereditati tuae, idest confirma dona ejus. Prov. 10: benedictio Domini super caput justii. Et dicit hereditati, quia electi sunt haereditas: psalm. 32: beata gens cujus est etc.. Quantum ad secundum dicit, et rege eos, quia etiam cum gratia necessaria est gubernatio: Pro. 11: ubi non est gubernator, populus corrueat. Quantum ad tertium dicit, et extolle eos, idest promove per profectum, usque in aeternum. Duobus modis potest intelligi. Primo in intellectu, quando elevatur ad manifestam cognitionem veritatis: isa. 52: ecce intelliget servus meus, et exaltabitur. Secundo in affectu, quando non cupit carnalia, sed spiritualia: desiderium habens dissolvi et esse cum Christo, Philip. 1. Quoniam removetur ab hac vita ad vitam gloriae: isa. 56: sustollam te super altitudinem nubium, et cibabo te etc..

|+28 Pars 28

#1 In aliis Psalmis commemoravit Psalmista fiduciam quam habet de Deo; hic autem quasi liberatus gratias agit. Et primo ponuntur Psalmi pertinentes ad gratiarum actionem. Secundo commemorat beneficia praestita, ibi, in te Domine speravi.

Circa primum duo facit. Primo invitat alios ad gratiarum actiones. Secundo ipse gratias agit, ibi, exaltabo te. Titulus, Psalmus David in consummatione tabernaculi: et nota historiam 1 Reg. 4, ubi filii Israel tempore Heli pugnauerunt contra Philistaeos, et arca Dei capta est, et fuit in terra illa sex mensibus, tandem propter plagam remiserunt eam in gabaam: et mortuo Saule, David tulit eam, et portavit in hierusalem, et fecit ei tabernaculum, et lusit ante eam, ut habetur 2 Reg. 6; et tunc videtur factus fuisse iste Psalmus. Mystice per tabernaculum designatur sancta ecclesia: Apoc. 21: ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Hoc tabernaculum, scilicet ecclesia, ereptum est de manibus Philistiim, idest Daemonum: et quae in Psalmo isto dicuntur, pertinent ad dona spiritus sancti, per quae istud tabernaculum consummatur.

Dividitur ergo in partes duas. In prima invitat alios ad offerendum Deo per gratiarum actionem.

Secundo commemorat beneficia, ibi, vox Domini super aquas. Circa primum tria facit. Primo ostendit cui sit offerendum. Secundo qui offerat.

Tertio quid debeant offerre. Dicit ergo, afferte. Sed cui? Domino, soli, non alii: Exod. 22. Quod soli Deo debeat offerri, dicitur 1 Paral. Ult.: tua sunt omnia; et quae de manu tua accepimus, dedimus tibi. Qui debebant offerre ostendit, filii Dei: Eccl. 34: dona iniquorum non probat altissimus: Gen. 4: Deus primo respexit ad Abel, et ad munera ejus postea, quia debet homo primo Deo placere, et postea ei oblationem facere; et ideo dicit, filii Dei, per fidem: joan. 1: quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus. Item per charitatem: 1 jo. 3: videte qualem charitatem dedit nobis Deus etc..

Per bona opera: Rom. 8: qui spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt.

#2 Afferte. Hic ostendit quid debeat offerri. Et primo ponit corporalem sacrificium. Secundo spirituale, ibi, afferte Domino gloriam. De tribus generibus animalium fiebat oblatio: scilicet de bobus, capris, et arietibus: et super caetera animalia agnus maxime consuetum sacrificium erat. Unde Exod. 29, dicitur, quod quolibet mane et vespere unus agnus immolabatur: quia per agnum maxime et expressius figurabatur Christus: joan. 1: ecce agnus Dei. Et ideo dicit, afferte Domino filios arietum, idest agnos. Mystice arietes sunt principes gregis, idest apostoli: psalm. 46: principes populorum congregati sunt. Filii eorum sunt fideles: 1 Cor. 4: in Christo Jesu per evangelium ego vos genui. Afferte, ergo vos ipsos Deo, qui estis filii arietum.

#3 Afferte. Consequenter ponit spirituale sacrificium.

Et primo ponit ipsum. Secundo manifestat, ibi, afferte Domino gloriam nomini ejus. Notandum, quod Dominus voluit sibi offerri ista non propter se, quia ipse dixit, numquid manducabo carnes taurorum etc. Sed ut cognoscamus eum principium omnium bonorum nostrorum, et finem, in quem omnia sunt referenda: et ideo nulli licet offerre sacrificium nisi Deo. Deus enim est finis, et nihil possumus ei addere; et ideo debemus eum glorificare, ut omnia quae facimus, in ejus gloriam faciamus: 1 Cor. 10: omnia in gloriam Dei facite. Item Deus est principium, et ideo debemus ei honorem. Malach. 1: si ego Dominus, ubi est honor meus? et ideo dicit, afferte Domino gloriam et honorem. 1 Tim. 1: soli Deo honor et gloria. Adorate Dominum. Hic manifestat spirituale sacrificium. Et primo ostendit quomodo debemus ei gloriam. Secundo quomodo debemus sibi honorem. Dicit ergo quod ipse Deus est gloriosus, et ideo debemus sibi gloriam; unde dicit, afferte Domino

gloriam nomini ejus. Ipse in se gloriosus est; sed nomen ejus debet in nobis gloriosum esse, idest ut in notitia nostra sit gloriosum. Et quo sit ipse in nobis gloriosus et clarus, debemus ei honorem dare: et ideo dicit, adorate Dominum in atrio sancto ejus, idest in ecclesia ista, quae est sicut atrium caeleste. Vel in atrio, idest in mente: joan. 4: veri adoratores etc..

|#4 Vox Domini super aquas etc.. Hic ponit divina beneficia. Et primo praeterita. Secundo futura, ibi, Dominus diluvium etc.. Circa primum duo facit. Primo enumerat beneficia praestita. Secundo concludit gratiarum actionem, ibi, et in templo ejus. Praestita beneficia possunt exponi figuraliter et mystice. Figuraliter quidem; et sic in prima parte ponit duo beneficia praestita: scilicet in exitu, secundo post exitum de eo, ibi, vox Domini confringentis. Et primo commemorat beneficium educationis de Aegypto. Secundo manifestat illud. Dicit ergo. Vox, idest imperium, Domini, fuit super aquas, maris divisi, ut dicitur Exod. 14. Et magnificat hoc tripliciter. Primo ex parte auctoritatis. Deus majestatis, qui scilicet est ipsa majestas: Isai. 6: plena erat omnis terra majestate ejus. Intonuit, quia cum elevasset Moyses manus, flavit ventus. Et hunc flatum dicit, intonuit, quia tonitruum ex commotione ventorum fit. Item ex parte materiae: quia siccavit non parvas aquas, sed multas, scilicet maris: isa. 41: numquid non siccasti mare? Sap. 10: transvexit eos per aquam nimiam. Item ex parte effectus, ex hoc quod fuit magnae virtutis in hoc quod dejecit inimicos: Exod. 15: dextera tua Domine, percussit inimicum: propter quod dicitur, vox Domini in virtute. Item alius effectus est magnificentiae; unde dicit, vox Domini in magnificentia, quia fecit transire per siccum mare; unde sequitur ibidem, scilicet exo. 15: magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis etc.. Vox Domini confringentis cedros, et confringet Dominus etc..

|#5 Consequenter commemorat beneficia praestita post transitum. Et hoc potest dupliciter intelligi.

Primo per remotionem a malo. Secundo per collationem bonorum, ibi, vox Domini concutientis.

Circa primum duo facit. Primo ponit beneficium.

Secundo facilitatem conferendi beneficium, ibi, et comminuet dicit ergo, vox Domini confringentis cedros. Cedri sunt homines magni: et signat Amorrhaeos qui erant magni et fortes: Amos 2: exterminavi ante faciem ejus Amorrhaeum, cujus altitudo cedrorum altitudo illius, et fortis ipse quasi quercus. Item in tota terra quae promissa erat eis, erant Amorrhaei et aliae gentes, quae non poterant exterminari et subjugari usque ad tempus David. Omnes Amorrhaei adhuc habitabant circa Libanum, ut dicitur Josue 15. Et ideo dicit, confringet Dominus cedros Libani, idest Amorrhaeos, qui adhuc habitabant ibi, et comminuet eos tamquam vitulum Libani, et Saron tamquam filium unicornium. Hebraei habent sic, et comminuet eas tamquam vitulum Libani et Saron sicut filium bubalorum. Et est sensus litteralis: quia differentia est inter bubalos et boves; quia bubali in paludibus nutriuntur, boves autem in montibus.

Erant enim in monte Libani multa pascua in quo crescebant magni cedri. Item erant ibi vituli, et boves. Dicit ergo, ita erit facile Deo comminueret cedros Libani, sicut si comminueret vitulum Saron. Saron est locus quidam: isa. 35: decor carmeli et Saron. Hic locus est aquosus, ubi bubali pascuntur; quasi dicat, etiam Saron comminuet sicut filium bubali, vel vitulum. Mystice vox Domini super aquas. Duplex beneficium innuit, scilicet conversionis et donorum quae dantur conversis. Vox Domini in virtute. Secundum mysterium potest dupliciter exponi. Uno modo, ut referatur ad praedicationem Christi; et sic agitur de conversione Judaeorum et gentium: Judaeorum, cum dicit, super aquas. Homines assimilantur aquis: quia sicut aquae homines fluunt, et non revertuntur, 2 Reg. 14. Unde super aquas dicitur vox, idest praedicatio Domini, idest super populum Judaeorum, quia ex doctrina Dei nondum incarnati, sed expectati, Judaei conversi sunt ad Deum. De conversione gentium sequitur cum dicit, Deus majestatis intonuit.

Tonitruum formatur in nube, in qua signatur ipsa incarnatio quae est sicut nubes; isa. 19: ecce Dominus ascendit super nubem levem. Deus ergo majestatis intonuit, idest omnipotens intonuit per praedicationem de nube carnis suae: job 37: tonabit voce sua mirabiliter. Et dicit, super aquas multas; quia vox Domini incarnati fuit non tantum super Judaeos, sed super gentiles: isa. 49: dedi te in lucem gentium etc.. Vel, super aquas, baptismi: unde ex tempore quo Christus est baptizatus, iste Psalmus cantatur, vox Domini in virtute. Supra Psalmista secundum mysticum intellectum tetigit mysterium conversionis Judaeorum et gentium; hic autem ponit beneficium temporalium donorum: et circa hoc tria facit. Primo proponit spiritualia dona. Secundum ponit vitiorum extirpationem quae sequitur ex eis, ibi, vox Domini confringentis. Tertio profectionem seu promotionem ad bona ibi, vox Domini praeparantis.

In spiritualibus donis haec est differentia, quia quibus dantur spiritualia dona, quibusdam dantur ad ea quae conveniunt communiter, et agenda sunt, et sunt de necessitate salutis: quibusdam ad quaedam ardua, sicut ad miracula facienda, et hujusmodi.

Quantum ad primum dicit, vox Domini in virtute; idest ex imperio Domini datur virtus ad implendum praecepta. Quantum ad secundum dicit, vox Domini in magnificentia, idest ex imperio Domini datur virtus sanctis suis magna faciendi: Ps. 67: super Israel magnificentia ejus. Glossa haec adaptat donis spiritus sancti. Et primum, scilicet conversionem fidelium ad donum timoris qui fit divina virtute, ad quam pertinet timores admittere.

Magnificentia pertinet ad donum scientiae, quia ad scientiam pertinet magna agere: Eccl. 25: quam magnus est qui invenit sapientiam. Vox Domini confringentis. Hic agit de exclusione vitiorum, et tangit primo vitium superbiae. Secundo concupiscentiae, ibi, vox Domini intercidentis flammam ignis. Tertio vitium infidelitatis sive contemptus, ibi, vox Domini concutientis desertum. Ostendit ergo primo exclusionem superbiae. Unde notandum est quod sicut abietes sunt magnae, ita et cedri; et ideo per eas signatur superbia. Dicit ergo, vox Domini confringentis cedros, idest virtus imperii divini super omnes superbos: isa. 14: detracta est ad inferos superbia tua: et comminuet cedros Libani, idest vox Domini super arrogantes et superbos ipsos comminuendo sua potentia: quia omnes reges per hoc conversi sunt ad Christum; et finaliter super cedros Libani, quia majores Judaeorum conversi sunt, sicut de Nicodemo, joan. 3.

#6 Item, et comminuet eos tamquam vitulum.

Hic ponitur perfectio conversionis. Mons Libani est valde pascuosus, et sacerdotes propter copiam victimae faciebant pascere ibi boves: et ideo, comminuet eos tamquam vitulum Libani, idest humiliabit eos sicut vitulum Libani, ut scilicet seipsos in sacrificium offerant, sicut offertur vitulus qui nutritur in monte Libani. Et hoc patet, quia multi magni se martyrio exposuerunt pro Christo: Matth. 22: tauri mei et altitia occisa sunt. Et dilectus quemadmodum filius unicornium. Hoc potest dupliciter legi. Primo, ut significet auctoritatem comminationis; quasi dicat; dilectus faciet ea. Et secundum hoc dilectus ponitur singulariter, quasi auctoritatem habens. Hic est filius meus etc.. Matth. 3. Et haec faciet, quemadmodum filius unicornium.

Idest filius Judaeorum, quia mysterium incarnationis haec operabatur; et Judaei unicornes dicuntur, in quantum gloriantur in cultu unius Dei. Vel unicornis dicitur, quia secundum generationem aeternam est sine matre, et secundum temporalem generationem fuit filius sine patre. Aliter, dilectus etc. Idest Christus in exemplum hujus comminationis patietur, dabit exemplum aliis patiendi: 1 Petr. 2: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus. Et patietur non in quantum Deus, sed in quantum filius unicornium Judaeorum. Revertamur ergo ad sensum litteralem.

#7 Vox Domini intercidentis flammam. Hic commemorat beneficium, quo liberati sunt a malo inflictio divinitus. Num. 11, dicitur quod propter murmur populi ignis invasit partem castrorum, et ad levationem manus Moysi ignis extinctus est: et hoc est quod dicit, vox, idest imperium, Domini intercidentis, idest destruentis, flammam ignis.

Consequenter commemorat beneficia quae promovent in bono. Et ponit tria. Primo beneficia multiplicationis populi. Secundo nutritionis parvulorum.

Tertio ducatus per desertum. Littera Hieronymi habet, vox Domini parturientis desertum. Sic legitur in Josue. Nullus eorum qui exierunt de Aegypto, et venerunt in desertum, intraverunt terram promissionis, nisi Josue et caleb, ut patet Num. 14. Sed omnes qui intraverunt in eam, nati sunt in deserto. Et ideo commemorat hoc beneficium quod populus non est extinctus; unde dicit, vox Domini parturientis, idest parturire facientis, et specialiter desertum cades: quia quantum ad intentionem Moysi fuit, quod statim exeuntes de Aegypto intrarent terram promissionis, et venirent in cades.

Unde miserunt exploratores, et illi dissuaserunt et timuerunt intrare: et propter illud peccatum omnes mortui sunt. Et quia ex illo dimiserunt intrare, ideo in hoc deserto omnes mortui sunt. Vel secundum litteram nostram, vox Domini concutientis desertum; idest commoventis ad generationem per desertum cades. Vox Domini praeparantis cervos. Hieronymus habet, obstetricantis cervos. Hebraeus habet praeparantis mulos. Cervi in desertis manent. Et quia filii Israel quadraginta annis fuerunt in deserto, ideo dicuntur cervi: Psal. 17: statuit pedes meos tamquam cervorum, quia mulieres habuerunt opportunitatem pariendi et enutriendi.

Et revelabit condensa, vel saltus quia ducatum ei praestitit per columnam ignis per noctem et nubis per diem: Ps. 135: transduxit populum suum per desertum. Mystice, in hoc quod dicit, vox Domini confringentis, signat donum fortitudinis.

Et ponit hic exclusionem peccati concupiscentiae, cum dicit, vox Domini intercidentis flammam ignis, scilicet concupiscentiae: Sap. 6: concupiscentia sapientiae deducet ad ignem perpetuum.

Et haec nutrit alia mala de qua 1 joan. 2: omne quod est in mundo aut est concupiscentia oculorum etc.. Et haec consumit: job 31: ignis est usque ad consumptionem devorans.

Basilii exponit sic. Vox Domini intercidentis, etc.

Quia in die iudicii virtute divina ignis dividetur, quia ardor sine luce erit in igne involvente reprobos.

Ignis splendens sine ardore erit ad gloriam electorum. Et hoc quod dicit, pertinet ad donum consilii. Vox Domini concutientis desertum. Hic ponit exclusionem duplicis infidelitatis: scilicet gentilium et Judaeorum. Quantum ad primum dicit, vox Domini concutientis desertum, idest gentes ad fidem commovit convertendo ad eam: isa. 54: multi filii desertae (idest populi gentilis) magis quam ejus quae habet virum, idest synagogae.

Quantum ad secundum dicit, desertum cades, quod interpretatur sanctum legis: quia Judaei sanctificati per legislatorem convertentur in fine mundi: Isai. 1: terra nostra deserta etc.. Et hoc pertinet ad donum intellectus. Consequenter commemorat beneficium quod pertinet ad promotionem in bonis.

Et primo ponit collationem sapientiae. Secundo ejus actum. Dicit ergo, vox Domini praeparantis cervos, idest sanctos et perfectos viros: quia sicut cervi repellunt venenosa, ita sancti repellunt omne peccatum: et sicut cervi per spinas incedunt sine laesione, ita sancti per vanitatem mundi sine delectatione. Gen. Penul.: Nephtalim cervus emissus, dans eloquia pulchritudinis. Et isti praeparantur per Deum, non per se: et ipse Deus, revelabit, eis, condensa, idest ea quae aliis sunt abscondita: Matth. 11: revelasti ea parvulis. Et hoc pertinet ad donum sapientiae. Consequenter concludit gratiarum actionem pro praedictis beneficiis, dicens, in templo ejus omnes dicent gloriam: Psal. 148: juvenes et virgines, senes cum junioribus laudent nomen Domini. Alia littera habet, omnis dicet vel loquetur gloriam. Verum est quod quilibet habet dona communia, et etiam specialia. Et pro hoc speciali dono quilibet dicet gloriam: eccl. Ult.: danti mihi justitiam, dabo gloriam.

#8 Dominus. Hic agit de beneficiis speratis. Et primo commemorat potentiam benefactoris. Secundo ponit sperata beneficia, ibi, Dominus virtutem populo suo dabit. In Hebraeo habetur, Dominus diluvio sedit, et hoc habet planum sensum; quasi dicat: verum est quia hoc fecit populo Israeli.

Numquid non ejusdem potestatis aliquando fuit? immo a principio mundi judicia ejus manifesta fuerunt.

Et commemorat unum manifestum, quod ex judicio pro peccato hominum induxit diluvium. Et sedebit Dominus rex in aeternum, judicans scilicet populos in aequitate. Hieronymus habet, Dominus diluvium inhabitat, vel inhabitare facit. Diluvio inundante, terra evacuata est ab habitatoribus. Postea iterum, inhabitare facit terram, dissipatam tunc per multiplicationem hominum. Mystice potest tripliciter legi. Uno modo, ut ly diluvium sit quasi accusativus appositus ad hoc infinitum, inhabitare: quia in arca Noe soli illi habitaverunt diluvium: et sic per arcam Noe signatur ecclesia, et sancti qui sunt in ea, securi habitant diluvium tribulationum. Alio modo e converso, quasi, diluvium inhabitat in templo suo. Diluvium est mundum, et carnales homines mundi: nah. 1: in diluvio praetereunte consummationem faciet. Hoc ergo diluvio faciet inhabitare in templo suo, quando convertentur, et sedebit rex in aeternum, ut supra expositum est. Alio modo diluvium inhabitat, idest aquas baptismales, quas ipse inhabitat per effectum gratiae. Consequenter commemorat beneficia sperata. Et primo pertinentia ad progressum.

Secundo ad finem. Quantum ad primum dicit, Dominus virtutem populo suo dabit, per quam possint proficere: isa. 40: qui dat lapso virtutem, et his qui non fuerunt fortitudinem etc.. Quantum ad secundum dicit, Dominus benedicet populo suo in pace: isa. 32: sedebit populus meus in pulchritudine pacis, in tabernaculis fiduciae, in requie opulenta.

|+29 Pars 29

#1 In praecedenti Psalmo hortatus est propheta alios ad gratiarum actiones; hic autem ipse gratias agit. Titulus, Psalmus cantici in dedicatione domus David. Sicut supra dictum est, Psalmi cantici dicuntur, quia prius cantabatur, et post sequebatur Psalmus: quasi, Psalmus sequens canticum.

Sed legimus quod David domum Deo non dedicavit, quia prohibitus fuit per Nathan a Domino, 2 Reg. 7. Sed hic non dicitur domus Domini, sed David. Legitur 2 regum 5, quod post mortem Saulis cepit hierusalem, et ibi fecit domum suam. Et consuetum est, quod quando quis intrat domum, facit solemnitatem. Et posset dici quod tunc iste Psalmus cantatus fuit ab ipso David, quando primo intravit domum illam novam ut inhabitaret ibi. Tamen melius intelligitur quod referatur ad mysterium domus David, idest Christi, qui est ecclesiae caput et corpus. Et haec eadem dicitur tabernaculum. Supra dictum est, pro consummatione tabernaculi; hic autem, in dedicatione domus.

Tabernaculum est militantium: et sic praesens ecclesia dicitur tabernaculum. Apoc. 21: ecce tabernaculum Dei cum hominibus etc..

Domus est quiescentium: sic ecclesia expectat quietem patriae: Psal. 121: in domum Domini ibimus.

Utraque haec habet constructionem, quae fuit in ordinatione suae incarnationis: et dedicationem, quae fuit in resurrectione, quando corpus Christi indutum est gloria immortalitatis. Super corpus Christi continue construitur; et per conversionem fidelium dedicabitur, quando erit in gloria.

Psalmus iste dividitur in duas partes. In prima in generali commemorat beneficia pro quibus gratias agit. Secundo in speciali, ibi, ego autem dixi. Circa primum duo facit. Primo agit gratias de propriis beneficiis. Secundo invitat alios ad gratias agendas de communibus, ibi, psallite Domino sancti ejus. Circa primum tria facit. Primo ponit gratiarum actionem. Secundo commemorat beneficia, ibi, quoniam suscepisti me. Tertio exponit, ibi, Domine Deus. Dicit ergo, Domine, exaltabo te, non faciendo te altiozem, sed confitendo et laudando tuam altitudinem: Eccl. 43: benedicentes Dominum, exaltate illum quantum potestis. Et assignat duo beneficia, quare exaltat: unum ex parte Dei, et aliud ex parte inimicorum: et secundum est effectus primi. Ex parte Dei, quia suscepisti me in tuam protectionem, quando elegit eum et protexit, ut habetur 1 Reg. 16, usque in finem.

Vel Deus suscipit justos, quando unit sibi, qui per unionem caritatis adhaerent sibi. Sed Christum hominem univit sibi suscipiendo in unitatem perfectam: Psal. 3: tu autem Domine susceptor meus es etc.. Ex parte

inimicorum: quia, non delectasti. Hoc enim non est odiosum valde quod inimici gaudeant de eo; quia non gaudent nisi de malo suo, et nullus optat malum nisi sibi exoso: Eccl. 18: si praestes concupiscentias ejus animae tuae, faciet te in gaudium inimicis tuis.

Sed certum est quod David non venit in gaudium inimicis, quia Saul non est assecutus propositum suum de eo. De Christo autem non videtur: Matth. 27: insultabant enim ei jam crucifixo: vah qui destruis templum Dei etc.. Item, etiam viris justis mali insultant, et laetantur super eos: job 30: derident me juniores tempore, nunc in eorum canticum versus sum, et factus sum in proverbium eis. Sed dicendum, quod si ad horam Judaei de Christo gavisi sunt, non tamen finaliter: quia Christo resurgente nomen ejus magis invaluit: Mich. 7: ne laeteris inimica mea, quia cecidi; consurgam.

|#2 Deinde cum dicit, Domine Deus meus, ostendit quomodo liberatus sit. Et primo a malis interioribus. Secundo ab exterioribus, ibi, Domine eduxisti.

Malum interius est infirmitas, vel corporalis vel spiritualis.

Haec duo potuerunt esse in David et in nobis, sed in Christo non nisi corporalis, propter passibilitatem: et ideo dicit, clamavi, scilicet David: Ps. 119: ad Dominum, cum tribularer, clamavi.

Item Christus clamavit, etsi in quantum Deus sit exauditor: Hebr. 5: cum clamore valido et lacrymis etc.. Sequitur, et sanasti me. Dicit quia ab utraque infirmitate; Christum vero sanavit a corporali solum passibilitate. Consequenter dicit se esse liberatum ab exterioribus malis, Domine eduxisti. Et primo ab imminentibus. Secundo ab illis a quibus est praeservatus, ibi, salvasti. Dicit ergo, Domine eduxisti etc. Hoc ad litteram non potest intelligi de David: quia non erat erutus de inferno, quando hunc Psalmum fecit. Potest intelligi de eo secundum metaphoram, quasi liberatus sit a mortali periculo. Sed ad litteram intelligitur de Christo, cujus anima educta est de inferno a Deo: Psal. 15: ne derelinquas animam meam in inferno. Item convenit illis qui per Christum resuscitati sunt: Zach. 9: tu autem in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos tuos de lacu in quo non erat aqua. Secundo dicit se praeservatum a mortali periculo, cum subdit, salvasti me a descendentibus in lacum. Ad litteram lacus accipitur pro concavitate: mos enim fuit antiquitus quod sepeliebantur in profundis concavitatibus: salvasti me, ait, a descendentibus in lacum; quasi dicat, liberasti me a periculis mortis. Sed de Christo exponitur optime, quia per lacum intelligitur damnatio aeterna: quia licet Christus descenderit in infernum; non tamen illuc descendit tamquam ad damnationem, sed ut liberaret eos qui erant in lacu; quasi dicat, dedisti mihi, ut non assimilarer descendentibus in lacum: Psal. 87: factus sum sicut homo sine adjutorio, inter mortuos liber. Vel, in lacum, idest in peccatum; immunis enim fuit a peccato.

|#3 Deinde cum dicit, psallite Domino sancti ejus etc., inducit alios primo ad gratiarum actionem.

Secundo commemorat beneficia, ibi, quoniam ira in indignatione ejus. Ubi duo facit: quia primo ostendit qui sunt qui gratias Deo debent. Secundo de quo, ibi, confitemini. Dicit ergo, psallite. Ecce qualiter Psalmus cantici. Psallite, inquam vos sancti: quia Eccl. 15: non est speciosa laus in ore peccatoris: Apoc. 19: laudem dicite Deo nostro omnes sancti ejus. Sed de quo? confitemini, gratias agendo, memoriae sanctitatis ejus.

Uno modo memoriae potest intelligi, quia Deus memor est nostri: Hier. 2: recordatus sum tui, etc..

Et dicit, sanctitatis ejus. Et dupliciter potest intelligi: vel quia haec memoria provenit ex sanctitate, idest ex misericordia et bonitate sua: Levit. 11: sancti estote, quia ego sanctus sum: vel quia memor est nostri ut sanctificet nos: Levit. 20: ego Dominus qui sanctifico vos. Alio modo, memoriae, scilicet nostrae, quia nos recordamur sanctitatis Dei; quasi dicat, confitemini commemorando sanctitatem ejus: isa. 63: miserationum Domini recordabor.

|#4 Secundo, cum dicit, quoniam ira, commemorat beneficia omnibus exhibita. Ubi duo facit.

Primo proponit haec beneficia, quae spectant ad Dei clementiam. Secundo clementiae ejus ostendit signum, ibi, ad vesperum. Dicit ergo, quoniam ira etc.. Misericordia Dei non est sine justitia; ideo ponit primo justitiam. Secundo misericordiam: justitiam, cum dicit, quoniam ira. Hic ira accipitur pro effectu irae, idest pro vindicta; indignatio vero non pro commotione irae in Deo, sed pro justitia Dei, secundum quam detestatur impium: quia Sap. 14: similiter odio sunt Deo impius et impietas ejus; quasi dicat, in indignatione ejus, idest Dei justitia judicante peccata in ira, idest vindicta.

Hieronymus planius, quoniam ad momentum est ira ejus; quasi dicat, si aliquando irascatur suis, hoc est ad correctionem brevi tempore: isa. 54: in momento indignationis abscondi etc.. Ezech. 18: nolo mortem peccatoris morientis. Hieronymus, vita in propitiatione ejus; quasi dicat, punit ad momentum, et post repropitiatur, et reddit vitam: job 5: percutit, et manus ejus medetur.

Ostendit autem clementiae et misericordiae ejus signum secundum litteram, cum subdit, ad vesperum demorabitur; quasi dicat, in brevi tempore Dominus a tristitia ducit ad consolationem: quia si aliquis tristis sit vespere, mane erit laetus. Triplex autem ratio assignari potest, quare vespere tristitia insit, et mane laetitia. Una est ex exteriori dispositione: quia vespere principium est tenebrarum, quae contristant; mane vero lucis, quae laetificat: unde caeci ut laentur cantant: Tob. 5: quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, et lumen caeli

non video? secundo ex interiori: mane est hora sanguinis, qua homo disponitur ad gaudium; vespere est hora melancholiae, qua homo disponitur ad tristitiam. Tertio ex natura somni.

Somnus enim est quies animalium: unde tristitia per somnum quietatur. Mystice littera est plana: quia, ad vesperum dominicae sepulturae fuit tristitia, quia adhuc fideles flebant mortem Christi.

Sed ad matutinum, propter nuncium resurrectionis, laetitia. Si ad totum genus humanum referatur, sic, ad vesperum, idest peccatum primi parentis, tristitia; quia, ut habetur genes. 3, post meridiem vergente jam sole ad occasum peccavit Adam. Et iste fletus non potest dici brevis, quia etiam post reparationem gratiae manent reliquiae ejus. Sed in matutino, idest in Christo, laetitia. Vel vespere quando lux spiritualis incipit in homine deficere, et tunc in eo est fletus; sed quando relucet in eo, tunc est gaudium: Psal. 5: mane astabo tibi, et videbo.

|#5 Ego autem dixi in abundantia. Supra gratias egit de beneficiis divinis, hic autem prosequitur totum ordinem quomodo hoc sit adeptus. Ubi tria facit. Primo ponit processum suae directionis.

Secundo suum recursum ad orationem, ad te Domine clamabo. Tertio ostendit orationis exauditionem, ibi, audivit Dominus. Secundum Glossam prima intelliguntur de Christo, et de quolibet homine.

Et primo exponamus quomodo intelliguntur de quolibet homine: Eccl. 10: initium omnis peccati superbia. Et ideo in processu directionis primo ponitur praesumptio de se confidentium.

Secundo falsitas praesumptionis, ibi, Domine in voluntate. Tertio praesumptionis poena, ibi, avertisti faciem tuam a me. Dicit ergo, ego dixi, idest corde praesumpsi, in abundantia, corporalis prosperitatis: non movebor, idest non deficiam: Apoc. 18: sedebo regina etc.. Eccl. 11: in die bonorum ne immemor sis etc.. Vel in abundantia, spiritualium bonorum, sicut Adam erat in Paradiso: Ezech. 28: plenus sapientia, perfectus decore in deliciis. Et in hac abundantia dicunt, non movebor. Contra quod dicitur 1 corinth. 10: qui se existimat stare, videat ne cadat. Falsitatem praesumptionis ostendit cum dicit, Domine in voluntate tua etc.. Decor hominis temporaliter est prosperitas temporalis: ideo comparatur flori: isa. 40: omnis caro fenum. Hic autem decor de sui natura non habet virtutem per mensuram, sicut habetur jac. 1: sicut flos feni pertransibit.

Exortus enim est sol cum ardore, et arefecit fenum, et flos ejus decidit, et decor vultus ejus deperit: ita et dives etc.. Sed unde habet virtutem et firmitatem et constantiam? certe, ex voluntate Dei. Et ideo dixi, sed praesumptuose, quia non movebor. Sed non est ita; immo quamdiu tibi placuit, praestitisti decori meo virtutem.

Bene in perpetuum, quia haec sanctis in patria sunt aeterna; hic autem ad velle suum. Item decor potest accipi pro virtute spirituali: Prov. Ult.: fortitudo et decor etc.. Hic etiam ex sui natura non est fortis: quia habemus hunc decorem in vasis fictilibus, 2 Cor. 4, Luc. Ult.: sedete in civitate, donec induamini virtute ex alto. Et ideo dicit, praestitisti decori meo virtutem, sed in voluntate tua: Rom. 9: cujus vult miseretur.

Et hoc probat per effectum: quia quando avertisti faciem tuam, perii. Dicitur autem Deus avertere faciem suam ab homine, ut eum non videat, vel ut non videatur ab eo. Videt autem omnes simplici visione et notitia; sed quosdam visione misericordiae: Ps. 24: respice in me, et miserere mei. Avertisti ergo faciem tuam a me, ne mei miserearis. Et statim, factus sum conturbatus, vel spiritualiter incidendo in peccatum, vel temporaliter in adversitatem. Vel, avertisti faciem tuam, ne videaris a me. Et hoc videtur sonare littera Hieronymi.

In adversis quibuscumque fortitudo hominis est habere oculos ad Deum: Psal. 76: memor fui Dei, et delectatus sum. Avertisti ergo ne viderem. Et factus sum conturbatus. Sed si exponatur de Christo tunc in hoc, ego dixi, non quidem praesumptuose, sed scientiae certitudine, in abundantia mea, idest virtutum et gratiarum: joan. 1: vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a patre. Non movebor, a voluntate Dei: joan. 8: quae placita sunt ei, facio semper. Et hoc, quia, praestitisti decori meo virtutem, scilicet faciendi miracula, et resistendi adversariis: Rom. 1: praedestinatus est filius Dei in virtute. Et hoc patet: quia quando avertisti faciem tuam a me: in passione: Psal. 21: Deus Deus meus, quare me dereliquisti, factus sum conturbatus, non in ratione, sed in sensualitate: joan. 12: nunc anima mea turbata est.

|#6 Ad te. Consequenter recurrit ad orationem cum dicit, ad te Domine, clamabo etc.. Et primo ponit orationem. Secundo assignat rationem, ibi, quae utilitas. Tertio ostendit orationis exauditionem, ibi, audivit Dominus. Circa primum duo facit. Quia primo orat pro amotione mali. Secundo pro assecutione boni, ibi, et ad Deum meum deprecabor, dicit ergo, ad te Domine clamabo, ut clamor intelligatur oratio quae fit ad remotionem mali, in Christo passionis, in peccatore peccati, in homine adversitatis. Et ad Deum meum deprecabor.

Deprecatio est propter bonum dandum: Christo scilicet gloriam, peccatori gratiam, homini afflicto prosperitatem. Vel clamor referatur ad afflictionem cordis, deprecatio ad assiduitatem orationis: jac.

Ult.: multum valet deprecatio justii assidua.

|#7 Deinde cum dicit, quae utilitas in sanguine.

Dupliciter assignat. Et primo in generali. Secundo in speciali, ibi, numquid confitebitur. Dicit ergo, quae utilitas? si de Christo exponatur, in sanguine Christi maxima fuit utilitas: Matth. 26: pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Sed si cito resuscitatus non fuisset, sed ejus resurrectio fuisset dilata usque ad finem mundi, nulla utilitas fuisset in eo, vel et jam si corpus ejus fuisset totaliter putrefactum. Sed numquid sufficit passio ad salutem? sic. Sed si hoc non fuisset, scilicet quod non surrexisset, et cito, non fuisset credita ejus

divinitas: et sic homines non fuissent utilitatem consecuti. In speciali ostendit, dicens numquid confitebitur tibi. Dupliciter dicitur pulvis. Uno modo pulvis peccatorum intelligitur: psalm. 1: tamquam pulvis quem projicit ventus a facie terrae. Per mortem Christi peccatores, qui pulvis sunt, ad duo bona post resurrectionem pervenerunt; ut scilicet confiterentur peccata sua: Act. 2: his auditis compuncti sunt corde etc.. Et ideo dicit, numquid confitebitur tibi pulvis? scilicet peccator, si descendam in corruptionem putrefactionis; quasi dicat, non. Aliud bonum est confessio veritatis fidei; unde, aut annunciabit veritatem tuam? vel numquid pulvis resolutus ex corpore, modo erit materia, ut per apostolos confiteantur tibi populi veritatem, vel ipsi apostoli veritatem tuam? si exponatur de homine, tunc sic: numquid confitebitur, idest si moriar, non potero te laudare.

|#8 Tertio cum dicit, audivit Dominus. Ostendit orationis exauditionem. Et primo ponitur exauditio. Secundo exauditionis modus, ibi, et misertus. Tertio fructus, ut cantet. Dicit ergo, audivit Dominus etc.. Dixerat supra, clamabo; hic autem dicit se exauditum, audivit enim Dominus, quia exaudivit: isa. Penul.: eritque antequam clament, ego exaudiam, adhuc illis loquentibus ego audiam: joan. 11: pater, gratias ago tibi, quoniam exaudisti me: ego autem sciebam quia tu semper me audis.

Deinde ponitur modus: et misertus est mei. Et primo ipsum modum ostendit. Secundo exponit, ibi, convertisti etc.. Dicit Glossa, clamabo, contra mala, et deprecabor pro bonis; et in utroque sum exauditus. Quia quantum ad primum, misertus est mei, removendo omne malum poenalitatis. Quantum ad secundum, Dominus factus est mihi adjutor.

Et quod consecutus sum gloriam immortalitatis: psalm. 27: adjutor meus et protector meus; in ipso speravit cor meum, et auditus sum. Et floruit caro mea. Exponit modum, cum dicit, convertisti. Secundum quod loquitur de Christo, duo dicit. Primo enim ostenditur commutatio de malis ad bonum, quantum ad interiora. Secundo quantum ad exteriora, ibi, conscidisti. Christus planctum habuit in tempore passionis in se: quia, tristis est anima mea etc. Matth. 26. Et in suis, joan. 16: quia plorabitis et flebitis etc.. Hunc planctum convertisti, ait, in gaudium resurrectionis.

Quantum ad se: psalm. 20: Domine, in virtute tua laetabitur rex, scilicet Christus. Quantum ad suos: quia gavisus sunt discipuli viso Domino, joan. 20. Secundo ostenditur commutatio facta de malis ad bona, quantum ad exteriora: quia, conscidisti. Saccus est pannus austerus, et imponitur renibus tempore tristitiae, et fit de pilis caprarum.

Sic saccus est caro Christi secundum quod habet similitudinem carnis peccati. Caprae enim et haedi peccatores significant: quia pro peccatis offerebantur, ut habetur in Glossa. Concidisti saccum meum, idest scindi permisisti clavem et lancea, et restituisti mihi immortalitatem: et ideo dicit circumdedisti.

Vel de quolibet justo potest intelligi planctum commutatum in gaudium: joan. 16: tristitia vestra vertetur in gaudium: Tob. 3: post lamentationem et fletum exultationem infundis.

|#9 Deinde cum dicit, ut cantet, ponitur fructus exauditionis.

Fructus autem est gloria Dei; et quod cedat ad gloriam Dei, dupliciter potest intelligi, vel de gloria resurrectionis Christi, vel de gloria sanctorum; unde dicit, gloria mea, mihi data in resurrectione, vel danda sanctis in patria, cantet tibi, idest sit tibi mea laus: joan. 17: ut filius tuus clarificet te, et hoc sit in perpetuum; unde dicit, Domine Deus meus in aeternum confitebor tibi: psalm. 83: beati qui habitant in domo tua: in saecula saeculorum laudabunt te.

|+30 Pars 30

|#1 Supra enarravit propheta tribulationes, beneficia Dei, orationem suam, fiduciam et gratiarum actionem; hic autem exponit totum ordinem suae liberationis. Titulus, in finem Psalmus David pro extasi. Hieronymus non habet pro extasi, nec Hebraei: et forte septuaginta addiderunt, propter hoc quod dicitur infra, in excessu. Extasis enim Graece, Latine dicitur excessus, qui est mentis, quoniam scilicet homo ponitur extra se. Et hoc dupliciter contingit: vel quia a superioribus allicitur, vel quia ab inferioribus depellitur. Animus ergo hominis si feratur extra se, dicitur vel allectus a supernis per contemplationem et amorem: quia divinus amor, ut dicit Dionysius, 4 cap. De div. Nom., extasim facit, quia facit eum vivere non sua, sed Dei vita: Gal. 2: vivo ego, jam non ego, vivit vero in me Christus: vel impugnatus, vel territus ab inferiori: unde quando timet fit extra se: Act. 3: repleti sunt stupore et extasi. Et sicut vult Glossa, hoc modo hic accipitur extasis: agitur enim hic de tribulatione Christi in passione: unde Christus in cruce pendens ait, in manus tuas commendo spiritum meum, Luc. 23. Et de tribulationibus ecclesiae: et hoc sub figura eorum quae contigerunt David. Vel intelliguntur verba Psalmi hujus quasi ab una persona prolata: quia caput corpus et membra sunt una persona: unde Christus loquitur pro se, et pro corpore suo: isa. 61: quasi sponsam decoratum corona, et quasi sponsam ornatam monilibus suis: quia Christus et ecclesia sunt una persona. Psalmus iste dividitur in duas partes. Quia primo praemittit orationem.

Secundo ponit exauditionem, ibi, quam magna multitudo dulcedinis tuae. Sed quia oratio nititur spei, primo praemittit spem et orationem. Secundo assignat utriusque rationem: scilicet quare speret et oret, ibi, quoniam

fortitudo. Circa primum duo facit. Primo enim praemittit spem. Secundo subjungit rationem, ibi, in justitia tua libera me. Circa spem duo facit. Primo ponit spei rectitudinem.

Secundo certitudinem sive firmitatem, ibi, non confundar in aeternum. Dicit ergo. In te Domine speravi: Hier. 17, dicitur: maledictus homo qui confidit in homine etc.. Et ideo non potest spes esse recta in homine, sed in Deo: Eccl. 2: qui timetis Dominum, sperate in illum etc.. Et dicitur hoc ex persona Christi et ecclesiae.

Sed contra. Spes non habet locum in comprehensore; Christus autem fuit comprehensor. Ergo non habuit spem nec fidem, sed visionem.

Respondeo. Sperare dicitur a spe; spes autem dicitur dupliciter: quandoque enim dicit virtutem; quandoque vero objectum ejus quod est bonum, sub duplici ratione: quia respicit Deum ut beatitudinem aeternam, et ut beatitudinis datorem. Hanc non habuit Christus, quia objectum ejus est bonum futurum, non habitum.

Tamen aliqua alia expectanda erant a Christo per auxilium Dei, sicut gloria immortalitatis, conversio hominum, et hujusmodi. Et quantum ad hoc sperabat, licet virtus spei non fuerit ei necessaria.

Secundo ponit firmitatem, quia, non confundar in aeternum, quia innititur Deo qui est incommutabilis; sed qui sperat in homine qui deficit, confunditur aliquando.

#2 Deinde cum dicit, in justitia, subjungit orationem: ubi tria facit. Primo assignat causam quare petit liberari. Secundo petit celeritatem liberationis, ibi, inclina. Tertio ponit modum, esto mihi. Dicit ergo, o Domine, spero, et ideo peto liberari. Sed qua causa? non propter justitiam meam, sed, in tua justitia, quia justus es: Dan. 9: non in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Vel, in justitia tua, quam mihi dedisti, non mea: Rom. 10 dicitur: ignorantes Dei justitiam etc.. Item peto velociter liberari, quia non possum pati afflictionem. Dilatio potest contingere dupliciter: una ratio potest esse, quia liberator est longe; alia vero quia piger. Deus videtur longe esse a nobis: unde quidam dixerunt quia non habet providentiam de nobis: job 22: circa cardines caeli perambulat, nec nostra considerat. Et ideo peto, ut tu Deus qui in altis habitas, nec ego possum ad te accedere, inclina aurem tuam. Auris Dei est voluntas exaudiendi: et dicitur Deus nobis appropinquare, quando condescendit nostris infirmitatibus et miseriis; et ideo ait, inclina, idest condescende ex bonitate: et hoc cito et ideo, accelera ut eruas me: isa. 8: voca nomen ejus, accelera: quia non tardat in necessitate. Modus est duplex liberandi: ut scilicet quod non laedatur in malis existens, vel quod mala fugiat. Quantum ad primum dicit, esto mihi in Deum protectorem, ut mala non me laedant: isa. 49: in pharetra sua abscondit me. Quantum ad secundum dicit, et in domum refugii: et hoc est nomen Domini. Prov. 18: turre fortissima nomen Domini. Et ideo hic addit, ut salvum me facias.

#3 Deinde cum dicit, quoniam, ostendit quid movet eum. Et primo ad sperandum. Secundo ad orandum, ibi, miserere mei Domine, quoniam tribulor.

Circa primum duo facit. Quia primo movetur ad sperandum ex consideratione divinae conditionis.

Secundo experimento beneficiorum, ibi, ego autem in Domino speravi. Haec enim duo dant fiduciam.

Conditionem autem Dei ostendit dupliciter.

Primo per comparisonem ad nos; secundo per comparisonem ad adversarios, quia erant et adversarii et hostes, ibi, odisti observantes. Circa primum tria facit. Primo enim ponit habitudinem Dei ad nos; secundo, quid ex hoc speret, ibi, et propter nomen tuum. Tertio in spem erectus prorumpit in orationem, ibi, in manus tuas. Sciendum est autem, quod Deus habet habitudinem ad nos, quia est fortitudo nostra ad complendum omnia bona quae per eum facimus. Exod. 15: fortitudo mea et laus mea Dominus etc.. Item quia refugium nostrum ad vitandum mala. Ps. 103: petra (scilicet Deus) refugium herinacis. Et ideo ait, spero de te propter ista duo. Et quid speret, ostendit ex persona viatoris, quia semper indiget ductore, procuratore et defensore. Primum pertinet ad viam; secundum ad vitam; tertium ad salutem. Et ideo quantum ad primum dicit, deduces, scilicet per viam salutis. Quantum ad secundum, et enutries, nutrimento virtutum, et etiam corporali. Psal. 22: Dominus regit me, et nihil mihi deerit. Quantum ad tertium, educes me de laqueo, idest de fraudulentis insidiis, quam mihi praeparaverunt. Prov. 1: veni nobiscum, insidiamur etc.. Psal. 123: laqueus contritus est. Et ratio est, quia tu es protector meus; quasi dicat: ideo spero quia ista facies mihi, quia tu es protector meus.

#4 In manus. Prorumpit tertio in subitam orationem; et circa hoc duo facit. Primo commendat se Domino; secundo commemorat divinum beneficium, vel habitum vel mox secutum, ibi, redemisti etc.. Dicit ergo quantum ad primum, in manus etc.. Quod carius habet commendat ductori. Et ideo in vita ista periculosa spiritum meum commendo tibi Deo.

Hoc fecit Christus in nostrum exemplum: unde in cruce dixit, in manus tuas etc.. 2 Tim. 1: scio cui credidi etc.. Ex persona ecclesiae intelligitur; quasi dicat ecclesia capiti Christo, tu dicis. In manus tuas commendo spiritum etc.. Et ex hoc sequitur, scilicet ex cruce, redemptio nostra. Dicit autem, Deus veritatis, quia implevit quod promisit. Per comparisonem autem ad adversarios dicit, odisti; quasi dicat; sic te habes ad me; sed quomodo ad adversarios? quia odis eos, et merito, quia observant vanitates etc. Illi scilicet qui in rebus mundi spem habent et figunt. Et hoc supervacue, quia deficiunt. Sap. 5: quid nobis profuit superbia etc.. Item vanitates, auguria, vel

somnia, vel pacta Daemonum; et tales odiuntur a Deo, quia sacrilegi et idolatrae. Psal. 39: beatus vir cujus est nomen Domini etc..

#5 Ego autem. Supra rationem suae spei assignavit ex divina conditione; hic autem assignat eam experimento divinorum beneficiorum. Circa quod duo facit. Quia primo proponit spem; secundo ejus effectum, ibi, exultabo. Dicit ergo: Deus odit malos: ego autem, qui non observo vanitates, speravi in solo Deo, non in Deo divitiarum. 1 Tim. 6. Effectus spei est spiritualis laetitia. Rom. 12: spe gaudentes. Et ponit modum laetitiae: quia, exultabo et laetabor. Est autem exultatio gaudium per signa exteriora extra exiliens. Laetitia vero dicit interiorem dilatationem cordis. Exultatio ergo dicit magnitudinem gaudii, laetitia moderationem. Et praemittit exultationem, quia homines inflammati amore Dei in principio plus gaudent, et post moderate. Laetabor, non in justitia mea, sed tua.

#6 Quoniam. Hic commemorat beneficium liberationis.

Primo liberationem; secundo liberationis modum, ibi, nec conclusisti. A duobus dicit se liberatum: ab abjectione, et a tribulatione: primum opponitur honori; secundum prosperitati. Quantum ad primum dicit, humilitatem, idest abjectionem; quasi dicat, licet tu altus sis in caelis, tamen respexisti, hic abjectum, vel, humilitatem cordis. Luc. 1: respexisti humilitatem ancillae tuae. Quantum ad secundum dicit, salvasti de necessitatibus, idest tribulationibus, animam, non corpus; quia secundum corpus quandoque succumbunt, sed anima liberatur. Psal. 24: de necessitatibus meis libera me Domine. Vel necessitates dicit passibilitates praesentis vitae; scilicet mortis, famis, penuriae indigentiae Rom. 12: necessitatibus sanctorum communicantes. Modus liberationis ostenditur. Primo quantum ad evasionem mali; secundo quantum ad conservationem in bono, ibi, quia statuisti.

Dicit ergo quantum ad primum, nec conclusisti.

Illud concluditur cujus nihil est extra. Deus permittit aliquem tentari ab hominibus, sed non concludit eum in manibus eorum, quia reservat aliquid ad quod hostis non potest, sicut in job 1, quem primo sic conclusit super substantiam quod corpus non tangeret: deinde sic super corpus, quod non tangeret animam: unde dicit, verumtamen animam illius serva. Sed impii concluduntur in manibus inimici.

Sed contra: job 16: conclusit me apud iniquum etc..

Respondeo. Verum est secundum intentionem inimici credentis se praevalere, sed non est verum simpliciter.

Quantum ad secundum ait, statuisti etc. Idest in loco libero et amplo, pedes, idest affectus, quia ex nulla parte impeditur quin beneficiat. Prov. 4: ducam te per semitas aequitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, et currens non habebis offendiculum. Vel iste locus spatiosus est vita aeterna. Baruch 3: o Israel quam magna est domus Dei etc. Ubi steterunt pedes nostri. Psal. 121: stantes erant pedes nostri etc..

#7 Deinde cum dicit, miserere mei Domine quoniam tribulor etc. Rationem orationis assignat dupliciter.

Primo in generali praemittit orationem, et ejus causam; secundo prosequitur utrumque in speciali, ibi, conturbatus est. Circa primum duo facit.

Primo ponit petitionem in generali; secundo causam petitionis, ibi, miserere. Judith 8: indulgentiam ejus cum lacrymis postulemus. Et quare? quoniam tribulor. Psal. 118: multi qui persequuntur me, et tribulant me.

Sed contra: supra dicit, salvasti de necessitatibus animam meam.

Respondeo. Dicendum, quod loquitur secundum diversa membra, vel secundum diversa tempora.

Sequitur, conturbatus est. Ubi exponit in speciali primo tribulationem; secundo orationem, ibi, ego autem in te speravi. Circa primum duo facit. Quia primo quantum ad id quod est interius; secundo quantum ad id, quod est exterius, ibi, quoniam defecit. Quantum ad primum tria ponuntur: scilicet oculus, anima, et venter: per quae ratio, voluntas et sensualitas designantur: quando scilicet homine in tribulatione posito omnia ista commoventur.

Et ideo dicit, oculus, interior. Eph. 1: illuminatos oculos cordis vestri: in ira, inimicorum persequentium, vel Dei punientis. Psal. 6: conturbatus est a furore oculus meus. Vel in ira, quia irascor contra malos: haec enim non excaecat oculum rationis, sicut facit ira per vitium; sed conturbat et obnubilat, quia non ita limpide videt. Anima mea, quantum ad voluntatem: quia proprium est voluntatis movere corpus, et voluntas movet omnia quae in nobis sunt. Psalm. 6: anima mea turbata est. Venter meus, idest infirmus: et signat sensualitatem. Hier. 4: ventrem meum doleo. Vel, anima mea, refertur ad sensualitatem, venter autem ad corpus; quasi dicat, sensualitas turbata est, et corpus. Vel refertur ad diversa membra ecclesiae. Nam, oculi, doctores, anima, praelati, venter, alii sunt.

#8 Deinde cum dicit, quoniam etc.. Exponit tribulationem quantum ad exteriora: tribulatio namque expellitur bonis praesentis vitae: quae tria sunt: scilicet deliciae carnis, divitiae et honores: 1 jo. 2: omne quod est in mundo etc.. Contra primum ponit dolorem; contra secundum paupertatem; et contra tertium opprobria. Secundum est, ibi, infirmata; tertium vero, ibi, super omnes inimicos.

Circa primum duo facit. Primo enim ponit dolorem; secundo ejus signum, ibi, anni mei. Dicit ergo, tribulor, interius; et haec tribulatio venit ex interiori, quoniam defecit in dolore vita mea. Vita continuo procedit ad

defectum. Sap. 5: continuo desivimus esse. Potest ergo qui tristatur dicere, vita mea defecit in dolore. Eccl. 38: a tristitia enim festinat mors: vel vita spiritualis.

Rom. 1: justus meus ex fide vivit. Vel potest intelligi de vita qua quis gaudet de bono aliorum. 2 Cor. 7: nunc gaudeo, non quia tristes estis, sed quia contristati estis ad poenitentiam. Et dolor causat in eis defectum; unde, et anni mei, idest duratio vitae meae, in gemitibus, qui sunt signum doloris. De secundo dicit, infirmata etc..

Divitiae confirmant homines. Eccl. 7: sicut protegit sapientia, sic protegit et pecunia. Et ideo paupertas refertur ad infirmitatem exteriorem. Sicut autem paupertas temporalis facit infirmitatem exteriorem, ita paupertas spiritualis infirmitatem spiritualem.

Virtus, idest fortitudo corporalis, quae est in nervis et ossibus; et ideo subdit, ossa mea: quasi dicat: omnia in quibus fundabatur fortitudo ejus erant debilitata. Psal. 21: dinumeraverunt omnia ossa mea.

#9 Super. Propheta assignans suam exteriorem tribulationem, proposuit dolores contra delicias, paupertatem contra divitias; hic autem opprobria contra honores mundi. Circa quod tria facit. Primo proponit confusionem quam patitur; secundo inducit similitudinem, factus sum tamquam vas; tertio probationem, quoniam audivi. Circa primum tria facit, secundum quod triplex gradus invenitur despicientium alios: quidam enim manifeste inferunt opprobria; quidam ejus societatem vitant: quidam, qui omnino ejus obliviscuntur, et hoc pertinet ad contemptum: quia nullus obliviscitur ejus quod non contemnit. Primo ergo ponit primum, et dicit, super omnes inimicos etc.. Hieronymus habet, apud omnes hostes meos factus sum opprobrium vicinis meis nimis; quasi dicat: non solum inimicis meis factus sum opprobrium, sed et vicinis.

Et sunt verba Christi ex parte ecclesiae. Vicini ecclesiae sunt qui nondum sunt conversi, sed proponunt converti. Et dicit, opprobrium, propter poenam et propter culpam. Et quantum ad utrumque exponitur, ut dicat Christus ex parte ecclesiae, factus sum opprobrium, propter poenas martyrum.

Et hoc, super omnes inimicos, quia turpiores poenas sancti sustinuerunt quam latrones. 1 Cor. 4: spectaculum facti sumus etc.. Item propter culpam, in ecclesia sunt aliqui peccatores et malae vitae, ita quod propter eos ecclesia est contemptibilis apud illos qui debebant accedere. Et bene, super omnes inimicos, quia turpior apparet vita eorum quam infidelium. Ezech. 5: ista est hierusalem, in medio gentium posui eam etc..

Item ibidem 16: justificasti sorores tuas in omnibus abominationibus etc.. Item quantum ad secundum nullus adjungit se ei; unde dicit, timor notis, idest vicinis qui timent ad me accedere. Vel propter poenas quas patior, vel propter malam vitam malorum christianorum. Et signum hujus subdit, qui videbant me, idest qui considerabant hujusmodi opprobria culpae et poenae, fugerunt a me foras, quia noluerunt converti. Job 6: fratres mei pertransierunt quasi torrens. Psal. 87: longe fecisti notos meos a me. Tertium est oblivio. Et hoc est quod ait, oblivioni datus sum.

Sed quia homo quantumcumque diligit aliquem post mortem tradit eum oblivioni, ideo dicit, tamquam mortuus. Psal. 87: sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius. Haec ad Christum referuntur in persona sua: quia factus est in opprobrium. Psal. 68: propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. Item timor, quia fugerunt, discipuli.

Item, oblivioni datus, quia, sperabamus quod ipse redempturus esset Israel, Luc. 24.

#10 Deinde adducit exemplum, factus etc.. Factus sum tamquam vas perditum, idest inutile de quo non curatur. Hier. 51: reddidit me quasi vas inane, absorbit me quasi draco etc.. Tertio probationem: et circa hoc duo facit. Primo enim inducit contemptum; secundo persecutionem quam patitur, ibi, in eo dum convenirent. Dicit ergo, factus sum opprobrium: quia audivi vituperationem, a viris meis. Hier. 20: audivi contumelias multorum etc.. In circuitu. Augustinus: quandoque christiani peccant; et infideles non dicunt, hoc faciunt mali; sed, hoc faciunt christiani. Et si religiosi peccant, similiter. Et dicit in circuitu, quia non intrant ad veritatis considerationem: quia tunc dicerent, hoc faciunt mali christiani. Ps. 11: in circuitu impii ambulat.

#11 Consequenter cum dicit, in eo, ostendit quomodo patitur persecutionem, et aggravat ex multitudine persequentium, cum dicit, in eo dum convenirent simul, idest unanimiter, adversum me: hoc timendum esset valde. Eccl. 26: a tribus timuit cor meum; delaturam civitatis, collectionem populi, et calumniam mendacem etc.. Ex crudelitate ipsorum, non enim ad leve convenerunt, sed ad occidendum: unde, accipere animam meam, idest vitam, consiliati sunt. Hier. 18: tu scis, Domine, omne consilium eorum adversum me in mortem. Gen. Penul.: in consilio eorum non veniat anima mea.

#12 Ego. Supra Psalmista narravit mala quae patiebatur: hic autem refugium habet ad orationem. Et quia oratio vacua est nisi certae spei innitatur; ideo praemittit spem, et subjungit orationem, ibi, eripe me de manu etc.. Circa primum duo facit. Primo enim ponit spem.

Secundo assignat spei rationem, ibi, dixi Deus meus.

Continuatio talis est, non dicit simpliciter, ego in te speravi, sed, ego autem etc.. Glossa Augustini dicit, consuetum est, quod pueri vocantur mammontreca, quia volunt diu sugere mammas, sed matres opponunt amaritudinem ut abhorreant.

Ubera nostra, quibus a Domino lactamur, sunt prosperitas temporalis, et solatium amicorum.

Quando videt Deus quod homines confidunt nimis in his et alliciuntur ab his, subtrahit ea, et ponit amaritudinem, ut ponant in solo Deo spem suam.

Sic ille advertens dicit, audivi, inquit, vituperationem: et ideo dicit, ego autem etc.: quasi dicat: omnibus aliis contradicentibus et pugnantibus adversum me, solum in te fuit spes mea: Hier. 17: benedictus vir qui confidit in Domino. Ratio spei duplex assignatur. Una ex cura et providentia Dei. Alia ex potestate ejus. Confidit ergo in eo primo, quasi commissus divinae curae, et a Deo susceptus: Deus enim ex sua virtute curam habet universorum: sapient. 12: nec enim est alius Deus quam tu, cui cura est de omnibus. Item ejusdem 14: tu ergo, pater, cuncta gubernas providentia. Unde Deus omnium, specialiter tamen aliquorum habet curam: 1 Pet. Ult.: omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Et ideo specialiter Deus est eorum. Et ideo dicit, speravi in te, quia Deus meus es tu. Secundo ex potestate; quia nisi esset potens, deficeret spes. Sed non ita de Deo sentit; unde ait, in manibus tuis sortes meae, idest omnia bona quae mihi donantur, sunt in potestate tua: Ephes. 1: in quo et sorte vocati sumus praedestinati etc.. Sciendum est autem, quod triplex est sors: quaedam consultoria, quaedam divinatoria, et quaedam derisoria. Communiter loquendo, sors nihil aliud est nisi quoddam indicium divinae voluntatis requisitum. Et ideo in Glossa Augustini, sors non est aliquid mali, sed res in humana dubitatione divinam indicans voluntatem.

Et ideo projicere sortes nihil aliud est, quam exquirere voluntatis divinae indicium.

Ergo sors de sui ratione non dicit aliquid mali; sed efficitur mala ex duobus. Primo quando aliquis exquirat hoc indicium a quo non debet, ut a Daemone: et secundum hoc sortilegia damnantur inter alia quae pertinent ad infidelitatem. Secundo, si inquirat indicium in rebus, in quibus non est necesse. In duobus debet inquiri hoc indicium: in necessariis, et in non valentibus aliter sciri. Si enim non fuerit de necessariis, tunc est curiositas: et hoc est in sorte divinatoria: quia in hac sollicitantur de futuris, et ideo vana, et reprobatur. In necessariis autem quae possunt aliter sciri, sortes etiam sunt prohibitae: quia hoc est tentare Deum, cum scilicet potest sciri auxilio humano, et recurritur ad divinum. Ponere autem sortes in distribuendis, quis habeat quid, vel in agendis, quid melius sit in temporalibus rebus, dico quod sors non vituperatur. Unde divisiones frequenter per sortes fiunt. Similiter etiam ad temporales dignitates, si eligantur sorte. Sed hoc non licet in spiritualibus, quia in eis homo dirigitur per spiritum sanctum: unde qui in eis faceret sortes, injuriaretur spiritui sancto. Unde apostoli ante spiritum sanctum posuerunt sortes super matthiam; sed post spiritum sanctum elegerunt septem diacones sine sorte. In manibus, ergo ait, tuis sortes meae, idest quod datur secundum indicium tuae voluntatis, totum sub potestate tua est: Prov. 16: sortes mittuntur in sinu, sed a Domino temperantur: alia littera habet, tempora mea, quanta scilicet et qualia: Dan. 2: ipse mutat tempora et aetates.

#13 Deinde subjungit orationem cum dicit, eripe.

Orat primo pro se. Secundo contra hostes, ibi, erubescant. Circa primum duo facit. Primo enim orat liberari a malis. Secundo promoveri ad bonum, ibi, illustra faciem tuam. In adversariis duo considerat. Et primo affectum; et hoc tangit cum dicit, de manu inimicorum, idest odientium me: Ps. 142: eripe me de inimicis meis etc..

Isti sunt diaboli: Matth. 13: inimicus homo etc..

Item amici: Matth. 11: inimici hominis domestici ejus. Secundo effectum, quia persequuntur: Ps. 118: multi qui persequuntur me et tribulant me etc.. Secundo orat promoveri ad bonum, cum dicit, illustra. Circa quod duo facit. Primo petit promoveri in bonis. Secundo, ut non deficiat a petitione, ibi, non confundar. Primum petit dupliciter.

Primo secundum profectum sapientiae. Secundo secundum profectum justitiae, ibi, salvum me fac. Lumen rationis nihil aliud est quam quaedam participatio divini luminis: Ps. 4: signatum est super nos lumen etc.. Hoc lumen non crescit in nobis nisi ab eadem causa a qua inchoatum est. Unde si volumus in eo proficere, oportet quod fiat per illustrationem divinae faciei: Ps. 42: emitte lucem tuam etc.. Secundum profectum justitiae per quam pervenitur ad salutem, petit, cum dicit, salvum me fac, et hoc, propter misericordiam tuam, non propter merita mea: Tit. 3: non ex operibus justitiae quae fecimus nos etc..

Quantum ad secundum dicit, non confundar, deficiendo scilicet in spe tua: vel, non confundar, fraudatus scilicet spe mea. Et hoc ideo, quia invocavi te: Joel. 2: omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit. Invocavi te. Glossa Augustini, invocas Deum, quando in te vocas Deum, quando in domo cordis tui invitas eum, quod prius necesse est mundari universis sordibus vel fraudibus: aliter enim vere non invocas.

Si enim invocas Deum ut det tibi lucrum, lucrum invocas, non Deum. Gratis ergo invocas Deum o avaro, ut te pecunia non te ipse Deus impleat. Numquid sine auro et argento non vis illum ad te venire? quid ergo de his quae facit tibi Deus sufficit, cum ipse Deus non sufficit?

#14 Consequenter orat contra hostes, cum dicit, erubescant. Et primo ponit suam petitionem. Secundo assignat illorum meritum, ibi, quae loquuntur.

Et notandum quod haec oratio magis intelligenda est per modum praenunciationis quam orationis; quasi dicat, erubescant, conformando voluntatem suam divinae justitiae. Contra primum tria ponit quae in eis venient: quia in iudicio confundentur; unde dicit, erubescant. Quoniam dicet, Matth. 25: esurivi, et non dedistis mihi manducare etc. Quoniam conscientia reprehendet eos: isa. 1: erubescetis super hortis quos elegeratis cum fueritis etc..

Secundo mittentur in supplicium aeternum: et hoc est quod dicit, et deducantur in infernum: Ps. 48: sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos. Tertio obmutescent; unde dicit, muta fiant labia dolosa: Ps. 106: omnis iniquitas oppilabit os suum.

Sed contra. Immo erunt loquentia: Apoc. 16: blasphemaverunt Deum etc.. Item ingemiscent: Sap. 5: gementes prae angustia spiritus, et dicentes etc..

Respondeo. Dicendum quod obmutescent a verbis superbiae et doloris illati sanctis.

#15 Secundo, cum subdit, quae, assignat triplex illorum peccatum: et praecipue oris: quod ex tribus aggravatur: scilicet ex persona contra quam dicitur, ex eo quod dicitur, et ex radice ejus quod dicitur. Quantum ad primum dicit, adversus justum, quod pejus quam si contra peccatorem; quasi dicat: illa obmutescent quae modo loquuntur, de eo quod dicunt, quia injustitiam dicunt et falsa: Ps. 35: verba oris ejus iniquitas et dolus. Ex radice vero, quia aliquid aliquando dicitur contra virum justum ex ignorantia et deceptione; sed si ex prava radice procedit, tunc est malum. Et haec prava radix est duplex: scilicet superbia et abusio: Prov. 2: ubi fuerit superbia, ibi erit et contumelia.

Item abutuntur bonis sibi datis; quia data sunt eis ut humilientur, et ipsi inde extolluntur.

Hieronymus habet, et despectu, quia stulte alios contemnunt. Et haec est abusio, quia non utitur justo ut debet contemnendo ipsum.

#16 Quam. Psalmista supra praemisit tribulationem et orationem; hic autem accedit ad gratiarum actionem, tamquam exauditus. Ubi duo facit.

Primo commemorat universaliter beneficia, quae Deus humano generi et sanctis confert. Secundo prorumpit ad gratias, ibi, benedictus Dominus, quoniam etc.. Et circa primum duo facit. Primo enim ostendit Dei misericordiam quantum ad dona collata sanctis. Secundo quantum ad mala a quibus tuetur eos, ibi, abscondes eos. Circa primum duo facit. Ostendit enim primo praeparationem bonorum.

Secundo eorum adimpletionem, ibi, perfecisti eis. Dicit ergo, quam magna etc.. Dulcedo in spiritualibus transumptive dicitur: sicut enim dulcedo corporalis delectat gustum carnis, ita quod mentem delectat interius, dicitur dulcedo. Contingit autem quandoque quod gustus carnis non bene dispositus delectatur in corrupto sapore, et tunc falso delectatur: sic affectus hominis quando non est bene ordinatus, delectatur in re quae non vere est delectabilis: sed si bene sit dispositus, delectatur in vero bono, scilicet divino. Et ideo bonitas substantialis Dei dicitur dulcedo Dei: Sap. 16: substantiam tuam et dulcedinem tuam quam in filios habes ostendebas. Vel dulcedo Dei dicitur eo modo quo aliquis dicitur amarum habere affectum, quando scilicet cogitat quomodo alios contristet: Eph. 4: omnis amaritudo tollatur a vobis. Ergo per contrarium dulcedo animi, quando proponit alios consolari. Unde dulcedo Dei propositum dicitur quo vult omnes homines salvos fieri, 1 Tim. 2: gustate et videte quoniam suavis est Dominus; Psal. 33, item dulcis et rectus Dominus. Ps. 24. Et quocumque modo dulcedo dicatur, continet delectationem: quia quamvis sit una et simplex in se, tamen est radix et fons omnis bonitatis. Et ideo quidquid delectat in mundo, totum est in Deo; ut sapientia, veritas, honores, excellentia, voluptas, et omnia hujusmodi in excessu sunt ibi. Et ideo dicit, quam magna multitudo, superexcedens secundum magnitudinem, infinite a nobis incomprehensibilis. Item similiter multitudo quantum ad dulcedinem effectus; quia quidquid homini potest provenire, totum est ex dulcedine bonitatis Dei: Sap. 12: o quam suavis est Domine spiritus tuus in nobis. Isa. 54, ubi agitur de multitudine justorum: multi filii desertae etc.. Quod vero ait, quam abscondisti etc.

Dupliciter potest intelligi. Uno modo: quod Deus abscondit se ab eis ut non cognoscant eum, ut scilicet crescat eorum desiderium. Alio modo, quod in abscondito reposuisti ut timentes te habeant eam: et hoc melius; quasi dicat: in abscondito reposuisti propter eos. Et quare? quia illa dulcedo non est in sensibilibus bonis quae manifesta sunt nobis, sed est in invisibilibus; et non in rebus creatis, sed in invisibilitate ipsius Dei: Apoc. 2: vincenti dabo manna absconditum: 1 Cor. 2: oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Dominus diligentibus se. Praeparatio ergo bona est in abscondito; sed consummatio et expletio est manifesta; unde subdit, perfecisti eis etc.. Inter illam praedestinationem et ejus effectum, ejus scilicet qui est in gloria, in medio est status gratiae, qui est inchoatio gloriae: et hac praetermissa tendit ad perfectum et dicit, perfecisti, idest perficies, et incepisti perficere id absconditum: 1 Cor. 13: cum venerit quod perfectum est, evacuabitur etc.. Sed quibus? eis qui sperant in te, ad quos perveniet haec perfectio, non ad eos qui in seipsis confidunt: Rom. 5: gloriamur in spe gloriae filiorum Dei.

Sed tunc non erit abscondita, immo erit in conspectu filiorum hominum: quia illam gloriam omnes videbunt, boni et mali: Rom. 8: existimo quod non sunt condignae passionis hujus temporis ad futuram gloriam quae revelabitur in nobis: Sap. 5: videntes mirabuntur in subitatione etc. Usque quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est.

Vel, filiorum, idest sanctorum qui plene videbunt: Ps. 106: videbunt recti etc.. Vel, qui sperant in te, et hanc manifestant in conspectu filiorum hominum: Rom. 1: non enim erubescio evangelium.

#17 Deinde cum dicit, abscondes, ostendit beneficia Dei in sanctos, per liberationem a malo.

Sed quia duplex malum potest homo pati: scilicet in opere, et in verbo: primo ostendit quando protegit a primo malo. Secundo quomodo a secundo, ibi, proteges. Dicit ergo, abscondes etc.. Loquitur similitudinarie; sicut si aliquis quaeratur ad mortem, quicumque illum absconderit in secretis suae domus, ibi tutus esset: sic est de sanctis. Impii persequuntur eos: sed Deus abscondit eos in abscondito, idest perducet ad illum locum absconditum suae dulcedinis: Gal. 3: vita vestra abscondita est cum Christo in Deo; sed hoc erit in futuro perfecte, quando videbunt eum facie ad faciem: 1 Cor. 13: tunc autem facie ad faciem videbimus eum sicuti est. Et hoc est quod ait, faciei tuae. Sed in praesenti etiam abscondit, in quantum videmus aliquid de dulcedine gloriae suae contemplando. Et intantum abscondit, in quantum homines turbare non possunt firmatos in Dei amore: Sap. 3: justorum animae in manu Dei sunt etc.. Vel non sentiens conturbationes quas homines patiuntur in iudicio: Sap. 5: turbabuntur timore horribili etc.. Item in quantum homo absconditur in contemplatione, et non sentit turbationes mundi: Sap. 8: intrans in domum meam conquiescam in illa etc.. Secundo ostendit quomodo absconduntur a maliloquis, cum dicit, proteges eos etc.. Aliqui enim proteguntur a malefactoribus, sed non a maliloquis; ab hoc enim malo non omnes proteguntur. Unde Octavianus tiberio respondit zelanti pro ipso contra male loquentes de eo, nolo super hac re mihi tiberi turberis. Satis praestitum est nobis, ut nullus nos offendere posset. Dicit ergo, proteges eos in tabernaculo tuo. Hoc ad praesentem ecclesiam respicit, quae tabernaculum est militantium: isa. 4: tabernaculum erit in umbraculo diei ab aestu etc.. Et hoc, a contradictione linguarum, quae vel blasphemando Deum, vel docendo falsa, contradicunt veridicae doctrinae, ut sunt schismata, et diversae haereses: job 16: suscitatur falsiloquus adversus faciem meam, contradicens mihi. Si ergo recurratur ad tabernaculum Dei, idest ad ecclesiam, et ad secreta fidei ejus, ibi invenitur defensio segura ab hujusmodi contradictione linguarum.

#18 Consequenter cum dicit, benedictus, refert gratiarum actionem. Ubi duo facit. Primo enim gratias agit. Secundo inducit alios ad hoc, quibus praedicta beneficia sunt collata, ibi, diligite. Circa primum tria facit. Primo enim prorumpit in gratias.

Secundo proponit misericordiam gratiarum, ibi, quoniam mirificavit etc.. Tertio exponit causam, ibi, ego autem dixi. Dicit ergo, benedictus Dominus; quasi dicat: ex quo protectus est sic populus sanctorum a Deo, nihil aliud restat nisi benedicere Deum, idest attribuere hoc ejus bonitati; Tob. 12: benedicite Deum, et enarrate omnia mirabilia ejus. Et quare? quia mirificavit, idest mirabilem fecit, misericordiam suam mihi. Tunc enim videtur homo teneri ad gratiarum actiones, quando mirabiliter liberatur a magnis periculis. Et quomodo mirificavi? in civitate, inquit, munita; quasi dicat: ita liberavit me, quod fecit me sicut civitatem munitam. Alia littera, in civitate circumstantiae.

Hebraei habent, obsessa. Hoc autem potest referri ad duas intentiones: et utrumque misericordiam Dei ostendit mirabiliter; quia in civitate munita ita liberavit me, quia fecit me sicut civitatem munitam contra mala. Et haec civitas est ecclesia: Hier. 1: dedi te hodie in civitatem munitam, et in columnam ferream, et murum aeneum. Vel, in civitate obsessa, similiter mira misericordia est: quia sumus liberati a minori malo. Periculum enim magnum perferunt obsessi; et ideo dicit, eram in civitate obsessa, seu circumdata, et tamen liberavit me velut centrum a circumferentia. Circumferentia namque ponitur in gyro, centrum in medio. Populus Judaeorum qui in medio erat gentium, qui circumstabant Judaeam, ubi dicebantur laudes Deo, ubi sacrificia offerebantur, ubi prophetiae non cessabant. Modo autem in omnibus gentibus circumstantibus diffusa est misericordia Dei: Marc. Ult.: euntes in mundum universum, praedicate evangelium omni creaturae. In civitate ergo ait circumstante, scilicet in toto populo gentium.

#19 Deinde cum dicit, ego autem, exponit materiam gratiarum. Ubi primo ponit magnitudinem.

Secundo ponit exauditionem, ibi, ideo exaudisti etc.. Dicit ergo, ego dixi in excessu mentis meae. Excessus contingit quandoque ex causa interiori; et hoc quando videt stupenda ex quibus fit extra se.

Act. 3: repleti sunt stupore et extasi. Quandoque a causa superiori, quando scilicet contemplatur quis divina, et rapitur extra se supra se: 2 Cor. 5: sive mente excedimus Deo. Sic ergo elevatus ad divina dicit, projectus sum etc. Idest perpendi me longe esse a te: quia quanto homo magis accedit ad Deum, tanto se minorem advertit.

Job ult.: auditu auris audivi te, nunc autem oculus meus videt te etc.. Vel si intelligatur quantum ad excessum causae inferioris, quod innuit littera Hieronymi, aliquando homo considerat gravitatem peccatorum vel malorum imminentium, et ex hoc reputat se derelictum: sicut Christus in persona suorum dixit Matth. 27: Deus Deus meus, ut quid me dereliquisti? et sic dicit hoc David.

Considerans mala quae mihi veniunt, projectus sum: jonae 2: abjectus sum a conspectu oculorum tuorum.

#20 Secundo cum dicit, ideo exaudisti, ponit exauditionem; quasi dicat, ideo, quia hoc dixi, exaudisti: psalm. 10: respexit in orationem humilium. Sic publicanus Luc. 18, quoniam recognovit se peccatorem, descendit justificatus in domum suam: Eccl. 35: oratio humiliantis se nubes penetrat. Vel secundum Hieronymum, ponitur interrogative, ego dixi etc.. Ergo ne exaudies? quasi dicat: mirum est cum sim ita longe a te, quod me exaudias. Dum clamarem ad te. Glossa Augustini, clamor fit ad Deum non voce, sed corde; quia multi silentes labiis, corde averso nihil impetrare potuerunt. Clama ergo intus ubi Deus audit.

#21 Consequenter cum dicit, diligite Dominum, inducit illos quibus praedicta beneficia sunt collata ad gratias exhibendas. Et ordinat eos primo quantum ad affectum. Secundo quantum ad effectum, ibi, viriliter agite. Circa primum duo facit. Primo inducit eos ad diligendum Deum. Secundo rationem diligendi assignat, quoniam veritatem requirit.

Dicit ergo quia exaudivit, et quia mirificavit, diligite Dominum: Deut. 4: et nunc, Israel, audi praecepta et judicia, quae ego doceo te etc.. Et qui sunt qui diligere debent, ostendit: quia, sancti: Cant. 1: recti diligunt te. Quoniam veritatem.

Assignat causam diligendi. Redditur autem duplex causa, quare Deum diligere tenentur: quia quod diligunt sancti Deus diligit; et quod odiunt, Deus odit. Secunda est, ibi, et retribuet. Quantum ad primum dicit, quoniam veritatem requirit Dominus, et retribuet abundanter facientibus superbiam; quasi dicat: diligere debetis Dominum, quia diligit quod diligitis, et hoc requirit. Sancti diligunt veritatem; et ideo Deus qui veritatem requirit, debet a nobis diligi.

Requirit autem Deus veritatem justitiae: Rom. 2: iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Item vitae: isa. 38: obsecro, Domine, memento quaeso quomodo ambulaverim coram te in veritate et corde perfecto. Item doctrinae: Matth. 22: scimus, quia verax es, et viam Dei in veritate doces. Secunda ratio quare tenemini diligere Deum, est, quia punit quod oditis: punit enim Deus superbiam, quam sancti odiunt: et hoc est, quod dicit, et retribuet poenam scilicet, abundanter, idest supra seipsos: quia ipsi supra se extollunt: isa. 16: superbia ejus et arrogantia ejus et indignatio ejus plusquam fortitudo ejus.

#22 Deinde cum subdit, viriliter, ordinat eos quantum ad effectum. Et primo, ut sint fortes in opere, cum ait, viriliter agite: Prov. 18: qui mollis, et dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis. Item ut sint fortes in corde, et confortetur cor vestrum: psalm. 26: expecta Dominum, viriliter age, et confortetur cor tuum, et sustine Dominum.

*IN_PSALMOS

|+31 Pars 31

#1 Hic incipit quarta deca primae quinquagenae.

Et sicut in prima decade sunt Psalmi in quibus fit mentio de persecutione Absalonis; in secunda de persecutione Saulis; in tertia de persecutione populi, ita in ista quarta de tribulatione quam boni a peccatoribus sustinent: 2 Petr. 2: habitans apud eos qui de die in diem animam justam iniquis operibus cruciabant.

Dividitur autem haec deca in duas partes. Quia primo commendatur justorum dignitas.

Secundo imploratur auxilium contra persecutiones impiorum, in 4 psalm. 34: judica Domine nocentes me. Circa primum duo commemorat. Primo gratiam justificantem. Secundo dignitatem justorum, ibi, Ps. 32: exultate justi etc.. Tertio monet justos ut in justitia sistant, ibi, Ps. 33: benedicam Dominum.

Hujus Psalmi novus est titulus, scilicet intellectus David. Hieronymus habet, eruditio David. In multis Psalmis sequentibus est invenire titulum hunc. Et signatur per hoc, quod in omnibus Psalmis in quibus hic titulus dicitur, tractatur aliqua veritas communis, non solum pertinens ad unam personam, sed quasi ad providentiam Dei, vel ad aliquid aliud arduum. Et licet in omnibus Psalmis quaedam sint ad eruditionem, ista tamen ad hoc principaliter ordinantur. Specialiter vero iste Psalmus intitulatur ab intellectu quem debet habere poenitens, qui debet intelligere se peccatorem, et gratiam Dei liberantis: Lev. 5: si intellexerit homo delictum etc.. Hunc intellectum dat vexatio, isa. 28: beati quorum. Iste est secundus Psalmus poenitentialium. In primo enim egit de contritione cordis, in isto vero de confessione; et dividitur in tres partes. In prima enim ponitur remissio peccatorum. In secunda, via ad remissionem, ibi, quoniam tacui etc.. Tertio desiderium sanctorum de remissione, ibi, pro hac orabit. Circa primum duo facit. Primo enim ponitur aliquid quod est ex parte Dei. Secundo illud quod est ex parte hominis, ibi, nec est in spiritu. In peccato namque primo est offensa Dei. Secundo macula.

Tertio reatus poenae. Contra haec tria ordinat tria.

Quia Deus remittit offensam, maculam tegit, reatum poenae tollit, non imputando peccatum. Quantum ad primum dicit, beati quorum remissae sunt etc.. Sed quia beatitudo est duplex, scilicet rei et spei, isti tales, scilicet quorum remissae sunt iniquitates, sunt beati in spe; qui tandem erunt beati in re.

Beatus enim ille est spe, in quo praecedit causa beatitudinis, et via quae est virtus, et praecipue perfecta: unde in quo virtus perfecta apparet, potest dici beatus in spe: sicut arbor bene florens potest dici fructificans. Post corruptionem enim primi hominis isti flores non erant, sed spinarum peccatorum.

Et ideo beatitudo peccatoris quae est in spe, non est hujusmodi, sed quod Deus remittat peccatum, et sic fructificat: Hier. 4: novate vobis novale etc.. Remissae: isa. 40: dimissa est iniquitas illius: Luc. 6: dimittite, et dimittetur vobis. Quantum ad secundum dicit, et quorum tecta sunt peccata. Peccata sunt maculae animae: Hier. 2: quam vilis facta es etc..

Quando quis habet in se turpe, et illud tegitur, tunc oculos intuentis turpitudine non offendit. Deus autem tegit turpitudinem peccatorum: sed quomodo? totaliter, scilicet abluendo animam. In peccato enim duplex est deformitas. Una scilicet ex privatione gratiae qua privatur peccator: et haec totaliter tollitur, et non tegitur, quia datur ei gratia.

Alia macula est ex actu peccati praeterito: et haec non deletur, quia non datur ei quod non fecerit, sed quod non imputetur ei ad culpam: et haec tegitur. Quantum ad tertium dicit, beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum.

De reatu poenae intelligitur, quia poena non ei reservatur pro peccato: Dan. 3: omnia induxisti super nos etc.. Secundum Glossam, triplex peccatum hic insinuat: peccatum originale, actuale mortale, et actuale veniale. Primum signatur per iniquitatem, quae est quaedam inaequalitas: et hoc est in originali, in quantum in ea vires animae recedunt ab aequalitate innocentiae; et hoc dimittitur et diminuitur, quia aufertur reatu et remanet actu. Dicit autem pluraliter iniquitates, quia in diversis diversa originalia, et in uno unum. Secundum signatur per peccatum actuale mortale. Actualia enim peccata mortalia dicuntur tegi, quando non imputantur peccatori jam ad culpam. Tertium signatur per peccatum veniale, quod non imputat Dominus. Peccatum enim veniale non imputatur ad poenam aeternam. Vel primum dicit propter peccatum quod est ante baptismum.

Secundum propter peccata quae sunt post baptismum.

Tertium vero post confessionem, quia non imputabitur peccatum ad poenam. Sed ex parte hominis requiritur quod non fictus confiteatur; alias non consequitur gratiam: Sap. 1: spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum. Et ideo, nec est in spiritu ejus dolus, ut aliud habeat interius, et aliud praetendat exterius.

|#2 Quoniam tacui. Secunda pars est, ubi ponitur via perveniendi ad remissionem peccatorum: et circa hoc tria facit. Primo enim ponit statum peccati.

Secundo conversionem, quae est causa remissionis peccati, ibi, delictum meum. Dicit ergo, quoniam tacui etc..

Contradictio videtur hic. Cum enim clamet tota die, dicit se tacere.

Respondeo. Tacebat ab eo quod dicendum erat, sed clamabat quod dicendum non erat, nedum clamandum.

Et in utroque est peccatum. De primo isa. 6: vae mihi quia tacui. Debet enim peccator dicere peccata sua: job 16: si tacero, non recedit a me; nunc autem etc.. Ergo quoniam tacui peccata mea, inveteraverunt ossa mea, id est interior fortitudo defecit. Saepem in Scriptura sacra per membra corporalia intelliguntur virtutes interiores. Unde per ossa in quibus est fortitudo, intelligitur interior virtus. Et quia inveterascit quod deficit, id est minuitur, inde dicit: inveteraverunt ossa mea: baruch 3: quid est Israel, quod in terra inimicorum es, inveterasti etc.. De secundo isa. 5: expectavi, ut faceret iudicium, et ecce iniquitas: justitiam, et ecce clamor. Et hoc est quod dicit.

Dum clamarem tota die. Clamabat enim se justum, clamabat de poena, et tacebat de culpa.

Sed quid fecit Dominus? convertit eum aggravando manum Domini, gravamen inferentem, quoniam die ac nocte. Secundo conversione consequente, conversus sum etc.. Dicit ergo, die ac nocte, id est continue, gravata est etc.. Manus Domini aliquando consolatur: Ezech. 3: manus Domini erat mecum confortans me. Aliquando aggravat, sicut hic 1 Reg. 5, dicitur manus Domini gravissima: isa. 26: in tribulatione etc.. Et ideo dicit, conversus sum in aerumna mea, id est in miseria quam patior pro peccatis. Dum configitur spina, dum spina, id est remorsus conscientiae, infigitur cordi meo. Vel pro spina dorsi quae tenet totum hominem rectum, dum configitur. Et signat superbiam, quae quando constringitur, corrigitur homo. Vel quare clamabas? propter gravitatem, inquit, manus tuae. Et hoc ideo quia non sum conversus ad te, sed ad peccatum. Et hoc dum spina peccatorum configitur, id est firmatur in me, et sic spina, id est peccatum, intelligitur. Vel dum ratio, quae sicut spina est, regens dorsum deprimitur. Vel secundum Hebraeos, conversus est humor meus in siccitatem aestatis, id est ex aggravatione manus tuae, quicquid in me carnale et humidum fuit, conversum est in siccitatem aestatis. Hieronymus habet, versatus sum in miseria mea dum exardescit messis, id est ad modum messis arui.

|#3 Deinde cum dicit, delictum. Primo ponit confessionem. Secundo ejus efficaciam ostendit, ibi, dixi, confitebor. Sed quia duo debet homo confiteri, scilicet bona omissa, et mala commissa; quantum ad primum dicit, delictum meum, scilicet quod dimisi facere quod debui: cognitum tibi feci: non quod Deus non cognoscat; sed quando homo recognoscit peccatum suum, tunc vult etiam quod Deus cognoscat, ut ignoscat. Quantum ad secundum dicit, injustitiam meam non abscondi: job 31: si abscondi quasi homo peccatum meum etc..

Prov. 28: qui abscondit scelera sua etc.. Efficacia vero confessionis ostenditur, cum dicit, dixi, confitebor. Confessionis effectus est remissio peccatorum.

Dicit ergo, dixi, id est proposui in corde me: confitebor Domino, id est ad honorem Domini: jos. 7: da gloriam Domino Deo Israel, et confitere etc.. Injustitiam meam, non bona mea: adversum me, non pro me. Aliquis confitetur peccatum suum, sed contra proximum, dicens, alius induxit me. Contra naturam, ex fragilitate sic accidit.

Contra Deum, non potui resistere: 2 Reg. Ult.: ego sum qui peccavi, ego sum qui inique egi.

Vel, adversum me, id est propositum meum, quo manere in peccato proponebam. Sequitur remissio, et tu remisisti: Eccl. 2: remittit in tempore tribulationis peccata.

Sed contra: tanta est efficacia confessionis, quod non solum quando quis actu confitetur, sed habens propositum confitendi consequitur remissionem. Ante ergo remittitur ei quam confiteatur: isa. 65: et erit antequam clamet, ego exaudiam. Quid ergo facit confessio? dicendum quod propositum operandi operatur ex virtute rei propositae, ut fiat. Unde si cesset operatio illius rei, cessat effectus. Et ideo necesse est perseverare in proposito. Tamen in confessione actuali peccatorum, et absolute virtute clavium, dimittitur ei de poena, et propter verecundiam amplius ei gratia confertur, et multa bona consequitur.

|#4 Hic tertio ponit desiderium sanctorum de remissione peccatorum: et circa hoc tria facit. Primo enim proponitur sanctorum ad hoc desiderium.

Secundo peccatorum monitio, nolite fieri sicut equus.

Tertio concluditur Psalmus in gratiarum actione, ibi, laetamini. Circa primum duo facit.

Primo enim exprimit desiderium sanctorum ad remissionem peccatorum in generali. Secundo in speciali suiipsius refugium ostendens, ibi, tu es. Circa primum duo facit. Primo enim proponit desiderium sanctorum signo orationis; secundo orationis effectum ostendit, ibi, verumtamen in diluvio. Dicit ergo, dixi, confitebor... Pro hac re, idest pro remissione peccatorum. Et dicit tria. Primo quid orandum, scilicet ut remissionem consequamur: omnes enim peccavimus; 1 joan. 1: si dixerimus quia peccatum non habemus etc.. Et ideo petenda est remissio: Eccl. 38: ora Dominum, et ipse curabit te: Matth. 6: dimitte nobis debita nostra. Secundo quis debet orare, scilicet, sanctus omnis: jac. Ult.: multum valet deprecatio justi assidua. Tertio, quando; quia, in tempore opportuno, scilicet gratiae et praesentis vitae, quia novissime clausa est janua, Matth. 25; 2 Cor. 6: ecce nunc tempus acceptabile etc.. Jo. 9: venit nox, quando nemo potest operari.

|#5 Deinde cum dicit, verumtamen, ostenditur effectus orationis, quia, in diluvio aquarum multarum.

Aqua potest hic accipi tripliciter. Uno modo voluptates: Gen. Pen.: effusus es sicut aqua.

Alio modo falsae doctrinae: Prov. 9: aquae furtivae dulciores sunt. Tertio tribulationes: Ps. 68: intraverunt aquae usque ad animam meam.

Sequitur, ad eum non approximabunt. Quod dicit, ad eum, dupliciter potest intelligi. Uno modo, ut ly, eum, referatur ad sanctum; quasi dicat, quamvis oret sanctus, patitur tamen aquas multas, sed eum non obruunt, sive sint aquae voluptatis, sive falsae doctrinae; sive tribulationis: unde, non approximabunt: isa. 43: cum transieris per aquas, tecum ero, et flumina non operient te: psalm. 43: transivimus per ignem et aquam etc..

Alio modo ut ly eum referatur ad Deum: et sic loquitur mutata persona: quia primo ad Deum loquitur, modo ad alios; quasi dicat, qui sunt in diluvio aquarum multarum, sicut dictae sunt, non appropinquabunt ad Deum.

|#6 Consequenter cum dicit, tu es refugium etc..

Exprimitur desiderium sanctorum in speciali: et circa hoc duo facit. Primo exprimit desiderium ut liberetur. Secundo effectum desiderii, ibi, intellectum.

Circa primum duo facit. Primo enim ostendit, unde concipit spem orandi. Secundo subdit petitionem, erue a circumdantibus me. Spem autem petendi concipit ex duobus. Primo, quia Deus est speciale justorum refugium. Secundo, quia eorum speciale refugium in tribulatione. Ergo dicit, tu es refugium meum a tribulatione quae circumdedit me. Tribulatio circumdat quando undique opprimit, ita quod non patet refugium ab aliqua parte: psalm. 39: circumdederunt me mala quorum non est numerus etc.. Sed in hac tribulatione non est refugium nisi ad Deum: 2 Paral. 20: cum ignoremus quid agere debeamus etc.. Psalm. 90: qui habitat in adjutorio altissimi etc.. Sic ergo habeo, inquit, ad quem refugiam, habeo et in quo consoler, quia, exultatio mea: 2 Cor. 1: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: Ps. 93: secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae laetificaverunt animam meam. Deinde exprimit quid petit cum dicit, erue me a circumdantibus, idest a tribulatione quae circumdedit me. Et quia tribulatio debet fieri ab aliquo, oportet quod si tribulatio circumdat, quod innitentes sint circumdantes, scilicet Daemones et persecutores: et ideo dicit, a circumdantibus me.

|#7 Secundo, cum dicit, intellectum, ostendit effectum suae orationis. Deus est qui loquitur, intellectum tibi dabo etc. Quasi dicat Deus, petis a me ut eruam te, et ego tria tibi faciam: dabo enim tibi donum intellectus, et te instruam et te custodiam. Tria enim sunt necessaria homini a Deo. Primo, ut gratiae donum percipiat, ut per hoc anima hominis perficiatur ad prompte agendum.

Sed quia quantumcumque homo haberet donum gratuitum, nisi Deus movet animam ad opus bonum, non sufficit; ideo oportet quod post gratiam praevenientem Deus operetur et moveat ad bonum. Sed gratia et donum recipitur secundum modum naturae nostrae: et non eo modo, quo possit ad omnia vitanda; et ideo necessaria est super hoc protectio Dei et defensio. Et ideo primo ponit donum intellectus, cum dicit, intellectum tibi dabo: Eccl. 15: implevit eum Dominus spiritu sapientiae et intellectus. Et hoc necessarium est homini, ut scilicet cognoscat peccatum suum: et quod non possit salvari nisi per Deum. Secundo ponit debitum usum hujus doni, cum dicit, instruam te: isa. 54: ponam filios tuos doctos a Domino.

Tertio custodiam, cum dicit, in via hac, scilicet mandatorum, qua gradieris, firmabo super te oculos meos, idest protegam te: 2 par. 16: oculi Domini contemplantur universam terram, et praebent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum.

#8 Consequenter cum dicit, nolite, convertit se ad peccatores, ut ad poenitentiam redeant: et circa hoc duo facit. Primo ponit monitionem.

Secundo comminationem, ibi, in camo. Dicit ergo: Deus dat homini intellectum, sed et intellectu excedit animalia. Qui ergo indignum se reddit dono intellectus, comparatur animalibus; et ideo dicit, nolite fieri sicut equus et mulus etc.. Secundum Glossam equus est animal superbum; mulus vero animal pigrum, unde non currit. Illi sunt ergo sicut equi, qui per superbiam extolluntur: Hier. 8: omnes reversi sunt ad cursum suum quasi equus impetu vadens ad praelium. Illi sunt sicut mulus, qui tarde ad viam Dei veniunt: Prov. 13: vult et non vult piger. Vel per mulum intelliguntur luxuriosi.

Mulus luxuriosus est, tamen non generat: sic peccata luxuriaefrustruosa sunt: Rom. 6: quem ergo fructum habuistis tunc in illis in quibus nunc erubescitis? vel equus portat sessorem indifferenter, et mulus onus quodcumque: peccatori duo imponuntur, sessor, scilicet diabolus, et onus, scilicet peccatum. Non ergo sitis sicut equus, non discernens inter sessores, an scilicet Christus sit, vel diabolus. Nec sicut mulus, qui quodlibet onus, scilicet peccatum, indifferenter portat.

#9 Deinde cum dicit, in camo, ponitur comminatio.

Et primo per modum orationis. Secundo per modum praenunciationis, ibi, multa. Dicit ergo, in camo etc.. Sic metaphorice. Si homo se habet sicut homo, Deus tractat eum sicut hominem, monitionibus et doctrinis; sed quando recedit a dignitate hominis, tractatur sicut brutum animal, quod coercetur poenis et violentia, scilicet, in camo et fraeno; quasi dicat, monui quod non fiant sicut equus et mulus: quod si non acquiescunt, fac eis sicut equo et mulo, scilicet, in camo et fraeno maxillas eorum constringe, comprimendo scilicet loquacitatem, et subtrahendo cibos, quibus utuntur ad voracitatem. Locutioni enim et gustui deservit maxilla: isa. 37: ponam circulum in naribus tuis, et fraenum etc.. Vel, in camo et fraeno, idest in majori et minori tribulatione.

#10 Secundo cum dicit, multa, praenunciat; et primo quid paratur malis: quia multa flagella: a Deo: Ps. 49: arguam te, et statuam contra faciem tuam. A sua conscientia: Prov. 12: quasi gladio pungitur conscientiae. A potestate: Rom. 13: vindex est in iram ei qui male agit: Prov. 26: flagellum equo, et camus asino, et virga in dorso imprudentium. Secundo quid paratur bonis. Sperantem etc.. Misericordia potest esse nominativi casus, ut sic intelligatur quod ipsum misericordia circumdabit qui sperat in Domino. Vel potest esse ablativi casus, ut intelligatur quod Dominus misericordia sua circumdabit sperantem in se. Et hoc est quando undique subvenit in miseris hominum: Ps. 102: qui coronat te in misericordia etc.. Ultimo concluditur Psalmus gratiarum actione, cum dicit.

#11 Laetamini. Haec est autem consuetudo in Psalmis poenitentialibus, quod incipiunt in luctu, et finiunt in laetitia: quia hoc facit poenitentia. In hac autem conclusione hortatur justos et rectos ad bonam operationem, et rectam intentionem, dicens, laetamini in Domino et exultate justi; quasi dicat: duo sunt necessaria homini: scilicet recta operatio: et hoc facit justitia: et recta intentio: et hoc facit laetitia. Dicit ergo, laetamini justi, et exultate. Secundum Glossam, laetari est tacita suavitate gaudere; exultare vero est concitati animi fervore gaudere. Unde exultatio provenit ex interiori gaudio. Sed in quo? in Domino, inquit, non in mundo: Phil. 4: gaudete in Domino, iterum dico gaudete.

Sequitur, et gloriamini omnes recti corde.

Recti corde sunt, qui conformant voluntatem suam voluntati divinae: hi habent gloriari in Deo: 2 Cor. 10: qui gloriatur, in Domino gloriatur.

|+32 Pars 32

#1 Titulus non est novus. Est enim, in finem Psalmus David. In Psalmo praecedenti egit Psalmista de sui justificatione; in hoc autem agit de dignitate justorum: et circa hoc duo facit. Quia primo exhortatur justos ad spiritualem laudem. Secundo exprimit eorum dignitatem, ibi, beata gens. Circa primum duo facit. Primo enim exhortatur ad spiritualem jucunditatem et laudem. Secundo assignat rationem gaudii et laudis, ibi, quia rectum est.

Circa primum duo facit. Primo enim exhortatur ad jucunditatem et laudem. Secundo modum eorum exponit, ibi, confitemini Domino etc.. Circa primum duo facit. Ponit enim primo exhortationem.

Secundo assignat ejus rationem, rectos decet collaudatio.

Dixerat enim, dixi, confitebor... Et tu remisisti...

Et pro hac orabit etc.. Ergo, justi, quia justificati estis, exultate in Domino, non in mundo: alias non estis justi: non enim est justus qui non gaudet in justitia. Deus autem ipse est justus, et ipse est justitia; Ps. 10: justus Dominus etc.. Et ideo, justi exultate in Domino: Habacuc 3: ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo.

Sed quare dicit, exultate justi in Domino, et non dicit, exultate omnes in Domino? ratio est: quia, rectos decet collaudatio, scilicet Dei. Videndum est igitur si sunt recti, et quomodo eos decet laus.

Res non dicitur recta nisi per hoc quod conformatur regulae et mensurae. Mensura autem et regula voluntatis humanae est justitia et voluntas divina. Illi ergo qui non habent rectum affectum, non possunt bene collaudare Deum, quia nolunt voluntatem suam conformare voluntati divinae, sed divinam voluntatem potius conformari suae. Et ideo multa Deus facit, quae ipsi non approbant. Sed qui Dei voluntati se aptant, illi gaudent in prosperis et adversis; et ideo dicit, collaudatio, quia de omnibus laudant, non in aliquibus tantum. Item unanimiter. Eccl. 15: non est speciosa laus in ore peccatoris: isa. 4: exultatio his qui salvati fuerunt de Israel.

#2 Deinde cum dicit, confitemini Domino. Ponit modum laudis et jucunditatis. Sciendum est autem quod in laude Dei praecipue intenditur quod affectus hominis tendat in Deum, et dirigatur.

Item consonantiae musicae mutantur hominis affectum.

Unde Pythagoras videns quod juvenis insaniret ad sonum Phrygium, mutari modum fecit; ita furentis adolescentis animum ad statum mentis pacatissimae temperavit, ut dicit boetius in proemio musicae suae. Inde est quod excogitatum est, quod in omni cultu aliquae consonantiae musicae exercentur, ut animus hominis excitetur ad Deum.

Hujus autem consonantiae dupliciter consueverunt exerceri: quandoque scilicet in instrumentis musicis, quandoque vero in cantionibus. Et ideo primo ostendit primum modum: quia, in cithara. Secundo secundum, ibi, cantate ei. Affectus enim hominis per instrumenta et consonantias musicas dirigitur, quantum ad tria: quia quandoque instituitur in quadam rectitudine et animi firmitate: quandoque rapitur in celsitudinem: quandoque in dulcedinem et jucunditatem. Et ad hoc, ut vult Philosophus in 8 pol., c. 7, tria genera cantus sunt instituta.

Quia ad primum est cantus doristicus, qui est primi et secundi toni, ut volunt quidam. Ad secundum est cantus Phrygius, qui est tertii toni.

Ad tertium est cantus hippolidicus, qui est quinti toni et sexti. Alii sunt post superinventi. Et sic est in instrumentis, quia quaedam instrumenta faciunt primum, sicut tibia, et tuba: quidam faciunt secundum, ut organum: quidam tertium, ut Psalterium et cithara: Ps. 80: Psalterium jucundum cum cithara. Sed quia Psalmista intendit hic inducere ad exultationem, non facit mentionem nisi de istis duobus, scilicet Psalterio et cithara.

Verum quia omnia in figura contingebant illis, 1 Cor. 10: non solum istis instrumentis utebantur ad hoc, sed in figura. Cithara habet sonum ab imo, et signat laudem quae surgit ab imis, idest terrenis; Psalterium vero habet sonum a supremo, et signat laudem quae est de bonis caelestibus. Dicit autem, decem chordarum, quia per eas signantur decem praecepta Decalogi, in quibus tota doctrina spiritualis consistit.

#3 Consequenter cum dicit, cantate, agit de cantu humanae vocis. Sciendum est autem secundum litteram, quod duplex est modulatio: quaedam enim est per simplicem cantum, et quaedam est organizando. Primum tangit, cum dicit, canticum novum. Secundum, ibi, in vociferatione. Secundum spiritualem intellectum, de duobus debet homo exultare: scilicet de bonis gratiae susceptis, et de bonis gloriae expectatis. Per prima bona innovamur.

Ephes. 4: renovamini spiritu mentis vestrae: Rom. 6: in novitate vitae ambulemus.

Ille ergo cantat canticum novum, qui exultat in Deo de renovatione gratiae: Apoc. 14: cantabant sancti canticum novum. Ille vero bene psallit in vociferatione, qui de bonis gloriae cantat, et canticum quod homo corde concipit, exprimit verbis.

Vel in jubilatione, seu in jubilo, secundum Hieronymum. Est autem jubilus laetitia ineffabilis, quae verbis exprimi non potest; sed voce datur intelligi gaudiorum latitudo immensa. Illa autem quae non possunt exprimi, sunt bona gloriae: 1 Cor. 2: oculus non vidit, nec auris audivit etc..

Et ideo dicit, bene psallite ei in jubilatione, quia cantu exprimi non valent. Sed dices. In veteri testamento erant musica instrumenta, et cantica vocis.

Quare ergo ecclesia illa dimisit, haec vero assumpsit? ratio duplex mystice assignatur: quia erant figuralia. Secunda ratio est, quod Deus laudatur mente et voce, non instrumentis. Alia ratio habetur ex verbis Philosophi, qui dicit quod contra sapientiam est quod homines instruantur in lyris et musicis, quia occupant animum in sui operatione; sed simplex debet esse musica, ut a corporalibus retrahantur divinis laudibus mancipati.

#4 Secundo cum dicit, quia, assignat rationem gaudii et laudis. Ratio autem laudis et gaudii duplex est. Una ex parte Dei, de quo est exultandum.

Secunda ex parte effectuum ejus, ibi, verbo Domini.

Circa primum tria facit. Primo ponit ex quibus ex parte Dei. Et primo, quia rectum est verbum Domini, idest instructio: Ps. 118: lucerna pedibus meis etc.. Vel ipsa promissio: Prov. 8: justi sunt omnes sermones mei etc. Usque recti sunt intelligentibus. Secundo quia, omnia opera ejus in fide, idest fideles: Psal. 144: fidelis Dominus

in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis. Multum autem habetur gaudium, quando invenitur homo fidelis: Prov. 20: virum autem fidelem quis inveniet? vel, in fide, ait, quia opera Dei sunt bona merita.

Haec autem non sunt meritoria nisi fiant in fide, quia sine fide impossibile est placere Deo, Hebr. 11. Vel, rectum verbum, et opera ejus. Sed quibus? in fide idest in fidelibus: in infidelibus enim non apparent opera Dei et verba recta. Tertio quia diligit: et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit affectum Dei cum dicit, diligit Dominus. Secundo manifestat per signum, ibi, misericordia Domini plena est terra. Inter omnia quae faciunt gaudere de Domino, sunt duo, scilicet misericordia et justitia: Prov. 20: misericordia et veritas custodiunt regem. Per justitiam enim subditi defenduntur.

Tolle justitiam, et nullus securus et laetus erit. Item sine misericordia omnes timent, et non diligunt. Hoc de Deo dat intelligi, cum dicit, diligit Dominus misericordiam et iudicium. Diligit enim in seipso, quia in opere sunt haec: Ps. 24: universae viae Domini misericordia et veritas.

Item diligit in unoquoque: Mich. 6: indicabo tibi o homo quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te. Utique etc.. Et ideo ait, exultate, quia vere misericordiam diligit Deus: nam misericordiam Domini plena est terra. Ecce manifestat per signum. Omnis enim plenitudo terrae procedit ex misericordia Dei, quia terra est non temporalibus, sed spiritualibus bonis plena; et maxime post adventum Christi. Act. 2: repleti sunt omnes spiritu sancto etc.. Omnia enim haec sunt ex misericordia Dei: Rom. 9: non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis. Dicit autem, terra etc. Non caelum, quia in caelo nulla est miseria, et ideo non indiget misericordia; sed terra ubi repletur homo multis miseriis, indiget plenitudine misericordiae.

|#5 Deinde cum dicit, verbo, ponitur causa gaudii ex parte divinatorum effectuum. Moyses in principio creationis rerum facit mentionem de tribus: de caelo, de aqua, et de terra: Gen. 1: in principio creavit Deus caelum et terram: et infra: spiritus Domini ferebatur super aquas. Secundum hoc ergo Psalmista dicit primo effectum Dei in caelis.

Secundo in aquis, ibi, congregans. Tertio in terra, ibi, timeat Dominum omnis terra. Dicit ergo, verbo Domini caeli firmati sunt. Secundum Glossam exponitur litteraliter et mystice. Et utroque sensu tractantur haec verba quae sunt ex parte Dei, scilicet Dominus, verbum et spiritus oris. Dominus est nomen potestatis, et potentia appropriatur patri.

Verbum est conceptio mentis, unde et sapientia genita dicitur. Et verbum est filius. Spiritus ejus est spiritus sanctus. Dicitur autem spiritus oris, quia verbo appropriatur os: unde idem est dictum, ac si diceret, spiritus verbi; quia ipse est spiritus filii et veritatis. Et licet indivisa sint opera trinitatis in divinis: jo. 5: quaecumque pater facit; haec et filius facit similiter; hic tamen secundum appropriationem loquitur. In caelo autem sunt duo mirabilia: scilicet ejus perpetuitas, quia incorruptibile; et ejus virtus, per quam totus mundus inferior immutatur, per calorem videlicet in aestate, per frigus vero in hyeme. Perpetuitas autem caeli contingit ex natura formae suae: nam formae elementorum sunt particulares, et non implent totam potentiam materiae: unde materia eorum remanet in potentia ad aliam formam. Forma vero caeli habet totalitatem quamdam, et replet totam potentiam materiae. Sed forma artificiatu procedit ex forma artificis. Forma autem concepta in corde patris est verbum. Ergo formatio omnis rei attribuitur verbo; unde dicit, verbo Domini caeli firmati sunt.

Virtus autem caelorum est in movendo. Omnis autem motus posterior derivatur a priori sicut a causa.

Primus motus in rebus quae sunt per voluntatem est motus amoris: quia omnis motus in rebus quae voluntatem habent, est motus voluntatis.

Et ideo dicit Dionysius, 4 cap. De div. Nom., quod divinus amor non sinit eum esse sine germine; movet autem ipsum ad operandum etc.. Necesse est ergo quod virtus caelorum sit a spiritu: et ideo dicit, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum. Mystice per caelos intelliguntur apostoli: hi firmati sunt verbo Domini, scilicet Christi, vel filio Domini: et hoc est exoratio ejus et doctrina. Luc. 22: ego pro te rogavi, ut non deficiat fides tua etc.. Item virtus eorum firmata est per spiritum sanctum.

Luc. Ult.: sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.

|#6 Deinde cum dicit, congregans sicut in utre aquas maris, ostendit effectum Dei in aquis. In aquis autem duo mirabilia sunt consideranda. Unum, quod aquae congregantur in unam partem terrae, et non occupant totam superficiem, quod est mirabile propter duo. Primo, quia naturalis ordo est quod sic aqua circumdat totam terram, sicut aer aquam. Item mare est altius terra. Secundo, quia licet aqua continue evaporet per calorem solis, tamen in eadem quantitate conservatur. Et ideo duo dicit: scilicet quod congregantur in unum ex mandato Dei. Hier. 5: posui arenam terminum mari, praeceptum sempiternum quod non praeteribit: et commovebuntur, et non poterunt, et intumescent fluctus ejus et non transibunt illud. Job 38: quis conclusit Ostiis mare etc. Usque tumentes fluctus ejus? et ideo dicit, congregans sicut in utre aquas maris. Aqua congregata in utre habet tremorem et elevationem, non tamen defluit; quia retinetur a pelle utris; sic aqua congregata in mare habet tumorem, et tamen non fluit, quia continetur virtute divina. Gen. 1: congregantur aquae etc..

Aliud mirabile est, quod continue evaporat, et non minuitur. Unde, sicut quidam Philosophi dicunt, per virtutem caloris solis tota aqua siccaretur secundum naturam. Et ideo contra hoc dicit, ponens in thesauris abyssos. Abyssus, secundum Augustinum, dicit profunditatem aquarum immeabilem: et habet duplicem interpretationem;

ab a, quod est sine, et basi, quod est fundamentum: quasi sine fundamento, et sine candore, quia profunda est et obscura.

In thesauro sunt tria: quia thesaurus quamdam multitudinem auri dicit, et illud quod in thesauro ponitur, conservatur; unde dicitur quasi theca auri.

Item ponitur, ut ad utilitatem extrahatur. Hoc totum est in abyso: quia in ea est immensa abundantia sive multitudo aquarum. Secundo in abyso conservatur aqua et non decedit; tertio extrahuntur ad utilitatem, cum elevantur vapores ex eis, et generantur pluviae, et irrigatur terra. Ps. 17: apparuerunt fontes aquarum. Mystice exponitur dupliciter: de bonis et de malis. De bonis, ut per aquas maris intelligamus populos. Apoc. 17: aquae multae populi sunt, et gentes et linguae.

Quasi ergo aquas maris populos hujus mundi congregat in ecclesia sicut in utre. Comparatur autem ecclesia utri propter unitatem; et quia uter de pelle fit mortui animalis; per hoc insinuatur quod ad hoc aliqui ad ecclesiam venient, ut mortificent membra sua, quae sunt super terram; nam quasi caeli apostoli confirmati sunt, et ex his congregati sunt in ecclesia populi. Ponens abyssos, idest profunditatem divinorum sensuum, in thesauris, sacrae Scripturae.

Isa. 33: divitiae salutis, sapientia et scientia; timor Domini ipse est thesaurus ejus. Vel abyssos prius, scilicet peccatores profundos et obscuros tenebris vitiorum, ponens thesauros auri ecclesiae.

Magnus thesaurus ecclesiae Paulus est et matthaeus et Magdalena, qui quondam fuerant quasi quaedam abyssus. In malis vero aqua maris intelligitur tribulatio hujus vitae. Ps. 68: intraverunt aquae usque ad animam meam. Deus autem confirmat caelos, non tamen aufert eis infirmitates; quia sic gratia conservatur interius, quod infirmitates exterius non excludat. Et ideo dicit quod congregat tribulationes eorum, scilicet caelorum, idest virorum caelestium, in utre, idest in corporibus eorum, ponens abyssos, idest persecutores ecclesiae in thesauris, quia non dat eis libertatem saevienti contra ecclesiam quantum volunt.

|#7 Tertio, cum dicit, timeat, ostendit effectum Dei in terra. Et primo praemittit monitionem; secundo ostendit effectum Dei circa terram, ibi, quoniam ipse dixit etc.. Circa primum duo facit. Primo enim ponit monitionem; secundo exponit eam, ibi, ab eo autem etc.. Dicit ergo, timeat Dominum etc..

Sed quare hic posuit monitionem, cum locutus sit de effectibus aliis in quibus nulla monitione usus est, sed solum de terra? ratio est, quia omnis alia creatura obedit Deo ad nutum, nisi homo terrenus; et ideo dicit, omnis terra, idest omnis homo terrenus, timeat Dominum. Eccl. Ult.: Deum time, et mandata ejus observa: hoc enim est omnis homo. Nam metonymica locutio est haec ut intelligatur continens pro contento, cum dicit, terra, idest habitatores terrae. Secundo exponit monitionem, dicens, ab eo autem etc.: bona scilicet commotio ad servitium Dei: quia ipse solus trahit. Joan. 6: nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum.

|#8 Deinde cum dicit, quoniam, ostendit effectum duplicem circa terram. Et primo effectum creationis; secundo gubernationis, ibi, Dominus dissipat.

In creatione autem sunt duo consideranda: scilicet ipsa formatio, et ipsa creatio. Utrumque autem est hic. Nam primo ostendit ipsam formationem, cum dicit, ipse dixit etc.. Secundo ipsam creationem, cum addit, ipse mandavit etc.. Dicit ergo, quoniam ipse dixit: Augustinus 7 super gen.

Ad litt.: omnis formatio est per verbum, quia res creatae se habent ad Deum sicut artificata ad artificem. Unde sicut omnes formae artificati sunt a forma concepta in mente artificis, ita omnis forma rerum est a verbo divino concepto. Unde ipse dixit, idest concepit verbum ab aeterno, et secundum illud omnia facta sunt; quasi dicat: genuit verbum in quo erat ut fieret omnia, et sic est formatio. Secundo creatio: quia, mandavit et creata sunt. Dicere namque importat verbum formatum.

Mandare importat monitionem, vel emanationem solum. Unde mandare importat creationem materiae informis. Eccl. 8: sermo illius potestate plenus est. Mystice, dixit et facta sunt, semine gratiae: mandavit, in opere veritatis. Psal. 103: emitte spiritum tuum etc.. Quantum vero ad opus gubernationis dicit.

|#9 Dominus. Quia stabilis manens immutat omnes.

Et primo ponitur omnium mutatio; secundo sua stabilitas, ibi, consilium. Circa habitatores terrae advertendum est, quod quidam sunt parvi, quidam magni; et utriusque mutantur. Quantum ad parvos dicit, Dominus dissipat etc.. Ubi duo tangit, scilicet propositum quod est de fine, et consilium de his quae sunt ad finem. Et hoc immutatur quia non agit secundum quod consiliatur, sed secundum quod Deus disponit. Isa. 8: inite consilium et dissipabitur. Et hoc est quod dicit, Dominus dissipat consilia gentium. Et specialiter dissipavit consilium volentium dissipare legem Christi.

Et cogitationes reprobatur populorum, humana scientium: talium enim propositum reprobatur Dominus.

Quantum ad magnos dicit, et reprobatur consilia principum: quasi dicat, non solum populorum, sed et principum consilia reprobatur; quia non est in potestate eorum, quod intentum assequantur effectum, sed in ordinatione divina. Job 11: adducit consiliarios in stultum finem.

#10 Deinde cum dicit, consilium autem, ponitur stabilitas Dei, quia consilium suum stat, et cogitatio sua perseverat. Sed numquid consilium est in Deo? videtur, quod non: quia importat dubitationem.

Respondeo. Dicendum, quod aliter accipitur consilium in Deo, et aliter in nobis. Scientia enim in nobis importat discursum, in Deo vero certitudinem.

Sic de consilio, cum est in nobis, dicit inquisitionem; cum autem dicitur de Deo, importat ordinationem respectu omnium ad debitum finem.

Isa. 46: consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet. Act. 5: si ex Deo est consilium, non poteritis stare, et dissolvere illud.

Cogitationes cordis ejus, idest propositum voluntatis ejus manet: quia si mutat sententiam, non mutat consilium.

Isa. 55: non enim cogitationes meae cogitationes vestrae, neque viae meae viae vestrae.

#11 Beata gens. Supra hortatus est justos ad jucunditatem; hic ponit eorum dignitatem: et circa hoc duo facit. Primo enim proponit eorum dignitatem; secundo probat, ibi, in caelo. Dignitas sanctorum maxima est; quia ipsi soli perveniunt ad quod omnes homines naturaliter desiderant. Si unus vel pauci pervenirent ad unum ad quod omnes pervenire desiderarent, hoc esset magna dignitas.

Omnes autem desiderant tendere ad beatitudinem, ad quam tamen soli justi perveniunt, quia eam consequentur in futuro perfecte, nunc vero inchoative et in spe. Ergo dignitas justorum est magna.

Circa eorum beatitudinem hic inchoatam et in futuro perficiendam, duo tangit: materiam scilicet et causam, ibi, populus. Dicit ergo, beata gens.

De beatitudine diversi diversa senserunt. Et secundum diversas opiniones de hac sunt diversae sectae Philosophorum. Quidam enim posuerunt eam in bonis corporalibus, sicut epicurus. Quidam in operibus activae vitae, ut stoici. Quidam in veritatis contemplatione, ut Peripatetici. Quaerere beatitudinem in eo quod est infra nos, est vanum, quia beatitudo est supra nos. Quod autem est supra nos, hoc est Deus. Ergo beatitudo hominis est inhaerere Deo. Unumquodque enim perfectum est, si inhaeret proprio bono. Proprium autem bonum hominis est Deus. Ps. 72: mihi autem adhaerere Deo bonum est. Deo autem potest quis inhaerere mente, scilicet intellectu et voluntate, non sensu, quia hic etiam brutis est communis. Dupliciter ergo inhaeret homo Deo: scilicet per intellectum contemplando et cognoscendo, et per affectum amando. Et quia haec imperfecta sunt in via, perfecta vero in patria; ideo hic beatitudo est imperfecta, ibi perfecta. Et ideo dicit, beata gens. Et quare? quia Dominus est Deus ejus, idest habet Deo mentem conjunctam. Propterea, beatus populus cujus est Dominus Deus ejus. Hebr. 11: non confunditur Deus vocari Deus eorum. Sed quae causa est ejus? numquid natura, fortuna, vel propria virtus? non. Sed electio divina. Joan. 15: non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Item ibidem 6: nemo potest venire ad me, nisi pater meus qui misit me, traxerit eum. Et ideo subdit, populus quem elegit; quasi dicat, ideo beati, quia a Deo electi. Eph. 1: elegit nos in ipso ante mundi constitutionem. Et hoc, in hereditatem, idest ut ipsi simus ejus hereditas. Hereditas importat stabilem possessionem. Deus autem possidet omnia per Dominum. Sed soli justi subduntur ei per voluntatem: unde in hereditatem eos elegit, idest ad habendam justitiam sempiternam. Sap. 1: justitia perpetua est et immortalis. Isa. 19: hereditas mea Israel. Dominus ergo Deus eorum quia eo fruuntur. Et ipsi sunt hereditas Dei, quia ei subjiciuntur.

#12 Deinde cum dicit, de caelo, probat eorum dignitatem per discussionem divini judicii: et circa hoc tria facit. Primo enim praemittit certitudinem divini judicii. Secundo subdit vanitatem humanae prosperitatis, ibi, non salvabitur rex. Tertio efficaciam gratiae in sanctis, ibi, ecce oculi Domini. Circa primum duo facit. Primo certitudinem divini judicii pensat ex ejus altitudine; secundo ex ejus causalitate.

Et primo ostendit eam ex primo; secundo ex secundo, ibi, qui finxit. Circa primum duo facit.

Primo enim ostendit certitudinem divini judicii ex ejus altitudine. Secundo removet dubitationem, ibi, de praeparato. Dicit ergo, de caelo etc.. Quanto aliqua virtus est altior in ordine et genere virtutis, tanto est efficacior ad opera quae illi virtuti conveniunt. Et ideo quanto aliqua virtus cognitiva est subtilior, tanto est efficacior in cognoscendo.

Nihil adeo est sublime sicut divinus intellectus; et ideo efficacia ejus in cognoscendo est maxima.

Et ideo dicit, de caelo, idest altitudine divinae majestatis. Sicut enim nihil est altius caelo in corporalibus, ita nihil altius Deo in spiritualibus. Et ideo quia de alto respicit, ideo, videt omnes filios hominum; quia quanto plus ex alto videt, tanto plures videt: Prov. 16: omnes viae hominum patent oculis ejus.

#13 Deinde cum dicit, de praeparato, removet dubitationem. Aliqui enim crediderunt Deum habitare in caelis, quasi in remotis non cognosceret humana: job 22: circa cardines caeli perambulat, et nostra non considerat. Hoc excludit Psalmista dicens, de praeparato habitaculo; quasi dicat: nullus praepararet sibi locum ad impediendum se. Secus foret si alius praepararet. Stultus enim rex esset si praepararet sibi sedem ubi non posset regere regnum: et hoc est quod dicit, de praeparato habitaculo, idest de caelo quod sibi praeparavit ut esset habitaculum suum: non quidem quod comprehendatur eo, sed quia magis relucet in eo gloria sua, respexit, inquit, super omnes qui habitant terram, idest carnem, eam domando: psalm. 112: quis sicut Dominus Deus noster qui in altis

habitat, et humilia respicit etc.. Psal. 102: Dominus in caelo paravit sedem suam etc.. Vel de caelo, idest Christo. Angelis vel apostolis respexit oculo misericordiae suae ad salvandum homines.

#14 Deinde cum dicit, qui finxit, probat certitudinem divinae cognitionis ex ejus causalitate: et circa hoc duo facit. Primo enim ponit ejus causalitatem.

Secundo concludit certitudinem cognitionis ejus, ibi, qui intelligit. Stultum esset dicere, quod aliquis faciens aliquod opus operatum, ignoraret usum ejus: frustra enim faceret, cum usus sit finis ejus; et ideo alibi dicit: psalm. 93: qui finxit oculos, non considerat? quomodo ergo potest esse quod faceret aliquid proportionatum ad cognoscenda particularia nisi ipse cognoscat ea? homo namque cognoscit singularia per intellectum et animam et cor suum. Ergo Deus qui facit illud cor, cognoscit ea. Et nota, quod verba habent pondus suum. Dicit enim, corda, ut excludat unitatem intellectus in omnibus: nam diversi diversos habent intellectus. Dicit autem, singillatim, ut ostendat quod anima non est duplex: alias non diceretur finxisse singillatim, sed unam, ex qua omnes, et sic similiter singillatim. Ergo ipse singulas per se animas finxit, scilicet per creationem, cum sit anima substantia per se subsistens, non ex materia.

Item dixit, finxit, ut ostendat quod non de substantia Dei fit; alias non diceretur ficta, sed consubstantialis.

Et dicit signanter, finxit, quia fingere figulorum est qui vili materiae pulchram formam imprimunt; sic Deus corpori luteo animam creando infundit: 2 Cor. 4: habemus thesaurum istum in vasis fictilibus: Rom. 9: numquid dicit figmentum illi qui se finxit, quid me fecisti sic? et ex hoc concludit quod intelligit omnia opera eorum: qui enim scit causam, scit effectum. Causa autem omnium effectuum humanorum est Cor. Deus autem scit Cor. Ergo et ejus opera. Finxit intelligitur de figmento gratiae, quia ab ipso sunt dona gratiae, et hoc singillatim, quia divisiones gratiarum sunt, 1 Cor. 12. Et hoc quia ipse intelligit opera eorum adjuvando et promovendo.

#15 Non salvatur. Supra Psalmista ostendit dignitatem sanctorum ex certitudine divini iudicii, ex qua probare intendit dignitatem sanctorum; nunc in parte ista ostendit humanae prosperitatis vanitatem: et circa hoc duo facit. Primo enim ostendit quod nulla potestas temporalis potest homines ad salutem justorum perducere. Secundo ostendit, quia hoc facit misericordia Dei, ibi, ecce oculi Domini. Dicit ergo, non salvatur rex. Sed quia potestas saecularis est triplex: una quae consistit in multitudine subditorum, alia in robore corporis, et alia in divitiis exterioribus; ideo ostendit quod nullum eorum potest perducere ad salutem.

Et primo de prima potestate, et haec est regia; et ideo dicit, non salvatur rex per multam virtutem.

Hieronymus habet, in multitudine etc.. Psalm. 145: nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus. Immo si aliquando habent salutem, hoc est per Deum: psalm. 143: qui das salutem regibus. Secundo ostendit quod non est salus in robore corporis; unde dicit, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suae, idest roboris: baruch 3: ibi fuerunt gigantes nominati, illi qui ab initio etc.. Tertio, quod non in divitiis. Et ponit duo adminiculativa; scilicet equum, et abundantiam rerum. Quantum ad primum dicit, fallax equus etc. Idest quantumcumque habeat bonum equum, tamen non potest salvari corporaliter vel spiritualiter: Prov. 21: equus paratur ad diem belli, Dominus autem salutem tribuet. Quantum ad secundum dicit, in abundantia autem virtutis suae non salvabitur, idest rerum exteriorum: Prov. 11: qui confidit in divitiis suis, corruet: isa. 31: vae qui descendunt in Aegyptum ad auxilium in equis sperantes. Mystice, moraliter et allegorice sic exponitur, quod homo non salvatur propria virtute, quodcumque bonum obtineat. Est enim triplex bonum per quod videtur quis consequi posse salutem. Primum est potentia; et quantum ad hoc dicit, non salvatur rex per multam virtutem.

Si vero sit potens ut regat alios, hoc non est per virtutem suam, sed habet a Deo. Secundum est constantia; et hanc non habet per virtutem suam: unde dicit, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suae. Tertium est bona dispositio corporis et fortitudo; unde dicit, fallax equus, scilicet corpus forte et robustum est fallax. Vel est universaliter, in abundantia virtutis suae, idest undecumque habeat aptitudinem ad bonum, non salvatur nisi ei Deus salutem tribuat: Psal. 29: ego dixi in abundantia mea, non movebor in aeternum.

Avertisti etc.. Hoc est quod dicitur hier. 9: non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitiis suis.

#16 Deinde cum dicit, ecce oculi, ostenditur efficacia divinae misericordiae ad salvandum. Et primo ponit misericordiam salvantem. Secundo affectum sanctorum ex hac consideratione conceptum, ibi, anima nostra. Circa primum tria facit. Primo enim ostendit divinam misericordiam. Secundo, in quibus habet effectum divina misericordia, ibi, super metuentes eum. Tertio, quem effectum habet, ibi, ut eruat. Dicit ergo, ecce oculi Domini. Divinam enim misericordiam insinuat per respectum Dei. Psalm. 118: aspice in me, et miserere mei. In quo autem respicit, subdit, super metuentes etc.. Habac. 1: mundi sunt oculi tui ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris. Respice ergo super eos, qui timorem habent et spem. Unum sine altero non sufficit; quia timor sine spe desperat, et spes sine timore praesumit. Timor autem consurgit ex consideratione divinae potestatis. Hier. 10: quis non timebit te o rex gentium? spes vero consurgit ex Dei misericordia. Ex primo consurgit fuga peccati, ex secundo spes veniae. Effectum autem divinae misericordiae ostendit cum dicit, ut eruat a morte etc.. Ubi duplicem effectum ostendit: quia liberat a malo; et quantum ad hoc dicit, ut eruat a morte.

Item confirmat in bono; et quantum ad hoc dicit, et alat eos. Dicit ergo, ut eruat a morte animas eorum, a morte corporali, et morte peccati, et a morte futurae damnationis in resurrectione. Oseae 13: de manu mortis liberabo eos etc.. Confirmat etiam in bono: unde ait: et alat eos in fame, idest in necessitate; et loquitur de alimento corporali.

Ps. 144: oculi omnium in te sperant, Domine, et tu das illis escam in tempore opportuno.

Et de alimento spirituali. Deut. 8: non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Et de alimento sacramentali.

Jo. 6: caro mea vere est cibus. In loco pascuae ibi me collocavit: Ps. 22.

#17 Consequenter cum dicit, anima, ostendit quis effectus sequitur in istis ex hac consideratione.

Et est duplex. Primus effectus sperandi. Secundus orandi, ibi, fiat misericordia tua etc.. Circa primum duo facit. Primo enim ostendit, quomodo in eis consurgit effectus spei. Secundo assignatur ratio, ibi, quoniam adjutor. Dicit ergo ita, oculi Domini super metuentes eum etc.. Et ideo anima nostra sustinet Dominum, idest si qua mala nobis a Deo immittuntur, patienter sustineamus. Jac. 1: sufferentiam job audistis. Item expectando ejus promissa. Sustinet ergo punientem et promittentem.

Et est duplex ratio. Una est propter experientiam beneficiorum; alia vero propter spem futurorum.

Ibi, in eo laetabitur. Experientia beneficiorum est in bonorum promotione; unde dicit, quoniam adjutor.

Item in protectione a malis; et ideo dicit, et protector. Speramus autem futuram jucunditatem; unde ait, in eo laetabitur cor nostrum, idest in ejus visione. Isa. 66: videbitis et gaudebit cor vestrum. Job 22: tunc super omnipotentem deliciis afflues etc.. Et hoc gaudium est hic imperfectum, sed ibi, in patria scilicet, est perfectum.

Et hoc ideo, quia, in nomine sancto ejus speravimus.

Ponitur enim hic et pro quia. Nomen sanctum ejus est nomen misericordiae ejus; quasi dicat, ideo, laetabimur, quia, speravimus in nomine sancto ejus, idest in ejus bonitate, vel in ejus misericordia, et non in meritis nostris.

Deinde cum dicit, fiat misericordia, ponitur orandi effectus: nam oratio interpretis est spei; et ideo sequitur spem.

Et licet quodlibet particulare beneficium sit ex misericordia divina, duo tamen specialiter sunt ex hac. Primum est beneficium incarnationis: Luc. 1: per viscera misericordiae Dei nostri etc.. Fiat misericordia tua, scilicet ut carnem suscipias et liberes nos, super nos, idest supra nostra merita. Aliud beneficium est salutis; et hoc est super nos, quia non ex operibus justitiae quae fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit.

Tit. 3: quemadmodum speravimus in te, quia, nullus speravit in Domino, et confusus est, Eccl. 2.

|+33 Pars 33

#1 Titulus Psalmus David cum mutavit vultum suum coram Abimelech, et dimisit eum, et abiit.

Historia haec habetur 1 Reg. 21, ubi dicitur, quod David fugiens a facie Saulis, venit ad Achis regem Geth, et cognitus est ibi, et etiam virtus ejus, quia occiderat Philistaeum; et timens ex hoc sibi periculum imminere, quia illi erant de genere Philistinorum, et etiam propter virtutis suae invidiam, voluit hoc vitare, et finxit se fatuum, et sic rex ille contempsit eum. Totum hoc habetur 1 Reg. 21; nisi quod nomen non consonat, quia ibi rex vocatur Achis, hic vero Abimelech. Nec est inconveniens, vel quia binomius fuit, vel quia Achis nomine, sed de genere Abimelech. Unde mutavit vultum ostendendo se fatuum, et dimisit eum et abiit, quia David ejectus ab eo abiit, et recessit.

Mystice Christus mutavit vultum suum, quando mutavit sacramentum suum, in quo divina veritas occulta fuit. Vel Christus vetus sacramentum paschale mutavit in novum coram Abimelech, qui interpretatur patris mei regnum. Pater Christi Deus secundum divinitatem, David vero secundum humanitatem.

Regnum David est populus Judaeorum, regnum Dei est ecclesia. Christus vero mutavit vultum suum coram Abimelech, idest coram Judaeis, quia erant regnum patris sui David, qui non cognoverunt eum: isa. 53: vidimus eum, et non erat aspectus: et contempserunt eum: unde nec reputavimus eum. Et abiit ad gentes. Vel Achis qui incredulus interpretatur, significat Judaeos. In praecedenti Psalmo exposuit Psalmista justorum dignitatem; hic autem invitat alios ad Dei laudem.

Dividitur autem iste Psalmus in duas partes. Primo enim ponitur exhortatio ad laudem. Secundo quaedam instructio necessaria, ibi, venite filii. Circa primum duo facit. Primo enim agit de Dei laude.

Secundo ponit materiam laudis, ibi, exquisivi. Circa primum duo facit. Primo enim praemittit laudis exemplum. Secundo hortatur alios ad imitandum, ibi, audiant. Circa primum duo facit. Primo enim ponit exemplum laudis in se. Secundo laudis Dei fructum, ibi, in Domino laudabitur. Dicit ergo, benedicam Dominum. Aliquando laudat Deum aliquis propter seipsum, sicut quando loquitur lingua, sibi soli loquitur. Aliquando propter consolationem aliorum, sicut quando prophetat etiam aliis.

Benedicere ergo Domino est, ut dictum est, confiteri laudem Dei; sed benedicere Dominum est facere bonum: in omni tempore, scilicet adversitatis et prosperitatis. Contra Psal. 48: confitebitur tibi cum benefeceris ei: sed non sic faciebat job 2: si bona suscepimus de manu Domini, mala autem etc.. Tob. 4: omni tempore benedic Deum. Item oportet ut non solum in se, scilicet in corde suo quis benedicat Deum, sed etiam quod laudem ejus habeat in

ore. Necessitas enim laudis vocalis est, ut non solum laudes Deum, sed etiam ad utilitatem et provocationem aliorum laudes eum. Unde dicit, laus ejus in ore meo: isa. 51: gaudium et laetitia invenietur in ea, gratiarum actio, et vox laudis. Semper, autem dicit, idest in omni statuto tempore. Vel in praeparatione animi. Vel semper benefaciendo, ex quo Deus semper laudatur. Nota quod hic versiculus cantatur in sexta, quando Christus passus est, cujus passio est nobis causa laudis.

#2 Deinde cum dicit, in Domino, ponitur fructus laudis. Dicit ergo, in Domino laudabitur anima mea. Semper enim bonum amici quis reputat suum bonum. Unde dicit, in laudem Dei etiam laus mea est. Si Deus est magnus, constat quod ejus amicus est magnus: Psal. 117: fortitudo mea et laus mea Dominus. Et dicit, anima, quia ad ipsam principaliter est gaudium spirituale.

#3 Consequenter cum dicit, audiant, inducit alios primo ad causam laudis. Secundo ad ipsam laudem, ibi, magnificate. Principium laudis est interius gaudium; unde dicit, audiant mansueti. Et ideo laetantur in omnibus quae Dei sunt, quia immites non laetantur, sed rebellant. Et dicit, audiant. Quia haec laetitia est ex auditu aliorum bene agentium.

#4 Deinde cum dicit, magnificate, hortatur ad laudem. Et primo ad interiorem. Secundo ad exteriorem, ibi, et exaltemus. Quantum ad primum dicit, magnificate Dominum mecum. Idem est magnificare et laudare Deum, quia idem est bonitas Dei et magnitudo: quia in his quae non mole magna sunt, idem est majus esse quod melius, secundum Augustinum de Trin.. Et ideo dicit, magnificate: Luc. 1: magnificat anima mea Dominum. Et hic respondet ei quod dicit, benedicam Dominum.

Quoad secundum dicit, et exaltemus nomen ejus.

Quod in se altum exaltari dicitur, dum diffunditur in multis: Eccl. 43: glorificantes Deum exaltate eum, quantum potestis etc.. In idipsum, idest concorditer. Et hoc respondet ei quod dicit, laus ejus in ore meo.

#5 Consequenter cum dicit, exquisivi, ponitur materia laudis, quae est divina clementia in exaudiendo. Circa primum duo facit. Primo enim ponit clementiam ejus exauditionis. Secundo meritum exauditionis, ibi, iste pauper clamavit. Circa primum duo facit. Primo enim ponit beneficium sibi concessum.

Secundo invitat alios ad hoc beneficium consequendum, ibi, accedit etc.. Circa primum tria facit. Primo enim ponit petitionem. Secundo exauditionem, ibi, et exaudivit. Tertio exauditionis effectum, ibi, et ex omnibus. Dicit ergo, exquisivi Dominum. Optima optio quaerere ipsum Deum: unde in oratione dominica primo petitur, sanctificetur nomen tuum isa. 55: quaerite Dominum dum inveniri potest. Dicit ergo, exquisivi; quasi dicat, cum magna diligentia quaesivi. Et ideo subditur exauditio, et exaudivit me. Effectus autem exauditionis est, quia ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Eripuit namque justos ex tribulationibus quandoque ut tribulationes non patiantur: job 5: in sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum. Quandoque ut non nimis molestantur: Ps. 93: secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuae laetificaverunt animam meam: 2 Cor. 1: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: et hanc consolationem semper habent viri sancti. Item eripuit exterius, quia nunquam mali possunt separare sanctos a Christo: Rom. 8: quis nos separabit a charitate Christi?

#6 Deinde cum dicit, accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestrae etc. Invitat alios ad hoc beneficium consequendum: et circa hoc duo facit.

Primo enim ponit invitationem. Secundo invitationis effectum, ibi, et facies vestrae non confundentur.

Dicit ergo, accedite ad eum, per fidem et charitatem: jac. 4: appropinquate Deo, et appropinquabit vobis. Et ideo subdit, et illuminamini.

Deus lumen est; et qui accedit ad lumen, illuminatur: isa. 60: surge, per affectum et illuminare: Deut. 33: qui appropinquat pedibus ejus, accipiet de doctrina illius. Effectus autem inductionis est, quia, facies vestrae non confundentur, in repulsa: quia scilicet non patiemini eam, quia non est confusio sperantibus in eum. Dan. 3. Vel, facies vestrae, idest cogitationes vestrae non confundentur per defectum veritatis.

#7 Deinde cum dicit, iste pauper clamavit, ponit meritum exauditionis; et circa hoc tria facit.

Primo ponit ipsum meritum. Secundo promittit simile beneficium aliis, ibi, immittet. Tertio exhortatur ad experiendum, gustate. Dicit ergo, iste pauper.

Iste versus nihil differt ab alio, exquisivi; nisi quod ibi dicit de se, hic vero de paupere. Et ideo hoc solum exponatur quis sit iste pauper. Et dicitur quod, iste, vel demonstrat seipsum, vel Christum.

Et in hoc quod dicit, pauper, insinuat meritum exauditionis, quia pauper spiritu, vel pauper superbiae, vel habendi voluntate terrena. Et isti exaudiuntur: Judith 9: humilium et mansuetorum tibi semper placuit deprecatio: Ps. 32: respexit in orationem humilium etc.. Clamavit, magnitudine interioris affectus: isa. 6: seraphim clamabant alter ad alterum, et dicebant, sanctus, sanctus etc..

#8 Secundo cum dicit, immittit Angelus, promittit simile beneficium; quasi dicat: ita exaudiuntur alii sicut et iste pauper. Multi codices habent, immittit Angelus Domini. Hieronymus habet, circumdat Angelus Domini in gyro timentes eum. Dicit ergo immittit Angelus Domini, splendore sui luminis protegendo, in circuitu: Ps. 124: montes in circuitu ejus, scilicet Angeli: 4 Reg. 6: multo plures nobiscum sunt quam cum illis. Et infra: ecce mons etc.. Immittit ergo, idest immissionem faciet: Heb. 1: omnes sunt administratorii spiritus.

Et eripiet eos, scilicet ab impugnatione hostium et Daemonum: Judith 7: filii Israel non in lancea nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, scilicet Angelus, vel Christus: isa. 9.

Secundum translationem septuaginta interpretum, vocabitur magni consilii Angelus. Quia missus a Deo in quantum homo. Vel Angelus intelligitur praelatus ecclesiae: Malach. 2: Angelus Domini exercituum est. Praelati enim ecclesiae debent custodire gregem suum.

#9 Tertio cum dicit, gustate et videte, quoniam suavis, hortatur ad experiendum: et circa hoc duo facit. Primo enim exhortatur ad experientiam divini consortii. Secundo ad observantiam divini timoris, ibi, timete. Circa primum duo facit. Primo enim hortatur ad experientiam. Secundo ponit experientiae effectum, et videte quoniam. Dicit ergo, gustate et videte etc.. Experientia de re sumitur per sensum; sed aliter de re praesenti, et aliter de absente: quia de absente per visum, odoratum et auditum; de praesente vero per tactum et gustum; sed per tactum de extrinseca praesente, per gustum vero de intrinseca. Deus autem non longe est a nobis, nec extra nos, sed in nobis: Hier. 14: tu in nobis es Domine. Et ideo experientia divinae bonitatis dicitur gustatio: 1 Pet. 2: si tamen gustatis quam dulcis etc.. Prov. Ult.: gustavit et vidit, quoniam bona est negotiatio ejus.

Effectus autem experientiae ponitur duplex. Unus est certitudo intellectus, alius securitas affectus.

Quantum ad primum dicit, et videte. In corporalibus namque prius videtur, et postea gustatur; sed in rebus spiritualibus prius gustatur, postea autem videtur; quia nullus cognoscit qui non gustat; et ideo dicit prius, gustate, et postea, videte. Quantum ad secundum dicit, quoniam suavis est Dominus: Sap. 12: o quam bonus et suavis est Domine spiritus tuus in nobis. Ps. 30: quam magna multitudo dulcedinis tuae. Et postea, beatus vir qui sperat in eo: isa. 30: beati omnes qui expectant eum.

#10 Deinde cum dicit, timete, hortatur primo ad observantiam divini timoris. Secundo causam timoris assignat, ibi, quoniam non. Tertio causam manifestat, ibi, divites egruerunt. Dicit ergo, suavis et dulcis est Dominus. Sed quibus? timentibus eum.

Ergo, timete Dominum omnes sancti ejus. Et dicit sancti, quia nullus potest esse sanctus nisi sit timens.

Et dicit hoc, quia non solum timor necessarius est ascendentibus ad sanctitatem, sed etiam manentibus in ea: Eccl. 27: si non in timore Domini tenueris te, instanter a te subvertetur domus tua. Et etiam quia nihil ita evacuat sanctitatem, sicut superbia; et timor est retinaculum superbiae: Eccl. 7: qui timet Deum nihil negligit: Eccl. 40: non est in timore Domini minoratio. Causam autem quare timendum est, subdit, quoniam non est inopia timentibus eum.

Hoc exponitur multipliciter. Primo de inopia spiritualium bonorum: isa. 33: divitiae salutis sapientia et scientia; timor Domini ipse thesaurus ejus.

Si ergo timor Domini thesaurus est, non est inopia timentibus eum. Item de inopia corporali. Contingit namque aliquando timentem Deum parum habere; sed non contingit eum esse inopem. Inops est qui se deficientem reputat: qui timent Deum sunt contenti his quae habent: Phil. 4: ubique et in omnibus institutus sum etc.. Item Deus quaerentibus se subvenit in necessitate.

Sed objicit Augustinus in serm. Dom. In mont.

Quia apostolus ait 1 Cor. 4: usque in hanc horam esurimus et sitimus, et nudi sumus. Quomodo ergo non est inopia timentibus eum? et dicit quod Deus est nutritor et medicus. Medicus autem subtrahit nutrimentum infirmo, et facit esurire et sitire, quia expedit sanitati. Ita Deus secundum quod expedit saluti nostrae, quandoque inopiam immittit, quandoque divitias confert, quandoque longitudinem dierum concedit, quandoque breviter adducit.

#11 Sed consequenter cum dicit, divites egruerunt, manifestat rationem per contrarium. Contrarium enim timori Domini est affectus eorum qui animas suas divitiis dant. Primo ergo ostendit quod qui in divitiis sunt, deficient. Secundo, quod qui quaerunt Deum, sunt absque defectu, ibi, inquirentes. Dicit ergo, divites egruerunt, scilicet spiritualiter; idest qui sunt divites in mundanis, egruerunt in spiritualibus divitiis. Apoc. 3: dicis quia dives sum, et locupletatus sum, et nullius egeo: et nescis, quia tu es miser et miserabilis, et pauper et caecus et nudus. Et esurierunt, scilicet spiritualia bona: quia naturalis appetitus inest homini ad virtutem; licet enim appetitus depravatus sit ad peccata, tamen naturaliter desiderat virtutes. Vel in futuro, egruerunt, idest egebunt, et esurierunt, idest esurient: isa. 65: servi mei comedent, et vos esurietis. Item ad litteram intelligitur: quia divites frequenter ad egestatem deducuntur, quia res mundanae sunt caducae. Luc. 1: esurientes implevit bonis etc.. Inquirentes autem Dominum: isa. 55: quaerite Dominum dum inveniri potest etc.. Non minuentur omni bono, idest non deficient perfecto bono: quia spiritualia habebunt ad votum, et temporalia ad necessitatem: Luc. 12:

primum quaerite regnum Dei, et haec omnia adjicientur vobis: Prov. 10: desiderium justis dabitur. Et eorum desiderium est omne bonum: Prov. 11: et ideo omne bonum habebunt.

#12 Venite. Posita superius exhortatione ad laudem, hic ponitur instructio necessaria: et circa hoc duo facit. Primo enim instruit de timore Dei. Secundo de divina providentia, ibi, oculi Domini etc..

Circa primum duo facit. Primo enim praemittit quasi prooemium suae doctrinae. Secundo addit doctrinam suam, ibi, quis est homo. In exordio tria facit. Primo reddit audientem benevolum. Secundo attentum, ibi, audite me. Tertio docilem, ibi, timorem Domini docebo vos. Dicit ergo quantum ad primum, venite filii. Parentum enim est diligere filios: et ideo dicit, filii, ut eos reddat ex paterna dilectione benevolos. Item parentum est invitare filios ad doctrinam, et eos erudire: unde dicit, venite: Gen. Pen. Vocavit autem Jacob filios suos, et dixit: congregamini ut annuntiem quae ventura sunt vobis diebus novissimis: Heb. 12: patres quidem carnis nostrae eruditores habuimus, et reverebamur eos. Quantum ad secundum dicit, audite me: Prov. 1: audiens sapiens sapientior erit etc.. Eccl. 33: audite me magnates et omnes populi et rectores ecclesiae etc..

Tertio reddit docilem: et hoc quando instruit de quo est dicturus, timorem Domini docebo vos, idest quem fructum habebitis, si timueritis Deum.

Vel quomodo timeatis Deum. Et incipit a timore, et bene; quia in scientia incipiendum est ab elementis: Prov. 1: timor Domini principium sapientiae, scilicet divinae.

#13 Deinde subjungit doctrinam suam cum dicit, quis est homo. Et circa hoc duo facit. Primo docet fructum timoris. Secundo doctrinam, ibi, prohibe.

Dicit ergo, quis est homo, qui vult vitam: homo namque desiderat duo: scilicet longam vitam et prosperitatem: sed quia longa vita in malo est fugienda, ideo dicit, quis est homo qui vult vitam.

Hanc autem acquirit homo per timorem Domini, qui est initium sapientiae, ut dicitur in Psal. 110, sine qua sapientia non est vita: unde ipsa dicit Prov. 8: qui me invenerit, inveniet vitam.

Aliqui autem vivunt, sed in malis et aerumnis: Gen. 47: dies peregrinationis vitae meae centum triginta annorum parvi et mali. Et ideo dicit, diligit dies videre bonos, idest plenos, quia nihil in diebus illis aeternitatis est nisi bonum: Ps. 83: melior est dies una in atriis tuis super millia.

Sed quis sit effectus timoris, ostendit primo in sermone.

Secundo in opere, ibi, diverte. In sermone duo vetat: scilicet manifestum malum, et fraudulentum bonum. Quantum ad primum dicit, prohibe linguam tuam a malo, scilicet detractionis, infamationis et erroris: Eph. 4: omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: Jacob. 1: si quis putat se religiosum esse, non refranans linguam suam etc.. Quantum ad secundum dicit, et labia tua ne loquantur dolum; quasi dicat, nec etiam bona proferas in dolo: Ps. 11: disperdat Dominus linguam dolosam. Et nota quod prius loquitur de lingua cohibenda, et postea de labiis: quia prius movet quis linguam cum vult loqui, et postea labia. Item lingua prius format, sed labia distinguunt verba. Item opere demonstrat duo facienda. Debet enim homo ordinare vitam suam primo quantum ad se; et quantum ad hoc dicit, diverte. Secundo quantum ad proximum: et quantum ad hoc dicit, inquire etc.. Circa primum duo facit, secundum diversas partes justitiae, quae sunt scilicet divertere a malo, et facere bonum. Secunda est ibi, et fac bonum. Dicit ergo, diverte a malo: Eccl. 7: noli facere mala etc.. Divertere a malo non est quid meritorium, si divertere dicat solum negationem: per hoc enim, scilicet non facere malum, vitatur quidem poena quam incurrisset si illud admississet; non tamen propter hoc vita acquiritur.

Et ideo sic accipiendo, non facere malum non est meritorium, dummodo talis voluntas non sit informata charitate, ut propter Deum a malo divertat.

Et fac bonum: isa. 1: discite benefacere.

Secundo quantum ad proximum dicit, inquire pacem etc.. Sed contingit aliquando, quod habes proximum qui impugnat te, et tunc tuum est inquire pacem; et ideo dicit, inquire pacem: Rom. 12: si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes. Quandoque vero contingit, quod habes aliquem qui inquirat a te pacem, et tuum est tunc sequi eam: unde ait, et persequere eam. Vel de pace loquitur quam in se debet habere; et hanc, inquit, inquiras in vita ista.

Sed non plene habetur, quia caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem, Gal. 5. Dicit autem, et persequere eam, ut scilicet magis habeas, licet non sit perfecta hic, sed in futuro, ubi sedebit populus in pulchritudine pacis, isa. 32. Vel, inquire pacem, idest Christum, qui est pax nostra: Eph. 2, et sequere eam: Eccl. 2: quis est homo qui possit sequi regem factorem suum?

#14 Deinde cum dicit, oculi Domini super justos, instruit de divina providentia: et circa hoc duo facit.

Primo enim praemittit divinam providentiam. Secundo divinae providentiae effectum ostendit, ibi, clamaverunt justi. Circa primum duo facit. Primo proponit divinam providentiam quantum ad bonos.

Secundo quantum ad malos, ibi, vultus autem Domini.

Dicit ergo, oculi Domini etc.. Illis de quibus curam gerimus, dupliciter intendimus: scilicet visu ad eorum facta: et quantum ad hoc dicit, oculi Domini. Et auditu ad verba; et quantum ad hoc dicit, et aures. Et licet in Deo non

sit visus et auditus, sed ipsa Dei sapientia; tamen propter diversa cognita dicitur utrumque, visus scilicet et auditus.

Visus signatur per oculos quantum ad ipsa facta; auditus autem per aures quantum ad verba: ideo ait, oculi Domini super justos, scilicet visu approbationis: 2 Tim. 2: novit Dominus qui sunt ejus: Eccl. 15: oculi Domini ad timentes etc..

Et aures ejus, ut scilicet sit intentus ad exaudiendum, in preces eorum. Qui enim vult exaudire, libenter audit precantes: unde per hoc signat quod voluntarius est ad exaudiendum. Et dicit, in preces, quia adhuc loquentibus audit: isa. Pen. Adhuc illis loquentibus ego exaudiam.

#15 Consequenter cum dicit, vultus autem Domini super facientes mala, ut etc. Ostenditur providentia Domini circa malos; et circa hoc duo facit.

Primo enim ponitur quod providentia divina se extendit ad malos. Secundo quomodo diversimode quantum ad bonos, ibi, ut perdat. Dicit ergo, vultus autem Domini etc.. Dixerat supra, oculi Domini super justos. Posset malus dicere, si oculi Domini non sunt super me, possum peccare licenter, quia non videt: job 22: nubes latibulum ejus, nec nostra considerat: Ezech. 8: non videt Dominus, dereliquit enim terram. Sed non ita est, quia vultus Domini super malos: Prov. 15: infernus et perditio coram Domino etc.. Et dicit, vultus, quia designat cum quadam ira respicere in ipsos malos. Sed ad quid super eos respicit? certe, ut perdat de terra memoriam eorum.

Hoc dupliciter potest intelligi. Vel quia potest referri ad terram praesentem: et sic dupliciter perditur memoria eorum de terra. Uno modo, ut omnino non sit. Alio modo, ut mala: Prov. 10: nomen impiorum putrescet. Multi mali quaesierunt ut eorum memoria maneret, et tamen periit. Sed si aliquorum permanet memoria, tamen periisse dicitur, quia putrida est et mala: Ps. 9: periit memoria eorum cum sonitu. Vel potest intelligi de terra viventium.

Sed numquid sancti non habent memoriam impiorum? si non habent memoriam malorum quae passi sunt, quomodo ergo laetabitur justus cum viderit vindictam? Ps. 57.

Respondeo. Dicendum est, quod habebunt memoriam eorum, sed non in bonum, quia non habebunt memoriam compassionis et miserationis eorum, nec orabunt pro eis: Luc. 16: chaos magnum firmatum est etc.. Quasi dicat: etiam si vellent, non possunt misereri, quia sunt ibi conjuncti Deo ubi non possunt velle nisi quod Dei justitia decrevit: isa. 26: contrivisti eos, et perdidisti omnem memoriam eorum.

#16 Deinde cum dicit, clamaverunt, ponitur effectus divinae providentiae. Et primo quantum ad bonos. Secundo quantum ad malos, ibi, mors peccatorum.

Circa primum duo facit. Primo enim ostendit, quomodo aures Domini sint in preces justorum.

Secundo, quomodo oculi Domini super eos.

Ibi, juxta. Circa primum tria facit. Quia primo praemittit orationem sanctorum. Secundo ponit exauditionem, ibi, et Dominus exaudivit eos. Tertio exauditionis effectum, ibi, et ex omnibus. Dicit ergo, clamaverunt. Oratio sanctorum dicitur clamor: isa. 19: clamabunt ad Dominum a facie tribulantis: Jacob. Ult.: clamor eorum in aures Domini Sabaoth intravit. Clamor est magna vox: et oratio sanctorum magna est vox propter duo: scilicet propter magnitudinem affectionis, et propter magnitudinem petitionis, quia petunt aeterna: Matth. 6: primum quaerite regnum Dei. Et Dominus exaudivit eos quia ipse mihi dat, ut petam: Ps. 119: ad Dominum cum tribularer etc.. Sequitur effectus exauditionis, et ex omnibus tribulationibus etc. Ut scilicet tribulationes non sustineant.

Vel si patiantur, tamen non ut obruantur tribulationibus: Hebr. 11: fortes facti sunt in bello. Vel, quia liberati sunt de Limbo: Zach. 9: tu autem in sanguine testamenti eduxisti vinctos de lacu etc.. Ps. 53: iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum, et ex omnibus etc..

#17 Secundo cum dicit, juxta est Dominus, ostendit quomodo oculi Domini sint super justos: et circa hoc tria facit. Primo enim ponit justorum meritum. Secundo eorum periculum imminens, ibi, multae. Tertio auxilium eis praestitum, ibi, et de omnibus his. Circa primum duo facit, secundum quod est duplex meritum justorum, unde promerentur Dei misericordiam. Tangit enim primo meritum contritionis de peccatis: et quantum ad hoc dicit, juxta est Dominus etc.. Ps. 144: prope est Dominus omnibus invocantibus eum. Quidam sunt realiter miseri, tamen non cognoscunt; unde nec conteruntur: et ideo non consequuntur misericordiam: Apoc. 3: dicis quod dives sum, et locupletatus sum, et nullius egeo; et nescis quia tu es miser et miserabilis et pauper, et caecus et nudus. Necessesse est enim, quod recognoscant miseriam suam corde gemendo; et ideo ait, his qui tribulato sunt corde. Ecce contritio de peccatis: isa. 66: ad quem respiciam nisi ad pauperculum et contritum spiritu etc.. Matth. 5: beati qui lugent etc.. Quantum ad secundum dicit, et humiles spiritu salvabit. Spiritu dicit, non verbis: quia Eccl. 19: est qui nequiter se humiliat, et interiora etc.. Humiles, ergo, spiritu, qui veram scilicet humilitatem habent in corde, salvabit: Prov. 29: humilem spiritu suscipiet.

Consequenter ponit imminens periculum, quia, multae tribulationes justorum: Thren. 1: multi gemitus mei etc.. 2 Tim. 3: omnes qui volunt pie vivere in Christo, persecutionem patiuntur. Et has tribulationes patiuntur a persequentibus: Ps. 118: multi qui persequuntur me et tribulant me. Item ex convictu eorum quos peccare vident, dolent: 2 Pet. 2: habitans apud eos qui de die in diem animam justi iniquis operibus cruciabant. Item a tentationibus mundi, carnis, et hostis: Gal. 5: caro concupiscit adversus spiritum etc..

#18 Consequenter cum dicit, et de omnibus his liberabit. Ponit auxilium eis praestitum. Dupliciter autem juvantur. Primo, ut totaliter liberentur: et quantum ad hoc dicit, et de omnibus his liberabit eos Dominus. Secundo, ut tribulationibus non succumbant: et quantum ad hoc dicit, custodit Dominus etc.. Dicit ergo, et de omnibus his tribulationibus liberabit eos Dominus, partim hic, sed perfecte in futuro, quando (apocal. 7) non esurient neque sitient amplius etc.. Ecc. 51: liberasti me secundum multitudinem misericordiae nominis tui: 2 Mach. 1: de magnis periculis a Deo liberati, magnifice gratias agimus ipsi.

#19 Deinde cum dicit, custodit Dominus ostendit quomodo liberat eos, ne succumbant. Dicit ergo, custodit Dominus omnia ossa eorum.

Sicut visus est in oculo, ita in ossibus et nervis est fortitudo: et ideo, sicut visus signatur per oculum, ita fortitudo et virtus per ossa: quia sicut per ossa sustentatur corpus, ita per virtutes sustentatur vita humana: in futuro ergo liberabit totaliter, sed interim custodit ossa, idest virtutes, quae magis proficiunt in infirmitate. Vel per ossa viri perfecti intelliguntur, quos Dominus custodiet: Ezech. 37: haec dicit Dominus Deus his ossibus: ecce ego intromittam spiritum in vos, et vivetis, et dabo super vos carnes. Unum ex his non conteretur, quia in tribulationibus nulla virtus hominis deficit, quem Deus custodit. Non enim deficiebat caritas in sanctis per odium, quia pro persequentibus orabant; non mansuetudo per iram, quia non murmur resonabat: non patientia per injustitiam, immo in patientia sua possidebant animas suas. Et ideo dicitur de agno paschali, os non confringetis ex eo, Exod. 12. Ps. 36: cum ceciderit, non collidetur. Vel, unum ex his, scilicet praedestinitis. Jo. 17: nemo ex his perit nisi filius perditionis.

#20 Deinde cum dicit, mors peccatorum, ponit effectus divinae providentiae quantum ad malos: et circa hoc duo facit. Primo enim ponuntur pericula malorum. Secundo ostenditur quomodo ab his liberat sanctos suos, ibi, redimet. Circa primum duo facit. Primo enim ostendit malum justorum quod patiuntur in se. Secundo, quod eis imminet ex eo quod persequuntur bonos, ibi, et qui oderunt.

Dicit ergo, mors, corporalis vel spiritualis: corporalis quidem haec est pessima in malis, quia mittuntur ad pessimum locum. Luc. 16: mortuus est dives, et sepultus est in inferno. Item quia perdunt spem gratiae post mortem. Prover. 11: mortuo homine impio, nulla erit amplius spes.

Mors ergo peccatorum pessima est, quia moriuntur in corpore et in anima. Spiritualis. Ephes. 5: exurge a mortuis. Et haec mors est pessima.

Mors enim est privatio vitae. Mors ergo quanto meliori privat, tanto est pejor. Privat autem spiritualis mors animam vita gratiae, quae est optima, quia est per Deum. 1 Cor. 6: qui adhaeret Deo unus est spiritus. Ergo est pessima. Hieronymus habet sic, interficiet impium malitia, idest interimet. Haec est malitia quae ingerit peccatoribus mortem. Rom. 6: stipendia peccati mors. Consequenter ostendit quid malis imminet ex eo quod persequuntur justos. Luc. 10: qui vos spernit, me spernit. Et ideo dicit, et qui oderunt justum, delinquent. Prov. 29. Viri sanguinum oderunt simplicem. Si ergo qui odit Deum delinquet, ergo et qui odit servos Dei.

#21 Deinde cum dicit, redimet Dominus, ostendit quomodo in his periculis liberantur boni. Et primo quomodo a peccatis praeteritis. Secundo quomodo proteguntur a futuris, ibi, et non delinquent.

Dicit ergo, redimet Dominus animas servorum suorum.

Posset dici. Si mors peccatorum pessima est, cum nullus sic sit justus quod non peccet, ergo et ipsorum justorum mors est etiam pessima. Et ideo ad hoc excludendum dicit, redimet Dominus animas servorum suorum. Redimet, inquam, pretio mortis suae: animas servorum suorum. Non dicit liberorum.

Illi enim sunt liberati, qui excutiunt a se jugum justitiae. Rom. 6: liberati a peccato, servi facti Deo, habetis fructum etc.. Tales ergo qui de servis Dei facti sunt liberi, non redimuntur; sed illi qui subduntur jugo Dei, redimuntur a culpa et a poena pretioso Christi sanguine. 1 Pet. 1: non corruptibilibus, argento vel auro, redempti estis de vana vestra conversatione paternae traditionis; sed pretioso sanguine quasi agni incontaminati et immaculati Christi. Oseae 13: de morte redimam eos. Secundo ostendit, quomodo proteguntur a peccato futuro: quia non delinquent, idest non peccabunt ad mortem, omnes qui sperant in eo. In eo dicit, scilicet in Domino; non in propria virtute, quia tales cadunt: unde Ps. 29: ego dixi in abundantia mea, idest in virtute mea, non movebor in aeternum. Domine in voluntate tua, praestitisti decori meo virtutem. Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus. Sed qui sperant in Domino, sicut ille qui dicebat, Sap. 8: scivi quoniam aliter non possum esse continens nisi Deus det: hic non delinquet, dum protectus a Deo mortaliter non peccabit etc..

|+34 Pars 34

#1 In Psalmis praecedentibus manifestata est dignitas justorum; hic autem imploratur auxilium contra persecutiones impiorum; et circa hoc tria facit. Primo enim petit divinum auxilium contra peccatores

persequentes. Secundo confitetur sibi hujusmodi tribulationes pati propter peccatum, ibi, Domine ne in furore. Tertio ostendit suam fiduciam quam habet in Deo, ibi, expectans expectavi.

Circa primum tria facit. Primo enim petit divinum auxilium contra impiorum persecutionem. Secundo describit eorum nequitiam, ibi, dixit injustus. Tertio ostendit eorum prosperitatem esse contemnendam, ibi, noli aemulari. Titulus communis est, in finem Psalmus ipsi David. Mystice pertinet ad Christum verum David: et secundum mysticam expositionem est secundus Psalmus eorum qui prolixo loquuntur de passione Christi. Primus fuit, Deus Deus meus respice, Ps. 21. Hic ergo Psalmus, sive legatur ex persona David, sive Christi, vel cujuscumque; duo facit. Primo enim petit impiorum repulsam. Secundo assignat causam, ibi, surgentes testes. Circa primum tria facit. Primo enim petit adversariorum condemnationem. Secundo proponit condemnationis interitum, scilicet eorum culpam, ibi, quoniam gratis. Tertio assignat fructus condemnationis hujus, ibi, anima autem mea. Circa primum duo facit. Primo enim proponit in generali suam petitionem. Secundo explicat eam, ibi, apprehende arma etc.. Circa primum duo petit in generali; scilicet condemnationem eorum, et divinum auxilium, ibi, expugna. Haec enim duo petit contra duo: nam contra nocentes petit condemnationem, et contra impugnantem petit divinum auxilium.

Primo quis impugnat alium. Secundo praevalens ei nocentem infert. Est ergo hic ordo praeposterus.

Quando enim aliquis impugnat alium, non statim meretur condemnationem, sed concitatur impugnatus ad petendum auxilium; quando vero nocet, tunc petit condemnationem. Et ideo hic distinguit utrumque: quia nocentem prius est in intentione inferentis: et ideo primo petit condemnationem nocentem. Dicit ergo, o Domine, judica nocentes me. Est autem triplex iudicium: scilicet condemnationis: Jac. 2: iudicium sine misericordia illi qui non fecerit misericordiam.

Item purgationis: nehe. 4: tempus est ut incipiat iudicium a domo Domini. Item discretionis: Psal. 42: judica me Deus, et discerne causam meam. Hic autem agitur de primo. Similis petitio habetur Hier. 11: tu autem Domine Sabaoth, qui judicas juste et probas renes et corda, videam ultionem tuam ex eis.

Contra. Matth. 5: orate pro persecuentibus et calumniantibus vos.

Respondeo. Dicendum quod in omnibus istis imprecationibus duplex est intellectus. Unus, quod dicantur per modum praenunciationis, ut cum dicit, judica; quasi dicat, iudicabis. Vel ut omnia intelligantur prolata non ex zelo vindictae propriae, sed divinae justitiae, cui se conformant iusti. Secundo impugnatus desiderat ut adversario resistat; unde ait, expugna impugnantem me, ut scilicet non praevaleant in me: Hier. 20: Dominus mecum est tamquam bellator fortis: isa. 63: ego qui loquor justitiam, et propugnator sum ad salvandum.

#2 Consequenter cum dicit, apprehende arma, explicat petitionem suam. Duo enim petit: scilicet condemnationem nocentem, et expugnationem impugnantium.

Et ideo in particulari ista duo explicat.

Primo enim explicat secundum. Secundo primum, ibi, confundantur. Circa primum quinque proponit, quae sunt necessaria in defensore. Primum est quod se armet: quod hic tangit dicens, apprehende arma et scutum. Arma Dei sunt electi ejus: Rom. 6: exhibete membra vestra arma justitiae Deo. Unde Angeli dicuntur arma Dei, quibus utitur ad pugnandum contra malos: Sap. 5: pugnabit pro illo orbis terrarum contra insensatos.

Scutum Dei proprie est divina protectio, et voluntas sua qua protegit: Ps. 5: scuto bonae voluntatis tuae coronasti nos. Dicit ergo, apprehende arma et scutum, id est mitte sanctos tuos, et tu etiam protege me, bona voluntate tua. Vel, arma et scutum sunt virtutes: Sap. 5: induet pro thorace justitiam, sumet scutum inexpugnabile aequitatem. Secundum est, quod procedat ad bellum; et ideo dicit, exurge in adjutorium mihi. Deus dicitur dormire, quando homo est in tribulationibus, et non sentit auxilium divinum: Matth. 8: motus magnus factus est in mari, ita ut navicula operiretur fluctibus, ubi erant discipuli; ipse vero dormiebat: et concitaverunt eum dicentes: Domine salva nos, perimus. Et surgens imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna: Ps. 43: exurge, quare obdormis, Domine? tertium est exemptio gladii; et ideo dicit, effunde frameam, Hieronymus habet, evagina gladium.

Framea idem est quod gladius. Verumtamen effunde, hic designat abundantiam divinae vindictae.

Glossa, effunde frameam, id est multiplica vindictam: Zach. 13: framea, suscitare super pastorem meum, et super virum cohaerentem mihi. Framea potest intelligi vel vindicta Dei, vel anima Christi, vel quilibet justus, qui sunt gladius Dei contra malos: 1 Cor. 2: spiritualis autem dijudicat omnia.

Quartum est percussio; et ideo dicit, et concludere etc.. Hieronymus habet, et praeoccupa ex adverso persequentes me; quasi dicat, prius percutias, quam sibi cavere possint. Et hoc etiam proprie dicitur concludi, quasi non potest evadere: Job 10: cum sit nemo qui de manu tua possit eruere. Vel concludi quis dicitur, quando convincitur de falsitate: unde, concludere, ait; quasi dicat, convince eos ut errorem suum cognoscant.

Quintum est, ut eripiatur ille qui protegitur: unde dicit, anima mea, salus tua ego sum; quasi dicat, per effectum manifesta, ut per interiorum inspirationem cognoscam te esse salutem animae meae: Ps. 84: audiam quid loquatur in me Dominus Deus: isa. 43: ego Dominus, et non est absque me salvator.

#3 Consequenter cum dicit, confundantur, agit de condemnatione nocentem. Et primo petit eorum condemnationem. Secundo adhibet similitudinem, ibi, fiant tamquam pulvis etc.. Circa primum duo petit in

condemnationem contra duo, quae mali persequentes intendunt. Principaliter enim intendunt eum totaliter destruere: Ps. 82: non memoretur nomen Israel ultra. Secundo intendunt quod saltem inferant ei aliqua mala; et de utroque petit eos condemnari. Secundum, ibi. Avertantur.

Circa primum duo facit. Primo enim ponit poenam quam expetit. Secundo subdit eorum demeritum, ibi, quaerentes animam meam. Poenam petit duplicem; scilicet confusionem et timorem. Confusio autem consistit in hoc quod non potest quis suum implere intentum. Secundum est, quod deficiens a proposito, timet ne incidat, vel in similem poenam, vel in manus adversarii. Et ideo dicit quantum ad primum, confundantur; et quantum ad secundum, reveantur, idest timeant similem poenam. Simile habetur Hier. 17: confundantur qui me persequuntur, et non confundar ego etc.. Hoc etiam potest reduci ut intelligatur esse dictum pro confusione eorum: de bona scilicet confusione, et de bono timore, ut salubriter confundantur ad poenitentiam.

Et reveantur, idest timeant poenas, etiam si meritum eorum contradicat, quia sunt quaerentes animam meam. De secundo dicit, avertantur.

Et circa hoc duo facit. Primo enim petit ut impediatur a proposito. Secundo, quod confundantur impediti, ibi, et confundantur. Dicit ergo, avertantur retrorsum, non valentes proficere in eo quod intendunt, sed, deficiant, in posterius, et ex hoc confundantur. Potest etiam ad bonum reduci, avertantur retrorsum, ut me sequantur: Marc. 8: vade retro Satana. Et confundantur, de peccatis suis: Rom. 6: quem fructum habuistis in illis in quibus nunc erubescitis? cogitantes mihi mala: Hier. 18: tu scis Domine omne consilium eorum adversum me in mortem.

¶#4 Deinde cum dicit, fiant, adhibet similitudinem.

Et primo quantum ad primum. Secundo quantum ad secundum, ibi, fiant viae illorum. Dicit ergo, fiant tamquam pulvis. Petit namque primo iudicium contra eos qui quaerebant eum totaliter destruere; et ideo similitudinem adhibet de re quam totaliter destruitur; scilicet de pulvere. Dispersio enim pulveris ex tribus contingit: ex pulveris scilicet dispersione; quia siccus est pulvis, et in minima divisus: et ideo facile dispergibilis est. Et ideo dicit, fiant tamquam pulvis: ut sicut pulvis comminutus est in multis propter defectum humoris, ita sint et impii. Alia ratio est ventus commovens: unde ait, ante faciem venti. Ventus quandoque significat tribulationem: joan. 27: tollet eum ventus urens etc.. Quandoque ipsam tentationem peccati; Is. 64: iniquitates vestrae quasi ventus abstulerunt vos. Tertio ex impulsu alicujus impellentis ventum: unde ait, et Angelus Domini coarctans eos, scilicet ad hoc ut totaliter dispergantur: nam sicut per auxilium Angelorum aliqua prosperantur virtute majori, ita ex Angelis bonis vel malis contingit quod tribulationes magis gravantur: nam Deus quandoque punit etiam per bonos Angelos, peccatores: isa. 37: egressus est Angelus Domini, et percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia etc.. Deinde cum dicit, fiant viae illorum, ponitur similitudo de secundo impedimento, idest de processu viae; et tria impedimenta ponit in via. Primum est tenebrae: quia tunc de facili quis impingit. Fiant ergo viae illorum, idest processus, tenebrae. Secundum est, quod sit lubrica et disposita ad casum: Thren. 4: lubricaverunt vestigia nostra in itinere viarum nostrarum. Et tertium est, quod sit aliquis persequens et cogens, ut magis corruat. Et Angelus Domini etc.. Prov. 17: Angelus crudelis contra eum mittetur. Dicit ergo, fiant viae illorum tenebrae, ignorantiae: Ps. 81: nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Et lubricum, idest vitia carnalia in quibus de facili cadunt.

Et Angelus Domini persequens eos. Ipse Daemon tentans ad peccandum, vel Angelus bonus permittens cadere, ut humiliati fortiores resurgant.

¶#5 Quoniam gratis absconderunt. Supra Psalmista petiit quod nocentes judicarentur, et expugnantes in expugnationem venirent; hic autem ostendit, quomodo merito haec patiantur. Et primo ponit culpam. Secundo poenam, ibi, veniat illis.

Circa primum ponit primo malitiae interpretationem.

Secundo executionem, ibi, supervacue. In primo ponuntur tria, quae aggravant culpam. Primum est iniquitas; et ideo dicit, gratis. Secundum est fraus; et ideo dicit, absconderunt. Tertium est crudelitas: et ideo dicit, interitum laquei sui. Dicit ergo, quoniam gratis. Si aliquis intentat malum contra se nocentem, non videtur totaliter iniquum; sed quando contra eum qui in nullo nocuit, hoc omnino est iniquum: et hoc est quod dicit, gratis, scilicet sine offensa quam fecerim: jo. 15: odio habuerunt me gratis: isa. 52: Assur absque ulla causa calumniatus est eum. Fraus vero notatur, cum dicit, absconderunt mihi, quia scilicet per fraudem intentant mala mihi: Thren. 3: ursus insidians factus est mihi, leo in absconditis: psalm. 9: insidiatur quasi leo in spelunca sua. Crudelitatem autem ostendit, quia parant insidias ad mortem: unde ait, in interitum laquei sui, idest abscondunt laqueum ad mortem: Prov. 1: veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra, deglutiamus eum etc.. Secundo cum dicit, supervacue exprobraverunt, ponitur executio, similiter sine causa. Dicit autem exprobraverunt, quia opprobria intulerunt. Est autem opprobrium, quando quis imponit crimen alicui quod est contra ejus honorem. Aliquando imponitur crimen alicui, ut confundatur et abjiciatur.

Aliquando vero ut perdat vitam; et hoc est contra animam ejus: et ideo dicit, animam meam; quasi dicat, propter hoc fecerunt ut totaliter me vita privarent. Sic Judaei Christo imposuerunt crimina morte digna: Luc. 23: commovet populum, docens per universam Judaeam: psalm. 68: impropria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Sed hoc, supervacue, idest sine causa, sicut supra dictum est, scilicet gratis: jo. 8: quis ex vobis arguet me de

peccato? ergo, supervacue, imposuerunt ei peccatum. Vel, supervacue, idest frustra, quantum ad eorum intentionem: quia intendebant fidem ejus destruere: jo. 11: quid facimus quia hic homo multa signa facit? si dimittimus etc.. Tamen hoc consilium fuit supervacue, quia totus mundus post ejus mortem ad fidem conversus est.

#6 Consequenter cum dicit, veniat illi laqueus quem etc., ponitur poena conveniens culpae: et hoc, quia eodem iudicio judicantur, quo iudicare volebant: Matth. 7: in quo iudicio judicaveritis, iudicabimini.

Isti fraudulenter intendebant mortem ipsius; ideo Psalmista petit contra eos, vel conformando voluntatem suam voluntati divinae, vel praenunciando. Et petit tria: scilicet quod laqueus eis praeparetur, quod capiantur, quod non evadant.

Quantum ad primum dicit, veniat illi laqueus, scilicet populo, vel ei qui principalis est inter eos.

Laqueus hic tripliciter potest intelligi. Vel propter laqueum poenae, quia propter mortem Christi illaqueati sunt: isa. 8: offendent ex eis plurimi, et cadent et conterentur et irretientur et capientur: quia captivi sunt apud omnes gentes. Quem ignoraverunt, dicit, quia nec suspicari quidem poterant talem poenam: Luc. 21: erit enim pressura magna super terram, et ira populo huic; et cadent in ore gladii, et captivi ducentur in omnes gentes: Matth. 24: erit enim tunc tribulatio magna, qualis nunquam fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. Vel de laqueo culpae: 1 Tim. Ult. Qui volunt divites fieri, incident in tentationem, et in laqueum diaboli. Quasi dicat, veniat illi laqueus culpae quem praevidere non potest; quia peccatori non videtur quod sit ligatus, sed quod faciat voluntatem suam; in veritate tamen laqueatus est, quia Prov. 5: funibus peccatorum suorum constringitur. Vel de laqueo justitiae; quasi dicat, veniat illi laqueus, constringens ad bonum.

Quem ignoraverunt, quia 1 Cor. 2: animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus.

Quantum ad secundum dicit, et captio quam abscondit apprehendat eum, idest capiatur, sicut in abscondito me voluit capere: Prov. 5: iniquitates suae capiunt impium. Quantum ad tertium dicit, in laqueum cadat, idest dejiciatur a laqueo, ut inde se non eximat, in idipsum, idest in laqueo quem paravit aliis: psalm. 9: in laqueo suo humiliabit eum, inclinabit se, et cadet, cum etc..

Sic evenit Judaeis, quia ipsi Christum gentibus tradiderunt, gentibus postmodum traditi sunt.

#7 Deinde cum dicit, anima autem mea exultabit in Domino, et delectabitur super etc., ponit fructum condemnationis impiorum. Et ponit fructum ex parte sua duplicem. Primo exultationis specialis. Secundo reverentiae divinae, ibi, omnia ossa mea. Circa primum duo facit. Primo enim ponit exultationem ex Dei iudicio provenientes. Secundo materiam exultationis ibi, et delectabitur. Dicit ergo, peto ut sic fiat; sed cum hoc feceris, anima mea exultabit in Domino. Habac. 3: exultabo in Domino Jesu meo.

Et ratio hujus est, quia per eum adeptus sum salutem: unde dicit, et delectabitur super salutari suo, idest super Christum, vel super salutem factam per Christum: Luc. 1: exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Et potest hoc referri ad ecclesiam.

Consequenter cum dicit, omnia ossa mea, ponitur secundus fructus, qui est reverentiae divinae: et circa hoc duo facit. Primo enim ponit reverentiam ad Deum. Secundo rationem assignat, ibi, eripiens. Dicit ergo, omnia ossa mea. Omnis fortitudo hominis Deo comparata debilitas est: unde quanto quis plus habet de cognitione Dei, tanto minus esse suam virtutem intelligit. Sed quia posset credi quod illud quod infirmum est in nobis, sit Deo incomparabile, non tamen quod est firmum; ostendit non sic esse, quia omne quantumcumque firmum est, Deo incomparabile est. Sunt enim illa infinita, ista vero finita; et ideo dicit, omnia ossa mea, idest virtutes: per ossa quippe intelligitur virtus.

Vel apostoli dicent, quis similis tui? job 28: non adaequabitur ei aurum, vel vitrum: non commutabuntur pro eo vasa auri. Vel ex persona dicentis, omnia ossa mea, idest quidquid virtuosum est in me. Vel cognitio veritatis. Vel fervor charitatis et hujusmodi. Dicit, Domine quis similis tui? ex hoc asseritur, quod nihil est Deo comparabile.

Sed contra. Videtur quod aliquid sit simile Deo.

Unde Gen. 1: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.

Respondeo dicendum. Similia dicuntur quae habent eandem formam et characterem. Sed est duplex similitudo. Una, quae facit similes perfecte: quando scilicet duo participant eandem formam unius rationis. Quaedam vero similitudo dissimilium, quando videlicet forma invenitur in aliquo vere, et in aliquo per remotam participationem: et sic istud est simile illi, non quia habeat eandem formam, sed quia accedit ad hoc secundum debilem participationem.

Et sic quae de Deo et de homine dicuntur similia, de homine dicuntur per remota; quasi dicat, Deus est et tu: sed tuum esse est participatum, suum vero essentiale; et similiter de aliis; et ideo haec similitudo est dissimilium. Et quae dicit, manifestat per effectum. Fortis enim videtur aliquis, quando liberat aliquem debilem a potente: hoc enim est magnae fortitudinis. Et haec facit Deus in mundo isto. Fortes sunt divites: Prov. 18: substantia divitis, urbs roboris etc..

Deus autem liberat pauperes ab eis. Divites namque primo invadunt pauperes, secundo expoliant debiles: sed Deus ab his liberat eos. Quantum ad primum dicit, eripiens inopem, sine ope, de manu fortiorum ejus. Quantum

ad secundum dicit, et egenum et pauperem a diripientibus eum. Egenus dicitur quis, quasi egens necessariis; sed pauper, quasi nihil habens in pera. Et idem sunt ista tria: scilicet inops, egenus et pauper: Prov. 28: leo rugiens, et ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem: Ezech. 22: principes ejus in medio illius, quasi lupi rapientes praedam.

|#8 Surgentes. Secunda pars principalis est. Superius Psalmista petivit impiorum repulsam; hic autem assignat causam. Et primo prosequitur eorum malitiam; secundo petit divinum auxilium, ibi, Domine quando respicies? circa primum duo facit.

Primo enim ostendit eorum iniquitatem: secundo eorum pertinaciam in malum, ibi, ego autem cum mihi molesti. Iniquitatem ostendit primo quantum ad falsitatem; secundo quantum ad ingratitude, ibi, retribuiebant. Dicit ergo quantum ad primum, surgentes testes iniqui, sicut principes Judaeorum, et inducti ab eis, sicut populus, quae ignorabam, scientia probationis: quasi dicat: quae non approbaram, interrogabant me, quia scilicet faciebant accusationem de peccatis quae non approbaram. 2 Cor. 5: eum qui non noverat peccatum, pro nobis etc.. Quantum ad secundum dicit, retribuiebant mihi mala pro bonis, factis eis in veteri testamento. Mich. 6: popule meus quid feci tibi etc.. Et in novo testamento, quia caecos illuminavit, et alia multa beneficia eis contulit.

Joan. 10: multa bona opera ostendi vobis ex patre meo. Hier. 18: numquid redditur pro bono malum etc.. Et quae mala? sterilitatem animae meae. Alludit ei parabolae. Isa. 5, de vinea quam plantavit electa, quae fecit labruscas. Populus Judaeorum plantatus fuit ad bonum fructum faciendum, sed sterilis factus est. Et hanc sterilitatem ostendit populus contra animam Christi, quam expetierunt.

Et ideo dicit, sterilitatem animae meae.

|#9 Ego autem. Supra Psalmista praemisit Judaeorum nequitiam; hic autem ostendit eorum pertinaciam, qua perdurant in malo. Et reprobat pertinacia aliquorum, ex eo quod nullo remedio reducuntur ad bonum. Est autem duplex remedium, quo aliqui solent revocari ad bonum. Primo per sanctitatem ejus quem persequuntur; secundo ex divino flagello. Primo ergo ostendit eorum pertinaciam ex eo quod non sunt revocati per sanctitatem; secundum ibi, dissipati. Circa primum duo facit. Pro primo ponit sanctitatem suam contra tribulationes; secundo pertinaciam eorum in malum, ibi, et adversum me. Circa primum facit tria, secundum quod sanctitas in tribus consistit, scilicet in carnis maceratione, in spiritus devotione, et affectus pietate. Et haec tria ponit Psalmista per ordinem: nam primo ait de carnis maceratione; secundo de spiritus devotione, ibi, et oratio mea; tertio de affectus pietate, ibi, quasi proximum. Circa primum duo facit. Quia enim caro indiget tegumento et alimento; afflictio carnis habet fieri, vel asperitate tegumenti, vel subtractione alimenti. Et ideo primo dicit quod affligitur tegumento aspero; secundo alimento, subtracto, ibi, et humiliabam. Dicit ergo quantum ad primum: ego autem cum mihi molesti essent, induebar cilicio. Hic cilicium metaphorice dicitur si exponatur de Christo; quia non legitur portasse cilicium.

Hoc autem fit de pilis caprarum. Et in lege hircus caprarum immolabatur pro peccato; et ideo cilicium signat peccatum. Christus ergo dicitur portare cilicium, quia indutus est carne non peccatrice quidem, sed habente similitudinem carnis peccati.

Et nos etiam portare cilicium debemus, idest poenitentiam de peccatis. Isa. 3: erit pro fascia pectorali cilicium. Quantum vero ad secundum dicit, et humiliabam in jejunio animam meam; quasi dicat: non solum tegumento aspero afflixi carnem meam, sed et alimento, dum illud a me subtraxi jejunando. De jejunio corporali Christi habetur Matth. 4. Potest etiam dici de spirituali jejunio Christi. Christus enim desiderabat salutem humanam.

Haec est illa aqua, quam petit a Samaritana, jo. 4. Et in cruce ait, sitio. Joan. 19. Sed jejunabat ad hoc, quia invenit homines longe a salute.

Si autem dicatur in persona justis, tunc dupliciter potest intelligi. Uno modo, quod jejunium sit causa humilitatis in justo: et per animam intelligatur via carnalis, ut sit sensus, humiliabam etc. Idest superbiam carnalis vitae humiliabam macerando eam.

Ps. 98: genua mea infirmata sunt etc.. Judith 8: humiliemus illis animas nostras in spiritu etc.. Item potest dici, quando humilitas est socia jejunii: quia quando jejunio non jungitur humilitas, illud jejunium non est Deo acceptum.

Isa. 58: quare jejunavimus, et non aspexisti etc.. Quando vero humilitas jejunio jungitur, tale jejunium est Deo gratum. Et ideo dicit, humiliabam in jejunio. Sed quia nihil valet humiliare carnem nisi impinguet spiritum et confortet, hostis enim debilitandus est, et pugnator fortificandus, spiritus autem confortatur per orationem; ideo addidit, et oratio mea in sinu meo convertetur.

Tob. 12: bona est oratio cum jejunio. Oratio est speciale praesidium in tribulatione. Jac. Ult.: tristatur aliquis vestrum? oret aequo animo, et psallat. Psal. 76: renuit consolari anima mea, memor fui etc.. Sed dicit, in sinu meo convertetur.

Si de Christo accipiatur, intelligitur dupliciter.

Uno modo, ut referatur ad Deum quem adorat; quia ad patrem in cujus sinu erat. Joan. 1: unigenitus filius qui est in sinu patris. Alio modo, ut referatur ad illos pro quibus orabat, quia orabat pro his qui erant in sinu Christi.

Sinus autem Christi est secretum Dei, et hoc est propositum praedestinationis: unde pro praedestinitis orabat. Joan. 17: ego pro eis rogo, non pro mundo. Si autem referatur ad justum aliquem qui orat pro alio, non semper obtinet pro eo. Hier. 7: tu ergo noli orare pro populo hoc etc., quia scilicet peccata ejus non merentur exaudiri. Tamen exauditur pro seipso, cum oratio sua efficitur meritoria; unde in sinu, idest ad me ipsum. Matth. 10: pax vestra ad vos revertetur. Sed verum est quod praedicta utilia sunt, parum tamen valent nisi habeat aliquis pium affectum ad proximum; et ideo subjungit.

#10 Quasi proximum. Affectus autem ad proximum ostenditur in duobus: scilicet in complacentia boni alterius, et in displicentia mali. Rom. 12: gaudere cum gaudentibus, et flere cum flentibus.

Primum ostendit cum dicit, quasi proximum; secundum cum subdit, quasi lugens. Dicit ergo quantum ad primum, quasi proximum. Haec constructio est mirabilis, quia non habent hi accusativi, unde regantur. Glossa, casus pro casu ponitur, accusativus scilicet pro ablativo; quasi dicat: sic complacebam mihi in eis, quasi in proximo et in fratre. Vel secundum Hieronymum, et deest hic unum ad: sic enim habet Hieronymus: quasi ad amicum et quasi ad fratrem meum. Vel dicitur, quasi sic complacebam, Deo habens me ad eos, sicut ad proximos et ad fratres: Judaei namque fuerunt proximi Christo, quia cum eis conversabatur.

Baruch 3: post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Fuerunt et fratres ejus per originem. Rom. 9: ex quibus Christus secundum carnem. Joan. 4: salus ex Judaeis est. Sed job 30: frater fui draconum, et socius struthionum. Quantum ad secundum, scilicet displicentiam in malis, dicit, quasi lugens etc.. Hoc maxime fuit in Christo, Luc. 19: quando flevit super civitatem. Et dicit, lugens.

Luctus enim est planctus pro mortuis. Tunc ergo homo luget pro aliis, quando plorat mala eorum quae ipsi non sentiunt velut mortui. Peccatores namque in peccatis mortui sunt, nec sentiunt mala sua; sed justi inde dolent ex compassione. Hierem. 9: quis dabit capiti meo aquam etc.? aliquando etiam dolet quis pro malis alicujus, quae etiam in se sentit. Et hoc est contristari. Unde Hieronymus habet pulchrius: quasi lugens mater tristis incurvabar, scilicet super eos; quasi dicat: dolebam de eis, sicut si essem eorum mater. Hanc ergo sanctitatem affectus ostendi eis per quam debuissent converti, sed amplius obstinati sunt, quia, et adversum me laetati sunt et convenerunt.

#11 Et circa hoc duo facit. Primo posuit eorum malitiam; secundo suam patientiam, ibi, et ignoravi.

Circa primum tria facit. Ponit enim tria, quae in Christi passione fuerunt. Primo ponitur Judaeorum in malo jucunditas; secundo eorum consensus in malum, ibi, et convenerunt; tertio dura Christi afflictio, ibi, et congregati sunt etc.. Dicit ergo: adversum me laetati sunt, insultando in morte.

Thren. 1: omnes inimici mei audierunt malum meum. Laetati sunt etc.. Contra quod dicitur Prov. 24: cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas etc.. Et convenerunt etc.. Ecce consensus eorum in malum. Convenerunt enim principes in mortem Christi ad invicem et cum plebe, et Judaei cum gentibus. Psal. 2: astiterunt reges terrae, et principes convenerunt in unum. Et congregata sunt super me flagella. Ecce afflictio Christi dura: quia a Judaeis et gentibus caesus fuit.

Thren. 1: multi gemitus etc.. In Hebraeo habetur congregati sunt super me flagellantes.

Deinde cum dicit, et ignoravi, ostenditur patientia Christi: quia, ignoravi, idest ad modum ignorantis me habui, tacendo scilicet, et non loquendo. Psal. 37: ego tamquam surdus non audiebam etc..

Isa. 53: sicut ovis ad occisionem ducetur etc..

Hier. 11: ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam, et non cognovi etc.. Vel, ignoravi, secundum aestimationem eorum: quia eis videbar quod nescirem consilia eorum. Alia littera habet, ignorabant. Ignorabant enim tria: scilicet quem flagellarent, quia si cognovissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent. 1 Cor. 2. Item causam quare. Joan. 18: si male locutus sum, testimonium perhibe de malo; si autem bene, cur me caedis? item effectum iniquitatis: pro hac enim perpetuo sunt privati. Luc. 21: et ira populo huic. Secundo cum dicit.

#12 Dissipati sunt nec compuncti, ostendit, quod non sunt revocati nec mutati ad bonum per secundum remedium, quod est flagellum divinum: et circa hoc tria facit. Primo enim ostendit malum quod patiebantur; secundo defectum compunctionis ipsorum, ibi, nec compuncti; tertio eorum obdurationis effectum, ibi, tentaverunt me etc.. Dicit ergo, dissipati sunt. Hoc dupliciter exponitur: et primo sic, dissipati sunt, idest corde stupefacti, dum nescirent rationem eorum quae fiebant, idest miraculorum in passione: quia Matth. 27: multa corpora sanctorum quae dormierant surrexerunt: et exeuntes de monumentis venerunt in sanctam civitatem, et apparuerunt multis. Obscuratus est sol etc.. Unde revertentes percutiebant pectora sua. Vel, dissipati, idest divisi: quia joan. 7: alii dicebant, quia bonus est: alii autem dicebant, non, sed seducit turbas. Et non sunt compuncti, idest conversi ad poenitentiam. Et hoc patet per effectum, quia tentaverunt me dicentes: joan. 10: si tu es Christus, dic nobis palam. Vel ad passionem Christi non sunt conversi. Nam post mortem ipsius adhuc insultabant ei dicentes verba blasphemiae contra Christum, quia dicebant verba irrisiois. Matth. 27: vah qui destruis templum Dei etc.. Et quantum ad hoc dicit, subsannaverunt me. Subsannatio est irrisio quae fit rugato naso. Isa. 37: cui exprobrasti, et quem blasphemasti, et super quem exaltasti vocem tuam etc..

Item verba indignationis. Matth. 27: recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc vivens.

Et quantum ad hoc dicit, frenduerunt etc.. Hoc est aprorum qui crudeles sunt, sic et Judaei. Thr. 2: frenduerunt dentibus, et dixerunt: devorabimus.

#13 Domine quando respicies. Supra Psalmista ex persona Christi, vel justis, nequitiam persecutorum et pertinaciam ostendit; hic autem contra utrumque invocat Deum. Et primo petit divinum auxilium; secundo ostendit divini auxilii fructum, ibi, confitebor.

Circa primum duo facit. Primo petit accelerationem; secundo ipsum auxilium, restitue. Dicit ergo, Domine quando respicies? in hoc ergo auxilii accelerationem exprimit, et affectum animi non valentis amplius pati moram; quasi in anxietate positi.

Et ideo dicit, Domine quando respicies? hoc est enim proprie non ferentis moram. Psalm. 41: quando veniam, et apparebo ante faciem Domini? et potest hoc dupliciter intelligi, secundum quod duplex est respectus Dei. Unus est misericordiae quoad justos ad salutem. Sap. 4: gratia Dei et misericordia ejus in sanctos ejus, et respectus ejus in electos illius. Alius est quoad malos ad puniendum. Judith 9: respice castra Assyriorum nunc sicut castra Aegyptiorum videre dignatus es, quando post servos tuos armati currebant.

Et de utroque respectu potest intelligi si de Christo exponatur, Domine quando respicies me, ut resuscites me. Ps. 12: respice et exaudi me Domine Deus meus. Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte: ne quando dicat inimicus meus; praevalui adversus eum. Vel, quando respicies super adversarios meos. Habac. 1: quare respicis super iniquitates, sive inique agentes, et taces devorante impio justiore se. Deinde cum dicit, restitue, ipsum auxilium quod petit, exponit: et in hac petitione dat duo intelligere: primo scilicet necessitatem quam patiebatur; secundo malitiam adversariorum, ibi, a malignitate.

Dicit ergo quantum ad primum, restitue, quia necessitas grandis est, nam periculosa res est, quia in periculo animae. Restitue, inquam, animam meam, corpori scilicet a quo separata fuit in morte, licet a divinitate non fuerit separata: 1 joan. 10: potestatem habeo ponendi animam meam etc..

Hoc poterat potentia divinitatis, quae non est alia quam potentia patris: unde ita facit a se quiddam facit, quod tamen habet a patre. Hoc etiam dicat quilibet vir justus, quando est in periculo, vel corporali vel spiritali; quasi dicat, libera me a periculis.

Malitia hostium duplex. Primo quantum ad fraudulentiam: unde dicit, a malignitate eorum, quia malitiose contra me procedunt: joan. 2: vicistis malignum. Item quantum ad crudelitatem, et a leonibus unquam meam, quia anima unica liberatur a leonibus, idest a Daemonibus, vel a tyrannis: Ps. 56: animam meam eripuit de medio catulorum leonum: Eccl. 51: a rugientibus praeparatis ad escam.

#14 Confitebor. Hic ponit fructum auxilii. Et primo ex parte sua. Secundo ex parte hostium, ibi, non supergaudeant. Tertio ex parte justorum, ibi, exultent. Fructus ex parte liberati est laus Dei; unde dicit, confitebor tibi, et laudabo te, quia liberasti me: Ps. 65: reddam tibi vota mea etc..

Et si referatur ad Christum, fructus resurrectionis Christi est instructio ecclesiae, et fides qua ecclesia confitetur Deum: Rom. 10: corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Vel describitur ecclesia ex multitudine credentium.

Secundo ex virtute eorum. Quantum ad primum dicit, in ecclesia magna quidem numero et diffusionem terrarum: Malach. 1: magnum est nomen meum in gentibus. Item magna constantia et virtute, quia portae inferni non praevalent adversus eam, Matth. 16. Ps. 39: annuntiavi justitiam tuam in ecclesia magna. Quantum ad secundum dicit, in populo gravi laudabo te. Gravitatis quandoque sumitur in bono, quandoque in malo; quia similitudinarie est duplex proprietas in corporali gravitate. Una est ponderositas, quae tendit deorsum; et haec est mala: quia homo dicitur gravis, secundum quod ad terrae ponderositatem et similitudinem tendit: Ps. 4: filii hominum usquequo gravi corde? isa. 1: populo gravi iniquitate, semini nequam, filii sceleratis.

Alia proprietas est stabilitas, quae opponitur levitati, et non commovetur. Levis homo dicitur, qui movetur omni vento, Eph. 4. Qui stabilis in bono est, dicitur gravis: 1 Cor. 10: epistolae graves sunt et fortes. Hieronymus habet, in populo forti laudabo te. Non supergaudeant mihi inimici mei. Hic ponitur fructus ex parte hostium: ubi petit quod eorum exultatio reprimatur. Et primo proponit hunc fructum. Secundo ponit radicem insultationis, ibi, adversantur. Tertio ponit radicis commotionem, ibi, vidisti Domine. Dicit ergo, non supergaudeant; quasi dicat, peto restitui; ut non supergaudeant mihi, quasi vincentes me. Et hoc, quia Christo resuscitato eorum gaudium versum est in confusionem. Vel, non supergaudeant mihi, in membris meis, quae non sunt gravia, quia sustentantur per Christum: Mich. 8: non laeteris inimica mea. Qui adversantur. Hic ponit causam insultationis. Causa et radix insultationis est triplex.

Ex parte cordis, operis et oris. Ex parte operis, illi supergaudeant qui adversantur inique. Si pro justitia adversarentur et supergauderent, bonum esset et justum; sed quia inique gaudent, indecens est: Psal. 35: iniquitatem meditatus est in cubili suo. Ex parte cordis est odium indebitum; unde dicit, et qui oderunt me gratis, idest sine causa: Ps. 119: dum loquebar illis, impugnabant me gratis: joan. 15: ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis: Ps. 37: retribuiebant mala pro bonis. Item odium simulantium, quia cum odio cordis, annuntiant oculis. Hoc dupliciter. Uno modo, ad ostendendum palliationem odii, quasi

annuentes quod diligerent. Vel annuebant sibi invicem oculis, concitantes se ad malum: Prov. 6: homo apostata vir inutilis. Ex parte oris dupliciter.

Primo quantum ad verba fraudulenta. Secundo quantum ad irrisoria. Quantum ad primum dicit, quod in ore. Secundo, quod in corde, in ore verba pacis: unde dicit, quoniam mihi quidem pacifice loquebantur: Marc. 12: scimus quia verax es: Ps. 27: loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. In corde habebant dolos, idest verba dolosa: Hier. 9: sagitta vulnerans eorum lingua, dolum locuta est. Et hoc, in iracundia terrae, dolos cogitabant, idest habentes iram contra me pro terrenis: joan. 11: ne forte veniant Romani etc.. Hieronymus habet, in rapina terrae verba irrisoria. Qui irridet aliquem, duo facit: quia hujusmodi verba molestant derisum, et laetificant irridentem; et ideo dicit, dilataverunt super me os suum, quasi, audacter et gaudenter loquuntur malum de alio: isa. 37: super quem exaltasti vocem tuam, et elevasti in altitudinem oculos tuos? dilataverunt super me os suum.

Gaudium eorum ostendit cum dicit, euge: interjectio congratulantis: Matth. 25: euge serve bone etc. Quasi dicat, sibi ipsis congratulantes de victoria quam videbant se habere de me. Et hoc quia, viderunt oculi mei, scilicet Christi, passionem quam desideraverunt: Matth. 27: vah qui destruis templum Dei etc.. Thren. 2: haec est dies quam expectabamus, invenimus, vidimus.

#15 Vidisti. Supra Psalmista posuit radicem insultationis, quae fuit eorum malitia; hic autem removet illam radicem, sive causam, implorans Dei iudicium. Circa quod tria proponit. Primo cognitionem necessariam ad iudicium praecessisse. Secundo petit iudicium, ibi, ne sileas. Tertio iudicii effectum, ibi, non dicant. Iudex non potest juste ferre sententiam nisi prius instructus de facto. Hoc autem divino iudicio non deest, quia videt ea quae aguntur ex utraque parte; unde dicit, vidisti, scilicet eorum malitiam, et meam justitiam: Hebr. 4: omnia nuda et aperta sunt oculis ejus. Consequenter petit iudicium divinum. Et primo agit de iudicii dilatione. Secundo petit processum iudicii.

Quod iudicium differatur, procedit ex duobus, scilicet ex patienti tolerantia defectus iniquorum, et ex hoc quod iudex non diligit eum pro quo sententia dari debet, et ex hoc concludit eum. Quantum ad primum dicit, ne sileas, scilicet eorum malitiam, quam vidisti, pertranseundo: Habac. 1: quare respicis contemptorem, et taces conculcante impio justiore se? quantum ad secundum dicit, ne discedas a me, quasi non referendo auxilium in necessitate: Osee 9: vae eis cum recessero ab eis.

#16 Exurge. Hic ponit processum iudicii. Tria enim requiruntur in iudicio. Primo, quod iudex sumat iudicandum. Secundo, quod consideret merita causae. Tertio, quod proferat sententiam justam.

Quantum ad primum dicit, exurge, idest a torpore, et assume animum iudicandi: Psal. 43: exurge, quare obdormis Domine? quantum ad secundum dicit duo, quibus iudex intendere debet: scilicet iudicium proferendum, et causam super quam debet sententiam ferre; unde dicit, intende iudicio meo, idest pro me ferendo: psalm. 71: Deus, iudicium tuum regi da etc.. Quantum ad secundum dicit, Deus meus et Dominus meus in causam meam. Uno modo, in litem, sicut in Hebraeo, in litem meam: job 29: causam quam nesciebam, diligentissime investigabam.

Vel, in causam, secundum quod causa idem est quod principium, ex quo sequitur aliud; quasi dicat, intende in causam pro qua ego patior. Et haec est obedientia patris: Phil. 2: factus est obediens usque ad mortem etc.. Item causa est caritas quam habuit ad nos, propter quam causam patiebatur.

Quantum ad secundum dicit, iudica me.

Una littera habet, secundum justitiam tuam; alia littera habet, iudica me secundum justitiam meam.

Primum idem est, ac si diceret, iudica me secundum legem tuam et justitiam: nam justitia Dei est reddere unicuique secundum merita: et quae non possunt falli et flecti a veritate, Rom. 2. Iudicium Dei est secundum veritatem. Secundum justitiam meam, scilicet quam ego sum secutus. Et potest dici quod idem est justitia mea et tua; Dei scilicet justificantis, hominis quasi justificati, quia justitia nostra est ex Deo: Rom. 10: volentes justitiam suam statuere etc.. Consequenter petit effectum iudicii, ut non supergaudeant mihi: et circa hoc duo facit. Primo petit insultationis reprehensionem.

Secundo petit eorum confusionem, ibi, erubescant.

Exterior exultatio nascitur ex interiori gaudio. Primo ergo petit ut reprimatur eorum gaudium intus.

Secundo exterior insultatio. Dicit ergo quantum ad primum, non supergaudeant mihi; quasi dicat: ita iudicium tuum reprimat eos, ut non gaudeant super me: Thren. 1: omnes inimici mei audierunt malum meum, et laetati sunt. Quantum ad secundum dicit, ne dicant in cordibus suis. Insultatio in duobus fit, sicut et gaudium. Gaudium autem vel est de praesentibus bonis, vel de bonis futuris. Similiter insultatio, vel est propter mala jam facta, vel propter fienda. Primo ergo petit removeri insultationem de praeteritis: et ideo dicit, ne dicant in cordibus suis, euge, euge, animae nostrae, idest non congratuletur anima ejus super aliquibus de me, et dicant animae nostrae, devorabimus eum. Aliquando enim aliquis opprimit aliquem non exultatione, sed surreptione ex infirmitate: et hoc patet quod statim poenitet. Sed quando ex malitia opprimit, tunc gaudet se fecisse: et hoc est quod dicit, nec dicant, devorabimus eum, scilicet in futurum: Ps. 56: lingua eorum gladius acutus: Habac. 3: exultatio eorum, sicut ejus qui devorat pauperem in abscondito.

#17 Erubescant. Hic petit eorum confusionem: et petit duo correspondentia duobus praemissis, de quibus fit insultatio: scilicet de factis et fiendis.

Primo petit ut confundantur de malis jam factis.

Secundo ut confundantur super futuris, ibi, induantur confusione. Primo ergo petit erubescantiam eorum, vel bonam confusionem, vel aeternam: et hoc dicit per modum praenuntiationis vel conformationis ad Deum: isa. 65: servi mei laetabuntur, et vos confundemini. Secundo petit eorum diffidentiam sive timorem: unde, et revereantur simul.

Vel in bonum, quasi, incipiant Deum timere: nam timor initialis et castus proprie reverentia dicitur; et hic timor inducit in salutem: quia, ut dicitur Eccl. 1, timor Domini initium sapientiae. Vel semper sint in timore: Sap. 17: cum sit timida nequitia, dat testimonium condemnata: job 15: sonitus terroris semper in auribus ejus. Et quare haec eveniunt eis? quia gloriantur in malis meis. Consequenter petit confusionem de futuro et aliqua petit per alium modum, quia idem est confusio quod erubescantia; et sicut illa possunt accipi in bono et in malo, ita hic confusio et reverentia.

Sed quod additur, induantur confusione, aliquid addit. Indumentum enim dicit habitum. Qui ergo simpliciter et in principio timet, non potest dici habere habitum timoris; sed qui firmantur in malo, et desiderant malum: Hier. 17: duplici contritione contere eos. Et quare plus petit modo quod affligantur quam ante? quia est major culpa, quasi scilicet non sunt contenti his quae fecerunt, sed adhuc maligna cogitant contra me. Sicut Judaei etiam post mortem Christi volebant occultare ejus resurrectionem corrumpendo custodes: Prov. 30: verbum malignum, vanitatem et verba mendacia longe fac a me: Hieronymus habet, qui maligna loquuntur contra me: Reg. 2: nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes.

#18 Exultent. Hic est tertius fructus, qui consurgit ex parte divini auxilii: et hic fructus est gaudium sanctorum. Et primo ponit fructum exultationis, dicens, exultent et laetentur. Ponit autem pro fructu sanctorum jucunditatem, quia laetitia dicit latitudinem cordis, unde signat interius gaudium: Ps. 118: dilatasti cor meum. Et haec laetitia est proprie in justis: Ps. 96: lux orta est justo, et rectis corde laetitia. Exultatio dicit gaudium prorumpens exterius ab interiori; et haec exultatio competit justis: Ps. 32: exultate justi in Domino. Et hoc competit rectis; unde dicit, qui volunt justitiam meam, scilicet imitari.

Vel si dicatur ex persona David, volunt justitiam meam, idest congaudent bonis meis, sic est gaudium cordis, et ex hoc sequitur exultatio oris: isa. 51: gaudium et laetitia invenientur in ea, gratiarum actio, et vox laudis. Et ideo subdit, dicant semper, magnificetur Dominus, idest magnificent Deum sancti. Non enim secundum veritatem magnum faciendo, sed nuntiando et praedicando eum magnum: Ps. 33: magnificate Dominum mecum etc.. Eccl. 43: admirabilis magnificentia ejus. Item ibidem: quis magnificabit eum sicut est? et qui sunt illi qui hoc faciunt? certe, qui volunt pacem servi ejus, scilicet Christi secundum humanam naturam: quam pacem Christus fecit et dat, quia ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum, Eph. 2: pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, joan. 14: et in me pacem habetis, joan. 17. Si autem intelligitur dictum ex persona David, sic est sensus, qui volunt pacem servi ejus, idest illi exultent et laetentur, qui volunt quod servus ejus, scilicet ego, habeam pacem. Sed et lingua mea. Hic ostendit quod etiam ipse est particeps gaudii hujus; quasi dicat, non solum illi qui habent gaudium, sed et ego etiam gaudii sanctorum sum particeps. Et de hoc ponit duo. Primo ponit interiorem meditationem.

Secundo ponit interiorem laudem. Dicit ergo quantum ab primum, sed et lingua mea meditabitur justitiam tuam.

Sed contra. Meditari non pertinet ad linguam, sed ad cor.

Et est triplex responsio. Uno modo lingua meditatur, idest meditata loquitur: Ps. 48: os meum loquetur sapientiam, scilicet meditatam. Qui est justus, loquitur ex praemeditatione: sic et sapiens.

Alio modo est duplex os, sive duplex locutio; scilicet interius, et exterius: Matth. 15: quae procedunt de ore, scilicet cordis, haec sunt quae coinquant hominem. Et sic accipitur hic lingua, scilicet interior. Tertio modo, sic meditabitur, idest decantabitur, et modulabitur, tota die laudem tuam, idest semper cogitabit quomodo laudet te: Ps. 33: benedicam Dominum in omni tempore etc..

|+35 Pars 35

#1 In praecedenti Psalmo Psalmista imploravit Dei auxilium contra persecutiones peccatorum; hic autem describit peccatorum nequitiam. Titulus, in finem servo Dei. Et est novum hoc quod dicit, servo Dei. Ille est fidelis servus, qui bona Domini sui non usurpat sibi, et mala sua non retorquet in Dominum.

Quidam enim sunt, qui peccata sua in Deum retorquent, dicentes quod necessitate peccant: et bona sua sibi vindicant, dicentes quod habent ea ex virtute propria. E contrario facit David: et circa hoc duo facit. Primo facit mentionem de malis quae sunt in nobis ex nobis. Secundo de bonis quae sunt in nobis a Deo, ibi, Domine in caelo. Circa primum duo facit. Primo ponit radicem mali. Secundo ponit processum mali ex illa radice, ibi, verba oris. Radix mali est propositum. Primo ergo proponitur malum propositum. Secundo ponit causam, ibi, non est

timor. Tertio probat, ibi, quoniam dolose. Sicut dicit Philosophus in 3 ethic., hic aliquis facit injustum, et non injustificat; aliquis facit et injustificat, sed non est injustus: aliquis facit et injustificat, et est injustus. Primum facit ille qui retinet rem alterius quam credit suam. Secundum facit ille qui non secundum habitum, sed ex passione facit injustum, qua passione cessante reddit rem alienam. Tertium facit ille qui ex proposito facit injustum; et ideo dicit, dixit injustus, idest ex proposito deliberavit, ut delinquat in semetipso: quia in ejus potestate est ut proponat peccare, non in fato stellarum: Eccl. 15: Deus ab initio constituit hominem, et reliquit eum in manu consilii sui; sed processus irrefraenatus peccandi est ex eo quod removetur impedimentum peccati. Dicitur autem quod peccatum in spiritum sanctum est, quando ex certa malitia peccatur; et hoc quando removetur impedimentum. Hoc ergo impedimentum removet timor Domini: Prov. 16: in timore Domini declinatur a malo: job 15: quantum in te est evacuasti timorem, et tulisti preces etc.. Et ideo dicit, non est timor Dei ante oculos eorum. Timor est in affectu; sed causa timoris est in oculis, ex hoc quod non considerant iudicium Dei: Dan. 13: averterunt oculos suos, ne viderent caelum: sed causa est, quoniam dolose egit. Quando aliquis in oculis regis facit aliquid regi odiosum, signum est quod non timet eum; sic peccator quando facit peccatum coram Deo, qui omnia videt, signum est quod non timet Deum, quia in conspectu suo, scilicet Dei, egit dolose, idest fecit dolum: Hebr. 4: omnia nuda et aperta sunt oculis ejus. Et dicit, dolose, quia aliud profert extra, aliud simulat: Psal. 5: virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus: job 36: simulatores et callidi provocant iram Dei.

Et ideo, inveniatur iniquitas ejus ad odium, idest talis sit iniquitas ejus quod Deus habeat eam odio.

Et hoc est signum quod Deus tales simulatores odit, quia in evangeliiis multum invehitur Deus contra simulatores. Alia littera habet, in conspectu suo, ut videret iniquitatem suam, et odisset. Contingit quod aliquis discutit conscientiam suam ut inveniatur iniquitatem suam et odiat. Frequenter in hoc fraudulentem agit, quia non discutit bene, sed gravia leviat, et levia aggravat. Et ideo dicit, dolose egit in conspectu suo, idest in conscientia; quia si fideliter suam odisset iniquitatem, discussisset. Vel secundum eundem sensum, in conspectu suo, scilicet Dei, idest in sacra Scriptura, quam non attendunt secundum veritatem suam, et spiritus sancti, sed agunt dolose; et hoc ideo, quia non inveniunt iniquitatem. Consequenter ponit processum radicis. Et primo ponit peccata oris. Secundo cordis et operis. Homo committit peccatum ore dupliciter: vel per apertam malitiam, cum aperte mentitur; et hoc est quod dicit, verba oris ejus iniquitas: job 6: non inveniatis in ore meo iniquitatem.

Vel per occultam fraudulentem; et hoc est dolum: Hier. 9: sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est. In corde peccat quis dupliciter: per contemptum boni, et per studium mali.

Contingit, quod aliquis peccat per infirmitatem, aliquis ex ignorantia. Sed quando est ignorantia.

Affectata, tunc est grave peccatum: job 21: scientiam viarum tuarum nolumus. Et ideo dicit, noluit intelligere ut bene ageret, unde voluit intelligere curiosa, et non ut bene operaretur: Hier. 4: sapientes sunt, ut faciant mala: bona facere nescierunt.

Item aliquando facit homo peccatum ex studio malitiae; unde dicit, iniquitatem meditatus est in cubili suo, idest in corde suo. Vel in cubili, idest quando stat in secreto: Prov. 24: cogitatio stulti peccatum est et abominatio. Astitit. Hic ponit quod committitur opere. Et primo ponit coadjuvationem ad malum. Secundo, quod non impedit malum. Quantum ad primum dicit, astitit omni viae non bonae, idest vivit et favit omni malae viae, vel malae operationi: Ps. 2: astiterunt reges terrae.

Quantum ad secundum dicit, malitiam autem non odivit: Ps. 51: dilexisti malitiam super benignitatem, iniquitatem etc.. Job 20: cum dulce fuerit in ore ejus malum, abscondit illud sub lingua sua.

|#2 Domine. Hic ostendit quae recepit a Deo.

Et primo numerat ipsa bona. Secundo petit ea sibi dari, ibi, praetende. Circa primum duo facit. Primo proponit causam bonorum quae recepit a Deo.

Secundo enumerat ipsa bona, ibi, homines et jumenta.

Et primo ponit commendationem causae.

Secundo proponit profunditatem effectuum, ibi, judicia tua. Quidquid Deus facit in nobis, vel est ex justitia, vel ex misericordia, vel ex veritate. Ex justitia, quando reddit pro meritis. Ex veritate, quando reddit quod promisit. Ex misericordia, quando excedit merita et promissa. Probemus haec tria. Justitia Dei alta est, quia nullus tantum meretur quin Deus plus reddat. Veritas est altior, quia Deus promittit et solvit quae nunquam meruimus, sicut incarnationem, et alia quae pertinent ad mysterium redemptionis. Sed misericordia est altissima: quia ea quae cogitare non possumus, largitur: 1 Cor. 2: oculus non vidit etc.. Et ideo justitiam comparat montibus, veritatem nubibus, quae altiores sunt, misericordiam caelis, qui sunt super omnia.

Dicit, Domine, in caelo misericordia tua, quae est causa omnium bonorum meorum est in caelo: Ps. 144: miserationes ejus super omnia etc.. Isa. 63: miserationum Domini recordabor. Et veritas tua usque ad nubes. Justitia tua sicut montes Dei. Haec omnia dicuntur secundum effectus, quia secundum essentiam idem sunt. Mystice per haec tria intelliguntur justi, quia in ipsis justis inveniuntur justitia, veritas et misericordia. Justi signantur per caelum propter retributionem et caritatem: Matth. 5: merces vestra copiosa est in caelis. Item in illis maxime relucet misericordia, quia omnino sunt ab omni tribulatione liberati. Nos autem sumus adhuc in calamitatibus.

Per nubes intelliguntur doctores: isa. 5: mandabo nubibus meis, ne pluant super eam imbrem. Et in eis relucet veritas quam manifestant.

Per montes intelliguntur sancti viri. Et quid sequitur ex omnibus istis? quod haec iudicia sunt abyssus multa, idest incomprehensibilia: Rom. 2: quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus etc..

#3 Homines. Supra commendavit Psalmista Dei justitiam, veritatem et misericordiam, et iudicia, ex quibus nobis bona proveniunt; hic autem enumerat illa bona: et circa hoc duo facit. Primo commemorat bona quae communiter largitur omni creaturae. Secundo bona propria quae confert rationali creaturae, ibi, filii autem hominum. Circa primum duo facit. Primo commemorat quae communiter proveniunt a Deo. Secundo consurgit in admirationem divinae misericordiae, ibi, quemadmodum multiplicasti. Dico ergo, quod misericordia tua est magna, et ex hac salvas homines et jumenta, idest rationales et irracionales creaturas. Vel per homines intelliguntur justis, per jumenta ipsi peccatores, qui temporali salute salvantur a Deo: Matth. 5: pluit super justos et injustos: Ps. 48: homo cum in honore esset non intellexit etc..

Et haec salus communis est omnibus in duobus: scilicet in salute corporis: Eccl. 30: non est census super censum salutis corporis: et in rerum provisione: 4 Reg. 6: salva me rex. Qui ait, non te salvet Dominus. Unde salvare te possum? de arca, an de torculari? consequenter admiratur divinam misericordiam, ibi, quemadmodum multiplicasti. Scilicet quam multum multiplicasti misericordiam tuam, scilicet quod salvas non solum homines, sed et jumenta. Vel quod est tibi curae non solum de justis, sed etiam de peccatoribus, quantum ad bona temporalia quae in eis multiplicas: Hieronymus habet, quam pretiosa etc..

Magna est enim misericordia Dei, quod omnes salvat: magna etiam, quia unicuique plus dat quam meruit: Ps. 85: misericordia tua magna est super me.

#4 Filii autem. Hic ponit bona spiritualia, quae sunt tria: fiducia, spiritualis refectio, et intelligibilis cognitio: et haec respondent gradibus entium.

Entium quaedam sunt tantum, quaedam sunt et vivunt, quaedam cum hoc etiam intelligunt; et inter entia rationalis creatura quamdam aeternitatem participat, quia anima rationalis non perit. Et ideo dicit, filii hominum, idest filii Dei Christi: vel filii hominum generaliter omnes homines intelliguntur.

Sperabunt in tegmine alarum tuarum. Et loquitur metaphoricè. Gallina protegit pullos suos alis ne occidantur; ita ipse Deus spirituali protectione protegit rationalem creaturam ne deficiat specialiter in anima: Matth. 23: quoties volui congregare filios tuos etc.. Isa. 49: sub tegumento manus suae protexit me. Vel, in tegmine, idest in protectione spirituali. Et sic duae alae sunt doctrina novi et veteris testamenti. Item quae hic inferius vivunt, speciali cibantur refectio. Et primo ponit ipsam refectio. Secundo ponit ejus causam, ibi, apud te. Refectio spiritualis in duobus consistit: scilicet in donis Dei, et in ejus dulcedine.

Quantum ad primum dicit, inebriantur ab ubertate domus tuae. Domus est ecclesia: 1 Tim. 3: ut scias quomodo oporteat te conversari in domo Dei. Et haec domus, quae modo est in terris, quandoque transferetur in caelos: Ps. 121: in domum Domini laetantes ibimus. In utraque est ubertas donorum Dei; sed in hac ecclesia est imperfecta, sed in alia est perfectissima abundantia omnium bonorum, et hac satiantur spirituales viri: psalm. 64: replebimur in bonis domus tuae.

Et quod plus est, inebriantur, in quantum supra omnem mensuram meriti desideria implentur: ebrietas enim excessus quidam est: isa. 64: quod oculus non vidit etc.. Cant. 5: inebriamini carissimi.

Et qui sunt ebrii, non in se sunt, sed extra se. Sic qui repleti sunt spiritualibus charismatibus, tota eorum intentio fertur in Deum: Phil. 3: nostra conversatio in caelis est. Et non solum donis reficientur, sed etiam dilectione Dei: job 22: tunc super omnipotentem deliciis afflues, et elevabis ad Deum faciem tuam. Et ideo dicit quantum ad secundum, et torrente voluptatis tuae potabis eos. Hic est amor spiritus sancti, qui facit impetum in anima, sicut torrens: isa. 59: quasi fluvius violentus, quem spiritus Domini cogit. Et videtur voluptatis, quia voluptatem et dulcedinem in anima facit: Sap. 12: o quam bonus et suavis est spiritus tuus Domine in nobis. Et hoc potu potantur boni: 1 Cor. 10: eundem potum spiritualem biberunt. Vel torrente voluptatis tuae, scilicet Dei, quae dicitur torrens: Prov. 18: torrens redundans, fons sapientiae: quia voluntas ejus sic efficax est, ut ei resisti non possit, sic nec torrenti: Rom. 9: voluntati ejus quis resistit? materia autem talis refectio est, quia junguntur fonti: et sicut qui tenerent os suum ad fontem vini, inebriarentur; sic qui tenent os suum, idest desiderium, ad fontem vitae et dulcedinis, inebriantur: 1 Cor. 2: alius autem ebrius est. Et sic inebriantur, quia apud te est fons vitae. Si referatur ad Christum, sic est sensus, apud te etc. Id est tu es fons vitae.

Si autem referatur ad patrem, sic est sensus, apud te est fons vitae, idest verbum tuum vivificans omnia.

Est apud te. Jo. 1: verbum erat apud Deum: Hier. 2: me dereliquerunt fontem aquae vivae etc.. Qui vere est fons vitae, idest spiritualium bonorum, ex quibus omnia vivificantur.

Secundum est cognitio intelligibilis, quam homines, sive rationales creaturae participant. Ideo dicit.

#5 Et in lumine. Duo sunt privilegia rationalis creaturae. Unum, quod rationalis creatura videt in lumine Dei, et quia alia animalia non vident in lumine Dei, ideo dicit, in lumine tuo. Non intelligitur de lumine creato a Deo, quia sic intelligitur illud quod dicitur Gen. 1: fiat lux. Sed in lumine tuo, quo scilicet tu lucas, quod est similitudo

substantiae tuae. Istud lumen non participant animalia bruta; sed rationalis creatura primo participat illud in cognitione naturali: nihil enim est aliud ratio naturalis hominis, nisi refulgentia divinae claritatis in anima: propter quam claritatem est ad imaginem Dei: psalm. 4: signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Secundum est lumen gratiae; Eph. 5: exurge qui dormis etc.. Tertium est lumen gloriae: isa. 60: surge, illuminare jerusalem, quia venit lumen tuum etc.. Vel, in lumine tuo, idest in Christo, qui est lumen de lumine: et sic est lumen quod est verus Deus. Est ergo lumen Christus, inquantum procedit a patre: est fons vitae, inquantum est principium spiritus vivificantis. Aliud privilegium est, quia sola creatura rationalis videt hoc lumen: unde dicit, videbimus lumen. Hoc lumen vel est veritas creata, idest Christus, secundum quod homo; vel est veritas increata, qua aliqua vera cognoscimus. Lumen enim spirituale veritas est: quia sicut per lumen aliquid cognoscitur inquantum lucidum; ita cognoscitur, inquantum est verum. Animalia bruta bene cognoscunt aliqua vera, puta hoc dulce: sed non veritatem hujus propositionis hoc est verum: quia hoc consistit in adaequatione hujus intellectus ad rem, quod non possunt facere bruta. Ergo bruta non habent lumen creatum. Similiter nec lumen increatum, quia solus homo factus est ad videndum Deum per fidem et per spem: et sicut nunc videmus per fidem in lumine, sic videbimus eum in specie, quando erimus in patria.

|#6 Praetende misericordiam. Hic convertit se ad orationem, et petit misericordiam Dei. Et primo petit petitionem quantum ad alios. Secundo quantum ad se, ibi, non veniat mihi. Duo petit, secundum duo genera hominum, qui conversantur in domo Domini: quidam enim cognoscunt Deum per fidem; quidam etiam justificati inhaerent ei. Qui ergo non cognoscunt Deum, non sunt in ejus domo; sed qui habent fidem, possunt subjacere peccato, et ideo petit eis misericordiam: ideo dicit, o Domine scientibus te, per fidem scilicet, et vocat cognitionem scientiam propter certam inhaesionem: his praetende, idest amplia, extende ad eos misericordiam tuam miserando peccatis eorum: isa. 27: non est populus sapiens: jer. 9: in hoc gloriatur qui gloriatur, scire et nosse me. Sed, his qui recto sunt corde, idest qui habent rectum cor et sunt confirmati tibi per caritatem, praetende eis, idest amplia justitiam, idest coronam quam meruerunt, quia isti jam merentur coronam: 2 Tim. 4: in reliquo reposita est mihi corona justitiae etc.. Et ideo petit eis justa. Pro se duo petit. Primo petit conservari a peccato, et hoc, removendo duas causas peccati. Una est interior: et haec est superbia, quae est initium omnis peccati; unde dicit: non veniat mihi pes superbiae, idest affectus superbiendi removeatur a me; Eccl. 23: extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi. Alia causa est exterior, quando incitatur ab aliquo ad peccandum: Ps. 18: et ab alienis parce servo tuo. Et ideo dicit, manus peccatoris non moveat me, idest inductiones et promissiones et blandimenta non inducant me ad peccandum.

|#7 Ibi ceciderunt. Hic ponitur petitionis ratio: et est duplex. Primo, quia ex hoc pede est casus: sicut quando quis cadit propter pedem quem habet malum: et ideo dicit, ibi, idest in pede superbiae. Ceciderunt. Ecce initium omnis peccati superbia, Eccl. 10. Homo enim ex hoc peccat, pro eo quod non continetur sub regula legis divinae. Sed ex superbia exit arrogantia: 1 Cor. 10: qui se existimat stare, idest per superbiam, videat ne cadat. Et dicit, qui operantur, non qui operati sunt, quia aliquis aliquando ex infirmitate peccat, vel ignorantia, et iste non permanet; sed qui peccat ex superbia, hic persistit: quia Prov. 2: laetantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis. Item alia causa est alieni impulsus; unde dicit, expulsi sunt, idest impulsu dum inaniter se efferunt, sicut Lucifer de caelo, et homo per superbiam de Paradiso expulsi sunt. Nec potuerunt stare: job 18: expellet eum de luce in tenebras etc.. Sed humilitas facit stare: Ps. 121: stantes erant pedes nostri etc..

|+36 Pars 36

|#1 Supra petivit Psalmista divinum auxilium contra peccatores, et ostendit malitiam eorum; hic autem docet contemnendam esse eorum felicitatem.

Titulus non est novus. Intentio autem Psalmi hujus est ostendere, quod non reputentur prosperitates impiorum.

Circa quod Psalmista tria facit. Primo enim praemittit intentionem Psalmi. Secundo ponit rationes in generali, ibi, quoniam tamquam fenum. Tertio explicat in speciali, ibi, noli aemulari in eo. Circa primum duo facit. Primo enim removet a bonis malorum aemulationem. Secundo zelum, neque zelaveris.

Dicit ergo, noli aemulari. Hic ponit unum ex parte peccatorum per modum designationis. Et ex hoc ponit malignantes et facientes iniquitatem. Aliud ponit ex parte bonorum per modum prohibitionis, et ponit duo: scilicet, noli aemulari, et neque zelaveris. Peccatores autem designat primo, quantum ad pravam ipsorum intentionem, quia malignantes: malignitas enim pertinet ad cor; unde dicitur malignus quasi malus ignis, quando scilicet aliquis facit ex prava intentione aliquid, illud est malignum consilium. Secundo quantum ad pravitatis executionem; unde dicit, facientes iniquitatem; sed justo cuilibet dicit, noli aemulari etc..

Secundum Philosophum, in 2 ethicorum, quatuor ad idem genus spectant: scilicet misericordia, invidia, zelus, et Nemesis: et haec omnia important tristitiam de eventibus aliorum; sed misericordia et invidia de his quae

eveniunt bonis, alia vero duo de his quae eveniunt malis. Invidia enim est tristitia de prosperitate bonorum, sed misericordia est tristitia de miseria bonorum.

Zelus proprie est, quando quis tristatur de bono alterius; non ex eo quod ipse bonum habet, sed ex eo quod ipse non habet. Nemesis est tristitia de bonis quae indignis eveniunt. Sed quia loquitur hic de malis, non facit mentionem de duobus primis.

Advertendum est autem hic, quod si aliquis indignetur sive aemuletur de prosperitate malorum, non vituperatur secundum Philosophos, qui tractaverunt de prosperitate civili, in qua possunt aliqua videri magna, secundum se considerata, non respicientibus ad aeterna. Si vero ad spiritualia comparentur, cum nullum temporale quantumcumque magnum possit spiritualibus comparari, in talibus aemulatio locum non habet; et ideo non sunt aemulandi mali de hujusmodi bonis sibi provenientibus.

Unde theologi attendentes divinam providentiam in his bonis quae indistincte bonis et malis, dignis et indignis proveniunt, non tristantur quando indignis adveniunt. Considerant enim quod justa Dei ordinatione disponuntur, vel ad eorum correctionem, vel ad eorum damnationem: et quod hujusmodi bona sunt quasi nihil in comparatione ad futura quae servantur bonis. Et ideo hujusmodi tristitia prohibetur; unde dicit, noli aemulari, idest indignari, in malignantibus, pro eo quod florent. Prov. 3: ne aemuleris hominem injustum etc.. Item neque zelaveris facientes iniquitatem; quasi dicat: ne tristeris si non habes quae habent illi; quia reservantur tibi meliora. Eccl. 9: non zeles gloriam peccatoris. Non enim scis etc.. Quoniam tamquam fenum. Hic ponit rationes in generali.

Et primo, quare non est aemulandum; secundo, quare non zelandum. Spera in Domino. Dicit ergo, quoniam tamquam fenum; quasi dicat, non est aemulandum in malignantibus, quia id parum est, et transitorium. Et ideo dicit, tamquam fenum velociter arescent etc.. Ponit enim exemplum de rebus quae florent et fructificant, et cito decidunt: sic est de homine, qui floret, viret, et cito decidit. Ps. 89: mane sicut herba transeat etc.. Et haec duae similitudines pro eodem ponuntur ad majorem, scilicet manifestationem.

Vel aliter, duo sunt in homine, quae magna esse videntur. Primum est decor, quando videntur homine vivere in gaudiis. Sap. 2: nullum sit pratum etc.. Et ideo dicit, tamquam fenum. Vel aliter, quia decor gaudii cito deficit. Job 20: gaudium hypocritae ad instar puncti. Psal. 128: fiant sicut fenum tectorum, quod priusquam evellatur, exaruit. Isa. 40: omnis caro fenum, et omnis gloria ejus quasi flos agri. Secundum est celsitudo saecularis potestatis designata per herbas olerum, quae crescunt, et tamen totum transit. Et ideo dicit, tamquam olera. Vel per fenum intelliguntur majores, per herbam vero minores. Non ergo indignandum est de bonis eorum. Item non est zelandum super facientes iniquitatem, quia tibi promittuntur majora. Et hoc ostendit cum dicit.

|#2 Spera in Domino. Et quia prosperitas temporalis in tribus consistit, scilicet in divitiis, voluptatibus, et honoribus: Joan. 2: omne quod est in mundo etc.: ideo, secundum quod etiam prosperitas spiritualis in tribus consistit, tria facit. Primo enim ponuntur divitiae; secundo voluptates, ibi, delectare; tertio gloria, ibi, educet, quas promittit Deus sperantibus in se. Circa primum tria facit. Primo ostendit modum acquirendi spirituales divitias; secundo ubi sunt quaerendae, ibi, et inhabita terram; tertio promittit illas abundanter, ibi, et pascaris. Circa primum duo facit, secundum quod in acquisitione duo exiguntur. Primo enim proponitur finis; secundo ponitur conatus ad finem, ibi, et fac bonitatem.

Dicit ergo, spera in Domino, idest spera te habiturum bona Domini, idest ipsum Dominum.

Ps. 15: Dominus pars hereditatis meae etc.. 1 Pet. 1: regeneravit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis in hereditatem incorruptibilem etc.. Et hic est finis intentus. Vel, spera in Domino, idest de Deo, scilicet de auxilio Domini. Eccl. 2: qui timetis Deum etc.. Secundo dicit quod conetur ad acquirendum finem bona operando; et ideo subjungit, et fac bonitatem, idest omnia opera virtutum.

Ps. 33: declina a malo, et fac bonum. Deinde cum dicit, et inhabita terram, ostendit ubi quaerendae sunt istae divitiae. Hoc non potest intelligi de materiali terra, quia etiam injusti inhabitant eam; sed exponitur de quadruplici terra; et primo de terra viventium quae est gloriae. Psalm. 26: credo videre bona Domini in terra viventium, quam inhabites per desiderium. Phil. 3: nostra conversatio in caelis est. Item de anima tua.

Luc. 8: quod autem cecidit in terram bonam etc.

Et hanc inhabites semper ad conscientiam revertendo.

Sap. 8: intrans in domum meam conquiescam cum illa. Tertia terra est ecclesia militans. Ps. 64: visitasti terram et inebriasti eam etc. Et hanc inhabites per confessionem fidei, non recedendo ab ecclesia.

Quarta terra est propriae carnis. Gen. 3: spinas et tribulos germinabit tibi, et hanc inhabites extirpando vitia et inserendo virtutes. Consequenter ostendit quod abundanter hae divitiae tribuentur, cum dicit, et pascaris in divitiis ejus. Vel caelestis patriae, vel ecclesiae, vel jucunditatis, vel abstinentiae carnis.

Hieronymus habet, peregrinare in terra, et pascere fide, idest sis sicut peregrinus non reputando terrena, et pascere fide, per fidem possidendo invisibilia. Secundum est voluptas spiritualis, quae promittitur cum dicit.

|#3 Delectare. Et circa hoc duo facit, secundum quod hic delectationis laetitia consistit in duobus: scilicet in consequendo desiderium, et implendo suum propositum: secunda est ibi, revela. Dicit ergo de primo, delectare etc.. Prov. 13: desiderium si compleatur delectat animam. Si Deo inhaeres, impletur desiderium tuum. Sed quia

ad hoc requiritur ut sit justum desiderium, non enim est Deus auctor injustitiae; ideo primo ponit radicem justitiae desiderii, scilicet quod homo delectetur in Deo per amorem; unde ait, delectare in Domino, id est totus amor tuus sit in Deo. Philip. 4: gaudete in Domino semper. In Graeco habetur, delitiare: quasi dicat: non sis contentus de necessariis ad salutem, sed quaere superabundantias exquisitas, sicut deliciosi homines non sunt contenti communibus cibis. Job 22: tunc super omnipotentem deliciis affluens. Et tunc, dabit tibi petitiones cordis tui: non dicit carnis: petitiones enim cordis secundum Origenem sunt quae cor desiderat: V. G., secundum eum, si oculus posset petere, desideraret pulchros colores, auditus autem dulces sonos: sic cordis objectum, cum sit veritas et justitia, haec desiderantur ab eo. Et haec, inquit, dabit tibi. Matth. 7: petite et dabitur vobis.

Vel, cordis, ait, id est, quando erunt cordis, Deus exaudiet antequam clamet. Isa. 65: antequam clament, ego exaudiam. De secundo dicit, revela etc.. Cum enim impletur propositum alicujus, tunc gaudet. Ad quod implendum duo sunt praenecessaria.

Primo, quod recurat ad Deum. Secundo quod fiduciam habeat de eo: et sic tertio impletur.

Dicit ergo, revela Domino viam tuam, scilicet propositum tuum, quantum ad primum. Sed nonne scit Deus, qui scit cogitationes hominum? Psalmista loquitur per similitudinem, revela Domino etc., id est recurre ad ipsum pro completionem tui propositi, et hoc in oratione. Psal. 118: vias meas annuntiavi tibi etc.. Quodlibet enim negotium debet incipere ab oratione, sicut etiam Plato dicit, et scipio faciebat. Sed petitioni tuae addas spem; et ideo dicit, spera in eo, quantum ad secundum.

Et sic tertio implebitur petitio tua. Et hoc est quod subdit, et ipse faciet, id est implebit vias tuas. Vel aliter, revela Domino viam tuam, id est peccata tua. Job 13: vias meas in conspectu ejus arguam, et ipse erit salvator meus. Et ideo bene dicit: spera in eo, scilicet veniam peccatorum, et ipse faciet, id est remittet tibi peccata tua. Tertium quod promittit est gloria, cum dicit.

#4 Et. Ubi primo promittit gloriam; secundo ostendit quomodo perveniatur ad illam, ibi, subditus esto Domino. Circa primum duo facit. Primo enim promittit gloriam quam consequitur. Secundo ostendit modum consecutionis, ibi, et iudicium.

Dicit ergo, et educet etc.. Sancti suam justitiam occultant. Matth. 6: attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. Sed nihil occultum est quod non reveletur.

Luc. 12. Unde Deus revelat vel hic, vel in futuro; et ideo dicit, educet, id est extra ducet. Job 28: profunda fluviorum scrutatus est, et abscondita produxit in lucem. Secundum originem simile est, sicut si aliquis habens fidelem servum quem manumittere intendit, gloriatur in eo. Isa. 49: servus meus es tu Israel, quia in te gloriabor. Et hoc erit in iudicio: unde sequitur, et iudicium tuum tamquam meridiem, id est iudicium quo judicaberis non habebit tenebras. Duo autem requiruntur volenti pervenire ad gloriam quae promittitur.

Primum est humilitas. Job 22: qui humiliatus fuerit, erit in gloria: unde dicit, subditus esto Domino: 2 Mach. 9: justum est subditum esse Domino et mortalem etc.. Secundum est oratio per quam pervenitur ad Deum, qui est gloria nostrae beatitudinis; et ideo subdit, et ora eum. Jac. Ult.: multum valet deprecatio justitiae assidua.

#5 Noli aemulari. Supra posuit duas rationes quare non est aemulandum neque zelandum super peccatores: et erat una ex parte peccatorum quorum felicitas brevis est; alia vero ex parte bonorum, quia meliora sunt eis promissa: hic autem explicat in speciali. Et primo quid sit circa primum; secundo quid circa excellentiam justorum: tamen utrumque mixtum, ibi, melius est modicum.

Circa primum duo facit. Primo reiterat sententiam et exponit cujus rationem assignare intendit; secundo assignat rationem, ibi, desine ab ira. Dicit ergo, noli aemulari in eo. Hic repetit scientiam quam supra posuit, et exponit quod dixerat, noli aemulari in malignantibus. Posset autem quis quaerere quid in eis prohibet aemulandum. Dico quod temporalis prosperitas est illa: et ideo dicit, noli aemulari, id est indignari, in eo qui prosperatur in via sua etc.. Quod potest intelligi conjunctim sic, noli aemulari etc. Quasi dicat: qui facit injustitiam, prosperatur, de quo etiam justitiae aemulantur.

Psal. 72: zelavi super iniquos etc.. Item potest legi divisim: et sic sunt duae rationes quare indignetur contra eos. Una, quia omnia eis ad votum succedunt; et ideo dicit, in eo qui prosperatur, id est si vides eos prosperari. Prov. 1: prosperitas stultorum perdet eos. Item si vides quod invalescant super justos, noli indignari. Sic dicebat baruch 4: animaequior esto populus Dei, memorabilis Israel. Nocentes peribunt qui te vexaverunt; et qui gratulati sunt in tua ruina punientur.

Et ideo dicit, et in homine faciente injustitias.

#6 Deinde cum dicit, desine, assignat rationem praedictae admonitionis, et hanc duplicem. Unam ex parte ejus cui fit monitio: aliam ex parte peccatorum ibi, adhuc pusillum. Circa primum duo facit. Primo enim ostendit periculum praesens, si non acquiescat monitioni; secundo periculum futurum, ibi, noli aemulari ut maligneris. Ubi primo ponit periculum culpae; secundo poenae, ibi, quoniam qui malignantur. Circa periculum poenae duo facit.

Primo enim ponit delinquentium poenam; secundo praemium sustinentium, ibi, sustinentes autem Dominum.

Dicit ergo, desine ab ira. Ecce praesens periculum, quia indignatio est ira, et ipsa ira est mala. Eph. 4: omnis amaritudo et ira et indignatio et clamor et blasphemia tollatur a vobis cum omni malitia. Et ideo dicit: desine ab ira: jac. 1: ira viri justitiam Dei non operatur.

Et derelinque furorem. Ira et furor idem sunt; sed differunt secundum magis et minus: quia furor nihil aliud est quam ira accensa: Prov. 27: impetum concitati spiritus ferre quis poterit? ergo, desine ab ira, in corde, et derelinque furorem, in opere. Noli aemulari ut maligneris. Ecce futurum periculum culpae. Quando enim aliquis indignatur propter prosperitatem aliorum, declinat aliquando a justitia; et ideo dicit. Noli aemulari ut maligneris, idest ne forte inducat te in injustitiam: Malach. 3: vanus est qui servit Deo, et quod emolumentum quia custodivimus praecepta ejus? quoniam qui malignantur. Ecce periculum poenae futurum. Nota, quod omnes peccatores malignantur.

Quando enim peccat quis vel ex infirmitate, vel ex ignorantia, non malignatur; sed quando ex electione peccat, tunc malignatur. Primi de facili corriguntur, sed tertii difficile: Eccl. 1: perversi difficile corriguntur. Et ideo dicit, exterminabuntur, idest extra fines ponentur, scilicet justitiae et boni: job 18: expellet eum de luce in tenebras, et de orbe transferet eum: sic exterminabuntur qui malignantur: sed, sustinentes Dominum, idest qui non sic indignantur ut malignentur, sed expectant in futurum, ipsi hereditabunt terram, scilicet viventium: possidebunt enim eam hereditario jure, sicut heredes: Rom. 8: si autem filii, et heredes. Illa autem caelestis patria dicitur terra, propter stabilitatem: Eccl. 1: terra in aeternum stat. Et, ut dicit Augustinus, sicut terra nostra se habet ad caelum, ita superior vita beatorum se habet ad caelum superius, scilicet ad Deum, a quo illuminatur et fecundatur: Apoc. 25: claritas Dei illuminabit eam.

|#7 Deinde cum dicit et, assignat rationem ex parte malorum: et circa hoc duo facit. Dixerat enim, noli aemulari in eo qui prosperatur in via sua, in homine faciente injustitias. Primo ergo rationem assignat, quod non est aemulandum eorum prosperitati. Secundo, quod non eorum injustitiae, ibi, observabit peccator.

Circa primum duo facit. Proponit enim primo periculum imminens malis. Secundo fructum justorum, ibi, mansueti, quia oppositum per opposita melius innotescit. Circa primum duo facit. Primo enim denunciat destructionem eorum, quantum ad seipsos.

Secundo quantum ad locum ipsorum, ibi, et quaeres. Dicit ergo quantum ad seipsos, adhuc pusillum, et non erit peccator.

Si non erit; ergo non patietur poenas aeternas.

Respondeo. Non erit in gloria in qua nunc est, sed in inferno: job 7: qui descendit ad inferos non ascendet, nec revertetur ultra in domum suam, neque eum cognoscat amplius locus ejus, quoniam est pusillum. Contingit quidem quod peccatores dejiciuntur in brevi: Eccl. 10: omnis potentatus vita brevis. Sed si etiam toto tempore vitae suae sint in prosperitate, adhuc illud tempus comparatum aeternitati nihil est et pusillum: Aggaei 2: adhuc unum modicum est, et ego movebo caelum et terram. Quantum ad locum vero dicit, et quaeres locum ejus, et non invenies. Tripliciter exponitur hic locus. Primo namque locus, idest opportunitas. Dicitur enim de aliquo quod habet locum quando posset alicubi habere opportunitatem. Peccator autem habet locum in isto mundo: quia est opportunus ad minus ad exercitium justorum. Sed quando hoc exercitium cessabit, tunc non habebit locum; et ideo tollitur a justis. Secundo quia aliquando non desinit aliquis peccare, et tamen remanet locus ejus.

Sed finaliter etiam locus ejus non remanebit, nec invenietur. Ubi modo rex Assyriorum? ubi Nero? et finaliter omnia regna mundi evacuabuntur: 1 Cor. 15: demum finis, cum tradiderit regnum Deo et patri, cum evacuaverit omnem principatum et potestatem et virtutem. Tertio, secundum Origenem, locus peccatoris est illud in quo quiescit, ubi sunt temporalia et terrena. Ergo locus ejus est iste mundus. Sed hic transibit: Luc. 21: caelum et terra transibunt etc.. Et ideo si in eis ponimus locum nostrum, non transibit.

|#8 Deinde cum dicit, mansueti, ponit fructum justorum. Hic autem est duplex. Unde primo ponit fructum divitiarum. Secundo voluptatum, ibi, et delectabuntur. Hoc enim homines in isto mundo desiderant, et utrumque promittitur justis. Dicit ergo, mansueti etc.. Per mansuetos signat justos: illi enim sunt justis, qui possident cor suum in puritate.

Et quia nihil ita trahit hominem extra se sicut ira, et mansuetudo temperat eam; ideo vocat justos mansuetos. Hieronymus dicit, mites: Matth. 5: beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram, idest dabitur eis in possessionem terra viventium.

Augustinus contra valentinum dicit, quod Christus nihil accepit de veteri testamento quantum ad promissiones: quod patet Matth. 5. In veteri autem testamento promittebantur temporalia et terrena. Ad litteram. Mansueti autem inhabitant terram istam, quia illi infestantur qui alios infestant. Sed mansueti nullos infestant. Non debent ergo ab aliis merito infestari. Sed tamen specialiter hereditabunt illam terram viventium, sicut jam dictum est. Secundo ponuntur eorum deliciae, cum dicit, et delectabuntur in multitudine pacis. Haec enim pax est valde delectabilis. Dicit autem, in multitudine, quia ibi est multiplex pax; hic vero sunt bella.

Quoddam est enim ad homines; sed hoc non erit ibi, quia omnes erunt in unum pacifici: isa. 32: sedebit populus meus in pulchritudine pacis etc..

Item hic est bellum contra carnem, quae concupiscit adversus spiritum: Gal. 5: caro concupiscit adversus spiritum, et spiritus adversus carnem: haec enim sibi invicem adversantur etc. Sed tunc habebunt pacem ad invicem: job 5: sciens, quod pacem habeat tabernaculum tuum. Item voluntas contra se est divisa per diversa desideria; tunc autem non erit divisa, sed unita in Domino: Psal. 75: in pace factus est locus ejus. Item hic est bellum ad Deum propter peccata: isa. 59: peccata sive iniquitates vestrae diviserunt inter vos et Deum vestrum; sed illic omnes habebunt pacem cum illo: job 22: acquiesce ei, et habeto pacem cum eo etc..

#9 Observabit. Supra posuit unam rationem, quare non debent viri Dei indignari super peccatorem, quia scilicet ejus prosperitas non est stabilis; hic ponit aliam, quia scilicet peccatores non possunt nocere justis: et circa hoc duo facit. Primo enim proponit eorum malignitatem, quam in corde cogitant contra justos. Secundo eorum conatum exteriorem, ibi, gladium evaginaverunt. Circa primum duo facit, secundum quod interior eorum malitia est duplex. Primo enim ostendit quod mali insidiantur bonis. Secundo, quod turbantur contra eos, ibi, et stridebit. Dicit ergo. Observabit peccator justum, si aliquid forte possit habere contra eum: Luc. 14: ipsi autem observabant eum. Sic peccatores observant bonos insidiando eis, et sancta eorum studia pervertendo. Ecclesiae enim bona in mala convertentes insidiantur etc.. Sed contra hoc dicitur Prov. 24: ne insidieris, et queras impietatem in domo justi etc.. Secundo turbantur contra justum. Dicunt enim, Sap. 2: quoniam dissimilis est aliis vita illius etc.. Unde, stridebit super eum dentibus suis, scilicet commovebuntur ad iram. Loquitur ad modum aprorum: Ps. 111: peccator videbit, et irascetur: Act. 7: stridebant dentibus in eum.

#10 Deinde eum dicit, Dominus autem, ostendit, quod haec eorum malitia non habet effectum intentum, quia irridentur a Deo: et circa hoc duo facit. Primo enim ponit irrisionem. Secundo ejus rationem, ibi, quoniam prospicit. Dicit ergo, Dominus irridebit eum, idest facit eum vel considerat irrisibilem. Et ratio est, quia Dominus vidit eum attentare magna, et tamen scit quod statim debet mori; et ideo subdit, quoniam prospicit quod veniet dies ejus, scilicet in promptu; et hoc est ei debitus dies, scilicet condemnationis: job 21: in diem perditionis servatur malus, et ad diem furoris ducetur. De hac die dicit hic. Non ergo turbari debetis contra eos, dicit Psalmista, quia non possunt praevalere contra vos.

#11 Consequenter cum dicit, gladium, addit de conatu malorum exteriori: et circa hoc tria facit. Primo enim ostendit eorum conatum. Secundo finem intentum, ibi, ut decipiat. Tertio conatus hujus eventum, ibi, gladius eorum. Circa primum duo facit, secundum quod est duplex conatus eorum contra bonos. Primo enim ostendit conatum eorum per apertam persecutionem. Secundo per fraudulentam calumniam, ibi, intenderunt arcum.

Dicit ergo quantum ad primum, gladium evaginaverunt peccatores. Per gladium intelligitur omnis aperta facti persecutio: Luc. 22: si percutimus in gladio? persecutio etiam verbi dicitur gladius: Ps. 56: lingua eorum gladius acutus. Et hic gladius est gladius diaboli, qui per linguam hominis multos interficit. Hic autem gladius est in vagina, quamdiu est in corde; sed quando profertur, est sicut jam evaginatus. Cavendum est ergo primum ut non habeamus eum. Secundo, et si haberetur, non evaginemus eum. Quia si tenetur in vagina, primo contrahit rubiginem, tandem tamen consumitur et tepescit odium et voluntas injuriandi. Quantum ad secundum dicit, intenderunt arcum suum. Arcus a longinquo percutit, et non videtur trahens cum eo, sicut videtur percutiens cum gladio: et ideo arcus signat persecutionem dolosam. Consequenter ostendit quid intendunt, cum dicit, ut decipiat. Circa quod duo facit, secundum quod duo intendunt. Primo enim intendunt decipere. Secundo occidere, ibi, ut trucident.

Dicit ergo, ut decipiant etc.. Decipere est per actum dolosum: job 12: ipse novit et decipientem, et eum qui decipitur. Sed, pauperem et inopem. Pauper est qui parum habet: inops est qui eget ope. Vel secundum Glossam: pauper est qui sibi non sufficit; inops vero, qui non sustentatur alterius ope. Et hoc dicit, quia tales non habent subvenientem. Occisio designatur per gladium, vel corporaliter vel spiritualiter: Hebr. 11: in occisione gladii mortui sunt. Eventus autem conatus eorum est, quia revertetur in caput suum.

Et primo ostendit quantum ad gladium, dicens, gladius eorum etc.. Tu eximis gladium contra alium, et forte non percutis eum, quia forte ei nocere non potes; tamen ex ipso spiritualiter tu es percussus: Prov. 1: ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur etc.. Secundo quantum ad arcum; unde dicit, et arcus eorum confringatur: Ps. 75: ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium et bellum. Hoc autem erit quando destruetur dolositas eorum ne implere possint quod coeperunt: job 5: qui dissipat cogitationes malignorum ne possint etc..

#12 Melius. Supra Psalmista assignavit rationem quare non debemus aemulari malos et prosperitatem eorum, ex dejectione eorum sumptam; hic autem assignat sumptam ex parte justorum. Et primo ostendit dignitatem justorum. Secundo subjungit monitionem ad sectandam justitiam, ibi, expecta. Circa primum duo facit. Primo proponit intentum.

Secundo manifestat propositum, ibi, quoniam brachia.

Dicit ergo, melius est modicum etc.. Intentio ejus est probare quod bona justorum praeeminent bonis peccatorum. Et sic minus habentes non aemulantur plus habentes; unde dicit, melius etc.

Quasi dicat: contingit justum parum habere et peccatorem satis.

Sed quid melius? respondet, quod parum justis: Prov. 16: melius est parum cum justitia, quam multi fructus cum iniquitate.

Cujus ratio est, quia quae rationem boni habent, ex hoc solum habent, quod utilia sunt ad finem, et non propter aliud: intantum enim bona sunt inquantum utilia; postquam autem incipiunt esse nociva, non sunt bona; sicut est de medicina, si plus quam ad sanitatem sit necessaria, accipias, jam non est bona. Res autem mundi bonae sunt, inquantum instrumentaliter deserviunt ad virtutem.

Quando ergo habes tantum de eis quod sufficiunt ad virtutem, bonae sunt; si autem a virtute abducuntur, sunt malae: et ideo melius est parum habere de eis cum justitia, quia hoc est bonum, quam multum cum injustitia, quia hoc est malum.

Et hoc etiam intelligendum est de omnibus aliis divitiis spiritualibus, scilicet parum de sapientia cum justitia, et sic de aliis.

#13 Deinde cum dicit, quoniam, probat quod melius est. Cujus triplex est ratio. Primo ex parte diuturnitatis. Secundo utilitatis, ibi, mutuabitur.

Tertio virtutis, ibi, os justis. Circa primum duo facit. Primo enim proponit contritionem malorum.

Secundo firmitatem bonorum. Dicit ergo, quoniam brachia etc.: quasi dicat: ideo bona justorum pauca sunt meliora quam impiorum multa, quia sunt stabilia, illa vero non. Et hoc est quod dicit, quoniam brachia. Nomina membrorum corporalium designant virtutes, seu actus eorum membrorum. Nomine ergo brachii designatur virtus hominis operativa: unde, brachia peccatorum conterentur, id est virtus operativa ipsorum destruetur: job 38: brachium excelsum confringetur. Sed hoc brachium conteritur quandoque a Deo, quandoque a diabolo, quandoque simul ab utroque. A Deo conteritur, quando intendit nocere justis, et impeditur in suo proposito: job 5: dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorum quod ceperant. A diabolo vero, quando homo proponit facere bonum, et impeditur a Satana: 1 thes. 2: voluimus venire ad vos, sed impedivit nos Satanas: sicut cum quis proponit facere eleemosynam, et retrahitur a cupiditate. Ab utroque autem simul, a Deo quidem per auctoritatem ad probandum, a diabolo vero per executionem: job 1 et 2 cap.. Secundo cum subdit, confirmat autem etc., ostendit quod justis sunt diuturni, et firmi, et stabiles. Dicit ergo, confirmat autem justos Dominus.

Licet justitia sit virtus et firmitas animi, tamen non inest homini a seipso: unde 1 Cor. 1: non gloriatur omnis caro in conspectu ejus; ex ipso autem vos estis in Christo Jesu etc. Usque in Domino gloriatur. Homo enim in se factus est infirmus: Ps. 6: miserere mei Deus, quoniam infirmus sum. Et ideo indiget confortari ab aliquo, maxime a Deo, a quo quidem confirmatur, quandoque in temporalibus, inquantum expedit justo ad salutem; sed in spiritualibus semper, et hoc interiori gratia. Item bonis verbis. Item bonis exemplis. De primo Rom. 1: gratiae spiritualis ad confirmandos vos. 2 Thess. 2: in gratia exhortetur corda vestra, et confirmet etc.. Ps. 10: spiritu principali confirmat me. De secundo Psal. 118: confirma me in verbis tuis: Act. 15: verbo plurimo consolati sunt fratres, et confirmaverunt eos. De tertio Luc. 22: conversus confirma fratres tuos: 1 Pet. 2: Christus passus est pro nobis etc.. Et 4: Christo igitur in carne passo etc.. Unde in 5: ipse perficiet confirmabit etc.. Confirmatur per exemplum crucis de qua dicitur (ab Augustino enar.

In hunc psalm. Ser. 2, n. 4), crux enim finita est in poena, sed manet in gloria: a locis enim suppliciorum transit ad frontes imperatorum.

Qui tamen dedit honorem suis poenis, quid faciet fidelibus suis?

#14 Consequenter cum dicit, novit Dominus, manifestat propositum. Et primo dicit de stabilitate justorum.

Secundo de contritione injustorum, ibi, quia peccatores.

Justi autem dupliciter confirmantur a Deo: quia primo bona eorum stabiliuntur; secundo a malis curantur, ibi, non confundentur. Sed duplex est bonum, scilicet bonum viae et bonum finis: et in utroque justis stabiliuntur quantum ad primum dicit, novit Dominus. Quantum ad secundum dicit, et hereditas. Dicit ergo, novit Dominus: Heb. 4: omnia nuda et aperta sunt oculis ejus. Sed praecipue quod sibi affinis et familiaris fuerit: 2 Tim. 2: novit Dominus qui sunt ejus; et eos quos approbat: et sic dicitur hic, novit Dominus, id est approbat, dies immaculatorum.

Sed job 15, dicitur: quis est homo ut immaculatus sit, et ut justus etc..

Respondeo dicendum, quod verum est quod ex se nullus est immaculatus, si macula intelligatur peccatum mortale; sed tamen per gratiam, sic. Si vero macula intelligatur originale peccatum, sic nullus est immaculatus.

Dies isti tripliciter possunt intelligi. Quia primo dies praesentis vitae; et licet sint communes bonis et malis, tamen boni eis bene utuntur: Gen. 25: mortuus est in senectute bona provectaeque aetatis et plenus dierum. Impii autem male utuntur eis: Psal. 54: viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos. Et quia dies justorum sunt pleni et ideo approbati, illorum vero dimidiati, et ideo non approbantur. Item et isti sunt mali et pauci, tamen Deus novit eos. Alii opera virtutum: Rom. 13: sicut in die honeste ambulemus: et isti sunt approbati a Deo. Alii dies aeternitatis et justitiae: et isti sunt dies justorum, sed soli Deo noti: isa. 64: oculus non vidit absque te, quae praeparasti expectantibus te. Bonum vero finis ostendit, cum dicit, et hereditas eorum in aeternum erit. Istud

dicitur hereditas in quo est stabilimentum et finis alicujus. Justi finem suum habent in re aeterna: Psal. 15: Dominus pars hereditatis meae: Thren. 3: pars mea.

Et ideo non potest eorum hereditas deficere. Impii autem ponunt finem suum in mundanis: Sap. 2: haec est pars nostra etc. Et ideo non manet.

Et de istis dicitur 1 Pet. 1: in hereditatem conservatam in caelis.

#15 Deinde cum dicit, non confundentur, ostendit quomodo justii tueantur contra mala. Et hoc dupliciter: quoddam enim est malum, quod bono est contrarium; et quoddam est malum per defectum boni, ibi, et in diebus famis. Dicit ergo quantum ad primum, non confundentur in tempore malo, idest in tempore adversitatis: Amos 5: prudens in tempore illo tacebit, quia tempus malum est. Est enim tempus malum dupliciter: vel de praesenti, et hoc est tempus adversitatis quod est malum; unde non confundentur in tempore malo, idest in tempore adversitatis. Mali enim in tempore adversitatis confunduntur, non boni: tunc nempe confunditur quis, quando perdit in quo sperat; sed quando id manet in quo sperat, non confunditur. In adversitate autem perduntur temporalia, in quibus boni non sperant: et ideo non confunduntur tempore adversitatis. Vel de futuro in die iudicii: et in eo impii confundentur per erubescantiam de peccatis: psalm. 6: confundantur et erubescant valde velociter. Justii autem honorabuntur: Rom. 2: his quidem qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem etc..

Quantum ad secundum malum, quod est per defectum boni, subjungit, et in diebus famis saturabuntur.

Hoc tripliciter exponitur. Ad litteram enim hoc potest exponi de fame temporali: nam aliquando Deus providit quod fames esset apud infideles, apud fideles vero abundantia, quia fideles sibi invicem communicabant quae habere poterant. Aliquando etiam providetur a Deo fidelibus ne egeant: job 5: in vastitate et fame ridebis, sic et elias satiatur tempore famis, 3 Reg. 17. Ad probationem tamen nostram aliquando famis necessitas servos Dei praeoccupasse probatur. Unde apostolus ait de seipso 2 Cor. 11: in fame et siti etc.. Vel quia servi Dei modico contenti saturantur: Phil. Ult.: scio et humiliari, scio et abundare: ubique et in omnibus institutus sum, et satiari, et esurire, et abundare, et penuriam pati. Impii autem multa volunt et multa quaerunt; et ideo in diebus famis non saturabuntur.

Exponas etiam de fame verbi Dei. Et in his diebus hoc saturantur justii: Matth. 5: beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Vel tertio exponitur de fame quae erit in futura vita, ubi justii saturabuntur, et injusti esurient: isa. 65: servi mei comedent, et vos esurietis. Origenes in Glossa, Exod. 16: qui non colligebat manna in die sexto, esuriebat in die septimo. Nunc est dies sextus: et ideo qui non colligit nunc, esuriet tunc, ibi, consequenter cum dicit, quoniam peccatores peribunt, ostendit quomodo conterentur brachia peccatorum. Et ponit tria. Primo casum impiorum. Secundo ordinem cadendi, ibi, inimici. Tertio modum: ibi, quemadmodum fumus. Dicit ergo, quia peccatores peribunt; quasi dicat: ideo justii conservantur, quia perditio debetur solis peccatoribus, sed salus justis: job 3: conteret multos et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis. Ordo cadendi est, quia tolluntur in altum ut fortius cadant: job 30: elevasti me, et quasi super ventum ponens elisisti me valide. Et ideo dicit, inimici vero Domini mox ut honorificati fuerint et exaltati, psalm. 72: dejecisti eos dum allevarentur. Sed modus est sicut fumus, quia si dispergitur non reparatur.

Et hoc est quod ait, deficientes quemadmodum fumus deficient; jac. 4: quae est vita vestra? vapor est ad modicum parens.

#16 Mutuabitur peccator. Supra ostendit quod pauca justorum bona praeponderant multis malorum bonis ratione stabilitatis; hic autem ostendit idem ratione utilitatis. Et primo ostendit quod bona justorum sunt fructuosa, sed malorum e converso. Secundo ostendit hoc experimento, ibi, junior fui. Tertio concludit principale intentum, ibi, declina. Circa primum duo facit, secundum quod duplex fructus provenit homini: unus enim est ex bonis possessis, alius ex operibus quae fecit. Unde primo ostendit quod fructuosi sunt boni, quantum ad primum. Secundo quantum ad secundum, ibi, apud Dominum.

Circa primum duo facit. Primo enim praemittit fructuositatem bonorum, et contrarium malorum.

Secundo assignat rationem, ibi, benedictentes.

Circa primum duo facit. Primo ostendit infructuositatem malorum. Secundo fructuositatem bonorum, ibi, injusti autem. Dicit ergo, mutuabitur peccator. Legatur primo, secundum superficiem litterae.

Duplex signum est quod aliquis deficiat in temporalibus. Unum, quando indiget mutuum accipere: Deut. 28: ipse foenerabitur tibi, et tu non foeneraberis ei. Et ideo dicit, mutuabitur peccator, idest mutuum accipiet. Aliud signum est, quando quis mutuum consumpsit, et reddere non potest: unde dicit, et non solvet, Eccl. 29: solidi vix reddet dimidium. Et e converso, unum signum abundantiae est, quod habeat unde gratis det: unde dicit, justus autem miseretur, idest per misericordiam gratis subvenit indigentibus: job 31: ab infantia crevit mecum miseratio etc.. Aliud est signum, quando homo est promptus reddere quod debet: unde dicit, et retribuet, scilicet debitum: Rom. 13: reddite omnibus debita. Sed quid est hoc quod dicit? numquid justii semper abundant terrenis, et mali non? immo videtur contrarium; jac. 2: nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo? sed Deus secundum istam expositionem loquitur secundum statum veteris testamenti, in quo servantibus legem promittuntur temporalia

bona, transgredientibus vero mala, ut saltem per temporalia traherentur ad spiritualia. Tamen in illis bonis signantur promissa quaedam spiritualia: et ideo oportet exponere etiam quantum ad illos qui in veteri testamento pertinebant ad novum testamentum. Oportet ergo hoc altius exponere, mutuabitur etc.. Et potest referri ad duplex mutuum. Homo enim aliquid a Deo mutuatur, et aliquid a ministro Dei, scilicet homine.

Dicitur autem peccator homo quicumque. Dicit ergo, mutuabitur, scilicet a Deo, quia, quid habes quod non accepisti? 1 Cor. 4. Et hoc est quasi mutuum: quia ad hoc dat nobis Deus quaecumque bona, ut ex eis crescamus in his quae ad honorem Dei sunt: Luc. 19: et ego veniens cum usuris utique exegissem illam. Et sic retribuimus ei per gratiarum actionem. Sed Deus peccatori dedit bona naturalia; temporalia vero aliquando largitur et spiritualia: sed peccator non solvit per spiritualem profectum et gratiarum actionem: isa. 1: filios enutrivit et exaltavi, ipsi autem spreverunt me. A ministro enim Dei accipit homo mutuum. Praelati namque et doctores sunt quidam campsores. Item Luc. 19: vocatis decem servis dedit eis decem mnas, et ait ad illos, negotiamini dum venio. Ergo sunt negotiatores. Doctor ergo dat populo doctrinam, quasi pecuniam: psalm. 11: eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum etc.. Sed dat verba Domini, non sua. Boni autem retribuunt, quia faciunt quod audiunt; sed mali non, quia non implent obediendo: Ezech. 33: audient verba tua, et non facient ea. Justus autem quod accepit a Deo, quicquid sit illud et quocumque modo, expendit in alio: 1 Pet. 4: unusquisque prout accepit gratiam in alterutrum illam administrans: et sic miserebitur. Item regratiatur Deo, et sic retribuet: psalm. 115: quid retribuam Domino etc..

Ratio assignatur, quia benedicentes. Hic sunt tres sensus secundum Glossam. Benedicentes ei, scilicet Deo in omnibus gratias agentes et jussa sequentes, hereditabunt terram, scilicet viventium: 2 Cor. 9: qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus et metet vitam aeternam. Vel secundum literam, haereditabunt terram, idest terram promissionis.

Et loquitur populo carnali: isa. 1: si volueritis, et audieritis me, bona terrae comedetis.

E contrario qui maledicunt Deo, scilicet non solum verbo, sed facto, vel occasionaliter, disperibunt: psalm. 1: iter impiorum peribit.

Origenes exponit aliter, benedicentes ei, scilicet justo, benedicentur. Quicquid enim fit justo, Deus accipit sibi factum: Luc. 10: qui vos spernit, me spernit. Et Matth. 25: quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hereditabunt terram, justo debitam: Matth. 10: qui recipiunt justum in nomine justii etc.. Maledicentes autem ei, scilicet justo, disperibunt: Gen. 27: qui maledixerit tibi, sit ille maledictus. Sed Hieronymus habet aliter, peccator deficiet, ut non solvet; sed justus miseretur et retribuet. Qui benedicti a Deo, hereditabunt terram: Prov. 10: benedictio Domini divites facit. Injusti vero qui maledicti sunt a Deo, idest puniti, disperibunt; et ideo sunt steriles: Gen. 3: maledicta terra in opere tuo.

#17 Deinde cum dicit, apud, ostendit bonorum fructuositatem quantum ad opera. In operibus autem duo ostenduntur. Et primo eorum prosperitas.

Secundo eorum reparatio, ibi, cum ceciderit. Sed quia prosperitas est ex electione Dei, primo ostenditur quod est ex parte Dei diligentis. Secundo, quod est ex parte hominis dilecti, ibi, et viam ejus volet.

Dicit ergo, apud Dominum gressus hominis dirigentur, idest a Deo processus hominis dirigetur quod homo directe intendat in finem ultimum.

Hoc enim non est homini a se: Hier. 10: non est hominis via ejus, nec viri est ut ambulet et dirigat gressus suos; sed est a Deo: Prov. 10: hominis est animum praeparare, et Domini gubernare linguam: omnes viae hominum patent oculis ejus: psalm. 16: perfice gressus meos in semitis tuis, ut non moveantur vestigia mea. Dirigit autem Deus gressus hominis in via veritatis cognoscendae, ut non labatur in errorem: psalm. 24: dirige me in veritate tua, et doce me etc.. Item in via justitiae ut declinet a malo et faciat bonum: psalm. 26: dirige me in semitam rectam etc.. Quantum ad secundum dicit, et viam ejus volet. Hoc dupliciter potest intelligi: ut dicatur primo: et homo directus a Deo volet viam ejus, scilicet Dei; quasi dicat: Deus sic dirigit hominem quod non cogit eum, sed facit eum recte et eligere bonum, et id quod est Dei. Phil. 2: qui operatur in nobis et velle et perficere. Vel aliter. Et Dominus volet, idest acceptabit et remunerabit viam ejus, idest bona opera nostra: Prov. 4: quae a dextris sunt novit Dominus. Consequenter cum dicit, cum ceciderit, ostendit bonorum in operibus infructuositatem, quantum ad eorum reparationem: et circa hoc duo facit. Primo enim ponit ipsam reparationem.

Secundo ipsius causam assignat et rationem, ibi, quia Dominus supponit manum suam.

Dicit ergo, cum ceciderit. Directio viatoris sic est, ut aliquando cadat: sed comprehensoris est non cadere. Viator tamen etsi forte ceciderit, Deus reparat eum: et hoc est quod dicit, non collidetur. Hoc autem potest intelligi de secundo casu, scilicet temporalis adversitatis: 2 Reg. 1: quomodo ceciderunt fortes, nolite annunciare in Geth etc.. Et sic justus si cadit non collidetur, quia patienter sustinet: jac. 1: patientia opus perfectum habet etc.. Sed peccator dum cadit colliditur, quia impatiens est. Vel de casu venialis peccati, quia nullus est qui tale peccatum non committat aliquando: jac. 3: in multis offendimus omnes. Et sic sensus est. Si ceciderit hoc casu, non collidetur, ut mortaliter peccet; unde dicitur Prov. 24: septies in die cadit justus, et resurgit.

Quod si referatur ad casum peccati mortalis, quo aliquando justus cadit, ut David per adulterium et homicidium, et sicut Petrus negando Christum; sic peccatores ex casu colliduntur, dum desperati nolunt ad poenitentiam redire. Unde Eph. 4: desperantes semetipsos tradiderunt etc.. 2 Cor. 12: lugeam multos ex his, qui ante

peccaverunt, et non egerunt poenitentiam etc.. Sed justus non colliditur per desperationem, sed redit ad poenitentiam: unde David dicit, peccavi Domino: et dictum est ei, 2 Reg. 12: Dominus transtulit peccatum tuum. Item Petrus flevit amare, Matth. 26.

Mich. 7: non laeteris inimica mea, quia cecidi, consurgam. Ratio autem quod non colliditur, est, quia Dominus supponit manum suam, scilicet gratiae confortantis eum: Ezech. 13: manus Domini erat mecum confortans me: Ps. 138: et tenebit me dextera tua.

#18 Deinde cum dicit, junior fui, ostendit experimento quod bona justorum sunt fructuosa, sed non malorum. Et ponit illud diuturnum de duobus.

Primo de immunitate bonorum a malis. Secundo de profectu eorum in bono, ibi, tota die. Circa primum duo facit. Primo enim ostendit immunitatem a malo, quantum ad ipsum justum. Secundo quantum ad semen ejus, ibi, nec semen ejus. Circa primum duo facit. Primo enim ponit diuturnitatem experimenti. Secundo ipsum experimentum, ibi, non vidi. Dicit ergo, junior fui. Ac si diceret ei aliquis: unde habes haec omnia quae dicis de bonis justorum etc.. Respondet, quia ab experimento, junior fui etc.. Hoc dupliciter potest exponi. Primo de aetate corporali secundum quod homo primo floret in juventute, et postea senex fit: Ps. 89: mane floreat, et transeat.

Sed contra hoc dicit Augustinus, tu David, semper fuisti in terra tua: et si in illa non fuit justus derelictus, non tamen est mirum si alibi est derelictus.

Et ideo vult Augustinus quod loquatur in persona ecclesiae. Et haec habet aetatem pueritiae in Abel, juventutis in patriarchis, senectutis in apostolis, senectam in fine mundi. Praetermittit duas medias aetates, et ponit extremas: et sic fuit a principio mundi, et erit usque ad finem. Et haec distinctio ponitur Gal. 4. Vel potest intelligi de spiritualitate: quia quamdiu homo delectatur in puerilibus et vanis, sic est puer mente; sed quando delectatur in maturis, fit senex. Et haec distinctio ponitur 1 Cor. 13: cum essem parvulus, loquebar etc.. Cum autem factus sum etc.. Et ideo dicit: sive in statu puerili, sive in statu senectutis, hoc judicavi, quod scilicet ipse justus sit immunis a malis, et quantum ad se, et quantum ad semen ejus. Ideo ostendit dicens, non vidi justum derelictum, quantum ad se. Si hoc referatur ad bona temporalia, non videtur hoc verum, quia de justis dicitur Hebr. 11, egentes, angustiati etc..

Respondeo. Dicendum, quod licet subtrahantur eis bona temporalia, non tamen deseruntur a Deo, quia totum hoc cedit in bonum eorum, vel pro bonis, vel ut tollatur causa alicujus mali, ut dicit Augustinus: Matth. 6: primum quaerite regnum Dei, et haec omnia, scilicet spiritualia, adjicientur vobis. Verum est, sed si Deus videt expedire ad nostram salutem. Quantum ad semen ejus dicit: nec semen ejus quaerens panem: Exod. 20: ego sum Deus zelotes, reddens misericordiam in millia his qui diligunt me, et custodiunt praecepta mea: Luc. 1: misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum. Et ideo sicut ipsi non derelinquuntur, ita nec semen eorum.

Et potest referri ad panem temporalem, quantum ad vetus testamentum; sed secundum spirituale intellectum panis iste intelligitur participatio Christi, scilicet veritas, sapientia et justitia: joan. 6: ego sum panis vivus etc.. Hic est panis qui dat delicias regibus, Gen. 49. Et dicit, quaerens panem, quia iste panis praesto est quaerentibus eum.

Sed contra: Abraham justus fuit et Isaac: Ismael autem et esau, qui fuerunt filii justorum, non habent spiritualem panem.

Respondeo. Apostolus solvit, quod filii promissionis computantur filii justorum. Ergo semen est ille qui imitatur eum. Unde tam filii carnales qui imitantur patres in bono, quam discipuli qui imitantur Magistrum, sunt semen spirituale, scilicet illi qui imitantur eorum doctrinam in opere. Tota die. Hic ostendit aliud signum experientiae, sive aliud experimentum, et dicit quod aliud quod expertus de viro justo est quia tota die, idest toto tempore vitae suae, miseretur, miseris aliorum, et commodat, scilicet spiritualia et temporalia: Ps. 111: jucundus homo qui miseretur et commodat: vel actu, vel promptitudine. Et ideo, semen illius in benedictione erit: Gen. 22: multiplicabo semen tuum sicut stellas caeli etc..

#19 Declina a malo. Supra ostendit Psalmista quod bona justorum sunt meliora quantum ad fructum; hic autem prorumpit in exhortationem ad illa. Circa hoc duo facit. Primo enim ponitur exhortatio ad ista. Secundo ponitur fructus, ibi, Dominus amat. Justitia habet duas partes: recedere a malo, et facere bonum. Et ideo dicit, declina a malo, et fac bonum. Hae autem duae partes justitiae correspondent praeceptis legis: justitia enim regulatur lege. In lege sunt quaedam praecepta affirmativa, quae implentur faciendo bonum; et quaedam sunt negativa, quae implentur declinando a malo. Item per haec duo perficitur naturalis inclinatio appetitus, cujus sunt duo objecta; scilicet bonum et malum; quia appetitus naturaliter tendit in bonum, et refugit malum falsum. Sed dicit, declina a malo. Est autem duplex malum. Unum, quod facit homines malos, et hoc vere dicitur malum.

Aliud malum est, quod non facit homines malos, scilicet malum poenae. Primum est peccatum; et de hoc intelligitur cum dicit, declina a malo, idest a peccato: Eccl. 9: non zeles hominem in peccato suo. Et non dicit quod non faciat malum, quia in hoc intelligitur sola negatio, sed, declina a malo, ut scilicet voluntatem faciendi non habeat. Isa. 1: quiescite agere perverse, discite benefacere. Haec duo frequenter introducuntur in sacra Scriptura. Sed quandoque praemittitur bonum, sicut ibi, Ps. 44: dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem.

Quandoque praemittitur vitatio mali, sicut isa. 7: ut sciat reprobare malum, et eligere bonum. Et ratio est, quia duplex est ordo. Unus scilicet intentionis; et secundum hunc ordinem semper prius debet praemitti bonum quam vitatio mali, quia ad hoc vitat malum, ut faciat bonum. Alius est ordo executionis: et secundum hunc ordinem prius praecipitur ut vitet malum: quia omnes nascimur filii irae; et non possumus fieri justus nisi expellamus malum.

Et inhabita in saeculum saeculi. Hic ponitur fructus justitiae; quasi dicat: si declinaveris a malo, et feceris bonum, inhabitabis, sed non dicit explicite ubi, sed quantum, quia in saeculum saeculi.

Sed est sensus, inhabita, quasi intus habita. Sensibilia dicuntur exteriora bona, quia exteriori sensu capiuntur. Interiora bona sunt spiritualia et intelligibilia.

Cum ergo dicit, inhabita, dicit intra possessionem spiritualium bonorum habitabis: Cant. 1: introduxit me rex in cellaria sua. Et dicit, in saeculum saeculi, id est in perpetuum: Exod. 15: introduces eos, et plantabis, etc.. Quia Dominus amat iudicium. Hic ponitur ratio quare inhabitet in saeculum saeculi; quasi dicat, ideo inhabitabit, quia hoc statutum est ex divino iudicio. Probat hoc, scilicet quod inhabitet semper et libenter, quia Dominus amat iudicium: isa. 61: ego Dominus diligens iudicium. Et inducitur quod hic dicitur, duplici ratione: quia sic est ratio ejus quod dicit, declina a malo etc. Ut scilicet sis, scilicet imitator Dei, quia Dominus amat iudicium; et hoc est declinare a malo et facere bonum. Vel ad hoc refertur, inhabita in saeculum saeculi, quia hoc justum est. Et Deus amat iudicium. Justum enim est ut si homo non velit relinquere Deum, non relinquatur ab eo, qui est aeternus. Et ideo non relinquentur ab eo justus, qui volunt esse cum eo. Et ideo dicit, non derelinquet sanctos suos. Et ex hoc sequitur quod, in aeternum conservabuntur, quia aeternus est et potens: Ps. 11: tu, Domine, servabis nos et custodies nos etc.. Isa. 33: non rumpentur funiculi.

#20 Injusti. Hic ponitur forma iudicii, quae erit bonis et malis. Primo ergo ponit quid dabitur malis in iudicio. Secundo, quid bonis, ibi, justus. Malis immittet punitionem: quia, injustus punientur: Eccl. 21: in finem illorum, scilicet peccatorum, inferni et tenebrae et poena: 2 thes. 1: dabunt poenas in interitu aeternas. Item exterminationem, quia semen impiorum peribit. Hic loquitur secundum existimationem hominum. Mali autem cum moriuntur, credunt saltem in filiis vivere. Sed dicit quod semen eorum peribit, id est vel carnales filii qui proprie imitantur eorum malitiam, vel sectatores falsae doctrinae aliquorum, sicut semen Arii. Justis autem duo retribuet: contra punitionem dabit remunerationem; unde dicit, justus autem hereditabunt terram, quasi hereditate eam possidentes: Ps. 68: hereditate acquirant eam etc.. 1 Petr. 1: regeneravit nos in spem vivam. Contra exterminationem hereditatem, quia, inhabitabunt in saeculum saeculi super eam, id est in hac terra viventium semper erunt.

#21 Os justus meditabitur. Hic ostendit, quod bona justorum majora sunt, quantum ad usum virtutis, quia injustus habet os primum ad malum.

Primo ergo agit de spiritualibus bonis justorum.

Secundo de perversitate malorum, ibi, considerat.

Circa primum duo facit. Primo enim ponit spiritualia justorum praeeminentia. Secundo ponit fructum ipsorum bonorum, ibi, non supplantabuntur.

Bona spiritualia in duobus consistunt: scilicet prout sunt in ore et prout sunt in corde. In ore justus non est nisi bonum et veritas: Eph. 4: deponentes mendacium, loquimini veritatem. Est autem duplex veritas: et utraque habet justus praemia.

Prima est de divinis. Secunda est de humanis.

Quantum ad primum dicit, os justus meditabitur sapientiam.

Sed non videtur bene dicere: quia meditari est actus cordis, non oris.

Respondeo dicendum, quod meditabitur, id est meditata loquetur, vel modulabitur. Et multiplicare aliqui meditantur sapientiam. Quidam meditantur Christum, qui est sapientia Dei patris saltem credendo: Deut. 4: haec est sapientia vestra et intellectus coram populis. Quidam acquiescendo cum intelligentibus: Eccl. 6: si dilexeris audire, sapiens eris. Quidam in ea psallendo; colos. 3: psallentes in cordibus vestris Domino: prov.

Ult.: os suum aperuit sapientiae, et lex clementiae in lingua ejus. Sed os justus meditabitur sapientiam docendo: 1 Cor. 2: sapientiam loquimur inter perfectos. Origenes autem dicit: imperiti pessimum vitium habent, ut superfluos eos dicant, qui studium doctrinae impendunt: imitantes rerum vocabula, eorum studium contemnunt, loquacitatem suam, inertiam et imperitiam approbantes. Quantum ad secundum dicit, et lingua ejus. Hoc tripliciter exponitur, lingua ejus loquetur iudicium, id est cum iudicio et discretione sermonem proferet: Ps. 111: disponet sermones ejus in iudicio: Eccl. 21: verba prudentum statera ponderabuntur. Alio modo secundum quod refertur ad iudices: quia iudex, sive os justus, sive lingua iudicis, iustum iudicium loquitur in sententiando. Vel lingua justus loquetur de iudiciis Dei: et convertet peccatores ad poenitentiam ex consideratione divini iudicii: job 19: fugite a facie gladii, quoniam ultor iniquitatum gladius est.

Sed quare dicit in futuro, meditabitur, et loquetur? respondeo dicendum, quod loquitur in futuro, ut designet continuitatem meditationis; quasi dicat: continue loquitur et meditatur. Vel dicit hoc de futuro, quia modo modicum quid de sapientia possumus loqui, sed in futuro poterimus magna meditari de sapientia, et plura loqui

de judiciis Dei. Sed contingit quod aliquis non habet in corde quod loquitur ore: Matth. 15: populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me. Non sic de viro justo: sed sicut loquitur, ita habet in corde: quia infixam habet in memoria per meditationem, et in voluntate per amorem, legem Dei. Propter hoc dicit, lex Dei ejus in corde ipsius, idest legem et iudicium loquitur et meditatur. Et ideo, non supplantabuntur gressus ejus. Et ponit hic fructum bonorum operum, quia non deficient neque fraudabuntur: quia qui habet sacram Scripturam et legem Dei in corde, non decipitur a diabolo: Ps. 118: in corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Nam lex est lucerna: et ideo qui sciunt eam, non offendunt.

#22 Considerat peccator. Hic agit de consideratione malorum. Et primo ponit cogitationes malorum contra bonos. Secundo defensionem bonorum.

Dicit ergo, considerat peccator justum, scilicet insidiose, quomodo possit nocere. Ps. 21: ipsi vero consideraverunt. Prov. 24: ne insidieris et quaeras impietatem in domo justii. Et quaerit mortificare eum. Ubi ostenditur ejus crudelitas, vel intentio. Prov. 1: pedes ejus ad malum currunt, et festinat etc.. Sap. 2: morte turpissima condemnemus eum. Sed justii defenduntur.

Primo, quia evadunt eorum persecutionem; unde dicit, Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus; quia licet ad horam impii habeant potestatem super justos, non tamen semper. Psal. 124: non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum etc.. Secundo, quia liberantur divino iudicio. Unde dicit, quod non solum hic liberantur, sed nec damnabuntur. Cum iudicabitur illi, idest justo, idest ad utilitatem justii.

Vel, illi, idest peccatori condemnabitur. Matth. 12: resurgent in iudicio, idest in condemnationem.

#23 Expecta. Multa locutus est Psalmista in praemissis ad commendationem justorum et dejectionem malorum: et haec omnia retulit ad hoc ut sequamur iustitiam, et declinemus malum; hic autem inducit exhortationem ad iustitiam.

In duobus servatur iustitia: scilicet in his quae sunt ad Deum, et in his quae sunt ad proximum.

Circa hoc ergo tria facit. Primo proponit exhortationem; secundo ostendit praemium, ibi, et exaltabit te; tertio probat quoddam quod proposuit ibi, vidi impium. Ordinatur ergo exhortando ad Deum.

Primo per expectationem; secundo per obedientiam.

Dicit ergo, expecta Dominum: ubi dicit duo. Primo, quod si aliquam molestiam pateris, non statim desperes, nec turberis contra Deum, sed expecta quousque succurrat. Ps. 39: expectans expectavi Dominum, et intendit mihi. Et sic hortatur ad sapientiam. Secundo hortatur ad longanimitatem; quasi dicat, si nondum remuneratus es de bonis tuis, non frangaris, sed expecta remunerationem.

Habac. 2: si moram fecerit, expecta eum etc..

Jac. 3: expectat agricola pretiosum fructum terrae patienter ferens. Et custodi vias ejus. Expectatio est in malis, custodia est in bonis. Custodi ergo vias, scilicet charitatis et praeceptorum, et serva cum diligentia. Prov. 4: omni custodia serva etc.. Job 23: vestigia ejus secutus est pes meus: viam ejus custodivi. Ps. 118: scrutabor legem tuam etc.. Et exaltabit te. Hic ponitur praemium sive fructus, hoc est fructus bonorum, ut ab eo exaltentur. Eccl. 15: exaltabit illum apud proximos suos. Sap. Ult.: in omnibus honorasti populum. Et ad quid? ut haereditate capias terram. Mirum est quod dicit: cum terra sit infima, quomodo exaltabit, ut capias eam? et dicendum quod terra de qua loquitur, est terra viventium: et haec est in alto, quasi stabilitas aeternorum et spiritualium bonorum: et ad hanc non pervenit, quamdiu mens jacet in imis, sed oportet quod exaltetur. Isa. 58: sustollam te super altitudinem terrae. Vel etiam potest intelligi de ista terra. Illi ergo hereditate capiunt terram, qui terrae dominantur: et tales sunt qui habent cor elevatum a terra, quia non habent cor pressum ad terram, sicut sunt servi terrae et possessio terrae.

Et ideo oportet, ad hoc quod capiant eam, ut exaltentur. Prov. 4: glorificaberis ab ea, cum eam etc.. Cum perierint peccatores videbis.

Isti laetabuntur de perditione malorum. Psal. 17: laetabitur justus, cum viderit vindictam etc..

Job 22: videbunt justii, et laetabuntur. Sed non propter perditionem impiorum, quia Deus non propter ipsam laetatur. Sap. 1: non laetatur in perditione virorum: sed de divina iustitia. Isa.

Ult.: egredientur et videbunt cadavera virorum, qui praevaricati sunt in me. Item de divina misericordia ipsis exhibita, qua sunt liberati a malis, sive a poenis damnatorum. Et ad hoc videndum oportet quod sit etiam exaltatus: quia si es deprehensus, non videbis perditionem ipsorum. Psalm. 72: hoc labor est ante me, scilicet facta peccatorum, donec etc..

#24 Vidi impium. Hic probatur duo circa perditionem peccatorum. Primo ponit prosperitatem ipsorum; secundo perditionem; unde dicit: vidi impium, idest quemcumque peccatorem, superexaltatum, idest supra statum suae conditionis: et supra alios homines, quantum ad statum mundi. Job 21: quare impii vivunt, confortati sunt, roborati divitiis etc..

Et elevatum sicut cedros Libani. Hic est duplex littera.

Vel supra cedros Libani, quae inter omnes arbores majorem altitudinem habet; quasi dicat: excellenter super alios vidi eum. Eccl. 10: positum stultum, idest peccatorem, in dignitate sublimi. Amos 2: altitudo cedrorum

quasi altitudo illius, et fortis ipse quasi quercus. Sed quare impii vivunt, est duplex ratio. Una, quia quandoque sublimantur mali propter peccata hominum. Job 34: qui regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi. Et ideo mali sunt quasi flagella Dei ad populum cum dominantur. Isa. 20: vae Assur virga furoris mei, et baculus ipse est. Alia ratio est, ut mali cum dominantur, gravius pereant.

Job 30: elevasti me, et quasi super ventum ponens elisisti me valide. Unde quandoque in eo quod magis desiderant, magis dejiciuntur. Alia ratio est ad instructionem justorum, ut non multum reputent haec temporalia, quae etiam boni habent et mali, ut dicit Augustinus. Job 21: verumtamen non sunt in manu eorum bona sua, sicut bona animae. Non curo de eis. Item ut juste damnentur, qui abutuntur bonis datis. Isa. 1: filios enutrivisti et exaltavi etc.. Vel hoc potest referri ad haereticum, qui elevatur in suo sensu. Et finaliter dicitur, et transivi. Hic primo ostendit dejectionem peccatoris; secundo ostendit destructionem loci ejus. Dicit autem, transivi. Non dicit, transivit, quasi dicat, transivi ego per considerationem. Exod. 3: transibo, et videbo. Quamdiu homo defigit oculos in rebus mundi, videtur ei quod mali sunt potentes; quando autem mente transit ad spiritualia et Dei judicia, pro nihilo reputat eos. Unde, transivi, per conversionem: quia quamdiu aliquis est saecularis affectu et corpore, placent ei res mundi: sed quando affectu transit ab eis, pro nihilo habet in saeculo abundantes. Psal. 14: ad nihilum deductus est etc.. Et ideo sancti viri reputantur superbi, quia non appetunt nec reputant homines propter divitias vel dignitates, si non suppetant eis virtutes; unde sequitur, et ecce non erat etiam in praesenti, quia nihil reputat justus homo gloriam peccatorum, quae videtur aliquid. 1 Mach. 2: gloria hominis peccatoris stercus et vermis est; hodie extollitur et cras non invenietur. Jer. 4: aspexi terram, idest gloriam terrenam, et ecce vacua erat, et nihil. Vel secundum Origenem, non erat, quia quando homo elevatur ad divina, conformatur divino intellectui: et quae sunt futura, sunt ei quasi praesentia. Unde qui videt quod tempus hujus vitae est breve, damnationem impiorum videt quasi praesentem. 1 Cor. 1: elegit Deus quae non sunt, ut ea quae sunt, destrueret. Unde dicit, quaesivi eum, et non est inventus locus ejus, idest dignitates ejus, vel familia et domus ejus; quasi dicat, non solum ipse, sed quicquid ad eum pertinet, destruitur. Job 20: oculus qui eum viderat, non videbit, neque ultra intuebitur eum locus ejus. Vel locus ejus, idest mundus in quo quiescit, quia transit mundus et concupiscentia ejus. 1 Cor. 7: praeterit enim figura hujus mundi.

#25 Custodi innocentiam, et vide aequitatem.

Hic exhortatur ad justitiam quae est ad proximum: et circa hoc tria facit. Primo ponit exhortationem; secundo praemium, ibi, quoniam sunt; tertio exponit quod dixerat, ibi, salus. Proximo debet homo facere, ut primo ei non noceat; secundo, ut debita reddat. Quantum ad primum dicit, custodi innocentiam, nihil nocendo. Job 22: salvabitur innocens, salvabitur autem in munditia manuum suarum.

Et vide aequitatem. Alia littera habet, directionem, idest rectitudinem et justitiam, vide, idest judica: job 6: id quod justum est, judicate.

Quoniam sunt reliquiae homini pacifico, hoc est praemium justorum. Origenes dicit, quod quando spiritus separatur a carne, ossa hominis dicuntur reliquiae; ita quando anima recedit, quod remanet, scilicet corpus, dicitur reliquiae: et ideo non solum praemiabitur in anima, sed etiam corpus ejus ad immortalitatem perducetur. 1 Cor. 15.

Vel reliquiae dicitur quicquid est homini post hanc vitam, quae sunt multae; quasi dicat, non terminabitur in vita ista, sed etiam in fine vitae sunt alia mala. Unde alia littera habet, extremum vitae ejus est pax. Consequenter ponit damnationem malorum.

Mali habent duo. Primo quia ipsi pereunt; secundo, quia nihil dimittunt post eos. Ideo dicit, injusti autem disperibunt. Job 4: et quia nullus intelligit, in aeternum peribunt. Et simul reliquiae impiorum interibunt. 1 Cor. 2: quae interibunt cum eis in Gehenna. Vel reliquiae, idest omnia quae habuerunt, scilicet divitiae quae pereunt, fama, quae putrescet, semen quod peribit.

Job 22: nonne succisa est erectio, et reliquias eorum devorabit ignis? salus autem justorum.

Probat quod reliquiae justorum salvantur. Et primo ostendit in generali quae sunt; secundo ostendit ordinem consequendi eas; tertio causam hujus salutis.

Duo sunt in reliquiis: salus in bonis, et ereptio a malis. Quantum ad primum dicit, salus autem justorum a Domino est solo, in quo sperant, non ab alio. Origenes dicit, apud Dominum; quasi dicat, in nullo creato, sed in solo Deo. Isa. 45: Israel salvatus est in Domino salute aeterna.

Quantum ad secundum dicit, et protector eorum in tempore tribulationis, scilicet praesentis, ut nec etiam corporaliter opprimantur. 1 Cor. 10: faciet cum tentatione etiam proventum ut possitis sustinere, vel in die iudicii, vel in morte. Nahum 1: bonus Dominus et confortans in die tribulationis, et sciens sperantes in se. Ordo est quadruplex.

Primo adjuvatur ad bene operandum. Unde, adjuvabit, idest cooperabitur. Psal. 120: auxilium meum a Domino. Isa. 28: omnia enim opera nostra operatus es in nobis. Et liberabit, scilicet a malis, et eruet eos a peccatoribus, vel quantum ad praesentem statum, quando justus liberabitur, et non sequentur peccatorum vias. Psal. 1: beatus vir qui non abiit etc.. Vel in die iudicii, quando segregabit oves ab haedis. Vel a Daemonibus in morte cujuslibet: quia tunc Daemones veniunt, quaerentes si aliquid suum inveniant. Joan. 14: venit princeps mundi hujus. Et finalis salus, quia salvabit eos. Et causa est, quia speraverunt in eo, quia haec salus debetur sperantibus.

#1 Supra Psalmista imploravit divinum auxilium contra persecutores, ibi, judica: ostendit etiam eorum nequitiam, ibi, dixit injustus: docuit contemnere prosperitatem impiorum in praedicto Psalmo, noli aemulari; in hoc autem Psalmo confitetur se pro peccatis suis afflictum. Circa hoc ergo facit duo. Primo proponit suam afflictionem. Secundo cautelam in futuro, ibi, dixi, custodiam. Titulus, Psalmus David in rememoratione. Augustinus addidit, in rememoratione sabbati; sed hoc non habetur neque in Hebraeo, neque in Hieronymo. Et est sciendum, quod hic est tertius Psalmus poenitentialium: et diversitates Psalmi referuntur ad diversos actus poenitentiae, et commemorationem peccatorum. Et ideo dicit ad commemorandum, scilicet peccata. *Psa. 38: recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae. Sed si addatur sabbatum, pertinet ad finem hujus commemorationis, quare scilicet sit affligendum et rememorandum, scilicet propter sabbatum, idest propter quietem repromissam. Isa. 58: si averteris a sabbato pedem tuum, facere etc. Usque vocaberis sabbatum delictum, idest quies deliciosa.*

Dividitur ergo Psalmus in partes duas. In prima petit misericordiam. Secundo exponit miseriam, ibi, quoniam sagittae. Misericordia petitur a iudice, cujus poena timetur. Iudex primo arguit verbis: *Ps. 49: arguam te. Postmodum corrigit factis.*

Psalmista ergo non petit quod non arguatur, sed quod non in furore; unde dicit, Domine, ne in furore tuo arguas me. Furor et ira in Deo non ponunt commotionem: quia *Sap. 12: cum tranquillitate iudicat. Sed quantum ad effectum dicuntur de Deo, quia furiosus non parcit. Unde petit corripi, sed non in ira; ideo dicit, neque in ira tua corripias me: quia, ut dicitur *Prov. 6, zelus et furor viri non parcat in die vindictae.**

Unde in furore arguit quando non parcit: sicut *Matth. 25: esurivi, et non dedistis etc.. Item, ite maledicti in ignem aeternum. Unde peto corripi, sed non in furore. Secundo agit de poena iudicis.*

Et est duplex poena. Una est ad exterminationem, et haec infernalis: et hanc petit sibi non infligi, cum dicit, Domine ne in furore etc.. Alia est ad correctionem: et hanc petit sibi infligi. Sed petit quod non corripiatur in ira, ibi, neque in ira tua, idest gravi poena, corripias me: *Hier. 10: corripe me, Domine: verumtamen in iudicio, et non in furore.*

#2 Quoniam sagittae tuae. Misericordia non habet locum nisi ubi est miseria. Et ideo circa hoc duo facit. Primo commemorat multiplicem suam miseriam. Secundo petit divinum auxilium, ibi, ne derelinquas. Miseriam ostendit primo, quam patitur a superiori, scilicet Deo infligente. Secundo ostendit miseriam quam patitur ab interiori, scilicet conscientia remordente, ibi, non est pax. Tertio ab exteriori, scilicet homine contemnente, ibi, amici.

Circa primum duo facit. Primo ponit percussorem divinam. Secundo effectum percussione, ibi, non est sanitas. Hic loquitur ut referatur uno modo ad percussorem tribulationis quam Deus immittit; alio modo ad commotionem contritionis. Primo modo congruunt haec tria. Percussio est gravis ex duobus: scilicet ex hoc quod intima penetrat: et ex hoc homo convertitur. Et quantum ad hoc dicitur primo, quia pervenit usque ad intima: unde dicit, sagittae tuae, idest percussio tua, infixae sunt mihi, scilicet usque ad interiora: *Job 6: sagittae Domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum. Secundo, quia hujusmodi percussiones non cito transeunt, sed manent; unde dicit: confirmasti super me manum tuam: isa. 30: erit transitus virgae fundatus quam requiescere faciet Dominus super eum: Heb. 10: horrendum est incidere in manus Dei viventis. Tertio quia sunt graves: et est ratio ejus quod dicit, non in furore, quia jam satis sum sagittatus. Non est sanitas. Hic ponit effectus sagittationis. Caro mea deordinata est, corruptioni et infectioni subjecta: *Rom. 7: scio quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum. Alio modo de commemoratione contritionis potest intelligi: et sic assignat rationem quare non vult a Deo puniri.**

Quoniam sagittae. Sagittae Dei verba Dei sunt: *isa. 49: posuit me quasi sagittam electam. Quando autem peccator audit verba Dei, et infiguntur cordi ejus, tunc reponit in corde suo: et tamen eis non compungitur, et ex hoc est dignus furore: quia non est compunctus ex sermonibus Dei. Sed sicut dicit Gregorius, frustra laborat extra lingua praedicatoris, si intus non operatur virtus redemptoris.*

Et ideo oportet, quod manus Dei infigat has sagittas usque ad intima; et ideo dicit, confirmasti super me manum tuam. In carne mea: *Gal. 5: caro concupiscit adversus spiritum etc..*

Quando caro sanitatem habet, spiritus est infirmus: et e converso, scilicet quando spiritus est sanus et fortis, caro est infirma: quia totum enervatur quidquid ad carnem pertinet: *Ps. 108: caro mea immutata est propter oleum. Effectus ergo verbi Dei immissi, vel infixi, est quod emarcat concupiscentiam carnis: Col. 3: mortificate membra vestra etc.. Origenes dicit secundum primam expositionem, a facie, idest a consideratione irae tuae, quia per verba tua consideratur ira futuri iudicii. Et ex hoc caro emarcat. Et non est pax ossibus meis. Hic ostendit interiori miseriam, idest peccatum propter quod patitur tribulationem; quasi dicat, aufertur sanitas carnis prae consideratione irae tuae; sed recognoscendo peccata mea, etiam spiritus concutitur; unde dicit, non est pax*

ossibus meis, idest spiritui meo: isa. 57: non est pax impiis, dicit Dominus. Et hoc, a facie peccatorum meorum, idest prae multitudine et gravitate peccatorum non possum habere pacem mentis.

Sed numquid habes tribulationem? et dicit quod sic. Unde exposuit se habere. Et primo peccata ponit. Secundo defectum pacis. Tria sunt quae exaggerant peccata: scilicet multitudo peccatorum, gravitas et reiteratio: quia si frequenter peccat, grave est. Dicit ergo quantum ad primum, quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum. Modus loquendi est. Per iniquitates signatur multitudo peccatorum: quia sicut aqua hominem obruit, ita peccata submergunt hominem. Et hoc non facit aqua nisi quando tantum excrescit quod caput excedit. Quasi dicat: sic multiplicatae sunt quod super caput meum ascenderunt. Psalm. 68: infixus sum in limo profundi, et non est substantia. 2 Paral. Ult. Peccavi super numerum arenae maris, et multiplicata sunt peccata mea. Et dicit, super caput meum, idest super mentem meam tractam in consensum peccati.

Tripliciter se homo habet in peccato. Quandoque est tantum in concupiscentia, et mens resistit; et tunc non attingit caput. Quandoque consentit, sed ex passione; et tunc licet perveniat ad caput, non tamen supergreditur. Sed quando laetantur quod male fecerint et exultant in rebus pessimis (prover. 2), tunc iniquitates supergrediuntur caput. Quantum ad secundum dicit: sicut onus grave gravatae sunt super me. Dicuntur autem gravare peccata, quia deprimunt more rei gravis. Quanto ergo homo deprimitur, tanto a Deo recedit. Zach. 1: iniquitas sedet super talentum.

Isa. 1: populo gravi iniquitate. Alia littera habet: sustulit in altum: quia quandoque peccata gravia inducunt in contemptum, et superbit impius cum pervenerit in profundum peccatorum (Prov. 18) quantum ad tertium dicit, propter recidivum: putruerunt et corruptae sunt cicatrices meae. Cicatrix ex vulnere relinquitur: ita etiam quando quis peccavit, et dimissum est ei peccatum, sed adhuc est pronitas ad peccandum, est quasi cicatrix ex vulnere. Quandoque autem Deus sanat eam per satisfactionem et exercitium bonorum operum. Hier. 30: obducam cicatricem tibi, et a vulneribus tuis sanabo te. Quandoque autem non bene custodimus nos; et sicut per imperitiam medici, quandoque infirmitas generat intus putredinem, et corrumpit membrum, sic est in peccatore: quia quando non curatur peccatum per correctionem, sive per poenitentiam, fit putredo interius, idest delectatio peccati praeteriti; et consentit in aliud simile. Joel. 1: computruerunt jumenta in stercore suo. Ex hoc sequitur corruptio, quando peccatum procedit in actum. Vel corruptio est quando non solum in se sunt putrefacti, sed exhalant per infamiam ad alios, a facie insipientiae meae. Medicus quando curat, per insipientiam suam aliquando vulnus putrefit; sic ex insipientia hominis nescientis sibi bene cavere, patitur recidivum. Prover. 14: errant qui operantur malum.

#3 Miser. Supra dixit Psalmista: non est pax ossibus meis; et ostendit quae sunt sua peccata, quia multa, gravia et reiterata: hic agit de pacis sublacione; et circa hoc duo facit. Primo ponit inquietudinem contra pacem; secundo ponit remedium consolationis et spei, ibi, Domine, ante te. Inquietudinem animi sui ostendit dupliciter. Primo quantum ad dejectionem, et quantum ad irascibilem; secundo quantum ad dejectionem cordis, quod pertinet ad commotionem concupiscibilis, ibi, tota die.

Circa primum duo facit. Primo proponit causam dejectionis; secundo ipsam dejectionem. Causa dejectionis est, quia miser factus sum, idest miseriam meam ego cognosco. Miseria opponitur felicitati; et ideo in contrariis consistit. Felicitas humana consistit in rebus mundi. Psal. 143: beatum dixerunt populum cui haec sunt. Felicitas vera consistit in haesione ad Deum; et ideo sequitur: immo beatus populus cuius est Dominus Deus ejus.

Miser ergo est ex hoc quod a Deo avertitur per peccatum. Prov. 14: miseros facit populos peccatum.

Iste ergo sciens se separatum a Deo per peccatum, reputat se miserum; et ex hoc dicitur animus ejus dejectus: unde dicit: incurvatus sum.

Haec incurvatio potest referri ad depressionem animi, propter gravedinem peccati, quia peccata faciunt sicut grave onus, quod hominem incurvat, et facit terram respicere: ita peccata faciunt inferiora respicere, et non permittunt per affectum tendere ad superiora. Paral. 36: incurvatus sum multo vinculo ferri. Vel potest referri ad humilitatem; quasi dicat: incurvatus sum propter humilitatem, quia cum recognoscit homo peccatum suum, non sapit alta. Luc. 18, de publicano, qui nolebat oculos suos ad caelum levare. Et haec incurvatio non debet esse momentanea, sed in tota vita: unde dicit, usque in finem, scilicet vitae, quamdiu durat corruptio corporis. Rom. 7: infelix ego, quis me liberabit de corpore mortis hujus? consequenter agit de tristitia cordis; et facit tria. Primo proponit tristitiam; secundo tristitiae causam; tertio magnitudinem tristitiae. Dicit ergo: non solum humiliatus sum contra superbiam, sed etiam sum contristatus, contra delectationem peccati; et haec est tristitia bona. 2 Cor. 7: quae enim secundum Deum tristitia est, bona est. Et tangit duo circa tristitiam. Primo, quod oportet esse continuam: unde dicit, tota die.

Rom. 9: dolor continuus cordi meo. Psal. 6: lavabo per singulas noctes lectum meum. Jer. 9: et plorabo die ac nocte interfectos populi mei. Augustinus: semper doleat, et de dolore gaudeat. Secundo, quia est quaedam tristitia absorbens, quae in desperationem inducit. 2 corinth. 2: ne forte abundantiore tristitia absorbeatur qui ejusmodi est. Quaedam est aggravans; et haec est accidia, quae sic dejicit, ut non permittat agere bonum. Sed tristitia poenitentis non est sic, sed est cum spe, et exercitio bonorum operum: unde dicit, ingrediebar; idest, in vita et bonis operibus proficiebam. Processus boni est ingressus, quia bona spiritualia ad quae tendit bonus sunt interiora. Phil. 3: quae retro sunt obliviscens (idest bona temporalia, ad quae tendunt peccatores, quae sunt

exteriora) ad ea quae priora sunt extendens me ipsum. Prov. 4: ducam te per semitas aequitatis, quas cum ingressus fueris non arctabuntur gressus tui.

Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus. Hic ponitur causa tristitia. Secundum glos. Exponitur, quod per lumbos intelligitur anima. Et dicit, lumbi, quia ibi est delectatio. Et non est sanitas in carne mea; ut ostendat se infirmum intus et extra.

Sed melius exponitur aliter, quod affligitur per peccatum cum recognoscit miseriam suam. Miseria autem maxime recognoscitur in corruptione sensualitatis. Rom. 7: video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meae.

Et subdit: infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus? quasi dicat: ideo cognosco me miserum, et sum contristatus, quia lumbi mei impleti sunt illusionibus. Ad litteram, carnalis delectatio implet me illusionibus, quia diabolus utitur sensualitate nostra sicut instrumento, et ubi nos debiles conspicit, ibi impugnat nos.

Prov. 14: stultis illudit peccatum. Istaem illusiones variarum rerum ex duplici causa proveniunt.

Quandoque ex corruptione, quia caro semper quaerit convenientia sibi, quantum est de se; et nisi spiritus retineat, oportet quod delectetur in eis; et impossibile est quod spiritus semper sit vigil; et ideo oportet quod illudatur. Quandoque proveniunt tales illusiones ex spiritu proprio, quando scilicet aliquis saepe inserit in se tales cogitationes carnales: et hoc est veniale peccatum primo; demum si consentiat, fit mortale; et hoc recognoscit, non quasi ex carne, sed ex se: unde ait: non est sanitas in carne mea. Rom. 7: scio quod non habitat in me, hoc est in carne mea, bonum.

#4 Afflictus. Hic ponit magnitudinem tristitiae.

Et primo ponit talem magnitudinem. Secundo ponit signum, ibi, rugiebam. Duo posuit in tristitia.

Primum, quod est contristatus. Secundum, quod est incurvatus. Per primum designat tristitiam, per secundum vero dejectionem: et haec duo habet repetere hic. Quantum ad hoc quod est incurvatus, dicit, humiliatus. Quantum ad hoc quod est contristatus dicit, afflictus: et de utroque nimis: et hoc propter magnitudinem mali quod incurrerat, quia peccatum est maximum malum. Et ideo affligitur multis doloribus. Item, propter amissionem magni boni: jer. 2: vide et scito quam malum est dereliquisse Dominum etc.. Item secundum Origenem propter immutationem status de statu gratiae et virtutis in statum peccati. Boetius: magnum infelicitatis genus est, fuisse felicem: job 29: quis mihi det, ut sim juxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me? signum magnae tristitiae est rugitus: ideo dicit, rugiebam a gemitu cordis mei. Rugitus dicitur esse vox bestiarum, scilicet leonis et ursi, propter vehementiam doloris vel famis. Unde rugitus est vehementia fletus: job 3: quasi inundantis aquae sic rugitus meus: unde, rugiebam, scilicet amarissime flebam. Sed contingit aliquando quod aliquis flet extra, non tamen ex animi commotione.

Sed non sic ego fleo, immo a gemitu cordis mei procedit hic rugitus: Thren. 1: multi gemitus mei, et cor meum moerens: isa. 59: rugiemus quasi ursi omnes.

#5 Domine ante te omne desiderium meum. Hic ponitur remedium consolationis. Et primo ostendit quod in Deo solo est consolationis suae remedium.

Secundo ostendit, quod hoc est sibi necessarium, quia nihil in se habet de quo consoletur, ibi, cor meum: Oseae 13: perditio tua ex te Israel, tantummodo ex me auxilium tuum. Est autem duplex tristitia. Quaedam tristitia est inducens desperationem; et haec tollit desiderium et gemitum, quia utrumque istorum fit in occulto: ideo desiderium et gemitus interior notum est Deo; unde dicit, Domine ante te omne desiderium meum. Ante te approbatum est quod desidero, et ideo spero mihi dari per te: Prov. 70: desiderium suum justis dabitur: Ps. 9: desiderium pauperum exaudivit Dominus. Alio modo sic, ante te, idest tibi cognitum est, qui scrutaris corda: 1 Reg. 16: Deus intuetur cor: Prov. 15: perditio et infernus coram Domino; quanto magis corda filiorum hominum? alio modo sic, ante te etc. Idest ad hoc est desiderium meum ut sim ante te: Ps. 41: sitivit anima mea etc.. Et gemitus meus a te non est absconditus, idest tu approbas eum, vel tu cognoscis eum: Exod. 3: videns vidi afflictionem populi mei etc..

#6 Cor meum conturbatum est. Hic ostendit necessitatem consolationis suae esse a Deo, quia nihil est in eo de quo possit consolari. Tria sunt in homine, scilicet, intellectus, voluntas, et potentia executiva: intellectus dirigit, voluntas imperat, potentia exequitur: et haec tria deficiunt in me. Quia, cor, idest affectus, conturbatum est, idest commotum est tristitia et commotione: Ps. 59: commovisti terram et conturbasti eam etc.. Vel conturbatum est prae solitudine mundi. Item virtus executiva dereliquit me, quam habui ante peccatum.

Vel loquitur ex persona humani generis. Virtus quam accepi in primo parente, ut non haberem corruptionem interiorem aut exteriorem, dereliquit me, propter peccatum: isa. 50: non est in me virtus. Et lumen oculorum meorum, idest ratio et mens mea, non est mecum, idest privantur lumine rationis, per quod vitant malum et faciunt bonum.

Vel, lumen oculorum meorum, idest Deus, non est mecum propter peccatum, quia peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis.

#7 Amici mei et proximi mei. Supra Psalmista diligenter exposuit miseriam suam, quam a superiori et ab inferiori patitur; hic autem miseriam quam patitur ab aequali. Circa hoc duo facit. Primo ostendit quid patiat ab hominibus. Secundo, qua de causa, ibi, inimici autem mei. Circa primum tria facit. Primo praemittit mala quae patitur ab hominibus. Secundo ostendit patientiam suam in illis, ibi, ego autem. Tertio ostendit patientiae causam, ibi, quoniam in te Domine. Ostendit ergo se afflictum ab omni genere hominum: et pulchre, quia ostendit primo, se pati afflictionem ab amicis.

Secundo ab inimicis, ibi, et vim faciebant. Amici affligunt dupliciter: persequendo et derelinquendo: quia ex hoc ipso quod non juvant, affligunt. Et qui juxta me. Item amicorum est duplex genus.

Quidam sunt soli amici et extranei. Quidam amici et cognati; et ab utrisque dicit se affligi. Quantum ad primum dicit, amici mei. Et potest intelligi, vel ex persona Christi, qui in hoc Psalmo quandoque loquitur pro se, quandoque pro membris; vel ex persona poenitentis. Si legatur ex persona Christi, manifestum est quod Judaei qui sunt proximi, fuerunt adversarii ei: unde dicit, adversum me appropinquaverunt et steterunt. Vel ex persona poenitentis: et tunc Origenes, aliquis in saeculo est inter peccatores, et quamdiu est in peccatis ostendunt ei amicitiam; sed quando deserit mundum et peccatum, tunc peccatores adversantur ei: unde dicit, amici mei, idest qui prius erant amici. Eccl. 6: est amicus qui convertitur ad inimicitiam. Et proximi, idest in carne conjuncti: Mich. 7: inimici hominis domestici ejus: jerem. 20: audivi contumelias multorum, et terrorem in circuitu. Adversum me appropinquaverunt et steterunt. Contingit quod amicus quandoque adversatur in dicto vel facto alicui; sed tamen tantam habet reverentiam ad amicitiam, quod non adversatur ei in facie. Et ideo dicit quod non solum de longe steterunt, sed appropinquaverunt, idest in faciem inimici contradixerunt. Quandoque etiam amicus facto commovetur contra eum, tamen non perseverant. Sed de istis dicit quod steterunt, idest fuerunt mihi adversarii: Ps. 2: astiterunt reges terrae etc.. Et qui juxta me erant, de longe steterunt. Hic ostendit quomodo est derelictus. Si exponitur de Christo, vere fuit derelictus: Matth. 26: relicto eo omnes fugerunt. Item poenitens derelinquitur, postquam est conversus ad Deum: unde, et qui juxta me erant, idest amici familiaritate vel carne, de longe steterunt: job 6: ecce non est auxilium mihi in me, necessarii quoque mei recesserunt a me: Ps. 87: elongasti a me amicum et proximum etc.. Et vim faciebant, qui quaerebant animam meam. Et non solum est sic ab amicis afflictus, sed etiam ab inimicis.

Est autem duplex genus inimicorum. Quidam sunt inimici capitales, et occidunt. Alii sunt qui non sunt capitales, quia non quaerunt occidere: et de utrisque loquitur hic. De primis dicit, vim faciebant qui quaerebant animam meam, idest quaerebant me occidere. Ad litteram dicitur de Christo quem Judaei quaerebant occidere: unde, vim faciebant, idest violentiam inferebant: Prov. 22: ne inferas violentiam pauperi, quia pauper est.

Hieronymus, ut vim facerent. Vel, quaerebant, scilicet Daemones, seu amici, qui volebant me inducere in malum postquam conversus sum ad Deum, et vim faciebant mihi. De secundo dicit, et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, idest mendacium contra me dixerunt. Ita accidit de Judaeis contra Christum; qui mendacium loquentes dicebant, Luc. 23: hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dari caesari. Item, dolos tota die meditabantur, ut caperent eum in sermone, Matth. 22. Item hoc accidit cuilibet poenitenti: quia aliquis poenitens, ut Origenes dicit, confitetur peccatum suum, et si necesse fuerit, agit publicam poenitentiam: et deridetur ab aliis qui perseverant in peccato: job 12: deridetur justus simplicitas, et dicunt multa vana et falsa contra eum: Psal. 11: vana locuti sunt unusquisque. Et etiam insidiantur, si inveniant aliquid unde confundant eum: Prov. 24: ne insidieris, et ne quaeras impietatem in domo justus.

#8 Ego autem tamquam surdus. Hic ostendit patientiam a se exhibitam. Et primo ponit patientiam; secundo patientiae effectum, ibi, et factus sum sicut homo. Homines quando affliguntur, nisi patienter portent, primo commoventur in animo, deinde deordinantur in verbis. Sed remedium quod non commoveatur in animo est, quod sit sicut surdus non audiens verba iniqua. Et ideo dicit, ego autem tamquam surdus non audiens, idest audire me fingebam: Eccl. 1: usque ad tempus sustinebit patiens. Item ibidem 28: sepi aures tuas spinis, et noli audire linguam nequam. Et remedium quod non deordinetur in verbo est, quod sit sicut mutus: Ps. 38: obmutui et humiliatus sum etc.. Unde dicit, et sicut mutus non aperiens os suum. Et hoc maxime fecit Christus, ut dicitur Matth. 27: et non respondit ei verbum, ita ut miraretur praeses vehementer: isa. 53: tamquam ovis ad occisionem ducetur etc.. Sic etiam facere debent viri justus: Ps. 38: posui ori meo custodiam, dum consisteret peccator adversum me. Et factus sum sicut homo non audiens. Hic ponitur effectus patientiae; sed hoc est contra opinionem malorum, qui hoc imputant ignaviae, non virtuti. Et dicit, factus sum, scilicet opinione, sicut homo non audiens, et non virtuosus. Unde de Christo dicitur mihi non loqueris, joan. 19. Et non habens in ore suo redargutiones, idest ac si non sit sapiens ad respondendum. Unde de Christo dicitur Luc. 23, quod illudit ei et despexit eum Herodes.

#9 Quoniam in te Domine speravi. Hic ponitur causa patientiae, quae est triplex. Ex parte Dei, ex parte inimicorum, et ex parte sui. Et ex parte Dei causa patientiae est, quod tota causa relinquitur Deo. Mihi vindictam, et ego retribuam, Hebr. 10.

Et ideo dicit, ego autem in te speravi Domine; quasi dicat, in te est causa mea: Hier. 17: spes mea tu. Et quid speras de Deo? dixi, tu exaudies me Domine, Deus meus. Origenes: quandoque homo orat Deum, et non exauditur, quia ipse non audit eum praecipientem: Prov. 28: qui declinat aures ne audiat legem, oratio ejus fiet execrabilis; sed qui obedit Deo et legi, tunc exauditur: Jac. Ult.: multum valet deprecatio justii assidua. Deus autem maxime praecipit patientiam: Matth. 5: si quis te percusserit in una maxilla etc.. Et ideo illi exaudiuntur a Deo, qui noverunt pro inimicis orare, ut ecclesia facit; unde dicit Jer. 13: si steterint Moyses et Samuel coram me etc. Quia isti in veteri testamento oraverunt pro inimicis, non est anima mea ad populum istum, idest non exaudiam eos pro populo isto; quasi dicat: ideo quia patienter sustineo, tu exaudies me.

#10 Quia. Supra posuit Psalmista mala quae passus est ab hominibus; et ostendit etiam patientiam suam, assignavitque unam rationem patientiae ex parte Dei; hic autem assignat rationem patientiae ex parte inimicorum. Contingit aliquando ex Dei misericordia, quod qui patitur tribulationem aliquam, sustinet mala quae ab aliis inferuntur, ut pacem cum inimicis habeat: Prov. 16: cum placuerint Domino viae ejus, inimicos ejus convertet ad pacem: Job 5: bestiae terrae pacificae erunt tibi. Et hoc etiam naturale est: quia nullus est ita saevus sive crudelis, quod quando videt aliquem humiliatum, affligat eum ulterius. Canis etiam non mordet hominem jacentem. Quando ergo aliquis resistit inimico, concitat inimicum ad nocendum sibi, et Deus non juvat: Psal. 7: si reddidi retribuentibus mihi mala etc.. Et ideo assignat hic rationem patientiae, quae est ne veniat in manibus eorum: et circa hoc duo facit. Primo commemorat de hostibus gaudium corporis. Secundo insultationem eorum. Dicit ergo, dixi, ne quando supergaudeant mihi inimici mei: si nollet me defendere Deus, non intueretur me, et sic superarent me hostes et gauderent. Quantum ad secundum dicit, et dum commoventur pedes mei. Hieronymus habet, deficio: littera nostra habet, super me magna locuti sunt. Et dum labuntur pedes mei etc.. Loquentur. Si intelligatur de praeterito, sic est sensus, dixi ne quando etc.. Potest hoc referri ad experimentum; quasi dicat: expertus sum, quod gauderent. Sed si laberentur pedes mei etc.. Quidam corruunt; quidam labuntur, sed non corruunt; quidam sunt infirmi. Mali quandoque contra aliquem religiosum insultant, et maxime loquuntur super ipsum. 1 Reg. 2: nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes. Ps. 11: disperdat Dominus universa labia dolosa. Tertia est ratio ex parte sui, scilicet ex parte patientis. Primo proponit promptitudinem animi. Secundo causam. Dicit ergo, quoniam ego in flagella paratus sum. Nullus est impatiens nisi de eo quod invitus sustinet.

Quando igitur est paratus ad sustinendum, non est impatiens. Consideranda sunt duo genera hominum. Quidam sunt qui hic non flagellantur, sed reservantur aeterno igni. Ps. 72: in labore hominum non sunt etc. Scilicet hic non corripiuntur.

Alii sunt qui flagellantur in hoc mundo, quia Deus corripit eos ut filios: Heb. 12: flagellat omnem filium quem recipit. Gregorius: signum aeternae reprobationis est, quando Deus nullum flagellum dat homini in mundo. Sic et Ambrosius noluit hospitari in domo illius, qui semper fuerat in prosperitate. Et ideo dicit, quoniam ego in flagella paratus sum. Primo ponit dolorem.

Secundo doloris causam. Est autem consuetudo, quod quando aliquis patitur gravem dolorem, sustinet alium dolorem, ut liberetur ab alio graviore: sicut quando homo sustinet extractionem dentis, ut liberetur a dolore dentium. Et ideo dicit, sum paratus ad flagella, quia habeo alium dolorem quem volo curare. Et ideo dicit, dolor meus, scilicet de peccatis, in conspectu meo semper: Rom. 9: dolor continuus cordi meo: thre. 1: o vos omnes qui transitis per viam etc.. Et hic dolor est major omni dolore: non quidem sensu, sed secundum rei veritatem. Augustinus dicit quod omnes afflictiones animae causantur ex amore: homo delectatur in eo quod amat, et timet contrarium ejus quod amat, et dolet similiter. Ergo quanto major est amor, tanto est major dolor de contrario. Sed minima caritas est maximus amor. Ergo dolor de peccato est maximus; sed non magis sentitur, quia appetitus sensitivus non movetur nisi ex apprehensione sensibilium, nisi per redundantiam rationis. Et inde est quod homo plus sentit dolorem de aliquibus aliis rebus quam de peccato: tamen secundum rationem plus vellet sustinere eum quam dolorem de peccato. Causa hujus doloris magni est peccatum; et ideo dicit.

#11 Quoniam iniquitatem. Quasi dicat: ideo doleo, quia peccatum meum considero, et intantum ut aliis manifestem. Unde, ego annuntiabo, idest aliis manifestabo, in quo maximum remedium sentio, quod maxime fit in confessione, quae laetificat confitentem: Prov. 28: qui abscondit scelera sua etc.. Jac. Ult.: confitemini alterutrum etc..

Secundo ponitur peccati satisfactio contra illos, qui sic confitentur ut non satisfaciant: isa. 38: recogitabo tibi omnes annos meos etc.. Job 23: considerans eum timore sollicitor. Et ponuntur hic tres partes poenitentiae. Dolor refertur ad contritionem.

Iniquitatem meam etc. Ad confessionem.

Cogitabo, idest satisfaciam, pro peccato meo, ad satisfactionem. Inimici autem mei vivunt etc.. Hic ponitur ratio misericordiae, scilicet prosperitas inimicorum; et ponit causam quantum ad tria. Primo quantum ad cordis stabilitatem, ibi, vivunt. Secundo quantum ad potestatis magnitudinem, ibi, et confortati sunt. Tertio quantum ad multitudinem, ibi, et multiplicati sunt. Dicit ergo, inimici mei vivunt. Et continuat. Sic Origenes: poenitens aliquando si dimitteretur in pace, cogitaret de peccato in poenitentia; sed tot tribulationes contra eum insurgunt,

quod videtur sibi quod debeat se defendere: tamen iste dicit quod licet vivant et prosperentur inimici mei, non tamen dimitto dolorem de peccatis: non enim debet homo resilire a poenitentia. Christus multos habuit inimicos, et habet: Psal. 119: odio habuerunt me gratis. Et Deus habet inimicos: joan. 15: odio habuerunt me et patrem meum. Et alii justii multos habent inimicos qui non vivunt sine flagello. Et confortati sunt, idest habent magnam potestatem, idest sunt nimis potentes, et multiplicati sunt qui oderunt me inique, idest injuste, quia persequuntur me propter justitiam quam sequebar.

Qui retribuunt mala pro bonis. Est autem quadruplex retributio. Una est, quae retribuit bonum pro bono; alia quae retribuit malum pro malo: et istae sunt communes bonis et malis, quia etiam bonus malum poenae pro malo culpae tribuit: alia est, quae retribuit bona pro malis: et haec est proprie bonorum: quarta est, quae retribuit malum pro bono, et haec est inimicorum. Jer. 18: numquid redditur pro bono malum? detrahebant mihi: Rom. 1: detractores Deo odibiles. Triplex est detractio: quarum una est mala, quando detrahit homo homini de peccato, etiam si peccata sint occulta, quia non sunt occulta publicanda per modum detractiois. Alia est pejor quando detrahit de falso.

Pessima, quando detrahit non homini, sed virtuti: videlicet si dicas castitatem malam esse. Et sic est in proposito, quia sequebar bonitatem, detrahebant mihi: isa. 5: vae qui dicunt malum bonum et bonum malum: Dan. 6: non invenerunt occasionem Danieli nisi in lege. Glossa: felix conscientia, cui non potest imponi nisi quod servat legem Dei sui.

#12 Ne derelinquas me Domine. Hic ponitur oratio: et petit removeri quod timet, et petit sibi praestari quod amat, ibi, intende in adjutorium meum. Hic petit non amoveri, scilicet praesentiam Dei; unde dicit, ne derelinquas me, Domine Deus meus, scilicet in tribulatione: psalm. 90: cum ipso sum in tribulatione: deuter. 31: Dominus Deus tuus est, non dimittet te. Et si ad modicum videaris me derelinquere, tamen omnino, ne discesseris a me, quia timeo quod per me non possim subsistere: Isaiae 54: misericordia mea non recedet a te. Intende in adjutorium meum, idest adjuva me ut proficiam. Et nota quod istum versiculum dicit ecclesia in principio omnium horarum, quia versiculus iste valet contra omnes tentationes. Unde cum incipimus orare, diabolus tentat nos: propter quod petit auxilium: ideo dicit, intende, quia tu es Deus dator et conservator salutis meae: psalm. 143: qui das salutem regibus etc..

|+38 Pars 38

#1 Psalmista confessus est se passum afflictionem suam pro peccato suo; hic autem promittit cautelam in posterum. Titulus talis est, in finem canticus David pro Idithum. Et hoc non est novum, licet sit novus titulus: quia ut habetur in historia 1 Paral. 15, quando David arcam foederis quae fuerat capta a Philistaeis reduxit, quatuor millia cantorum instituit, qui Psalmos canerent; quos posuit intus, quos Asaph, Itamar, et Idithum vocavit, et hic ponitur in titulo. Et sicut Origenes dicit, haec consuetudo erat etiam apud Graecos, quod si aliquando aliqui poetae erant qui carmina recitabant in populo, si non erant ab ipsis recitantibus facta, sed ab aliis, victoria non dabatur recitatori, sed poetae.

Sic etiam fit de Psalmis; nam omnes Psalmos fecit David, et quosdam ipse cantavit coram arca, ut habetur 2 Reg. 6: quosdam dabat aliis cantandos: et ideo illi quibus dabantur, erant quasi cantores, et eis intulantur: tum propter dignitatem, quia fuerunt prophetae, tum propter mysterium.

Unde hoc competit mysterio Idithum, quod interpretatur intus vir sciens, vel transiliens; et signat transilientem vanitatem mundi, de qua multum in hoc Psalmo agitur. Dividitur ergo Psalmus iste in partes duas. In prima ponit cautelam quam habet ad evadendum pericula. In secunda ostendit necessitatem cautelae, ibi, ecce mensurabiles. Circa primum duo facit. Primo praemittit cautelam. Secundo ostendit periculum ex ea incidens, ibi, obmutui.

Circa primum duo facit. Primo praemittit cautelam.

Secundo ponit rationem cautelae, ibi, posui ori meo. In cautela consideranda sunt tria: scilicet cavendi propositum; unde ait, dixi, idest cum deliberatione in corde meo statui et proposui: Eccl. 2: dixi in corde meo, vadam et affluam deliciis.

Secundo considerandum est quid proponat: quia, custodiam vias meas, idest processus meos. Et debet homo custodire vias Dei ut imitetur: job 23: vestigia ejus sequutus est pes meus. Viam ejus custodivi, et non declinavi ex ea. Item debet custodire vias suas ne erret: Deut. 4: custodite vias vestras et studia vestra. Tertio considerandus est fructus qui ex hoc sequitur: ut non delinquam in lingua mea. Homo debet diligenter se custodire ab omnibus peccatis, et praecipue a peccato linguae, quia faciliter in eis prolabitur: lingua enim est mobilis, et de facili prorumpit in malum.

Vel alia ratio est, quia lingua est immediatum organum ad interiorem conceptum cordis explicandum.

Unde quam cito verbum est in corde, est in lingua; et ideo oportet diligenter custodiri. Consequenter ponitur ratio hujus custodiae, posui ori meo custodiam, cum consisteret peccato adversum me; quasi dicat: haec est ratio quare sic custodio vias meas, quia semper adversarius est contra me.

Alibi dictum est, quod homo ponat custodiam cordi: Prov. 4: omni custodia serva cor tuum; hic dicit quod ponat custodiam ori, quod non claudatur totaliter, sed debet custodiri, idest servari a malis verbis quantum ad tempus, et quantum ad ea quae dicit: Eccl. 8: omni negotio tempus est, et opportunitas. Et quare posui ori meo custodiam? cum consisteret peccator adversum me. Hoc exponitur tripliciter. Unus sensus est: adversum me, ad insidiandum; et tunc magis necessaria est cautela: Eccl. 5: si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum: Matth. 22: ut caperent eum in sermone. Secundus sensus est: adversum me, ad injuriandum vel impugnandum: quia etiam tunc cum impugnat, debes tibi cavere, quia ibi est virtus: 1 Petri 2: cum malediceretur, non maledicebat. Tertius sensus est. Adversum me, idest in conspectu meo, ut instruat: et tunc necessaria est cautela ne omnia omnibus proferat.

Quaedam enim sunt proferenda justis, quae non sunt dicenda peccatoribus: 1 Cor. 3: non potui loqui vobis quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus: matthaei 7: nolite sanctum dare canibus; quasi dicat: posui custodiam ne secreta doctrinae proplarem peccatoribus. Obmutui.

Hic ponit periculum cautelae in quod posset incidere; propter quod dicit: videns peccatores impugnantes contra me, proposui omnino tacere; unde dicit, obmutui, idest penitus tacui. Sed quandoque contingit quod propter cautelam aliquis indiscrete tacet aliquando: et aliquando aliquis tacet exterius, et turbatur interius. Eccl. 33: praecordia fatui quasi rota praecurrens. Sed iste non turbatur interius; ideo dicit, humiliatus sum, scilicet intus, sed periculum est: quia dum volui tacere a malis, silui etiam a bonis: vel a bonis verbis, quae non dixi: vel a bonis hominibus, quibus nolui loqui.

Eph. 4: omnis sermo malus de ore vestro non procedat, sed si quis bonus ad aedificationem fidei etc.. Unde sequitur: et dolor meus renovatus est; quasi dicat: prius dolui de indiscreta locutione, modo doleo de indiscreta taciturnitate; quasi dicat: innovavit me dolor. Sed adhibetur remedium internae charitatis; et ideo dicit: concaluit cor meum intra me, idest concitatus est calor charitatis in corde meo. Prov. 6: numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta ejus non ardeant? sic impossibile est quod homo abscondat verba Dei, cum inflammatur cor charitate.

Psal. 118: ignitum eloquium tuum etc..

Causa autem hujus concitationis est meditatio de divinis; unde dicit: et in meditatione mea exardescet ignis. Nihil amatur nisi bonum et pulchrum.

Unde in exterioribus amoribus visio corporalis est causa amoris. Et ideo si vis accedere ad spiritualia, oportet quod accendatur cor tuum amore Dei. Effectus concitationis est, quia qui proposuit tacere, movetur ad loquendum; unde dicit, locutus sum.

Act. 2: repleti sunt omnes spiritu sancto, et coeperunt loqui. Gregorius: spiritus quos replet, ardentem pariter et loquentem facit. Job 4: conceptum sermonem quis retinere potest? simile dicitur Hier. 20: factus est sermo Domini etc.. Et dixi, non loquar ultra etc. Et sequitur, et factus est in corde meo quasi ignis. Vel exponitur secundum Glossam, obsurdui, idest factus sum surdus. Deus non dat gratiam homini nisi utatur illa; et ideo quando quis per negligentiam gratia sibi data non utitur, Deus aufert ei, ut patet de talento. Luc. 19: auferte ab eo mnas, et date ei qui decem mnas habet. Et ideo dicit, obsurdui et humiliatus sum, idest dejectus; et tunc non sonat in virtutem, sed delictum: et ideo dicit, concaluit cor meum prae sollicitudine.

Origenes exponit aliter: dixi, custodiam vias meas.

Punctus. Ut non delinquam in lingua mea, posui ori meo custodiam. Et post, dum consisteret peccator adversum me, obmutui. Est autem triplex genus hominum. Quidam in tribulationibus positi maledicunt persecutentibus se; quidam benedicunt; quidam sunt medii, qui saltem perveniunt ad hoc quod tacent. Ita evasit gradum primum, quia posuit ori suo custodiam, et non maledicebat. Sed quia obmutuit, et non benedicebat, evasit secundum gradum, quia sentiebat dolorem, et aestuabat intra prae indignatione etc..

#2 Hic convertit se ad Deum, et exardescit.

Locutus sum in lingua mea: notum fac mihi, Domine, finem meum et numerum dierum meorum. Ponitur hic duplex petitio. Prima, ibi, notum fac mihi Domine finem meum. Finis accipitur hic Christus. Rom. 10: finis legis Christus. Et dicit, Domine notifica mihi Christum. Alia petitio est, ibi, notum fac mihi numerum dierum meorum, idest volo considerare qualis sit vita praesens, ut possim eam comparare ad finem illum: quia isti dies sunt mali, pauci et imperfecti; illi autem sunt perfectissimi: et tunc scitur quod, non sunt condignae passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur in nobis, ut dicitur Rom. 8. Et sic, sciam quid desit mihi, idest quomodo sum imperfectus ad illam vitam. Origenes dicit, quod finis sumitur hic pro perfectione. Quaelibet enim ars habet finem quem intendit, qui est perfectio ejus; et sic dicit, notum fac mihi finem meum, idest quae sit summa perfectionis via, in qua vis me ambulare.

Psal. 118: omnis consummationis vidi finem.

Et numerum dierum meorum: idest opera mea, quae sunt dies; quasi dicat: fac me recte judicare opera mea quantum valent. Et hoc, ut sciam quid desit mihi, scilicet a perfectione. Vel potest exponi simpliciter de fine vitae: quia, sicut dicitur Eccl. 7, in omnibus operibus tuis memorare novissima tua. Et numerum dierum meorum etc. Idest quantum vivam, ut praeparem me ad poenitentiam.

#3 Ecce mensurabiles posuisti. Supra memoravit Psalmista cautelam exhibitam per silentium, periculum ex silentio imminens, et remedium, quo periculo subvenitur; hic autem ostendit necessitatem cautelae praedictae, quae sumitur ex miseria praesentis vitae: et circa hoc duo facit. Primo describit praesentis vitae miseriam. Secundo contra eam petit remedium, ibi, et nunc quae est. Circa primum duo facit. Primo describit miseriam hujus vitae quantum ad ipsam vitam. Secundo quantum ad vitae occupationem, ibi, verumtamen in imagine. Circa primum duo facit. Primo describit miseriam hanc quantum ad vitam. Secundo rationem assignat, ibi, verumtamen universa. Miseriam hujus vitae ostendit quantum ad ejus brevitatem, et quantum ad ejus debilitatem. Quantum ad primum dicit, Domine petivi, ut annuntiares mihi numerum dierum meorum. Sed nunquid sunt numerabiles dies mei? ita, quia, ecce mensurabiles posuisti dies meos. Homo est sic conditus, quod si nunquam peccasset, non moreretur, et ita dies ejus non mensurarentur; sed peccando moritur, et sic numerari possunt. Job 14: breves dies hominis sunt, numerus mensium ejus apud te est. Sed esto quod vita esset brevis, et posset esse ita pretiosa quod multum reputanda esset: tamen hoc nihil est: quia substantia mea et natura mea et vita mea tanquam nihilum ante te est, idest in comparatione tui; licet aliquid videatur esse in comparatione creaturarum infimarum. Isa. 40: omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo. Potest autem dici sic: substantia mea, idest dum considero illud quod est ante te, idest bona aeterna, quae dabis sanctis, substantiam meam nihil reputo. Vel sic. Qui considerant res hujus mundi ante te, idest oculo divino, nihil reputant eas.

#4 Verumtamen universa. Hic assignat rationem secundum litteram. Universa, secundum litteram nostram, vel est nominativi casus singularis numeri, vel est nominativi casus neutri generis, et pluralis numeri. Si secundo modo, sic est sensus, verumtamen universa; quasi dicat, non est enim mirum si vita hominis est nihil ante te, quia, universa, idest inferiora omnia sunt vanitas. Et ideo Hieronymus habet, omnia enim vanitas, ut sit quasi ratio praecedentium. Eccl. 1: omnia vanitas. Et dicuntur vanitas, quia vanitas opponitur soliditati et stabilitati: omnia enim quae sunt in mundo, sunt subjecta mutabilitati, et ideo sunt vana: et etiam inter ea, omnis homo vivens est subjectus mutabilitati, et sic est vanitas. Rom. 8: vanitati enim creatura, idest homo, subjecta est non volens. Vel secundum litteram. Universa, si sit singularis numeri, sic est sensus, universa vanitas, idest omnis vanitas, est omnis homo vivens, idest est in omni homine mundane vivente. Vanus dicitur homo ex hoc quod sequitur res mutabiles jer. 2: ambulaverunt post vanitates, et vani facti sunt. Vel sic, omnis homo vivens, idest carnaliter: est omnis, idest perfecta vanitas.

#5 Verumtamen in imagine. Hic ostendit miseriam conditionis humanae, quantum ad occupationem: et circa hoc tria facit. Primo ostendit quod aliquid sit in homine quod vanitati debet resistere. Secundo ostendit in generali vanitatem occupationis ejus, ibi, sed frustra. Tertio ostendit hoc idem in speciali, ibi, thesaurizat. Dicit ergo, omnis homo vanitas; tamen aliquid est in homine fixum, quod semper manet in eo dum transit; et hoc est imago. Et potest hoc tripliciter exponi. Uno modo de imagine Dei, quae est in quantum homo est praeditus ratione. Gen. 1: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Et haec imago debet resistere vanitati; scilicet ratio, et debet eam, scilicet vanitatem, excludere. Et hoc est quod ait. Quamvis homo sit subjectus vanitati, semper tamen est praeditus ratione. Sed quia non determinatur hic cujus sit imago, ideo nota hic duplicem imaginem: unam caelestis hominis, aliam vero hominis terreni. 1 Cor. 15: sicut portavimus imaginem terreni, portemus et imaginem caelestis. Dico ergo quod omnis homo est vanitas; tamen omnis homo pertransit in aliquam imaginem, quia, vel per bona opera repraesentat in se imaginem hominis caelestis, vel per mala imaginem terreni. Vel aliter. Imago importat similitudinem. Cursus autem vitae istius dirigitur per aliquam cognitionem, quia affectus movetur secundum cognitum. Est autem duplex cognitio. Una, qua cognoscitur veritas: et haec est certa. Alia est per verisimilitudinem: et haec est quasi cognitio imaginis: quia non attingit ad ipsam veritatem, sed ad similitudinem veritatis. Si homo attingeret ad ipsam veritatem sicut est, non turbaretur, quia consideraret conditionem hujus vitae, et quid erimus post hanc vitam; et sic non occuparetur in ista vita, sed ad ea quae sunt in alia vita tenderet. Et ideo Hieronymus habet, quantum ad imaginem pertransit homo, tantum turbatur, idest quantum deficit homo a vera cognitione veritatis, tantum turbatur per occupationem hujus vitae, sive in bonis sive in malis. Luc. 10: martha, martha, sollicita es, et turbaris erga plurima. Quando ergo facit bona opera, tunc non turbatur frustra; sed quando non occupat se in bonis, tunc frustra turbatur: isa. 49: vane consumpsi fortitudinem meam. Et ponit exemplum de occupatione quae conturbat homines, quae est occupatio avaritiae; haec autem maxime conturbat homines. Concupiscentia autem ad horam occupat homines, similiter et ira. Sed, ut dicitur Eccl. 5, avarus non impletur pecunia; et ideo de eo ponit exemplum dicens, thesaurizat et ignorat cui congregabit ea, idest congregat thesauros superfluos in hac vita. Matth. 6: nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, scilicet vane et frustra, quia ignoratis cui congregatis ea. Sibi non, quia job 27: dives cum dormierit, nihil secum affert. Ergo aliis, sed nescit cui; quia aliquando non congregat pueris, quia non remanent post eum; et si remanent, non tamen scit quales sint, quia aliquando sunt contra parentes.

|#6 Et nunc quae est expectatio mea etc.. Hic petit Dei auxilium contra miseriam. Et primo ponit fiduciam, ex qua oratio sua procedit. Secundo proponit orationem, ibi, ab omnibus iniquitatibus.

Tertio petit eam exaudiri, ibi, exaudi. Quandoque homo est in miseria: et tunc aut confidit liberari per se, aut per alium. Si confidit liberari per se, non expectat alium, sed in seipsum habet subsidium.

Si per alium, tunc expectat, quia sperat per alium juvari. Sic est in ista miseria, quia breves dies sunt, et non confidit in se, sed dicit cum job 6: ecce non est auxilium mihi in me; sed expectat auxilium a Deo; unde dicit, quae est expectatio mea? nonne Dominus; quasi dicat: solus potest me liberare, quia ipse solus est super omnem veritatem, qui solus est veritas. Isa. 30: beati omnes qui expectant eum. In expectatione etiam mora est; quasi dicat: ego praestolabor. Habac. 2: si moram fecerit, expecta eum, et substantia mea apud te est. Hic ponitur ratio fiducia, quam habet de Deo. Naturale est quod homo confidet de Deo apud quem collocat quod habet. Qui ergo totum quod habet, ponit in Deo, potest confidere de Deo. Et ideo dicit: substantia mea apud te est; quasi dicat: etsi in me nihil sim; tamen quicquid spero me esse, et quicquid habeo, est in te: Hebr. 10: cognoscentes vos habere meliorem et manentem substantiam. Matth. 6: thesaurizate vobis thesauros in caelo. 2 Tim. 1: scio cui credidi, et certus sum. Glossa exponit de Christo. Substantia mea apud te est, idest tu Christe sumes de mea carne, quia factus est ex semine David secundum carnem, Rom. 1.

|#7 Ab omnibus. Supra Psalmista posuit fiduciam habitam de Deo, cum dixit, et nunc quae est expectatio mea etc.: hic autem proponit Deo suam petitionem: et circa hoc tria facit. Primo petit a Deo remotionem culpae. Secundo petit remotionem poenae. Tertio assignat rationem conjunctionis harum petitionum. Secundo, ibi, amove. Tertio, ibi, propter iniquitatem. Circa primum duo facit. Primo petit petitionem. Secundo allegat meritum exauditionis, ibi, opprobrium. Dicit ergo, ab omnibus iniquitatibus meis etc.. Ubi sciendum est, quod haec petitio commendabilis est propter rem petitam, quae necessaria est, scilicet liberari a peccato. Job 11: si iniquitatem quae in manu tua est, abstuleris a te, et non permanserit in tabernaculo tuo, in justitia tunc levare poteris faciem absque macula. Secundo, quia petit non meritis propriis, sed petit sibi dari a Deo. Isa. 43: ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me. Tertio, quia petit ab omnibus liberari; quia impium est a Deo petere veniam de peccatis, a quo tota liberatio non speratur. Joan. 7: totum hominem sanum feci in sabbato: unde dicit, ab omnibus iniquitatibus meis eripe me, quasi, non peto liberari ab uno solo peccato, sed ab omnibus. Ezech. 36: mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.

Ps. 24: dimitte omnia peccata mea. Meritum sumitur ex parte patientis. Tob. 3: omnia peccata hominum in tribulatione dimittis. Et ideo primo ostendit quod sustinet; secundo ostendit patientiam quam habuit; tertio assignat causam. Dicit ergo, opprobrium insipienti dedisti me: quod potest dupliciter intelligi. Uno modo, ut opprobrium sit poena sibi inflicta a Deo: quia sicut proprium praemium virtuosi est honor, ita poena peccati est opprobrium. Mal. 2: scandalizastis plurimos in lege. Alio modo, quod Deus causaverit eam, idest patientiam, non opprobrium; sed causam opprobrii ex hoc, quod jam incipitur contemnere terrena, quod stulti et insipientes reputant opprobrium propter patientiam quam ago. Patientiam quam habuit, ostendit cum dicit, obmutui. Signum patientiae est, quod homo, cum verba opprobrii inferuntur ei, non reddit malum pro malo, sicut Christus, 1 Pet. 2, cum malediceretur non maledicebat.

Et ideo dicit, obmutui et non aperui os meum. Et potest ad duo referri. Uno modo, ut cum dicit, non aperui, designet continuationem patientiae: quia licet aliquis ad horam videatur patiens et taceat, postea impatiens factus loquitur valde.

Isa. 53: tamquam ovis ad occisionem ducetur, et tamquam agnus coram tondente se obmutescet, et non aperiet os suum. Ps. 37: ego autem tamquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum: quasi dicat: habui patientiam. Vel, obmutui, ab opprobriis contra proximum, et non aperui os meum, contra Deum. Causa est, quoniam tu fecisti. Et potest referri ad hoc quod dicitur, opprobrium. Causa quod sustineat patienter injurias, est quando cogitat quod divino iudicio fit sibi hoc. Hoc fecit David cum dixit 2 Reg. 16: dimitte eum ut maledicat. Prov. 3: disciplinam Domini, fili mi non dimittas, ne deficias cum ab eo corripieris. Vel potest referri ad hoc quod dicit, obmutui quoniam tu fecisti, scilicet patientiam.

Secunda petitio sua est de amotione poenae.

Et primo ponit petitionem; secundo rationem petitionis.

Dicit, amove a me plagas tuas, idest flagella tua: et potest dupliciter exponi. Vel de corporalibus flagellis: et haec sunt exteriora, sicut flagella ceteraque adversitates, quibus homo ponitur pro peccatis suis a Deo. Jerem. 30: plaga inimici percussit te. Ergo haec flagella amove a me. Item sunt plagae spirituales, idest interiores, sicut remorsus conscientiae. Ps. 49: arguam te, et statuam contra faciem tuam. Et has petit removeri.

Secundum autem Origenem, causa hujus petitionis est a fortitudine. Flagellatio exterior multum utilis est in quantum patienter sustinetur; sed quando non fertur patienter, sed deficit et desperat se, sunt nocivae. 2 Cor. 2: consolemini eum ne abundantiori tristitia absorbeatur. Et ideo timens hoc, petit removeri plagas, quia defecit a fortitudine, idest a violentia percussio. Isa. 8: in forti manu erudit me. 1 Reg. 5: fiebat manus Domini gravissima. Deficit homo tripliciter in flagellis. Unus modus est communis bonis et malis; qui est corporalis. Psal. 89: et in ira tua defecimus.

Alius est impatientiae; et hic est malorum.

Job 4: nunc venit super te plaga et defecisti.

Alius modus est bonorum, quo quis deficit a se, et tendit in Deum. Ps. 118: defecit in salutare tuum anima mea. Et quolibet istorum modorum potest intelligi quod dicitur hic; quasi dicat: ideo peto quod amoveas a me flagella tua, quia sum correptus quoad tertium modum defectionis: quia, ego defeci a fortitudine manus tuae in increpationibus. Vel quia despero, quoad secundum modum. Vel quia non possum sustinere, quoad primum modum. Nec est vis si dicatur, secundum aliam litteram, in increpationibus ego defeci etc..

Propter iniquitatem corripuisti hominem. Haec est ratio quare proponit duplicem petitionem: quia primo removetur causa, et postea removetur effectus.

Culpa est causa plagarum: et ideo dicit, quod homo flagellatur propter peccata. Unde dicit, tu corripuisti, idest flagellasti hominem, propter iniquitatem, idest propter peccata sua. Et ideo primo petit removeri peccata, quia poenae futurae sunt ad damnationem, sed poenae hujus vitae ad purgationem, quantum est de se, et sunt ad correptionem. Psal. 31: multa flagella peccatoris. Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus. Hic ponitur modus sive terminus correctionis, tabescere, idest desiccare.

Potest ergo exponi corporaliter, quando refertur ad tribulationem corporalem; quia humiditas et pinguedo corporalis desiccatur, et sic vita tabescit. Job 33: tabescet caro ejus. Item ibidem: consumpta est caro ejus a suppliciis. Alio modo, ut referatur ad animam. In homine spiritualiter est duplex pinguedo. Una mala per delectationes corporales. Deut. 32: impinguatus est, dereliquit Deum factorem suum: et ab hac pinguedine desiccare bonum est; et hoc est quod dicit, tabescere fecisti, idest desiccasti, animam meam sicut araneam, ab amore carnalium rerum: quia aranea est animal calidum, et non est pingue, quia facit subtilissima fila; ita anima separata a carnalibus delectationibus, inhaeret per affectum rebus invisibilibus, et facit operationes et affectiones invisibiles. 2 Cor. 4: non contemplantibus nobis quae videntur etc.. Vel, tabescere, idest desiccare a pinguedine devotionis, sicut dicit Psal. 62: sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea: et haec est mala desiccatio. Hoc fit, quia anima efficitur indevota, et inhaeret peccatis, et caret pinguedine devotionis sicut aranea. Item tela aranae est fragilis, ita cogitationes peccatorum sunt vanae.

Isa. 59: telas aranae, idest inutilia et vana, texerunt, idest fecerunt. Item aranea tantum emittit de filis illis, quod moritur; ita homines moriuntur spiritualiter propter peccata quae faciunt.

Jac. 1: peccatum cum consummatum fuerit, generat mortem. Et legitur sic. Animam ejus existentem, sicut araneam, fecisti tabescere, idest desiccare bona siccitate. Verumtamen vane conturbatur omnis homo. Hic est defectus correptionis; quia licet faciat sic tabescere, tamen multi manent in malitia sua, vel redeunt ad malum. Et quod aliqui non conturbantur vane, hoc non est inquantum sunt homines, sed inquantum sunt elevati a Deo a rebus terrenis ad considerationem caelestium.

|#8 Exaudi orationem meam Domine, et deprecationem etc.. Hic petit suam petitionem admitti: ubi petit ut exaudiatur. Et ponit tria, quae faciunt acceptam petitionem Deo. Primum est elevatio mentis in Deum: et haec est oratio, quae est ascensus mentis in Deum: unde dicit, exaudi orationem meam Domine. Psal. 68: ego vero orationem meam ad te Domine. Secundum est continuatio petendi: et hoc cum dicit, et deprecationem meam. Jac. Ult.: multum valet deprecatio justis assidua. Tertium est lacrymarum multitudo: et hoc ostendit cum dicit, auribus percipe lacrymas meas. Ne sileas. Hic ponitur signum exauditionis: unde petit quod Deus non sileat. Dicitur autem aliquando Deus silere, quantum ad malos, quando eos non punit; sicut dicitur isa. 42: tacui, semper silui, patiens fui etc.. Ne sileas, idest ne taceas a punitione. Item aliquando silet non consolando bonos: et sic dicit, ne sileas, animae meae: sed dic animae meae: salus tua ego sum, Ps. 34. Et hoc facit Deus in vita ista, cum dicit peccatori: remittuntur tibi peccata tua. Luc. 5. Et etiam in futuro, quando dicet, venite benedicti patris mei etc.. Matth. 25. Hieronymus habet: ad lacrymas meas non obsurdescas, et continuatur cum praecedentibus.

Quoniam advena ego sum apud te. Hic assignat rationem suae petitionis; quasi dicat: hoc praecepit Deus, Exod. 22, scilicet quod exaudiantur advenae. Et quia ego sum advena; justum est quod exaudias me. Ego dimisi mundum, et ad te confugi, et sum apud te sicut advena, quia in mundo isto non habeo mansionem manentem, sed sum sicut peregrinus tendens alibi, scilicet ad patriam vitae aeternae, sicut omnes patres mei, fuerunt.

Multi enim sunt advenae in mundo isto non habentes affectum ad res mundanas. Sicut omnes patres mei, scilicet sancti qui peregrini fuerunt, ut apostolus dicit 2 Cor. 5: habentes alimenta et quibus tegamur, his contenti simus. 1 Tim. 6: remitte mihi. Hic petit accelerationem exauditionis; quasi dicat: celeriter fiat quod peto. Et primo ponit effectum petitionis; secundo tempus determinat; unde dicit, remitte mihi, scilicet peccata: quia (Ps. 31), beati quorum remissae sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Et hoc ut hic, refrigerer, scilicet a peccato, sive a poena quam malignus intendit. Sap. 4: justus autem si morte praeoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Et hoc facias, scilicet quod remittas mihi, priusquam abeam, idest antequam recedam ab hoc mundo: quia ibi non est remissio. Job 10: antequam vadam et non revertar ad terram tenebrosam etc.. Et amplius non ero. Hoc potest dupliciter intelligi. Uno modo sic, remitte etc., quia postquam abiero, non ero in statu, ubi possint peccata dimitti. Job 7: non revertetur oculus meus ut videat bona, scilicet praesentia. Alio modo sic, remitte etc., quia si abeam ex hoc mundo nisi remiseris peccata, non ero in bono esse amplius. Job 18: habitent in tabernaculo ejus socii ejus, qui non sunt.

#1 Psalmista in Psalmis praecedentibus invocavit divinum auxilium contra malitiam malorum, et ostendit propositum suae cautelae; hic autem agit de fiducia divini auxilii; et circa hoc duo facit.

Primo describit ipsam fiduciam; secundo agit de misericordia quae est causa fiduciae, ibi, Ps. 40: beatus qui intelligit. Circa primum duo facit. Primo commemorat fiduciam quam habet de Deo, continuando se ad praeterita; secundo petendo futura, ibi, tu autem, Domine. Circa primum duo facit. Primo commemorat fiduciam, quam habet de Deo, recitando praeterita beneficia; secundo ostendit misericordiam Dei per quam benefacit, ibi, multa fecisti. Psalmus iste mystice agit de mutatione veteris testamenti in novum. Titulus, in finem Psalmus David. In aliis Psalmis finis accipitur pro Christo. Rom. 10: finis legis Christus. Hic finis accipitur pro novo testamento, quod est finis veteris. 1 Tim. 1: finis praecepti est caritas. Circa primam partem tria commemorat.

Primo efficaciam fiduciae in generali. Secundo tangit eam in speciali, ibi, statuit. Tertio ostendit hanc esse in aliis, ibi, videbunt. Circa primum duo facit. Primo tangit fiduciam, ostendens eam efficacem.

Secundo fiduciae signum. Dicit ergo, expectans.

Haec littera intelligitur quod David in persona sua multoties expectavit divinum auxilium.

Sed quia loquitur in persona ecclesiae, melius est ut de humano genere expectante gratiam novi testamenti accipiatur. Et dicit, expectans expectavi Dominum, ut ostendat continuationem: quia licet tardaret, non tamen defecit: Habac. 2: si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet. Et sic debet quilibet justus homo semper in fiducia Dei manere, quia non deficit sperantibus in se.

Vel refertur ad diversos status expectantium: quia patriarchae et prophetae et omnes alii expectaverunt, ut satis communiter tenetur. Exteriori expectationi adjungit intentionem, cum dicit, et intendit mihi: quia licet Deus omnes audiat, non tamen omnibus intendit, quia non omnes sunt ordinati ad bonum; et ideo, intendit mihi, idest ad utilitatem meam. Signum fiduciae est deprecatio: quia nullus finaliter rogat nisi quia sperat exaudiri. Et ideo dicit, et exaudivit preces meas: Ps. 142: respexit in orationem humilium, et eduxit me de lacu miseriae. Hic ponit in speciali efficaciam fiduciae in quibus est exauditus. Et tangit tria. Primo liberationem a malis. Secundo collationem bonorum, ibi, et statuit. Tertio gratiarum actionem utriusque, ibi, et immisit. Est autem duplex malum quod refugiunt homines: scilicet malum miseriae, et poenalitatis. Quantum ad primum dicit, eduxit me de lacu miseriae. Et potest hoc etiam referri ad miseriam temporalem in qua aliquando fuit David. Et dicitur lacus miseriae temporalis, propter ejus profunditatem et multipliciter.

Potest etiam referri ad miseriam culpae: quia, miseros facit populos peccatum, Prov. 14. Et potest utrumque reduci ad culpam vitiorum carnalium, cum dicit, de lacu miseriae, idest de profundo peccatorum carnalium. Vel potest referri ad spiritualia peccata, quibus homo justus involvitur peccatis; unde dicit, de luto faecis. Ad peccata carnalia referendo non dicit lutum simpliciter, sed faecis, vel fimi secundum Hieronymum, quia lutum in terra non corrupta non est faex nec foetidum et abominabile.

Vel lacus miseriae, idest infernus de quo sancti educti sunt a Christo. Et lutum est opprobrium, de quo sancti sunt educti, in quo detinebantur a Daemonibus. Consequenter agit de collatione bonorum, in quo duo laudabilia ponit. Primo ut homo in bonis firmetur; et quantum ad hoc dicit, statuit super petram pedes meos, idest affectus meos quibus procedendum est in via spirituali. Petra dicitur fundamentum divini auxilii: 2 Reg. 22: Dominus petra mea. Vel petra dicitur Christus; 1 Cor. 10: petra autem erat Christus. Et sic firmavit supra petram, idest divinum auxilium. Vel supra Christum pedes meos, idest affectus meos.

Secundum est, ut in bonis proficiat; et quantum ad hoc dicit, et direxit gressus meos, idest praevenit me ad meliora: Prov. 16: cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus. Consequenter gratias agit: quasi dicat: hoc ipsum quod laudamus est supra vires meas, quia est major omni laude: unde Deum digne laudare est a Deo, idest ipse, immittit in os meum canticum novum: 2 Cor. Ult.: an experimentum quaeritis eorum quae in me loquitur Christus? canticum novum, idest de novis beneficiis; et sunt haec: scilicet incarnationis opus: Hier. 31: novum fecit Dominus super terram: femina circumdabit virum.

Item novus liberationis modus: Hebr. 9: per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa. Et immisit Dominus novum, canticum in os meum, quia novum canticum, idest novum testamentum: isa. 55: feriam vobiscum pactum sempiternum, misericordias David fideles: Apoc. 14: nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, quia novus rex, nova lex, nova gaudia. Homines veteris testamenti cantabant vetera cantica, oculum pro oculo, animam pro anima. Ad inferos quoque descendebant: quia conclusa erat eis janua regni, prohibente cherubim aditum Paradisi, in cujus manu erat acuta rhomphaea. Sed omnes homines novae legis cantant canticum novum, quod novus homo Christus attulit: Apoc. 21: ecce nova facio omnia. Novus ergo populus nova cantat: scilicet de incarnatione Domini, de resurrectione, de ascensione, de nativitate, et aliis hujusmodi. Unde in his praecipuis solemnitatibus ministri ecclesiae induti albis, vel sericis ornamentis, cantant et legunt, ut novum canticum nemo nisi innovatus cantare praesumat. Canticum dico, non de vanitate, non de turpibus, sed quod placet Deo: unde dicit, hymnum; vel carmen quod placet Deo nostro, idest laudem Deo: Psal. 114: te decet hymnus, Deus, in sion: Eph. 5: cantantes et psallentes in cordibus vestris Deo.

#2 Videbunt multi. Hic ponitur utilitas in aliis, scilicet in aliorum conversione. Et primo ponit ipsam utilitatem. Secundo ponit fructum ejus, ibi, beatus vir. Hic est ordo conversionis. Primo oportet, quod homo videat illud ad quod debet converti; unde dicit, videbunt multi, scilicet Christum natum. Multi priores populi qui eum expectaverunt viderunt: baruch 3: post haec in terris visus est, et cum hominibus conversatus est. Vidit eum simeon, qui recepit eum in templo, et multi alii: Luc. 2: viderunt oculi mei salutare tuum. Et Luc. 10: multi reges et prophetae voluerunt videre quae vos videtis, et non viderunt. Vel viderunt multi miracula Christi: Luc. 5: vidimus mirabilia hodie. Et hoc, vel per fidem, vel per oculos. Secundo oportet quod timeat illum ad quem debet converti: unde dicit, et timebunt: Eccl. 1: qui sine timore est, non poterit justificari, quia timor Domini expellit peccatum. Tertium est spes: Rom. 8: spe enim salvi facti sumus. Nisi enim adesset spes timori, homo fugeret a Deo. Et ideo oportet quod sit timor quo fugiat peccatum, et spes qua accedat ad Deum. Fructus erit beatitudo; unde dicit, beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus. Et primo ponitur fructus, qui est beatitudo, et quibus debetur, quia illis qui Deo inhaerent. Et ideo ponit primo veram opinionem, et excludit falsam.

Vera opinio est, quod beatitudo non est nisi in illis, qui spem habent in eo: isa. 30: beati omnes qui expectant eum; et ideo dicit, beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus. Hoc nomen Jesus est vera spes, quia in ipso est salus. Unde ille est beatus, qui non temporalia expectat ab eo, sed salutem aeternam quam nomen ejus indicat.

Unde qui expectant salutare Dei, illi beatificantur. Vel, beatus vir cujus est nomen Domini spes ejus, idest cujus spes est invocatio nominis Domini: Ps. 19: hi in curribus et hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus. Falsa opinio est, quod beatitudo consistat in rebus temporalibus vel in cultu idolorum: et hoc excludit cum dicit, non respexit in vanitate, idest in res temporales et voluptates: in quo includuntur omnia ad voluptates et temporalia pertinentia: Eccl. 1: vanitas vanitatum etc.. Secundum excludit, cum dicit, insanias falsas, idest culturas idolorum, in quibus falsa quaedam finguntur, quod homines fierent dii.

Item sunt ibi lasciviae multae et immunditiae, et crudelitates exercentur: Sap. 14: dum laetantur insaniunt. Item erant falsae, quia erant in falsitate, et non super virtutem divinam fundatae, quibus non conveniebat: Amos 3: congregamini super montes Samariae, et videte insanias multas in medio ejus. Ad hanc pertinent omnes vanae et noxiae superstitiones, sicut nigromantia, divinationes, et auguria. Vel insanias dicitur iracundia, rixa, vel vana spectacula ludorum.

#3 Multa fecisti. Supra Psalmista ex parte Christi vel ecclesiae fiduciam suam exposuit: et effectus ejus, scilicet multiplicia Dei beneficia; hic autem ostendit causam hujus fiduciae: scilicet unde motus sit ad confitendum et spem ex meritis proveniens.

Et ita causa fiduciae sunt multa bona temporalia, quae etiam sunt retributiones quaedam quas homo retribuit Deo pro beneficiis: Ps. 115: quid retribuam Domino etc.. Et ideo utroque modo exponitur hoc: quia meritum Christi est causa fiduciae, et retributio meritorum. Et hoc consistit in praedicatione divinae veritatis: et circa hoc tria facit.

Primo proponit meritorium actum, scilicet Annuntiationem divinorum operum. Secundo ponit causam annuntiandi, ibi, sacrificium. Tertio ponit modum, ibi, annuntiavi justitiam tuam. Circa primum tria facit. Primo ostendit misericordiam suam esse copiosam ad annuntiandum. Secundo manifestat causam sive necessitatem Annuntiationis, ibi, multiplicati.

Materia Annuntiationis est copiosa. Et primo quantum ad multipliciter divinorum operum, quia, multa fecisti. Et in operibus naturae: job 9: qui facit mirabilia et inscrutabilia: Ps. 138: mirabilia opera tua etc.. Et ad mirabilia facienda est ipse per se sufficiens, quia non est ab alio instructus, sed per suas cogitationes. Unde dicit, et cogitationibus tuis, scilicet per ordinationes suae sapientiae: Ps. 103: omnia in sapientia fecisti: job 26: cui dedisti consilium? numquid Deo? Rom. 2: quis consiliarius ejus fuit? est magnus in opere et sufficiens. Item in utroque excellens, quia in opere miraculorum, quando Petrus super mare fecit ambulare, et alia mirabilia multa quae hic possunt adaptari. Et nullus potest comparari operibus ejus, nec cogitationibus ejus; unde dicit, non est qui similis sit tibi: Ps. 85: quis similis tui in diis Domine etc. Quoad primum: isa. 55: sicut exaltantur caeli a terra, sic exaltatae sunt viae meae a viis vestris, et cogitationes meae a cogitationibus vestris, quoad secundum. Sic ergo habes materiam affluentem ad praedicandum; unde, subdit, annuntiavi et locutus sum. Et dicit, annuntiavi, in quo designat manifestationem divinorum operum, et locutus sum; quasi dicat, expressius dixi verbo quam nutu. Vel designat ordinem praedicationis. Vel, annuntiavi, ego Christus per prophetas, et locutus sum, ego ipse in propria persona: isa. 52: ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Necessitas praedicandi fuit multitudo malorum, quia multiplicati sunt super numerum bonorum. Et ideo ad hoc ut minuantur mali et augeantur boni, oportet quod nuntietur eis: Matth. 7: arcta est via quae ducit ad vitam, et lata est quae ducit ad perditionem.

Vel, multiplicati sunt super numerum: Eccl. 1: stultorum infinitus est numerus. Vel aliter, ut significet effectum praedicationis, idest multiplicati sunt boni per praedicationem, super numerum aestimatum: Deut. 1: addat Dominus ad numerum istum millia millium: isa. 54: multi filii desertae magis quam ejus quae habet virum.

Hieronymus habet aliter, multa fecisti, Deus meus, mirabilia tua, et cogitationes tuas, pro nobis, idest ad nostram salutem: jer. 29: ego cogito cogitationes pacis. Non inveni ordinem coram te (item Hieronymus) et est dictum illud, quod non est similis tibi. Et sequitur: si annuntiare et enarrare voluero, plura sunt quam annuntiare queant:

quasi dicat, plura sunt quam possint numerari. Et sic etiam Hieronymus ponit divinorum operum effectus cum dicit, multiplicati sunt super numerum.

#4 Sacrificium et oblationem noluisti. Hic assignat rationem, quare hanc recompensationem reddit Deo pro beneficiis vel quare praedicavit. Et hanc causam assignat dupliciter. Primo ponit pro causa voluntatem divinam. Secundo suum propositum, ibi, tunc dixi. Circa primum sciendum est, quod in veteri testamento pro beneficiis a Deo receptis offerebantur aliqua sacrificia; et in generali quatuor erant genera eorum quae offerebantur Deo. Omne enim sacrificium est oblatio: sed non omnis oblatio est sacrificium: quia sacrificium importat factionem sacri. Unde, cum in oblatione nihil est aliud nisi quod in usum sacerdotis venit, est pura oblatio; quando aliquid aliud fit inde, puta quod comburebatur, tunc vocabatur sacrificium. Fiebat autem in veteri testamento triplex sacrificium. Unum vocabatur dignissimum, quod dicebatur holocaustum.

Secundum sacrificium pro peccato. Tertium victima, vel hostia pacificorum. Et primum totum incendebatur; et hoc erat acceptissimum: et dicitur ab holon, quod est totum. De hostia pro peccato una pars incendebatur; et alia cedebat in usum sacerdotis: et nihil veniebat in usum offerentis: quia dabant eam pro peccato; nisi forte in duobus casibus: vel quando offerebatur pro peccato sacerdotis, tunc totum comburebatur, quia nihil inde fiebat.

Item quando offerebatur pro toto populo, quia inter eos etiam erat sacerdos. Victima autem dividebatur in tres partes: nam una offerebatur Deo, alia dabatur sacerdotibus, alia dabatur offerentibus. Et omnia ista tangit hic. Hostiam pacificorum tangit cum dicit, sacrificium. Oblationem simplicem tangit cum dicit, et oblationem noluisti. Holocausta tangit cum dicit, holocausta et pro peccato; quasi dicat; fecisti multa beneficia mihi, et ego volui tibi retribuere: non tamen sacrificia et hujusmodi: quia tu noluisti ea tempore novi testamenti, quia tunc figura cessavit, et alia sacrificia erant figurae veri sacrificii, scilicet Christi. Et ideo post Christum destructum est templum, et cessaverunt sacrificia.

Unde et Judaei etiam pauca servant hodie de illis, scilicet circumcisiones in signum: vel noluisti, idest non per se acceptasti in bonis operibus quae homo facit: quaedam enim sunt Deo accepta propter se, ut opus justitiae, charitatis, fidei et virtutis: et hoc Deut. 10: nunc, Israel, quid Dominus Deus tuus petit a te? nisi ut timeas Dominum Deum tuum, et ambules in viis ejus, et diligas eum, ac servias Domino Deo tuo, in toto corde tuo, et in tota anima tua. Sed oblationes non acceptat propter se: Ps. 49: numquid manducabo carnes etc.. Non. Sed quid? ibid.: immola Deo sacrificium laudis etc..

Quare ergo fuerunt ordinata in lege? respondeo. Propter duo: videlicet in figura futuri sacrificii. 1 Cor. 10: omnia in figura contingebant illis: et ad cautelam, ut non offerrent ea idolis, declinantes ad idolatriam existentes in medio gentium, ad quam proni erant filii Israel in principio legis. Sed in exodo non fit mentio de sacrificiis, nisi postquam lapsus populus adoravit vitulum: Hier. 7: non sum locutus patribus vestris, et non praecepi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti de verbo holocaustum et victimarum.

Secus est de sacrificio novi testamenti quod continet ipsum Christum, qui per se Deo est acceptus.

Aures autem perfecisti mihi. Alia littera habet, corpus.

Et sic apostolus inducit Hebr. 10: corpus autem aptasti mihi. Et sic est sensus: et ideo voluisti sacrificium aliud novi testamenti, quia venit aliud sacrificium. Dedisti enim mihi corpus, ut offerrem per sanctum sacrificium. Vel, perfecisti, idest perfectum sine macula corpus mihi tribuisti.

Vel, aptasti, idest unisti mihi. Vel, aures perfecisti mihi. Vel, fodisti: et concordat cum praecedentibus, quia magis vult nos offerre sacrificium labiorum, idest praedicationum operum Dei, quam animalium. Et ideo dicit, aures etc.: quasi dicat, istud requiris a me quod principaliter dedisti mihi, scilicet virtutem percipiendi sapientiam. Et ideo hoc requiris ut ostendam sapientiam, quam ad hoc accepimus, ut enarremus et praedicemus: isa. 50: Dominus aperuit mihi aures. Et non postulasti, idest non accepisti, holocaustum et pro peccato. Vel non postulasti, hostiam etiam pro peccato: isa. 1: holocausta arietum, et adipem pinguium, vitulorum et sanguinem et agnorum et hircorum nolui. Et ut etiam dicitur, hoc holocaustum est Deo acceptum.

Sed quando holocaustum est tantum sacrificium simplex, tunc est sicut quando facimus bona opera. Si autem omnia opera fiant propter Deum, tunc est holocaustum. Et si nos aliquo tempore servamus continentiam, est sacrificium; si perpetuam virginitatem, tunc est holocaustum: quia opera perfectionis sunt, ideo sunt Deo acceptissima.

Tunc dixi, ecce venio. Hic assignat causam praedicationis divinorum operum ex parte sua, ostendendo suum propositum. Et primo ostendit suum propositum.

Secundo ostendit illud esse conforme divinae voluntati, ibi, in capite. Haec verba forte vellet aliquis exponere de David, et continuare sic; quasi dicat, ecce venio, spirituali accessu ad te: et, in capite libri scriptum est de me. Caput in tribus Israel constitui te. Sed quia apostolus exponit de Christo, et nos etiam exponamus de eo.

Et ideo cum dicit, tunc, designat causam et necessitatem adventus Christi: quia sacrificia veteris testamenti non erant Deo accepta: quia Hebr. 7: neminem ad perfectum adduxit lex. Et impossibile est per sanguinem taurorum et hircorum auferri peccata. Hebr. 10. Et ideo necessarium erat, ut verum sacrificium veniret, et manifestaretur. Et ideo dicit, ecce venio, scilicet per incarnationem.

Et dicit, ecce, quasi dicat in promptu sum propter propinquitatem: isa. 14: prope est ut veniat tempus ejus: psalm. 79: excita potentiam tuam, et veni. Et hoc propositum est conforme voluntati divinae; unde dicit, in capite libri.

Liber Christus est. Liber est instrumentum, in quo sunt conceptiones cordis; in Christo autem sunt conceptiones intellectus divini: Col. 2: in ipso sunt omnes thesauri sapientiae et scientiae Dei absconditi. Caput libri est Deus pater: 1 Cor. 11: caput Christi Deus. Ergo in capite libri, idest in voluntate Dei patris scriptum est, scilicet ordinatum est de me, quod veniam. Vel aliter. Est liber praedestinationis qui est liber vitae: psalm. 68: deleantur damnati de libro vitae, sive viventium. In hoc libro sunt scripti omnes salvandi, sed per ordinem: quia in capite hujus libri scriptus est salvator, et omnes sunt scripti per eum: Rom. 8: quos praedestinavit conformes fieri imaginis filii ejus etc. Eph. 1: elegit nos ante mundi constitutionem, ut essemus sancti: quasi dicat: non est scriptum de Christo sicut de aliis, sed in capite libri. Vel in capite libri Psalmorum, quia primus Psalmus scriptus est de Christo. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum etc.. Sic ergo ostendit propositum suum accedendi. Consequenter ostendit propositum obediendi, secundum quod homo. Sunt autem in homine duo principaliter: scilicet voluntas et intellectus.

Voluntas hominis debet subjici voluntati divinae, et intellectus debet dirigi secundum legem Dei.

Et ideo dicit, o Deus meus, in quantum Deus.

Vel Deus meus, in quantum homo, volui ut faciam voluntatem tuam, quae est etiam voluntas mea, in quantum Deus: vel Deus meus, in quantum homo: volui ut faciam voluntatem tuam, quae est etiam voluntas mea in quantum Deus. Luc. 22: non mea voluntas, sed tua fiat. Item intellectus meus dirigitur secundum te: unde dicit, et legem tuam in medio cordis mei; et dicit, in medio, quia perfecte cognoscit rationes divinas.

#5 Annuntiavi justitiam tuam in ecclesia. Hic ponitur modus annuntiandi. Tria ergo annuntiare debemus de divinis; scilicet opera justitiae, dogmata veritatis, et beneficia divinae misericordiae; et haec tria dicit se nuntiasset. Primo dicit se nuntiasset justitiae opera, annuntiavi justitiam: quam tripliciter annuntiavit sive praedicavit. Primo publice, prompte et pure. Quantum ad primum dicit, in ecclesia magna. Item in congregatione multorum: jo. 18: ego palam locutus sum mundo. Vel, in ecclesia magna, idest in ecclesia catholica, quia magna est potestate et firmitate: Matth. 16: portae inferi non praevalebunt adversus eam. Et magna diffusionem: mala. 1: ab ortu solis usque ad occasum magnum est nomen tuum. Quantum ad secundum dicit, ecce labia mea non prohibebo; quasi dicat: non cedam prohibentibus: Act. 4: da servis tuis cum fiducia loqui verbum tuum. Quantum ad tertium dicit, tu scisti, idest approbasti intentionem meam: jer. 18: tu scis omne consilium eorum. Vel, tu scisti, idest ab aeterno praedestinasti: quantum ad Christum, cum dicit, justitiam tuam non abscondi in corde meo.

Dogmata veritatis confitetur cum dicit, veritatem tuam. Hanc Christus confessus est ante Pilatum.

Joan. 28: in hoc natus sum et ad hoc veni in mundum, ut testimonium perhibeam veritati: Prov. 8: veritatem meditabitur guttur meum.

Et salutare tuum dixi, quia per confessionem veritatis homini advenit salus: joel. 2: omnis qui invocaverit nomen Domini, salvus erit. Beneficia misericordiae confitetur, cum dicit, non abscondi misericordiam tuam et veritatem tuam: quia misericordia et veritas se consequuntur; et ideo dicit, veritatem. Non ponitur hic pro veritate doctrinae, sed pro veritate justitiae in promissis: quia Deus verax est. Veritas autem consistit in hoc quod dat quod promittit, quia non est aliter debitor noster nisi in quantum promittit.

#6 Tu autem Domine. Supra Psalmista commemoravit fiduciam quam habet de Deo, quantum ad praeterita; hic autem ponit fiduciam quam habet de Deo quantum ad futura, exprimens eam per orationem: et circa hoc duo facit. Primo proponit orationem in generali. Secundo in speciali, ibi, complaceat. Circa primum duo facit. Primo proponit petitionem. Secundo assignat petendi rationem, ibi, misericordiam tuam. Dicit ergo, annuntiavi justitiam tuam. Sed tu Domine ne longe facias miserationes tuas a me. Aliqui jam percipiunt miseracionem Dei, qui scilicet fruuntur gratia et gloria; Psal. 118: misericordia Domini plena est terra.

Alii sunt prope, qui non habent impedimentum misericordiae, sed meritum aliquod: psalm. 144: prope est Dominus omnibus invocantibus eum.

Alii sunt in quibus est impedimentum: propterea est longe ab eis. Et ideo peto ne sit longe miseratio tua a me propter mea demerita. Et ideo hujus petitionis est duplex ratio: una fiducia, quae concepta est ex experientia divinae bonitatis. Alia necessitatis quam patitur. Duo sunt secundum quae Deus subvenit nobis: scilicet misericordia, in quantum largitur nobis aliqua quae etiam non promisit: Rom. 15: gentes autem super misericordia honorare Deum; et veritas, quando reddit vel promissa vel pro meritis. Et ideo ista sunt unita simul: quia semper facit quod promisit, vel abundantius facit. Haec duo sunt homini necessaria: misericordia, ut trahatur ad spem gloriae; et veritas ut confidat. Et hoc non quasi trahamus Deum ad nos ex meritis nostris, sed Deus per ista nos trahit et traxit. Et ideo dicit: misericordia et veritas tua semper susceperunt me. Alia causa est necessitas malorum. Et ponit duplicia mala: scilicet alia illata ab exteriori, alia ab interiori, ibi, comprehenderunt me. Quantum ad primum dicit, quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus, quae scilicet mala inferuntur mihi, et a mundo et ab hostibus: Ps. 117: circumdederunt me sicut apes; et dicit, quorum non est numerus, quia sunt infinita pericula in mundo, et infiniti mali homines: Eccl. 1: infinitus stultorum est numerus. Interiora mala sunt peccata: et haec mala sunt periculosa dupliciter: propter gravitatem, quia comprehenderunt me iniquitates meae, idest peccata mea ligaverunt me suo pondere: Prov. 5: iniquitates suae capiunt impium, et

non potui ut viderem: Sap. 2: excaecavit eos malitia eorum: isa. 59: iniquitates vestrae diviserunt inter vos et Deum vestrum. Item periculosa sunt propter multitudinem.

Unde dicit, multiplicatae sunt super capillos capitis mei. Sicut enim capilli sunt innumerabiles, ita sunt innumerabilia peccata, et maxime venialia: quae si non terreat propter pondus, terrent tamen propter multitudinem. Glossa, si vitasti gravia, cave ne obruaris arena: non quod peccata venialia quomodocumque et quaecumque sint, faciant peccatum mortale; sed quia disponunt ad ipsum: jac. 3: in multis offendimus omnes. Effectus hujus est distractio cordis: Eccl. 10: muscae morientes perdunt suavitatem unguenti. Et ideo dicit: et cor meum dereliquit me; quasi dicat, si non tollant charitatem, impediunt tamen fervorem, et ita cor distrahitur, ut non sit fervens: 2 Reg. 7: invenit servus tuus cor suum, ut oraret te oratione hac. Vel, cor meum dereliquit me, idest non cogitavit quae mihi sunt utilia: Psal. 37: lumen oculorum meorum non est mecum.

|#7 Complacet tibi Domine. Hic ponitur oratio explicite. Et primo explicat orationem quantum ad se. Secundo quanto ad malos, ibi, confundantur.

Tertio quantum ad bonos, ibi, exultent et laetentur.

Quantum ad se petit ut eruatur a malis: Eccl. 51: eruit sustinentes te. Et ut juvetur ad bona consequenda; quia per providentiam tuam datur auxilium mihi. Et hoc non ex merito meo, sed ex beneplacito tuo. Unde dicit, complacet.

Designatur dignitas personarum quantum ad adversarios cum dicit, ut eruas me, a malis, vel hominibus, vel peccatis. Et nota quod ait, complacet, non diffidens de misericordia Dei; quasi dicat: si tu vis, potes: et ideo dicit, ad adjuvandum me respice, scilicet in boni operatione: quasi dicat: respice poenitentes in dolore suo. Respectus Dei est auxilium nostrum, confundantur. Hic ponit confusionem adversariorum, quorum quidam sunt capitales, et quaerunt occidere. Quidam, qui non quaerunt occidere, sed laedere. Alii sunt qui quaerunt verbis irridere, vel decipere. Et haec tria genera malorum designantur hic. Et possunt haec referri vel ad bonum vel ad malum: quia duplex est confusio: quaedam confusio est bona, quae est per poenitentiam; Rom. 6: quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? alia est confusio per poenam. Ergo cum dicit, confundantur, idest puniantur. Et hoc orat conformando se divinae voluntati, vel justitiae. Vel confundantur, idest poeniteant, et reveareantur simul; vel timore poenarum. Quoad primum Sap. 17: cum sit timida nequitia dat testimonium condemnata.

Vel timore provocante ad poenitentiam. Et hoc, quia, quaerunt animam meam, ut corporaliter occidant eam. Vel animas, ut in tenebras inducant: Gen. 14: da mihi animas, cetera tolle tibi. Corporales hostes petit ut impediatur; unde dicit, convertantur retrorsum, in bonum, idest sequantur Christum retro eum, Matth. 16: vel in malum, idest decidant ab intentione, ut deficiant. Et erubescant qui cogitant mihi mala, idest qui gaudent de malis meis: Thren. 1: omnes inimici mei audierunt malum meum, laetati sunt quoniam tu fecisti.

Contra tres hostes petit accelerationem, quia mora consuevit esse damnosa, Eccl. 8: etenim quia non cito profertur contra malos sententia, filii hominum absque ullo timore perpetrant malum.

Et ideo dicit, ferant festum confusionem suam, idest cito confundantur, quia isti sunt qui applaudendo, dicunt mihi euge, euge, idest, mendaciter gaudent, quantum ad adulatores. Vel, euge, idest irrident, vel insultant. Hieronymus habet sic secundum haec verba vah, sic irridebant Judaei Christo, Matth. 27. Pro bonis petit quod gaudeant de auxilio suo et de liberatione, et laudent Deum: et quantum ad primum dicit, exultent et laetentur omnes quaerentes te. Quantum ad secundum, et dicant semper, magnificetur Dominus qui diligunt salutare tuum. Ubi quatuor ponit, quae conveniunt bonis. Primo, ut diligant salutare Dei, quod est Christus. Luc. 2: viderunt oculi mei salutare tuum. Secundo, ut quaerant dilectionis actus. Can. 3: in lectulo meo quaesivi etc..

Isa. 55: quaerite Dominum dum inveniri potest.

Tertio ut gaudeant de invento dilecto: unde, exultent.

Habac. Ult.: ego autem in Domino gaudebo etc.. Exultatio est quantum ad exteriora signa laetitiae. Quantum ad interius, gaudium, quasi laetitia, et dilatatio cordis. Quarto gratiarum actio et laus; unde dicit, et dicant semper, magnificetur Dominus etc.. Isa. 12: exulta et lauda habitatio sion, quia magnus in medio tui sanctus Israel.

|#8 Ego autem. Hic ponitur causa petitionis. Et primo proponit indigentiam; secundo ponitur auxilium Dei contra eam. Dicit ergo, peto haec omnia: quia per me non possum aliquid facere, quia mendicus sum. Et potest dupliciter legi. Uno modo ad litteram de Christo in persona sua, qui in hoc mundo vivens, et mendicus et pauper fuit. 2 Cor. 8: scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi, qui cum esset dives, egenus factus est pro nobis, ut ipsius inopia divites essetis. Mendicus dicitur qui ab alio quaerit victum; pauper vero, qui sibi non sufficit. Et haec duo dicuntur de Christo. Luc. 9: filius hominis non habet ubi caput suum reclinet. Vel spiritualiter necesse habeo mendicare a Deo auxilium gratiae, et pauper sum, quia non sufficiunt mihi haec quae habeo. Et ideo quia hoc recognosco, Dominus sollicitus est mei. Et quia indigeo, tu Domine esto adjutor meus. Et propter periculum, ne tardaveris. Matth. 15: Domine adjuva me.

#1 In praecedenti Psalmo Psalmista ostendit fiduciam, quantum ad Deum; hic autem petit a Deo misericordiam firmantem. Titulus, in finem Psalmus David. Hic titulus manifestus est jam supra, quia scilicet iste Psalmus quem fecit David, ducit nos in finem, idest in Christum: quia agit de passione ejus, quantum ad quaedam. Dicitur tamen in Glossa, quod secundum Hieronymum in originali ejus est titulus, intellectus filiis Core; et est novus titulus in titulis Psalmorum. Est ergo sciendum quod, sicut legitur Num. 16, quando Dathan et Abiron fecerunt schisma contra Moysen pro principatu populi, tunc Core insurrexit contra Aaron pro principatu sacerdotii, et tunc ipse crematus est: non tamen omnes de familia sua in hoc consenserunt, et ideo isti remanserunt, qui non consenserunt ex eis, unde tempore David inter cantores istis data fuerunt ministeria. Et intelligitur, quod iste Psalmus in diebus illis ordinatus fuit ad cantandum.

Sed notandum quod in quibus dicitur, intellectus filiis Core, et dicitur secundum litteram in omnibus in quibus ponitur intellectus, datur intelligi quod per illum Psalmum populus incitatur ad intelligendum divina beneficia, vel aliqua secreta, sicut illud, Ps. 93: intelligite insipientes. Et ibi, Ps. 77, attendite popule etc.. Mystice Core interpretatur calvaria, et Christus crucifixus in loco calvariae; et ideo Psalmus iste attribuitur filiis passionis, idest crucis Christi. Et isti sunt qui carnem suam crucifixerunt, ut dicitur Gal. 5. Intentio Psalmistae est, quod petit misericordiam divinam. Dividitur ergo Psalmus iste in partes duas. In prima petit divinam misericordiam in generali; in secunda in speciali, ibi, tu autem Domine. Circa primum duo facit.

Primo petit misericordiam; secundo inducit necessitatem misericordiae petendae, ibi, inimici mei. Circa primum duo facit. Primo ostendit quibus debetur misericordia; secundo sentiens in se quod meretur misericordia, petit eam, ibi, ego dixi, quia Matth. 5: beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Ergo misericordibus debetur misericordia duplici ratione. Primo ex acceptatione divina: quia Deus misericordiam acceptat, per quam homo imitator est Dei. Luc. 6: estote misericordes etc.. Secundo ex oratione sanctorum.

Eccl. 29: conclude eleemosynam in sinu pauperis, et haec orabit pro te: et hoc facit, ibi, Dominus conservet eum. Circa primum praenuntiat meritum; secundo praemium. Dicit ergo, beatus qui intelligit super egenum et pauperem. Beatus est ille qui est misericors, qui miseretur egeno et pauperi, Prov. 14: qui miseretur pauperi beatus erit; et dicit, qui intelligit: non dicit, qui subvenit: quia, sicut dictum est, debet esse misericors ad modum Dei; sed Deus non expectat quod semper petatur. Unde subvenit desiderio antequam petatur: et ideo ille est vere misericors, qui non solum petentibus subvenit, sed etiam indigenti subvenit priusquam petatur. Job 31: si negavi quod volebant pauperibus, si oculos viduae expectare feci. Egenus est qui indiget ab alio accipere; pauper dicitur ille, qui parum habet. Hieronymus habet, qui considerat etc., idest qui suscipit sibi in cura negotia pauperum. Job 29: oculus fui caeco, et pes claudo. Mystice si referatur ad Christum, beatus christianus si est filius Core, idest crucis Christi per meditationem, qui intelligit, idest qui habet intellectum reductum in obsequium, intelligens super egenum et pauperem, idest beneficium quod Christus fecit per crucem. Thren. 3: recordare paupertatis et transgressionis meae, absinthii et fellis. Primum ponit cum dicit, in die mala liberabit eum Dominus. Dies secundum naturam suam sunt boni, quia sunt facti a Deo. Psal. 118: ordinatione tua perseverant dies; sed dicuntur mali propter mala quae in eis contingunt. Eph. 5: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt. Et dicit, in die mala, idest in die alicujus malae tribulationis.

Est autem multiplex dies mala: scilicet triumphationis.

Eccl. 11: in die bonorum ne immemor sis malorum. Summum malorum est damnatio aeterna, quae imminet homini in iudicio, vel particulari, scilicet morte, vel in iudicio universali, idest in fine mundi. Et illa dies est mala in qua fit talis damnatio, idest dies illa dies irae, dies tribulationis et angustiae etc.. In hac mala die liberat Dominus misericordem.

Matth. 25: esurivi etc.. Venite benedicti etc.: non quod sola misericordia sine aliis virtutibus liberet hominem; sed quia per misericordiam homo satisfacit pro peccatis.

#2 Dominus conservet. Hic ostendit quomodo meretur misericordiam ex oratione sanctorum, qui orant pro misericordibus. Et ponitur oratio pro misericorde existente in statu prosperitatis; secundo pro existente in statu adversitatis. In statu prosperitatis homo duobus indiget: scilicet ut promoveatur, et conservetur in bono; secundo, ut liberetur a malis. Est autem triplex bonum; scilicet bonum naturae, bonum gratiae et bonum gloriae. Primum scilicet bonum naturae, petit sibi conservari: unde dicit, Dominus conservet eum, scilicet in bono habito, scilicet in bono naturae. Psal. 55: conserva me, Domine, ne scilicet corruptum sit bonum naturae per peccatum, vel per tribulationes imminentes.

Bonum gratiae petit dari, cum dicit, et vivificet eum; per gratiam namque homo habet vitam spiritualem. Haec autem vita consideranda est, et habetur per fidem formatam. Habac. 2: justus meus ex fide vivit. Gal. 2: quod autem vivo in carne, in fide vivo filii Dei. Etiam sine hac vita, scilicet gratiae, vita nostra est mors. 1 Tim. 5: quae in deliciis vivens mortua est. Quantum ad tertium bonum, scilicet gloriae, dicit, et beatum faciat eum in terra. Si de perfecta beatitudine intelligatur, sic dicitur, in terra, scilicet viventium. Ps. 26: credo videre bona Domini in terra viventium. Matth. 5: beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

Si autem intelligatur de beatitudine hujus vitae, in quantum aliquid aeternum mente sapimus, sicut dicitur Phil. 3: nostra conversatio in caelis est; sic dicitur, beatum faciat eum in terra, hac, scilicet participatione illius

beatitudinis, et non tradat eum in animas inimicorum ejus. Hic petit liberari a malis. Inter omnia mala summum malum est incidere in manus inimicorum. Psal. 58: eripe me de inimicis meis, Deus meus, quod inimici ex odio persequuntur et affligunt: unde dicit: ne tradas eum in animas, idest in voluntates inimicorum, quorum est semper odire, quod nihil aliud est, quam velle malum. Quando ergo quis subjicitur malis, traditur in voluntatem inimici. Vel, in animas inimicorum, idest in potestatem diaboli, et ministrorum ejus.

|#3 Dominus opem. Hic ponitur oratio pro misericorde existente in adversitate. Et primo petit divinum auxilium, sive subsidium; secundo allegat necessitatem hujus. Dicit ergo, Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus. Petit pro misericorde, sive pro viro justo filio Core simpliciter, quod Dominus vivificet eum, et quod beatum faciat eum in terra.

Secundo quod conservet eum, et quod non tradat eum in animas inimicorum ejus. Et ex hoc posset aliquis colligere, quod misericors nullo modo affligeretur.

Unde ad hoc excludendum dicit, quod quandoque lectus ejus repletur doloribus, et hoc fit ipsi misericordi aliquando ad correctionem. Job 33: increpat quandoque per dolorem in lectulo.

Vel ad humiliationem; sicut Paulo datus est stimulus carnis, 2 Cor. 12. Vel ad probationem: job per totum et tobiae. Et ideo dicit, Dominus opem ferat illi, idest misericordi existenti in tribulatione, super lectum, ad litteram in quo jacet, vel in quo quiescit. 1 Cor. 10: fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Et quod feras illi opem, necessitas magna hoc exigit: quia, universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus. Et loquitur hic ad similitudinem febricitantis, qui non invenit locum in lecto in quo possit quiescere, sed continue se vertit. Et ideo dicit, versasti; quasi dicat, indiget ope, quia tanta est ejus infirmitas, quod continue vertitur per lectum.

Et hoc est secundum litteralem sensum; tamen simpliciter omne illud per quod in temporalibus quiescebat, versum est sibi in amaritudinem: quia in eis Deus ponit amaritudinem, ut eis contemptis convertatur ad Deum. Eccle. 2: cumque convertissem me ad universa opera quae fecerant manus meae, vidi in omnibus vanitatem.

Et quia misericordi debetur misericordia, ejus misericordiae conscius peto misericordiam. Primo ergo petit misericordiam absolute; secundo ostendit in quo praecipue eam petit; tertio causam petitionis assignat. Dicit ergo, Domine, ego dixi miserere mei; quasi dicat: non recurro ad justitiam, sed ad misericordiam, quia non in justitiis nostris est salus. Isa. 64: quasi pannus menstruatae omnes justitiae nostrae.

Sed in quo petit misericordiam? ubi est praecipue miseria. Et hoc datur, scilicet misericordia, ubi est praecipua beatitudo: quia beatitudo non est in rebus corporalibus, quia corporalia ordinantur ad ultimam beatitudinem. Ergo praecipua miseria non est in rebus corporalibus, sed in his quae habent in se contrariam ad beatitudinem dispositionem: sicut in adulteriis, furtis, homicidiis et aliis peccatis: et qui hujusmodi agit, regnum Dei non consequetur, ut apostolus dicit Gal. 5, sed est damnatus: Prov. 14: miseros facit populos peccatum.

Peccatum enim deordinavit corpus, et corpus deordinavit animam: Sap. 9: corpus quod corrumpitur, aggravat animam. Et haec sanitas habetur a Deo solo: Sap. 16: non herba neque malagma sanavit eos, sed sermo tuus Domine.

Et ratio petitionis hujus est, quia peccavi tibi. Sed numquid peccata merentur misericordiam? non: hoc ergo continuatur sic ut scilicet ly quia designet materiam misericordiae, non meritum. Nulla miseria est, ubi non sit locus misericordiae. Et ideo quia sum miser, peto misericordiam. Vel ut ly quia denotet causam meritoriam: et sic quia confessio peccati est meritum misericordiae, ideo dicit, peto misericordiam, quia confiteor quod peccavi tibi: Prov. 28: qui abscondit etc.. Qui autem confessus fuerit, misericordiam consequetur. Vel aliter, quia peccavi tibi; quasi dicat: quare peto misericordiam? quia tu solus es qui potes sanare: quia in te facta est injuria et peccatum, ideo ad te pertinet remissio. Et in omni peccato offenditur Deus. Et cantatur hic versus in tertia, quia fide et operatione trinitatis remittitur peccatum.

|#4 Inimici mei dixerunt. Supra Psalmista petiit misericordiam sanantem; hic autem ponit necessitatem hujusmodi petitionis, quae causatur ab hostibus: et secundum mysticum sensum, quia litteralis est planus, in loco isto dicuntur ista verba ex persona Christi. Circa quod tria facit. Primo ponit affectionem malorum volentium malum ejus. Secundo ponit studium eorum insidiantium, ibi, et si ingrediebatur. Tertio ponit consilium tractantium, ibi, adversum me, quia inimicus. Primo desiderat offendere. Secundo insidiatur. Tertio cogitat quomodo perficiatur. Dicit ergo, inimici mei dixerunt, in corde, vel in ore, mala mihi: Matth. 12: malus homo de malo thesauro profert etc. Et haec verba mala sunt exprimentia desiderium eorum de morte Christi, vel viri justii. Unde dicitur, quando morietur. Hic est modus expressivus desiderii: Ps. 41: quando veniam et apparebo etc..

Sap. 2: morte turpissima condemnemus eum.

Et volebant mortem Christi, ut fama ejus, quae tunc erat celebris, extingueretur: Hier. 11: eradamus eum de terra viventium, et nomen ejus non memoretur amplius. Unde dicunt, et peribit nomen ejus. Sed contrarium accidit: quia per mortem magis exaltatus est, et plures post mortem Christi conversi sunt: joan. 12: si granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, multum fructum affert: etsi mali insidiantur bonis, ut extingatur nomen eorum, sed, ut dicitur Prov. 10: memoria justii cum laudibus. Et hoc peccatores procurant insidiando. Sic ergo ponit primo insidiandi modum. Secundo ostendit insidiarum effectum, ibi, ingrediebatur. Circa primum tria facit.

Primo enim proponit dolosum ingressum. Secundo fictum verbum. Tertio insidiosum animum. Dicit ergo, si ingrediebatur ut videret. Hieronymus habet, ut visitaret; quasi dicat, non veniebant causa amicitiae, sed causa explorandi. Sic veniebant principes Judaeorum ut caperent Jesum. Sic etiam post mortem Christi multi ingressi sunt ecclesiam, ut caperent et insidiarentur sanctis viris. Hoc est quod apostolus dicit Gal. 2: propter subintroductos falsos fratres, qui subintroierunt explorare libertatem nostram. Quantum ad secundum dicit, vana loquebatur, idest falsa loquebatur populus Judaeorum contra Christum, quia ore verba dulcia simulabat: Matth. 22: Magister, scimus quia verax es: et interius moliebatur mortem: Ps. 11: vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum, labia dolosa in corde et corde locuti sunt.

Quantum ad tertium dicit, cor ejus congregavit iniquitatem sibi. Animus insidiosus est ille qui congregat verba ex quibus virum justum offendet.

Isti enim non faciunt sicut apes quae congregant mel; sed sicut scarabaei qui congregant stercus. Sed boni congregant mel, quia de divina dulcedine alios dulcorant. Et ideo dicit, cor ejus congregavit iniquitatem sibi. Et dicit, sibi, idest contra se: Prov. 1: ipsi contra sanguinem suum insidiantur.

Vel, sibi, idest ad suum desiderium consequendum: quia si eum in aliquo malo comprehenderent, multum gauderent: Eccl. 18: si praestes animae tuae concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis: sic dicebant contra Christum, Matth. 27: recordati sumus quia seductor ille etc.. Consequenter ostenditur insidiarum effectus, quia egredientes detrahebant; unde dicit, egrediebatur foras, et loquebatur in idipsum. Egrediebatur, vel a simulatione, vel a malitia, vel a familiaritate, vel ab amicitia: quia ante erat et videbatur quasi amicus, et sic loquebatur in idipsum, idest falsum, sicut prius et falsitatis verba. Vel egrediebatur foras a sinu veritatis, vel ab amicitia quam simulabat, vel ab ecclesia, vel societate Christi: joan. 6: multi discipulorum abierunt retro.

#5 Adversum. Hic ostendit malum consilium eorum, quomodo noceant. Et primo ponit consilium inimicorum. Secundo ostendit quod in hoc etiam convenerunt aliqui amici boni, ibi, homo pacis.

Et primo ponit ordinem consiliandi, ostendens quod primo conveniunt consiliantes. Secundo discutiunt de quo consiliant. Tertio determinant quid sit faciendum.

Et haec tria describit hic. Dicit ergo, omnes inimici mei subsannabant adversum me, Glossa, egrediebatur. Et post sequitur in idipsum etc.. Et hoc in littera Hieronymi habetur, tamen non est vis. Et dicit, subsannabant, idest silenter loquebantur; et hic est modus specialiter in consiliariis, et maxime de malis consiliis et malis hominibus, qui in occulto hoc faciunt: Lev. 19: non eris criminator nec susurro in populis: Eccl. 28: susurro et bilinguis maledictus etc..

Et dicit, adversum me. Et ita non sunt bona consilia, sed mala: Ps. 35: iniquitatem meditatus est in cubili suo. Et ideo cogitabant mala mihi: Ps. 1: beatus vir qui non abiit etc.. Verbum iniquum constituerunt adversum me, idest injustum.

Hoc ergo determinaverunt in eorum Concilio: joan. 11: expedit vobis ut unus homo moriatur pro populo. Et ex illa hora cogitaverunt etc..

Matth. 21: hic est haeres, venite occidamus eum: Sap. 2: morte turpissima condemnemus eum.

Hoc verbum iniquum habetur Hier. 18: tu scis, Domine, consilium eorum adversum me in malum et mortem. Numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat? hic ponit rationem eorum pravae determinationis. Ly non, superfluit: quasi dicat, qui dormit, non resurget: quasi dicat, si occiderimus eum, non resurget: Sap. 2: non est qui agnitus sit reversus ab inferis. Et ideo resurrectionem credebant seductionem. Vel aliter.

Numquid qui dormit etc. Ut Ly non construatur cum Ly adjiciet, et sit sensus, ut sint verba ecclesiae eis insultantis; quasi dicat, vos constituistis eum occidere, sed frustra hoc fecistis, quia resurget; unde dicit, numquid qui dormit non adjiciet ut resurgat? et dicit, dormit, quia etiam hoc dicitur Dan. 12: multi de his qui dormierunt in pulvere terrae evigilabunt: nam simpliciter mors Christi dormitio fuit, quia ipse seipsum posuit in mortem, et mortuus est non per violentiam, sed per propriam voluntatem. Et ideo habuit potestatem sumendi animam virtute divinitatis: 2 Cor. 13: si mortuus est ex infirmitate, vivit tamen ex virtute Dei.

#6 Etenim homo pacis meae in quo speravi. Supra proposuit Psalmista consilium inimicorum tractantium mortem Christi; hic autem introducit consilium amicorum. Et quia ipse Christus, joan. 13, istud verbum introducit de Juda, ideo nos de Christo hic exponamus. Ubi duo facit. Primo describitur conditio ejus. Secundo culpa. Conditio personae Judae describitur ex tribus, quae aggravant peccatum: quia amicus, quia familiaris, et quia beneficiatus. Dicit ergo quantum ad primum: etenim homo pacis meae. Dixit supra quod dormivit, id procurante proditore. Vel, verbum iniquum constituerunt adversum me inimici.

Sed non est mirum, quia, homo pacis meae, quia Judas inter amicos reputabatur. Haec autem prophetia contigit facto, quia osculo prodidit Christum, quod est signum amicitiae et pacis. Unde Dominus dixit Luc. 22: Juda, osculo tradis filium hominis? Ps. 27: loquuntur pacem cum proximo suo etc..

Hier. 20: audivi contumelias multorum, et terrorem in circuitu ab omnibus viris qui erant pacifici ei, et custodientes latus meum. Item familiaris erat; unde, in quo sperabam. Sed numquid deceptus est Christus in spe sua? non. Et ideo dicit, in quo sperabam, idest in quo videbar sperare, idest confidere, quia commiserat ei dispensationem rerum suarum. Vel, in quo sperabam, idest talis conditionis: et ita me habebam ad eum quod

debebam sperare in eo. Sed aliquando credit quis sperare in eo quem credit amicum, et de quo deberet confidere, et tamen decipitur: Hier. 9: in omni fratre tuo non habeas fiduciam: Mich. 7: nolite credere amico, et nolite confidere in duce.

Vel, in quo sperabam, in membris meis quae in Christo sperabant: Matth. 25: quod uni ex meis minimis fecistis, mihi fecistis. Quantum ad tertium dicit, qui edebat panes meos, quia Christus cum signo panis eum designavit: joan. 13: cui intinctum panem porrexero. Et licet Judas ederet panem Christi, tamen perrexit contra eum: Eccl. 29: pascet et potabit ingratos. Vel, panes meos, idest doctrinam meam: Gen. 49: Aser pinguis panis ejus, et praebebit delicias regibus.

Talis panis est panis Christi, qui est pinguis propter dulcedinem doctrinae: Ps. 118: quam dulcia etc.. Magnificavit super me supplantationem.

Ecce peccatum. Hieronymus habet, levavit contra me calcaneum suum. Et loquitur ad similitudinem ejus qui vult aliquid omnino comprimere; quasi dicat: attentavit ut me totaliter contereret.

Et diversitas translationum videtur processisse ex aequivoco: quia quod in altum levatur, magnificatur. Vel, magnificavit super me supplantationem, idest fecit magnam supplantationem contra me, quia mortem intulit: Hier. 9: omnis supplantans supplantabitur: Amos 5: odio habuerunt corripientem in porta.

|#7 Tu autem. Christus jam exposuit in generali suam petitionem; hic autem ostendit in quo misericordiam petat; unde dicit, ipsi conturbaverunt me, sed non restat nisi ut recurram ad Deum; et ideo dicit, tu autem, Domine, miserere mei. Misericordia debet esse ubi est miseria; Christus autem factus est particeps miseriae nostrae, non quantum ad culpam, sed quantum ad poenalitatem; et praecipue quantum ad poenam mortis. Et ideo, miserere mei: Ps. 88: misericordiam meam non dispergam ab eo. Sed in quo petit misericordiam, ostendit, cum dicit, resuscita me; quasi dicat, illi dicunt, non adjicies ut resurgat, sed tu resuscita me.

Sed numquid Christus non resurrexit propria virtute, quia dicit resuscita me? immo videtur quod sic: quia Psalmista dicit in persona Christi, ego dormivi et exsurrexi. Ps. 3.

Dicendum, quod Christus secundum quod homo, non habuit potestatem resurgendi, sed secundum virtutem divinitatis, quae est eadem in patre et filio. Et ideo si surrexit potestate patris, surrexit potestate sua. Et petit a patre, ut homo, quod habebat ut Deus, ut ostendat virtute divinitatis hoc fieri. Et retribuam eis. Hic ponit effectum ejus. Duplicem potestatem habuit Christus post resurrectionem, quia in caelo et in terra: et ideo retribuit eis captivitatem temporalem, quia dispersi sunt per mundum, et retribuet eis in futuro damnationem: joan. 5: potestatem dedit ei iudicium facere. Hieronymus habet, resuscita me et retribuam tibi; quasi dicat.

Iste fructus resurrectionis, quod resuscitatus adducam multos ad cognitionem nominis tui: Ps. 115: quid retribuam Domino etc..

|#8 In hoc cognovi. Hic ponit fiduciam exauditionis.

Et primo ponit quod Deus voluit eum, idest complacitum fuit paternae voluntati in ipso: unde dicit, quoniam voluisti me: Matth. 3: hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui: isa. 42: complacuit sibi in illo anima mea.

Item dicit, non gaudebit inimicus meus super me, idest Judas: et si fuit gavisus in morte, non tamen finaliter gaudebit, quia contristabitur in resurrectione: Mich. 7: ne laeteris inimica mea super me, quia cecidi; consurgam. Et potest haec littera ordinari dupliciter. Uno modo, ut primum sit argumentum secundi; et sit sensus: ex hoc quod considero quod sum tibi acceptus. Alio modo, ut secundum sit causa primi; ut sit sensus: quia inimicus meus non poterit gaudere super me, cognovi quia voluisti me. Sed quia indigebat signo aliquo, dicit, cognovi, idest cognoscere feci, vel quia alii hoc cognoverunt. Me autem propter innocentiam suscepisti etc.. Hic exauditus gratias agit. Et primo confitetur beneficium. Secundo subjungit laudem, ibi, benedictus. In beneficio confitetur totum quod ad se pertinet. Primo enim proponit meritum.

Secundo ostendit resurrectionis beneficium. Tertio resurgentis statum. Quarto exultationem. Quantum ad meritum ejus consideremus ejus innocentiam: unde dicit: me autem suscepisti propter innocentiam. 1 Pet. 2: peccatum non fecit. Psal. 25: ego autem in innocentia mea ingressus sum. Et ex hoc merito dicit se susceptum, sive assumptum.

Non dicit hoc de assumptione in unitatem personae, quia illa assumptio non fuit ex meritis ipsius hominis Christi, sed ex mera gratia: unde et spiritus sancti operatione facta est; sed hoc dicit de susceptione ab inferis, qua surrexit. Psal. 3: tu autem, Domine, susceptor meus es. Et dicit, suscepisti, scilicet animam meam ab inferis; et carnem de sepulcro. Sed qualiter susceptus est? numquid ad vitam mortalem, ut Lazarus? non; sed susceptus est ad statum immortalitatis: unde dicit: et confirmasti me in conspectu tuo in aeternum, idest in statu immortalitatis. Roman. 6: Christus resurgens ex mortuis jam non moritur.

Et adhuc plus: quia constituit eum ante conspectum suum. Hebr. 9: introivit in ipsum caelum, ut appareat vultui Dei pro nobis. Et hoc in aeternum, idest semper.

|#9 Benedictus Dominus. Hic ponit laudem: et circa hoc duo facit. Primo ponit quaedam ex parte laudati; secundo ex parte laudantis. Benedictus. Benedicere nihil aliud est quam dicere bonum. Aliter nos benedicimus

Deum, et aliter benedicit nos Deus. Nos benedicimus Deum, recognoscendo bonitatem ejus. Tob. 12: benedicite Deum caeli.

Eccli. 43: benedicentes Dominum exaltate eum quantum potestis. Deus autem benedicit nos, causando in nobis bonitatem: quia suum dicere est facere. (Psal. 148) dixit enim, et facta sunt. Secundum ostendit cum dicit, Dominus. Potestas Dei attenditur secundum duo. Primo secundum opus gubernationis. Sap. 12: tu autem, dominator virtutis cum tranquillitate judicas, et cum magna reverentia disponis nos; et secundum opus creationis. Et haec duo tangit cum dicit, Dominus, ad quem pertinet gubernare; secundo cum dicit, Deus: illud enim omnes opinantur Deum quod est primum principium essendi omnibus. Sed operatio gubernationis habet ministros; in opere autem creationis nullum ministerium potest esse. Unde honor qui debetur gubernatori, potest aliis communicari.

Gal. 4: sicut Angelum Dei excepistis me. Et haec dulia est. Sed latria, quae debetur creatori, nulli debetur. Et ideo Glossa dicit: Dominus, cui debetur dulia; Deus, cui debetur latria. Et dicit, Israel, idest videntium Deum; quia etsi omnia gubernat, tamen uberem fructum gubernationis, qui est vita, soli fideles consequuntur.

Et si omnes colant Deum, tamen cultum latriae soli fideles soli Deo offerunt. Tertium ostendit cum dicit: a saeculo et in saeculum; quia scilicet potestas tua non est corporalis, sed aeterna. Psal. 144: regnum tuum regnum omnium saeculorum.

Ex parte laudantis dicit duo: scilicet confessionem oris. Rom. 10: corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Et hoc facit cum dicit: benedictus Deus etc.. Item complacentiam affectus. Phil. 4: gaudete in Domino.

Et ideo dicit, fiat, fiat; quasi dicat: complacet sibi cum bonis ejus: et ingeminat ad significandum hujus complacentiae continuationem. 1 Paral. Ult.: Domine Deus, custodi hanc voluntatem.

In Hebraeo habetur, amen, amen. Et quia amen amen ponitur in fine librorum, credunt quidam quod dividatur liber Psalmorum in multos libros, et compleatur unus hic. Sed non est verum; quia ponitur hic fiat, sive amen, ut sit continuatio voluntatis, non ut sit consummatio operis.

|+41 Pars 41

#1 Haec est quinta deca primae quinquagenae; et sic ordinatur ad implorandum auxilium contra praesentia mala. Et haec est figura temporalium malorum, quae acciderunt David, qui passus est persecutionem ab Absalone; et contra hoc fuit prima deca. Item a Saule; et contra hoc secunda deca. Item a toto populo; et contra hoc tertia deca.

Item a multis aemulis; et contra hoc quarta deca. (Psal. 34): judica, Domine, nocentes me. Restat quinta deca, in qua loquitur specialiter de his quae pertinent ad regnum. Et petit in ista deca contra impugnatores regni auxilium divinum. Et ut ad mysterium referatur, petit justus homo contra illos qui regnum ecclesiae impugnant. Dividitur ergo deca ista in duas partes. Primo format petitionem pro statu regni; secundo, quia regnum videtur esse turbatum per peccatum, ideo petit veniam pro peccato, ibi (Ps. 50), miserere mei, Deus. Circa primum duo facit. Primo proponit petitionem contra hostes regni; secundo exauditus gratias agit de gloria regni, ibi (Psal. 44), eructavit.

Et quia omnis petitio provenit ex desiderio, ideo circa primum duo facit. Primo proponit suum desiderium: secundo addit orationem, ibi (Ps. 43), Deus auribus. Circa primum duo facit. Primo ostendit desiderium quod habet ad Deum; secundo petit desiderii impletionem, ibi (Psal. 42), judica me, titulus: in finem intellectus filii Core. Hoc est expositum in titulo praecedentis Psalmi; tamen alia littera habet: in finem intellectus; idest, attribuitur iste Psalmus filiis Core, intellectu, idest per intellectum ducens nos in finem. Core interpretatur calvaria. Unde illi dicuntur filii Core qui patiuntur irrisionem propter crucem. Unde 4 Reg. 4, pueri irridebant eliseo: ascende calve, ascende calve; et maledixit eis eliseus, et ursi comederunt illos.

Illi ascendunt de bethel qui ad fidem Christi convertuntur de Juda, quae olim domus Dei vocabatur.

Et hi deridentur a pueris, idest Judaeis puerili sensu utentibus, quia adhuc sub pedagogo sunt, et impropere crucem Christi: et isti duo ursi devoraverunt eos, scilicet titus et vespasianus. Dividitur ergo Psalmus in duas partes. In prima enim ponit suum desiderium. In secunda ponit tristitiam incitantem desiderium, ibi, fuerunt mihi. Circa primum tria facit. Primo proponit desiderium sub similitudine. Secundo rationem similitudinis assignat, ibi, sitivit. Tertio exponit rem desideratam, ibi, quando veniam. Similitudinem sumit ex cervo, qui specialiter habet hanc proprietatem, quod pede conterit serpentem: et quando vult mutari, comedit serpentem: et sic aestuat prae veneno, et tunc currit ad aquam, et sic renovatur. Sicut cervus in generali desiderat aquas, ita fidelis desiderat Deum; tamen in speciali adaptatur catechumenis et viris perfectis. Catechumenus enim est sicut cervus, qui sentit in se veneni ardorem, quod est ex suggestionem serpentis introductum: Gen. 3. Ex quo veneno secutum est peccatum originale. Rom. 5: per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit. Et hoc venenum est reatus concupiscentiae, et reatus primi peccati. Et ideo debet desiderare fontem baptismi. Zach. 13: erit fons patens domui Jacob in ablutionem peccatorum.

Ezech. 36: effundam super vos aquam mundam.

Vir autem perfectus est sicut cervus in petra stabilitus.

Ps. 17: qui perfecit pedes meos tanquam cervorum. Sitivit anima mea. Hic jam comedit, idest destruxit peccatum. Eccl. 21: quasi a facie colubri, fuge peccatum. Et ideo nihil habet in mundo quod concupiscat; et ideo desiderat venire ad fontem vitae. Et ideo, quia istis convenit haec similitudo, scilicet catechumenis et viris perfectis, ideo cantatur Psalmus iste in officio baptismi in sabbato sancto et Pentecostes quando fit solemne baptisma, quantum ad catechumenos.

Item cantatur cum exequiis mortuorum, quia convenit viris perfectis accedere ad fontem vitae aeternae.

Ita desiderat anima mea ad te Deus. Hic adaptat similitudinem. Anima mea desiderat interiori affectu. Isa. 26: anima mea desideravit te in nocte. Thren. 3: pars mea Dominus, dixit anima mea. Sed numquid in Deo est fons aquarum? ita; unde dicit, sitivit anima mea ad Deum fontem vivum. Fons dicitur, qui scaturit et producit aquas vivas, et qui jugiter et indeficienter emittit aquas. Omnis aqua gratiarum ab illo fonte emanat, scilicet a Deo patre. Jer. 2: dereliquerunt fontem aquae vivae. Item emanat a filio, etiam in quantum Deus. Psal. 35: apud te est fons vitae. Fons sapientiae verbum Dei est, Eccl. 1.

Item a spiritu sancto. Joan. 4: fiat in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. Et joan. 7: hoc autem dixit de spiritu quem accepturi erant credentes in eum. Ergo quia ipse est fons, anima mea sitivit ad eum. Sitis designat desiderium cum anxietate. Ita iste designat se pati anxietatem, non solum ex dilatione rei desideratae, sed propter mala quae hic affligunt. Matth. 5: beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Sed de hoc fonte desiderat hoc, scilicet, quando veniam.

Haec verba desiderantis sunt, et exprimunt desiderium catechumeni ad baptismum; et sic est sensus: quando veniam ad sacrum Christi baptismum? mat. 21, venite ad me etc.. Psal. 33: venite filii etc..

Hoc, ut dicit Augustinus, convenit catechumenis quia a principio catechumeni, quousque adulti non fuissent, non admittebantur ad sacra mysteria, sed usque ad evangelium poterant interesse; unde dicit, quando veniam et apparebo. Ad litteram, cum aliis, ante faciem Domini, idest ad sacramenta Christi.

Item convenit viris perfectis: et est sensus, quando veniam et apparebo, idest ut videam te facie ad faciem, quia modo sum procul a te, quia video te per fidem? sed quando videbo te per speciem, tunc ero prope. Phil. 1: desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo. Et non dicit, apparebit mihi Dominus, sed apparebo ante faciem Domini: quia ex hoc quod videbo faciem Domini, reddar conspicuus omnibus multo magis quam Moyses qui vidit eum in vita ista. I joan. 3: nondum apparuit quid erimus; scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus. Rom. 8: non sunt condignae passionis hujus temporis etc..

Quasi dicat. Interero societati videntium Deum: et ex hoc conspicuus et gloriosus ero. Sed ab hac visione excluditur hypocrita. Job 13: non veniet in conspectu ejus omnis hypocrita.

#2 Fuerunt mihi lacrymae. Hic describit, unde habeat hoc desiderium vel anxietatem. Et primo ponit causam. Secundo ponit remedium quod habet contra eam, ibi, haec recordatus sum. Et primo ponit magnitudinem suae tristitiae. Secundo ponit causam hujus tristitiae. Circa tristitiam procedit sic. Quia primo exprimit magnitudinem tristitiae; secundo effectum; tertio continuitatem. Primum ostendit cum dicit, fuerunt mihi lacrymae meae, in quas scilicet homo prorumpit ex abundanti tristitia. Et haec tristitia, vel est de peccatis impediens consecutionem rei desideratae, vel de molestiis aliorum.

Secundum ostendit cum dicit, panes. Panis reficit; et sic etiam lacrymae reficiunt, duplici ratione.

Una est, quia unicuique est delectabilis actio sibi conveniens. Unde tristitiae est delectabilis actio conveniens tristitiae: et lacrymatio est tristitiae actio. Alia ratio est: quia quando calor evaporat extra, minuitur; et ideo dicit, quod lacrymae sunt ei sicut panis, quasi reficientes eum. Vel sicut panis: quia sicut per panem sustentatur, ita ipse sustentatur in bono per lacrymas. Tertium ostendit cum dicit, die ac nocte; scilicet in prosperitate et adversitate.

Jer. 9: plorabo die ac nocte. Et causa hujus est, dum dicitur mihi quotidie: ubi est Deus tuus? haec, si sunt verba gentilium, referuntur ad catechumenos; quasi dicat: nos, dicunt gentiles, habemus Deum quem videmus; scilicet solem.

Sed ubi est Deus vester, quem fingitis? respondete: Deus videri potest, sed non a te, quia non es mundus corde. Item si dicatur Judaeo converso a Judaeo infideli: ubi est Deus tuus? respondeat Judaeus conversus ad fidem: ubi sit Deus meus, appareat in poena vestra, scilicet Judaeorum: quia estis dispersi.

Item sunt verba peccatoris ad virum justum in afflictione positum; quasi dicat: ubi est Deus tuus? quare non liberat te de afflictione quam pateris? respondeat justus: quia haec temporalia non sunt praemium quod Deus dat servis suis, sed caelestia.

#3 Haec recordatus sum. Supra posuit Psalmista suum desiderium, et causam desiderii; hic autem ponit remedium contra causam, scilicet tristitiam: et circa hoc duo proponit sive facit. Primo ponit remedium ex parte propriae meditationis. Secundo ex parte divini auxilii, ibi, ad meipsum. Circa primum duo facit. Primo proponit remedium. Secundo per hoc remedium tristitiae impedimentum, ibi, quare tristis. In remedio proponit primo meditationem.

Secundo mentis delectationem, ibi, effudi.

Et assignat hujus rationem, ibi, quoniam transibo.

Dicit ergo, haec recordatus sum, scilicet impropria infidelium dicentium. Ubi est Deus tuus: Thren. 3: memoria memor ero. Et habui consolationem mentis, quia effudi in me animam meam.

Quando liquor diffunditur, dilatur. Unde, quia latitudo cordis pertinet ad laetitiam, quae quaedam delectatio est, ideo in effusione animae designatur delectatio. Ps. 61: effundite coram illo corda vestra.

Alia littera habet, effudi super me animam meam.

Et secundum hoc aliter legitur: et est sensus: dicunt, ubi est Deus tuus? et ego haec recordatus primo quaesivi insensibiles creaturas si invenirem Deum meum: sed inveni in eis quaedam Dei vestigia: Rom. 1: invisibilia Dei a creatura mundi per ea quae facta sunt conspiciuntur. Sed ultra processi in rebus intellectualibus animae. Et effudi super me animam meam, idest solcite discutiens quaesivi quicquid est in eis, quasi coram me ponens omnia; sicut qui extrahit de vase omnia, ut discutiatur quicquid sit intus: et tamen non est ibi Deus meus. Sed est adhuc aliquid supra hoc: et hoc feci: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei; quasi dicat: totum solatium quod habere possem, est spes tendendi in Deum. Et dicit duo: scilicet quo tendat, et quomodo, ibi, in voce etc.. Circa primum accipienda est talis imaginatio. In veteri testamento erat duplex locus divino cultui deputatus, scilicet tabernaculum, de quo habetur Exod. 36.

Postea crescente populi statu et religione aedificata est domus Dei, scilicet templum: non ut tabernaculum, sed ut res fixa. Et hanc voluit facere David, sed prohibitus est a Deo. 2 Reg. 7: numquid aedificabis mihi domum? item 1 Paral. 17: sed promissum est ei quod filius suus aedificaturus esset domum Dei: unde ipse paravit impensas: et ideo dicit, dicunt mihi: ubi est Deus tuus. Et ergo haec recordatus delector quod inveniam eum: et ideo toto affectu tendam in eum. Et transibo in locum tabernaculi admirabilis; quasi dicat: non quiescam donec inveniam eum. Et dicit, transibo; quia per tabernaculum, quod erat mobile, signatur status praesentis ecclesiae; quae non est perpetua, nec stabilis nisi usque ad consummationem saeculi, et tunc transferetur. Et hoc dicitur Apoc. 21: ecce tabernaculum Dei cum hominibus, idest praesens ecclesia cum hominibus, idest donec homines erunt in vita illa. Et ex hoc transibo ad stabilem domum Dei: Psal. 64: replebimur in bonis domus tuae: joan. 14: in domo patris mei etc.. Et sic innuit ire in tabernaculum mirabile et in domum Dei. Et dicitur in tabernaculum mirabile, propter mirabilia quae facit sanctis suis.

#4 In voce. Hic describitur modus transeundi usque ad domum Dei. Et hic similiter accipienda est quaedam imaginatio. Erat autem consuetudo quod quando aliqui per turmas ibant ad tabernaculum, ibant cum gaudio: isa. 30: canticum erit vobis sicut vox sanctificatae solemnitatis et laetitiae; sic qui pergit cum tibia gaudenter vadit: et ideo dicit, ibo in locum tabernaculi etc.. Et cum gaudio: quia, in voce exultationis et confessionis sonus epulantis. Alia littera habet, soni epulantis; quasi dicat: ibo in voce soni epulantis, quia in epulis est sonus gaudii; et hoc magis patet secundum alias laetitia quae sunt ibi. Referamus ergo hoc ad ingressum gaudii; quia erunt ibi tria. Primo erit ibi exultatio de bonis habitis: isa. 35: gaudium et laetitiam obtinebunt. Secundo erit ibi confessio de beneficiis gratiae; quia agnoscent se illa obtinuisse per gratiam Dei: et ideo confitebuntur mirabilia Dei: et ideo sequitur ibi gratiarum actio, et vox laudis. Tertio erit ibi spiritualis refectio: isa.

Pen.: servi mei comedent, et vos esurietis: servi mei bibent, et vos sitiatis etc.. Matth. 5: beati qui esuriunt et sitiunt iustitiam etc., et ideo erit ibi sonus epulantis. Item festivitatis, idest jugis exultatio: baruch 5: conspice, jerusalem, ad orientem, et vide jucunditatem a Deo tibi venientem.

Et quia haec omnia imperfecte sunt in ecclesia, subdit, quare tristis es anima mea? hic adhibet remedium contra causam tristitiae. Et primo removet affectum. Secundo removet effectum ejus. Dicit ergo, quare tristis es anima mea? cum debeas gaudere, quia es in tabernaculo, et quia ibo ad domum Domini. Quare ergo es tristis? nam parva mala non sunt reputanda in consideratione ad bona aeterna: Eccl. 30: tristitiam, scilicet saeculi, longe expelle a te, 2 Cor. 7: tristitia saeculi mortem operatur. Effectus tristitiae est turbatio, quia ex inordinatione affectus ipsa ratio conturbatur. Et quis loquitur? anima secundum hunc sensum. Anima habet duas partes: scilicet sensitivam, quam nominat hic animam propter animalitatem; et superiorem rationem, quae nominat seipsam; quia unusquisque maxime est quod melius in eo est: et ideo dicit ratio superior inferiori: quare conturbas me. Et quae est causa? ostendit autem quod non debet esse tristis, quia est spes futurae confessionis: et ideo dicit, spera in Domino, quoniam adhuc confitebor illi; quasi dicat: spera in ipso Deo, quia adhuc venies ad hoc quod desideras, quia scilicet, adhuc confitebor illi, idest adhuc spero vultum ejus: vel in via, vel in patria, quod maxime est materia gaudii. Jac. Ult. Tristatur quis in vobis? oret. Aequo animo est? psallat etc.. Salutare vultus mei. Hic ly salutare secundum Glossam est nominativi casus, et est sensus: ego dico quoniam ego confitebor illi. Et cui illi? scilicet Christo, in quo sunt duae naturae: humana scilicet qua est similis matri; et ideo dicit, salutare vultus mei, idest vultum meum gerens.

Luc. 2: viderunt oculi mei salutare tuum etc..

Gen. Pen.: salutare tuum expectabo Domine.

Item natura divina; et quantum ad hoc est Deus meus: ideo dicit, Deus meus. Rom. 9: ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Vel secundum Hieronymum, ly salutare est accusativi casus: quasi dicat, confitebor ei salutare, idest salvationem qua me salvavit. Et quod sequitur, Deus meus, conjungitur cum sequentibus. Consequenter adhibet remedium, scilicet divini auxilii. Ubi primo proponit

remedium. Secundo exponit. Dicit ergo, ad me ipsum. Alia littera habet, a meipso anima mea conturbata. Prima est melior; quasi dicat: quae est ratio quaero, quare anima conturbas me? et haec turbatio venit, quia qualitercumque converto me ad me, invenio mihi tribulationem. Osee 13: perditio tua Israel ex te, tantummodo ex me auxilium tuum. Et ideo Hieronymus habet, Deus meus in meipso. Secundum illam litteram est sensus; quasi dicat: causa turbationis a meipso est: quia si referamus ad humanum genus, corruptio sensualitatis a ratione venit, scilicet a sensu primi parentis. Item homo quicumque peccando corrumpit naturam suam; et ideo post peccatum sensualitas magis resistit rationi. Et quia non est in me nisi causa turbationis, propterea memor ero tui, idest recurram ad te: Osee ult.: memoriale ejus sicut vinum Libani. Et unde? de terra jordanis et Hermoniim. Jordanis est fluvius in terra promissionis. Hermon est quidam mons propinquus jordanis. Et secundum historiam 2 Reg. 17, quando Absalon ivit in jerusalem, et habuit consilium ut persequeretur David, qui erat citra jordanem, et tunc cusi impedivit; et ideo dicit, si essem in tanta tribulatione sicut tunc, contra, memor ero tui. Tria tamen designantur hic quae sunt in baptismo.

Per jordanem designatur descensus gratiae in baptismum: jac. 1: omne datum bonum et omne donum perfectum de sursum est. Et de terra, quia per influxum gratiae terra cordis inde fecundatur. Hermon interpretatur anathema: et designat abrenunciationem quam facimus diabolo et pompis ejus in baptismo: quia tunc quilibet anathematizat, idest separat se a diabolo. A monte modico, quia haec renuntiatio et gratia venit ab humili corde, quia humilibus Deus dat gratiam, jac. Ult.. Et diabolus est rex super omnes filios superbiae, job 41.

#5 Abyssus abyssum. Exponit remedium quantum ad duo dicta: scilicet quantum ad turbationem quam habet in se, et quantum ad memoriam de Deo, ibi, in die mandavit. Quantum ad primum proponit similitudinem et exponit causam. Abyssus in Scriptura signat multitudinem aquarum. Gen. 1: tenebrae erant super faciem abyssi, et spiritus Domini etc.. Contingit etiam quod aquae quando in multitudine generantur in aere, possunt vocari abyssus. Et in istis pluviis est quaedam circulatio: quia descendunt ad terram, et ex eis elevantur vapores qui generant alias aquas: et inter media sunt frequenter tonitrua, quae fiunt ex commotione nubium quae generantur a vaporibus et pluviis.

Item contingit quod post tonitruum sequuntur fulgura. Ps. 134: fulgura in pluviam fecit.

Dicit ergo, abyssus, idest multitudo aquarum, invocatur abyssum, idest trahit ad se multitudinem aquarum aliarum: et hoc, in voce cataractarum tuarum, idest quaedam loca occulta sunt in quibus generantur aquae, et ex quibus descendunt. Unde cataractae, idest nubes, quae quasi cataractae quaedam sunt, ex quibus generantur. Et haec in Scriptura, scilicet abyssus et tempestas, important malum. Exo. 15: abyssi operuerunt eos: unde abyssus etc. Quasi dicat: una punitio Dei, abyssum invocatur idest continuatur ad aliam; quasi dicat: iudicium Dei, quo infert praesentia mala, invocatur iudicium quo futura mala infert. Psalm. 33: iudicia tua abyssus multa. Et hoc sic, in voce cataractarum tuarum, idest per vocem Scripturarum tuarum, vel praedicatorum. Et hoc refertur ad hoc quod dicit, anima mea conturbata est.

Quare? quia abyssus: idest ex uno malo vel ex uno peccato sequitur magna poena. Vel aliter, propterea memor ero etc.: ut per abyssum intelligatur sacra doctrina: et sic est sensus: abyssus, idest vetus testamentum vocatur alium, idest novum testamentum.

Et haec duo concorditer inducit ut memor sim tui, quia in utroque promittit homini auxilium Dei: et hoc, in voce cataractarum tuarum, idest praedicatorum et doctorum. Vel aliter, propterea memor etc.

Quia, abyssus: idest homo; qui vocatur abyssus.

Quis scit hominis quae sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est, 1 Cor. 2. Jer. 17.

Secundum aliam litteram, profundum est cor hominis et inscrutabile. Ergo, abyssus, idest unus homo, invocatur alium ad Christum. Et hoc fit non propria virtute, sed, in voce cataractarum tuarum; idest inspiratione spiritus sancti, ex qua habet efficaciam lingua praedicatoris. Omnia excelsa tua. Supra Psalmista posuit similitudinem suae tribulationis; hic autem ipsam similitudinem exponit.

Supra dixit, abyssus abyssum invocatur; et refertur ad signandum, quod non solum unam poenam passus est, sed multas: et ad hoc sequitur suam similitudinem: homo affligitur ab aqua, aut descendente ab aere, aut existente in aere, aut existente inferius: et iste ab utraque dicit se afflicto. A prima, cum dicit, omnia excelsa tua; a secunda, cum dicit, et fluctus tui super me transierunt.

Excelsa ista sunt futura supplicia, et respiciunt futurum iudicium, quod fuit in mari, quando submersi sunt quasi plumbum: Exod. 15: fluctus sunt poenae praesentes quae invocant illud.

Et ideo, turbatus sum: job 19: viam fecerunt sibi per me. Glossa, transierunt, idest, a me recesserunt, fluctus tui. Et sic secundum istam expositionem haec est ratio consolationis; quasi dicat: memor ero tui, quia omnia excelsa tua et fluctus tui recesserunt a me; quasi dicat: poenae majores quae designantur per fluctus, transierunt super me, idest videbantur excedere facultatem meam.

Sed prima expositio est melior.

#6 In die. Sicut dictum est, duo dixit: turbationem ad seipsum etc. Et fiduciam, ibi, propterea memor ero tui. Et posuit causam turbationis; modo exponit causam, quare memor sit Dei. Et primo ponit experimentum divinae misericordiae; secundo addit orationem, ibi, apud me oratio. Et facit duo, secundum duplicem statum divinae

misericordiae; quia misericordia Dei placida est in prosperitate et adversitate. Et ideo quantum ad prosperitatem dicit, in die mandavit Dominus misericordiam suam, idest tempore prosperitatis; quasi dicat: quicquid habeo prosperitatis, imputo divinae misericordiae.

Thren. 3: misericordiae Domini, quia non sumus consumpti. Quantum ad statum adversitatis dicit, et nocte, idest tempore adversitatis dedit canticum ejus, idest laetitia, idest est mihi in tribulatione consolatio maxima ex divina misericordia.

Unde alia littera habet, in die declaravit, idest idest divina misericordia declaratur, idest manifestatur tempore adversitatis. Eccl. 35: speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis. Psal. 50: secundum multitudinem miserationum tuarum etc.. Secundum Hieronymum tamen sic legitur, in die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte canticum ejus apud me. Et haec oratio Domini etc.: quasi dicat, percipio misericordiam Dei etc. In die naturali, vel adversitatis; in nocte canticum Dei, et oro iterum, Deo vitae meae: et haec est planior: tamen secundum quod Glossa exponit, exponatur et dicamus, apud me oratio, ubi proponit orationem: et facit circa hoc tria. Primo describit modum orandi; secundo orationis tempus; tertio orationis effectum. De oratione duo dicit: qualiter se habeat ad orandum: quia aliquando orat homo, et oratio ejus non est apud Deum, quando non orat per se, sed ut videatur quasi in publico. Matth. 6: tu autem cum oraveris etc.. Secundo qualiter se habeat ad eum quem orat, quia, Deo vitae meae, scilicet naturalis vitae auctori. 1 Reg. 2: Dominus mortificat et vivificat. Item vitae gratiae.

Ipse est vita tua: quia anima vivit per gratiam per hoc quod vivit Deo. Item vitae gloriae. Psal. 35: apud te est fons vitae. Consequenter ponitur oratio, et, dicam Deo susceptor meus es etc..

In qua duo facit. Primo gratias agit de beneficiis perceptis; secundo quaerit rationem de malis quae patitur. Primo debet homo praemittere, quia non est gratus de beneficiis perceptis, ideo indignus est de percipiendis. Sap. 16: ingrati spes etc.. Et ideo dicit, susceptor meus es. Hieronymus habet, petra mea es, idest fortitudo. Et ideo susceptor dicitur ad defendendum. Psal. 3: tu autem Domine susceptor meus es etc.. Vel, susceptor meus es, idest naturae meae. Isa. 42: ecce servus meus, suscipiam illum. Vel susceptor meus in baptismo. Ps. 17: assumpsit me de aquis multis. Et si susceptor es, miror de malis quae patior. Et primo inquirat rationem de malis; secundo proponit quaedam quae sunt signa unius et causa alterius, ibi, dum affligit. Ex malis duo considerat.

Unum ex parte Dei: scilicet quod esset ejus oblitus. Aliud ex parte sui, quia premebatur tristitia. Ex parte Dei, quia permittebat eum affligi: et ideo dicit: quare oblitus es mei, quia olim sic suscepisti me. Isa. 49: Dominus oblitus est mei.

Sed in rei veritate non est oblitus ex parte sui qui affligebatur: unde dicit, et quare contristatus incedo, idest quae est causa qua das me tristitiae? Psal. 37: tota die contristatus ingrediebar, dum affligit me inimicus. Hic ostendit dolorem quem patitur ab adversariis: et assignat effectum persecutionis; quasi dicat: haec est causa quare contristatus incedo, quia affligor ab inimicis quandoque a temporalibus, quandoque a spiritualibus. Matth. 13: inimicus homo hoc fecit. Causa doloris seu effectus est, dum confringuntur ossa mea. Ossa ecclesiae sunt fortes, ut praelati et viri perfecti. Et quandoque per adversarios temporales, quandoque per tentationes affliguntur. Psal. 21: dinumeraverunt omnia ossa mea. In quolibet homine quaelibet virtus est sicut quoddam os: et si contingat justum castum cadere, confringitur os ejus. Exprobraverunt. Hic agit de causa tristitiae quam patitur ex verbis injuriosis: unde dicit, exprobraverunt mihi, scilicet verbis injuriosis. Jer. 20: factus sum in derisum tota die, omnes subsannaverunt me. Et hoc improprium est gravissimum. Tanto quis gravius fert improprium, quando fit sibi de re de qua gloriatus confidit. Iste autem maxime gloriabatur de Deo: et ideo hoc opprobrium est sibi gravissimum.

Et ideo inimici mei, dicunt mihi per singulos dies, ubi est Deus tuus? Psal. 12: ne quando dicat inimicus etc. Quare tristis es etc..

Hic ostendit orationis effectum. Et oratio habet duplicem effectum. Unus est expulsio tristitiae.

Alius est augmentum spei. Primus effectus est, quia per orationem ascendit mens hominis in Deum; et quia Deus est summe bonus; quando anima inhaeret ei, sentit delectationem maximam, et delectatio pellit tristitiam vel diminuit: et ideo dicit, quare tristis es etc. Ex quo oravi. Et hoc expositum est supra. Alius effectus est, quia crescit in spe: quia si rex admittit aliquem ad familiare obsequium et colloquium, assumit fiduciam petendi et obtinendi. In oratione autem homo specialiter loquitur cum Deo. Psal. 27: in ipso speravit cor meum etc. Et ideo subdit, spera in Deo; et hoc expositum est supra.

|+42 Pars 42

#1 In praecedenti Psalmo David narravit suum desiderium; nunc autem adhibet orationem ad implendum desiderium. Et primo ponit orationem; secundo effectum ejus, ibi, quare tristis es. Circa primum duo facit. Primo proponit orationem in generali; secundo in speciali, ibi, ab homine iniquo.

Et primo petit judicium; secundo iudicii effectum.

Petit ergo, judica me Deus.

Sed videtur praesumptionis esse: quia ipse dicit, non intres in iudicium etc.. Psal. 142.

Respondeo. Dicendum, quod est duplex iudicium: scilicet severitatis, et misericordiae seu aequitatis. Primum est, quando attenditur solum res et non conditio; et hoc est timendum. De hoc dicit Psal. 142: non intres in iudicium etc. Quia iustitiae nostrae nihil sunt in conspectu Dei, ut dicitur isa. 64. Et hoc iudicium est sine misericordia, ut dicitur Jacob. 2. Secundum est, quando consideratur non solum natura rei, sed conditio personae. Psal. 102: miseratus est Dominus timentibus se, quoniam ipse cognovit figmentum nostrum. Et hoc petit. Vel aliter. Est duplex iudicium: scilicet discussionis, cum merita discutiuntur: et hoc non petit hic, quia discussio est timenda job 9: verebar omnia opera mea, sciens quod non parces delinquenti. Aliud est discretionis, scilicet separationis a malis: et hoc petit; et ideo subdit, et discerne causam meam. Et hoc refertur ad praesentem statum: et sic petimus discerni a malis, etsi non loco, saltem causa. Multa enim sunt communia nobis et eis: quia locus est eventus fortunae, sed causa non, quia eisdem rebus aliter utuntur boni et aliter mali: quia in adversis boni rutilant per patientiam, mali vero fumant per impatientiam. Si vero ad futurum iudicium referamus, petimus distinguere: quia causa malorum iudicabitur ad condemnationem, bonorum ad salutem. In speciali autem petit iudicari quantum ad duo: videlicet quantum ad liberationem a malo, et quantum ad promotionem in bono. Petit ergo liberari a malo, vel praesenti vel futuro; unde dicit, ab homine iniquo et doloso erue me. Homo iniquus dicitur diabolus. Matth. 13: inimicus homo hoc fecit. Vel alius homo seductor, sive injustus quicumque. Et dicitur iniquus ille qui injustitiam intendit aperte: dolosus vero propter occultam fraudulentiam. Prov. 12: dolus in corde cogitantium mala. Ab his ergo liberatur quis dupliciter. Uno modo, ut non seducatur occulta dolositate. Alio modo, ut non opprimatur adversitate, quia tu es Deus meus. Hic ponitur ratio liberationis; et est duplex: una ex parte Dei qui potest; unde dicit, tu es fortitudo mea. Isa. 12: fortitudo mea et laus mea Dominus. Et dicitur fortitudo nostra effective, quia ab ipso est. Isa. 40: qui dat lasso virtutem, et his qui non sunt fortitudinem et robur multiplicat. Alia ratio est ex parte sua, scilicet malorum quae patitur. Quaedam mala patimur secundum opinionem, quia cum sumus in adversitatibus, videmur repulsi a Deo; unde dicit, quare me repulisti? sed non repellet Dominus plebem suam, Ps. 94. Et sic est tantum opinatum malum hoc. Aliud est verum; unde sequitur, quare tristis incedo? tristis scilicet vel tristitia saeculi, quae mortem operatur: et sic est sensus: quare tristis incedo, scilicet temporaliter, dum affligit me inimicus, homo malus, temporaliter. Vel, tristis incedo, tristitia bona quae operatur poenitentiam in salutem. Et sic est sensus, quare tristis incedo, tantum; quia etiam laetitia adjungenda est poenitentiae.

#2 Emitte. Hic ponit promotionem in bono. Et primo petit divina bona quibus promovetur; secundo petit promotionem pro illa. Petit autem duo bona: lucem et veritatem. Ad Deum pervenitur passibus mentis, et per cognitionem. Heb. 4: illis promittitur introitus qui credunt. Duo sunt necessaria cognitioni: scilicet lux, et cognitum. Eph. 5: omne quod manifestatur lumen est. Et ideo duo petit: scilicet lucem et veritatem: ad quae per me non valeo venire. Et ideo dicit, emitte lucem tuam et veritatem tuam. Idem est lux et veritas hic, quia accipiuntur pro Christo, emitte lucem tuam, idest Christum. Joan. 1: erat lux vera etc. Et veritatem tuam, quia ipse Christus veritas est. Joan. 14: ego sum via, veritas et vita; quasi dicat, Deus pater emitte Christum. Vel lux hic accipitur pro lege, quia Prov. 6: mandatum Domini lucerna, et lex lux. Et veritatem, idest novum testamentum. Consequenter ponitur promotio in bono. Et ponit primo directionem in accedendo, ibi, ipsa me deduxerunt, scilicet lux et veritas me duxerunt ad te. Vel, deduxerunt, idest abstraxerunt a malis, et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua. Haec oratio respondet desiderio praecedentis Psalmi, transibo in locum etc.. Et quia adhuc non sufficit, peto adduci per Deum ad montem etc.. Jerusalem erat in pede montis in latere Aquilonis. Et sic primo perveniebant ad montem qui illuc ibant. Secundo ibant ad habitationem. Tertio ad locum sacrificii, scilicet altare. Et etiam ibi non quiescit spiritus meus, sed ascendit ad Deum; et ideo dicit, adduxerunt me in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua, idest ad habitationem. Et iterum non quiescit ibi, sed vadit ad domum Dei, idest ad altare. Ideo dicit, introibo ad altare Dei; et non quiescit ibi ne videatur idolatra, sed vadit ad Deum, qui laetificat juventutem meam. Mystice autem in monte et in tabernaculo ecclesia praesens designatur, vel ecclesia caelestis; quasi dicat: deduxerunt me in ecclesiam tuam. Isa. 2: erit praeparatus mons domus Domini in vertice montium etc.. Et tabernacula, idest diversitates sanctorum, quae sunt quaedam peregrinationes super terram; Heb. 11. Et haec ecclesia dicitur porta caeli. Gen. 28: non est hic aliud nisi domus Dei et porta caeli. Et ideo etiam dicitur altare Dei, idest ipse Deus. Apoc. 21: ipse Deus est templum: quia omnia sacrificia spiritualia sunt offerenda in Deo, non in re terrena. Et ibi erit laetitia. Isa. 66: videbitis, et gaudebit cor vestrum. Matth. 25: intra in gaudium Domini tui. Et ideo dicit, laetificat juventutem meam: idest erit ibi renovatio et juvenitudo: quia, ut dicitur Eph. 4, omnes apparebimus in mensuram aetatis plenitudinis Christi: et ideo dicit, juvenitatem. Psal. 102: renovabitur ut aquilae juvenitudo tua. Et hunc Psalmum dicunt presbyteri cum accedunt ad altare: quia haec duo, scilicet laetitia et renovatio, sunt necessaria illis qui ad caeleste altare accedere volunt. Levit. 10: quomodo potuit comedere aut placere Domino in caeremoniis mente lugubri? item non est ibi vetustas peccati. 1 joan. 2: scribo vobis juvenes. Vel totum quod dictum est refertur ad caelestem patriam, in qua

desiderio debemus stare, et ad illam desideranter pergere: et hoc designat cum dicit, in montem sanctum tuum. Exod. 15: introduces eos, et plantabis in monte hereditatis tuae; quia est ibi stabilitas status. Item est ibi societas sanctorum; unde dicit: et in tabernacula tua. Num. 24: quam pulchra tabernacula tua, Jacob etc.. Ps. 83: quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum.

Et dicuntur tabernacula, quia licet sint homines cives secundum gratiam, tamen secundum conditionem humanae naturae sunt ibi hospites. Tertio altare designat humanitatem Christi. Isa. 33: regem in decore suo videbunt. Et Christus dicitur altare Dei. Hebr. Ult.: habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt; quia sicut omnia sacrificia carnalia offerebantur in altari, ita omnes orationes offeruntur per Christum. Unde omnis oratio terminatur, per Christum Dominum nostrum. Sed quia non est quies in humanitate, ideo ulterius tendit ad divinitatem: unde dicit, ad Deum etc.. Job 22: super omnipotentem deliciis afflues, et elevabis ad Deum faciem tuam. Effectus orationis est confessio laudis; unde dicit: confitebor tibi in cythara Deus: et hoc dicit propter affectum: quia Is. 51: gaudium et laetitia inveniatur in ea. Et dicit, in cythara, ad differentiam Psalterii; quia Psalterium sonat a superiori, sed cythara ab inferiori; unde, confitebor in cythara, quia sumus liberati a malis mundi. Et Psalterio, quia consequuti sumus illa gaudia superna. Quare tristis etc.. Totum hoc quod sequitur, expositum est supra in praecedenti Psalmo.

|+43 Pars 43

#1 Supra Psalmista ostendit desiderium suum ad Deum; hic autem procedit ad orandum, contra afflictionem totius populi. Titulus. In finem Psalmus filii Core ad intellectum. Filii Core sunt filii passionis Christi; et hi sunt proprie martyres quia Christum imitantur. 1 Petr. 2: Christus passus est pro nobis etc.. Et ideo convenit proprie martyribus. Verum est quod a Deo dantur omnia bona, temporalia et spiritualia. Temporalia sunt minora bona, spiritualia autem sunt majora. Pater parvis filiis dat parva, magna vero dat perfectis.

Et sic Deus facit; nam quando homines erant in statu parvulorum, dedit eis parva, idest temporalia, sicut patet in veteri testamento. Gal. 3: erant sicut parvuli sub paedagogo, idest sub observantiis legis. Isa. 1: si volueritis et audieritis me, bona terrae comedetis; sed jam perfectis in novo testamento non promittuntur temporalia, sed durae afflictiones; et hoc sub spe spiritualium.

Luc. 6: beati eritis cum vos oderint homines etc.. Et sic est intentio prius retrahere homines novi testamenti ab appetitu terrena prosperitatis promissae in veteri testamento. Dividitur ergo Psalmus iste in tres partes. Primo agitur de prosperitate praeterita. Secundo de adversitate praesenti, ibi, nunc autem repulisti. Tertio petitur auxilium contra eas, ibi, exurge. Circa primum duo facit: primo enumerat beneficia antiquis collata; secundo ostendit se habere spem majorum, ibi, tu es ipse. Circa primum tria facit: primo praemittit auditum beneficiorum; secundo temporis, ibi, opus quod; tertio ponit ipsum beneficium, ibi, manus tua. Circa primum primo proponit modum audiendi; secundo a quibus audierunt. Praemittit autem invocationem divini nominis, cum dicit, Deus.

Et hic Psalmus iste procedit per modum orationis, quae est ascensus mentis in Deum: vel quia in isto Psalmo agit de prosperis et adversis. In adversis homo respectum habet ad Deum, sicut ad defensorem.

Psal. 109: ad Dominum cum tribularer etc..

In prosperis cum gaudio invocat Deum. Eccl. 26: sicut sitiens cum gaudio ingreditur ad fontem.

Audivimus. Auditus necessarius est ad sapientiam.

Eccl. 6: si dilexeris audire, sapiens eris, et etiam est necessarius sapienti. Proverb. 1: audiens sapiens sapientior erit. Similiter cuilibet est necessarius; quia nullus est sufficiens ad excogitanda omnia quae ad sapientiam pertinent; et ideo nullus ita sapiens est quin instruat ab alio: quia si audit bona, juvatur recipiendo; si audit mala, juvatur cognoscendo meliora. Auribus nostris.

Auribus suis audit, qui audit auribus subjectis rationi.

Unde homo dicitur, in quantum habet rationem.

Quando aures sunt subjectae rationi, sunt humanae; quando non subjiciuntur rationi, sunt brutales. Luc. 8: qui habet aures audiendi, audiat, idest consideret. Patres nostri annuntiaverunt nobis. Hic ostendit quod audivit ab illis qui voluerunt docere veritatem, quia patres sunt.

Deut. 32: interroga patres tuos etc.. Item qui potuerunt docere veritatem, quia antiqui. Job 12: in antiquis est sapientia. Opus quod operatus es in diebus eorum. Hic ponit tempus in quo ista audivit. Quaedam beneficia sunt antiqua quae ipsi viderunt: unde dicit, et in diebus antiquis. Manus tua. Hic ponit ipsum beneficium. Secundo ponit beneficii ordinem, et beneficii causam. In beneficio consideramus opus, et fructum operis. Opus divinae virtutis est, quia expulit ante eos gentes; unde dicit, manus tua, idest potentia tua. Nam per membra in Deo signatur actio quam exercemus per ipsa. Gentes disperdidit, idest habitantes in terra promissionis destruxit etiam corporaliter. Ps. 58: disperse illos in virtute tua. Fructus est quia ipsi successerunt eis. Job 34: conteret multos et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis. Propterea dicit, et plantasti eos. Exod. 15: introduces eos et plantabis etc.. Quod plantatur, radicatur ut faciat fructum. Isa. 5: expectavi ut faceret uvas, et fecit labruscas. Afflixisti populos.

Hic est modus et ordo beneficii: quia non statim fuit destructa, quia terra fuisset inculta, et bestiae multiplicatae; et ideo paulatim eos consumpsit; unde dicit, afflixisti populos, et per bella, et per bestias, et scabrones. Josue 24: nisi ante vos scabrones.

Sap. 12: misisti antecessores exercitus tui vespas.

Et repulisti eos, ita paulatim eos affligens. Ps. 77: ejecit a facie eorum gentes. Non enim in gladio suo possederunt terram. Hic ponitur causa beneficii.

Et primo excludit causam opinatam; secundo ponit veram causam. Causa opinata posset esse fortitudo populi, quod expulissent eos; et ideo removens hoc dicit, non in gladio suo etc.. Duplex est fortitudo hominis: una est ex experientia armorum: et hanc excludit, non in gladio suo possederunt terram. Judith 7: filii Israel non confidunt etc..

Et sequitur ibidem: vicerunt non cum gladio. Alia est virtus naturalis; et hanc excludit dicens, et brachium eorum non salvavit eos, idest potestas eorum. Ps. 32: non salvatur rex per multam virtutem.

Deut. 32: ne dicerent: manus nostra excelsa, et non Dominus fecit haec omnia.

Causa vero est, quia a Deo factum est; unde dicit, sed dextera tua etc.. Et ponit quatuor: tria ad executionem, quartum ad effectum pertinet. Si rex vult juvare aliquem, tria facit ei. Primo dat ei favorem; secundo impendit auxilium operis. Tertio dat consilium in dirigendo. Sic fecit eis Deus. Primo enim fuit eis favorabilis, et dedit eis prosperitatem: et haec signatur in dextera, per quam signatur prosperitas. Exod. 15: manus dextera tua magnificata est. Item dedit eis auxilium: et hoc signatur in brachio.

Luc. 2: fecit potentiam in brachio suo. Tertio direxit eos, ibi, et illuminatio vultus tui, idest directe procedens a providentia tua. Quartum pertinet ad effectum. Quoniam complacuisti in eis; quasi dicat: quare fecit nobis ista? numquid propter merita nostra? non. Deut. 9: ne dicas in corde tuo cum deleverit eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: propter justitiam meam introduxit me Dominus ut possiderem terram hanc.

Sed hoc fuit propter gratiam Dei. Quoniam complacuisti etc.; idest placitum tibi fuit, o Deus, in eis.

Matth. 11, quoniam sic placitum fuit ante te.

#2 Tu es ipse. Hic ponitur spes quam habet de majori beneficio, quae consurgit ex spe ipsius Dei. Et ideo tria facit. Primo proponit causam spei; secundo fiduciam, ibi, in te inimicos; tertio gratiarum actionem, ibi, in Deo laudabimus. Circa primum tria facit. Primo ponit immutabilitatem Dei; secundo gubernationem; tertio experientiam divini auxilii. Dei immutabilitatem ostendit, quia Deus fecit hoc patribus; et iterum, quia virtus ejus non est diminuta, et ideo sibi facere etiam majora potest; unde dicit, tu es ipse rex meus et Deus meus, qui non es diminutus. Item ad te etiam pertinet cura hominis sicut tunc: unde dicit: rex meus, qui defendis et gubernas: et Deus meus, qui provides mihi. Deut. 6: audi Israel etc.. Ergo confido sicut et illi confisi sunt. Item experientia, quia tu solus es qui salvas; unde dicit, qui mandas salutes Jacob. Et hoc dicit, quia olim salvabat per alios, sed hic ipsemet salvat. Isa. 25: ecce Deus noster iste, expectavimus eum, et veniet et salvabit nos. In te inimicos nostros. Hic ponit fiduciam quam habet de Deo. Et primo proponit quod sperat; secundo ostendit quod illud attribuit Deo; tertio ponit causam. Sperat autem auxilium contra inimicos, contra quos habet duplex auxilium: unum ut vincat hostem; et quantum ad hoc dicit, in te, idest in tua virtute, non in nostra, ventilabimus cornu, idest inimicos nostros, vel in praesenti, vel in futuro. Et dicit, cornu, similitudinarie, quia virtus impugnativa bovis est in cornu.

Et dicit, ventilabimus, quia in area separantur paleae a frumento: sicut in judicio mali auferentur, et boni remanebunt. Aliud auxilium est quod non vincatur ab hoste; et quantum ad hoc dicit, in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis, idest per virtutem tuam spernemus omnes hostes nostros in futuro, vel in praesenti, quia nihil potuerunt nobis nocere.

#3 Non enim. In praecedenti versu Psalmista posuit spem repulsionis hostium; hic autem rationem dictorum ostendit, scilicet quod dixit, in te inimicos nostros, et ideo ostendit quod non sperat in seipso: quia, neque in arcu. Nam 1 Reg. 2, dicitur: arcus fortium superatus est. Item non sperat etiam in gladio: unde, et gladius meus non salvabit me: Ps. 36: gladius eorum confringatur.

His enim duobus pugnatur: scilicet arcu ad distantes: unde per arcum designatur astutia hominis per quam homo in futuro sibi providet; quasi dicat: non spero in mea providentia. Gladio pugnatur ad propinquos: in quo designatur potentia; quasi dicat: nec in potentia mea spero, sed in te. Unde habes hanc spem? ex Deo. Et ostendit per experientiam.

Salvastis enim nos ex affligentibus nos: vel in praesenti: quia etsi corporaliter nobis noceant, spiritualiter tamen nocere non possunt; vel in futuro.

Sancti dupliciter affliguntur: quandoque in corporalibus, verbis vel factis: 1 Reg. 1: affligebat quoque eam aemula ejus. Quandoque affliguntur spiritualiter, quando peccant illi qui habitant apud eos. Et ab his afflictionibus liberantur a Deo. Et odientes nos confundisti, dum non possunt consequi contra nos intentum suum: et confunduntur hic, et confundentur in futuro: isa. 41: ecce confundentur et erubescunt omnes, qui pugnant adversum te.

#4 In Deo. Hic ponitur gratiarum actio. Et primo ponit laudem, qua ipsi laudabuntur. Secundo ponit laudem, qua ipsi laudabunt: nam in prima laudabunt et laudabuntur: ideo dicit, tota die, idest aeternitate: et haec laus est sancta, quia non est in seipsis, sed in Deo: Hier. 17: laus mea tu es: Ps. 150: laudate Dominum in sanctis ejus. Item erit continua, quia, tota die, aeternitatis: Ps. 83: melior est dies una in atriis tuis super millia: laudabuntur dico a Christo: Matth. 10: qui me confessus fuerit, coram hominibus confitebor etc. Idest laudabo eum, coram patre meo. Hieronymus habet, in Deo laudabunt, quia sancti in patria laudabunt Deum considerando bonitatem ejus, et confitebuntur gratias agentes de beneficiis.

#5 Nunc autem. Hic ponit adversitatem sanctorum novi testamenti. Et primo ponit adversitatem quam patiuntur. Secundo ponit eorum patientiam et firmitatem, ibi, haec omnia venerunt super nos. Circa adversitatem autem sanctorum primo tangit adversitatis causam: scilicet subtractionem divini auxilii. Secundo tangit ordinem, ibi, avertisti nos.

Sanctus homo tria habet in Deo: scilicet confugium: Ps. 89. Domine, refugium factus es nobis: Prov. 18: turris fortissima nomen Domini; ad ipsum currit justus, et exaltabitur. Secundo habet in Deo gloriam: Ps. 3: tu es gloria mea. Tertio ipsum auxilium: Ps. 120: auxilium meum a Domino. Quandoque autem in exterioribus videtur quod homo non habeat in Deo refugium: et ideo dicit, nunc autem repulisti nos: quia olim eras refugium: et hoc, in quantum non defendis nos ab impellente: thre. 2: repulit Dominus altare suum: non tamen quantum ad interiora repulit, quia non repellit Dominus plebem suam, Ps. 94.

Item non es gloria mea, quia, confundisti nos, videris nos in exterioribus confundere, quando sustines nostram confusionem. Item solebas consiliari et auxiliari: sed modo non facis, quia, non egredieris Deus in virtutibus nostris. Et loquitur ad modum ducis.

Consuetudo erat in veteri testamento, quod quando Deus auxiliabatur populo pugnanti, tunc Deus egrediebatur ante populum: Habac. 3: egressus es in salutem populi tui etc.. Hoc autem non signat motum localem in Deo, sed processum providentiae ejus ad exteriora. Nunc autem non egreditur Deus, dum permittit nos succumbere hostibus. Et hoc facit ut abducat nos a terrenis, quia si semper esset prosperitas in rebus temporalibus, homo serviret Deo pro eis. Et si hoc esset intentio nostra, frustraretur in istis. Ut ergo amor noster non sit mercenarius, et intentio nostra non referatur ad corporalia, subtrahit hoc suis amicis.

#6 Avertisti. Hic ponitur ordo adversitatis sanctorum virorum, quantum ad duo: scilicet quantum ad consolationem quam non habent, et quantum ad afflictionem quam patiuntur. Homines qui vadunt ad bellum, fugiunt, capiuntur, occiduntur, disperguntur, et venduntur. Quantum ad primum dicit: avertisti nos retrorsum post inimicos nostros, idest fecisti nos fugere: Deut. 28: per unam viam egredieris contra eos, scilicet inimicos, et per septem fugies. Hoc maxime pertinet ad sanctos martyres, quia in persecutione aliqui non valentes sustinere, aversi sunt a fide: 2 Pet. 2: melius erat eis viam justitiae non cognoscere, quam post cognitionem retrorsum converti. Aliqui fugiebant: Matth. 10: si vos persecuti fuerint in una civitate, fugite in aliam. Quantum ad secundum dicit, et qui oderunt nos diripiebant sibi: Tob. 3: traditi sumus in direptionem: isa. 42: ipse autem populus direptus, et vastatus est.

Hoc etiam contingit sanctis: quia aliqui direpti sunt a diabolo, scilicet qui negaverunt fidem: item aliqui capti ab hostibus qui fugiebant. Quantum ad tertium dicit, facti sumus opprobrium: et hoc quia occiderunt nos corporaliter. Quantum ad quartum dicit, et in gentibus dispersisti nos, quia ad litteram Judaeis sic accidit: Deut. 28: dispergemini in omnem ventum etc. Similiter sancti martyres dispersi sunt. Quantum ad quintum dicit, vendidisti populum tuum sine pretio: quia ita occisi sunt martyres sine pretio, scilicet magno. In quo ostenditur quod habebantur viles; isa. 52: gratis venundati estis, et non fuit multitudo in commutationibus eorum. Hieronymus habet, non foenerasti.

Foenerator dat modicum, et accipit multum; quasi dicat: non multi sunt qui lucrati sunt ibi, quia pauci tunc conversi fuerunt; unde plures mortui quam converterentur. Vel, non fuit multitudo, aliorum qui in morte illorum psallerent Deo: thre. 1: viae sion lugent, eo quod non sint qui veniant ad solemnitatem.

#7 Posuisti. Supra Psalmista posuit oppressionem sanctorum; hic vero ponit eorum vilificationem: et primo ponit vilificationem, quam exterius passi sunt. Ostendit secundo, quid ex hoc efficitur in corde, ibi, tota die verba mea.

Circa primum ponit processum vilificationis ex parte vilitatis hominum, et ex parte vilitatis rei.

Ex parte vilitatis hominum est, quod primo dicitur alicui opprobrium, scilicet quod est latro vel adulter.

Secundo patitur hoc in derisionem. Tertio crescit in fabulam, idest in infamiam. Ex parte personarum, quia primo a suo socio; secundo transit ad alios, tertio divulgatur. Et hoc dicit quantum ad primum, facti sumus opprobrium vicinis nostris, idest fratribus et consanguineis; quia sancti vocabantur sacrilegi, homicidae, vel alia hujusmodi. Et haec illusio fit nutu: unde dicit, subsannationem.

Et verbo; unde dicit, et derisum. Subsannatio est, quando rugato naso deridet aliquis. Derisio, quando cum ludo, vel laetitia loquitur quae ad vituperium pertinent: jer. 20: factus sum in derisum; tota die omnes subsannant me. Et dicit, his qui in circuitu nostro sunt, quasi, non solum vicinis, sed jam ad alios devoluti sumus in vituperium et

opprobrium nostrum. Sic etiam sancti martyres fuerunt ab omnibus derisi: 1 Cor. 4: tamquam purgamenta hujus mundi facti sumus. Quantum ad tertium irridetur: quia homines loquuntur de eis ut cantant; unde dicit, posuisti nos in similitudinem gentibus. Quando malum infertur alicui, vertitur in parabolam, et dicitur, ita accidat tibi sicut tali. Et sic qui male tractatur, ponitur in opprobrium. Forte aliqui dicebant, sic contingat tibi sicut Laurentio, et aliis: et ideo dicit, posuisti nos in similitudinem gentibus, idest in exemplum mali et opprobrii: job 17. Posuit me quasi in proverbium vulgi, et exemplum sum coram eis: 3 Reg. 9: erit domus ista in exemplum. Item fit hoc facto et nutu; unde dicit, commotionem capitis in populis: Matth. 27: praetereuntes blasphemabant eum moventes capita sua: Ps. 21: locuti sunt labiis, et moverunt caput. Vel, posuisti, idest in similitudinem Christi, idest hoc nobis pati fecisti, quod Christus passus est; quasi dicat: sicut gentes moverunt Christo capita sua blasphemantes, ita fecerunt nobis.

#8 Tota die. Hic agit quid ex exteriori opprobrio nascatur in corde. Et primo ponit verecundiam.

Secundo subdit causam, ibi, a voce. Primo ponit verecundiam, et dicit, tota die verecundia mea contra me est, idest continue est in conspectu meo.

Vel, contra me, idest contra id quod debetur mihi, scilicet honor qui debetur virtuosus. Verecundia, secundum Philosophum, est timor de turpi. Est autem turpitudine duplex. Prima secundum veritatem; et haec est turpitudine peccati: et verecundia de tali non cadit in virtuosos, quia non habent in se conscientiam de peccato de quo verecundari possint: sed cadit in malos: Rom. 6: quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? alia turpitudine est secundum aestimationem, scilicet quod patiat exteriori abjecta vel opprobria: et haec est etiam in perfectis viris: et de hac dicit hic, tota die etc.. Signum verecundiae est rubor in facie. Verecundia est timor confusionis; et passio haec concitat spiritus vitales, et ideo alteratur sanguis.

Et inverecundi sunt pallidi, et verecundi sunt rubei. Tamen timidi qui timent mortem, fiunt pallidi, sed non qui timent opprobrium. Et ratio est: quia natura retrahit se ad locum ubi est defectus; unde quando timet de vita, sanguis et spiritus retrahunt se ad principium vitae, scilicet cor.

Quando vero timet aliquid exteriori, spiritus et sanguis retrahunt se ad exteriora. Dicit ergo, et confusio faciei meae cooperuit me, idest induit vultum meum rubedine. Et dicit, confusio faciei meae, quia nascitur in facie; sed quando est ita magna quod cooperiat totum corpus, causatur ex conculcatione et vilificatione. Quantum ad secundum dicit, a voce exprobrantis. Exprobratio est quando ingeritur alicui improprium in faciem: Ps. 100: tota die exprobrabant mihi etc.. Oblocutio est occulta detractio: Eccl. 10: si mordeat serpens in silentio, nihil minus ab eo qui occulte detrahit.

Sic factum est sanctis tempore persecutionis: nam maximus fecit comprehendi malas mulieres, et confiteri quod christiani mala fecissent cum eis; unde dicit, a voce exprobrantis. Exprobraverunt etiam Christo, et in se et in membris. Et ideo dicit, a facie inimici et persequentis. Et ideo dicit, inimici, quia odium est causa persecutionis: 1 Cor. 4: persecutionem patimur, propter justitiam, et sustinemus.

#9 Haec omnia. Hic ostendit eorum perseverantiam in bono. Et proponit eorum stabilitatem in duobus. Homo persistere debet in his quae pertinent ad fidem, et in bona operatione. Et dicit quod propter haec omnia quae venerunt super nos, idest propter omnes praedictas adversitates, neque fidem in corde dimiserunt; unde dicit, nec oblitus sum te: Ps. 87: omnes fluctus tuos etc.. Neque dimiserunt cultum divinum, unde sequitur, et inique non egimus in testamento tuo, idest neque dimisimus notitiam quam habemus de te per fidem.

Neque testamentum tuum. Testamentum Dei est pactum initum cum eo in lege et in baptismo: unde qui facit contra observantiam divini cultus, tunc facit iniquitatem contra testamentum Dei. Et hoc non fecerunt martyres. Hieronymus habet, et non sunt mentiti in te, quia scilicet nec verbo contra eum offenderunt: Eccl. 11: sta in testamento tuo. Item sunt stabiles in bonis operibus justitiae, quae ex recto corde procedunt: et ideo dicit, non recessit retro cor nostrum, per dimissionem charitatis: Luc. 9: nemo mittens manum ad aratrum etc.. Isa. 1: abalienati sunt retrorsum, scilicet peccatores. Sed charitas martyrum in nullo diminuta est, quantum ad ipsa opera.

Et dicit, non declinasti semitas nostras a via tua: quasi dicat: non permisisti quod actiones nostrae declinarent a via justitiae tuae. Isa. 30: haec est via, ambulate in ea. Vel, declinasti, secundum aliam litteram, semitas nostras: idest semitae nostrae sunt, ad quas inducit nostra natura secundum se, scilicet secundum concupiscentiam. Et sic quia ducit ad vias cordis nostri, in quibus non est ambulandum, repulisti tales vias a via tua.

#10 Quoniam. Supra Psalmista posuit mala quae patiuntur sancti, et eorum constantiam; hic autem rationem eorum quae dicta sunt. Et potest hoc cum praemissis continuari dupliciter, secundum duos sensus dictos, ibi, declinasti semitas, idest vias quibus quaerimus quae carnis sunt: et secundum hoc continuatur sic; quasi dicat: non permisisti nos declinare in his quae sunt carnis, quoniam humiliasti nos in loco afflictionis, idest mundi: Eccl. 1: vidi cuncta quae fiunt sub sole, et ecce omnia vanitas. Et in hoc humiliat Deus sanctos dupliciter: scilicet humiliatione virtutis: Ps. 34: humiliabam in jejunio animam meam: et humiliatione coactionis: Ps. 104: humiliaverunt in compedibus etc.. Quantum ad secundum dicit, et cooperuit nos umbra mortis, idest indicium futurae mortis: nam umbra procedit; postea habemus responsum mortis. Vel, umbra mortis, idest peccatores qui

sunt in tenebris, et subjecerunt nos sibi et servituti eorum: job 28: lapidem caliginis et umbram mortis dividet torrens a populo peregrinante. Si obliti sumus. Hic probat quod dixit. Et primo proponit ea. Secundo ponit divinum iudicium. Tertio evidens signum. Dicit ergo: dixi, non sumus te obliti etc.. Et ideo proponit, si obliti sumus nomen Dei nostri, si, idest non. Item, si expandimus manus nostras ad Deum alienum, alienum scilicet a natura divinitatis, et a ritu Judaeorum; quasi dicat, si oramus eos sicut deos, quod est iniqua agere in testamento Dei. Et si ista fecimus, requiret iudicium Dei. Et iudicium Dei sufficiens est ad hoc requirendum: unde dicit: nonne Deus requiret ista? quasi dicat: imo, quia ipse scit omnia: unde sequitur: ipse enim novit abscondita cordis. Hier. 17: pravum est cor hominis et inscrutabile, et quis cognoscet illud? quasi dicat: solus Deus. Item probat hoc per indicium evidens: quia si voluissent recedere, nulla mala paterentur sancti in hoc mundo, sicut nunc patiuntur.

Et primo ponit causam quare patiantur, quia causa facit martyrem: et ideo dicit, propter te mortificamur tota die: 1 Petr. 4: nemo vestrum patiatum quasi homicida aut fur aut maledicus aut alienorum appetitor; si autem ut christianus, non erubescat. Secundo ponit mala quae patiuntur: et primo ostendit haec esse mala ex gravitate poenae, ex continuitate, et ex opinione.

Punientium gravitas. Quia mortificamur. Continuitas, quia, tota die: 1 corinth. 14: quotidie morior propter gloriam vestram. Opinio, quia credebant eos occidere non ut beatos, sed ut malos et dignos morte; et ideo dicit, aestimati sumus ut oves occisionis. Ad utilitatem hominum, vel ad patientiam martyrum; quasi dicat: quare mortificamur tota die, et tamen non reclamamus, sed sustinemus sicut oves ductae ad occisionem? sic etiam fuit de Christo.

#11 Exurge, quare obdormis, Domine? hic invocat auxilium Dei. Et primo ponitur quaestio admirantis.

Secundo petitio divini auxilii. Admiramur ergo, quia permittit sanctos suos sic affligi. Et hoc potest esse aut ex defectu voluntatis, aut cognitionis. Quod non velit, contingit dupliciter: vel propter pigritiam, vel propter contemptum. Quantum ad primum dicit, quare obdormis Domine? quasi dicat, numquid propter pigritiam permittis nos affligi? et dicitur obdormire propter effectum: Psal. 120: ecce non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel. Quantum ad secundum dicit, et ne repellas in finem, scilicet finaliter, etsi videaris nos repulisse ad tempus.

Et hoc dicitur de Christo, ut sit verbum nostrum; quasi dicat: abscondisti te, et nondum surrexisti in fide gentium. Exurge in eis, et nos non repellamur ab eis. Quare faciem tuam avertis? dupliciter contingit defectus cognitionis: vel quia non videt: et ideo dicit, avertis. Quando Deus juvat, videtur respicere: quando non, videtur averti: Exod. 3: videns vidi afflictionem populi mei qui est in Aegypto etc.. Psal. 26: ne avertas faciem a me. Vel, quare avertis faciem tuam, ut tamen non videamus: nam si videremus, non pateremur aliquod malum. Vel quia est oblitus. Et ideo dicit, inopiae nostrae et tribulationis nostrae oblivisceris. Hic enumerat mala quae patimur. Et est triplex malum: in exterioribus, in corpore, et in anima. Quantum ad primum dicit: oblivisceris inopiae nostrae, quia ad literam pauperes erant propter bona sublata: Heb. 10: rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis. Quantum ad secundum dicit, tribulationis, quia multae tribulationes justorum, Ps. 33.

Quantum ad tertium dicit, quoniam humiliata est in pulvere anima nostra. Aliqui humiliantur animo, aliqui corpore, aliqui spiritu intrinsecus. Et ideo dicit: adhaesit in terra venter noster. Et ponit ventrem pro toto corpore. Vel hoc quod dicit, humiliata est in pulvere anima nostra, refertur ad effectum in spiritualibus: quia, anima, idest cogitatio animae, cogitat terrena: isa. 29: de terra loqueris, et de humo audietur eloquium tuum. Et venter, idest sensualitas, totaliter terrae inhaeret, vel aliter. Quoniam humiliata est etc. Idest perfectiores in nobis humiliati sunt, a pulvere, idest a peccatore: Psal. 1: tamquam pulvis quem projicit etc.. Item venter, idest infirmi inter nos adhaeserunt terrenis hominibus, quia recesserunt a fide. Contra oblivionem dicit, adjuva nos. Contra obdormitionem dicit, exurge. Contra mala dicit, et redime nos propter nomen tuum.

|+44 Pars 44

#1 Supra Psalmista proposuit orationem pro adversitate regni et regis; hic quasi proponit gloriam regis et regni, ex divino beneficio. Et primo proponit divinum beneficium. Secundo invitat ex hoc exemplo alias gentes ad serviendum Deo, ibi, omnes gentes. Circa primum duo facit. Primo proponit gloriam regis et magnificentiam regni. Secundo proponit pacem regni, ibi, Ps. 45: Deus noster refugium.

Iste Psalmus dicitur epithalamicus. Consuetudo enim erat, quod in nuptiis cantabantur aliqua cantica ad laudem sponsi et sponsae, et illa dicuntur epithalamica. Est ergo materia hujus Psalmi de quibusdam sponsalibus Christi et ecclesiae, quae quidem primo initiata fuerunt quando filius Dei univit sibi naturam humanam in utero virginali: Psal. 18: et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Unde eadem est materia hujus Psalmi et libri qui dicitur cantica canticorum.

Titulus talis est: in finem pro his qui commutabuntur filiis Core ad intellectum canticum pro dilecto. Et potest dupliciter intelligi. Uno modo, ut suppleatur Psalmus, ut sit sensus. Psalmus iste est ducens nos in finem Christum, pro his qui commutabuntur, scilicet de statu infidelitatis ad Christum; unde dicit, pro patribus tuis etc..

Ita et hic Psalmus convenit passioni Christi, idest credentibus in Christum passum. Et hoc ad intelligendum mysteria Christi et ecclesiae. Et non solum Psalmus, sed etiam canticum, pro dilecto, scilicet Christo: Matth. 3: hic est filius meus dilectus.

Hieronymus habet sic, victoria pro liliis filiorum Core, canticum pro dilectissimo. Et quod dicit pro liliis, ostendit quod agit hic Psalmus pro deliciis sponsi et sponsae. Et hoc signatur per flores, rosas et lilia: Cant. 2: fulcite me floribus etc..

Et competit virginibus quae sunt quasi lilia. Iste Psalmus dividitur in tres partes. Primo ponitur prooemium cantici. Secundo ponitur commendatio sponsi, ibi, speciosus. Tertio ponitur commendatio sponsae, ibi, audi filia. Circa primum tria facit.

Primo proponit editionem Psalmi. Secundo finem, ibi, divo. Tertio designat autorem, ibi, lingua. Editio designatur cum dicitur, eructavit cor meum verbum bonum. Eructatio ex nimia plenitudine, sive repletionem procedit: in quo signatur quod ex abundantia devotionis et sapientiae loquitur: Matth. 12: ex abundantia cordis os loquitur. Et notandum quod hujus editio Psalmi attribuitur cordi, ex cuius magna devotione est compositus: quia non est iste de illis de quibus dicitur isa. 29: populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me; sed corde pronuntiat laudes Christi: 1 Cor. 14: psallam spiritu, psallam et mente. Hoc cor eructavit verbum, scilicet hujus Psalmi: quod est bonum, quia consolatorium; loquitur enim mysteria Christi et ecclesiae: 1 Tim. 1: fidelis sermo, et nullus sermo melior illo: Zach. 1: respondit Dominus Angelo qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria. Dico ego, idest pronuntio, opera mea regi, idest ad honorem regis Christi; isa. 32: ecce in justitia regnabit rex; quasi dicat: canto hunc Psalmum ad honorem Christi, cui opera nostra omnia debemus dicare; Col. 3: omne quodcumque facitis in verbo aut in opere, omnia in nomine Jesu Christi facite lingua mea calamus Scribae. Hic ponitur auctor Psalmi qui est lingua; quasi dicat: non intelligatur quod ex proprio hunc fecerim, sed auxilio spiritus sancti, qui utitur lingua mea, sicut scriptor utitur calamo. Et ideo principalis auctor hujus Psalmi est spiritus sanctus: 2 Reg. 23: spiritus Domini locutus est per me, quasi per instrumentum: 2 Pet. 1: non voluntate humana allata est sapientia, sed spiritu sancto etc.. Et cujus calamus est? Scribae velociter scribentis, spiritus sancti qui velociter scribit in corde hominum. Qui enim per studium quaerunt sapientiam, per partes, et etiam longo tempore student; sed qui habent eam a spiritu sancto, velociter accipiunt: Act. 2: factus est repente de caelo sonus etc.. Illi qui habent scientiam per revelationem divinam, subito implentur sapientia, sicut illi sunt subito repleti spiritu sancto: Psal. 147: velociter currit sermo ejus: Eccl. 11: facile est in oculis Dei subito honestare pauperem. Vel velociter operantis, quia dixit et facta sunt. Ps. 148. Potest autem lingua ad aliud referri, quia, scilicet non solum voluit dicere, sed corde primo cogitavit, secundo dixit ore, et tertio scripsit; quasi dicat: non solum profuit praesentibus qui audiunt, sed etiam futuris: isa. 8: sume tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis: Habac. 2: scribe visum, et explana eum. Haec ergo expositio est litteralis. Sed aliqui dicunt quod haec verba proponuntur ad commendationem Christi secundum divinitatem, quasi sint verba Dei patris. Sed hanc expositionem non approbant Augustinus et Hieronymus; tamen Dionysius utitur 2 cap. De divinis nomin. Ubi introducit hoc verbum, eructavit etc. Et secundum istam expositionem commendatur a patre tripliciter. Primo describitur ejus emanatio. Secundo ejus virtus, ibi, dico. Tertio ejus operatio, ibi, lingua. Circa emanationem ejus a patre ponit quatuor. Primo ejus naturalem processionem, cum dicit, eructavit: quod est quaedam emanatio de plenitudine; unde processus filii a patre est divina eructatio, quia procedit ex plenitudine divinae naturae: joan. 3: pater diligit filium etc.. Secundo ponit modum emanationis, quia non corporaliter, nec de aliqua alia natura emanavit, sed ad modum spiritualis.

Cor meum, quasi non ex nullo, nec de alia essentia, sed de corde meo: psalm. 109: ex utero ante Luciferum genui te. Tertio ponitur proprietas procedentis, quia, verbum. Joan. 1: in principio erat verbum. Item ponitur perfectio procedentis: quia, bonum, quasi habens plenam bonitatem divinitatis: Lucae 18: nemo bonus nisi etc..

Virtus ostenditur cum dicit, dico ego, idest per verbum facio, omnia mea opera regi, idest ad honorem regis, scilicet filii, qui est unus Deus mecum: joan. 1: omnia per ipsum facta sunt.

Propria operatio designatur cum dicit, lingua mea calamus Scribae; quasi dicat, quod ipse est lingua mea, est etiam calamus Scribae. In sacra Scriptura operationes metaphorice designantur per instrumenta vel membra quae sunt operationum principia; et sic per linguam et calamum operatio Dei designatur conveniens linguae et calamo. Operatio linguae est, quod per eam diffunditur sapientia cordis ad alios; per calamum autem designatur quod sapientia quae est in corde, transfunditur in materiam sensibilem, scilicet pergamenum. Deus autem et loquitur et scribit: loquitur, quando transfundit sapientiam suam in mentes rationales: Psal. 84: audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Et hoc dicitur verbum, quia per ipsum est omnis illuminatio: joan. 1: et vita erat lux hominum. Scribit, quia judicia suae sapientiae imprimit in rationabilibus creaturis: Rom. 1: invisibilia Dei etc.. Ecclesiast. 1: Deus effudit illam super omnia opera sua. Sicut enim respiciens librum cognoscit sapientiam scribentis, ita cum nos videmus creaturas, cognoscimus sapientiam Dei. Calamus igitur est verbum Dei.

#2 Speciosus forma prae filiis hominum. Praemisso prooemio secundum unum sensum, vel Christi divinitatem secundum alium sensum; hic ponitur commendatio Christi secundum humanitatem.

Et quia dixit, dico ego opera mea regi, commendat Christum secundum similitudinem regis, scilicet David, a quatuor: scilicet a gratiositate, a bellica virtute, a judiciaria potestate, et a deliciarum multitudine.

Secunda pars, ibi, accingere. Tertia, ibi, sedes, quarta, ibi, mirra. Circa primum duo facit.

Primo describit gratiositatem regis. Secundo causam vel effectum, ibi, propterea. Nota quod duo sensus vigent in homine principaliter, scilicet visus et auditus: unde per haec duo aliquis gratiosus apparet; per pulchritudinem visui, per gratiosum verbum auditui. Unde haec duo praecipue fuerunt in Christo: unde can. 2: ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis et facies tua decora. Ipse enim pulcher fuit et eloquens in his quae decuit suam eloquentiam. Quantum ad primum dicit, speciosus forma. Et nota in Christo quadruplicem pulchritudinem.

Unam secundum formam divinam. Phil. 2: qui cum in forma Dei esset. Et secundum hanc fuit speciosus prae filiis hominum: nam omnes tantum habent gratiam secundum redundantiam et participationem; sed iste per se et plene: Col. 2: in eo habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter: Heb. 1: cum sit splendor gloriae et figura substantiae ejus: Sap. 7: candor est lucis aeternae et speculum sine macula Dei majestatis.

Alia est pulchritudo justitiae et veritatis: jer. 31: benedicat tibi Dominus pulchritudo justitiae: joan. 1: plenum gratiae et veritatis.

Alia est pulchritudo conversationis honestae: et de hac 1 Pet. Ult.: forma facti gregis.

Et hac forma fuit speciosus prae filiis hominum, quia sua conversatio fuit magis honesta et virtuosa quam alicujus: 1 Pet. 2: peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.

Augustinus in originali: nobis cernentibus ubique speciosus: pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher deponens animam, pulcher in patibulo, pulcher in ligno, pulcher in caelo. Quarta est pulchritudo corporis: et haec etiam Christo inluit.

Cant. 1: ecce tu pulcher es dilecte mi.

Sed numquid secundum hanc pulchritudinem fuit speciosus prae filiis hominum? videtur quod non: quia isa. 53, dicitur: vidimus et non erat in eo species neque decor. Item per rationem probatur quod Christus voluit paupertatem habere, et non uti divitiis, ut doceat eas contemnendas. Sed sicut ista sunt contemnenda, ita pulchritudo corporalis: Prov. Ult.: fallax gratia et vana est pulchritudo.

Respondeo. Dicendum, quod pulchritudo, sanitas, et hujusmodi, dicuntur quodammodo per respectum ad aliquid: quia aliqua contemperatio humorum facit sanitatem in puero, quae non facit in sene: aliqua est enim sanitas leoni, quae est mors homini. Unde sanitas est proportio humorum in comparatione ad talem naturam. Et similiter pulchritudo consistit in proportionem membrorum et colorum. Et ideo alia est pulchritudo unius, alia alterius: et sic hanc pulchritudinem Christus, secundum quod competebat ad statum et reverentiam suae conditionis, habuit. Non est ergo intelligendum, quod Christus habuerit capillos flavos, vel fuerit rubeus, quia hoc non decuisset eum; sed illam pulchritudinem corporalem habuit summe, quae pertinebat ad statum et reverentiam et gratiositatem in aspectu: ita quod quoddam divinum radiabat in vultu ejus, quod omnes eum reverebantur, ut Augustinus dicit. Ad primum dicendum prophetam velle exprimere contemptum Christi in passione, in qua deformata fuit sui corporis forma prae multitudine afflictionum. Ad aliud dicendum, eas divitias et pulchritudines contemnendas, quibus male utamur.

Gratiosus etiam fuit in verbo; unde dicit, diffusa est gratia in labiis tuis: Eccl. 6: lingua eucharis in bono homine abundabit. Et gratiosum verbum ejus. Tripliciter propter ea quae aliquis dicit, reputatur verbum ejus gratiosum: quando scilicet dicit ea quae placent et sunt utilia; sic verbum Christi fuit gratiosum, quia leviam imponebat et quietem promisit: Matth. 11: venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos: joan. 6: Domine, ad quem ibimus.

Verba vitae aeternae habes. Item aliquis habet gratiosum verbum propter ordinatum modum proferendi, et ferventem; et sic habuit ordinatum et ferventem modum Christus in proferendo: Psal. 118: ignitum eloquium tuum. Item aliquis dicitur habere gratiosum verbum propter efficaciam ad persuadendum: sic etiam habuit Christus: Matth. 7: erat docens in templo sicut potestatem habens. Et ideo dicit Luc. 21, quod omnis populus manicabat ad eum, id est mane veniebat ad eum, in templo audire eum. Et jo. 7: nunquam sic locutus est homo. Propterea benedixit te, Deus, in aeternum. Hic ponitur vel causa, vel effectus. Sicut dictum est, benedicere Dei signat effectum bonitatis, vel ejus collationem beneficii.

Deus itaque homini Christo duplex beneficium contulit. Gloriae sive regni: et hoc est praemium meritorum Christi: Phil. 2: propter quod et Deus exaltavit illum. Et sic ly propterea denotat causam meritoriam: quasi dicat: quia tu es speciosus in forma, gratiosus in doctrina, propterea benedixit te, Deus, in aeternum, benedictione spiritualis regni: Gen. 22: in semine tuo benedicentur omnes gentes. Aliud est beneficium gratiae: et sic est sensus: propterea benedixit te Deus in aeternum, ut tu esses speciosus, et esset diffusa gratia in labiis tuis.

#3 Accingere gladio tuo super femur. Hic describitur virtute potens. Et primo ponitur ejus bellica virtus. Secundo ejus in bello processus, ibi, intende. Tertio effectus, ibi, et deducet te. Virtus bellica consistit in fortitudine naturali, et praeparatione armorum. Primo ergo ponit fortem praeparationem armorum, cum dicit, accingere gladio tuo: secundum aliam litteram dicit, super femur tuum potentissime. Ubi designatur virtus armorum: Cant. 3: uniuscujusque ensis super femur suum.

Sed secundum Glossam aliud est accingi, quia qui accinguntur parantur ad bellum, scilicet milites. 1 Mac. 3: accingimini et estote filii potentes, et estote parati in mane, quoniam melius est nobis mori in bello etc.. Aliud est

praecingi, quia praecinguntur qui parantur ad serviendum: Luc. 12: praecinget se, et faciet illos discumbere etc.. Aliud est succingi, quia succinguntur qui parantur ad ambulandum: Eccl. 36: latro succinctus exiliens de civitate. Aliud est discingi, quia discinguntur, qui vadunt ad quiescendum: 3 Reg. 20: non gloriatur accinctus aequae ut discinctus. Gladius Christi est doctrina ejus. De hoc gladio habetur Eph. Ult. Gladius spiritus quod est verbum Dei.

Hoc gladio posuit Christus divisionem in hoc mundo, ut bona discernantur a malis: Matth. 10: non veni pacem mittere, sed gladium. Hic gladius est ex utraque parte acutus, ut testatur Apoc. 1, quia de aeternis et temporalibus instruxit. Et est super femur, quia organo humanitatis verbo doctrinae usus est: isa. 52: ego ipse qui loquebar, ecce adsum.

Potentissime. Ubi ostenditur ejus virtus seu potentia naturalis: 1 Reg. 2: non est fortis sicut Deus noster: job 9: si fortitudo quaeritur, robustissimus est. Specie tua. Secundum Hieronymum et Hebraeos hoc quod dicitur, specie, conjungitur cum hoc, quod dicitur, potentissime, et est totum sub uno versu, et sic uno modo legitur in Glossa; et si sic conjungatur cum potentissime, sic est sensus: tu Christe es potentissimus, specie tua, scilicet humanitatis, secundum quam etiam est maximus virtute: Cant. 5: species ejus ut Libani. Et pulchritudine tua, scilicet divinitatis: sapien. 13: quorum si specie delectati deos putaverunt, sciant quanto his dominator eorum speciosior est. Vel es potentissimus, specie tua, idest speciosa pulchritudine tua.

Unde Hieronymus habet, laude tua, quia ex hoc es laudabilis et gloriosus, quia es armatus et fortis.

#4 Intende, prospere procede. Psalmista supra ad commendationem Christi posuit fortitudinem et apparatus regis; hic autem agit de ejus processu: et circa hoc duo facit. Primo proponit processum regis. Secundo ejus causam, ibi, propter veritatem.

Circa primum sciendum est quod loco istorum trium quae hic ponuntur, scilicet, intende, prospere procede, et regna, in Psalmo Hieronymi habetur unum tantum, prospere ascende. In ascensu designatur processus: jerem. 49: leo ascendit, et superbia jordanis ad pulchritudinem robustam. Unde manifestum est quod haec pertinent ad quamdam perfectionem et ascensum. In ascensu bellicosi sunt tria; principium, medium et finis. Principium debet esse diligens et discreta consideratio: Prov. 34: cum dispositione initur bellum: et Luc. 4 dicitur, quod rex iturus ad bellum prius etc.. Unde, intende, idest diligenter considera. In Christo autem intendere designat dispositionem misericordiae ejus qua intendit ad salutem humani generis: psalm. 37: intende in adjutorium meum. Medium est prosper processus. Processus autem Christi intelligitur dupliciter. Uno modo, secundum quod ex utero virginis processit in nativitate: Psal. 18: tamquam sponsus procedens de thalamo suo.

Et hic fuit prosper processus, quia sine peccato natus est, et matri non abstulit virginitatem, nec dolorem intulit. Alio modo, secundum quod processit de homine ad hominem convertendum, hunc et illum. Et in hoc fuit prosper, quia tandem pervenit ad conversionem totius mundi: isa. 55: faciet quaecumque volui, et prosperabitur in his ad quae misi illum: psalm. 117: o Domine bene prosperare. Quod dicit, intende, potest conjungi cum hoc quod dicit, specie tua; quasi dicat, ergo speciose virtute humanitatis etc. Et pulchritudine divinitatis intende. Finis ejus regnum ejus: psalm. 46: regnabit Deus super omnes gentes. Finis ejus quod regnet per fidem in cordibus omnium: Luc. 1: et regnabit in domo Jacob. Et ideo dicit, et regna. Causa processus est propter veritatem. Et hoc vel causa dispositiva, vel finalis. Si ly propter primo dicatur secundum quod est causa dispositiva, secundum quod in Hieronymo habetur, propter verbum veritatis et mansuetudinem justitiae, notandum quod duo sunt necessaria ut rex prospere agat. Primo scilicet ut ei credatur: quia si nihil ei crederetur, et ipse aliis crederet, non posset plus quam unus homo: Prov. 17: non decent stultum verba composita. Secundo quod diligatur; quia si non diligitur, non potest prosperari in regno nec in negotiis suis: et hoc facit fieri mansuetudo et clementia regis: Eccl. 3: fili in mansuetudine opera tua perfice. Et ita haec duo disponunt ad prosperitatem regis: Prov. 20: misericordia et veritas custodiunt regem: Ps. 36: mansueti hereditabunt terram. Sed secundum litteram nostram, ad hoc ut rex possit prosperari in negotiis suis, debet habere tria: scilicet veritatem, mansuetudinem, et justitiam. Et ista tria fecerunt prosperari Christum: quia fuit verax in docendo, mansuetus in patiendo, justus in operando.

De primo Matth. 22: scimus quia verax es etc.. De secundo 1 Pet. 2: cum pateretur, non comminabatur: jer. 11: ego sicut agnus mansuetus etc.. De tertio, quia in nullo a justitia discessit: Psal. 144: fidelis Dominus in omnibus verbis suis. Si autem ly propter designat causam finalem, sic est sensus: intende, prospere procede, et regna, idest ut facias veritatem.

Christus autem fecit veritatem dupliciter: scilicet implendo promissiones, et adimplendo figuras: Rom. 15: dico autem Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis ad confirmandas promissiones patrum: 2 Cor. 1: quotquot promissiones Dei sunt in illo. Et iterum propter mansuetudinem derivandam in discipulos: Matth. 11: discite a me etc.. Item, regna, propter justitiam: joan. 5: pater omne judicium dedit filio deducet te mirabiliter dextera tua. Hic est modus determinati processus. Procede prospere.

Et quomodo? deducet te dextera tua. Et loquitur ad similitudinem bellicosi, qui si habet hostem contra se, dicitur sibi oportet quod manus tua faciat tibi viam, et sic bellando transibis; quasi dicat: procede, si manus tua dextera faciat tibi viam. Et hoc mirabiliter, quia omnes mirabuntur. Hieronymus habet: docebit te dextera tua, idest dum facies magnifica, manus tua ostendet te mirabilem. Tamen in alio Psalmo habetur, manus tua deducet te.

Sed dicendum quod littera ista non est contra illam, quia Christus est Deus et homo. Et ideo secundum quod est Deus, eadem est dextera sua et patris. Et deduxit Christum dextera sua mirabiliter in oppugnatione hostium: Exod. 15: dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine, dextera tua, Domine, percussit inimicum. Et in operatione miraculorum virtute suae divinitatis.

Unde paravit sibi viam in corde hominum: Psal. 117: dextera Domini fecit virtutem. Et si consideremus viam, mirabilis est. Esther 13: valde enim mirabilis es Domine. Item dicta est mirabilis: Psal. 138: mirabilia opera tua. Sagittae tuae acutae; quasi dicat: ideo parabit tibi viam, quia sagittae tuae sunt acutae. Et ponitur hic virtus armorum, et effectus eorum. Arma Christi sunt sagittae, quae sunt verba Christi, quae dicuntur sagittae propter tria. Primo, quia sagitta sua acumine usque ad cor penetrat: Osee 2: ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus; ita verba Christi: Heb. 4: vivus est sermo Dei et efficax, et penetrabilior omni gladio ancipiti. Item sagitta velociter movetur: Sap. 5: transitus vitae etc.. Sic verbum Christi subito totum orbem implevit, quia fere per totum mundum ante destructionem jerusalem sermo Christi fuit diffusus: Psal. 147: velociter currit sermo ejus.

Item sagitta ad remota attingit; sic etiam sermo Christi: Ps. 18: in omnem terram exivit sonus eorum. Et sic sermo Dei est gladius, in quantum vulneravit Judaeos, qui conversi sunt ad Christum qui erat prope: propter quod dicitur, accingere gladio tuo: et est sagitta etiam in quantum ad remotos gentiles pervenit, et conversi sunt ad Christum: Eph. 2: evangelizavit pacem vobis qui longe fuistis, et pacem his qui prope. Populi sub te cadent. Hic ponitur effectus verbi divini, qui est conversio populi ad Deum: unde, populi etc. Idest omnes ad te current: Phil. 2: in nomine Jesu omne genu flectatur etc.. Sed quid est quod addit, in corda inimicorum regis? hoc potest dupliciter intelligi.

Uno modo, ut jungatur cum prima clausula hujus versus, populi sub te cadent, ut sit interpositio: et sic est sensus: sagittae tuae acutae intrant in corda inimicorum regis. Verba tua sunt sicut sagittae quae penetrant corda etc.. Et ex hoc populi sub te cadent. Alio modo, ut jungatur cum hac, populi sub te cadent; et hoc in corda, vel in corde inimicorum regis, idest tui qui es rex. Quaedam enim subjiciuntur violenter, sicut modo subjiciuntur inimici. Et de hac subjectione dicit se non loqui, sed de voluntaria; et ideo dicit, in corda; quasi dicat secundum illa corda subjiciantur, secundum quae inimicabantur Christo: Ps. 53: voluntarie sacrificabo tibi. Vel aliter, sagittae tuae acutae sunt, populi sub te cadent in corda inimicorum regis: populi dico, qui erant inimici regis, idest Christi; quasi dicat: illi qui erant contra regem, scilicet Christum, subjiciuntur ei. Et ad litteram sic factum est: quia gentiles qui conati sunt destruere fidem Christi, nunc serviunt Christo: isa. 55: ecce gentes quas nesciebas vocabis: Psal. 17: populus quem non cognovi servivit mihi.

#5 Sedes tua Deus in saeculum saeculi. Supra Psalmista commendavit Christum a gratiositate et bellica virtute; hic commendat eum a judiciaria potestate.

Et primo describit ejus judiciariam potestatem.

Secundo potestatis executionem, ibi, virga directionis. Tertio rationem, ibi, propterea unxit.

Dicit ergo, sedes tua Deus. Per sedem in Scriptura judiciaria potestas designatur: Psal. 121: illic sederunt sedes in iudicio. Christo autem judiciaria potestas convenit sive competit: joan. 5: pater omne iudicium dedit filio; et ideo per sedem Christi ejus potestas accipitur. Matth. 19: in regeneratione cum sederit filius hominis etc..

Sed hanc etiam judiciariam potestatem habent etiam praelati et reges: verum sicut ministri: Sap. 6: cum essetis ministri regni illius, non ratione iudicastis. Sed Christus sicut principalis iudex, et sicut verus Deus; et ideo dicit, sedes tua Deus: Domini enim vindicta est; et hic expresse loquitur de Christo, quia dirigit sermonem suum ad eum.

De hoc Apoc. 3: qui vicerit, dabo ei sedere in throno meo, sicut et ego vici, et sedi in throno: isa. 6: vidi Dominum sedentem super thronum.

Item alia est potestas judiciaria temporalis, alia perpetua: et talis est potestas filii Dei: unde dicit, in saeculum saeculi, quia de aeternis est iudicium ejus: Dan. 7: potestas ejus potestas aeterna. Sic igitur describit Dei potestatem, dignitatem et aeternitatem.

Consequenter agit de executione potestatis, cum dicit, virga directionis. Et primo ponitur executio potestatis. Secundo ejus expositio. Necessesse enim est quod rex cohibeat delicta: quia, ut Philosophus dicit, si animi hominum essent a Deo ordinati quod obedirent monitioni paternae, non essent necessarii reges et iudices: unde ut inquieti corrigantur, necessarii sunt reges, unde habent sceptrum: Prov. 22: stultitia colligata est in collo pueri, et virga disciplinae fugabit eam. Sed habet virgam ad hostes coercendos: Ps. 2: reges eos in virga ferrea, et tamquam vas etc.. Item ad subditos gubernandos: Mich. Ult.: pasce populum tuum in virga tua: et ideo dicitur, virga regni tui est virga directionis, idest ad ducendum populum in via recta, quia haec est finis legis, et regiminis, ut non exorient, sed ut faciant virtuosos: et haec est finis politicae, et hoc convenit Christo: Psal. 24: dirige me in veritate tua, et doce me. Sed haec directio consistit ut homo deserat malum et adhaereat bono: isa. 30: haec est via, ambulate in ea, et non declinetis neque ad dexteram neque ad sinistram, idest neque per excessum neque per defectum; et ideo dicit, dilexisti justitiam.

Item debet odire iniquitatem, quia si non diligit justitiam, non ducit ad bonum: et hoc maxime fecit Christus, quia justus Dominus, et justitiam dilexit. Item si non odiunt iniquitatem, non puniunt: et quia Christus maxime odit iniquitatem, propterea punit malos. Propterea unxit. Hic ponitur causa vel finalis, vel effectiva; quasi dicat:

ideo operatus es justitiam, ut Deus unget te. Sed numquid meruit Christus hanc unctionem? non, sed meruit manifestationem hujus unctionis. Et in Scriptura dicitur aliquid fieri, quando innotescit. Et Christus per passionem meruit exaltationem in fide omnium populorum. Et sic littera, propterea, designat causam finalem. Sed si sit causa effectiva, sic intelligitur; quasi dicat: ut sedes tua, et virga etc. Propterea unxit te Deus. In veteri testamento ungebantur sacerdotes et reges, ut patet de David 1 Reg. 16, et de Salomone, ut patet 3 Reg. 1. Et prophetae inungebantur, ut patet de eliseo, qui inunctus fuit ab elia, 3 Reg. 19, et haec conveniunt Christo, qui fuit rex: Luc. 1: regnabit in domo Jacob in aeternum. Item fuit sacerdos, qui seipsum obtulit Deo sacrificium, Eph. 5. Item fuit propheta, qui praenunciavit viam salutis: Deut. 18: prophetam suscitabit Dominus de filiis Israel.

Sed quomodo unxit? non oleo visibili, quia regnum ejus non est de hoc mundo, Joan. 18: item non est functus sacerdotio materiali; et ideo non materiali oleo unctus, sed oleo spiritus sancti; et propterea dicit, oleo laetitiae. Et dicitur spiritus sanctus oleum: quia sicut oleum supereminet omnibus liquoribus, ita spiritus sanctus omnibus creaturis: Gen. 1: spiritus Domini ferebatur super aquas, idest debet esse super omnia in cordibus hominum, quia est amor Dei. Secundo propter suavitatem suam. Misericordia et omnis suavitas mentis a spiritu sancto est: 2 Cor. 6: in suavitate, in mansuetudine, in spiritu sancto.

Tertio, quia oleum est diffusivum, sic spiritus sanctus est communicativus: 2 Cor. Ult. Communicatio sancti spiritus sit semper cum omnibus vobis, amen: Rom. 5: charitas Dei diffusa est in cordibus vestris per spiritum sanctum.

Item oleum est fomentum ignis et caloris, et spiritus sanctus fovet et nutrit amoris calorem in nobis: Cant. Ult.: lampades ejus lampades ignis.

Item oleum illuminat, ita et spiritus sanctus: Job 32: inspiratio omnipotentis dat intelligentiam.

Sed dicit, Deus Deus. Haec littera Deus, vel est nominativi casus, vel vocativi; et ideo in Latino est dubium: sed in Graeco non, quia ibi unum est casus nominativi, et aliud vocativi, quia dicit, o Deus, Deus tuus unxit te oleo laetitiae. Et datur intelligi quod loquitur de Christo qui est Deus, et non potest inungi in quantum Deus, quia secundum quod Deus non potest promoveri: et ideo oportet aliquid accipi in Christo in quo ungetur, et haec est humana natura. Et secundum hanc habet Deum, quia secundum quod Deus, non habet Deum. Et dicitur oleum laetitiae, quia in tempore laetitiae Orientales ungebant se oleo: Isa. 61: oleum gaudii pro luctu. Spiritus sanctus est causa gaudii: Rom. 14: et gaudium in spiritu sancto: Gal. 5: charitas, gaudium, pax: quia spiritus sanctus non potest esse in aliquo quin gaudeat de bono et spe futuri boni: unde dicit, prae consortibus tuis, quia Christus fuit unctus prae omnibus aliis sanctis: Joan. 1: vidimus eum plenum gratiae et veritatis. Consortes ejus dicuntur inungi, quia quidquid habetur de oleo isto, idest de gratia spiritus sancti, est ex redundantia Christi: Joan. 1: de plenitudine ejus omnes accepimus: psalm. 132: sicut unguentum in capite etc..

|#6 Myrrha et gutta. Hic agit de deliciis regis, et describit has delicias ex quatuor: ex vestitu, ex habitaculo, ex ministerio, et ex conjugio. De primo dicit, myrrha et gutta et casia a vestimentis tuis.

Vestimenta Christi possunt esse duplicia: scilicet corpus ejus: Isa. 63: quare rubrum est vestimentum tuum? item vestimentum Christi sunt sancti omnes: Isa. 49: his omnibus velut ornamento vestieris. Et ab his procedit odor mirrae, guttae et casiae, sive de vestimento quod est corpus ejus, sive de sanctis. Myrrha habet amaritudinem; et sic si referatur ad corpus Christi, signat amaritudinem passionis: Cant. 5: digiti ejus, scilicet confixi ligno, pleni myrrha probatissima.

Si autem referatur ad sanctos, signat poenitentiam: Eccl. 24: sicut myrrha electa dedi suavitatem odoris. Ubi nos habemus gutta, Graecus, habet aloes: Hebraei, stactes. Gutta est liquor alicujus herbae, et calidum quid, et valet contra inflationes: et signat humilitatem, quae humilitas maxime fuit in Christo: Matth. 11: discite a me, quia mitis etc.. Item fuit etiam in sanctis: Isa. 66: super quem respiciam nisi ad pauperulum et contritum spiritu, et trementem sermones meos? aloes est succus herbae; sed non sumitur hic sic, sed pro quodam ligno, et vocatur aloes, quod est odoriferum. Stactes est gumma myrrhae, quod est speciosius quam myrrha. Et haec idem est quod myrrha quantum ad odorem.

Casia est triplex. Quaedam est casia quae est sicut fistula; quaedam est fructus arboris, et de hac non intendit hic, quia non est aromatica; sed est quaedam casia virga quae est aromatica, et ad istam refertur quod dicitur hic. Vel secundum Glossam est quaedam arbor casiata, quae nascitur in locis aquaticis: et per hoc signatur aqua lacrymarum, vel aqua baptismalis; quasi dicat, odor omnium istorum procedit a sanctis, et corpore tuo: 2 Cor. 2: Christi bonus odor sumus. Ex secundo dicit, a domibus eburneis; quasi dicat: redolet etiam a domibus tuis eburneis, quae redolent propter ista aromata. Antiqui parietes erant tabulati, apud nos sunt marmorei. Et sic apud Hebraeos et Orientales, parietes erant tecti ebore: Amos 3: peribunt domus eburneae. Domus signat fideles: 1 Pet. 2: et ipsi tamquam lapides vivi aedificamini in domos spirituales etc.. Eburneae, frigidae propter castitatem: Cant. 5: venter illius eburneus. Item candidae propter puritatem, rubicundae propter castitatem: Thren. 4: rubicundiores ebore antiquo. Ex tertio, ex quibus delectaverunt te filiae regum in honore tuo; quasi dicat: ita est deliciosus quod filias regum habet in ministerio; quasi dicat: vestimenta tua paraverunt filias regum quae serviunt tibi. Ad litteram. Filiae regum mundanorum delectant nos ad honorem Christi, quia dedicaverunt se Christo, et mortuae sunt pro Christo, et hoc, in honore tuo, idest ad tuum honorem: quasi scilicet non solum

unius regis, sed etiam filiae regum serviunt Christo. Vel aliter. Reges sunt apostoli: filii eorum sunt animae fideles. Vel reges sunt doctores: apocal. 5: fecisti nos Deo nostro regnum, et sacerdotes. Filiae eorum sunt populus christianus et fidelis: 1 corinth. 4: in Christo Jesu per evangelium ego vos genui: hi sunt filiae in honore Christi, non in honore regum, scilicet Petri et Pauli, sed Christi: 1 Cor. 1: nos praedicamus Christum crucifixum. Istae delectaverunt istis aromatibus.

|#7 Astitit regina. Supra Psalmista laudavit Christum ex gratiositate, ex virtute bellica, et ex deliciis; hic autem laudat eundem ex sponsa: quam describit ex quatuor: scilicet quantum ad sponsi praesentiam, quantum ad dignitatem, quantum ad gloriam, et quantum ad ornatum. Sponsa Christi est ecclesia; sponsae regis dicuntur reginae: esther 2: ista est esther ordinata regina. Et haec regina est ecclesia: 2 corinth. 11: despondi vos uni viro virginem castam etc.. Dignitas ejus est, quod est regina. Haec astitit semper inhaerens Deo et conjuncta.

Unde Angeli qui non mittuntur, dicuntur assistentes: Daniel. 7: millia millium etc.. Psal. 5: mane astabo tibi etc.. Dicit Gregorius: videt quidam per fidem, erigitur per spem, unitur per charitatem. Gloria istius reginae est praerogativa quam habet, quia, a dextris, idest in potioribus bonis. Unde et filius, in quantum est in potioribus bonis patris, secundum quod homo, dicitur esse a dextris. Marc. Ult.: Dominus quidem Jesus sedet a dextris Dei. Et haec meliora sunt; sed si comparentur spiritualia temporalibus, spiritualia sunt potiora. Et haec regina astitit in spiritualibus.

Prov. 3: longitudo dierum in dextera ejus. Item si per dexteram significantur bona opera, haec sunt potiora quam peccata. Prov. 4: vias quae a dextris sunt, novit Dominus. Et in his astitit haec regina. Ornatus describitur cum dicit, in vestitu deaurato. Hieronymus non habet, circumdata varietate, nec Hebraei: sed Hieronymus habet, in diademate deaurato. In Hebraeo, in massa auri. Et secundum nostram litteram est duplex vestimentum ecclesiae. Unum est doctrina duorum testamentorum. Prover. Ult.: omnes domestici ejus vestiti sunt duplicibus. Et iste vestitus non est aurum solum, sed deauratus, quia est refulgens divina sapientia, qua haec doctrina est plena. Tamen est, circumamicta varietate. Et potest referri quantum ad diversa genera linguarum, vel quantum ad profundiorum modum sapientiae.

Alius vestitus est operatio virtuosa. Ps. 131: sacerdotes ejus etc.. Per aurum autem significatur charitas. Genes. 2: aurum terrae illius optimum.

Est enim charitas fulgida et rubea. Et ideo dicitur deauratus, quia informatus charitate. 1 Cor. Ult. Omnia opera vestra in charitate fiant. Vel, circumamicta varietate, idest diversis virtutum operibus; quia alii fuerunt aurei per martyrium, alii rosei per gemitum poenitentiae. Colos. 3: induite vos sicut electi Dei sancti et dilecti viscera misericordiae etc.. Et potest exponi totum hoc de beata virgine, quae regina et mater regis est, quae astat super omnes choros in vestitu deaurato, idest deaurata divinitate: non quod sit Deus, sed quia est mater Dei.

|#8 Audi filia. Hic commendatur sponsa quadrupliciter: scilicet a decore, ab excellentia gloriae, ibi, omnis gloria. A societate, ibi, adducentur. Et a prole, ibi, pro patribus tuis. Circa primum duo facit. Primo ponit quomodo acquirit decorem seu gratiositatem. Secundo agit de ipsa gratiositate, ibi, et concupiscet. Primo ergo redditur attentata ipsa ad admonitionem; unde dicit, audi filia. Vocat futuram ecclesiam duplici ratione. Una est, quasi loquens David in persona sua: quia sicut in quantum adhaeremus Christo filio Abrahae, sumus filii Abrahae; ita et filii David cujus filius est Christus.

Vel loquitur in persona apostolorum, ex quibus sumus propagati in Christo Jesu per evangelium. Dicit itaque: audi filia. Jacob. 1: sit omnis homo velox ad audiendum, scilicet evangelium, vel verbum Christi.

Luc. 11: beati qui audiunt verbum Dei.

Vel Scripturam prophetarum, ut credant Christo.

Isa. 53: quis credidit auditui nostro? et, vide, per fidem hic, sed in futuro videbis per speciem. 1 Cor. 13: videmus nunc etc.. Vel vide Christum natum. Baruch 13: post haec in terris visus est.

Joan. 1: vidimus eum plenum gratiae et veritatis.

Inclina aurem tuam, scilicet per humilitatem ut obedias. Eccl. 6: si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam. Obliviscere populum tuum. Monitio imaginaria, quod haec regina venerit ad David vel Salomonem ex populo alieno. Et ideo monetur ut memor sit sui. Et hoc competit ecclesiae, quae vocata est ad Christum ex alieno populo, vel Judaeorum, vel gentilium quia, secundum Augustinum: nemo potest venire ad vitam novam Christi, nisi poeniteat eum veteris vitae, scilicet peccati. Et ideo dicit, obliviscere populum tuum. 1 Paral. 16: transierunt de gente in gentem, et de regno ad populum alterum. Et domum patris tui, scilicet diaboli. Joan. 8: vos ex patre diabolo estis. Ezech. 16: pater tuus Amorrhaeus.

Vel peccati, vel carnalis affectus. Gen. 41: oblivisci me fecit Deus omnium laborum meorum, et domus patris mei. Et hoc signat Deut. 21, de puella captivorum, quae debet radi, et debet plorare patrem et matrem sicut mortuum.

Et concupiscet rex decorem tuum. Hic promittit ipsi sponsae gratiositatem regis. Primo, a rege; et hoc est amoris. Secundo, a populo; et hoc est honoris, ibi, vultum tuum deprecabuntur. Repromittit ergo regis amorem, et ostendit regis dignitatem.

Dicit ergo: si oblivisceris populum tuum et domum patris tui, ex hoc acquies decorem spiritualem.

Psal. 25: Domine, dilexi decorem domus tuae.

Et hic decor concupiscitur a sponso spirituali: propterea dicit, et concupiscet rex decorem tuum. Et hic decor est pulchritudo justitiae. Jer. 31: benedicat tibi Dominus pulchritudo justitiae. Concupiscet, idest delectabitur in eo. Is. 62: quia complacuit Domino in te. Et hoc est desiderandum, quia iste rex est magnus in potestate, in natura, in honore. Primum habet quia rex, ideo est Dominus. Ps. 99: scitote quoniam ipse est Dominus. Secundum, quia ipse est Deus. Ps. 94: quoniam Deus magnus Dominus. Tertium, quia adorabunt eum scilicet remoti, et omnes populi totius mundi. Psal. 85: omnes gentes quascumque fecisti, venient, et adorabunt coram te Domine. Soph. 2: adorabunt eum omnes viri de loco suo, omnes insulae gentium. Item adorabunt eum propinqui, quia filiae tyri in muneribus, quia scilicet tyrus est vicina terrae promissionis.

Unde, filiae, idest habitatores terrae illius, vultum tuum deprecabuntur, idest subdentur tibi cum muneribus: quia hoc impletum est quando mulier chanaanica egressa a finibus tyri, venit ad Jesum; Matth. 15: vel, vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis, idest viri qui sunt in tyro. Tyrus interpretatur angustia; unde omnes qui sunt in angustia, deprecabuntur te. Ad litteram omnes veniebant ad Christum. Lucae 4: cum sol autem occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus etc.. Isa. 26: Domine, in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Et offerent munera, idest seipsum. Vel eleemosynas. Isa. 19: vota vovebunt Domino, et solvent.

#9 Omnis gloria. Supra Psalmista commendavit sponsam a decore; hic autem commendat eam quantum ad gloriam et intrinsecus et extrinsecus.

Primum facit cum dicit, omnis gloria ejus. Ly ejus superfluit; unde construitur expositive ejus, scilicet, filiae regis ab intus: et hoc tripliciter.

Primo, quia in interiori conscientia, non in exteriori fama hominum, sicut est fama peccatorum. 2 Cor. 1: gloria nostra haec est testimonium conscientiae nostrae. Secundo in interiori justitia, non in exteriori observantia, sicut in veteri testamento.

Rom. 2: circumcisio cordis, non carnis; in spiritu, non in littera; cujus laus non est ex hominibus, sed ex Deo. Tertio, quae est in spe aeterna, quae est interna; non in spe temporalium, quae est extra. Matth. 6: attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus: sed cum facis eleemosynam etc.. Secundum facit cum dicit, in fimbriis aureis. Per has fimbrias intelligitur doctrina ecclesiae, Exod. 28, ubi Dominus mandat quod in fimbriis vestimenti sacerdotis essent tintinnabula, quorum sonus audiretur. Per sonum ergo doctrina designatur. Ergo in doctrina divinae sapientiae, quae per aurum designatur, est magna gloria: et tamen est circumamicta varietate, idest ornata et vestita aliis linguis, idest variis modis docendi, tamen eandem veritatem sonant.

Act. 2: loquebantur variis linguis apostoli etc..

Vel aliter, in fimbriis aureis, et hoc refertur ad interiorem munditiam et ornatum virtutum; circumamicta, ad exteriorem; quasi dicat: omnis gloria ab intus; et haec duo praecipue sunt in fimbriis aureis. Et propter hoc intelligitur finis vitae quantum ad totam ecclesiam, vel ad totum hominem, quia fimbriae sunt extremae in vestimento: et non dicit deauratae, sed quia sunt aureae. Glossa enim dicit, quod illi qui inventur in fine mundi, erunt perfecti et sancti. Item homo quamdiu proficit, est quasi deauratus; sed quando erit in fine, tunc erit totus repletus claritate. Prov. 4: justorum semita, quasi lux splendens crescit, et proficit usque ad perfectum diem. Et dicit, circumamicta varietate, exteriori, scilicet diversarum gentium, vel diversarum gratiarum et virtutum.

#10 Adducentur. Hic commendatur a societate: et circa hoc tria facit. Primo enim describitur ejus societas; secundo, quomodo ad ejus societatem perveniatur, ibi, afferentur; tertio, quando haec societas, sed ubi terminetur, ibi, adducentur. Hieronymus habet aliter, omnis gloria filiae regis a perfasciis aureis vestita. Et hic est punctus; quasi dicat, habet vestimentum fasciis aureis. Et post in varietate cum aliis etc., adducentur etc.. In Hebraeo aliter, prae inclusionem auri vestimenta, idest circumamicta.

Et post; insuper cum subtilibus quae sunt plumariae; quae eam attingunt adducentur, sic indutae. Et duo numerat, virgines et proxima.

Et si accipiatur easdem esse, sic est sensus: virgines interius, scilicet fideles animae non corruptae per peccatum; adducentur regi, scilicet Christo qui est rex regum. Adducentur, dico, quia non per se venient.

Joan. 6: nemo venit ad me etc.: et ideo dicit Cant. 1: trahe me post te. Sed adducentur post eam, scilicet universalem ecclesiam, quia nullus veniet nec adducetur ad Christum nisi sequatur doctrinam ecclesiae. Vel, post eam, idest post b. Virginem, quia ad Christum ejus virgines adducentur ad servandam castitatem, et ad exercitium aliarum virtutum. Et haec sunt proxima ejus, scilicet vel ecclesiae, vel b. Virginis, et haec afferentur.

De illis dicit, adducentur, quia levius convertentur ad Christum. De istis dicit, afferentur, quia importunus trahuntur; 2 Tim. 4: iusta opportune importune. Si vero accipiantur ut diversae, sic per virgines intelliguntur perfecti; et isti adducentur, quasi per se ire volentes. Psal. 104: eduxit populum suum in exultatione, et electos suos in laetitia; quia afferentur in laetitia, interiori, et exultatione, exteriori. Christo enim voluntarie se obtulerunt. Ps. 53: voluntarie sacrificabo tibi. Vel afferentur ab Angelis in caelum. Luc. 16: factum est ut moreretur etc..

Et quo afferentur? in templum regis. Ubi manifestum est, quod loquitur de rege Christo Deo, quia dicit, templum; quasi dicat, ut ipsi sint templum regis. 1 Cor. 3: templum Dei sanctum est, quod estis vos. Vel ut in templo Dei contemplantur, idest ut vacent Deo; nam ad hoc ordinatur consortium virginum, ut vacent Deo. 1 Cor. 7: quae nupta est mulier, cogitat quomodo placeat viro; quae autem innupta, cogitat quomodo placeat Deo.

#11 Pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Hic commendat eam a prole. Circa quam quatuor ponit: scilicet prolis originem, dignitatem, officium et fructum. Dicit ergo, pro patribus tuis nati sunt tibi filii. Filii ecclesiae primitivae sunt apostoli et eorum successores. Filii dicuntur esse nati ecclesiae per doctrinam Christi sponsi ejus, et alii per doctrinam apostolorum, et alii filii aliorum praedicantium.

Et ideo non est inconueniens quod idem sint filii et patres: quia apostoli ipsi sunt patres eorum quos converterunt. 1 Cor. 4: in Christo Jesu ego vos genui. Alii etiam sunt patres et filii. Isti ergo filii sunt nati ecclesiae. Filii apostoli, et alii sancti viri et doctores. Vel patres boni fuerunt prophetae. Eccl. 44: laudemus viros gloriosos, et parentes nostros. Et loco istorum nati sunt ecclesiae filii qui funguntur dignitate illorum; et sic patet proles et origo sponsae. Sequitur dignitas, constitues eos principes super omnem terram, idest primo capientes, primum capies.

Isti ergo principes dicuntur, quia primi dona spiritus sancti acceperunt. Rom. 8: non solum autem illi, sed nos ipsi primitias spiritus habentes, tempore prius, caeteris abundantius, dicit Glossa.

Unde sicut beatae virgini nulla mulier comparatur, ita nec aliquis sanctus potest apostolis comparari nec adaequari. Item dicuntur principes, quia fuerunt et sunt ecclesias gubernantes. Item quia primi post Christum doctores nostri fuerunt. Ps. 67: praevenerunt principes etc.. Isti sunt diligendi. Judith 5: cor vestrum diligit principes Israel.

Istos constitues principes, qui non sunt per seipsos constituti, sed per Christum. Joan. 15: non vos me elegistis, sed ego elegi vos etc.. Item alii praelati constituuntur per summum pontificem.

Hebr. 5: nemo assumat sibi honorem. Et non in aliqua parte, sed super omnem terram. Ps. 18: in omnem terram exivit sonus eorum etc..

Et nimis honorati sunt etc.. Ps. 138. Et hoc specialiter convenit Petro et Paulo; nam Petrus obtinuit principatum universalem ecclesiae. Joan. 21: pasce oves meas. Paulus super totum mundum, quantum ad gentes gentiles. Isa. 49: posui te in lucem gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terrae. Et hoc etiam dicit ipse, Act. 13. Memores erunt nominis tui, Domine. Hic ponitur officium apostolorum, quod est praedicare nomen Dei. Marc.

Ult.: euntes in mundum universum, praedicate evangelium omni creaturae; et ideo dicit, memores erunt, idest facient habere memoriam. Nominis tui in omni generatione. Quantum ad locum, quia in omni parte mundi, et generatione, quantum ad tempus, quia caelum et terra transibunt etc..

Marc. 13. Matth. Ult.: ecce ego vobiscum sum etc..

Propterea populi. Hic ponitur fructus, qui est, quia omnes populi confitebuntur tibi Christe: et dicit, populi, quia non solum unus populus, sed omnes.

Psal. 66: confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes. Philip. 2: omnis lingua confiteatur, quia etc. Isti confitebuntur tibi in aeternum. In Graeco idem est aeternum quod saeculum, vel aevum; unde Glossa, in aeternum, scilicet praesentis saeculi, et in saeculum saeculi, idest in futuro. Et haec memoria durabit in aeternum. Isa. 35: gaudium et laetitiam obtinebunt.

Alia littera habet, memor ero nominis tui etc.. Et haec est melior: et tunc refertur ad fructum apostolorum, et erit vox populi conversi; quasi dicat: dico quod constitues eos principes: et ego populus christianus memor ero nominis tui etc.: in quo designatur fides, quae est in corde; et post laus, quae est post fidem. Et hic Psalmus cantatur in festo natalis Domini propter sponsi laudem quae tangitur. Item cantatur in festis virginis, propter ejus laudem quae tangitur. De primo, ibi, speciosus.

De secundo, ibi, astitit regina. Item cantatur in festivitibus virginum, quia adducuntur. Item in festis apostolorum, pro patribus tuis.

|+45 Pars 45

#1 Postquam Psalmista petiit divinum auxilium contra adversa quae patitur ab hostibus, cum dixit, Deus auribus, et ut jam exauditus ostendit gloriam regis, dicens, eructavit; hic autem exauditus pro populo, ostendit beneficium datum populo. Et sicut per praecedentem Psalmum gloria Christi designatur, ita in hoc Psalmo designantur beneficia exhibita fidelibus Christi. Unde in titulo hoc etiam designatur; et est duplex littera: in finem Psalmus David pro arcanis. Arcana quae sunt a principio, sunt abscondita, scilicet quod filius Dei factus est homo, quod Deus moriatur, quod gentes convertantur ad Christum. Ista fuerunt secretissima. Isa. 24: secretum meum mihi. Ephes. 3: aliis filiis hominum non est agnitum. Et haec sunt revelata per Christum. Matth. 13: eructabo abscondita.

Job 28: abscondita produxit in lucem. Hic ergo Psalmus tendens in finem, idest in Christum, est David pro arcanis, idest ad arcanorum manifestationem. Alia littera habet, pro filiis Core. Pro Core qui interpretatur calvaria, intelligitur crux Christi. Hic ergo Psalmus attribuitur fidelibus crucis Christi pro revelatione arcanorum. Hieronymus habet, pro viventibus. Agit enim hic de tribulatione et conservatione in eis.

Est ergo pro viventibus, idest pro his qui servantur in vita; et qui servantur auxilio Dei, dicuntur esse in abscondito. Ps. 30: protegit me in abscondito faciei suae, a conturbatione hominum.

Dividitur ergo Psalmus iste in duas partes. Primo agit de auxilio divino contra tribulationes; secundo agit de pace post tribulationes concessa, ibi, venite, et videte. Circa primum duo facit. Primo praemittit causam horum beneficiorum; secundo exponit mala et beneficia data contra mala, ibi, sonuerunt, circa primum duo facit. Primo ponit auxilium Dei contra tribulationes praeteritas; secundo ponit fiduciam conceptam de futuris, ibi, propterea non timebimus.

Circa primum duo facit. Primo tangit Dei auxilium; secundo tribulationem contra quam divinum auxilium datur. Si aliquis vult subvenire afflicto, hoc facit tripliciter. Primo, ut ipsum fugientem recipiat: et hoc est parum; secundo, ut assistat ei in tribulatione posito; tertio, ut ei auxilium exterius praebeat. Et haec tria Deus facit qui est refugium; et ideo dicit, Deus noster refugium.

Prov. 18: turris fortissima nomen Domini.

Item pugnantes et afflictos adjuvat et fortificat: ideo dicit, virtus. Isa. 40: qui dat lasso virtutem.

Item adjuvat exterius per se et per alios: unde dicit, adjutor. Psal. 9: adjutor in opportunitatibus.

Hoc auxilium est necessarium, in tribulationibus quae invenerunt nos nimis. Hae tribulationes sunt et spirituales et corporales. Spirituales sunt peccata: et hae inveniunt homines nimis, quia dolor poenitentiae maximus est inter omnes dolores. Psal. 37: afflicto sum, et humiliatus sum nimis. Et in hac tribulatione Christus est refugium: quia in ea consolatur, et ab ipso roboratur et juvatur homo. Corporales fuerunt in primitiva ecclesia sanctis. 2 Cor. 1: gravati sumus supra modum; et ideo dicit, nimis.

Hieronymus habet: auxilium inventum est in tribulationibus validum. Et sic ly nimis refertur ad adjutorium divinum. Propterea non timebimus.

Psal. 26: Dominus illuminatio mea et salus mea: quem timebo? quasi dicat, nullum timebo. Et merito, quia ipse est: Deus noster refugium et virtus, adjutor in tribulationibus quae invenerunt nos nimis. Secundo ostendit quae sunt timenda. Duo autem sunt timenda: scilicet generalis tribulatio, et oppressio magnorum. Generalis tribulatio est, quando omnes trucidantur. Alia est, quando principes capiuntur. In his habet locum timor. Sed, ego non timebo dum turbabitur terra, idest si totus populus tribuletur, et transferentur montes in cor maris. Nec timebo etiam si magni capiantur. Sed mystice, per terram quae solida est, intelligitur Judaea, quae solida fuit in cognitione unius Dei, et fixa, et cingebatur gentibus, sicut terra circumdatur mari et cingitur aquis. Isa. 1: terra vestra deserta: et sic signat persecutionem quam fideles passi sunt a Judaeis: quasi dicat: non timebo dum turbabitur Judaea per praedicationem Christi. Matth. 2: audiens hoc Herodes turbatus est etc.. Et non timebo, quia montes, idest apostoli, transferent se ad gentes. Act. 13: ecce convertimur ad gentes. In cor maris, idest in dilatationem gentium, quia gentes habuerunt apostolos in magna reverentia. Vel, in cor maris, idest usque ad profunda et extrema terrae.

Act. 22: ad nationes longe mittam te.

#2 Sonuerunt et turbatae sunt aquae. Hic ostendit quae sint istae tribulationes. Et primo proponit eas in metaphora; secundo exponit. Dicit ergo, sonuerunt et turbatae sunt aquae eorum. Secundum Hieronymum, aquae ejus. Et haec est melior littera: et est sensus, transferentur in cor maris aquae ejus, idest maris, scilicet populi, sonuerunt, propter iracundiam contra nos. Ps. 87: omnes fluctus tuos etc.. Sed, montes, idest principes sicut Nero et alii, conturbati sunt in fortitudine ejus, scilicet Dei, quia ex hac fortitudine etiam ipsi montes turbati sunt. Hebraeus habet, in superbia sua. Mystice loquitur sic, sonuerunt montes, idest apostoli qui montes dicuntur: turbatae sunt aquae, idest populi gentilium ad sonum montium, idest ad praedicationem apostolorum.

Aquae signant sapientiam; quasi dicat: aquae, idest prophetiae gentilium sunt turbatae. 1 Cor. 1: perdam sapientiam sapientium etc..

Vel montes, idest apostoli, turbati sunt, scilicet exterius per tribulationes, in fortitudine maris.

Sed videtur contrarium dicere alibi, justus non conturbabitur. Psal. 36.

Sed dicendum, quod verum est interius, quia non contristabit justum quicquid ei acciderit.

#3 Fluminis. Sub quadam similitudine posuit tribulationes quas sancti sustinuerunt; hic autem sub alia similitudine proponit divinam consolationem quantum ad duo: scilicet quantum ad affluentiam divinae gratiae, et quantum ad solatium divinae praesentiae, ibi, Deus in medio ejus. Et sicut tribulatio exprimitur sub similitudine aquarum sonantium et turbatarum, ita consolatio exprimitur sub similitudine fluminis, quod signat gratiam propter aquae abundantiam, quia in gratia est abundantia donorum.

Psal. 64: flumen Dei repletum est aquis.

Et quia derivatur a principio, scilicet fonte, sed non fons a flumine quia fons est in suo principio, et spiritus sanctus est a patre et filio. Apoc. Ult.: ostendit mihi fluvium aquae vivae splendidum sicut chrySTALLUM, procedentem a sede Dei et agni.

Item quia fluvius movet arenam et lapides, sic spiritus sanctus movet cor ad opus. Joan. 7: flumina de ventre ejus etc.. Sed aliqui sunt fluvii qui habent tardum motum: non est talis iste, quia est festinus: unde dicit, impetus fluminis. Et hoc refertur ad duo. Primo, quia spiritus sanctus gratia perfundit subito Cor. Act. 2: factus est repente de caelo sonus etc.. Alio modo, quia spiritus impetu sanctus amoris movet Cor. Isa. 56: cum venerit quasi fluvius violentus. Rom. 8: qui spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt. Cant. 4: fons hortorum etc. Quae fluunt impetu de Libano.

Hieronymus habet, fluminis divisiones. Et haec sunt gratiae spiritus sancti: quia, divisiones gratiarum sunt, 1 Cor. 12. Effectus est duplex jucunditatis est unus: et hoc designat cum dicit, laetificat civitatem Dei. Et hoc manifestatur ex auctoritate sacrae Scripturae, quae dicit Rom. 14: regnum Dei non est esca et potus, sed justitia et pax et gaudium in spiritu sancto. Gal. 5: fructus spiritus est pax, gaudium etc.. Et quia facit amare Deum.

Et in hoc amore semper est jucunditas, quia quilibet delectatur in praesentia amati: et qui diligit Deum, habet Deum praesentem. 1 Joan. 4: qui manet in caritate etc.. Haec civitas est ecclesia.

Psal. 86: gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei etc.. Tria sunt in ista civitate, quae sunt de ejus ratione. Primum est, quod sit ibi multitudo liberorum: quia si est ibi unus vel pauci, non est civitas: et similiter si sunt servi. Et hoc maxime invenitur in ecclesia. Gal. 4: non sumus ancillae filii, sed liberae. Secundum est quod habeat sufficientiam per se. In vico enim non inveniuntur omnia necessaria vitae humanae sanis et infirmis; sed in civitate oportet invenire omnia necessaria ad vitam. Et haec sufficientia est in ecclesia: quia quicquid necessarium est ad vitam spiritualem, invenitur in ea. Psal. 64: replebimur in bonis domus tuae. Tertium est unitas civium: quia ab hoc, scilicet ab unitate civium, civitas nominatur; quia civitas quasi civium unitas. Et haec est in ecclesia. Joan. 17: ut sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus. Haec ergo civitas laetificatur per gratiam spiritus sancti in eam descendentem.

Secundus effectus est sanctitatis: unde dicit: sanctificavit tabernaculum suum altissimus. Hoc tabernaculum uno modo est ipsa civitas. In civitate habitant quiescentes; in tabernaculo militans ecclesia, quae hic habet pacem, scilicet ex Deo: et tamen patitur inquietem a mundo. Joan. 16: in mundo pressuram habebitis; in me autem pacem.

Et ideo propter primum dicitur civitas: propter secundum dicitur tabernaculum. Hoc ergo sanctificavit altissimus per proprium sanguinem. Hebr. Ult.: Jesus ut sanctificaret per suum sanguinem etc..

Item per sacramenta in quibus operatur virtus sanguinis Christi. 1 Cor. 6: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis. Vel aliter.

In civitate et in exercitu est principale tabernaculum regis vel ducis: ita in hac civitate, idest ecclesia, principale tabernaculum est corpus Christi.

Et corpus tabernaculum dicitur. 2 Pet. 1: sciens quod velox est depositio tabernaculi mei. Et sic corpus Christi est tabernaculum, quia in eo est tota plenitudo divinitatis. Hoc tabernaculum sanctificavit altissimus: non quod aliquando non fuerit sanctus, sed quia in ipsa conceptione sanctum ipse formavit: quod fuit singulare in Christo.

#4 Deus in medio ejus. Hic ponitur consolatio ex praesentia. Et primo ponit beneficium hujus praesentiae; secundo effectus, ibi, non commovebitur.

Dicit ergo, Deus in medio, scilicet ecclesiae. 1 Cor. 14: vere protestans quod Deus est in vobis.

Et dicit, in medio, ut ostendat quod non est acceptor personarum, ut dicitur Act. 10, et Eph. 6.

Medium autem dicitur quod aequaliter distat ab extremis. Et Deus quantum est in se aequaliter se habet ad omnes: Luc. 24: stetit Jesus in medio discipulorum: Gen. 2: lignum vitae erat in medio Paradisi. Vel ideo dicit, in medio, quia cor dicitur esse in medio hominis. Quia ergo habitat in cordibus nostris, ideo dicitur esse in medio. Effectus est duplex: stabilitas contra mala, et firmitas ad bona. Dicitur ergo, quia Deus est in medio ejus, scilicet istius civitatis, non commovebitur, idest firma reddetur et stabilis: Ps. 124: qui confidunt etc.. Matth. 16: portae inferi non praevallebunt adversus eam. Quantum ad secundum dicit, adjurabit eam Deus: quod non solum oportet quod detur stabilitas contra mala, sed auxilium ad bona implenda. Dicit ergo, adjuvabit eam Deus, idest ecclesiam, mane diluculo.

Per mane intelligitur principium boni operis. Quidam dicunt, quod principium boni est a naturali principio, sed finis et consummatio est a Deo. Sed contra est, quod hic dicit quod mane, idest ab exordio boni operis. Unum exordium boni operis ex parte intellectus est cogitatio, aliud ex parte voluntatis: et haec duo sunt a Deo, quia, non sufficientes sumus cogitare aliquid a nobis (ut apostolus dicit 2 Cor. 3), sed sufficientia nostra ex Deo est.

Item in ipso est velle et perficere, ut idem apostolus dicit Phil. 2. Et per hoc quod additur, diluculo, designat quod ecclesia juvatur per spiritualem illuminationem spiritus sancti: isa. 60: surge, illuminare etc.. Alia littera habet, vultu suo: et hoc refertur vel ad statum praesentem; et sic signat praesentiam auxilii ejus, quasi principaliter ei subvenientis, secundum illud psalm. 39: ostende nobis, Domine, faciem tuam, et salvi erimus. Vel ad statum futurum; quasi dicat: modo est in medio ejus: et permittit eam conquassari, sed in futuro praebebit ei auxilium aspectu vultus sui: Ps. 20: laetificabis eum in gaudio cum vultu tuo. In Hebraeo est talis littera. Et si

pro eodem accipiatur mane et diluculo, scilicet considerationis diluculi, quia optima et ad contemplandum hora matutina; Ps. 5: mane astabo tibi.

Item Ps. 62: in matutinis meditabor in te; quasi dicat, adjuvabit eam Deus vultu suo, idest in contemplatione suae altitudinis. Et possunt haec referri ad b. Virginem, quia ipsa est civitas, in ipsa habitavit, ipsam fluminis impetus, scilicet spiritus sanctus, laetificavit, ipsam sanctificavit in utero matris suae, postquam formatum fuit corpus et creata anima.

Tunc primo operuit gloria Domini tabernaculum, ut dicitur Exod. 40. Et est alia sanctificatio b. Virginis et aliorum sanctorum: quia alii sic sanctificati fuerunt quod nunquam mortaliter peccaverunt, tamen venialiter sic: 1 joan. 1: si dixerimus quia peccatum non habemus etc.. Beata autem virgo nec mortaliter nec venialiter umquam peccavit: Cant. 4: tota pulchra es amica mea etc.. Et ideo dicit, non commovebitur, nec veniali peccato. Et ideo dicit, adjuvabit eam Deus mane diluculo, idest adhuc ea existente in utero. Et hoc est quod dicit, quod auxiliatus est ei Dominus in ipso ortu matutino.

#5 Conturbatae sunt gentes. Supra Psalmista posuit afflictionem aliorum et consolationem propriam sub similitudine; hic autem exponit primo quod dictum est de afflictione; secundo de consolatione, ibi, Dominus virtutum; et ordinate exponit omnia. Supra loquens de tribulatione, dicit, sonuerunt et turbatae sunt: ubi tetigit turbationem et causam, in fortitudine. Item turbationem aquae: et exponit cum dicit, conturbatae sunt gentes: Apoc. 17: aquae multae, populi multi. Conturbati sunt, in malo, quia insanierunt contra Christum.

Vel in bono: quia qui ad bonum convertitur, sentit afflictionem propter consuetudinem praeteritam.

Item turbati sunt montes. Et dicit, inclinata sunt regna, idest reges terrae humiliati sunt ad fidem Christi: isa. 49: vultu in terram demisso adorabunt te. Et causam exponit, cum dicit, dedit vocem suam. Supra dixit, in fortitudine: in veteri autem testamento dicit, dedit vocem, sed per prophetas sed postea per seipsum. Psalm. 17: intonuit de caelo etc.. Cant. 2: sonet vox tua in auribus meis. Ad hanc vocem, mota est terra, primo Judaeae, postea tota terra universaliter: isa. 24, commotione commovebitur terra. Quidam autem commoti sunt in malum per vocem Christi: sicut Pharisaei et alii multi. Quidam in bonum, sicut apostoli, et qui conversi sunt ad fidem.

#6 Dominus virtutum. Hic exponit quod dicit de consolatione, scilicet quod dicit, Deus in medio ejus.

Et describit Deum adjuvantem, et ejus praesentiam et ejus auxilium. Deum describit dupliciter: quia Dominus virtutum, quia dominatur non solum creaturis inferioribus, sed etiam virtutibus caelestibus. Non erat sufficiens homini quod mitterentur Angeli, quos misit ad dationem veteris testamenti; sed oportebat quod ipse veniret, ut innotescat, quod anima hominis est tantae excellentiae quod non nisi in Deo virtutum potest beatificari: Ps. 79: Domine virtutum respice et vide etc.. Et est nobiscum primo per carnis similitudinem: Phil. 2: in similitudinem hominum factus. Item per familiarem conversationem: baruch 3: post haec in terris visus est etc.. Item per gratiam inhabitans nos: Ephes. 3: inhabitare Christum per fidem etc.. Et ideo dicitur emmanuel, idest nobiscum Deus. Susceptor noster Deus Jacob. Hic ostendit auxilium quod habet a Deo, quia ipse susceptor noster est, qui suscepit nos in suam curam: Ps. 3: tu autem, Domine, susceptor meus es. Vel ostendit quomodo sit nobiscum, quia scilicet suscepit nostram naturam: Hebr. 2: nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahae.

Ideo dicitur Deus Jacob. Deus virtutum dicitur propter gentiles, ne credant quod non habeamus alium Deum quam ipsi: Hebr. 2: non confunditur vocare eos fratres dicens: nuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiae laudabo te (Ps. 21)p

#7 Venite et videte opera. Hic exprimit tranquillitatem subsequentem: et facit tria. Primo excitat attentionem. Secundo proponit tranquillitatem.

Et tertio inducit conclusionem. Primo ergo inducit in considerationem divinatorum operum; et ideo dicit, venite per fidem: 2 Cor. 5: per fidem ambulamus.

Et videte, per studium et diligentiam: Matth. 11: venite ad me omnes etc.. Et videte, idest considerate: opera Domini: isa. 3: opus Domini non respexistis. Dicitur peccatoribus Ps. 138: mirabilia opera tua etc.. Quae posuit prodigia super terram. Haec opera sunt prodigia, quae praetendunt aliquid in futurum. Et mirabilia quae tempore Christi fuerunt, sive circa mortem Christi, sive in vita quae fecit: quae omnia fuerunt signa alicujus futuri. Et sunt super terram, idest super omnem naturalem virtutem. Et quae sunt ostendit, auferens bella.

Primo fuit opus pacis. Secundo ostendit magnitudinem operis hujus. Tertio utilitatem, abstulit bella, quia in tempore nativitatis Christi in toto mundo facta est pax: Ps. 71: orieter in diebus ejus justitia, et abundantia pacis: Ps. 75: ibi confregit potentias. Et haec significabant pacem quam venit facere Christus inter Deum et humanam naturam. Magnitudo pacis ostenditur quantum ad locum, quia, usque ad finem terrae, quia fuit quasi universalis pax. Ad litteram, tempore nativitatis Christi: quia jam quiescentibus bellis civilibus, Octavianus dominabatur toti mundo. Et haec pax praetendebat quod pax Christi derivari debebat in omnibus hominibus. Luc. 2: gloria in altissimis Deo, et in terra pax hominibus.

Secundo quantum ad tempus, quia diuturna.

Et hanc diuturnitatem describit, quia si homo timet bellum, conservat arma. Et ideo dicit, arcum conteret, et confringet arma; quasi dicat, tamdiu durabit pax, quod omnes tradent oblivioni arma: quia illa pax diu durabit:

isa. 2: conflabunt gladios suos in vomeres, et lanceas suas in falces. Et describit arma impugnationis quae a remotis percutiunt: unde dicit, arcum conteret: Osee 1: conteram arcum Israel in valle jesrael. Et quandoque de prope: et hic est gladius et lancea. Item describit arma defensionis, quia scuta comburet igni. Et haec significabant perpetuitatem pacis fiendae per Christum: isa. 9: multiplicabitur ejus imperium, et pacis non erit finis. Conteret arcum, idest dolosas machinationes: Ps. 36: arcus eorum confringatur. Et confringet arma, idest manifestas insidias: Luc. 11, cum fortis armatus etc.. Et scuta comburet igni, idest obstinarum mentium defensiones, quibus nituntur resistere divinae voluntati: job 41: corpus ejus sicut scuta fusilia, et compactum squammis sese prementibus. Haec comburet igne spiritus sancti, qui dissolvit duritiam cordium: Luc. 12: ignem veni mittere in terram.

|#8 Vacate et videte. Hic finis est pacis. Finis pacis temporalis, secundum Philosophum, est contemplatio veritatis. Unde pax est utilis finis vitae activae, et pax ordinatur ad contemplationem. Et secundum Augustinum, Christus procuravit pacem Romani imperii, ut apostoli discurrerent per totum mundum.

Et ideo dicit ex quo est tanta pax, vacate et videte.

Unde patet quod Deus dat pacem ut non vacent malis operibus, sed contemplationi veritatis: 1 Cor. 7: ut vacetis orationi: Eccl. 39: et in prophetis vacabit. Videte, dicit duo: primo quod Christus est verus Deus: secundo quod ejus fides debeat divulgari per totum mundum. Quantum ad primum dicit quod sit Deus: Deut. 32: videte quod ego sim solus, et non sit alius praeter me. Quantum ad secundum, exaltabor in gentibus, idest demonstrabor altus in fide gentium: Malach. 1: ab ortu solis etc.. Et ponit hoc iterato, exaltabor in terra, scilicet Judaeorum, quae dicitur terra propter stabilitatem: Rom. 11: donec plenitudo gentium intraverit, et sic omnis Israel salvus erit. Ostendit ex his magnitudinem Dei; cum dicit, Deus virtutum nobiscum; quasi dicat: et his operibus Dei magnis tunc ostensis possumus dicere, quod Dominus virtutum est nobiscum.

Et hoc expositum est supra.

|+46 Pars 46

|#1 In praecedentibus Psalmis Psalmista exposuit gloriam regis et regni; hic autem exhortatur gentes alienigenas ut convertantur ad Deum. Et primo hortatur ad Dei laudem. Secundo ad spem de Deo habendam. Tertio docet eas cultum divinum.

Secundum incipit, ibi, audite haec. Tertium, ibi, Deus deorum. Titulus est manifestus, quia est expositus supra, in finem pro filiis Core Psalmus David. Circa primum duo facit. Primo exhortatur omnes gentes ad laudem Dei. Secundo ponitur materia laudis, ibi, magnus Dominus. Circa primum tria facit. Primo enim ponit invitationem ad laudem Dei. Secundo causam, ibi, quoniam Dominus excelsus. Tertio manifestat hanc causam, ibi, ascendit Deus. Laus Dei procedere debet ex jucunditate cordis, sicut etiam est in patria: isa. 51: gaudium et laetitia invenietur in ea. Haec laetitia cordis ostenditur per signum exterioris, facti vel verbi. Primo ergo inducit ad laudem, quantum ad facta. Secundo quantum ad verba. Dicit ergo, omnes gentes; quasi dicat: nobis tot bona fecit Deus, ergo laudate eum facto, plaudite manibus. Plausio manuum fit in signum exultationis: jer. 5: sacerdotes applaudebant manibus suis; quasi dicat: plaudite, idest exultationem cordis ostendite per plausum manuum. Et hoc fit, quando exterius operatur homo servitia Dei cum jucunditate: Ps. 99: servite Domino in laetitia: isa. 55: omnia lingua regionum plaudent manu, idest omnes populi plaudent.

Item. Laudate eum in verbo: unde dicit, jubilate Deo in voce exultationis, idest in voce exteriori demonstrante interiorem affectum. Glossa: jubilus est ineffabile gaudium, quod nec taceri potest; sed non potest exprimi, quia excedit comprehensionem. Et talis est bonitas Dei quae non potest exprimi: et si exprimatur, imperfecte tamen exprimitur. Et ideo dicebat jer. 1: a, a, a, ecce nescio loqui. Et hunc jubulum signat ecclesia, quando in eadem dictione multiplicat notas: Ps. 65: jubilate Deo omnis terra, Psalmum dicite etc..

|#2 Quoniam Dominus. Hic ponitur causa laudis, et bona quae proveniunt ex magnitudine Dei. Et primo ponitur magnitudo Dei. Secundo magnitudinis signum. Magnitudo Dei commendatur dupliciter.

Primo per altitudinem potestatis. Secundo per majestatem dominationis. Dicit ergo. Laudandus est Deus propter altitudinem suae naturae, quia Dominus excelsus: Ps. 112: excelsus super omnes gentes Dominus etc.. Et quia excelsa sunt a nobis remota, posset aliquis credere quod non esset timendus, nec haberet providentiam de nobis; sicut aliqui stulti dixerunt, in quorum persona dicitur job 22: circa cardines caeli perambulat, nec nostra considerat. Et ideo dicebat: quantum in te est evacuasti timorem. Sed non est ita. Iste est excelsus, quia est terribilis, quia omnia prospicit, omnia punit. Item timendus est propter ejus dominium, quia, rex magnus super omnem terram: Ps. 23: Domini est terra etc.. Magnus est universalitate domini, quia regnum omnium saeculorum, Ps. 144.

Item duratione, quia in aeternum. Item auctoritate, quia rex omnium regum. Signum magnitudinis hujus regis sumitur ex his quae in nobis fecit, et haec sunt beneficia Dei. Primo in subjectione aliorum. Secundo in collatione bonorum. Dicit ergo, subjecit populos nobis. Haec sunt verba ecclesiae, cui etiam temporaliter sui

inimici subjiciuntur. Augustinus in Glossa: quanti enim modo currunt ad ecclesiam nondum christiani, rogant auxilium ecclesiae, subvenire sibi temporaliter volunt, etiamsi nobiscum in aeternum regnare adhuc nolunt. Item, ut sint verba apostolorum, subjecti populos nobis, scilicet Judaeorum, et gentes, idest nationum, sub pedibus nostris: isa. 52: quam pulchri super montes pedes annuntiantis et praedicantis pacem. Item ibidem 45: ut subjiciam ante faciem ejus gentes.

Vel aliter, subjecti populos nobis. Quidam convertuntur ad fidem; et isti subjiciuntur propria voluntate.

Alii non convertuntur, sed gentiliter vivunt; et isti subjiciuntur sub pedibus, quia finaliter erunt oppressi sub nostra judiciaria potestate.

|#3 Elegit nobis hereditatem suam. Hic ponitur aliud beneficium collationis bonorum. Ubi notandum est, quod electio importat acceptionem unius super alterum. Electio autem Dei potest accipi ex duplici parte. Primo ex parte bonorum quae conferuntur.

Et sic distinguitur: quia quaedam horum quae conferuntur sunt temporalia, quaedam spiritualia.

Impii autem peccatores accipiunt pro parte eos contingente temporalia: Sap. 2: haec est pars nostra. Justi autem accipiunt in parte ipsum Deum: Psal. 15: Dominus pars hereditatis meae.

Deus autem, elegit sibi bona spiritualia; idest, fecit nos eligere bona spiritualia. Elegit ergo nobis hereditatem suam; quasi dicat: cum sint diversae partes bonorum, elegit nobis dare hereditatem suam. Secundo accipitur electio Dei ex parte illorum quibus datur; et sic fit distributio, quia damnati omnes sunt in peccato originali, tamen quidam salvantur ex Dei electione. Et ideo dicit, elegit nobis etc.. Et quae sit haec hereditas, ostendit, speciem Jacob quam dilexit. Littera Hieronymi habet, gloriam, vel superbiam Jacob.

Et hic accipitur superbia pro excellentia: isa. 60: ponam te in superbiam, idest in excellentiam, saeculorum. Ibid. Cum gloria, idest specie, vel decore: quia in ipsa hereditate aeterna erunt excellentes, gloriosi et decori: jer. 31: benedicat tibi Dominus pulchritudo justitiae. Quem dilexit. Vel quem Jacob; quasi dicat, haec hereditas est gloria Jacob, idest fidelis, quam gloriam Deus dilexit, quia diligit Dominus portas sion. Vel, speciem Jacob, idest id quod est repraesentatum per Jacob: quia repraesentata sunt ei spiritualia bona ad quae sumus nos electi, quia scalam quam vidit, et alia hujusmodi. Sed prima lectura est melior. Ascendit Deus in jubilo. Hic exponit causam et ordinem. Dicit quod est excelsus et rex magnus: et propter hoc est laudandus. Sed numquid est ita excelsus? ita. Et primo ostendit ejus excellentiam. Secundo ostendit amplitudinem regni ejus, ibi, psallite. Circa primum duo facit. Primo ponit excellentiam ejus. Secundo concludit exhortationem, ibi, psallite. Dico ergo quod est excelsus, quia ascendit. Sed si excelsus, quomodo ascendit? quia descendit. Eph. 4: qui ascendit ipse est etc..

Sed quomodo ascendit? in jubilo. Jubilus est gaudium immensum: et hic jubilus signat imperfectam cognitionem. Duo genera psallentium fuerunt in ascensione Christi, scilicet apostoli et Angeli. Apostoli autem imperfectam cognitionem habent de divinis: et ideo ad eos pertinet jubilus de gaudio ascensionis Christi cum gloria. Item fuerunt ibi Angeli, et claram cognitionem habuerunt; et ad eos non pertinet jubilus, sed manifesta Annuntiatio: et ideo dicit, et Dominus in voce turbae. Unde Angeli dicunt Act. 1: viri Galilaei quid statis etc.. Si ergo est excelsus, psallite Deo nostro, ore, psallite regi nostro, corde: 1 Cor. 14: psallam spiritu, psallam et mente.

|#4 Quoniam rex. Consequenter ostendit, quod est rex magnus: et ostendit hoc ordine converso.

Quia primo inducit eos ad psallendum regi. Secundo assignat causam. Tertio manifestat eam. Dico ergo, psallite Deo sed iterum, psallite regi, quia est magnus. Et dicit bis, psallite psallite, quia eodem honore honoramus humanitatem et divinitatem in Christo: quia idem suppositum est: joan. 5: omnes honorificent filium sicut honorificant patrem.

Et quod sit psallendum ostendit, quia est, rex omnis terrae Deus. Et ideo vos habitatores terrae psallatis ei. Et dicit, omnis terrae, non Judaeae tantum, vel Graeciae, sed totius orbis: sed, psallite sapienter, idest discrete. Et psallite non solum ore, sed corde renovati interius: quia, non est speciosa laus in ore peccatoris, sicut dicitur Eccl. 15. Item non cum mente turbata: jac. 5: oret aequo animo. Item continue: isa. 23: bene cane, frequenta canticum. Consequenter manifestat, quomodo sit rex omnis terrae. Et primo praedicat regnum Christi super omnes gentes. Secundo super omnes principes gentium; quasi dicat: dico quod est rex omnis terrae: quia licet nunc regnet in Judaea tantum, regnabit tamen super omnes gentes, quia omnes gentes convertentur ad Deum: Ps. 116: laudate Dominum omnes gentes. Et hujus ratio est: quia Christus Deus est, et jam ascendens ad dexteram patris, sedet super sedem sanctam, idest a dextris Dei: et sic nihil restat nisi ut omnes subjiciantur ei: Dan. 7: datum est ei regnum. Nec solum gentes subjiciuntur ei, sed etiam eorum principes; unde dicit, principes populorum, scilicet omnium congregati sunt per fidem et amorem, cum Deo Abraham. Et dicit, Abraham, quia ipse fuit principium credendi et patrem et filium: Matth. 3.

Potens est suscitare de lapidibus istis filios Abrahae: Ps. 71: reges Arabum etc.. Et ratio quare congregati sunt, quia dii fortes terrae vehementer elevati sunt. Et hoc potest dupliciter intelligi. Uno modo de Judaeis: quia ipsi fuerunt dii, quia instructi de Deo: joan. 10: illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est. Item fuerunt fortes, quia constantes in fide unius Dei, sed, terrae, quia oculi eorum et affectus eorum erant semper ad terrena. Isti, sunt

elevati, per superbiam, vehementer, intantum quod noluerunt Christi doctrinam. Et ideo apostoli iverunt ad gentes.

Alio modo, quia dii fortes, idest apostoli. Et dicuntur dii propter judiciariam potestatem. Et iudices in veteri testamento dii vocabantur: Exod. 22: diis non detrahes. Applicata ad deos, idest ad iudices. Et dicuntur fortes, propter constantiam in passione: Rom. 8: quis nos separabit a charitate Christi? terrae, idest adhuc in terrenis existentes: 2 Cor. 4: habemus thesaurum istum in vasis fictilibus. Et elevati sunt vehementer, per praedicationem: Marc. Ult.: illi autem profecti praedicaverunt ubique. Item per miraculorum operationem. Item per gloriae adeptionem.

Hieronymus habet, quoniam dii scuta terrae, quia apostoli fuerunt protectores omnium populorum.

|+47 Pars 47

|#1 Supra Psalmista invitavit gentes ad psallendum Deo de beneficiis Dei; hic autem describit magnam populi vel civitatis exultationem. Titulus, Psalmus laus cantici filii Core pro secunda sabbati.

Apud Iudaeos sabbatum solemnissimum habebatur: et omnes ferias a sabbato vocabant; ita quod dies dominica vocabatur prima sabbati; dies lunae vocabatur secunda sabbati; et sic de aliis diebus.

Dicit ergo, pro secunda sabbati, quia Gen. 1, prima die dixit Deus, fiat lux; secunda die dixit, fiat firmamentum. Per lucem intelligitur Christus; per firmamentum ecclesia designatur. Quia ergo agit hic de magnificentia ecclesiae, ideo convenienter dicitur pro secunda sabbati. In Hebraeo tamen, nec in Hieronymo non est pro secunda sabbati. Dividitur ergo Psalmus iste in duas partes. Primo enim describit magnificentiam civitatis. Secundo subdit gratiarum actionem, ibi, suscepimus Deus. Circa primum duo facit. Primo describit magnificentiam civitatis. Secundo inducit testimonium, ibi, quoniam ecce. Dignitas civitatis dependet a Domino ejus: et ideo primo commendat Dominum. Secundo civitatem, ibi, fundatur. Dominum describit ex propria dignitate, et ex suis operibus. Ex dignitate, quia, magnus Dominus: Ps. 76: quis Deus magnus etc.. Et magnitudo ejus est immensitas ejus bonitatis. Augustinus: in his quae non mole magna sunt, idem est magnum esse quod bonum esse. Ex operibus, quia, laudabilis nimis. Laus proprie respicit opera. Et dicit, nimis, quia quantumcumque laudes eum, adhuc deficiis a laude ejus: Eccl. 43: glorificantes Deum quantumcumque potestis, praevalere adhuc: et hoc licet in tota creatura pateat, specialiter tamen apparet in beneficiis gratiae quibus constituta est ecclesia. Et ideo dicit, in civitate Dei nostri, scilicet ecclesiae: Apoc. 21: vidi civitatem sanctam jerusalem etc..

Et haec civitas, scilicet ecclesia, sita est in monte sancto ejus. Hic mons est Christus. Isa. 2: erit mons domus Domini. De hac civitate dicitur Matth. 5: non potest civitas abscondi supra montem posita.

|#2 Fundatur. Hic commendat civitatem tripliciter.

Primo ex amplitudine, vel jucunditate. Secundo ex dispositione. Tertio ex sapientia civium.

Dicit ergo, fundatur exultatione universae terrae; quasi dicat, fundata est in monte, idest Christo.

Sed numquid haec fundatio pertinet ad unam terram tantum? non, sed redundat in gaudium universae terrae, quia omnes percipiunt gaudium hujus foundationis: Ps. 65: jubilate Deo omnis terra, Psalmum dicite etc.. Isa. 51: venient in sion laudantes: Thren. 1: haecine est urbs perfecti decoris? alia littera habet, fundatur; quasi dicat, magnus Dominus. Et dico Dominus, qui est fundator hujus civitatis. Et hoc, in exultatione.

Mons sion latera Aquilonis, idest deposita in latere montis sion ad Aquilonem. Sion signat Iudaeos, Aquilo vero signat gentes idolatras. Haec ergo civitas est composita ex Iudaeis et gentilibus.

Hieronymus aliter habet, et competit mysterio sponsae, germinet gaudium universae terrae montis sion, in lateribus Aquilonis civitatus regis magni.

Et exponitur secundum mysterium. Haec civitas laudatur ex civitate quam colit, et ex humanitate Christi quam assumpsit. Dico, quod est magna; et hoc est ex ipso specioso germine, idest Christo. Et hoc est gaudium universae terrae.

In Hebraeo habetur, decorus nimis exultationis, scilicet Christus, et hoc est in monte sion. Deus in domibus ejus cognoscetur. Hic commendat civitatem a sapientia civium: vera namque sapientia consistit in Dei cognitione. Jer. 9: in hoc gloriatur qui gloriatur, scire et nosse me. Et ideo commendat eam ex hoc quod Deus in ea cognoscitur, et dicit, Deus in domibus ejus cognoscetur. Est autem triplex cognitio Dei: quia hoc potest referri ad statum civitatis jerusalem, et ad ecclesiam, et ad futuram gloriam. Una ergo cognitio de Deo est figuralis et obscura; et haec cognitio fuit in veteri testamento: et talis cognitio fuit in civitate illa, scilicet jerusalem, et in populo Judaico. Ps. 75: notus in Iudaea Deus etc.. Et secundum hoc dicitur, Deus in domibus ejus cognoscetur. Hieronymus habet, Deus agnitus est etc., scilicet non in uno loco, sed in omnibus domibus et civitatibus. Et dicit, in domibus; nam apud Athenas cognoscebatur Deus.

Act. 17: in ipso vivimus, movemur et sumus.

Ad Roman. 1: invisibilia Dei etc.. Sed non cognoscebatur in domibus, sed in scholis apud aliquos: sed in gente illa omnes cognoscebant Deum.

Alia est cognitio realis, sed obscura et imperfecta; et haec est cognitio qua Deus cognoscitur per fidem. 1 Cor. 13: videmus nunc per speculum etc., et sic Deus in domibus cognoscitur cognitione reali, sed fidei; 2 Cor. 3: nos autem revelata facie gloriam Domini contemplantes. Et dicit, in domibus; quia tota universalis ecclesia continet sub se multas ecclesias et multa collegia, quarum quaelibet domus dicitur habere cognitionem Dei. Jer. 31: me omnes cognoscent a minimo usque ad maximum. Alia est realis, quae est cognitio perfecta et aperta. 1 Cor. 13: tunc cognoscam sicut et cognitus sum in domibus caelestis jerusalem. Et dicuntur plures domus diversi ordines sanctorum, scilicet apostolorum, martyrum, confessorum et virginum etc.. Joan. 14: in domo patris mei mansiones multae sunt.

Et secundum hoc dicitur in Psalterio Romano: Deus in gradibus ejus cognoscetur; quia non omnes aequaliter cognoscent, sed erunt diversi gradus cognitionis secundum quosdam. 1 Cor. 15: stella differt a stella in claritate. Sed hoc erit, cum suscipiet eam, ad adjuvandum; quia ipse est susceptor et auxiliator noster. Alia autem littera Hieronymi habet, in auxiliando.

#3 Quoniam. Hic probat dignitatem civitatis per testimonium. Et primo inducit testes; secundo eorum probitatem; tertio ipsorum confessionem. Ad hoc quod testimonium sit credibile, tria sunt necessaria: scilicet dignitas testium, ut sint testes auctoritatis; quia si sint leves, eorum testimonium non debet approbari. Item numerositas, et concordia; et haec tria sunt in istis testibus. Quia sunt magnae dignitatis; quia. Reges terrae, unus fuit Constantinus, alius fuit Justinianus et carolus magnus qui ecclesiam firmaverunt privilegiis. Item multi fuerunt, quia congregati sunt de diversis nationibus et temporibus. Possunt etiam per reges intelligi sapientes et justus, qui testimonium perhibuerunt ecclesiae conversi ad fidem. Ps. 46: principes populorum. Item sunt concordantes, convenerunt in unum, scilicet testimonium et sententiam.

Ps. 101: in conveniendo populos in unum et reges etc.. Potest iterum aliter exponi; tamen prima expositio est litteralis, quia in Hieronymo habetur, testati sunt. In Graeco habetur, suscipient eam, scilicet ad defendendum. Et hoc necessarium est, quoniam ecce reges terrae congregati sunt, convenerunt in unum, scilicet contra ecclesiam. Et isti qui aliquando testimonium perhibent aliquando contra ecclesiam fuerunt, et aliquando persecuti sunt eam, postea eam firmaverunt.

Ipsi videntes. Hic describit eorum probitatem, ubi septem fuerunt. Primum visio, idest cognitio fidei; unde dicit, ipsi videntes, idest cognoscentes per fidem miracula quae Christus et apostoli faciebant. Isa. 62: videbunt gentes justum tuum, et cuncti reges inclytum tuum.

Secundum est admiratio in his quae videntur, quia sunt supra sensum et rationem humanam. Isa. 60: videbis et afflues et mirabitur et dilatabitur cor tuum. Ps. 138: mirabilia opera tua.

Tertium est conturbatio pro peccatis. Propter secundum, admirati sunt. Propter tertium, conturbati sunt. Ps. 59: commovisti terram, et conturbasti eam. Quartum est commotio. Aliquando quis conturbatur de peccato, et labitur in desperationem, vel persistit in malo; sed isti commoti sunt ad poenitentiam. Isa. 24: commotione commovebitur terra. Quintum est, quia haec commotio debet esse cum timore Dei, ut non attribuat sibi quod per se moveatur ab bonum, sed Deo; et dicit, tremor apprehendit eos. Ps. 2: servite Domino in timore. Hic dolor et tremor est fructuosus; unde dicit, ibi dolores ut parturientis, qui convertuntur in gaudium propter spem prolis et fructus. Isa. 26: a timore tuo, Domine, concepimus et peperimus spiritum salutis. Et hoc est sextum. Septimum est. In spiritu vehementi conteres naves tharsis, idest mare universaliter, et sic conteres naves maris. Vel dicendum, quod ibi est una provincia quae cilicia vocatur, et tharsis est metropolis ejus, ubi natus est Paulus, et ex illa civitate tota regio nominatur tharsis, et ibi sunt multae naves; vel sicut in mari mediterraneo primi navigantes fecerunt carthaginem, et isti simul pugnantes cum tyriis praevaluerunt. Et ideo tharsis vocatur totum mare mundi. Per naves quae ad negotiandum vadunt, signatur cupiditas, et hoc est abundantia rerum mundi. Et sicut naves fluctuant in mari, ita divites fluctuant in rebus mundi. Sed quando convertitur homo ad poenitentiam, tunc naves, idest cupiditates hujus mundi, conterentur.

Sed in spiritu vehementi, scilicet in spiritu sancto.

Abdiae 1: juxta est dies Domini super omnes gentes.

Isa. 23: ululate naves maris. Sed secundum cassiodorum, per hoc designatur totum tempus incarnationis Christi. Deus cognoscetur in domibus ejus cum suscipiet eam, idest humanam naturam in unitate personae. Isa. 52: propter hoc sciet populus meus nomen meum. Et quare? quoniam ecce reges terrae congregati sunt; convenerunt in unum. Reges, scilicet principes Judaeorum et Scribae populi congregati sunt ab Herode sciscitante ab eis ubi Christus nasceretur. Et convenerunt in unum, scilicet quod natus erat in bethleem. Et videntes sic, sicut prophetae dixerunt, admirati sunt, commoti sunt, quia Herodes turbatus est, et omnis hierosolyma cum eo. Matth. 2: et commoti sunt, aliqui ad fidem. Et tantus fuit pavor ut corpus tremere, tremor apprehendit eos; et ibi fuerunt dolores, ut parturientis, propter necem infantium occisorum ab Herode: et in spiritu vehementi, quia in furore mittens occidit omnes pueros a bimatu et infra, idest a duobus annis, et infra. Et in furore fecit comburi omnes naves tharsis, idest in tharso ciliciae, quas credebat magos per aliam viam revertentes portasse in patriam suam. Propterea dicit, in spiritu vehementi.

#4 Sicut audivimus. Hic ponitur confessio, et testimonium testium. Et primo confitentur veritatem ejus quod audierunt. Sicut audivimus, per praedicationem apostolorum: ita et vidimus, idest percepimus verum esse. Hoc dixerunt quando conversi sunt ad Christum. Vel ut sit conversio Judaeorum.

Nos audivimus per prophetas, et ecce jam vidimus. Sed contingit aliquando quod aliquis audit aliquid magnum, et non credit sic esse donec experiatur: et hoc Jacob dixit Gen. 28: vere locus iste sanctus est etc.. 3 Reg. 10: regina Saba quae venit experiri sicut audierat, non tamen credebat tantam sapientiam Salomonis; quae plura incredibilia vidit in eo quam audisset. Et sic sunt isti qui vident plura quam audiant antequam ad fidem veniant. Et ubi videmus? in civitate Domini virtutum, scilicet caelestium. Ubi ostendit quod potest te illuc perducere. Et ne credatur quod sit altus ne tu possis ire ad eum, dicit, in civitate Dei nostri; quasi dicat, sic est Deus virtutum, quod tamen est Deus noster. Et iste fundavit eam, scilicet civitatem istam non ad tempus, sed in aeternum. Eccl. 26: fundamenta aeterna super petram solidam.

#5 Suscepimus. Supra posuit Psalmista magnalia civitatis; hic autem ponit gratiarum actionem; et circa hoc duo facit. Primo ponitur gratiarum actio; secundo invitantur homines ad considerandum adhuc magnalia istius civitatis, ibi, circumdate. Sicut dicitur alibi, universae viae Domini misericordia et veritas. Unde gratiarum actio pertinet primo ad effectus divinae misericordiae. Secundo pertinet ad effectus justitiae, ibi, justitia plena est dextera tua.

Circa primum duo facit. Primo proponit perfectionem divinae misericordiae; secundo effectum hujus perfectionis, ibi, secundum nomen tuum. Hoc secundum superficiem litterae legitur ex persona non Judaeorum, sed admirantium et dicentium, sicut audivimus etc.. Suscepimus Deus misericordiam tuam. Hoc similiter potest legi ex persona Judaeorum.

Sed dicit, suscepimus etc.. Misericordia Domini tripliciter accipitur: scilicet effectus gratiae, qui effectus confertur in sacramentis Christi. Tit. 3: secundum suam misericordiam salvos nos fecit per lavacrum regenerationis etc.. Et in ecclesia omnes communiter suscipiunt misericordiam: sed boni cum sacramentis suscipiunt misericordiam, idest gratiam et effectum sacramenti; mali autem suscipiunt tantum sacramentum. Dicunt ergo boni; nos suscepimus misericordiam, idest gratiam tuam, in medio templi tui. In templo, in extremo sunt peccatores, in medio templi sunt virtuosi et justi.

Alio modo misericordia est ipse Christus, qui datus est nobis ex Dei misericordia: Ps. 101: quoniam venit tempus miserendi ejus. Et sic potest exponi hoc de duplici templo, et de duplici susceptione: scilicet corporali; et sic haec verba sunt simeonis justi. O Deus, suscepimus misericordiam tuam, scilicet Christum, in ulnas nostras in medio templi tui, scilicet materialis. Item de susceptione fidei; et sic est sensus: o Deus, nos suscepimus Christum misericorditer datum per fidem. Jac. 1: in mansuetudine suscipite insitum verbum. In medio templi, idest in consensu ecclesiae: quia qui non suscipiunt communem doctrinam ecclesiae, non suscipiunt hanc misericordiam. Eccl. 15: in medio ecclesiae aperuit os ejus. Secundum nomen tuum Deus. Hic ponitur effectus hujus susceptionis; quasi dicat: per hoc quod nos nomen tuum suscepimus, laus tua diffusa est in omnem terram. Et hoc, secundum nomen tuum Deus, qui est essentialiter bonus. Et quicumque cognoscit Deum secundum illam mensuram, laudat eum secundum quod cognoscit eum; et ideo dicit, secundum nomen tuum Deus, idest secundum cognitionem quam habet de te; sic et laus tua. Et quia ubique est notus, ideo dicit, in finis terrae. Malach. 1: a solis ortu usque ad occasum, magnum est nomen meum in gentibus. Vel, in finis terrae, idest in tota ecclesia, quae ubique diffusa est. Vel quia laus tua vera non est nisi in sanctis qui vere te laudant, quia vere te cognoscunt; joan. 7: scio eum. Justitia plena est dextera tua. Hic commendat justitiam. Et primo ponit commendationem justitiae. Secundo ponit ejus effectum. Dico ergo quod, suscepimus misericordiam tuam; et hoc non sine justitia; immo justitia plena est dextera tua. Manus Dei dicitur virtus ejus operativa. Et Deus habet duas manus: scilicet dexteram qua remunerat bonos, et sinistram qua punit malos.

Matth. 25: statuet oves a dextris etc.. In utraque manu est justitia; sed in sinistra non est plena justitia, quia punit citra condignum; sed in dextera est plena justitia, quia abundanter remunerat. Luc. 6: mensuram bonam etc.. Rom. 8: existimo quod non sunt condignae passionibus etc.. Dextera tua, idest gloria futura, est plena justitia, quia ibi nullus est nisi justus. Isa. 66: populus tuus omnes justi. Laetetur mons sion. Hic ponitur effectus justitiae quam fecit sinistra; et est gemitus: sed effectus justitiae quam fecit dextera, est laetitia.

Ps. 18: justitiae Domini rectae laetificantes corda. Supra dixit, quod effectus misericordiae se extendit usque ad fines terrae: hic autem attribuit effectum justitiae monti sion, et filiis Judae.

Hoc etiam apostolus dicit. Rom. 15: dico autem Christum Jesum ministrum fuisse circumcisionis propter etc.. Quia ergo promissus fuit filiae sion: Zach. 9: exulta satis filia sion etc.. Laetetur mons sion, quia justitiae est quod promissio servetur ei.

Sed quia non fuit facta promissio gentibus, misericordia fuit quod daretur. Potest tamen dici quod mons sion dicitur tota jerusalem. Et exultent filiae Judae, idest confessionis, idest totus populus Judaeorum, exultent. Et hoc faciant propter judicia tua, Domine, quia recta sunt.

#6 Circumdate. Hic inducit ad diligentiorum considerationem, ut intelligatur quod reges jam aliquando viderunt magnalia; sed tamen David invitat omnes ut plus considerent. Et primo invitat ad hoc. Secundo addit causam

invitationis. Dicit ergo, circumdate, scilicet ecclesiam militantem vel triumphantem oculo contemplationis: Cant. 3: surgam et circuibo etc.. Aliqui circumdant iniquo oculo ecclesiam ad impugnandum; sed nos circumdamus eam ad amandum; et ideo dicit, complectimini eam, scilicet diligendo: psalm. 25: Domine, dilexi decorem domus tuae. Hieronymus habet, circuete, quasi ite extra, et circuete per vicos, et narrate in turribus ejus. Hic inducit ad considerationem in spirituali. In civitate sunt tria magna: scilicet turris, muri et plateae. Quantum ad primum dicit, narrate in turribus ejus. Hieronymus habet, mirate turres ejus. Turres sunt ad videndum a longe. Turres ergo ecclesiae sunt praelati, et fuerunt apostoli; quasi dicat, mirate apostolos et praelatos. Vel, narrate, idest doctores secundum doctrinam apostolorum et doctorum. Quantum ad secundum dicit, ponite corda vestra in virtute ejus. Hieronymus, ponite cor vestrum in manibus ejus. Et haec est virtus spiritus sancti, qui protegit hanc civitatem: Luc. Ult.: sedete in civitate donec induamini virtute. Haec virtus est dilectio: Cant. 8: fortis est ut mors dilectio.

Quantum ad tertium dicit, et distribuete domos ejus. Hieronymus habet, separate domos ejus, distinguete palatia ejus. Distinguete, scilicet per rectum iudicium. Sunt enim aliqui qui propter aliquos malos volunt totam ecclesiam damnare. Dicit ergo, distribuete, idest non debetis bonos propter malos damnare: Gen. 18: absit a te, Domine, ut perdas justum cum impio. Vel distribuete domos ejus, scilicet dispensando diversas ecclesias diversis ministris, ut non sit confusio in ecclesia; sicut Paulus fuit apostolus gentilium, et Petrus fuit minister circumcisionis, idest apostolus Iudaeorum alia littera habet, gradus ejus, idest ordines diversos; quosdam subdiacones, quosdam diacones, et quosdam sacerdotes: Eph. 4: et ipse dedit quosdam quidem apostolos etc.. Finis hujus considerationis est laus Dei. Et primo ponit quibus nuntietur laus Dei. Secundo, quare nuntietur. Dicit ergo, ut enarretis, scilicet quae audistis: isa. 21: quae audivi a Domino exercituum Deo Israel, nuntiavi vobis: quia quod accepit unus, debet alii communicare: in progenie altera, scilicet peccatoribus.

Vel, altera, idest futura. Et quid enarretis? duo: quia omnis praedicatio ad duo debet ordinari: scilicet ad ostendendam Dei magnificentiam, sicut quando praedicat fidem, vel ad annuntiandum beneficia Dei, ut accendatur charitas in eorum cordibus. Quantum ad primum dicit, quoniam hic est Deus, Deus noster: baruch 3: et post haec in terris etc.. Hebr. Ult.: Christus Jesus heri et hodie, ipse et in saecula.

Quantum ad secundum dicit, ipse reget nos in saecula: Matth. Ult.: ecce ego vobiscum sum etc..

Psal. 22: Dominus regit me, et nihil etc..

|+48 Pars 48

#1 Supra Psalmista invitavit gentes ad gaudium et gratiarum actionem pro beneficiis populo Dei datis; hic autem monet eas ut confidant de Deo: et circa hoc duo facit. Primo excitat attentionem. Secundo prosequitur propositum. Titulus non est novus.

Secundum autem titulum homo dupliciter redditur attentus. Uno modo dicitur attentus reddi aliquis ex parte auditorum, alio modo ex parte dicendorum, cum promittit se dicturum aliqua magna: prover. 8: audite me, quia de rebus magnis locutura sum. Et hoc modo loquitur hic. Primo ergo reddit eos attentos ex parte eorum quibus loquebatur. Secundo ex parte dicendorum, ibi, os meum. Dicit ergo, quod ad omnem differentiam hominum et ad omnes pertinent, quae dicturus est. Et tangit quatuor differentias hominum. Unam ex diversitate populorum: quia alius erat populus Iudaeorum, et alius gentium.

Aliam ex parte locorum. Aliam ex parte originis.

Quidam enim erant nobiles et insignes, quidam non.

Aliam ex parte fortunae: quia quidam divites, quidam non. Primam ponit cum dicit, audite haec omnes gentes, non solum Iudaeorum, quia haec ad omnes pertinet audire: et est hoc necessarium: Proverb. 1: audiens sapiens etc.. Secundam ponit cum dicit, auribus percipite qui habitatis orbem, idest quacumque parte orbis: et dicit, auribus percipite, quia oportet audire et percipere: Matth. 13: qui habet aures audiendi audiat, idest attendat.

Hieronymus habet, habitatores occidentis. Quasi sit quaedam prophetia: quia fides Christi praecipue viget in populo occidentis: quia in aquilonari sunt adhuc multi gentiles, et in Orientalibus sunt multi schismatici et infideles. Vel, audite haec omnes gentes, refertur ad malos; qui habitatis orbem, ad bonos qui dominantur terrae. Tertiam ponit cum dicit, quique terrigenae, idest ignobiles, et filii hominum, idest nobiles. Hieronymus habet, tam filii Adam quam filii singulorum, quia quidam nihil habent insigne ex parentibus. Mystice terrigenae dicuntur peccatores, qui terrae adhaerent per affectum; unde serpenti comparantur: isa. 65: serpenti (idest terrenis) pulvis panis ejus.

Filii hominum dicuntur boni, qui imaginem Dei et Christi, qui est filius hominis, habent. Quartam ponit cum dicit, simul in unum dives et pauper; quasi dicat: omnes audiat haec documenta: quia omnibus sunt utilia. Et quae sunt? Matth. 5: beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum: Eccl. 31: beatus dives qui inventus est sine macula etc.. Tamen aliquis est dives actu, sed non affectu: et hic potest esse sanctus, sicut Abraham et Ludovicus rex franciae.

Alius est dives actu et affectu: et hic non est sanctus.

De hoc dicitur Matth. 19: facilius est camelum intrare etc. Quia sicut est contra naturam intrare camelum per foramen acus; ita intrare divitem in regnum caelorum est contra justitiam divinam. Et tales sunt terrigenae; sed primi sunt filii hominum.

#2 Os meum. Hic reddit attentos ex promissione dicendorum. Quicumque docet, aut docet res aut docet verba. Quando praedicamus fidem et mores, docemus res; quando exponimus Scripturam, docemus verba. Primo ergo dicit de prima doctrina.

Secundo de secunda, ibi, inclinabo. Rerum autem cognitio necessaria est ad duo: scilicet ad cognitionem veritatis, et ad usum operationis. Omnis ergo cognitio veritatis, quae nobis necessaria est de aliis rebus, referenda est ad cognitionem veritatis divinatorum. Unde Augustinus dicit: qui scrutatur haec, non referens ad aeterna, est otiosus. Et ideo omnis cognitio veritatis pertinet ad sapientiam; et ideo dicit, os meum loquetur sapientiam: 1 Cor. 2: sapientiam loquimur inter perfectos.

Id autem quod est necessarium quantum ad usum operationis, pertinet ad prudentiam, qua habetur directio rerum humanarum; et ideo dicit, et meditatio cordis mei prudentiam, scilicet loquetur: Prov. 10: sapientia est viro prudentia, quia sapientia comparata ad res humanas et materiales est prudentia. Inclinabo. Hic agit de secunda doctrina, scilicet verborum obscurorum: et sunt circa ea duo necessaria. Primo, ut studeat intelligere.

Secundo, ut studeat ea exponere aliis. Quantum ad primum dicit, inclinabo in parabolam aurem meam.

Parabola est sententia aliqua, quando habet obscuram similitudinem; quasi dicat: dabo studium ad intelligendum aliorum dicta: Prov. 1: animadvertet parabolam et interpretationem ejus; verba sapientium et aenigmata eorum. Vel, inclinabo aurem meam in parabolam, quam loquitur Deus: quia aenigmatice loquitur; quasi dicat: inclinabo intellectum meum ad vocem Domini, qui loquitur parabolice. Aperiam in Psalterio propositionem meam. Propositio dicitur dupliciter.

Uno modo id, quod prae aliis opto, et est illud quod magis desidero, illud, aperiam in Psalterio, idest in mea operatione, quia hic est optimus modus aperiendi propositum suum: quia si tu proponis intrare vitam aeternam, non manifestas propositum tuum, si non habes bonam operationem.

Vel propositio est sermo obscurus, vel propositus causa tentationis; sic Samson, judic. 14, proposuit problema: unde dicit: si non arassetis in vitula mea: et sic accipitur hic propositio. Et ideo Hieronymus dicit quod est sermo obscurus. Hebraei habent, divinationem meam, quod idem est.

#3 Cur timebo. Proposito prooemio Psalmi in quo populi incitavit attentionem; hic procedit ad propositum principale, quod est inducere homines ad non timendum mala praesentia, ne confidant de bonis praesentibus; sed ejus timor et fiducia sit in Deo solo: et circa hoc duo facit. Primo ostendit de quo sit timendum. Secundo ostendit de quo non debeant timere, ibi, ne timueris. Circa primum duo facit. Primo proponit intentum. Secundo probat propositum, ibi, qui confidunt. Circa primum duo facit. Primo proponit quaestionem. Secundo ponit conclusionem. Quaestio est, cur timebo in die mala? ubi primo videndum est, quae sit ista dies mala: quia omnes dies sunt a Deo. Sed dicuntur mali propter mala quae in eis contingunt: Eph. 5: redimentes tempus, quoniam dies mali sunt.

Potest ergo dies mala dici in qua aliquod periculum evenit; et praecipue in qua imminet periculum aeternae damnationis, et haec est dies iudicii: soph. 1: vox diei Domini amara: tribulabitur ibi fortis. Ergo, cur timebo in die mala? idest quid faciet me timere in die illa? et respondet, iniquitas calcanei mei circumdabit me. Nihil enim timendum est, nisi peccatum: quia nulla nocebit adversitas, si nulla dominetur iniquitas: Prov. 28: fugit impius nemine persequente: Eccl. 34: qui timet Deum nihil trepidabit; et ideo dicit, iniquitas calcanei. Per calcaneum possunt tria intelligi. Primo, quia est extrema pars corporis.

Et ideo iniquitas calcanei mei est iniquitas quae perseverat usque ad finem vitae; et hoc modo accipitur calcaneum: Gen. 3: ipsa (scilicet mulier) conteret caput tuum, scilicet ratio superior; sed ipsa conteret caput serpentis: et tu insidiaberis calcaneo ejus, idest insidiaberis ei usque ad finem vitae. Item per calcaneum potest intelligi infirmitas carnis: quia quando homo deficit, calcaneus labitur. Et sic iniquitas calcanei, idest peccatum procedens ex infirmitate carnis, circumdabit me. Tertio persecutio injusta, quam quis movet contra alium; secundum illud joan. 13: qui manducat panem meum, levabit contra me calcaneum. Et sic iniquitas calcanei, idest persecutio injusta, retorquetur contra persequentem, Prov. 5: iniquitates suae capiunt impium. Qui confidunt in virtute sua. Hic ponitur ratio quare sit timendum; quia propter peccatum. Et est duplex ratio quare sit timendum peccatum. Primo, propter impossibilitatem evadendi poenam peccati: job 11: peribit ab eis refugium, et spes eorum abominatio animae. Alia ratio est propter mala quae malis imminet. Primo ergo ponit impossibilitatem evadendi poenam. Secundo ostendit mala imminetia malis, ibi, non videbit. Aliquis evadit poenas primo per auxilium extrinsecum. Secundo per propriam sollicitudinem. Tertio propter defectum subjecti, ut quando moritur. Et ostendit quod nullo istorum modorum evadere potest. Primo propter auxilium. Secundo, quod nec per remedium a se exhibitum. Tertio, quod nec per defectum subjecti.

Qui vult liberari per auxilium, quandoque liberatur ex potentia sui exercitus: joan. 18: si regnum meum esset de hoc mundo, ministri mei etc..

Quandoque per divitias: Prov. 6: omnem substantiam domus suae tradet, et liberabit se.

Quandoque per amicos. Et ostendit quod nullum istorum potest a poena peccati liberare. Et licet secundum Glossam legatur aliter, tamen secundum Hebraeos legitur, quia Deus confidentes de se liberat.

Frater non redimet; quasi dicat. Frater non redimet eos qui confidunt in eo. Et ideo primo ostendit quod per auxilium amicorum non juvatur a poena peccati, quia virtus amicorum modica est.

Et ideo in virtute corporali amicorum non est confidendum.

Ideo dicit, qui confidunt in virtute sua, scilicet amicorum suorum, vel in virtute propria speciali: quia, est via quae videtur homini recta, novissima autem illius ducunt ad mortem, Prov. 14. Item qui confidunt in virtute divitiarum suarum, non liberantur per ista omnia a peccati poena: quia Prov. 11: qui confidunt in divitiis suis, corrueunt. Non enim confidendum est in divitiis corporalibus vel spiritualibus, sed quaerat homo prout potest salutem suam: jer. 9: non gloriatur sapiens in sapientia sua, et non gloriatur fortis in fortitudine sua, et non gloriatur dives in divitiis suis. Nec persona conjuncta sibi quantumcumque potest eum redimere, idest liberare a peccato, sive a poena: Ezech. 14: si fuerint tres viri in medio ejus Noe, Daniel et job, ipsi justitia sua liberabunt animas suas. Sed postquam frater non potest redimere quantumcumque sibi propinquum, numquid redimet homo? non, quia homo non potest aliquem eripere de manu Dei, sed solus Deus redimet eos. Et homo, scilicet Christus: homo, ut pretium, idest mors locum in eo habere possit, et Deus ut habeat virtutem redimendi, vel aliter, frater, idest Christus, qui est verus frater noster: Ps. 21: narrabo nomen tuum fratribus meis: can. 8: quis mihi det te fratrem meum etc.. Si non redimet iste, quis alius redimet? quasi dicat, nullus. Non dabit Deo placationem suam. Hic ostendit quod non evadunt poenam propter aliquid quod faciunt dum sunt in peccato: quia duplici remedio indigent peccatores propter duplex malum quod incurrunt, scilicet offensam Dei, et reatum poenae. Et ideo indigent placare Deum: quod ipsi facere non possunt, quia ex quo ipsi non placent Deo, et sunt inimici Dei, nec eorum munera accipit: unde dicit, non dabit Deo placationem suam, quia non placent exteriora Deo, nisi sit interior gratia, quam non potest purus homo dare. Item indigent absolvi a poena: et hoc etiam homo facere non potest; unde dicit, nec pretium redemptionis animae suae, scilicet purus homo potest dare; et ideo non potest liberare a poena: Ps. 88: quis est homo qui vivit et non videbit mortem, eruet animam suam de manu inferi? sed Christus qui est Deus et homo, dedit placationem pro nobis: Rom. 5: cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo etc.. Item solum pretium redemptionis: 1 Pet. 1: redempti estis de vana vestra conversatione etc.. Vel, non dabit, idest non curabit dare placationem, et pretium redemptionis animae suae, ille scilicet qui confidit in divitiis. Et secundum hoc potest continuari alia littera, quae dicit, frater, Christus scilicet, non redimit, quia illi non curant placare Deum per poenitentiam, quia Christus non juvat eos qui nolunt se juvare. Et laborabit. Hic ostendit quod non evadet per defectum sui, quia semper punitur; unde dicit, laborabit in aeternum, idest punietur supplicio aeterno: Matth. 25: ibunt hi in supplicium aeternum, quia noluerunt hic laborare: Ps. 72: in labore hominum non sunt.

Et quia quantum in se fuit, in aeternum peccaverunt, quia praeferunt peccatum legi Dei; et ideo non timent poenam, sed semper vellent facere peccatum.

Et vivet adhuc in finem, idest vita ejus non deficiet in poenis: job 20: luet quae fecit omnia, nec tamen consumetur.

#4 Non videbit. Supra ostendit Psalmista, quod timendum est propter peccatum, quia nullum remedium est ad evadendum poenam; hic autem agit de malis quae imminet eis propter improvidentiam eorum: et circa hoc tria facit. Primo commemorat improvidentiam eorum de malis futuris. Secundo commemorat mala quae imminet, ibi, relinquent alienis. Tertio ponit spem de Deo qua sperat liberari ab his malis, ibi, verumtamen.

Circa primum duo facit. Primo ostendit eorum improvidentiam.

Secundo ignorantiae causam, ibi, cum viderit. Dicit ergo iste talis cui imminet tot mala: non videbit, idest non considerabit interitum, idest damnationem suam. Justorum enim est novissima memorari, Eccl. 7. Sed de istis dicitur Deut. 32: gens absque prudentia et sine consilio.

Et quare injusti non praevident sibi? redditur ratio Eccl. 9: hoc est pessimum inter omnia quae sub sole fiunt: quia eadem cunctis eveniunt. Et ideo non considerant quid eis possit evenire in futurum. Et ideo, cum viderit etiam sapientes morientes: sed videntes mortem corporalem non considerant eorum gloriam: sapien. 4: videbunt finem sapientis, et non intelligent quid cogitaverit de illo Deus. Differentia est inter insipientem et stultum. Insipiens est qui habet scientiam humanam, et non considerat aeterna; stultus est qui non considerat etiam praesentia.

Vel insipiens est qui non attendit mala praesentia, sed futura; stultus est qui attendit et non vitat; unde dicit, simul insipiens et stultus peribunt.

Secundum Hieronymum, duplex est causa contemptus injustorum: diuturnitas vitae, et quia vident simul sapientes et insipientes mori.

#5 Et relinquent. Hic ponit mala quae contingunt peccatoribus. Et primo ponit mala quae contingunt in praesenti. Secundo ponit mala quae evenient in futuro, ibi, sicut oves. Circa primum duo facit. Primo ponit mala quae eveniunt in praesenti, quantum ad bona extrinseca. Secundo quantum ad bona intrinseca, ibi, cum in

honore. Et ostendit primo quid perdit malus per mortem. Dicit quod perdit divitias; unde dicit, relinquent alienis divitias suas: Hier. 17: fecit divitias, et non in iudicio, in dimidio dierum suorum relinquet eas.

Et dicit, suas, quasi a se possessas; vel quia non usus est eis ad utilitatem aliorum: Phil. 2: omnes quae sua sunt quaerunt. Et dicit, alienis, quia saepe alieni, idest extranei secundum carnem, accipiunt divitias suas: Ps. 38: thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea. Quod si aliquando, etiam filiis dimittat divitias, tamen alieni sunt, ut dicitur Luc. 10: ille proximus qui fecit misericordiam in illo. Et contingit quod filii et nepotes nihil boni faciunt mortuis; sed residua sunt eis duo de rebus mundi, sepulcrum et fama hominum. Secundum, ibi, tabernacula. Quantum ad primum dicit: habuerunt domos et vineas et currus et multa pretiosa. Sed quid habebunt in morte? pro palatio habebunt sepulcrum, et hoc, in aeternum, idest usque in diem iudicii habitabunt in sepulcris. Vel ex hoc quod faciunt curiosa sepulcra, credunt habitare in aeternum in eo; sed decipiuntur, quia et sepulcra destruentur. Unde licet secundum opinionem eorum illa sepulcra sint domus eorum in aeternum, tamen non est ita.

Hieronymus tamen habet aliter: interiora eorum domus illorum in aeternum: quia homo habet duplicem domum: exteriorem scilicet; et haec non manet in aeternum; et interiorem, scilicet conscientiam, et haec manet: isa. 38: dispone domui tuae. Sive bona, sive mala, semper manet.

Tabernacula. Hic ostendit, quod non remanet fama, seu memorabile hominis post mortem. Memorabilia hominis sunt aedificia fortia: ideo dicit, tabernacula eorum in progenie et progenie; quasi dicat, ita aedificantur ac si sint duratura usque in finem; sed decipiuntur, quia destruuntur: job 21: ubi est domus principis, et ubi tabernacula impiorum? Marc. 13: vides has magnas aedificationes? non relinquetur etc.. Et dicit, tabernacula, quia non diu manent in eis. Vocaverunt nomina sua in terris suis; quasi dicat: haec est intentio hujus aedificationis, ut essent nominati in terris suis: Gen. 11: venite, aedificemus civitatem et turrim, et celebremus etc.. Eccl. 40: aedificatio civitatis confirmavit nomen: unde vocant civitates ex nomine suo; et dicit, suis, quia nomen alicujus non multum extenditur extra terram suam. Et ideo stultum est quod homo celebret nomen suum in terris. Vel, invocabunt nomina eorum, idest defunctorum, in terris suis, portando cibaria ad sepulcra.

#6 Et homo. Supra proposuit Psalmista mala quae imminent malis, quantum ad amissionem exteriorum; hic autem ponit quae ex corruptione bonorum interiorum eis imminent: et circa hoc duo facit. Primo proponit malum interioris corruptionis. Secundo ostendit quid ex hoc malo sequitur, ibi, haec via illorum. Sciendum est autem quod homo est compositus ex natura rationali et sensitiva. Secundum naturam rationalem homo habet similitudinem cum Deo et Angelis: Gen. 1: faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram: Psal. 8: minuisti eum Paulo minus ab Angelis. Secundum autem sensitivam naturam habet communicationem cum bestiis. Primo ergo ponit honorem hominis quantum ad hoc quod habet similitudinem cum Angelis; unde dicit, homo cum in honore esset. Secundum Philosophum, honor est excellentius quid quam laus: quia laus ordinatur ad aliud; honor autem est per se et in se. Et dicit, esset, scilicet similis ad Deum. Et ex hoc quod haec habet, praemittit tria: quia praemittit quod haec non considerat, scilicet quod sit similis Deo.

Secundo, quod declinat in ignorantiam et ignobilitatem bestialem. Tertio quod consequitur actum bestialem. Quantum ad primum dicit, non intellexit, scilicet quod ad imaginem Dei sit factus: et quod esset aptus ad possidenda caelestia: Sap. 2: neque speraverunt mercedem justitiae: nec judicaverunt honorem animarum sanctarum. Quantum ad secundum dicit, comparatus est jumentis. Bruta animalia operantur ex passione; et hoc patet, quia canis statim cum irascitur, clamat, equus cum concupiscit, hinnit; sed non imputatur eis, quia carent ratione. Si ergo homo statim cum concupiscit, sequitur passionem, et iratus percutit, comparatus est in agendo jumentis insipientibus: Ps. 31: nolite fieri sicut equus et mulus etc.. Quantum ad tertium dicit, et similis factus est illis: nam quando natura brutorum inclinatur ad aliquid, sic utitur passione, et consuetudo vertitur in naturam.

Quando homo ergo assuescat secundum passionem vivere, jam vertitur in naturam: et ideo, similis factus est illis, per habitum ex malis operibus aggravatum: jer. 5: equi amatores in feminas, et emissarii facti sunt; et ideo dicit Philosophus, quod pejor est malus homo quam mala bestia; quia cum malitia habet intellectum, ut diversa mala adinveniat.

#7 Haec via. Hic ostendit quid sequitur ex hoc malo quod incurrunt, scilicet quod facti sunt bestiales: nam posset aliquis dicere, quod nihil mali inde sequitur. Sed non est ita. Immo aliquid aliud sequitur.

Et primo ostendit quid sequitur quantum ad eos. Secundo quantum ad alios. Quantum ad eos dicit, haec via, quia scilicet sequitur passiones, est scandalum ipsis, quia interius conturbantur: Ps. 68: fiat mensa eorum coram ipsis in scandalum.

Item exterius etiam conturbantur, quia puniuntur et infamantur. Philosophus, poenitudine replentur pravi. Quantum ad alios sequitur, quod postea in ore suo complacent. Et exponitur dupliciter.

Uno modo sic. Postquam interius scandalizantur et faciunt mala, vellent quod alii sequerentur eos. Et ideo student aliis complacere, ut trahant eos ad peccandum: Prov. 1: si te lactaverint peccatores etc.. Alio modo sic reprehendit simulationem: quasi dicat: postea quam jam sic conturbantur et sequuntur mala, in ore suo complacent, idest student loqui sancta et blanda: Matth. 23: vae vobis Scribae et Pharisei hypocritae, qui similes estis sepulcris dealbatis etc.

Usque ad et iniquitatem. Glossa, peiores sunt simulantes quam aperte mali.
Sed numquid hoc verum est? videtur quod non.

Isa. 3: peccatum suum sicut sodoma praedicaverunt.

Glossa Hieronymi: secunda tabula est occulte peccare.

Dicendum, quod aliud est non publicare peccatum, et aliud est simulare innocentiam: nam publicare peccatum est malum, quia scandalizat alios; sed simulare innocentiam, ut alios trahat ad peccatum, majus malum est. Et de his loquitur hic. Alia littera habet, et in ore suo benedicat Deum. Et exponitur sic. Quamvis interius sint bestiae, tamen labiis exterius benedicent Deum. Isa. 29: populus hic labiis me honorat etc.. Vel aliter. Benedicent Deum de malis quae fecerunt. Hieronymus habet: post eos justitiae eorum current: quasi dicat: non intellexit, et similis factus est bestiis, et inde scandalizantur, et ideo fit, quia voluerunt esse bestiae.

Ideo, post eos, idest in finem comedentur a bestiis, idest a Daemonibus; quasi dicat: current post Daemones in inferno.

#8 Sicut oves. Hic ponit mala quae evenient peccatoribus post hanc vitam. Et quia tria mala jam dixit: scilicet quod sunt similes bestiis, quod contemnunt sapientiam, tertium est quod confidunt in virtute. Et contra primum dicit: quia isti sunt sicut bestiae, dignum est quod sicut bestiae puniantur; unde dicit, sicut oves in inferno positi sunt. Oves non habent auxilium a natura ad se defendendum, et ideo expositae sunt ad caedem. Psal. 43: aestimati sumus sicut oves occisionis. Quia ergo mali in inferno sunt omnino poenis expositi, ideo sunt sicut oves. Jerem. 12: congrega eos sicut gregem ad victimam. Item oves tonduntur, et tonsae occiduntur: ita prius tonduntur a lana mali, et privantur sive expoliantur exterioribus bonis, et postea occiduntur in inferno, mors depascet eos: apocalyp. 21: pars eorum est sulphur. Hic depascet eos: et dicit, depascet, quia etsi mors inferat poenam, non tamen totaliter auferet; sed reservat semper ad poenam. Vel, mors, idest diabolus: Apoc. 6: nomen illi mors: depascet eos, idest deducet de pascuis ad pascua, idest de poenis ad poenas. Job 24: ad calorem nimium transiet ab aquis nivium. Alia littera habet, mors pastor eorum erit. Et loquitur sic. In vita ista sunt sicut oves deputandi ad infernum; et diabolus est pastor eorum. Et dominabuntur. Hoc est contra illud quod dixit supra, quod videntur sapientes simul mori cum insipientibus; hic dicit quod justii dominabuntur eorum, scilicet malorum. Vel sapientes, qui vocantur justii in matutino, idest in die iudicii, quando accipient iudicariam potestatem. Malach. 4: calcabitis impios cum fuerint cinis sub planta pedum vestrorum. Et auxilium eorum. Hoc est illud quod dixit, et in multitudine divitiarum etc.: quasi dicat: auxilium eorum quod erat ab amicis et divitiis eorum, veterascet, idest peribit in inferno.

Isa. 10: ad cuius fugietis auxilium? job 6: ecce non est auxilium mihi in me. A gloria eorum, idest juxta gloriam eorum. Apocalyp. 18: quantum glorificavit se, tantum etc.. Verumtamen redimet animam meam; quasi dicat: mali ista habent; sed ego liberabor ab istis. Et per quid? per effusionem sanguinis Christi. Redimet de manu inferi, idest de manu diaboli, sub qua erant homines ante adventum Christi. Oseae 13: de morte redimam eos. Cum acceperit me, idest cum acceperit animam meam. Hebr. 2: nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahae.

#9 Ne timueris. Supra Psalmista ostendit quid sit homini timendum in mundo; hic ostendit quid sit non timendum, scilicet prosperitas impiorum.

Et primo monet ut non timeamus propter prosperitatem malorum; secundo assignat rationem, ibi, quoniam cum interierit. Prosperitas malorum duo habet: scilicet abundantiam divitiarum, et sublimitatem gloriae. Quantum ad primum dicit, ne timueris cum dives factus fuerit homo. Quantum ad secundum, et cum multiplicata fuerit gloria domus suae. Et dicit, homo. Homo constat ex duplici natura: scilicet animali et rationali. Et quandoque sumitur pro una, quandoque pro alia. Hic sumitur pro animalitate; quasi dicat: si homo animalis dives factus fuerit: tales enim saepe ditantur. Job 21: quare impii vivunt, sublimati sunt, confortati sunt divitiis? item ibidem 12: abundant tabernacula praedonum: si ista scilicet videris, ne timueris. Duplex potest esse causa timoris. Una, ne desaevant in homines: alia, ne ex hoc scandalizentur boni, et deficient a spe, secundum illud psalm. 72: mei autem pene moti sunt pedes...p et dixi: ergo sine causa justificavi cor meum; quasi dicat: ex quo tot bona Deus facit malis, videtur quod non curet de nobis, secundum illud Malach. 3: vanus est qui servit Deo, et quod emolumentum habemus, quia custodivimus praecepta Domini? quantum ad secundum dicit, et cum multiplicata fuerit gloria domus ejus. Eccl. 9: non zeles gloriam et opus peccatoris. Psal. 36: vidi impium etc.. Quoniam cum interierit.

Hic assignatur ratio, quare non sunt timendi mali si divites fiant. Primo, quia quandoque omnibus exterioribus bonis privabuntur; secundo etiam omnibus interioribus bonis deficient. Secunda ibi, quia anima ejus. Ideo dicit, non sunt timendi, quia Deus reservat tibi majora. Haec autem quae dantur istis sunt transitoria. Et ostendit primo, quod divitiae transeunt; dicens, quoniam cum interierit, scilicet dives, non sumet omnia, idest nihil ex omnibus quae habuit, poterit habere. Job 27: dives cum dormierit, nihil secum auferet. 1 Tim. Ultim.: nihil intulimus in hunc mundum: haud dubium, quia nec auferre quid poterimus. Secundo ostendit defectum gloriae hominis peccatoris, neque descendet cum eo gloria ejus; quia tunc gloria ejus finitur cum carne, et reservatur ei ignominia in inferno. Oseae 4: gloriam eorum in ignominiam commutabo. Apocal. 18: glorificavit se etc..

#10 Quia anima ejus in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi cum benefeceris ei. Hic ponit primo defectum interiorum pertinentium ad corpus; secundo ad animam, ibi, et introibit. Primo ergo ostendit, quod post hanc vitam deficit eis bonum corporis; secundo ostendit quod finitur bonum virtutis, si quod habuerunt. Dicit ergo, quia anima ejus. Sicut homo sumitur aliquando pro natura animali, aliquando pro rationali, ita anima sumitur dupliciter. Quandoque pro vita rationali, ut deuteronom. 6, diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua. Quandoque pro animali vita. Luc. 12: anima mea, habes bona etc.. Dicit ergo secundum hoc, quia anima, idest animalis vita ejus, in vita ipsius benedicetur; quasi dicat: quicquid habet de divitiis et gloria, totum est in hac vita; et cessante hac vita, deficit ejus gloria: et ideo non potest vitae suae benedicere nisi dum vivit. Item aliquando peccatores laudant Deum, vel faciunt opera de genere bonorum; sed si adversitas immineat, cessat ejus laudatio, sive operatio bona. Et ideo convertit se ad Deum dicens: o Deus, iste talis, scilicet peccator, sive aliquis in prosperitate existens, confitebitur tibi, idest laudabit te, cum benefeceris ei, idest dederis sibi bona temporalia quae amat. Prov. 10: benedictio Domini divites facit. Hieronymus: laudabunt te cum bene sibi fuerit, idest homines laudant et serviunt divitibus, quamdiu suppetunt et prosperantur in divitiis; sed si mutetur fortuna, mutantur, necdum non laudant, sed detrahunt eis. Introibit. Hic ponit defectum spiritualium. Et primo ostendit defectum; secundo ponit ordinem perveniendi ad ipsum defectum, ibi, homo. Et primo ponit defectum culpae; secundo poenae. Quantum ad primum dicit, introibit, scilicet iste peccator sic dives, et quem laudant omnes, dum bene est ei, introibit dico, usque ad progeniem patrum suorum, scilicet per imitationem, dum omnia mala quae tota sua progenies facit, ipse operatur. Matth. 23: et vos implete mensuram patrum vestrorum. Jer. 11: reversi sunt ad iniquitates patrum suorum priores. Vel, introibit etc. Quia patres sui impii sunt in inferno, et iste ibit illuc. Quantum ad secundum dicit: et usque in aeternum non videbit lumen: quia quasi, scilicet hic in suo aeterno, scilicet in vita, noluit sequi lumen rationis, ideo, in aeternum non videbit lumen. Job 15: non credit quod reverti possit de tenebris ad lumen. Matth. 25: inutilem servum mittite in tenebras exteriores etc.. Et quo ordine? quia cum esset praeditus lumine rationis, sicut homo in honore constitutus, noluit illo lumine regi, assimilatus est jumentis insipientibus, et ideo facit sicut jumenta, debet deputari occisioni.

|+49 Pars 49

#1 Supra Psalmista invitavit gentes ad confidendum de Deo; hic instruit eas ad cultum Dei. Titulus, Psalmus Asaph. Iste Asaph unus fuit de praefectis super cantores populorum, et super illos qui cantabant et laudabant in cymbalis, sicut 1 par. 13 et 16 et 25, dicitur. Et dicitur Psalmus Asaph quia cantatur ministerio Asaph. Et congruit mysterio, quia Asaph interpretatur synagoga, et sic legitur synagogae persona. Ubi instructus de sacrificiis, duo proponit de cultu Dei, quae antecedunt divinum iudicium: et est primum. Secundum est disceptatio Dei cum populo de cultu suo, ibi, audi populus meus. Ante iudicium erunt tria. Citatio iudicis, adventus iudicis et apparatus. Primo ergo ponit citationem; secundo adventum, ibi, Deus noster manifeste veniet; tertio apparatus, ibi, ignis in conspectu. Circa primum tria facit. Primo ostendit quis sit citator; secundo qui sunt citati, ibi, et vocavit; tertio quo ordine citentur, ibi, ex sion. Qui citat magnus est, quia Deus omnium, etiam deorum; unde dicit, Deus deorum Dominus locutus est. Primo ergo commendatur ab excellentia naturae, quia Deus deorum, non Angelus. Hieronymus habet, fortis Deus. Sed numquid sunt multi dii? 1 Cor. 8: siquidem sunt dii multi et Domini multi. Deus enim dicitur tripliciter: scilicet naturaliter: et iste est tantum unus Deus. Deut. 6: audi Israel, Dominus Deus tuus unus est. Item per participationem; et isti sunt multi. 1 Cor. 8: item per nuncupationem et opinionem; sicut idola et astra, venus et Saturnus. Psal. 95: omnes dii gentium Daemonia. Sed dici dii aliqui possunt quatuor modis. Uno modo per unionem: et sic solus Christus dicitur Deus. Joan. 20: Dominus meus et Deus meus. Alii per gratiam adoptionis. Ps. 81: ego dixi dii estis etc.. Alii per participationem divinae potestatis in miraculis faciendis. Exod. 7: constitui te Deum Pharaonis. Alii per ministerium, sicut iudices Exod. 22: diis non detrahes. Item commendatur a gubernatione, cum dicit, Dominus locutus est. Hic locutus est interius per inspirationem. Psal. 84: audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Item exteriori locutione. Hebr. 1: novissime locutus est nobis etc.. Et vocavit terram, scilicet universam, idest universae habitatores terrae; unde citati sunt, non aliqui tantum in medio mundi, sed. A solis ortu usque ad occasum. Marc. Ult.: euntes in mundum universum etc.. Jer. 16: ad te venient gentes ab extremis terrae, et dicent, vere mendacium etc.. Ordo vocationis ponitur cum dicit, ex sion species decoris ejus; quasi dicat: haec vocatio inchoata est in sion. Isa. 2: de sion exhibit lex etc.: nam apostoli quando acceperunt spiritum sanctum, erant in sion, et tunc fortes facti sunt ad eundem per mundum. Ex sion ergo ubi apostoli erant, coepit divulgari species decoris ejus. Sed Christus bene incepit aliquantulum divulgari; sed non videbatur species ejus, quia circumdatus erat infirmitate; quia, vidimus eum novissimum virorum, virum dolorum, ut habetur isa. 53. Sed post passionem apparuit virtus et potestas ejus.

#2 Deus manifeste. Hic agit de adventu; et dicit duo de secundo adventu, contra duo quae fuerunt in primo. In primo adventu venit Deus occultus in infirmitate humanitatis. Ezech. 32: solem nube tegam. Et illud isa. 45: vere tu es Deus absconditus: sed tunc erit manifestus. Apoc. 1: ecce veniet, et videbit eum omnis oculus.

Thessal. 2: quem Dominus Jesus interficiet spiritu oris sui, et destruet illustratione adventus sui. Item in primo adventu ostendit mansuetudinem.

Isa. 53: tamquam agnus coram tondente ductus est. Unde nihil dixit coram principibus et sacerdotibus, nec coram Pilato; sed tunc non silebit, sed loquetur. Isa. 42: silui, semper tacui, et patiens fui, in iudicio quando iudicabar, quando tolerabam malos: sed ut parturiens clamabit. Et dicit, noster; quasi dicat, non alius Deus est iste qui venit quam noster, extra quem non est salus. Hieronymus incipit versum, ex sion perfecta decore Deus apparebit; quasi dicat: Deus apparebit ex sion quae est perfecta decore spiritus sancti. Quantum ad primum subdit, Deus manifeste veniet. Quantum ad secundum, ignis in conspectu ejus ardebit. Hic ponit apparatus venientis. Principes coram se faciunt deferri insignia et gladios.

Rom. 13: non sine causa gladium portat; quasi dicat, quia habent potestatem iudicandi. Sic ante Christum praecedent signa vindictae, et ministri iudicis. Primo ergo ponit signa et instrumenta vindictae. Secundo ostendit potestatem quantum ad ministros, ibi, advocavit. Instrumentum divini iudicii est duplex. Unum principale ex parte ignis punientis; et aliud ex parte totius creaturae pugnantis contra insensatos. Sap. 5. Quantum ad primum dicit, ignis in conspectu ejus exardescet.

Ad litteram ignis praecedet ante eum, ut habetur Hebr. 10, quia ignis confringens ardebit, et purgabit superficiem terrae, et purgabit si quid est purgandum in bonis, et tandem involvet malos in infernum. Vel ignis conscientiae remordentis. Isa. 50: ambulate in lumine ignis vestri. Quantum ad secundum dicit, et in circuitu ejus tempestas valida, quae consurget ex commotione omnium elementorum ante iudicium. Luc. 21: erunt signa in sole etc., et erit tanta commotio quod etiam virtutes caelorum movebuntur. Tempestas, idest indignatio erit in circuitu ejus, idest in sanctis qui erunt circa ipsum. Isa. 3: ad puniendum peccatores.

Job 27: apprehendet eum, quasi aqua, inopia. Prover. 1: cum venerit repentina calamitas.

#3 Advocavit caelum desursum etc.. Posito adventu iudicis ad iudicium, et iudicis apparatu quantum ad instrumentum poenae, hic ponit apparatus iudicii quantum ad ministros. Et primo agit de assistentia ministrorum; secundo de officio Angelorum, ibi, congregate; tertio de officio apostolorum, ibi, annuntiabitur. In prima parte fit mentio de caelo et terra. Et intelligitur dupliciter. Uno modo, ut intelligatur per metonymiam continens pro contento, ut per caelum designet sanctos qui in caelis sunt, et per terram designet homines qui sunt in terra; et isti omnes ad iudicium vocantur.

Et haec est secunda vocatio, quia supra dixit et vocavit terram, quia illa vocatio est vocatio ad fidem, ad quam omnes vocantur boni et mali. Matth. 13: simile est regnum caelorum saganae Missae in mare etc.. Sed ista secunda vocatio est ad segregandum, quia, elegerunt bonos in vasa sua, malos autem foras miserunt; et ideo dicit, ut discerneret populum suum, discretionem bonorum a malis. Matth. 25: segregabit oves ab haedis.

Psal. 42: iudica me Deus, et discerne causam meam. Sed aliter vocantur caeli, aliter terra; quia caelestes viri vocantur ad hoc, quasi iudices.

Matth. 19: vos qui reliquistis omnia etc. Usque tribus Israel. Terreni vocantur, ut iudicentur. Joel. 3: congregabo omnes gentes, et deducam eas in vallem Josaphat. Vel, vocavit caelum, idest caelestes, idest justos ad praemium. Dan. 12: docti fulgebunt sicut splendor firmamenti etc.. Et terram, idest terrenos, idest malos ad poenam. Potest etiam esse alius sensus, ut caelum et terra ponantur pro ipsis creaturis corporalibus: et sic vocantur per modum testimonii vel impugnationis contra infideles, quia in eis mali potuerunt advertere ex caelo et terra. Job 20: revelabunt caeli iniquitatem ejus, et terra consurget adversus eum, scilicet peccatorem. Vel, advocavit caelum desursum, ut det ei animas sanctorum quas tenet, et terram, ut det animas malorum quas tenet in profundo. Et huic concordat littera Hieronymi, quae dicit, congregate mihi omnes sanctos meos; quasi dicit: ad hoc advocat, ut exhibeat sanctos suos. Congregate illi sanctos ejus. Hoc est officium Angelorum, ut in iudicio scilicet congregent electos.

Matth. 24: mittet Angelus suos etc.. Et est vox Danielis prophetae ad Angelos ad ministerium missos.

Sancti enim ejus sunt, qui ordinant testamentum super sacrificia. Ly super, dupliciter accipitur.

Uno modo, ut designet ordinem causae materialis: et tunc est sensus, super sacrificia, idest qui fecerunt pactum cum Deo de sacrificiis offerendis.

Et fecit mentionem de sacrificiis propter duo. Primo quia sequens disceptatio erit de sacrificiis; secundo quia disceptatio in iudicio erit solum cum fidelibus qui iudicabuntur. Et isti sunt qui cum Deo pactum in sacrificiis fecerunt. Alio modo ut Ly supra, notet excessum. Et sic dicendum est quod per testamentum intelligitur novum testamentum, quod excedit: unde est sensus, super sacrificia, idest qui praeferunt novum testamentum sacrificiis veteris testamenti.

Vel testamentum promissum a Deo: et sic, super sacrificia, idest qui bona promissa a Deo reputat majora omnibus meritis nostris. Rom. 8: non sunt condignae passionis hujus temporis etc..

Vel per testamentum illud anima habet foedus cum iustitia, misericordia, fide et hujusmodi. Osee 2: sponsabo te mihi in fide. Et sic sunt, super sacrificia, idest qui praeferunt bona spiritualia hujusmodi sacrificiis corporalibus.

Oseae 6: misericordiam volo, et non sacrificium. Vel, qui ordinant testamentum etc. Idest qui in sacrificiis quae Deo exhibent, habent respectum ad testamentum Dei, quia aliqui referunt bona quae faciunt ad aliud, ut in ipsum congregentur. 1 Cor. 10: omnia in gloriam Dei facite. Annuntiabunt caeli. Officium apostolorum est annuntiare; et hi designantur per caelos. Unde, caeli, idest apostoli, annuntiabunt, justitiam Dei. Et dicuntur caeli, quia ipsi eminent omnibus choris sanctorum, et illuminant totam ecclesiam. Psal. 18: caeli enarrant gloriam Dei.

Annuntiabunt autem, quoniam Deus iudex est, per doctrinam instruendo. Act. 10: ipse est qui constitutus est a Deo iudex vivorum et mortuorum.

Instruunt ergo de futuro iudicio. 2 Cor. 5: omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi.

Alio modo nuntiabunt per iudicis auctoritatem promulgantes sententiam contra malos, quando sedebunt super sedes duodecim, ut dicitur Matth. 19.

#4 Audi. Hic agit de discrepatione iudicii. In discrepatione iudicii tria sunt necessaria. Unum requiritur ex parte nostra. Aliud ex parte Dei. Tertium est ipsa discrepatione. Ex parte nostra requiritur auditus non solum exterior corporalis, respectu eorum quae audiuntur corporaliter, sed etiam interior.

Eccl. 6: si dilexeris audire etc. Et ideo dicit, audi, idest etiam interior attende. Matth. 13: qui habet aures audiendi, audiat. Populus meus, quia qui non est de populo suo, non audit eum. Joan. 6: omnis qui audit a patre meo. Item ibidem 8: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Ex parte Dei requiritur locutio et testificatio; et ideo dicit, et loquar; Israel, et testificabor tibi. Est autem duplex locutio Dei. Una est exterior per praedicatorum. Hebr. 1: olim Deus loquens patribus in prophetis. Alia est interior per inspirationem.

Psal. 84: quid loquatur in me etc.. Item testificatio est duplex. Una est per miracula. Joan. 5: opera quae ego facio testimonium perhibent de me. Alia per testes. Isa. 44: vos testes mei.

Act. 1: eritis mihi testes etc.. Et sic ista possunt esse verba Christi populum instruens. Audi populus meus, et loquar; Israel, et testificabor tibi, per miracula. Joan. 5: opera quae dedit mihi pater ut perficiam. Item, ibid.: scrutamini Scripturas et ideo loquar per miracula et per Scripturas, idest apparebit quod ego vera loquor, et quod verus sum per Scripturas. Et quid testificabor? Deus Deus tuus ego sum, scilicet singulariter. Exod. 20: ego Dominus: et dicit, sum, propter aeternitatem, quia non declinat nec in praeterito nec in futuro.

Et dicit, Deus tuus, quia de semine Abrahae.

Rom. 9: ex quibus Christus est secundum carnem.

#5 Non in sacrificiis tuis arguam te. Hic agit de ipsa disceptatione; et circa hoc tria facit. Primo reprobatur vetus sacrificium; secundo inducit sacrificium novum, ibi, immola Deo; tertio ab hoc sacrificio repellit malos, ibi, peccatori. Sacrificia sunt protestationes fidei; et ideo praemissurus de vultu Dei, praemittit de fide unius Dei. Et primo proponit intentum; secundo assignat rationem. Dicit ergo: veniam et iudicabo, et, non arguam te de sacrificiis tuis, quae non omisisti.

Sed contra. Qui tunc omisisset, errasset; sed pro omni errato adducetur in iudicium, ut dicitur Eccl. 12.

Dicendum, quod homo arguit, quando non facit voluntatem superioris. Voluntas autem Dei est sanctificatio vestra. 1 thessalonic. 4.

Haec autem sacrificia non conferunt ad sanctitatem vestram; et ideo non sunt per se volita a Deo, sed prout sunt signa alterius; et ideo dicit Oseae 6: misericordiam volo, et non sacrificium; et prout sunt signa interioris virtutis, et ideo de virtutibus arguuntur per se, quas non exercuerunt, non de sacrificiis. Rationem manifestat. Primo ex parte eorum; secundo ex parte sua; unde dicit, holocausta tua in conspectu meo sunt semper; quasi dicat: non arguam te de sacrificiis, quia promptus es ad sacrificia carnalia offerenda, quia libenter offerebant sacrificia propter hoc quod delectabantur in eis in conviviis. Isa. 22: ecce gaudium immolare victimas etc.. Vel aliter, non arguam te in sacrificiis, carnalibus, quia holocausta tua, scilicet spiritualia, in conspectu meo sunt semper, idest mihi placent. Et haec sunt, sicut Gregorius, quando totum Deo offertur, scilicet qui seipsum offert, et totum quod habet, et sic expendit in Dei servitio.

Ex parte Dei manifestat rationem cum dicit, non accipiam de domo tua vitulos. Ratio quare non arguam te de sacrificiis, est, quia quae non quaero principaliter, non principaliter arguo de eis. Duo erant principalia sacrificia, vitulus et hircus. Lev. 4. Et haec duo ostendit se non accipere, idest acceptare de domo carnalium, de gregibus tuis, scilicet carnalibus, accipiam, idest acceptabo, hircos. Mich. 6: numquid placari potuit Dominus in millibus arietum? quoniam meae sunt omnes ferae sylvarum. Probat quod dixit, scilicet quod nec vitulos nec hircos approbat; et quod si indigeret, non acciperet de domo sua. Nullus petit aliquid quod sit in potestate sua; omnia autem quae isti offerebant, erant in potestate Dei. Tria offerebantur in veteri testamento: animalia quadrupedia, aves et fructus, scilicet primitias, et panes. Quantum ad primum dicit, omnes ferae sylvarum meae sunt. Quadrupedia in duo genera dividuntur: quia quaedam sunt silvestria, et quaedam domestica: et licet silvestria non offerantur, tamen enumerat ea ut magis appareat quod etiam domestica sunt sua. Mystice autem per ista animalia possunt designari diversa genera personarum; unde dicit, ferae, idest infideles, jumenta, idest fideles, boves in montibus, idest apostoli, omnia mea sunt.

Quantum ad secundum dicit, cognovi omnia volatilia caeli, idest ista subsunt meae providentiae.

Per haec volatilia sancti Angeli intelliguntur, qui sunt similitudo. Quantum ad tertium dicit, et pulchritudo agri mecum est, idest quicquid pulchrum est in eis, mihi servit. Vel pulchritudo agri mecum est, quia ubique sum. Et est, quia semper sum, sine praeterito et futuro. Si esuriero, non dicam tibi. Concludit per impossibile. Si indigerem eis, non dicerem tibi, idest non quaererem a te. Quare? quia meus est orbis terrae, et plenitudo ejus. Psal. 23: Domini est terra etc..

|#6 Numquid manducabo. Supra Psalmista ex persona Domini assignavit rationem quare Dominus non accipiet hircos, etiam si indigeret; hic autem ostendit, quod non indiget. Sciendum est autem quod in lege praecipitur quod carnes holocaustorum comburerentur, et sanguis effundebatur ad altaris crepidinem. Et posset aliquis suspicari, quod Deus delectaretur in sanguine et carnibus illorum. Haec etiam fuit opinio gentilium, quod dii eorum delectarentur odoribus carniū et sanguinis effusione, ut dicit Augustinus. Et Dominus dicit quod in his non delectatur quae non delectant secundum se; et ideo dicit, numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? quasi dicat, non, quia non indigeo, nec delector, quia delector in his, quae per se sunt cibus Dei, sed alius est cibus Dei quam carnes et sanguis animalium: cibus enim Dei est id, quod est cibus omnium sanctorum: Luc. 22: ego dispono vobis sicut etc.. Et sic eadem est refectio sanctorum et Dei. Sed sancti reficiuntur ipsius amore Dei; et sic Deus reficitur in fruitione suiipsius: Tob. 12: ego cibo invisibili, et potu qui ab hominibus videri non potest, utor.

|#7 Immola Deo. Hic ostendit quid sit illud sacrificium, quod Deus acceptat. Et primo ostendit quid Deus acceptat ab homine. Secundo quid retribuit.

Duo requirit Dominus ab homine. Primo sacrificium laudis. Et dicitur laus sacrificium, quia nihil est aliud sacrificium nisi protestatio interioris devotionis et fidei: quia per sacrificium recognoscimus Deum creatorem omnium: 1 Paral. 29: tua sunt omnia, et quae de manu tua accepimus dedimus tibi. Augustinus Lib. De doctr. Christiana dicit, quod nullum signum est ita expressum et intentionem cordis significans, sicut verbum, et exterior fides; et devotio non potest melius explicari, quam per devotionem laudis: et sic laus est magis Deo accepta quam occisio animalium: Heb. Ult.: per ipsum offeramus hostiam laudis semper Deo: Oseae ult.: reddemus vitulos labiorum nostrorum. Secundo Dominus requirit ut reddat vota altissimo. Et ideo dicit, et redde altissimo vota tua. Laus est sacrificium Dei, in quantum est signum interioris devotionis; quia laus significat quod homo Deo offert mentem suam; et hoc vult Deus quod sibi reddatur, et hoc est votum, et ita votum est actus patriae: isa. 19: colent eum in hostiis et muneribus, et vota vovebunt Deo, et solvent: Eccl. 5: si quid vovisti Deo, ne moreris reddere.

|#8 Et invoca. Hic Dominus exponit quid retribuet colentibus eum. Et primo ostendit quid sancti patiantur. Secundo quid faciant in tribulationibus.

Tertio quid a Deo recipiant. Quarto quid aliquis reddit vota, nihilominus affligitur: Psal. 68: persequuntur me inimici mei injuste. Et ratio hujus est, quia nisi affligerentur justi in hoc mundo, multi servirent Deo non propter ipsum, sed propter prosperitatem. Secundo ostendit quid faciant tempore tribulationis, quia debent eum invocare: et invocabis me. Deus quid faciet ei? liberabit eum, eruam te: Ps. 119: ad Dominum cum tribularer clamavi etc.. Et postea liberatus debet Deum honorificare, et honorificabis me.

|#9 Peccatori autem dixit Deus. Hic arcet quosdam, scilicet peccatores, a sacrificio laudis; et ponit tria. Primo humanam perversitatem. Secundo Dei patientiam. Tertio comminatur divinam severitatem.

Perversitas humana consistit in hoc quod bona dicunt et mala faciunt: et ideo ostendit, quomodo indigni sunt bona dicere. Est autem duplex bonum: unum est instructio morum, aliud est informatio ad laudem Dei. Dicit ergo, tu, scilicet popule meus, immola Deo sacrificium laudis etc.. Sed peccatori dixit Deus, idest Dei praeordinatione fixum est, quod hoc injustum est, quod bona dicat et mala faciat. Et hoc dixit, quia hoc in mente omnium, etiam peccatorum impressum est. Et quid dixit? quare tu enarras justitias meas: Rom. 2: qui praedicas non furandum furaris.

Sed numquid, qui in statu peccati mortalis est, peccat mortaliter, quando praedicat vel docet? dicendum, quod ejus peccatum aut est publicum vel occultum: et si occultum, vel est ex contemptu, et sine poenitentia, aut cum poenitentia.

Dicendum est ergo, quod si aliquis est in peccato publico, non debet publice praedicare vel docere. Et dico publico; quia si peccatum non est publicum, posset cum caritate occulte fratrem suum de peccato etiam minori quam sit suum peccatum quod occultum est reprehendere, reprehendendo tamen seipsum. Si vero est in peccato occulto, et sine poenitentia, tunc provocat Deum, quia simulat: Prov. 11: simulator ore decipit amicum suum. Et de his loquitur hic, sicut dicit Glossa Augustini, lingua laudare non praesumat cui contradicit conscientia. Si vero peccatum est occultum et dolet, non peccat praedicando vel docendo, etiam si publice loquatur contra peccatum: quia sic detestando aliorum peccata detestatur etiam suum. Et assumis testamentum meum per os tuum.

Justitia refertur ad instructionem, testamentum refertur ad laudem fidei: Eccl. 15: non est speciosa laus in ore peccatoris, quia nomen Dei est sanctissimum; et ideo inconueniens est quod a peccatoribus assumatur, quasi usurpatum: Prov. 26: quomodo pulchras frustra habet claudus tibias, sic indecens est in ore stultorum parabola.

Tu vero odisti disciplinam. Hic ostendit mala quae faciunt peccatores. Et faciunt duo mala: primum est, quod odiunt divinam correptionem; unde dicit, tu vero odisti disciplinam. Haec correptio morum fit per difficultia: Heb. 12: omnis disciplina in praesenti quidem videtur esse non gaudii, sed moeroris. Hanc odiunt mali: Heb. 12: si extra disciplinam estis etc.. Psal. 118: bonitatem et disciplinam etc.. Amos 5: odio habuerunt corripientem in porta. Tu ergo non vis ab aliis castigari cum quotidie delinquas, et projecisti sermones meos retrorsum, quibus informaris ad bene operandum et merendum. Tales sermones debent haberi in reverentia. Sed isti, scilicet peccatores, non accipiunt eos, nec considerant: Ezech. 33: audiunt sermones tuos, et non faciunt eos, quia in canticum oris sui convertunt illos. Vel, projecisti, scilicet pro nihilo habuisti, retrorsum, ita ut nec etiam considerares eos. Si videbas furem, currebas cum eo. Hic proponit malitiam peccatorum quantum ad operationem mali. Sed Paulo ante ostendit defectum eorum quantum ad desertionem boni, cum dixit, tu vero odisti etc.. Et primo ponit eorum nequitiam, quantum ad malum operis; deinde quantum ad malum oris. Dicit ergo, si videbas. Ubi sciendum est, quod haec verba ex persona Dei proponuntur peccatori annuntianti et praedicanti iustitiam Dei. Et competunt maxime praelatis et doctoribus, qui non de facili per se in peccatum labuntur; sed aliis peccantibus consentiunt, et haec convertuntur in eos.

Rom. 1: digni sunt morte non solum qui faciunt etc.. 1 Reg. 2: punitus est Heli, qui non correxit filios; ideo de hoc reprehendit eos. Et tangit duo, scilicet furtum et adulterium.

Quantum ad primum dicit, si videbas furem, ad te delatum ad iudicium, currebas cum eo, non corrigendo: isa. 1: principes tui infideles. Item, cum adulteris portionem tuam ponebas, quia non corrigis adulteros, sed blandiris, et cooperis et foves eos, cum ad notitiam tuam perveniunt: jer. 9: omnes adulteri sunt. Spirituale autem furtum est, quando ex verbis sacrae Scripturae depravator furatur verum intellectum; et sic videns depravare et occultare verum intellectum, et tu consentiens, curris cum eo: jer. 23: ecce ego ad prophetas qui furantur verba mea. Adulterium spirituale est, quando verba detorquentur in alium sensum, vel ad alium finem; puta si praedicet aliquis ad lucrum vel seductionem: 1 corinth. 2: non sumus sicut plurimi adulterantes verbum Dei.

#10 Os tuum. Hic agit de peccato oris, quod aggravatur dupliciter. Primo ex circumstantiis.

Secundo ex conditione personarum, ibi, sedens.

Circa primum duo facit. Primo ponit conditiones aggravantes, scilicet frequentiam. Aliud est dolositas.

Frequentia: quia si aliquando quis committat aliquod peccatum, aliquo modo tolerabile est. Vel si ex lapsu linguae aliquod inordinatum dicat, facilius portatur: jac. 3: si quis verbo non offendit, hic perfectus est vir. Si quis autem os suum implet maledictionibus, tunc ex malitia propria procedit: nam ex abundantia cordis os loquitur, mat. 12. Psal. 13: quorum os maledictione etc..

Aggravatur etiam peccatum linguae ex dolositate, sive fraude: jer. 9: sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est; et ideo dicit, et lingua tua concinnabat dolos, idest componebat, et quasi ut docens ordinabat dolos, ut verba ejus essent placentia: Prov. 12: qui testis est repentinus, concinnat verba mendacii. Sedens adversus fratrem tuum loquebaris. Hic ostendit quomodo peccatum linguae aggravatur ex conditione personarum.

Et primo ex conditione loquentis; secundo ex conditione ejus contra quem loquitur; tertio ex conditione audientium. Dicit ergo, sedens.

Contingit aliquando quod aliquis dicit amarum verbum commotus et provocatus: et hoc utcumque tolerabile est. Sed quando aliquis quieto corde, non provocatus, dicit mala, hoc iniquum et detestabile est: et ideo dicit, sedens, scilicet quietus: Ps. 68: adversum me loquebantur qui sedebant in porta.

Ex persona ejus contra quem loquitur, aggravatur peccatum: quia si loqueretur contra iniquum, secus esset. Sed dicit, adversum fratrem tuum: jer. 9: unusquisque a proximo se custodiat. Et adversum filium matris tuae ponebas scandalum.

Hic ostendit quomodo aggravatur ex parte eorum qui ex hoc scandalizantur, scilicet audientium; et ideo dicit, ponebas scandalum, scilicet aliorum contra fratrem tuum. Et quod dicit, filium matris tuae, ostendit, quod parvuli lactentes dicuntur filii matris, et pusilli scandalizantur de verbis malis quae dicit. Haec fecisti, et tacui. Hic agit de Dei simulatione. Et primo ponitur dissimulatio Dei. Secundo ponitur effectus dissimulationis in malis, ibi, existimasti. Dicit ergo, haec fecisti, scilicet omnia quae supra dicta sunt: locutus es bona, et perpetrasti mala, ut sic loquatur Psalmista in persona Dei, et ego tacui, quasi scilicet non statim te correxi et punivi; sed ex clementia et misericordia te ad poenitentiam expectavi: isa. 42: tacui, semper silui: Rom. 2: an ignoras quod benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? sed homo malus et peccator hac clementia abutitur in superbia: Rom. 2: secundum duritiam tuam et cor impenitens thesaurizas tibi iram etc..

Et ideo dicit, existimasti inique, quod ero tui similis.

Dictum est autem supra, si videbas furem etc..

Arguunt ex hoc peccatores, et credunt iniqui quod peccatum placeat Deo et non puniat, quia tacet, haec fecisti et tacui; sed haec existimatio est iniqua, quia similiter odio sunt Deo impius et impietas ejus, ut dicitur Sap. 14: et Habac. 1: mundi sunt oculi tui ne videant mala, et ad iniquitatem respicere non poteris. Sed arguam te. Unde hic

ponitur divina securitas. Et primo in ejus reprehensione. Secundo in effectum. Dicit ergo, arguam te, id est condemnabo te: Psal. 7: Domine ne in ira tua corripas me. In ira est effectus, statuam contra faciem tuam. Deus qui punit, non solum punit per seipsum, sed per alias creaturas: Sap. 5: pugnabit cum eo orbis terrarum contra insensatos: item etiam ipse homo contra se pugnat per remorsum conscientiae. Et sic etiam contra se pugnat, et per seipsum arguit; et hoc est, quod dicit, statuam te contra faciem tuam, id est tu ipse te condemnabis: joan. 8: nemo te condemnavit: nemo Domine: nec ego te condemnabo.

Vel, statuam contra faciem tuam, scilicet creaturas, ut dicitur Sap. 5. Sive rationales, id est Angelos et sanctos; sive irrationales, quibus male usus est in peccatis: job 7: posuisti me contrarium tibi, et factus sum mihi metipsi gravis, quia contra seipsum peccator dicit, Sap. 5: erravimus a via veritatis: Nahum 3: revelabo pudenda tua in faciem tuam: isa. 3: agnitio vultus eorum respondebit eis. Et haec poena est vermibus conscientiae.

#11 Intelligite haec qui obliviscimini Deum. Hic hortatur ad peccatorum considerationem. Et primo ad considerandum Dei severitatem. Secundo ostendit, quid sit acceptum Deo in sacrificiis. Primo ergo hortatur ad intelligendum; unde dicit, intelligite haec qui obliviscimini Deum, scilicet quae dicta sunt considerate. Et hoc necessarium est, quia estis obliti Dei: Deut. 32: oblitus es Dei creatoris tui. Secundo, quid intelligat, nequando rapiat, scilicet diabolus, et non sit qui eripiat, scilicet de ejus potestate. Quando diabolus rapit ad poenam inferni, non est qui eripiat. Aliquando rapit ad peccatum, et Deus eripit peccatorem: Psal. 90: eripiat eum. Quod non eripiat de potestate diaboli ad poenam, non est ex impotentia, sed ex sua justitia non vult. Sacrificium laudis honorificabit me. Hic concludit, quid sit acceptum Deo in sacrificiis. Et ostendit duplicem fructum in eis.

Unus fructus ex parte Dei, ut excellentia ejus manifestetur; et hoc fit per sacrificium laudis vocalis: 1 corinth. 10: omnia in gloriam Dei, facite.

Alius fructus est ex parte nostra, scilicet vera salus; unde dicit, et illic iter quo ostendam illi salutare Dei, id est ad videndum Deum: isa. 52: levaverunt vocem: simul laudabunt. Hieronymus habet, et qui ordinate ambulat, ostendam illi salutare Dei; quasi dicat, duo autem necessaria sunt ad salutem, id est sacrificium laudis, et quod ordinate ambules.

|+50 Pars 50

#1 In praecedentibus Psalmis hujus decadis videtur Psalmista egisse de his quae pertinent ad statum regni, cujus gloriam descripsit, et alios ad eam invitavit; nunc autem quia gloria hujus regni impedita est per peccatum, agit de abolitione peccati.

Ubi duo consideranda sunt. Primum, quod in ordine Psalmorum hic Psalmus est quinquagesimus, et hic est numerus jubilaeus, ut dicitur Levit. 27, in quo fiebat remissio omnium debitorum. Unde congruit hic numerus huic Psalmo, in quo agit de plena remissione peccatorum. Similiter quantum ad poenitentiales iste ponitur quartus, et convenienter: nam primus pertinet ad cordis contritionem: unde dicit, Ps. 6: lavabo per singulas noctes etc.. Secundus pertinet ad oris confessionem, Ps. 31: dixi confitebor etc.. Tertius pertinet ad satisfactionem; unde dicit, Ps. 37: afflictus sum etc.. Hic autem quartus pertinet ad effectum poenitentiae. In quo ostenditur quomodo poenitentia restaurat hominem ad perfectum: et ideo inter omnes alios Psalmus iste magis frequentatur in ecclesia, quia iste solum implorat misericordiam, et sic impetrat veniam; et hoc facile est, et cuilibet potest competere. In aliis autem sex Psalmis poenitentialibus sunt quaedam gravia, sicut, Ps. 6: lavabo per singulas noctes lectum meum.

Et Ps. 101: et cinerem tamquam panem manducabam etc., quae non possunt cuilibet competere.

Titulus talis est, Psalmus David quando venit ad eum Nathan propheta cum intravit ad bersabee.

Haec historia habetur expresse 2 Reg. 11 et 12 cap.

Quando David erat in prosperitate, vidit mulierem lavantem se, et concupivit eam, et adulteravit, et fecit occidere virum ejus. Et hoc displicuit Deo, et missus est ad eum Nathan propheta, et reduxit eum in detestationem sui peccati, sub similitudine ovis perditae. Et David dixit, peccavi Domino. Et dimissum est ei peccatum. Et haec est materia hujus Psalmi, scilicet dimissio peccati. Sed sciendum est in titulo hujus Psalmi, quod David in aliis Psalmis loquitur de aliis; sicut ibi, Ps. 21: Deus Deus meus, loquitur praenuntians passionem Christi; et sic in diversis Psalmis loquitur de diversis; sed istum Psalmum propter seipsum fecit. In quo ostendit culpam quam fecit mundo manifestam, et similiter veniam; et sic impletur illud quod Dominus dixit, 2 Reg. 12: tu fecisti hoc in occulto; et ego faciam illud manifestum. Ratio autem hujus manifestationis est divina misericordia; nam utilis est justis haec manifestatio, ut non praesumant de sua justitia; quia si David post tot victorias, post donum spiritus sancti, post tantam familiaritatem cum Deo et prophetiam peccavit, quantum debemus cavere nos, qui fragiles et peccatores sumus? 1 Cor. 10: qui se existimat stare, videat ne cadat. Item utilis est peccatoribus, ut non desperent. Prov. 24: si desperaveris lapsus, in die angustiae imminuetur fortitudo tua; nam David post homicidium et adulterium recuperavit gratiam prophetiae. Notandus est autem modus loquendi in titulo: quando venit: ubi designat veniam, de qua agitur in Psalmo, quia per eum audivit eum Dominus, et transtulit peccatum illius; sed cum dicit, quando intravit ad bersabee, designatur culpa. Ubi duo ostensa sunt. Primum, quod nominat

culpam cum dicit, et intravit; Psal. 10: eloquia Domini eloquia casta. Item cum commisisset duo peccata, scilicet adulterium et homicidium, Scriptura nominavit adulterium tantum. Et hoc propter duo. Primo, ut designet quod in scrutandis et publicandis peccatis aliorum non simus prompti, sed valde parci. Proverb. 24: ne insidieris ut quaeras impietatem in domo justii; et hoc signatur Matth. 25, ubi Dominus merita bonorum enumerat diligenter, demerita malorum transiit. Item adnotandum, quod quando quis facit duo peccata, et unum facit propter aliud, unum transit in speciem alterius: sicut qui committit furtum ut fornicetur, dicitur potius fornicator. Dividitur autem iste Psalmus in duas partes. Primo enim implorat misericordiam; secundo promittit emendam, ibi, docebo iniquos. Circa primum duo facit. Primo petit culpae relaxationem; secundo petit sanctitatis et gratiae restorationem, ibi, quoniam iniquitatem. Petit ergo primo misericordiam Dei, cum dicit, miserere mei Deus. Ubi sciendum est, quod, sicut dicitur Proverb. 14, miseros facit populos peccatum. Sicut enim non est vere felix qui abundat divitiis, fruitur voluptatibus, pollet honoribus, sed qui fruitur Deo; ita non est miser qui est pauper, miser, et debilis et infirmus; sed qui est peccator; et ideo iste qui est peccator, dicit, miserere mei Deus, tu scilicet qui misereris omnium, et nihil odisti eorum quae fecisti: Sap. 11: et secundum apostolum miserere cui vis. Rom. 9: miserere cui voluero. Ergo si voluntati tuae subest misereri, miserere mei, scilicet peccatoris.

Non vult contendere, non quaerit disputare, sed brevi utitur via, miserere. Item non allegat misericordiae causam, non servitia quae fecit Deo, non pericula quae sustinuit pro eo, sed solum Dei misericordiam implorat; unde dicit, secundum magnam misericordiam tuam. Dan. 9: non in justificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam; sed in miserationibus tuis multis. Et notandum, quod aliquis potest sperare de misericordia divina, duplici ratione. Una ratio est ex consideratione divinae naturae: alia ratio est ex consideratione et secundum multitudinem effectuum ejus. Primo ergo ostendit quod sperat de misericordia Dei ex consideratione naturae divinae, quia naturae divinae proprium est quod sit ipsa bonitas. Unde Dionysius dicit, quod Deus est ipsa substantia bonitatis. Et boetius de Trin. Similiter. Unde nihil aliud est haec Dei misericordia, nisi bonitas relata ad depellendam miseriam. Ergo cum considero quod bonitatis miseriam repellere est proprium, et tamen est ipsa bonitas, confidenter ad misericordiam recurro. Et dicitur magna sua incomprehensibilitate, qua implet omnia. Ps. 32: misericordia Domini plena est terra. Et in omnibus habet locum: nam justii innocentiam servaverunt propter misericordiam Dei. Augustinus: Domine gratiae tuae deputo mala quae non feci. Item peccatores sunt conversi ad justitiam propter Dei misericordiam. 1 Tim. 1: misericordiam consecutus sum. Item in peccato existentes misericordiam Dei experti sunt. Thren. 3: misericordiae Domini multae, quod non sumus consumpti. Item dicitur magna sublimitate, quia miserationes ejus super omnia opera ejus; nam misericordia non signat in Deo passionem animi, sed bonitatem ad repellendam miseriam. Item magna duratione. Isa. 54: in misericordia sempiterna misertus sum tui.

Item magna virtute, quia Deum hominem fecit, de caelo Deum ad terram deposuit, et immortalem mori fecit. Eph. 2: Deus autem qui dives est in misericordia.

Item magna per effectum, quia ex omni miseria potest homo per misericordiam elevari.

Ps. 85: misericordia tua magna est super me, et remisisti impietatem peccati mei, (Ps. 31)p et ideo confidenter peto: miserere mei Deus. Item alia ratio est, quia in omnibus a principio mundi inveni effectus misericordiae tuae. Et ideo dicit, et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam; quasi dicat: miserere mei, secundum quod multipliciter et in diversis misertus es omnibus hominibus; unde dicitur isa. 63: miserationum Domini recordabor; Ps. 24: reminiscere miserationum tuarum etc.. Dele iniquitatem meam. Hic ponit effectum miserendi. Nathan dixit, 2 Reg. 12: Dominus transtulit peccatum tuum etc..

Et sic erat securus de venia; sed volebat totaliter peccatum extirpari. Remanet autem duplex effectus peccati: scilicet reatus poenae, et macula in anima. Primo ergo petit removeri reatum poenae; et ideo, amplius lava me ab iniquitate mea. Sciendum est, quod jer. 17, dicitur quod peccatum Judae scriptum fuit stylo ferreo in ungue adamantino; ad similitudinem judicis qui scribit culpam, quae tamdiu servatur scripta, quamdiu habet animum puniendi; sed si deponit hunc animum, non servat Scripturam.

Et sic scriptum stylo adamantino dicitur, quando peccatum non deletur. Et hoc est quod dicit, dele iniquitatem meam, id est non imputes mihi iniquitatem ad poenam. Is. 43: ego sum qui deleo iniquitates vestras. Item ibidem 44: delevi ut nubes iniquitates tuas, et quasi nebulam peccata tua. Amplius. Hic petit removeri immunditiam culpae. Homo qui habet mentem bene dispositam, plus abhorret immunditiam culpae, quam austeritatem poenae; et ideo dicit, amplius lava me; quasi dicat, peto ut deleas poenam; sed amplius peto quod mundes maculam. Vel, amplius lava, quam ego intelligo. Rom. 8: nam quid oremus sicut oportet nescimus. Eph. 3: hi qui potens est omnia facere superabundanter quam petimus aut intelligimus. Duo sunt necessaria ad removendum maculam: scilicet ablutio praecedens, et munditia sequens. In corporibus ablutio fit per aquam, et sic secundum Glossam Psalmus per aquam praefigurat virtutem baptismi, qua Deus dimissurus erat peccatum. Ezech. 36: effundam super vos aquam mundam etc. Zach. 13: erit fons patens domui David in ablutionem peccatorum et menstruatam. Et licet baptismus nondum institutus esset, tamen virtus Dei lavans erat in baptismo. Ergo, lava me ab iniquitate mea.

Jer. 4: lava a malitia cor tuum jerusalem, ut salva fias. Item peto, ut mundes me a peccato, quia nullus mundatur nisi a te; job 14: quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? Eccl. 34: ab immundo quis mundabitur? et dicit duo: scilicet iniquitatem et peccatum; iniquitas est contraria justitiae; peccatum vero

munditiae: et hoc est adulterium. Et sic iniquitas fuit, in quantum laesit alium per homicidium; sed peccatum est per adulterium in quem se polluit.

#2 Quoniam. Hic confitetur culpam. Et primo confitetur culpam. Secundo ostendit hanc confessionem esse Deo acceptam. Primo ergo confitetur culpam. Secundo ipsam culpam exaggerat, ibi, tibi soli peccavi. Tertio ejus originem demonstrat, ibi, ecce enim. Recognoscit ergo culpam suam, dicens, quoniam iniquitatem. Quidam sunt qui peccata sua non cognoscunt propter tres causas: quia aggravatur ratio ex gravitate peccati: Prov. 18: impius cum in profundum peccatorum venerit, contemnit: Psal. 39: comprehenderunt me iniquitates meae, et non potui ut viderem. Item quia non recordantur: Eccl. 5: oblitus est deliciarum suarum. Item propter adulationes hominum: Psal. 9: laudatur peccator in desideriis animae suae. Et ideo, quia alii laudant eum de peccatis, ipse non recognoscit. Sed felix qui peccatum suum recognoscit sicut David: Prov. 4: cor novit amaritudinem animae suae: in gaudio ejus non commiscetur extraneus. Quantum ad secundum dicit, et peccatum meum contra me est semper. Quidam sunt qui etsi cognoscant peccatum suum, tamen non detestantur; sed iste semper peccatum suum contra se habet ut contrarium, et nocivum et detestabile. Et dicit, semper. Quidam sunt qui ad horam detestantur peccatum: Jac. 1: consideravit se et abiit etc.. Isa. 38: recogitabo tibi omnes annos etc.. Psalmus: iniquitatem meam ego cognosco. Alia littera, coram me: et sic designatur quod recognoscit culpam, et quod continue meditatur de ea. Et hoc statutum est coram Deo per Nathan prophetam sub similitudine. Tibi soli peccavi. Supra Psalmista posuit recognitionem propriae culpae, hic autem exaggerat culpam suam: et circa hoc duo facit. Primo exaggerat ipsam. Secundo ponit id quod ad exaggerationem consequitur, ibi, ut justificeris. Hanc culpam exaggerat per respectum ad Deum; et dupliciter, ut dicitur Jer. 29: ego ero iudex et testis. Videtur autem Deum iudicem contemnere, qui non timet peccare propter iudicium ejus.

Et similiter contemnit Deum testem qui peccat in oculis ejus; et ideo dicit, tibi soli peccavi. Sed numquid non peccavit contra uriam quem occidit? sic. Sed dicit, tibi soli, id est Deo, quia ipse non est obnoxius famulo suo, sed sententiae Dei. Cum enim peccat Dominus qui est super servum, non peccat servo, sed Deo: Sap. 6: potestas vobis data est a Domino, et virtus ab altissimo, qui interrogabit opera tua, et cogitationes scrutabitur.

Vel, tibi soli, id est per comparisonem ad te solum peccavi. Et potest hoc referri, sive ad Deum, sive ad Christum. Deo dicitur peccare per comparisonem ad justum; et sic, tibi soli peccavi, quia solus est sine peccato. Et similiter Christus omnino fuit sine peccato. Tibi ergo soli peccavi, contemnendo iudicium tuum. Item contempsisti te testem, quia, malum coram te feci, vidente et praesente feci: Prov. 15: infernus et perditio coram Domino, quanto magis corda filiorum hominum: Eccl. 23: oculi Domini multo lucidiores supra solem. Ut justificeris. Hic ponitur quod consequens est ad istam exaggerationem: et hoc potest multipliciter legi. Sed primo quod magis videtur dicam. Ut enim quandoque ponitur causaliter, quandoque ponitur consecutive tantum, et tunc est ejus sensus, malum coram te feci ut justificeris tu, quia nullus propter peccatum justificatur, sed hoc consequitur ex peccato, quia ex hoc ipso quod homo peccat, justitia Dei manifestior redditur: nam ex peccatis ejus apparuit quod eum Deus punivit.

Haec autem punitio consistit in duobus. Primo comminatur. Secundo infert poenam; et in utroque est justus. Quantum ad primum dicit, in sermonibus, quibus poenam comminaris: Prov. 8: justi sunt sermones mei. Quantum ad secundum dicit, vincas cum judicaris, id est cum aliis in iudicio compararis. Frequenter Deus ad ostendendam suam justitiam et nostram etiam, vult nobiscum judicari: Isa. 5: iudicate inter me et vineam meam. Et in hoc Deus justior invenitur: Job 9: si contendere cum Deo voluerit, non poterit ei respondere unum pro mille. Et quod haec sit intentio Psalmi, patet ex apostolo Rom. 3: est autem Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est. Sed in Glossa loquitur, ut hoc quod dicitur, justificeris in sermonibus etc. Non continuetur cum, malum coram te etc. Sed cum hoc quod dicit, tibi soli, id est ad tui comparisonem, qui solus es justus, et intantum quod omnes sermones tui sunt justi. Et sic ly ut ponitur causaliter; quasi dicat, intantum es justus, ut justificeris.

Vel si referatur ad Christum, sic est sensus, tibi soli, scilicet Christo, peccavi, quia es justus, et vincas, omnes homines, cum judicaris, licet judicaris a Pilato. Vel aliter, ut justificeris, in hoc amplius peto ut laves me ad hoc, ut justificeris, scilicet promissiones nostrae perfecte verae sint, scilicet de Christo nascituro, cui promissum est, Ps. 131: de fructu ventris tui etc. Et quod peccatum remitteretur: 2 Reg. 12: Dominus transtulit tibi etc.. Vincas cum judicaris, ab hominibus quod non debeas implere promissa, et non debeas delere peccata mea.

#3 Ecce enim. Hic ponit radicem culpae. Radix omnis culpae actualis est peccatum originale, quod a parentibus contrahitur infectis illo peccato: haec infectio erat in patre ipsius David, et in matre.

Quantum ad patrem dicit, in iniquitatibus conceptus sum, non actualibus, quia non de adulterio, sed de matrimonio et sancto jesse natus sive generatus est, ut dicitur Ruth ult.: sed in originali: nam in hoc peccato omnes nascuntur: Rom. 5: per unum hominem in hunc mundum peccatum intravit.

Sed cum originale sit unum, quare dicit, in iniquitatibus etc.? dicendum est, quod peccatum originale est unum in essentia, ut sic dicatur, multa tamen in virtute, quia occasionem praebet ad omnia alia peccata: Rom. 7: peccatum quod est in carne mea operatur. Et hoc diminuit culpam; quasi dicat, non est mirum si pecco, quia in eis conceptus sum. Quantum ad matrem dicit. Et in peccatis concepit me mater mea.

Sed numquid non erant mundati parentes David per circumcisionem ab originali peccato? dicendum est, quod baptismus et circumcisio mundant animam a culpa originali, sed adhuc remanet fomes, et circumcisio fiebat in carne, et homo generat filios carnales secundum carnem; et ideo necesse erat quod iterum filius natus circumcideretur: sic modo natus ex parentibus baptizatis baptizatur. Alia littera habet, aluit me mater mea. Et hoc ad actualia peccata refertur, quia etiam in pueris inordinati motus inveniuntur, ut Augustinus in 6 confessi.

Dicit, alia littera habet peperit me etc.. Et sic quia quidam sanctificantur in utero; sed omnes praeter Christum concipiuntur in originali: et ideo dicit quod non est sanctificatus in utero, sed natus in originali. Ecce enim veritatem dilexisti. Qui vult satisfacere debet diligere ea quae Deus diligit.

Deus autem diligit veritatem fidei: joan. 18: omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.

Item justitiam: Psal. 88: misericordia et veritas praecedent faciem tuam. Et haec necessaria est in poenitente, ut in se puniat quod deliquit.

Item est necessaria confessio, ut confiteatur peccata.

##4 Incerta. Hic petit totaliter reparationem. Et primo ponit spem quam habet. Secundo petitionem.

Et primo ponit acceptum beneficium per quod erigitur in spem. Secundo ponit suam fiduciam, ibi, asperges me. Commemoravit beneficium potentiae cum dixit, incerta et occulta, quia scilicet rex habui beneficium prophetiae: 2 regum 23: spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam. Et ponit tria, scilicet materiam prophetiae, modum et causam. Materiam prophetiae ostendit cum dicit, incerta et occulta. De his est prophetia, scilicet incerta et occulta, quae per sapientiam tuam comprehenduntur. In nobis est aliquid ignotum dupliciter, quod tamen est de Deo notum. Aut propter defectum est nobis aliquid ignotum, aut propter excessum. Propter defectum est nobis ignotum aliquod futurum contingens: quia nondum habet determinatam veritatem. Propter excessum est nobis ignota divina substantia, et quae excedunt capacitatem nostram. Utraque enim fuerunt revelata David per spiritum prophetiae: Amos 3: non faciet Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos prophetas.

Incerta ergo manifestasti mihi, idest illa quae de sui natura habent variabilitatem: et haec fuerunt sibi revelata, ut patet in Psalmo. Occulta vocantur quae excedunt oculum mentis nostrae: job 29: sapientia trahitur de occultis: Eccl. 24: ego in altissimis etc. Et haec sunt sapientiae Dei; quasi dicat, licet nobis sint occulta, tamen a sapientia tua comprehenduntur: et inter occulta commemorat mysterium incarnationis, quod etiam manifestasti mihi. Item misericordia Dei inter ista annumeratur, quia remittit peccata. Sed melius est ut accipiatur universaliter. Modus revelationis ponitur cum dicit, manifestasti mihi. Triplex est modus prophetiae. Unus, in quo revelatur supernaturalis et intelligibilis veritas sub similitudinibus corporalibus et imaginationibus: et sic dicitur isa. 6: vidi Dominum sedentem etc.. Alius est in quo fit revelatio supernaturalis et intelligibilis veritatis, absque nebula imaginationis phantasticae: immo nondum revelatur, et sic facta est revelatio Moysi Num. 12: palam et non per aenigmata et figuras vidit Deum. Et talis etiam fuit revelatio David: 2 Reg. 23: Deus Israel locutus est mihi. Et infra: sicut lux aurorae manet oriente sole absque nubibus rutilat. Asperges me hyssopo. Supra commemoravit Psalmista Dei beneficium sibi praestitum quantum ad gratiam prophetiae, ex quo consurgebat in spem; hic autem ostendit quid a Deo sperabat. Et fuerunt duo. Primo enim sperat remotionem malorum quae incurreret per peccatum. Secundo sperat restitutionem bonorum quae amiserat, ibi, auditui. Sciendum est autem, quod homo per peccatum primo incurrit immunditiam: jer. 2: maculata es in iniquitate tua. Secundo incurrit turpitudinem: unde thr. 4: denigrata est super carbones facies eorum.

Et haec duo sperat a se removeri: immunditiam scilicet et turpitudinem spiritualem.

Immunditia contingit ex hoc, quod affectus hominis inhaeret rebus temporalibus quibus similis efficitur; unde si adjungatur vilioribus, ut aurum plumbo, vilis efficitur: Osee 9: facti sunt abominabiles, sicut ea quae dilexerunt. Sed turpitudine ex eo quod inhaeret rebus terrenis, obscuratur in eo lux rationis, quia comparatur animalibus brutis: Psal. 48: homo cum in honore etc..

Et ideo anima efficitur nigra sive obscura. Et ideo quantum ad primum dicit, asperges me hyssopo, ubi alludit ritui veteris testamenti numer. 19, ubi tertio die aspergebatur immundus aqua lustrationis, et die septimo lavabatur aqua, et vestimenta etiam lavabantur. Aqua lustrationis fiebat de hyssopo. Et ideo dicit, asperges me hyssopo. Et illa aqua fiebat ex cinere vitulae Rufae, per quam figurabatur Christus.

Unde per illam aspersionem quam petit, signatur aspersione sanguinis Christi: 1 Pet. 1: in aspersionem sanguinis Christi: Heb. 12: accessisti ad montem. Et infra: et sanguinis aspersionem melius loquentem quam Abel.

Hoc fiebat cum hyssopo. Hyssopus est herba quae terrae inhaeret, et curat inflationem, ut in Glossa dicitur; et convenit fidei quae humilitatem habet, quia per fidem subjicitur intellectus Deo: 2 Cor. 10: in captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Item radicata est in petra, idest Christo: Matth. 16: super hanc petram etc.. Petra autem erat Christus, 2 Cor. 10. Item depellit spiritus humani elationem, quae est in illis qui non obediunt fidei Christi: 1 timoth.

Ult.: si quis aliter docet et non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, hic non est ejus (Rom. 8)p dicit ergo: Domine ego habeo firmam spem, quod tu asperges me aqua lustrationis: Ezech. 36: effundam super vos aquam etc.. Lavabis me: nam post fidem necessarius est baptismus: Zach. 13: erit fons patens domui Jacob etc..

Isa. 1: lavamini, mundi estote. Effectus hujus lavationis, dealbabor super nivem, quia nigredo tolletur, et hoc scilicet quia anima erit albiore nive: isa. 1: si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabitur. Et dicit, super nivem, quia candor animae sanctificatae excedit omnem pulchritudinem corporalem, ut patet Matth. 17, in transfiguratione Christi, cujus vestimenta facta sunt alba sicut nix. Omnes justi pertinent ad vestimenta Christi: isa. 49: omnibus his, quasi vestimento vestieris. Et per hoc designat se ad vestimentum Christi pertinere per baptismum, quod baptizati estis, Christum induistis, dicit apostolus Galat. 3.

#5 Auditui. Hic ponit quomodo habet spem de recuperatione bonorum, quae perdiderat: et sunt duo: scilicet donum prophetiae, et gaudium conscientiae.

Donum prophetiae assimilatur auditui, quia propheta non videt Dei essentiam ut in ea videat revelata, sed quaedam signa veritatis revelatae fiunt in anima prophetae, et haec signa habent se per modum locutionis etc.. 1 Reg. 3: loquere, Domine, quia audit servus tuus: isa. 21: quae audivi a Domino exercituum Deo Israel, annuntiavi vobis. Hic auditus erat ei interruptus per peccatum, et sperabat se recuperaturum: et ideo dicit, auditui meo dabis etc.. Vel, auditui, quo audivi a Nathan translatum esse peccatum meum quo concepi laetitiam. Sed quantum ad gaudium conscientiae sciendum est, quod spirituale gaudium habet tres gradus. Primo existit in complacentia affectus; secundo in dilatatione cordis; tertio in progressu ad exteriora. Complacentia designatur per gaudium cum dicit, auditui meo etc., ex hoc scilicet quod audiam quae loqueris, vel quae locutus est Nathan. Philip. 4: gaudete in Domino etc..

Quando vero affectus quiescit in re amata, tunc animus ejus dilatatur ad plus percipiendum dilatationem; et hoc etiam apparet in sensibilibus. 2 Cor. 6: cor nostrum dilatatum est: et ideo dicit, laetitiam, quae hic importat dilatationem quasi laetitiam. Sed ulterius quoque laetitia redundat usque ad corpus. Prov. 17: animus gaudens aetatem floridam facit, spiritus tristis exsiccatur ossa: et ideo in visione gloriae in patria post resurrectionem ex gaudio mentis corpus glorificabitur: isa.

Ult. Videbitis, et gaudebit cor vestrum, et ossa vestra quasi herba germinabunt. Et sic dicit ipse, exultabunt ossa humiliata: et hoc ad glorificationem praesentem: nam per tristitiam poenitentiae cor hominis conteritur: et ideo quando sunt homines laeti, est signum quod ossa quae sunt contrita et afflicta, participant gaudium: Prov. 12: moeror in corde viri humiliabit eum: isa. 58: implebit splendoribus animam tuam, et ossa tua liberabit. Vel, exultabunt ossa, idest virtutes spirituales, quae per laetitiam spirituales augmentantur.

Et quia per hanc laetitiam roboratur justus.

#6 Averte. Hic petit recuperationem innocentiae.

Et quia considerat in se malum culpae esse, et bonum gratiae; petit primo removeri malum sive peccatum; secundo petit removeri effectum peccati, ibi, cor mundum crea in me Deus. Peccatum enim removetur non hoc modo quod peccatum non fuerit; sed quod non imputetur ei peccatum commissum ad poenam, secundum illud Psal. 31: beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum.

Et loquitur ad similitudinem iudicis punientis, qui primo considerat quantitatem culpae, et postea taxat poenam: ideo petit ut non consideret peccatum ejus, sed sit immemor ejus; et ideo dicit, averte faciem tuam a peccatis meis. Secundo petit ut non inferatur poena: unde dicit, et omnes iniquitates meas dele; quasi dicat: scio quod malum coram te feci: et ideo rogo ut avertas faciem tuam a peccatis meis, idest non consideres peccata mea ad puniendum: Ezech. 18: omnium iniquitatum ejus non recordabor. Item merui poenam damnationis; sed rogo ut deleas: quia Deus etsi non mutet consilium, tamen sententiam mutat cor mundum. Supra Psalmista petit removeri peccatum; hic autem petit removeri effectus peccati, qui sunt duo: scilicet inquinatio animae, et inordinatio affectus.

Primus effectus fit per hoc quod homo afficitur ad terrena: unde petit cordis munditiam: Matth. 5: beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt; et ideo dicit, cor mundum crea in me Deus, et spiritum rectum. Istam munditiam cordis solus Deus restituere potest: job 14: quis potest facere mundum de immundo conceptum semine? nonne tu quis solus es, scilicet mundus simpliciter. Et dicit, crea. Creatur aliquid ad esse naturae, quando ex nihilo producitur ad esse: Gen. 1: in principio creavit Deus etc.. Item quando ad esse gratiae producitur: 1 Cor. 23: si habuero prophetiam, et noverim mysteria omnia etc. Nihil sum in esse gratiae. Sed quando Deus operatur operatione gratiae in habente gratiam, dicitur magnificare eum. Quando vero de peccatore facit justum, tunc dicitur proprie creare: Eph. 2: ipsius creatura sumus creati in Christo Jesu in operibus bonis: jac. 1: ut sitis initium aliquod creaturae Dei, scilicet spiritualis ejus. Secundum quod sequitur ex peccato, est inordinatio mentis, quae fit per aversionem a fine debito. Sicut ergo per conversionem ad aliquod commutabile bonum animus efficitur immundus, ita per aversionem a fine deordinatur; et hujusmodi deordinationi opponitur rectitudo qua homo dirigitur in Deum: Cantic. 1: recti diligunt te: et ideo dicit, et spiritum rectum innova, idest de novo tribuas, quia per peccatum amisi: Ephes. 4: renovamini spiritu mentis vestrae. Et, innova, non exterius, sed, in visceribus meis, ut scilicet non labia tantum ad loquendum, sed cor sit rectum ad cognoscendum.

Ne projicias me a facie tua et spiritum sanctum tuum ne auferas a me. Hic petit restitutionem gratiae. Et primo petit ipsam gratiam.

Secundo petit gratiae effectum, ibi, redde. Gratiam Dei dicitur quis habere dupliciter: nam aliquis dicitur habere gratiam Dei et hominis; et quantum ad aliquid similiter; scilicet quando est utrique gratus, scilicet Deo et homini. Et haec vocatur gratia gratum faciens. Ephes. 1: in qua gratificavit nos in dilecto filio suo. Et secundum hoc gratia dicitur benevolentia Dei, qua Deus diligit hominem ad vitam aeternam. Et quantum ad aliquid est dissimile: gratia enim hominis non facit eum bonum, sed ex sua bonitate efficitur gratus homini: sed apud Deum est e converso: quia ex Dei benevolentia sequitur quod homo fiat bonus. Duo ergo sunt in gratia Dei: scilicet ipsa benevolentia, et effectus ejus in anima; et utrumque petit, cum dicit, ne projicias me etc.. Et hoc potest dupliciter intelligi. Ille qui est in facie alicujus, videtur ab eo, et potest illum videre. Iste dicitur esse in facie Dei, secundum illud 3 Reg. 17: vivit Dominus in conspectu sancto: Gen. 32: Deus in cujus conspectu ambulaverunt patres nostri. Et hoc, quia ipsi recti sunt ad videndum Deum: Ps. 26: unam petii a Domino etc.. Per peccatum utrumque perditur: quia peccatores deserunt Deum, deseruntur a Deo: et amittunt fiduciam confidendi de Deo.

Isa. 39: peccata et iniquitates diviserunt inter vos et Deum vestrum etc. Quantum ad primum, et peccata vestra absconderunt faciem ejus a vobis, quantum ad secundum. Iste est ergo a facie Dei per peccatum projectus: et ideo petit ne finaliter projiciatur utroque modo. Item nota, quod in homine duo sunt: scilicet culpa, ex qua dignus est poena: et natura, ex qua habet congruitatem ad gratiam: et ideo petit ut non prospiciat culpam, sed naturam; et ideo dicit, ne projicias me. Item donum gratiae datur per caritatem: et tale donum datur per spiritum sanctum; et ideo dicit, et spiritum sanctum tuum ne auferas a me, cujus templum fueram, sed perdidisti propter peccatum: Sap. 1: spiritus sanctus disciplinae effugiet fictum.

Ne ergo auferas, scilicet finaliter. Redde mihi: nam duo facit gratia in homine: unum respectu superiorum, quia scilicet dat jucunditatem, quia qui habet gratiam, habet caritatem, et qui habet caritatem, amat Deum, et habet ipsum; et qui habet quod amat, gaudet. Ergo ubi caritas, ibi gaudium: ro. 14: non est regnum Dei esca et potus, sed gaudium in spiritu sancto. Hoc gaudium perdidit Psalmista; et ideo petit restitui sibi, cum dicit, redde mihi laetitiam: non de mundanis, sed, salutaris tui idest de tua salvatione. Alia littera habet laetitiam Jesu, scilicet salvatoris, per quem fit remissio peccatorum: Habac. Ult.: exultabo in Deo Jesu meo. Alius effectus est respectu inferiorum: et hic effectus est confirmatio in gratia, quae fit per spiritum sanctum, et spiritu principali confirma me. Spiritus autem sanctus firmat dupliciter: uno modo contra mala: isa. 8: in forti manu erudivi te. Alio modo in bono: isa. 40: qui sperant in Domino mutabunt fortitudinem.

Haec fortitudo habetur per spiritum sanctum: nam corpus non est firmum ad sustinendum nec ad faciendum nisi propter fortitudinem spirituum; ita homo non est fortis sine spiritu sancto. Sed ille non praebet fortitudinem, nisi esset spiritus principalis; quia virtus inferior non est sufficiens ad praebendum auxilium contra superiorem. Potestas autem diaboli est magna: job 41: non est potestas super terram quae comparetur ei. Ergo contra diabolum indiget homo juvari spiritu principali, scilicet principante et dominante super omnia.

Et hoc spiritu indiget homo contra spiritum carnis: Num. 16, fortissime Deus spiritum universae carni. Item contra spiritum mundi: 1 Cor. 2: nos autem non spiritum hujus mundi accepimus, sed spiritum qui est ex Deo.

Item contra spiritum diaboli: 1 Reg. 18: invasit spiritus Domini malus Saul. Notandum est quod in hac lectione fit triplex mentio de spiritu: quia dicitur spiritus rectus, spiritus sanctus et spiritus principalis.

Et secundum Glossam quidam accipiunt spiritum essentialiter dictum, secundum quod est spiritus omne quod non est corpus. Unde spiritus dicitur pater et filius et spiritus sanctus. Sed melius est ut accipiatur personaliter. Tria autem facit spiritus sanctus in homine. Primo rectitudinem intentionis: Ps. 142: spiritus tuus bonus etc.. Item sanctificat nos: Rom. 1: secundum spiritum sanctificationis.

Item nobilitat et facit nos principes: Gal. 4: quoniam estis filii Dei, misit Deus spiritum filii sui in corda vestra.

#7 Docebo. Supra Psalmista proposuit suas petitiones Deo; hic autem repromittit recompensationem. Et primo promittit quid sit facturus pro Deo, in praesenti.

Secundo in futuro, ibi, benigne. Circa primum duo facit. Primo promittit Deo quaedam spiritualia sacrificia. Secundo excusat se ab oblatione carnalium, ibi, quoniam si voluisses. Duplex sacrificium spirituale Deo promittit: scilicet doctrinae, per quod instruatur proximus. Secundo promittit spirituale sacrificium laudis, per quod laudetur Deus, ibi, libera me. Dicit ergo: docebo iniquos vias tuas. Et notandum, quod supra in alio Psalmo (49) dixit, peccatori dixit Deus, quare etc. Per quod ostendit quod peccatorem non decet doctrinam effundere.

Et ideo quamdiu sensit se peccatorem, non promisit doctrinam manifestare; sed postquam restituit ei Deus spiritum principalem: et tales decet doctrinam habere, et alios docere: jer. 3: dabo vobis pastorem juxta cor meum, qui pascet vos scientia et doctrina. Et de Christo dicitur Act. 1: coepit Jesus facere et (postea) docere. Fructus autem hujus doctrinae non est tantum speculatio veritatis ad beatam contemplationem, sed intentus finis ejus est conversio peccatorum: et ideo dicit, et impii ad te convertentur: jer. 15: ipsi convertentur ad te, et tu non converteris ad eos: Ps. 21: convertentur ad Dominum omnes gentes. Et secundum Glossam eosdem dicit impios et iniquos; quamvis David intelligat quod iniqui dicuntur qui peccant contra Deum; et ideo signanter dicit, docebo iniquos; quasi dicat: aliqui etsi revereantur Deum, tamen operantur contra proximum et injusta: et hos docebo vias tuas, scilicet ut non offendant proximum: 3 joan. 4: mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligat et fratrem suum. Libera me de sanguinibus.

Hic promittit sacrificium laudis: et sunt duo impedimenta hujus sacrificii. Unum est reatus peccati; aliud est interior defectus. Primo ergo petit remotionem primi impedimenti. Secundo petit remotionem secundi, ibi, Domine labia mea aperies.

Petit ergo remotionem impedimenti, et promittit sacrificium laudis. Impedimentum laudis divinae, sicut dictum est, est reatus culpae: Eccl. 15: non est speciosa laus etc.. David autem erat gravi culpa reus: et ideo petit liberari ab ea; et ideo dicit, libera me de sanguinibus. Secundum Glossam, hoc nomen, sanguis, non declinatur in plurali numero: tamen translator voluit uti ad expressionem peccati. Et refertur hoc ad concupiscentiam carnis, quae est caro et sanguis: Matth. 16: caro et sanguis non revelavit tibi etc.: quasi dicat. Libera me de peccatis commissis ex carne et sanguine.

Vel dicendum quod David commiserat culpam adulterii et homicidii: et in utroque est sanguis: quia in homicidio sanguis effunditur: Psal. 5: virum sanguinum et dolosum etc.. Adulterium autem procedit ex fervore sanguinis; et ideo dicit. De sanguinibus: Oseae 4: sanguis sanguinem tetigit. O Deus, libera ergo me de sanguinibus, quia tu solus potes: isa. 43: ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me etc..

Et, quia tu es Deus salutis meae, idest qui potest me salvare. Et exultabit lingua mea, scilicet cum delectatione et cum interiori gaudio cordis narrabo justitiam tuam: isa. 30: canticum erit vobis sicut nox sanctificatae solemnitatis. Item ibidem cap. 35: venient in syon laudantes, et laetitia sempiterna super capita eorum: Ps. 41: in voce exultationis etc.. Domine labia mea aperies. Est autem sciendum, quod homo aliquando impeditur a doctrina etiam propter impedimentum interius loquendi: et hoc contingit aliquando propter culpam auditorum: Ezech. 3: linguam tuam adhaerere faciam palato tuo, et eris mutus. Et infra: quia Dominus exasperans est. Et propter proprium peccatum: Psal. 106: omnis iniquitas oppilabit os suum. Quia ergo solus Deus linguas infantium fecit disertas, Sap. 10; ideo petit: Domine remove impedimenta quae incurri per peccatum, a labiis meis. Et tu, labia mea aperies. Ephes. Ult.: ut detur mihi sermo in apertione oris mei cum fiducia notum facere mysterium evangelii. Est autem notandum, quod in apertione oris intelligitur doctrinae profunditas, ubicumque in Scripturis invenitur apertio oris: ut job 3: post haec aperuit job os suum. Et Matth. 5: aperiens Jesus os suum, scilicet in profunditatem Scripturae; et tunc, os meum annuntiabit laudem tuam; quasi dicat: quod in corde habeo, ore confitebor.

#8 Quoniam si voluisses sacrificium. Hic excusat se. Et primo ostendit sacrificium non esse Deo acceptum; secundo ostendit quod sacrificium sit Deo acceptum, ibi, sacrificium Deo. Dicit ergo: ego repromitto doctrinam et laudem, hoc enim sacrificium honorificabit te; sed carnale sacrificium non est tibi acceptum; et ideo dicit: si voluisses sacrificium, scilicet carnale, utique dedissem: sed, utique holocaustis non delectaberis.

Sed numquid non vult sacrificia carnalia? si illa sacrificia non approbat Deus, quare ergo mandavit fieri in veteri lege? dicendum, quod mandavit ea fieri non propter se, sed quia erant figura interioris veri sacrificii, quo Christus se obtulit: et sunt signa interioris sacrificii, in quantum homo animam suam offert Deo: et iterum fuerunt instituta propter rudes, qui Deum non noverant; et ideo oportebat quod in rebus honorarent et cognoscerent Deum, ne sacrificia idolis immolarent, ad quod erant multum proni. Sed quia David ex spiritu sancto sciebat cordis sacrificium Deo acceptum, non dedit hic sacrificia corporalia. Inter omnia autem sacrificia holocausta erant magis Deo accepta. Et tamen illa propter se non erant accepta Deo; ideo dicit, holocaustis non delectaberis; quia etsi ipsa fuissent tibi accepta, simpliciter obtulissem ea. Et si objiciatur, quod odor suavissimus erant Domino, dicendum, quod erat hoc propter figuratum sacrificium, et in signum interioris sacrificii, quod Deo placet; unde subdit, sacrificium Deo, scilicet acceptum, spiritus contribulatus. Augustinus, 10 de CIV.

Dei: omne sacrificium, quod offertur exterius, signum est interioris sacrificii, in quo animam suam offert Deo. Sed sciendum quod anima hominis deducitur in peccatum primo per inane gaudium. Eccle. 2: risum reputavi errorem, et gaudio dixi: quid frustra deciperis, idest deduceres in peccatum. Secundo induratur ad spiritualia ex peccato. Eccle. 3: cor durum male habebit in novissimo. Rom. 2: secundum duritiam tuam et cor impenitens. Tertio, quia sufficit sibi in rebus corporalibus, et non curat de spiritualibus, tunc superbit, quod est initium omnis peccati. Eccl. 10. Oportet ergo quod poenitens qui cor suum offert sacrificium Deo, contraria omnibus his faciat. Et primo contra inane gaudium oportet, quod assumat tristitiam poenitentiae: et ideo subdit, sacrificium Deo spiritus contribulatus, idest de omnibus peccatis simul tristatur, non de uno tantum. 2 Cor. 7: quae secundum Deum est tristitia, poenitentiam in salutem stabilem operatur.

Baruch 2: anima quae est tristis super magnitudinem mali, et incedit incurva. Et infra: dat tibi gloriam, et tristitiam Domino. Contra secundum opponitur contritio; unde dicit, cor contritum. Et nota differentiam inter confracta et contrita: quia confracta sunt quae dividuntur in magnas partes; contrita sunt quae in parvissimas partes dividuntur.

Quamdiu ergo quis habet cor durum, tunc quasi integrum habet cor in malitia; sed quando totaliter deserit peccatum praebens se spiritualibus, dicitur tunc contritus. Job 16: ego ille quondam opulentus, scilicet in temporalibus, repente contritus sum. Contra tertium opponitur humilitas; et ideo dicit, et humiliatum Deus non despicias, quia superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam.

Jac. 4. Et est sciendum, quod facit mentionem de corde et spiritu, et spiritus pertinet ad animositatem, et sic pertinet ad irascibilem. Isa. 25: spiritus robustorum, quasi turbo impellens parietem.

Cor pertinet ad concupiscibilem: et sic datur per hoc intelligi, quod quicquid est in VI appetitiva, debet Deo offerri in sacrificium.

#9 Benigne. Hic promittit quid debeat facere in futurum.

Et primo petit quid fiendum a Deo; secundo pronuntiat, ibi, tunc acceptabis. Oculis David ferebatur ad duo: unum propinquum, quod erat figurale; aliud remotum, quod erat figuratum. Primum quia legitur, quod David aedificavit muros civitatis jerusalem, sed non consummaverat, et his consummatis aedificandum erat templum: et ideo dicit, fac in bona voluntate tua, ut aedificentur muri jerusalem. Et tunc aedificatis muris, aedificabitur templum. Et tunc acceptabis sacrificium etc.. Et hoc totum erat figurale. Sed si referamus ad figuratum, sic dicendum est, quod est duplex jerusalem: scilicet caelestis: Gal. 4: illa quae sursum est jerusalem, libera est, quae est mater nostra. Alia est praesens ecclesia exemplata ab illa. Apoc. 21: vidi civitatem sanctam jerusalem etc.. Et utraque habet muros. Muri caelestis jerusalem sunt munimenta aeternitatis et immortalitatis, quam consecuti sunt sancti per Christum: Rom. 8: qui suscitavit Jesum Christum, vivificabit et mortalia corpora nostra. Muri praesentis jerusalem, scilicet ecclesiae, sunt sacramenta gratiae et doctores. Ezech. 13: non stetitis ex adverso, nec opposuistis murum pro domo Israel ut staretis in praelio. Aedificationem istorum praevidebat spiritu prophetiae, isa. 56. Ad hoc ergo quod aedificentur isti muri, tu Domine fac benigne, id est ostende benignitatem hanc, quam benignitatem apostolus Tit. 3, dicit impletam: apparuit benignitas et humanitas salvatoris nostri Dei. Et hoc non propter merita nostra, sed propter tuam voluntatem bonam. Rom. 12: ut probetis quae sit voluntas Dei bona, et beneplacens, et perfecta. 1 tess. 4: haec est voluntas Dei etc..

Et hoc facias ad hoc, ut aedificentur muri jerusalem, vel militantis, vel triumphantis. Sed quid erit? tunc acceptabis sacrificium justitiae. Hoc autem tripliciter exponitur: et duo primi modi pertinent ad ecclesiam praesentem. Uno modo, quod hoc referamus ad sacrificium, non quo trucidantur pecora, sed quo occiduntur homines propter Christum; et in hoc est duplex gradus: quia primum locum tenet sacrificium Christi. Gal. 2: dilexit me, et tradidit semetipsum pro me: et ideo, dicit, tunc, id est in aedificatione murorum jerusalem, id est ecclesiae, acceptabis sacrificium justitiae, quo Christus se obtulit, qui justus est. Joan. 8: quis ex vobis arguet me de peccato? et quia tantae virtutis est, ut satisfaceret pro homine, ut justificaret eum. Secundum locum tenent alii sancti, qui se propter Deum obtulerunt in sacrificium; unde dicit, oblationes, scilicet confessores, qui confitendo Christum, quantum in se est, obtulerunt se morti, licet non sint occisi. Judic. 5: qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Domino. Et holocausta.

Isti sunt martyres. Joan. 15: majorem caritatem nemo habet etc.. Et tunc acceptabis, quando ista ipsi sancti imponunt se tamquam vitulos super altare tuum, id est super fidem tuam, et super Christum, id est exponunt se tamquam vitulos propter Christum, et fidem Christi ad immolandum. Alio modo, ut referatur quantum ad opera justorum: et sic est sensus: acceptabis justitiam sicut sacrificium, quia opera justitiae et misericordiae sunt sicut sacrificium. Heb. Ult.: beneficentiae et communionis nolite oblivisci: talibus enim hostiis promeretur Deus. Et tunc accipies oblationes.

Secundum Gregorium: holocaustum est, quod totum incendebatur: et signat perfectos viros, qui totaliter dant se Deo. Oblationes sunt illi qui aliquid offerunt et aliquid reservant, et tunc sacerdotes imponunt vitulos, id est conversos de novo: super altare, id est super fidem Christi. Vel tunc praelati majores imponunt praedicatores mugientes doctrina fidei, super altare, id est super confessione fidei. Tertia expositio est de caelesti jerusalem: et est sensus, tunc, scilicet quando aedificabuntur muri caelestis jerusalem, acceptabis sacrificium justitiae. Hic quandoque fit sacrificium poenitentiae; sed ibi est tantum laudis. Isa. 60: populus tuus, omnes justus in perpetuum hereditabunt terram. Et hoc est illud sacrificium laudis de quo Ps. 63: beati qui habitant in domo tua, in saecula saeculorum laudabunt te. Et tunc oblationes, id est sanctos minores, et holocausta, id est sanctos majores, acceptabis. Et hoc offerent Angeli, quibus dicitur Matth. 13: triticum autem congregate in horreum meum. Et isti Angeli, imponunt sanctos, super altare tuum, id est in gloriam caelestem. Apoc. 8: data sunt ei incensa multa, ut darent de orationibus sanctorum omnium super altare aureum. Psal. 68: placebit Deo super vitulum novellum cornua producentem et ungulas.

|+51 Pars 51

#1 Hic incipit secunda quinquagena. Et sicut dictum est in principio libri, prima quinquagena pertinet ad poenitentes; ista secunda quinquagena pertinet ad proficientes. Circa quos sunt tria per ordinem videnda: nam primus gradus proficientium est justificatio: secundus gradus est exercitium bonorum operum: tertius est consideratio divinatorum operum. Et sic ista quinquagena dividitur in tres partes. Primo tangit de his quae pertinent ad justificationem; secundo agit de his quae pertinent ad executionem bonorum operum, ibi, Deus judicium; tertio agit de his quae pertinent ad considerationem divinatorum operum, ibi, Deus stetit. In justificatione duo sunt necessaria: scilicet aversio a peccato, et conversio ad Deum. Et sic duo sunt in peccato per oppositum; scilicet aversio a Deo, et conversio ad peccatum. Primo ergo ponit Psalmos qui pertinent ad

aversionem et detestationem peccati; secundo ponit Psalmos qui faciunt sive continent subjectionem Deo, ibi, Ps. 61: nonne Deo subjecta.

Circa primum duo facit. Primo ostendit malitiam peccatorum; secundo ostendit mala quae a peccatoribus fiunt. Ex duobus aggravatur peccatum: scilicet ex affectione peccandi, et ex contemptu Dei.

Primo ergo aggravat malitiam peccatorum ex primo; secundo aggravat eorum malitiam ex secundo, ibi, Ps. 52: dixit insipiens. Titulus: in finem intellectus David, cum venisset doeg idumaeus, et nuntiasset Sauli, venit David in domum Abimelech, haec historia habetur 1 Reg. 21 et 22, quando scilicet David fugiens a Saule, venit in Zebe ubi erant sacerdotes, et accepit gladium Goliae et panes propositionis, et doeg idumaeus interfuit, qui inter pastores erat potens; et conquerente Saule quod nullus pugnaret pro eo contra David, iste doeg enarravit quomodo Abimelech sacerdos receperat David, et dederat ei gladium Goliae, et panes propositionis: et sic iratus Saul mandavit occidi omnes sacerdotes. Cumque illi nollent mittere manus ad occidendum sacerdotes, iste doeg interfecit omnes sacerdotes. Sed tamen diversitas est in titulo et in historia, quia princeps sacerdotum in historia vocatur Achimelech, in titulo Abimelech.

Et dicit Glossa quod hoc factum est vitio scriptorum, vel propter mysterium: nam per David signatur Christus: tum quia usus est officio regiae dignitatis, tum etiam quia usus fuit dignitate sacerdotali, comedendo panes propositionis. Doeg interpretatur mutus: idumaeus terrenus; Saul petitio; Abimelech patris mei regnum. Per doeg ergo qui fuit motus a terrenis, cum venisset David, scilicet Christus ad Abimelech, idest ad Iudaeos qui est patris mei regnum, nuntiavit Sauli, idest morti, quod impii manibus et verbis accersierunt eum et occiderunt eum. Vel, doeg, idest Antichristus qui commovebit in fine mundi terrenos.

Cum venisset Christus in ecclesiam, nuntiavit diabolo, quod persequetur ecclesiam. Et principaliter intelligitur totus iste Psalmus de malis qui persequuntur Christum, vel in se, vel in membris.

Dividitur autem Psalmus iste in partes duas. In prima agit de malitia peccatoris, qui ad iniquitatem afficitur. Secundo agit de iustitia sanctorum, ibi, ego autem sicut oliva. Circa primum duo facit.

Primo agit de culpa malorum. Secundo de eorum poena, ibi, propterea destruet te. Sciendum est autem, quod in homine qui afficitur ad peccatum, tria per ordinem sequuntur. Primum est delectatio peccati. Secundum est cogitatio de peccato: quia in illis cogitamus quae diligimus. Tertium est gloriatio de perpetrato peccato. Quilibet gaudet naturaliter cum facit quod amat. Sic ergo procedit ab ultimo. Ad primum de gloria malorum in actu peccati. Secundo de cogitatione circa peccatum, ibi, tota die. Tertio de amore peccati, ibi, dilexisti.

Circa primum duo facit. Primo ponit potentiam aliquorum ad male faciendum. Secundo ostendit quod quidam gloriantur de malo opere. Quidam autem sunt prompti et fortes ad mala, et ad bona debiles.

Dicit ergo, tu peccator qui potens es in iniquitate: jer. 3: fecisti mala, et potuisti: isa. 5: vae qui potentes estis ad bibendum vinum etc.. Tu ergo qui sic es potens, quid idest quare, gloriaris in malitia? unde debes verecundari et confundi et tristari: Prov. 2: laetantur cum male fecerint, et exultant in rebus pessimis. Tota die injustitiam etc..

Hic ostendit secundum quod praemisera supra: scilicet quod non solum gloriantur in malitiis, sed cogitant quomodo male faciant. Et primo ponit assiduitatem cogitationis sine interpolatione; unde dicit, tota die injustitiam cogitavit lingua tua. Improprie dicitur quod lingua cogitet, quia cogitare pertinet ad cor; et ideo potest dupliciter intelligi, lingua tua, idest cor tuum, quod in lingua manifestatur: Eccl. 21: in ore fatuorum cor eorum: quia est unum cum lingua, idest paratum habet cor ad locutionem. Vel, lingua cogitavit injustitiam, in quantum excogitata loquitur, tota die. Et specialiter, quia docet per linguam peccare. Secundo exequitur efficaciter quae cogitat; unde dicit, sicut novacula acuta fecisti dolum. Et hic est similitudo quantum ad tria. Primo quia novacula acuta, idest ratorium, efficaciter et cito incidit, quia nullus pilus resistit ei; sic doeg non est reveritus sacerdotium nec timorem David, nec aliquid; sed interfecit omnes sacerdotes. Mich. 2: in luce matutina faciunt illud, idest statim. Vel, sicut novacula acuta etc.: quia sicut novacula radit pilos, ita mali dolum acuunt contra justos, idest persecutores immittunt; sed hoc vere faciunt sicut novacula, quae pilos superfluos radit: quia non nisi superflua, idest temporalia, possunt peccatores sanctis auferre, spiritualia vero nunquam: sed sicut novacula etc. Quia promittit purgationem tantum, sed sicut inexperti barbitonsores incidunt carnem, ita mali faciunt qui suis machinationibus carnem justorum, idest famam suam iniqua lingua student incidere: Ps. 27: loquuntur pacem cum proximo suo etc. Hieronymus habet, quid gloriaris in malitia? potens misericordia Dei tota die. Et hic est sensus: quasi dicat, tu qui potens es in malo, quid gloriaris in malitia? misericordia parata est ad quam potes converti.

#2 Dilexisti. Hic agit de affectu mali, sive peccatoris, ad nocendum proximo. Et hic affectus in duobus consistit: scilicet in exterioribus et interioribus.

Primo ergo in exterioribus ostendit subtractionem iustitiae. Dicit ergo, dilexisti malitiam super benignitatem. Benignitas, idest bona igneitas: et sic facit liquescere animum hominis ad bona communicanda; malitia e converso movet impetum hominis ad nocendum. Et isti mali et peccatores plus malitiam quam bonitatem, idest benignitatem dilexerunt, quia magis sunt prompti ad malum quam ad bonum, eo quod sunt frigidi et remissi: job 20: cum dulce fuerit in ore ejus malum, abscondit illud sub lingua sua. Quantum ad subtractionem iustitiae dicit, dilexisti loqui iniquitatem magis quam loqui aequitatem: Ps. 10: qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Quantum ad interiora dicit, dilexisti omnia verba praecipitationis, trahendo alios in mortem, sicut doeg: iterum in

malum culpae: 1 Cor. 15: corrumpunt bonos mores colloquia prava. Vel praecipitando teipsum; et ideo dicit, lingua dolosa. Et tu qui es linguosus et dolosus, vel hoc facis per linguam dolosam: Hier. 9: sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est.

#3 Propterea. Supra egit Psalmista de malitia peccatorum; hic autem agit de poena eorum: et circa hoc duo facit. Primo ponit ipsorum malorum poenam. Secundo ostendit poenae utilitatem, ibi, videbunt. Circa primum duo facit. Primo ponit malorum poenam. Secundo ponit modum perveniendi in illam, ibi, evellet te. Dicit ergo, propterea, scilicet, quia dilexisti malitiam etc. Et dilexisti verba praecipitandi alios, Deus destruet te in finem, idest in perpetuum: Ps. 27: destrues illos, et non aedificabis eos. Et merito praecipita eos Domine, et divide linguas eorum, Ps. 54. Modus, quia, evellet te. Ubi notandum, quod primo ponitur ista destructio quantum ad ipsum modum. Secundo, quantum ad amissionem futurorum. Quantum ad primum duo consideranda sunt. Quandoque enim contingit, quod homines habent aliqua fundamenta in sua prosperitate, sicut amicos, et divitias, et hujusmodi: et ideo comparantur radici, quia per hoc radicati sunt in his; et ideo dicit, evellet te, ab omnibus istis in quibus et per quos es in prosperitate radicatus: job 19: quasi arbori avulsae abstulit spem meam: jer. 1: ut evellas et destruas etc.. Secundo emigrat prima amissione, idest transfertur totaliter; unde, emigrabit te, idest faciet te transire, de tabernaculo tuo, idest de domo et de statu et de dignitate tua: isa. 22: expellam te de statione tua: job 20: oculus qui eum viderat, non videbit. Alia littera habet, de tabernaculo suo, idest ecclesia: Apoc. 21: ecce tabernaculum Dei cum hominibus. Nunc boni sunt malis permixti; sed in fine mali excludentur ab ecclesia, ubi nunc sunt numero, non merito. Quantum ad amissionem futurorum dicit, et radicem tuam de terra viventium, scilicet evellet.

Per radicem intelligitur hic caritas, quae est radix omnium bonorum: Ephes. 3: in caritate radicati etc.. Hanc aufert Deus de terra viventium, quia aufert tibi donum charitatis quod dedit.

Item a bonis auferetur cupiditas, quae potest per radicem signari: 1 Tim. Ult.: radix omnium malorum cupiditas. Hanc Deus viris spiritualibus aufert, quia qui ad temporalia student, non possunt pervenire ad terram viventium: quia qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, (ibid.): in quibus cupiditatibus radicanter mali, scilicet Antichristus, et diabolus: job 5: vidi stultum, idest peccatorem, firma radice, et maledixi pulchritudini ejus statim.

#4 Videbunt justii. Hic ponitur fructus poenae: nam Deus punit hic, et praenuntiat poenas propter utilitatem justorum. Primo propter metum poenae, quia, et timebunt. Et hoc potest transferri ad statum praesentis vitae, in qua timent justii habendo reverentiam ad Deum, et decidunt a statu in quo sunt: Rom. 11: noli altum sapere, sed time.

Sed illi qui sunt in patria, non timent ab aliquo statu cadere, quia sunt in perfectione gratiae confirmati, quia non separabuntur, sed reverentia filiali timebunt: Psal. 18: timor Domini sanctus etc..

Et reverebuntur Dei justitiam. Tamen specialius in praesenti vita timent. Secundo propter despectionem peccati et praesentis prosperitatis. Et primo ponitur derisio. Secundo ponitur causa derisionis, ibi, ecce. Quantum ad primum, super eum, idest contra eum, scilicet peccatorem, ridebunt, idest contemnent ejus fiduciam et prosperitatem. Et hoc specialiter fiet in futuro: Psal. 57: laetabitur justus, cum viderit vindictam: job 22: videbunt justii et laetabuntur; et derident primo peccatorum superbiam; secundo vanam fiduciam et eorum fragilem gloriam: superbiam, quia non sperabant in Deo, sed de se confidebant, et dicent, justii, ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, idest non posuit quod indigeret Dei auxilio: Ps. 11: labia nostra etc.. Deut. 39: dereliquit factorem suum. De vana fiducia; unde dicit, sed speravit in multitudine divitiarum suarum: Prov. 11: qui confidit in divitiis suis, corruet: 1 Tim. Ult.: divitiis hujus saeculi praecipe etc.. De vana gloria mala facere et Deo permittente praevaluit; unde dicit, et praevaluit in vanitate sua. Et de hoc deridentur: Ps. 93: Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt. Vel praevaluit etc. Ut referatur ad avarum, qui quantum ad aliquid praevallet omnibus aliis peccatoribus: Eccl. 10: avaro nihil est scelestius. Et ex quo ad hoc inducitur, incidit in aliis facile. Vel potest referri ad Antichristum, quia praevallet omnibus aliis.

#5 Ego autem sicut oliva fructifera. Hic agit de sanctitate bonorum. Et primo ostendit quid agunt in praesenti. Secundo, quid promittunt, ibi, confitebor.

Duplex bonum faciunt sanctii in praesenti ecclesia. Primo in hoc quod bene se habent ad proximum, fructificando in eis: et ideo justus comparatur olivae; quasi dicat: peccator sic evellitur sine fructu: sed ego sicut oliva fructifera in domo Dei. Et comparatur olivae propter pinguedinem: nam oliva semper habet fructum pingue: jud. 9: non possum deserere pinguedinem meam; jer. 11: olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam, vocavit Dominus nomen tuum. Hic tamen comparatur olivae propter fructum specialiter: quia ex olivis fit oleum, per quod significatur misericordia, ex qua justii provident aliis, et fructum faciunt in ecclesia: joan. 15: posui vos ut eatis, et fructum afferatis. Et hunc fructum feci, in domo Dei, non in mundo: Psal. 83: elegi abjectus esse in domo Dei. Item quoad Deum justii in mundo isto faciunt aliud bonum, sperando scilicet in eo; unde dicit, speravi in misericordia Dei, non meis meritis, sed illius misericordia: Tit. 3: non ex operibus justitiae quae fecimus nos etc.. Et haec misericordia est in aeternum. Et potest hoc dupliciter exponi. Uno modo, ut designet aeternitatem: et

sic potest referri aeternitas ad essentiam misericordiae divinae, quae est aeterna: jer. 31: in caritate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans. Alio modo, ut referatur ad effectum misericordiae. Aliquando ex misericordia Dei conceduntur bona aeterna; et sic, in saeculum saeculi, idest per omnia saecula. Confitebor.

Hic promittit quid sit facturus: et promittit duo.

Unum refertur ad praeterita: et est gratiarum actio de beneficiis collatis: propter hoc dicit, confitebor tibi in saeculum, idest referam tibi laudes. Et hoc, quia tu, fecisti, scilicet quod essem oliva fructifera in domo Domini, et quod spero in misericordia Dei. Aliud refertur ad futura, expectabo nomen tuum, quoniam bonum est. Expectat nomen Jesu esse salutare suum. Et hoc specialiter contingit in illis, qui sunt in patria; unde dicit, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum, qui vident ipsam essentiam bonitatis, unde non possunt nisi diligere Deum.

|+52 Pars 52

#1 Dixit insipiens. Supra Psalmista arguit nequitiam peccatorum ex parte affectionis ad peccatum; hic arguit eorum nequitiam ex contemptu Dei. Titulus: in finem intellectus David pro Amalech.

Huius historia habetur I Reg. XVII quando David fugiens venit ad Achis regem Philistinorum qui dedit ei civitatem siceleg, et contigit quod Amalecitrae, eo absente, incenderent civitatem, tandem David insecutus est eos et recuperavit praedam.

Mistice per David significatur Christus; et sicut in Glossa dicitur, Amalecitrae populus lambens sanguinem, et significant Antichristum et suos qui lambunt affectu carnalia. Matt. XVI: caro et sanguis, etc.: ergo sicut interpretetur malitia eorum, et ex hoc ducuntur in Christum. Augustinus dicit pro maeleth, quod interpretatur dolens et parturiens; et significat ecclesiam, de qua ioan. XVI: mulier cum parit tristitiam habet, etc.; et sic est (Psalmus) pro tribulationibus quas patitur ecclesia pro malis mundi.

Et hoc ergo est per Core, qui fuit unus de cantoribus principibus; et sic iste Psalmus cantatus est eius ministerio.

Item sciendum est quod iste Psalmus positus est supra XIII; non tamen est idem circulus, nec omnes versus, et ibi introducitur propter primum adventum Christi; hic propter adventum Christi ad iudicium.

Et circa hoc duo facit. Primo ponit peccatorum malitiam. Secundo introducitur divinum iudicium, ibi, Dominus de coelo.

Circa primum duo facit. Primo ponit radicem mali, scilicet contemptum. Secundo ostendit quid ex tali radice sequitur, ibi, corrupti sunt.

Sciendum est quod sapientia, si proprie sumatur, differat a scientia, quia sapientia est circa divinorum cognitionem, scientia circa humanorum cognitionem. Vir insipiens contemnit cognitionem divinorum. Tob. XXI: recede a nobis, et scientiam viarum tuarum nolumus. Rom. I: obscuratum est insipiens, etc..

Dixit ergo insipiens; idest contempsit Deum et scientiam Dei; et hoc fecit in corde suo, dixit: non est Deus. Contra; Anselmus dicit, quod nullus potest cogitare Deum non esse. Dicendum quod dupliciter potest aliquid esse nobis ignotum.

Uno modo propter se; alio modo propter nos.

Primo modo sunt nobis ignota illa quae habent primum de esse, ut contingentia, materia prima, motus et tempus. Secundo modo sunt nobis ignota illa quae excellunt cognitionem nostram.

Dico ergo quod si consideremus Deum secundum se ipsum, sic non potest cogitari non esse, et nulla propositio est magis nota illa cuius praedicatum includitur in subiecto. Esse Dei est eius essentia, et ideo haec propositio: Deus est, est maxime per se nota, tamen quoad nos essentia Dei non est nobis nota, sed innoscitur nobis per suos effectus; et inde est quod qui negat aliquos effectus Dei, puta providentiam hominum bonorum et malorum et omnium universaliter, et miracula Dei, et quod omnipotens non sit, negat Deum, et dicit in corde, quia a Deo est in corde omnium quod Deus sit, quod nullus quidem hoc velit, reputatur insipiens, quod dicat Deum non esse. Vel insipiens, idest Iudaeus. Psalm.: intelligite insipientes; quod dixit quod Christus non est Deus. Ioan. X: tu homo cum sis, facis te ipsum Deum.

#2 Corrupti sunt. Hic est effectus malitiae eorum.

Sicut timor, cognitio et amor Dei est principium omnis boni operis, ita sublata cognitione et amore Dei omnis bona vita tollitur.

Et primo ostendit quod sequitur quantum ad operationem mali: secundo quantum ad amissionem boni. Sunt duo mala quae consequuntur.

Primum est quia corrupti sunt. Corpus corrumpitur per exalationem caloris naturalis et per subtractionem actualis caloris exterioris. Calor naturalis animae humanae est ipse Deus; et ideo quamdiu est in anima cognitio de Deo anima continet suam formam quam Deus impressit, scilicet innocentiam et imaginem divinam, sed quando iste calor exalatur, subtrahitur actualis calor, scilicet concupiscentiae calor et timoris, corrumpitur anima, et consequenter sequitur quod multi timorem et amorem et Dei cognitionem a se abiiciant et corrumpantur in

immunditiis; et ideo abominabiles facti sunt in iniquitatibus. Osee IX: facti sunt abominabiles sicut ea quae dilexerunt. Et dicit iniquitatem, idest propter iniquitates, et amittunt etiam bonum. Unus non est qui facit bonum. Ier. IV: sapientes sunt ut faciant mala, bona autem facere nescierunt.

#3 De coelo prospexit. Hic ponitur Dei iudicium contra malos. Et primo inducitur consideratio iudicis. Secundo ostenditur quid iudex inveniat, quia omnes declinaverunt. Tertio additur sententia, nonne sciunt? causa quia negant Deum est, quia credunt quod propter suam altitudinem Deus non aspiciat novissima. Iob XXII: an non cogitas quod Deus excelsior sit caelo? etc. Dicis quid? per caliginem iudicat, circa cardines caeli perambulat, nec nostra consederat. Sed hoc ad perfectionem suae sapientiae spectat quod omnia prospiciat. Ps.: quis sicut Deus noster, qui in altis habitat et humilia respicit in coelo et in terra? et ideo dicit quod Dominus etiam de coelo prospexit, idest considerat filios hominum de sua altitudine. Eccli. XVI: quae est enim anima mea in tam immensa creatura? Prov. XVI: omnes viae hominum patent oculis suis. Ps.: Dominus de coelo in terram prospexit. Vel de coelo, idest de Christo. Vel de anima iusti. Inquirat in filiis hominum ut videat si est intelligens, aut requirens Deum. Differentia est inter Deum et hominem quia iudices homines inquirunt quae exterius aguntur, Deus autem intuetur Cor. Psalm.: scrutans corda et renes Deus.

#4 In corde. Sunt duo quae oportet circa Deum fieri, scilicet ut intellectus intus figatur in Dei cognitionem et affectus tendat in Deum sicut in finem. Unde dicit ideo prospicit ut videat si est intellectus. Et si de iusto intelligatur, in suavitate redarguens; si autem intelligatur de malo, sicut de eo dicitur noluit intelligere ut bene ageret, sic est requirens, scilicet facturus ut perveniat ad ipsum. Ps.: quaerite Dominum, et vivet, etc.. Sed Dominus prospiciens, ut hoc videat invenit malitiam abundantem.

#5 Omnes declinaverunt. Et tangit primo recessum a radice. Secundo dicit quod inde sequitur. Et circa hoc exponit. Dicit ergo, hic inquirat, sed invenit quod omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; et iterum, non est qui faciat bonum. Ab intelligentia et inquisitione Dei omnes recesserunt. Isaiae LIII: unusquisque declinavit in viam suam. Ex hoc sequitur quod sunt inutiles et sibi et aliis. Nam qui non habent amorem Dei non habent veram fidem; quaecumque opera de genere bonorum faciat inutilia sunt sibi ad praemium vitae aeternae. Propterea dicit, simul inutiles facti sunt, idest inutilia opera fecere. Cor. XIII: si distribuero in cibos pauperum, etc.. Isaiae XIV: proiectus de sepulcro tuo, etc.. Et exponit quomodo sunt inutiles, quia non est qui faciat bonum, quia ea quae non fiunt in virtute fidei et non sunt informata amore Dei, non sunt bona simpliciter. Rom. XIV: quod non est ex fide, mortuum est. Et quod declinaverunt ostendit cum dicit, non est usque ad unum, idest nec unus invenitur bonus. Sed numquid non est aliquis bonus in universo? dicendum, quod uno modo si referatur ad collegium malorum, sic nullus est bonus. Alio modo universaliter. Sic non est usque ad unum, idest usque ad Christum non est qui propria virtute sit bonus. Phil. II: Deus qui operatur in nobis.

#6 Nonne scient, etc.. Supra induxit Psalmista iudicem prospicientem iniquitatem et inutilitatem. Hic agit de sententia iudicii. Et primo quantum ad condemnationem malorum. Secundo quantum ad salvationem bonorum, ibi, quis dabit, etc.. Primo duo facit. Primo proponit quaestionem. Secundo propositam manifestat, ibi, quoniam Deus dissipabit. Circa primum duo facit. Primo investigat ipsum defectum poenitentiae. Secundo meritum poenae assignat, ibi, qui operatur. Circa primum considerandum est quod frequenter contingit quod in statu prosperitatis homines non recognoscant Deum, sed per poenas a Deo inflictas recordantur quod sit Deus, quasi dicat: et hoc necessarium est propter culpam. Psalm.: cognoscetur Dominus iudicia faciens. Et huius exemplum habemus in Pharaone. Exod. V: nescio Dominum. Et post poenas inflictas dixerunt (Aegyptii): fugiamus Israelem, Dominus enim pugnat pro eis contra nos. Dictum est autem supra quod dixit insipiens non est Deus, et ob hoc dicit: nonne scient omnes qui operantur iniquitatem, saltem per poenas quod sit Deus? quasi dicat: imo scient quod nullus potest poenas infligere nisi Deus. Et hoc necessarium est valde propter culpam quam commiserunt. Et commiserunt duplicem culpam, scilicet in opere et in affectu. Culpam est operatio iniquitatis; et ideo dicit, qui operantur iniquitatem. Iniquitas proprie est peccatum in proximum, quia opponitur aequitati. Hanc culpam exaggerat cum dicit: qui devorant plebem meam ut cibum panis. Cibus panis est assiduus et delectabilis, quasi dicat: isti in suis malitiis delectabiliter perseverant et in iniuriis inferendis delectantur. Michae III: comederunt carnes populi mei et cadavera eorum, et abstulerunt bona eorum. Ierem. L: primus rex Assur. Quantum ad effectum dicit, Deum non invocaverunt. Dupliciter sunt inordinati peccatores in affectu.

Primo per contemptum Dei. Secundo per inordinatum amorem ad temporalia.

Quantum ad primum dicit, Deum non invocaverunt propter duo. Primo quia in Deum non credunt.

Rom. X: quomodo invocabunt in quem non crediderunt? secundo quia credunt sibi per se sufficere. Ps.: labia nostra a nobis sunt.

Quantum ad secundum dicit, illic trepidaverunt ubi non fuit timor; quasi dicat: ex hac causa timuerunt ubi non est timendum. Verbo illic non locum sed causam designat. Unde dicit Augustinus quod timor ex amore causatur. Isti, scilicet mali, vel peccatores non nisi temporalium amorem habent; et ideo solum damna temporalia timent, idest, propter illam causam ubi non est, idest, propter quod non timendum. Matth. X: nolite timere eos, etc.; et ideo non est timendum in amissione temporalium, quia in ipsis non est proprie verum bonum nostrum, et certum est quod si adhaeremus Deo etiam hoc dabit nobis. Matth. VI: primum quaerite regnum Dei, etc..

#7 Quoniam Dominus dissipavit. Hic manifestat quaestionem quomodo correctio fiat, idest propter poenam. Et inducit duplicem poenam, scilicet interiorem et exteriorem. Primum ostendit cum dicit, Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent, idest qui finaliter desiderant hominibus placere. Per ossa intelligitur fortitudo. Haec autem fortitudo omnis (vel) est corporalis, et haec consumitur a Deo; (vel) est spiritualis, et haec consumitur per peccatum. Haec ossa sunt virtutes bonorum virorum; unde in cruce ossa Christi non fuerunt fracta. Sed latronum ossa fuerunt contrita. Sed dicit, eorum qui hominibus placent. Numquid placere hominibus est pravum? videtur quod non.

I Cor. X: sine offensione estote, etc..

Item omnibus per omnia placeo, dicit apostolus.

Dicendum, quod si aliquis velit placere alicui propter inanem gloriam, sive gloriam humanam habendam hoc est pravum in illis qui in hoc ponunt finem, quia tales confidenter peccant in occulto dummodo placeant in aperto. Aliquando autem aliquis vult aliis placere ut trahat eos ad Deum; et sic talis placencia est meritoria et bona; et sic volebat apostolus nos aliis placere, et sic placebat ipse. Contrarium ponitur poena exterior: unde dicit, confusi sunt, idest confundantur, quia peccata eorum deteguntur. Iob XX: revelabunt caeli iniquitatem eius, quia deceperunt, et quia perdent temporalia per quae credebant habere felicitatem.

Ier. XX: confundentur vehementer. Ier. XVII: confundentur qui me persequuntur.

Et hoc patientur quoniam Deus sprexit eos. Illi sunt honorati quos Deus amat. Psalm.: nimis honorati sunt, etc.; sed quos Deus sprexit sunt confusi.

#8 Quis dabit ex sion? hic agit de bonis. Et primo proponitur quaestio. Secundo responsio. Quaestio est talis. Quis ex sion procedens salvabit Israel? quis? Christus quia salus ex Iudaeis est: ergo ex sion, idest ex Iudaeis, et ex David, et ex coenaculo sion ubi apostoli spiritum sanctum receperunt, processerunt praedicatores salutis. Et haec non dabit nisi Deus. Et qualiter? quando converterit captivitatem plebis suae. Nam plebs fidelis in captivitate, idest in carcere diaboli tenebatur quam convertit Deus quando eam relaxavit. Ps.: converte, Domine, captivitatem nostram, etc..

Et quid sequetur ex hoc? gaudium et laetitia. Ps.: in convertendo Dominus captivitatem (sion) facti sumus, etc..

Sed est duplex status fidelium, scilicet lucae et coronae, meriti et praemii; et utrobique est gaudium. Et primum est gaudium de participatione gratiae. Rom. XIII: regnum est iustitia. Et ideo dicit exultabit Iacob. I reg.

II: exultavit cor meum, etc..

In praemio est gaudium, dicit Glossa. Isai. XXXV: laetitia sempiterna, etc..

Et ideo dicit, laetabitur Israel.

|+53 Pars 53

#1 Deus in nomine tuo. Supra in aliis Psalmis Psalmista exaggeravit iniquitatem peccatorum quantum ad affectum peccati et contemptum Dei; hic exponit persecutionem quam ab eis patitur. Titulus: in finem intellectus David in carminibus. Prima pars tituli plana est. Secunda tangit historiam quae scripta est I Reg. XXIII, quando David pervenit ad desertum ziph civitatis, et homines illius civitatis accusaverunt David Sauli, et Saul persecutus est eum, non tamen potuit eum comprehendere; unde haec accusatio non nocuit David, in quo significatur quod ziphaei, idest florentes in hoc mundo; Isai.: gloria mundi quasi flos agri, accusant sanctos, nec tamen nocere possunt, quia sanctus occultatur apud ziphaeos, quia sanctus inter peccatores non floret, sed floritio eius est in occulto; scilicet flores honestatis. Coloss. III: vita vestra abscondita est cum Christo. Agit ergo David in Psalmo isto de bonis qui absconditi sunt inter malos et persecutionem patiuntur ab eis.

Dividitur ergo Psalmus iste in partes tres. Primo praemittit orationem. Secundo ostendit necessitatem orandi, ibi, quoniam alieni. Tertio praemittit recompensationem, ibi, voluntarie sacrificabo.

Circa primum duo facit. Primo ponit petitionem.

Secundo ponit exauditionem, ibi, Deus exaudi.

Petitio sua circa duo versatur. Primo enim petit pro se. Secundo pro inimicis. Pro se enim petit ut salvetur, non per merita sua sed propter amorem divini nominis. Unde dicit: Deus in nomine tuo salvum me fac. Act. IV: non est aliud nomen datum sub coelo, etc.. Prov. XVIII: turris fortissima nomen Domini. Pro adversariis petit iudicium quod potest tripliciter intelligi.

Uno modo de iudicio discretionis, ut scilicet eius causa discutiatur ab eis. Ps.: iudica me, Deus, et discerne. Alio modo ut intelligatur de iudicio persecutionis, ut scilicet secundum suam iustitiam iudicet eum, liberando ipsum a malis. Isai. XII: iudicabit in iustitia pauperes. Alio modo de iudicio condemnationis. Et hoc non petit ex desiderio vindictae sed conformando se divinae iustitiae.

Vel hoc dicit malorum iudicium praeviendo. Et hoc est quod dicit, et in virtute tua iudica me, Deus, exaudi orationem meam.

Hic ponitur exauditio. In oratione sunt duo.

Scilicet illud quod petitur, et petitio. Quandoque autem Deus exaudit quod petitur, et non ipsam petitionem, quia id quod petitur aliquis impetrat ex gratia et misericordia; et haec sunt a Deo donata.

Sed ipsa petitio aliquando fit a peccatore; et ideo non est exaudita, quia non est Deo accepta. Et ideo petit, scilicet ut sua oratio sive petitio impleatur cum dicit: Deus, exaudi orationem meam, et quod sua verba percipiat auribus, auribus percipe verba oris mei; quod fit quando sua verba Deus acceptat et approbat. Ps.: verba mea auribus, etc..

#2 Quoniam alieni insurrexerunt. Hic ponit necessitatem orandi, ubi exaggerat persecutionem hostium, primo ex eorum affectu. Secundo ex potentia.

Tertio ex contemptu Dei. Ex affectu quia quando aliquis omnino alienus ab aliquo persequitur aliquem, hoc est periculosum, quia sine misericordia in eum insurgit; et ideo dicit, quoniam alieni, idest Daemones, vel peccatores. Si referatur ad quemlibet iustum, insurrexerunt adversum me sine aliqua compassione sive misericordia. Sed alieni possunt dici qui aliter se habent quam amici, sicut Saul alienus erat a David, et ziphaei qui accusaverunt eum Sauli. Job XIX: noti mei quasi alieni recesserunt a me. Ex potentia, quia quando debilis invadit potest se quis defendere; sed isti sunt fortes, quia fortes quaesierunt animam meam. I Reg. XXIV: Saul elegit tria millia virorum ad persequendum David. Vel fortes, idest Daemones. Luc. XI: cum fortis armatus, idest diabolus, etc..

Ex contemptu Dei, quia aliquando aliquis desistit a persecutione in quantum retinetur amore Dei. Sed isti nec propter hoc dimittunt, unde dicit, et non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

Psalm.: dixit enim in corde suo: non requiret Deus.

#3 Ecce enim Deus adiuvat me. Hic ostendit se esse in oratione exauditum. Et primo ostendit se esse exauditum quantum ad aliquid. Secundo ponit exauditum quantum ad alia, ibi, averte mala.

Dictum est supra quod oratio erat pro se cum dicit: salvum me fac, et pro inimicis cum dicit in virtute.

Primo ergo dicit se exauditum pro se quia dicit se salvatum; et deinde dixit de inimicis qui insurrexerunt contra eum et qui quaerebant animam suam; et in utroque est salvatus, quia contra insultum inimicorum dicit, ecce Deus adiuvat me, scilicet praebet mihi auxilium. Isai. L: Dominus Deus auxiliator meus. Contra hoc quod quaerit animam meam dicit, Dominus susceptor est animae meae, quasi dicat: Dominus salvavit me suscipiendo me in sua tutela. Sapient. III: iustorum animae in manu Dei sunt. Psalm.: tu autem, Domine, susceptor, etc..

#4 Averte mala inimicis meis. Hic petit se exaudiri pro inimicis. Et petit duo contra duo quae faciebant in illo, quia persequebantur eum, et quaerebant eum occidere; et ideo petit ut ipsi patiantur persecutionem et occidantur.

Quantum ad primum dicit, averte, scilicet a me, inimicis meis mala, quae mihi quaerunt inferre, quasi dicat: in eos illa mala averte quae volunt inferre mihi. Quantum ad secundum dicit, disperde illos, idest fac ut disperdantur; idest occidantur; et hoc in virtute tua. Vel in virtute tua, idest propter potentiam tuam. Sed hoc videtur esse contra verbum Christi, qui dicit: orate pro persequentibus.

Dicendum quod omnes istae imprecationes quae leguntur in prophetis, tripliciter possunt intelligi.

Uno modo per modum pronuntiationis quia loquebantur spiritu Dei et praedicebant futura. Per modum orationis, quasi dicat averte, etc., idest avertes. Unde in Hebraeo habetur de praesenti, avertis. Alio modo secundum conformitatem ad divinam iustitiam. Tertio secundum spiritualem denunciationem. Peccatores quando desinunt peccare, tunc moriuntur et desinunt esse peccatores.

Et hoc est continue precandum.

#5 Voluntarie sacrificabo tibi. Hic ponit recompensationem.

Et primo ponitur recompensatio. Secundo ponitur recompensationis ratio.

Duo intendit recompensare sacrificium et confessionem.

Quantum ad primum dicit, voluntarie sacrificabo tibi. Contra supra dixit si voluisses sacrificium, dedissem.

Et dicendum quod hic dicit de sacrificio quod est acceptum Deo, quod est sacrificium spiritus contribulati et castigationis corporis. I Cor. IX: castigo corpus meum, etc..

Rom. XII: exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, etc..

Tertium sacrificium est de rebus melioribus. Hebr. Ult.: beneficentiae et communionis nolite oblivisci, talibus enim hostiis promeretur, idest placatur Deus.

Hoc ergo triplici sacrificio sacrificabo tibi, voluntarie quia cum gaudio. I esdrae III: in omnibus in quibus offerebatur ultro sacrificium.

II Cor. IX: hilarem datorem diligit Deus.

Quantum ad secundum dicit, confitebor nomini tuo, Domine, quoniam, scilicet per gratiarum actionem. Tob. XII: benedicite Deum coeli, idest gratias agite. Et quare? non propter bona temporalia, sicut peccatores faciunt, de quibus dicitur confitebitur tibi cum benefeceris ei.

Sed propter Dei bonitatem et benignitatem, et propter beneficia suscepta, quia exauditus sum in petitionibus meis. Unde dicit se exauditus in se cum dicit, quoniam ex omni tribulatione eripuisti me. Et tibi quantum ad inimicos, quia super inimicos meos despexit oculus meus, quia non potuerunt mihi nocere. Vel despexit, etc.

Quia contempsit eorum felicitatem et prosperitatem: ad nihilum deductus est, etc..

|+54 Pars 54

|#1 Exaudi Deus orationem meam, et ne despexeris.

Supra Psalmista ostendit insultum hostium contra se. Hic ponit liberationem ab eis.

Et primo petit in generali contra omnes hostes.

Secundo petit specialiter contra aliquos, ibi, eripe me de inimicis meis.

Circa primum duo facit. Primo implorat Dei auxilium contra mala quae ab hostibus patitur.

Secundo quod exauditus gratias agit, ibi, miserere mei, Deus, miserere mei.

Circa primum duo facit.

Primo exaggerat mala quae patitur, quantum ad tristitiam. Secundo quantum ad assiduitatem tribulationis.

Miserere mei, Deus, quoniam conculcavit.

In hoc Psalmo, secundum Glossam, loquitur Psalmista in persona sua exprimens tribulationes ipsas quas patiebatur. Potest etiam dici in persona ecclesiae vel viri iusti, vel Christi secundum quod gerit figuram infirmitatis nostrae.

Titulus: in finem in carminibus intellectus David. Et est sensus, intellectus David, quasi dicat: iste est intellectus David, in carminibus.

Et intitulatur ab intellectu, ut ille qui est in tribulatione sciat cognoscere mala quae patitur, et bona quae expectat, secundum illud Prov. XIV: cor qui novit amaritudinem, etc..

Dividitur ergo Psalmus iste in tres partes. Primo enim exponit tribulationem quam patiebatur. Secundo malitiam hostium, ibi, praecipita. Tertio commemorat auxilium Dei praestitum sibi, ibi; ego autem ad Deum.

Circa primum duo facit. Primo petit suam orationem exaudiri. Secundo tribulationem exponit, ibi, contristatus.

Dicit ergo, exaudi, Deus, orationem meam. Hoc est quando asseritur id quod petit qui ingeminat orationem. Nec hoc est superfluum, quia ingeminatio orationis excitat affectum.

Iacob ult.: multum valet, etc..

Quandoque autem impetratur quod petitur etsi oratio non est Deo accepta, sicut quando petit peccator, sed in hoc ipso quod petit meretur Dei indignationem. Psalm.: dedit eis petitiones eorum, et misit saturitatem in animas, etc..

Sed adhuc escae eorum erant, etc.

In ore ipsorum; et ira Dei ascendit super eos.

Frequenter aliquis concedit iratus quod negat propitius.

Et ideo dicit, et ne despexeris deprecationem meam.

Despicitur alicuius oratio propter duo. Vel quando petit quod non est petendum iuste, vel quia non pie, sed cum superbia petit. Psalm.: respexit in orationem humilium, et non sprexit, etc..

Despecta fuit oratio Pharisaei quia cum superbia petit; Luc. XVIII, psalm.: dirigatur oratio mea, etc..

|#2 Intende in me, et exaudi me. Hic describitur ordo quo Deus acceptat orationem, quando, scilicet, acceptam habet orationem sive petitionem, quia petens non acceptatur per orationem, sed oratio acceptandorum per petitionem. Unde dicitur gen.

IV: respexit (Dominus) ad Abel primo et ad munera eius. Intende in me; idest accepto me. Vel intende ad afflictionem meam. Exod.

III: videns, vidi afflictionem populi mei.

Et exaudi me. Psalm.: exaudi Deus orationem meam cum deprecor.

|#3 Contristatus sum. Hic exponit tribulationes. Et primo ponit tribulationis causam. Secundo gravitatem.

Tertio remedium. Causa tribulationis fuit tribulatio quam patiebatur. Hoc etiam convenit Christo. Tristis est anima mea usque ad mortem.

Haec autem tribulatio Christi potest considerari quantum ad fructum, quantum ad modum, et quantum ad motivum. Fructus tribulationis sanctorum est exercitatio ad iustitiam, sicut in tirociniis; et ideo dicit, in exercitatione mea, idest in tribulatione quam immittis propter exercitium.

Contristatus sum. Sed contra Prov. XII: non contristabit iustum quicquid ei acciderit.

Dicendum quod non contristatur iustus tristitia saeculi quae mortem intentat, sed tristitia poenitentiae quae est secundum Deum. Vel dicendum quod est tristitia una quae est passio; et haec corporaliter imitat passionem; et haec non cadit in virum sapientem. Alia est tristitia quae pro passio dicitur quae est subitus motus; et haec tristitia fuit in Christo. Et est duplex exercitatio ad iustitiam.

Una assumpta. Tim. IV: exerce te ipsum. Alia exercitatio est illata, sicut huiusmodi.

Modus tribulationis est duplex. Unus est verbis, scilicet comminando. Alius est quando tribulatio infertur factis persequendo. Quantum ad primum dicit: conturbatus sum a voce inimici. Conturbatur quis quando totaliter removetur tranquillitas cordis. A voce inimici comminantis et blasphemantis.

Ierem. XII: facta est mihi haereditas mea quasi leo in silvis. Quantum ad secundum dicit, a tribulatione peccatoris, scilicet mihi facta. Ps.: multi qui persequuntur me.

Causa huius tribulationis est duplex. Quandoque ex certa malitia tribulant: quandoque ex passione.

Quantum ad primum dicit, quoniam declinaverunt in me iniquitates, idest executi sunt super me iniquitatem quam cogitaverant perpetrare. Quantum ad secundum dicit, et in ira molesti erant mihi.

Gen. XLIX: maledictus furor eorum.

#4 Cor meum conturbatum est. Hic ponitur magnitudo tribulationis quantum ad tria. Quia est vicina, magna, et efficax. Quando aliquis vult exaggerare dolorem dicit se tactum usque ad Cor. Et ideo dicit, cor meum conturbatum est intra me, quasi dicat: non in exterioribus, sed usque ad cor suum vulneratur. Ierem. IV: ventrem meum doleo. Magna est etiam tribulatio quia nullum malum est ita magnum inter mundana sicut mors.

Unde dicit, formido mortis, idest timor de morte, cecidit super me, quia Saul eum occidere volebat.

Efficax etiam est tribulatio quia timor quando est fortis habet duplicem effectum; unum in corpore, scilicet tremorem; alium in anima, scilicet trepidationem.

Et ideo dicit, timor et tremor mortis venerunt super me, idest super vires quantum ad animam, et contexerunt me tenebrae, idest stupor involvit me. Vel tenebrae, idest mali. Psalm.: circumdederunt me sicut apes.

#5 Et dixi: quis dabit? supra Psalmista exposuit afflictionem cordis quam passus est; nunc ponit remedium quod adhibuit; et hoc remedium praecipue est sollicitudo contemplationis, maxime quia in operibus activae vitae iterum affigitur. Gregorius: mala quae nos hic premunt ad Deum ire compellunt.

Et circa hoc duo facit. Primo proponit desiderium contemplativae vitae. Secundo ostendit quid fecerit se ad ea disponendo. Tertio quid expectet perficiendum a Deo. Secundum, ibi, ecce Deus.

Tertium, ibi, expectabam.

In contemplatione requiruntur tria. Facilitas contemplandi, actus contemplationis; et effectus.

Facilitas designatur per pennas. Unde dicit cum affligeretur in vita activa, dixi quis dabit mihi pennas sicut columbae? considerans quod non est remedium ad evadendum istam afflictionem nisi per contemplationem, et non habet facilitatem evadendi quia non habet pennas quibus possit volare.

Et est triplex penna secundum tria quae exiguntur ad contemplationem. Primo enim requiritur ordinatio vitiosarum affectionum quae est dispositio quaedam ad contemplationem; et haec habetur per virtutes morales. Unde pennae sunt virtutes morales, sicut patientia, humilitas, etc..

Malach. Ult.: sanitas in pennis eius. Alia penna est caritas, quae maxime facit volare in contemplationem. Ezech. I: iunctaeque erant pennae eorum. Alia penna est sapientia; et pennis sapientiae veritas contemplatur, quia sine illis pennis de facili quis labitur in errores si contemplentur divina. De istis pennis Isai. XL: assument pennas ut aquilae, quae sapientiam significat per volatum altum. Haec dicuntur quoniam penitus non habentur, et dantur ut absolute habeantur. Et haec omnia dantur a Deo.

Quandoque dantur quibusdam qui si habent pennas, tamen habent eas impeditas, ut praelatis cum admittitur eorum cessio. Et dicit, pennas columbae, non corvi. Corvus enim non est reversus ad arcam, sed columba reversa est portans ramum virentis olivae. Sicut corvi volant illi qui non revertuntur ad arcam per sanctitatis affectum, quia nihil cogitant nisi de se ipsis, quomodo scilicet possint aliquam veritatem indagare, ut Philosophi; sed illi volant ut columbae qui et contemplantur et revertuntur ad proximos contemplata docentes qui ramum virentis olivae in ore baiulant oleum misericordiae proximis impendentes. Columba enim est animal mundum, amabile, gemens; ita sancti afficiuntur proximis et compatiuntur eis.

Item est animal simplex; ita et sancti simplicitatem habent. Matth. X: simplices sicut columbae.

Contemplationis actus significatur per volatum.

Volabo. In sacra Scriptura processus bonorum operum designatur per triplicem motum animalis, scilicet per ambulationem. Ioan. XII: ambulate dum lucem habetis. Per cursum. Psalm.: viam mandatorum, etc..

Et per volatum. Isaiae XL: volabunt et non deficient. Ambulatio designatur per virtutes morales, quibus homo vivit humanitus. Cursus per caritatem. Volatus per contemplationem.

Secundum Richardum de s. Victore contemplatio diversificatur sicut volatus in avibus. Quandoque aves volant sursum, quandoque deorsum, dextrorsum, sinistrorsum, ante et retro, quandoque circuendo. Quandoque girant quaedam suspensae et procedunt et retrocedunt. Sic etiam in contemplatione ascendere est considerare causas sublimes, descendere, considerare effectus infimos.

Item anteire est considerare magis contraria quae retinentur ad multos, retroire quando privata considerat.

Item a dextris et sinistris quando considerat aliquas circumstantias. Circulariter quando considerat accidentia rerum; sed quando significatur individuus tunc est quies. Effectus designatur cum dicit, et requiescam, scilicet in consideratione. Haec requies habetur in hac vita. Sap. VIII: intrans in domum meam conquiescam. Et in patria. Ps.: in pace in idipsum dormiam et requiescam.

#6 Ecce elongavi fugiens. Hic ponitur dispositio ad contemplandum. Et primo ostendit quid vitavit.

Secundo quid servavit. Vitavit contemplationis impedimenta, quae sunt praecipue duo, scilicet occupatio terrenorum et peccati. Et haec duo dupliciter sunt vitanda, scilicet velociter et efficaciter. Velociter ut non tardet; et ideo statim debet fieri.

Unde dicit fugiens. Eccli. XXI: quasi a facie colubri fuge peccatum. Zacch. II: o, o fugite de terra Aquilonis. Efficaciter ut non solum actus peccati, sed etiam occasiones peccati vitentur.

Et ideo dicit, elongavi, quasi dicat omnes occasiones peccati deserui. Genes. XIX: ne stes circa omnes regiones.

#7 Et mansi in solitudine. Quandoque aliquis manet in solitudine loco, quia corporaliter manet; quandoque animo, quia etiam inter turbas cogitat quae Dei sunt. Osee II: ducam eam in solitudinem.

Thren. III: sedebit solitarius. Et haec secundum Glossam, aliter exponuntur ut referantur ad Christum qui habet pennas propter caritatem et volavit a Iudaeis et requievit in gentibus, elongavit a Iudaeis et mansit in fide gentium, quae erat solitudo quaedam.

#8 Expectabam eum. Hic ostendit quid expectet a Deo, scilicet Dei auxilium quod est complementum sui desiderii. Psalm.: expectabam eum qui salvum me fecit, etc..

Et ideo dicit, qui me salvum faceret.

Et quare? quia ipse solus est salvator. Et a quo salvat? a duobus ex quibus videbatur esse commotus assumere pennas, scilicet a possibilitate quia tribulabatur inter homines. Unum est tristitia cordis quod credit ibi requiem invenire. Unde dicit, a pusillanimitate spiritus. Nimis est audax qui inter turbas requiem quaerit habere. Isaiae XXXV: dicite pusillanimitis: confortamini.

Et a tempestate, scilicet a tribulatione hominum salva me tam temporali quam spirituali.

#9 Praecipita, Domine. In praecedenti parte Psalmista posuit affectionem quam passus est a malis: hic agit de eorum malitia.

Et primo describens malitiam peccatorum petit eam impediri. Secundo petit eam poena puniri, ibi, veniat mors.

Circa primum duo facit. Primo petit impediri eorum malitiam. Secundo describit eam, ibi, quoniam vidi iniquitatem.

Dupliciter mali habent facultatem et virtutem nocendi, scilicet propter altitudinem status, et propter consensum multorum in unum. Et hoc periculosum est; et ideo debet duplex remedium contra hoc adhiberi. Uno modo ut deiiciantur de statu.

Alio modo ut ponatur divisio inter eos. Quantum ad primum petit, praecipita, Domine, scilicet removendo eos de statu, quasi dicat; deiice eos humiliando.

Quantum ad secundum dicit, et divide linguas eorum, quia eorum malitia primo est in lingua qua magnifice loquuntur. I regum II: nolite multiplicare loqui sublimia et quia lingua loquendo ad malum consentiunt. Et huiusmodi divisionis figura fuit in veteri testamento, ubi divisae sunt linguae gentium; Gen. XI.

#10 Quoniam vidi iniquitatem. Hic describit eorum malitiam. Et primo describit communem malitiam mundi. Secundo malitiam alicuius personae principaliter inter eos.

Communem malitiam multitudinis describit primo in generali. Secundo in speciali, ibi, die ac nocte. In multitudine est duplex inordinatio. Una ex parte principum. Alia ex parte populi. Nam civitas est ordinata quando principes iuste regunt et populus obedit; aliter non bene disponitur. Et talis civitas est mundus, in quo nec principes iuste regunt, nec populus obedit. Sed civitas Dei est bene ordinata. In civitate ergo mundi vidi iniquitatem et contradictionem. Iniquitatem vidi ex parte principum et iudicum. Isaiae I: iniqui sunt coetus vestri. Item vidi contradictionem ad praelatos. Isaiae XLI: populus tuus sicut humus qui conculcatur.

#11 Die ac nocte. Hic ostendit in speciali. In qualibet civitate sunt tria, scilicet muri qui ambiunt eam, media habitatio, et plateae. Et Philosophus distinguit tria genera hominum. Per muros intelliguntur principes et

magnates civitatis qui tuentur populum sicut muri tuentur civitatem. Prov. XXV: sicut urbs patens et absque murorum ambitu, sic, etc..

Isaiae LXII: super muros tuos (ierusalem) constitui custodes, idest principes et rectores. Isaiae I: principes tui infideles. Et die, scilicet exequendo malitiam, nocte excogitando. Vel die in prosperis, nocte in adversis. Unde dicit, circumdabit eos super muros eius iniquitas, idest iniustitia principum circumdabit civitatem mundi, sicut muri civitatem. Medium huius civitatis est populus in quo est labor in medio eius et iniustitia, velut quantum ad malum quod agunt; et sic studiositas ad malum cum dicit, labor impositus. Ierem. IX: ut inique agerent laboraverunt. Sap. V: lassati sumus in via (iniquitatis) et ipsa species mali, et iniustitia.

Et hoc intelligitur passive de iniustitia quam patiuntur a praelatis, et labor impositus. Plateae sunt loca publica, et sunt qui exercent officia publica, sicut negotiatores in quibus est manifesta iniustitia, sicut per usuras. Psalm.: qui pecuniam suam non dedit ad usuram. Et ideo dicit, non defecit de plateis eius usura.

Item occulta, unde dicit et dolus.

#12 Si inimicus meus. Hic describit malitiam alicuius singularis personae et principalis in multitudine.

Et forte vel refertur ad Saul, vel ad doech idumaeum.

Et primo ponit malum quod possit tollerari aliquo modo. Secundo ponit malum quod non est tollerabile.

Tollerabile est aliquo modo quod homo pateretur persecutionem ab inimicis. Et ideo primo describit persecutionem inimicorum. Et primo ex parte inimici persequentis. Secundo ex parte persecutoris.

Tertio ex parte persecutionem patientis.

Persequens aliquando dicitur inimicus, cum scilicet inimicitias exercet exterius. Eccli. XII: noli credere inimico tuo in aeternum. Aliquando exercet inimicitias habens inimicum cum odio in corde. Levit. XIX: ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Ex parte autem persecutoris est differentia, quia quandoque ille qui persequitur expresse mala dicit de illo quem persequitur, sive detrahendo, sive iniuriando. Et huiusmodi persecutio vocatur maledictio. Unde dicit, si inimicus meus maledixisset mihi. Psalm.: cuius os maledictione, etc.. Aliquando non loquitur expresse mala, sed tenet malum modum in loquendo, quia loquitur despective.

Ex parte sustinentis etiam est diversitas quia aliquando audit opprobria et sustinet patienter.

Iac. Ult.: sustinentiam iob audistis. Unde, sustinuissem utique. Aliquando abscondit se a facie inimici. Unde, abscondissem me forsitan ab eo.

Eccli. VIII: ne stes contra faciem inimici tui. Ioan. VIII: abscondit se.

Quantum ergo ad diversitatem persequentis, dicit, divide linguas, etc. Quoniam non solum patior ab inimico, sed ab amico. Quantum ad secundum dicit, si super me magna locuti fuissent, abscondissem me forsitan ab eo: tu vero homo unanimes.

Hic ponit malum quod non est tollerabile, idest quod iniuriam patitur ab inimicis, quia nulla pestis efficacior ad nocendum quam familiaris inimicus.

Et describit inimicitiam primo quantum ad interiora.

Secundo quantum ad exteriorem familiaritatem, ibi, qui simul mecum.

Quantum ad interiora describit malum secundum tria. Primo secundum vocis concordiam. Phil. I: statis (in uno spiritu) unanimes. Et ideo dicit: tu vero homo unanimes, quasi dicat: mala dixisti mihi: et ideo intellectualiter est. Et secundum hoc potest loqui de Saul cuius erat familiaris. Sed in Glossa mystice exponitur tripliciter.

Secundum quod convenit fideli uno modo.

Alio modo secundum quod convenit Christo respectu Iudaeorum. Tertio modo secundum quod convenit Christo respectu Iudae.

Primo ergo modo hoc potest dicere quilibet fidelis quando patitur persecutionem ab alio fideli.

Secundo modo potest dicere Christus de Iudaeis qui fuerunt unanimes, quia obligaverunt se ad eius mandata.

Exod. XIV: omnia quaecumque mandaverit nobis Dominus faciemus. Tertio quantum ad Iudam qui obligaverat se ad consilia eius.

Et quod dicit, dux meus, similiter tripliciter exponitur. Uno modo secundum quod potest aliquis dux vocari, quia dat bonum consilium et auxilium, et postea persecutionem intentat. Mich.

VII: nolite confidere in duce. Alio modo de Christo respectu Iudaeorum Iudae, qui est dux meus non me ducens, sed a me dux gentium constitutus.

Rom. II: confidis te ducem esse.

Vel (de) sacerdotibus qui sunt duces in populo.

Ad Iudam (apostolum) autem dicit Christus: tu es dux a me constitutus, uno modo quia dux populi christiani cum aliis ducendis. Ps.: principes Iuda duces eorum. Vel dux quia constitutus a Christo cum illis (qui) praecedebant eum quocumque ipse erat venturus. Luc. X. Notus meus potest dicere unus fidelis alteri fideli qui simul mecum dulces capiebas cibos, quia simul in ecclesia conversati sunt.

Item Iudaeus fuit notus Christi qui conversatus est in eloquiis Dei. Rom. III.

Item Iudas, quia Christus praenovit eius malitiam.

Ioan. VI: unus ex vobis diabolus est.

Secundo consistit amicitia in exteriori familiaritate.

Et hoc manifestat in duobus, scilicet (primo) in rebus corporalibus et humanis. Secundo in divinis. In primis illi habent ad invicem amicitiam qui simul in mensa conversantur. Et si hoc intelligatur de Christo ad Iudam loquente, sic secundum Glossam capiebat simul cum Christo cibos in mensa corporales.

Psalm.: qui edebat panes meos, etc..

Et dicit dulces, quia cibi convivantium animos dulces facere consuescunt. Eccli. VI: est amicus socius mensae. Sic etiam potest dici de quocumque familiari corporaliter. Sunt etiam cibi spirituales quos Iuda cum Christo sumpserat, scilicet verbo Dei. Eccli. XV: cibavit eum pane vitae, etc..

Hos dicit Deus cibos, quia verba Dei magis suavia sunt quolibet cibo corporali. Ps.: quam dulcia faucibus, etc..

In secundo ergo dicit, ambulavimus cum consensu. Hieronymus super matthaeum dicit, quod non est aliqua res quae ita faciat diffidentes sicut diversitas fidei et cultus divini.

Et hoc fuit maxime tempore persecutionis, quando patres praecedebant filios, et e contrario.

Et ita unitas fidei et religionis est maximum vinculum amoris; et ideo est maxima malitia prosequi eos qui in eodem cultu sunt. Et dupliciter contigit aliquos esse diversorum cultuum. Uno modo quia unus totaliter non est in illo cultu in quo est alius, sicut quando unus est christianus, et alius est Iudaeus vel Paganus; et tales non sunt simul in domo Dei. Aliquando utrique sunt de eadem religione, tamen non consentiunt simul, sicut catholicus et haereticus; et haec duo excludit cum dicit, simul in domo Dei ambulavimus, scilicet in ecclesia, Tim. III, quae est domus Dei.

Secundo modo cum dicit, cum consensu. I cor.

I: idipsum dicatis omnes.

Si autem referamus ad Iudaeos, sic in domo, id est in ierusalem. Et similiter ibi fuit cum Iuda, quia non reprobavit Christus vinculum veteris legis.

Matth. V: non veni solvere legem, sed adimplere. Veniat mors super illos.

#13 Hic petit adhiberi eis poenam iustam. Et primo petit infligi poena. Secundo ostendit culpam; ibi, quoniam nequitiae.

Circa primum sciendum est quod hic ponitur historia quae habetur Num. XVI, quando Dathan et Abiron fecerunt seditionem. Moyses fecit alios ab eis recedere, et dixit quod scilicet Dominus faceret rem novam ut aperiat terra, etc.; et statim aperta est terra et deglutivit eos. Dicit ergo alludens historiae illi, veniat mors super illos, quasi dicat: veniat eis poena quia faciunt novam culpam persequens amicum, id est Christum; dupliciter.

Uno modo ut unum sit determinativum alterius, quasi dicat: veniat mors; et talis quod descendant in infernum. Vel ut sint duae poenae: una mortis et alia descensus in inferno. Nam ibi aliter sunt puniti Dathan et Abiron qui erant principes, quia sunt absorpti; alii autem sunt occisi per incendium quod fuit in castra. Quantum ergo ad minores dicit: veniat mors super illos. Quantum ad maiores, et descendant in infernum. Et designatur in his duplex poena, quam Psalmista non optat sed pronunciat. Una quam sustinebunt in inferno post hanc vitam; alia quam hic in vita patiuntur. Post vitam patiuntur mortem damnationis aeternae. Rom. VI: stipendia peccati mors. Psalm.: mors peccatorum pessima.

Sed in vita descendant in infernum, id est in voraginem vitiorum. Prov. XVIII: impius cum in profundum venerit, etc.. Vel descendant viventes post hanc vitam, id est descendant cum affectu quem habent, qui est vita eorum, ad infernum. Vel si dicatur optative, tunc exponitur sic; mors, scilicet iustitiae qua interius moritur peccato. Coloss. III: mortui estis, et vita vestra, etc..

Descendant viventes, vita iustitiae in infernum per considerationem, secundum illud Isaiae XXXVIII: in dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Et qui sic per considerationem poenarum ut eas evadant, descendant viventes non descendant morientes. Eccli. VII: memorare novissima, etc..

#14 Quoniam nequitiae. Hic ponitur ratio poenae, ubi primo ponit occultam eorum culpam. Secundo ponit manifestam culpam. Alludit illi historiae numeror. XVI: recedite, recedite a tabernaculis impiorum. Nequitiae dicuntur peccata occulta.

Rom. XIII: non in impudiciis, etc.. Unde in tabernaculis eorum, id est in occulto. In medio, id est in publico. Isaiae III: peccatum suum quasi sodoma praedicaverunt. Iob XI: si iniquitatem quae in manu tua, etc..

Quantum ad culpam manifestam, et iniustitia non inveniatur, etc. Vel secundum aliam litteram.

Est duplex genus culpae; quandoque scilicet ex subita subreptione; quandoque ex malitia. Primum peccatum quod est ex subita subreptione est quasi extrinsecum homini. Regum de parabola Nathan de peregrino, scilicet concupiscentia quae subito intravit in David. Unde alia littera non habet in tabernaculis, sed in hospitiiis, quasi adventitiae secundum Glossam. Sensus est, quasi naturale, (peccatum) quia in medio eorum, id est in medio cordis. Deo gratias.